SUMMARY OF THE FINAL REPORT

Special Committee on the Review of the *Official Languages Act*

One land, many voices

Atausıq nuna, nıpıgıaqtuq

Atauhık nuna, amıkhun nıpıt

ᐊᑕᐅᓯᖅ ᓄᓇ, ᐅᓄᖅᑐᑦ ᓂᐲᑦ

Un territoire aux voix multiples

ʔı̨łaghe ní, dëne yatı łą̨

Gonè ı̨hłè, go yatı nełǫ

Ne łée, kede łǫ

Nan ıhłak, dııdeezhuu leıı

Ndeh łíé, zhahtıé łǫ

Mamawi kitaskenaw, mihcet pihtakosowina

Northwest Territories Legislative Assembly

- If you would like this information in another official language, call us.
- Si vous voulez ces informations en français, contactez-nous.
- **Kīspin ki nitawihtīn ē nīhīyawihk ōma ācimōwin, tipwāsinān.**
- Tłı̨chǫ yati k'ę̀ę̀. Di wegodi newǫ dè, gots'o gonede.
- ʔerıhtł'ís dëne sųłıné yati t'a huts'elkër xa beyáyati theʔą ʔat'e, nuwe ts'ën yółti.
- Edı gondı dehgáh got'ı̨e zhatıé k'ę́ę́ edatł'éh enahddhę nide.
- K'áhshó got'ı̨ne xǝdǝ́ k'é hederı ʔedı̨htl'é yerınıwę nídé dúle.
- Jii gwandak izhii ginjìk vat'atr'ijąhch'uu zhit yinohthan jì', diits'àt ginohknii.
- UVANITTUAQ ILITCHURISUKUPKU INUVIALUKTUN, QUQUAQLUTA.
- ᑖᒃᑯᐊ ᑎᑎᕐᑲᐃᑦ ᐱᔪᒪᒍᕕᒋᑦ ᐃᓄᒃᑎᑐᓕᕐᓯᒪᓗᑎᒃ, ᐅᕙᑦᑎᓐᓄᑦ ᐅᖃᓚ ᔪᖓᕐᑐᑎᑦ.
- Hapkua titiqqat pijumagupkit Inuinnaqtun, uvaptinnut hivajarlutit.

1-800-661-0784

MAR 0 5 2003

105-00460/

© Published by the
Legislative Assembly of the Northwest Territories
Yellowknife, 2003

ISBN 0-7708-0069-6 Summary of the final report

This summary report is available at:
http://www.assembly.gov.nt.ca/Committees/officiallanguagesact.html

T'A GHÁLAHDĄ TS'Į ʔERIHTŁ'IS XALĮ

Yatı nedhe xa hulta sí nuweba bet'oreʔa'nedhe ʔa'té ją ts'į dëne ts'į ʔáne dëné-dų ʔełnuhų́łʔa chu ʔełsedóhurųdı harelyų nënek'e chu ʔełınélyą ʔeła ghálada. Canada chu Jądızı nënek'e (NWT) chu tth'ı harelyų nënek'e t'at'u bet'óreʔa -u, bet'á t'at'u ʔedų - u tth'ı t'at'u t'a k'e ʔeghálada ts'į ʔerıhtł'is nedhe xalį si harelyų dëne yatı nedhe t'á beghálada ʔat'e bet'áat'ı- u, harelyų yatı ʔełk'écha t'áhet'ı dúwéle hehedı ʔįłaghe ʔadhël ʔaté. Dëne yatı t'áat'ı deʔą́ąze bet'áat'ı ts'ën ʔeghálada-u, bek'áani-u yet'óréłʔá si xa. T'ą ʔełk'úuret'ą si t'óherełthır xa- u, harelyų ʔats'ën. Dırı bek'áunehtą si dëne yatı nedhe k'áanı -u, bet'áat'ı-u, báadı si t'at'e bek'óreją lat'e yatı suzúdı xaʔą. ʔeyerle nëne ts'ën k'éyaghe chu háyorıla dánech'á dáala si dëne yatı nedhe ʔełk'éch'a harelyų t'at'e xa bek'orejáile t'á bets'enúniʔá chóıle-u,tó t'at'e si, hurenile-u, benerédıle chu t'á hehedı. T'a ghálahdą ts'ı ʔerıhtł'is xałı NWT dëne yatı nedhe ʔełk'éch'a t'at'u bedınáalti-u, t'at'u bet'óreʔa-u, bet'á tth'ı ʔedų beghálada hulʔa to. T'at'u ni ts'ën k'aldhër si ʔerıhtł'is nedhe begháré ʔeghálada t'á ʔasi suzúdı-u, yek'áunéhtą-u, jądızi dëne yatı nedhe dëne dáałti.

Jądızi nëne k'éyaghe ts'ı hubexa ʔełehgëth dëné déłtth'ı chu dëne hudzi yek'é déłtth'i si yatı k'e t'ą ʔeghálahena bek'ąųnéhtą-u, t'ą Dëne Yatı Nedhe Xa Yatı Theʔą si (SCOL) húlye si łuk'é 2001 hunidhër ʔat'e. Dırı bek'áunetą xasi t'á dëne yek'e herełtth'ı si dëne ʔeyër ʔełets'edel dełtth'ı t'a t'at'u dëne yatı bet'óreʔa-u, t'áhehedı si dënexel bek'áunehtą xa. t'á yek'e herłtth'ı si xél t'at'u beghálada t'á ʔełets'éts'édı t'á ʔasi sehįle si dëne herełtth'ı xél deʔánéłt'e dëne yatı nedhe ghálada si bek'óreją xa. Yatı nedhe xa hulta si dëne yek'e herełtth'ı xél la nech'á hehełtsi yunedhe ts'ën xa suhúlne si dırı ʔanidhën bet'óreʔą nedhe ghálada si dų t'at'e ʔą́ązé dëne yatı nedhe ʔeghálada t'á ʔasi góthe hulʔą-u, chu tth'ı jądızı nëne k'éyaghe xat'u dé bet'á deʔánorıłtsër ʔane xa. T'a k'e ʔeghálada ts'ı ʔerıhtł'is nedhe xalı, t'á dëne yek'e herełtth'ı sí xél NWT harelyų jądızi nëne k'éyaghe ts'ı dëne náde si tesú bedzie chu tth'ı beni t'á hozų ʔeghálada si bet'óreʔą nedhe si nuwe yatıé chu dëne ch'anıé yunız t'at'u hųʔą si dëne xa dınáalti ʔat'e. Dırı ʔeghálada si yunedhe ts'ën t'at'u dëne yatı nedhe dëne tł'áthela lat'u xa ʔełk'úhuret'ą té bets'ų́ųdı-u, náts'edé huts'éldzá xą.

1.T'A'T'U ʔEGHÁLADA XA ʔASI ʔEŁK'ECH'Á BEK'ÁUNEHTĄ

T'a k'e ʔeghálada ts'ı ʔerıhtł'is xalı si nadé dırı t'á dëne yek'e herełtth'ı si dëne yatı nedhe xa ʔasi ʔełk'éch'á bek'áunéhtą Official Languages Act hulye si ts'ı sǫlághe ʔerıhtł'is xalı:

- T'a k'e ʔeghálada ts'į ʔerıhtł'is xalį sí dëne yaıt nedhe t'á harelyų ʔerıhtł'is k'é beghálada
- T'a k'e ʔeghálada ts'į ʔerıhtł'is nedhe xalį sí nádé that'ın yatı t'á beghálada ʔat'e
- T'a k'e ʔeghálada ts'į ʔerıhtł'is nedhe xalį sí nádé bąláy yati t'á beghálada ʔat'e.
- T'a yatı ʔałe Officıal Languages Act ʔedų ʔálne xa ʔerıhtł'is nedhe xalį
- T'a k'e ʔeghálada ts'į ʔerıhtł'is nedhe dįghe xalį CD-ROM

T'a ghálahdą ts'į ʔerıhtł'is xalį xąalt'u ʔełę́łt'e chu tth'ı t'a't'u hunidhër sí ts'į ʔerıhtł'is xalį sí nadé beghálada sí ʔat'e. T'a ʔeghálahdą t'atu ʔalyá sí:

1. Bek'áúnéhtą t'a húlʔa
2. Yatı nedhe sí t'at'u bet'óreʔą t'at'u bedįáanltı
3. Dırı k'áúneta sí yatı nedhe xa yatı nedhe theʔą chu ʔerıhtł'is nedhe begháré ʔeghálada
4. Beyatı k'exadhël dırı bek'áúnehtą ʔadi-u yatı nedhe t'at'u bedįnáaltı-u t'at'u be't'óreʔa-u
5. T'a gháré ʔeghálada sí chu ʔasi ghą huzelkër-u, yatı nedhe t'at'u bet'áat'į
6. Beyati k'exadhël yatı nedhe theʔą, t'a bįlae si, chu t'at'u dëne ts'éhenı
7. Bek'áúnéhtą-u huldų ʔasi ʔedų ʔálne
8. Bedįnáálu dé ʔeła ʔeghálahena chu ʔełk'úuret'ą t'a ʔedų ʔálne xadé.

<u>T'A GHÁLAHDA TS'Į ʔERIHTŁ'IS XALĮ</u>

T'atthe t'anáádhër náíye ʔasi ʔedų nahıdłá t'a ghálahdą ʔerıhtł'is xalį chu tth'ı nadé t'a ghálahdą ʔerıhtł'is xalį: nadé t'a ghálahdą ʔerıhtł'is xalį sí tésu ʔełtth'ı ts'ën ʔeghálada. t'a ghálahdą ts'į ʔerıhtł'is xalį, Officıal Languages Act húlye (1990) xaląą́ bezi ʔatéé Yatı theʔą xát'éle dé OLA húlye ʔat'e.

T'at'u Thehéłʔa chu ʔełk'úuret'ą sí t'a NWT Yatı Nedhe xa Yatı Nedhe Theʔą

T'á NWT yatı nedhe theʔą sí Officıal Languages Act húlye (1990) t'a yatı nedhe xa yułtá sí ʔate ʔená-u, dëne sųłį-u, Łįchą́-u, That'in-u, Degëth dëne-u, ʔeténa-u, (Inuvıaluktun chu Inuınnaqtun), kú tth'ı deznat'ine, (yudáz ts'į deznat'ıne chu sayįzį deznat'ıne) yatı nedhe theʔą sí gháré ʔełk'izi xa hultá.T'at'u yatı thehéłʔa chu ʔełk'úuret'ą sí t'á OLA sí náíye ʔasi bet'óreʔá nedhe k'e ʔeghálada xasi t'atthe ʔasi ghálada t'ą́ą́ze:

- T'esu bek'e ʔeghálada xa t'at'u bek'áanı-u, deʔą́ą́ze bet'áat'ı-u, chu nuwe ghą húle ch'á Dëne ts'ıʔáne dëné hube yatıé nedhe
- Jądızi nenek'é dëne yatı nedhe t'a ʔełtth'ı xáʔą si náát'ı kųę́ t'at'u dëneba det'áat'ı xat'ı ʔası ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada dëne ts'ıʔáne dëné yatıé nedhe t'á jądızi nënek'é ts'ı ʔasi deʔą́ą́ze bet'óreʔą ʔasi ghą náyahelu si jądızi nënek'e ʔeyër nunıdhër dé t'at'u súgha hunıdhën si yet'óherełthır xa.
- T'at'u ʔeghálahena yek'óherelyą That'in chu Bą́lay harelyų yatı nedhe xa hultá ʔat'e t'á ʔełtth'ı xadé ʔełk'ızi ʔałdhën-u, t'a ʔełtth'ı xadé bets'ën xą́lı-u chu dëneghǫt'ą Yatı Nedhe xa hulta Yatı Nedhe Theʔą gháré.

T'á OLA ʔeyı si yatı nedhe ʔełk'ızi ʔałdhën t'á ʔełtth'ı xadé dëne ts'ën xą́lı-u, dëne ghǫt'ą Hubexa ʔełehgëth Dëné dełtth'ı chu Ní Ts'ën K'aldhër chu tth'ı Jądızi Nëne k'éyaghe (GNWT).

Yunedhe tsën náridël xa Yek'áúnent'ą

T'a ghálahdą ts'ı ʔerıhtł'is xalı, t'á dëne yek'e herełtth'ı harelyų ʔasi ʔełk'éch'a k'áúneta ʔası huhudı t'á hets'éldën t'at'u yatı nedhe bet'óreʔą, yatı ʔedų ʔáne, t'á ʔełtth'ı xadé dëne ts'ën xą́lı-u, yatı nedhe xa, yatı nedhé ʔerıhtł'is kųe, chu yatı nedhe bet'áanı-u, bet'áat'ı-u,.Te bets'édaredı dé harelyų ʔáts'ën chu háyǫrıla xél ʔasi gha náyahelu chu harelyų dënexél ʔełts'édël t'á nayahelu chu ná ʔełk'éch'a dënexél náyahelu hıle jądızi nënek'e yatı nedhe xa. Harelyų háyǫrıla dáhála náyą́ąu si łą́sdı ʔádhël, t'á yek'é heherełtth'ı si harelyų ts'ën dzéhıdıl hıle sekuı k'ááni kųę́, ʔerıhtł'is kųę́, chu yuniz ts'ı ʔasi k'ááni dëne ch'anıyé. T'á dëne yek'e herełtth'ı si Commıttee hulye harelyų ʔáts'ën dzek'eredhı hıle si Dene Natıon Leadershıp huly, Bą́lay yatı nedhe xel ʔeghálahena k'árałde háyǫrıla dáhála, chu ní ts'ën k'aldhër nedhe chu ní ts'ën k'áldhër hube chëlekuı.

2002 ʔeghéze zák'e, t'á yek'e heherełtth'ı si commıttee húlye ʔeyër kú t'a ghálahdą ts'ı ʔerıhtł'is heheghą hıle ʔat'e. T'a ghálahdą ts'ı ʔerıhtł'is xalı si jądızi nëne ts'ı Hubexa ʔełegëth Dëné dełtth'ı si yiz dąłchudh chu harelyų háyǫrıla dáhála si ts'ën dëne tałya hilé ʔat'e chu dëne ʔeła dełtth'ı t'á yuherełʔı si t'a ghálahdą ts'ı ʔerıhtł'is xalı si bét'ałyą ʔat'e. T'a ghálahdą

ts'į ʔerihtł'is xalį t'at'u ʔasi ʔełk'éch'á hunįdhır xası ná ts'ën ʔasi ghą náyahełtı hųle si jadızi nëneke yatı nedhe xa, Hátłǫ́desche(K'atá'odeeche) nı bąnągës si ʔeyúndzi Zak'e 2002.

T'á yek'e heherełtth'ı si Committee húlye náde ʔerıhtł'is nedhe xalį sélne xa yeghąlahena ʔat'e, ʔerıhtł'is nedhe ʔáłé sı yatı t'at'u ʔedų ʔánalne Official Languages Act hulye. T'á yek'e herełtth'ı t'a gháladhdą ts'į ʔerıhtł'is xalį si t'a yatı nedhe xa ghálada si betłą́łchu, ʔełtth'ı xáʔą si chu hube chëlekuı ʔerıhtł'is nedhe k'e ʔeghálahena si hube dágháré tesu ʔełtth'ı beghálada xadé yek'áúneta xa t'exą yexél xaʔalıı-u, ʔerıhtł'is yetł'átheła ʔası bet'óreʔa nedhe bedį ch'á bek'áát'į xa.T'á yek'e heherełtth'ı si Committee húlye harelyų t'á k'e yatı nedhe xa té yatı nałts'į-u dırı ʔaté yek'óherełyą xa ʔasi ʔełk'éch'á háyǫrįla dáhála xél té hǫzų t'a k'e ʔeghálada ts'į ʔerıhtł'is nedhe xalį.

Xat'e xųlį, yatı nedhe xa ʔasi ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada si dëneba nezųle to hurénįle-u hunidhën húlį, t'a ghálahdą ts'į ʔerıhtł'is xalį si náiye ʔasi ʔełtth'ıle tosą xatųle dé benerédıle. Hubets'į dëne heherełtth'ı si committee húlye betsën xalį ʔat'e.

T'at'u Dek'erıhtł'ís Sí Benuredı Xa Dezą́ą́ze Hǫzų T'at'į Yatı T'áát'ı

T'a ghálahdą ts'į ʔerıhtł'is xalį te nezų yatı t'áat'į si benuredį xa deʔą́ą́ze hǫzų t'at'ı yatı t'áát'ı si betsúúdi t'at'u dëne yatı nedhe xél ʔeghálada si harelyu dek'eréhtł'is xat'u xalʔį ʔat'e.

Yatı nedhe háyǫrįla dáhála hube kųę́ nadé si dëne ts'įʔáne dëné ʔałų beyatié t'át'į si t'at'u huʔá si yuniz k'iz ʔeghalahena duréldza xa yatı si bet'óreʔa nedhe ʔat'e.

Yatı nedhe ts'į yatı k'éhelni-u, yatı nedhe ts'į ʔerıhtł'is ʔałé-u dëne huts'ełker gháré yatı nałts'į harelyų ʔats'ën t'á yatı nedhe dáyahełtı si ʔałų dëne nuwexél dána si hutsékër dé.Yatı nedhe ts'etáiye beghálada nuweghą hųle ch'á bek'ilni xa. Yatı nedhe k'áani xadé yatı naltsı si tth'ı bet'óreʔa, xat'u yatı nedhe ʔasi ʔedų ʔane xél beghálada hunedı ʔate.

Yatı nedhe bet'áat'į-u, bek'áanı-u, nuwe ghą húle ch'á harelyų ʔáts'ën ʔasi ʔedų ʔane xél sekuı hube kųę́ ʔeła yatı nedhe t'á bet'á ʔat'į dé súgha hunįdhën ʔat'e. Yatı nedhe si bet'áat'į xáʔą betíkuı chu bets'ie tth'ı bets'une yexél dáyahełtı hube kųę́, ʔerıhtł'is kųę́, harelyų ʔats'ën háyǫrįla dáhála hunedı.

Yatı nedhe jądızi nënek'e, dëne yatı nedhe háyǫrįla k'éyaghe, chu yatı nedhe dëné hubekųę́ t'á nats'éde dáala si harelyų ʔats'ën jądızi nëne k'éyaghe ts'azdeze dëne yatı t'áát'ı si ʔáts'édı.

Xat'e xųlį, hąyǫrįla dáhála si deʔą́ą́ze dëné hube kųe si t'at'u dechën yaghe nats'éde si NWT Dëne Yatı Nedhe hube nënek'e háyǫrįla k'éyaghe ts'ën, dırı ʔasi ni senéyahełtı-u, ʔedéba ʔeghąłarédą-u, xa xáré hubeyatı ʔaté yek'óherełyą sı t'á ʔełk'úuret'ą ʔat'e lımarshı xalį.

T'a gháré ʔeghálada si yatı nedhe xa ʔası k'áúneta dëné t'á bet'óreʔa nedhe xa ʔasi k'óherelyą ʔełel daëhalni yatı nedhe t'ahųt'é-u, dëné t'at'u yet'áat'į si dëne ch'ánıye chu nuwe náré tohųt'e t'a ʔedų xáʔą k'oheneta.

2. YATI NEDHE BET'ORЕʔÁ NEDHE ʔAT'E

T'á NWT yuniz dënexél tat'u huʔą si kız ʔałų xahųt'e dëné yatıé bet'óreʔa nedhe chu dëne ch'ánıye dëné benáadhër. T'at'u dëne benáádhër si benǫ́njle lat'é ʔahują si that'in benáadhër ts'ën dahurełtı chu tth'ı that'in yatı nedhe t'áhet'į dëneba ʔełnoniłts'ër ʔat'e. Dırı t'á dëné herełtth'ı sı ʔáhenįdhën ʔasi ląą ʔedų ʔane, hurenįle hulį bek'e ła ʔałé, ʔasi ląą bet'á ʔat'į li hulį ʔat'e. Harelyų yatı nedhe ʔełk'éch'a si bet'áat'į ʔełk'izi ʔałdhën xáʔą, dëne ch'ániye, nuwe náré t'ohųt'e, chu jądızi nënek'e k'e harelyų ʔats'ën dëné nadé sı ʔası bet'áat'į ʔat'į bet'óredhır xa la ʔáłé xat'u nuwexél xáʔa,

T'A GHÁLAHDA TS'I ʔERIHTŁ'IS XALI

T'A Yatı Nedhe T'áát'į chu Dëne Ch'ániye Bet'óreʔa Nedhe Xél Xáʔą

T'á heherełtth'ı betł'as Special Commıttee húlye si te yek'óherelyą dëne yatı nedhe dëneba bet'óreʔa nedhe t'at'u nats'éde, yuniz t'at'u huʔą, ʔasi bet'óreʔa nedhe k'óreją. Xaląą ʔasi ʔełk'éch'á ʔasi yatı xa k'áúneta si dëne yatı nedhe dëne ghą hulé ʔáne k'éʔáne beghálada ts'įʔane ʔekú dëneba súghalé-hunidhën chu dëne yatı t'áhat'į chóile t'á hunįla ts'į ʔáne dëné háyǫrįla dáhála chu tth'ı Canada k'éyaghe. NWT Dëne Ts'įʔáne Dëne háyǫrįla dáhála si dëne yatı nedhe xa hut'éłdhe begha háyahełtı hilé k'ááni tháá chóile NWT harelyų dëneba ʔasi ʔełk'éch'a gha náyahełtı si dëne yatı nedhe ʔáhehedi-u, bet'óreʔą nedhe chu tth'ı dëne bech'ánıye ʔasi góthe lat'u beghálada xáʔą harelyų ʔats'ën jądızi nënek'e k'éyaghe xa. Dëne yatı nedhe t'áát'ı-u, dëneba bet'óreʔą nedhe chu dëne ch'ánıye t'at'u dëne benáádhër xél ʔeghálada xa. T'á Dëne Ts'įʔáne Dëné háyǫrįla dáhála si tesu ʔelts'édáredį t'á dëne yatı nedhe báádı tth'i bek'áanı xa t'atthe t'at'u nuwexél ʔánáádhër si beghádáilu, t'á dëneba deʔą́ą́ze bet'óreʔa nedhe si ʔełk'izi senúhųt'a, chu harelyų dënexél ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada, chu dëne ch'ánıye t'ahet'į -u dëné ni náts'ër xat'u nats'éde, ʔasi báadı, t'áhut'é beghą xáts'édi. Baląy hube yatı nedhe háyǫrįla dáhála si, t'at'u ʔeghálahena xası t'a yet'óherełthır xa hubeįnıe-u net'į Baląy hubúlye hube ch'ánıye k'e ghálada xa dëne ts'éhįnı NWT.

T'á Dëné Ts'įʔáne Dëné t'at'u yunız huʔą si yatı báádı tth'ı bek'ááni -u, dëne benaádhër ʔasi bet'óreʔá nedhe ʔáts'édı si xat'u t'á dëné yatı nedhe k'e ʔeghálada ʔat'e. Harelyų yatıé nedhe bet'á ʔasi ʔełk'éch'a bet'óreʔą nedhe gha náyahełu t'at'u yuniz ts'į ʔasi k'óreją t'at'u huʔą si, nuwe náré t'áhut'e ʔasi ʔełnuhųreni, chu t'a ʔeghsǫts'elni -u, t'á huts'édlą.Dırı si t'á dëne hunełt'ą́,
bedı dé harelyų nuweba ʔasi ʔełę́ht'e ʔat'ıle t'á yunız t'at'u huʔą si chu yuniz ts'į ʔasi k'óreją bet'óreʔa nedhe dënegħą húle hunedılé.

Harelyų dırı nënek'e ʔasi ʔełk'éch'á nuwe náré t'áhut'e si bet'óreʔą nedhe ʔat'eé yunedhe ts'ën bet'á dëné dána xa náiye ʔasi t'ánch'áy chu téch'ádıye ʔasi ʔełk'éch'á dána si bek'áanı xa. Yatı nedhe ʔełk'éch'a xa dëné ʔasi k'áuneta bet'óreʔą nedhe k'órelyą si yatıé ʔełk'éch'á t'at'u harelyųv ʔáts'ën t'at'u dëné yatı nedhe t'óherełʔa ʔatéé. Yatı Nedhe k'e ʔeghálada si t'á dëné ʔasi bet'óreʔą nedhe k'óherełyą t'at'u dëné yeghálahena gháré ʔat'e. Xat'era xųlį, yatı nedhe nuweghą hulé ʔają dé, ʔasi bet'óreʔa nedhe k'óherelyą si begha hulé dé bahurenilu, harelyų nënek'e ʔasi dek'éʔų beghálada xél dëneba hurénile xa hunidhën. T'á Dëne Ts'įʔáne Dëné hube yatıé nedhe t'á huts'édlą, ʔełghǫts'elni xat'u harelyų ʔánáré ʔasi net'į. Harelyų t'á huts'édlą xat'u ʔasi net'į lat'u dënexél nats'éde si chu ʔełtth'ı xáʔą xa ʔasi ʔełk'éch'a ʔeła ʔeghálahena t'at'u bedįnáaltı. Dëʔą́ąze hǫzų Dëne Ts'įʔáne Dëne hube yatıé báadı t'á drı t' deʔą́ąze dëneba bet'óreʔa hunįdhën ʔat'e są yatı thehéłʔa t'á Dëne Ts'įʔáne Dëne t'at'u bedįnaaltı chu t'á huts'édlą-u, ʔełghǫts'elni xat'u dënexél ʔeła ʔeghálahena ʔate, t'ą yet'óherełthır xa.

Nuwe Náré T'ahųt'é chu Bek'áunéhtą t'a Bet'óreʔa Nedhe Húlʔą Yatı Nedhe xa

Harelyų ʔáts'ën dëne ts'į ʔáne dëné yuniz ts'į ʔasi k'óreją si tésu bet'óreʔą nedhe ʔat'e (TK). Dıri bek'áunehtą gháré ʔadı-u, t'a bet'óreʔa nedhe si TK harelyų ʔats'ën yek'óherełyą ʔat'éé, nuwe nënek'e ʔasi k'áuneta dé. Bedágháré ʔeghálada agencıes t'at'u ʔalyá si Beverly-Qamanırjuaq Ɂetthën Mangement Board, chu Mackenzıe Valley Envıronmental Impact Revıew Board húlye, chu tth'ı Canadıan Envıronmental Assessment Agency húlye t'a xáląą ʔasi xaté ʔahehedı-u t'á TK t'at'u ʔerıhtł'is nedhe heheghą si ʔets'édáredı t'á ʔasi ʔełk'éch'á k'áunhentą ʔat'e. TK harelyų ʔasi ʔełk'éch'a nuwe nënek'e ʔasi t'ahųt'e si yek'óherelyą xat'u t'á jądızi nënek'e t'a t'ahet'į ʔasi gódhe hulʔą gháré yet'óherełthır xa-u, resource management húlye ʔasi ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada si xat'u ʔáiyełʔį ʔat'e.TK yatı nedhe t'óherełʔą, t'at'u dëneba detáat'ı-u Dëne Ts'įʔáne Dëne ʔasi ghą xáłnı'dé dëné huneltën that'in yatı kız nok'e

bahurenile t'á. ku tth'ı, ʔasi bet'óreʔą nedhe k'óherelyą dechën yaghe ni t'ahų'té-u, dëne záze 'k'é dëne ts'į ʔáne dëné yatı t'á bezi hudzi tó xat'ıle dé ʔasi ghą xálni bek'ésoredı nëne. Harelyų ʔasi bet'óreʔą nedhe yet'óherełthır xa-u, yuniz ts'į ʔasi k'óreją tth'ı nuwe nënek'é t'ahųt'e chu ʔasi ʔełk'éch'á k'e ghálada t'at'u súgha hunıdhën, yatı nedhe si bek'ááni chu bet'ááti-u tth'ı bet'á dëneba det'áátı ʔasi k'óreją bet'óreʔą nedhe ghálada ʔat'e.

T'A GHÁLAHDA TS'Į ʔERIHTŁ'IS XALĮ

Nuwe Nënek'e T'ahųt'e T'á Bet'óreʔa Nedhe húlʔą Yatı Nedhe xa

T'a GNWT dëné ts'edáreni t'á deʔą́ą́ze ʔasi k'e ghálada xa suhúlne tth'ı dëne ts'į ʔáne dëné yet'óredhır xa la ʔáłé si chu dëné benáádhër t'á t'áátı t'á jëth dëné xél t'at'u yet'órełur xa la ʔáłé-u. Harelyų dırı ʔasi ʔełk'éch'á ghą háyáitı dechën yaghe ts'ën ni xat'u beghálada xa, yatı nedhe t'ááti -u, dëne ts'į ʔáne dëne t'at'u yuniz xółʔą kízi xat'u xaʔą huts'éłʔį ʔat'e.
Nuwe nënek'e dechën yaghe t'ahųte si t'á huts'édlą ʔeghǫts'elnı, t'at'u hunıdhën-u, ni ts'į ʔasi k'óherelyą-u t'á dëne yatı nedhe t'á hǫzų dënexél yetá xálni ʔat'e. T'at'u bedınáaltı t'a nuwe nëneke bet'á si ʔats'édı, xat'era, Dëne ts'įʔáne Dëne hube yatıé bet'ááti si t'á bet'óredhır ʔat'e.

Dëne Ch'ániye xél jëth dëné dechën yaghe nats'éde dų ts'ën deʔą́ą́ze xatų chu ʔasi k'e nuwe nënek'e dëne benáádhër ts'į ʔasi ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada ʔat'e. Ku tth'ı, harelyų ts'ën dų jeth dëné nuwe nënek'e deʔą́ą́ze ʔasi xat'į huts'éłʔį ʔáne dų dëné ch'ániye k'éts'édél ts'étth'ıle t'á deʔą́ą́ze ʔasi ʔełk'éch'á bedınáálu hunıdhën si beghálada ʔat'e. Nuwe ts'į dëne yaıt nedhe chu dëne ch'ánıye ʔasi ʔedų laté hulį dëneba nezų t'á dechën yaghe ts'ën jëth dëné dënexél nadé nı ts'į ʔasi k'óherelyą si dëné benáádhër xátų ʔasi harelyų hehereldhën xat'u jëth dëné xél xółʔą. Xat'e xųlį. Háyǫrıla dáhála si tth'ı baląy dáiyaheltí hárelʔa ts'į dëne lą́ą nadé t'á beyatı nedhe deʔą́ą́ze hǫzų bet'áátı xa NWT harelyų ʔáts'ën dënexél bedınáálu dé jeth dëné t'á baląy yatı huhurelʔį dé xat'u tth'ı xáʔą xa suhúlne ʔat'e.

GNWT t'á harelyų la k'e dáhála si Dëne Ts'įʔáne Dëne yatı nedhe chu Baląy yatı nedhe dų ts'ën bet'áátı chóile, tok'e yatı hulį si huts'éłʔį dé dëneba ʔeghálada t'á háyǫrıla dáhála si tth'ı dëne yatı nedhe bet'áátı ʔát'įle hehedı ʔat'e. Dırı deʔą́ą́ze hǫzų dëneba ʔeghálada si suhúlıne Dëne Ts'įʔáne Dëné to Baląy hubeyatı chu yet'á la k'e ʔeghálahena ʔánidé deʔą́ą́ze yatı t'áat'ı-u, tth'ı ʔasi ʔełk'éch'á hureldën-u xat'į ʔasi xa bet'óredhır xél nuwe yatı ts'ën dáhereni xel bet'á ʔasi k'e ghálada xa. K'éʔáne dëneba la lą́á xáne dé tth'ı nuwe nëne ts'į nak'e ʔełk'éch'a yatı nedhe yet'áhet'į deʔą́ą́ze hǫzų harelyų ʔełk'éch'á yatı xél ʔeghálada xa, dırı si háyǫrıla dáhála dëne ts'į Dëne Ts'įʔáne Dëne hube yatıé bet'áátı-u, xat'u dëneba ʔasi sélye. Deʔą́ą́ze

nak'e ʔełk'éch'a yatı nedhe t'á ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xa chu dëne ts'édı xat'u t'á yet'óréłʔá si dëne dóherįkër xa deʔánelt'e "dëne yatı nedhe bedįnáaltı." Yatı nedhe deʔánelt'e bedįnáaltı ʔane ʔasi ʔełk'éch'a bet'á dëne huneltën xa, beye hurethaa chu TV k'e ʔasi ʔełk'ech'a k'e ʔeghálada, yatı nedhe xa ʔasi k'áuneta, chu yatı nedhe ʔerıhtł'is kųę́ dëne huneltën.Náiye tth'ı bet'óreʔa si chu dëneba dëne ts'édı t'á háyǫrįla dáhála hube kųę́ to NWT ʔą́ą́ze ʔeyërlé ts'ën bet'á ʔeghálada dé. Harelyų xadé, deʔą́ą́ze bet'á ʔeghálada-u, dëne bets'édı-u, t'at'u ʔalye xa suhúlne xa yatı nedhe bet'órę́ʔá ʔat'e. yundhe tháa xa ʔełuhenélya ʔáne chu deʔanǫ́nıłtsër harelyų ʔáts'ën nuwe nënek'e.

3. NWT YATI NEDHE XEI ʔEGHÁLADA TS'Į ʔERIHTŁIS NEDHE YEK'ÁUUNHENTĄ

Dırı bek'áunhentą ʔadį-u, nuwe yatı nedhe bet'óreʔą -u t'á ʔasi ʔełk'éch'á ghą náyahełtı ʔełéts'édasdí-u chu ʔası ghą náatı t'ok'e bet'á ʔeghálada hunedı lasi yatı nedhe ʔełk'éch'a. Yatı nedhe ts'į ʔerıhtł'is nedhe si bet'óreʔá bet'á dëne ts'įʔáne dëné chu ʔełk'éch'a yatı nedhe yet'órełʔą, náiye tth'ı yatı nedhe deʔanǫnįłtsër bet'áat'į t'á yech'á heheneljër lat'e. Harelyų dënexél ʔerhtł'is nedhe t'at'u ʔalye xasi beghárė ʔeghálada yatı nedhe ʔáłé, ʔerıhtł'is nedhe beghárė ʔeghálada, t'at'u ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada, t'at'u dëne ts'édı, chu t'á bįlae si t'at'u yeghálahena xa. Canada chu tth'ı NWT dų súgha nıłthaa Dëne ts'į Dëné chu Balą́y yatı nedhe ts'į ʔerıhtł'is nedhe beghárė ʔeghálada si xaląa gháye xa. Bek'aunéhtą t'á t'atthe t'ánáádhër si chu dų ʔerıhtł'is nedhe k'éʔáne beghálada t'á yunedhe bet'á ts'etáiye ʔerıhtł'is nedhe dëneba ʔasi bet'óreʔa sehile xa.

Yatı Nedhe xa ʔerıhtł'ıs Nedhe Beghárė ʔeghálada 1950s tthe

Dëne Ts'įʔáne Dëné Yatı Nedhe xa ʔerıhtł'ıs Nedhe: T'atthe t'ánáádhër si thát'in xółʔą chu First Nations Canada k'éyaghe, kú Dëne Ts'įʔáne Dëné hube yatıé t'áat'į si ʔasi ʔełgónedı chu ʔasi ʔełk'éch'a hurełʔį si xa t'ą yet'óherełthır ʔat'e. Súgha nıthaá chóile begharek'áze, tth'ı dënexél senuhųt'á sı'k'éch'á dëne xa húlta, dırı beyatı tth'ı ʔedų nádłʔį xalu, Mıchıf . Ku tth'ı, dırı si yek'áuunhentą gháré ʔasi k'óreją si ʔahédį-u 1700s, t'at'u Balą́y chu Thát'in Canada k'éyaghe ts'į si ʔerıhtł'ıs nedhe beghárė ʔeghálada si dëne ts'įʔáne dëné beyatı chu dëne ch'ánıye chu Dëne Ts'įʔáne Dëne harelyų dëné si that'ın k'iz nadé huts'éłdza hįle.

T'A GHÁLAHDA TS'I ʔERIHTŁ'IS XALI

Dëne Ts'įʔáne Dëne si xa yatı nedhe theʔą si, dënéxaré kųę́ ʔerıhtł'is kųę́ dáhála hįle si, dëne ts'į ʔáne dëné k'iz tsamba hutún, chu harelyų nuwe nënek'e k'e ʔasi ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada si benǫ́nıle dëne yatıé chu dëne ch'ánıye. Ní Ts'ën K'aldhër tésu ʔeyer kú tth'ı dųherełdzáy dëne ts'įʔáne dëné chu ʔétena hárelʔa hubeyatı nedhe t'áat'į ch'ą́ązé dáhurełtı xat'u thát'in

nadé kizi xóŀ?ą hunįdhën t'á Euro-Canadian húlye that'in benáádhër ?at'e. Dırı ?erıhtł'is nedhe begháré ?eghálada , dënexaré bet'łas ?erıhtł'is kuę dáhála hįle si, Xát'u t'á dënexél ?asi łąą ?edų ?áhujá-u, dëne ts'į?áne dëné hubeyatı beghą húle ?edu ?ahełdhën ?at'e, Xát'e xúli, harelyų xadé tó 1950s hunįdhër si dëne yatıé dëne ts'į?áne dëné xaląą dëne xą beyatı hube kųę yet'áhet'į si.

Baląy Yatı ?erhtł'ıs Nedhe Begháré ?egháłada: T'a de?ąąze hubexa hunila si Baląy chu that'in yatı nedhe t'at'u ?ełtth'ı xa beghálada si to hunįdhër 1700s dënexel dëné ?ełk'énadé Baląy beghą hunéną si dırı that'in hárel?a British k'áraldé ?áhują-u North America. T'á British hárel?a-u xél, that'in t'at'u ?įłaghe ?ełk'izi xóŀ?ą si xa huhereldzáy hehedi bech'ánıye chu beyatı t'áhet'i ch'ąąze dáhurelti xa francophones, k'é?áne beghálada ts'į?áne ?ekú t'á ?erıhtł'is nedhe begháré ?eghálada si hubets'į t'á Baląy yatı nedhe xa, si beyatıé ts'éheni t'á tth'ı hube ch'ánıye bek'ilni xa ghåne xa xályá ?at'e. Dırı si ?erıhtł'is nedhe xa yatı the?ą si Constitution Act húlye (1867) xat'u dé tesu ?erıhtł'is nedhe xa yatı the?ą si harelyų ?asi báádi xałyą si Baląy hubexa ?ełéhgëth dëne Parliament húlye si Ni Ts'ën K'aldhër Nedhe xél Canada chu Quebec. Jądızi Nëne K'éyaghe Yatı Nedhe The?ą si Act (1875) dırı ?ełk'úuret'ą t'á jądizi nënek'e Hubexa ?ełéhgëth Dëne dełtth'ı That'in yatı nedhe t'áát'ı t'á ?asi ?ełk'éch'á k'e ghálada xa nuhųt'á harelyų dırı xasi ?ełtth'ı xá?ą si chu yatı nedhe néhį?ą t'á Baląy yatı chu That'in yatı t'áatı xałyą ?at'e. Ku tth'ı, ?eyër tł'ághe 1892, Hubexa ?ełéhgéth dëné dełtth'ı hubetł'as That'in yatı nedhe t'á súgha hunįdhën t'á si dëne ts'édı xadé dëne ?arádı-u xat'u t'á dëneba ?asi ghálahena-u. ?eyër kú tth'ı Baląy yatı nedhe dék'é?ų betáát'į ?ahują hįle si Quebec ?ádizi harelyų ?áts'ën ?ek'é?ų Baląy yatı nedhe xa hulta húlį yet'áhet'į chóile si ?atéé 1900s ts'ën. Kú tth'ı, bet'áátį xa dúwéle tsądhëth ?ełnáundı chu, baxá?ą t'á Baląy- yatı nedhe t'áat'į Roman Catholic húlye si yałtı kųę dëné ts'éheni t'á Baląy yatı nedhe t'á ?asi ?ełk'éch'á k'e ?eghálada si jądızi nënek'e NWT.

Yatı Nedhe Xa ?erıhtł'is Nedhe Xalį si 1950 ts'į 1984 ts'ën

Dëne Ts'į?áne Dëne ?erıhtł'is Nedhe Begháré ?eghálada: Kú tth'ı 1950s, Ni Ts'ën Ká'ldhër Nedhe ?asi de?ąąze dënexél ?asi ?ełk'éch'á k'e bek'é ghálada jądızi nënek'e NWT dırı si ?erıhtł'is kųę dáhála chu tth'ı náiye dëne ts'į ?áne dëné dechën yaghe nadé si de?ąąze hǫzų nats'éde xa háyǫrįla k'éyaghe. T'atthe t'anáádhër si ?erıhtł'is kųę nats'éde si chu tth'ı sekuı ?erıhtł'is kųę hodáneltën dé bekųęlé nadé hostels húlye si dırı si dų ts'ën dëné góthe ?eyër nadé si dëne ts'i?áne dëné t'á ?erhtł'is kųę náidįl si de?ąąze ląą ?at'e ?eyi ?áts'édi ?at'e. ?erıhtł'is kųę t'at'u sekuı hodáneltën si ?asi ?ełk'éch'á t'at'u beghálada xasi xahútįle hunįdhën si t'á t'atu bets'údı-u náts'ede, Dëne ts'į?áne dëné hube yatı nedhe chu th'ı dëne ch'ániye. Kú 1969, nunįdhër si Ni Ts'ën K'aldhër Nedhe Canada k'éyaghe ts'į Dëne Ts'į?áne Dëne ?erıhtł'is

Nedhe Begháré ʔeghálada xa xalį (1969) ʔeyër ts'įʔáne "ʔenhtł'i s Dëłgai" harelyų ʔáts'ën dëne ts'į dëné t'at'tu hubexél ʔeghálada xasi dëné ʔįłaghe ʔełk'izi be suhúlne xa dırı nënek'e Canada k'éyaghe, Dëne Ts'įʔáne Dëné harelyų ʔáts'ën ʔélé hunıdhën si hulį t'á dënexél xálnı ʔıłghe lat'u xat'é hulį ʔasi dëneba deʔą́ą́ze hǫzų ʔasi ʔełk'éch'á ʔeghálahena ʔahúja t'á ʔasi té súgha-u, náts'ede senų́ų́t'á dëne ch'ániye chu dëne tsįʔáne dëné yatı nedhe bek'áánı-u, bet'ááti x ʔahúją-u. Kú tth'ı 1970s ʔeyër kú tth'ı ní bąnąhgës ts'ën - húlye si ʔenhtł'is kųę́ dáhála si xat'u dırı ʔasi beghálada si First Nations, Supreme Court hulye si Náátı Kųę́ Nedhe ts'į dëne tsįʔáne dëné si hube ts'édı xa ʔerıhtł'is nedhe xalį yatı nedhe theʔą begháré ʔeghálada si, dırı ʔełk'úuret'ą si harelyų xa ʔerıhtł'is kųę́ ts'į dënexél yati ghálada xa suhúle-u, dëne ch'ániye tth'ı t'at'u súghá si harelyų jądizi nënek'e ʔenhtł'is kųę́ dáhála. Kú tth'ı, ʔeyër tł'ąghe 1981, dırı 30% huk'e dëne ts'įʔáne dëné Canada K'éyaghe t'at'u dëne ts'į ʔáne dëné chu bech'ániye ts'ázdeze hube kųę́ beyatıé t'áát'ı t'at'u bą dáálti dzın t'ánelt'u, harelyų ts'ën dëne lą́ą hube yatıé nedhe bet'áát'į ʔáhują-u, ʔeyıle ts'ën tesú dëne tsįʔáne dëné xat'u hubexél xáʔą beyati nedhe deʔą́ą́ze hǫzų yet'áhet'į ʔat'e, jądız nënek'e chu tth'ı xáhują ʔat'e.

Kú tth'ı 1982, t'atthe t'ánáádhër si dëne tsįʔáne dëné chu tsamba náłya-u t'a dëne ghórędzi t'a ʔełtth'ı xadé dëne ts'ën xą́lį-u bets'ųk'edhúle xa ʔerıhtł'is nedhe xalį si Constitution Act Canada k'éyaghe ts'į ʔat'e. Kú 1984, Ni Ts'ën K'áldhër Nedhe ʔeyër kú tth'ı dırı si Balą́y chu That'in Yati xa Yatı Nedhe Theʔą si harelyų ʔełk'izi beghálada xasi Official Languages Act húlye NWT. NI TS'ën K'aldhër GNWT t'atthe t'at'u ʔasi k'e ghálada ts'į ʔerıhtł'is nedhe xalį si huherelʔįlé hulį xat'u Yatı Nedhe xa yatı theʔą si beghálada xa Offficial Languages Act húlye (1984). Kú OLA t'ą dırı yatı nedhe xa hultá yatıé t'át'į Balą́y yatı chu That'in yatı yatı nedhe theʔą si gharé harelyų ʔasi k'e ghálada si ʔełtth'ı xa yatı hehełts'į si dëne ts'įʔáne dëné tth'ı hube yatı nedhe t'á dëné ts'édı ʔą́ą́ze t'au súghá ts'ën hube xa ʔeghálada suhúlne xa. Dırı ʔełk'úuret'á si harelyų ʔasi ʔełk'éch'á k'e ghálada Canada chu GNWT t'at'u ʔéła ʔasi k'e ʔeghálada xa ' cooperation agreement' límárshı hehełtsį ts'į nisi yunedhe ts'ën tháá xat'u ʔasi ʔełk'éch'á t'á deʔą́ą́ze bet'óreʔa nedhe si k'e ghálada xalą́ą gháye xa. Nı ts'ën k'áldhër nedhe t'at'u ʔerıhtł'is nedhe xalį si begháré ʔasi k'e ghálada si harelyų yatı nedhe ghálada tsamba nech'á dëné tł'athela yatı nedhe xa húlta yatıé Balą́y yatı chu tth'ı DëneTs'įʔáne Dëné t'á yatı nedhe deʔą́ą́ze hǫzų bet'áát'ı -u bek'ááni-u bet'á ʔasi ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada xasi.

T'A GHÁLAHDA TS'I ʔERIHTŁ'IS XALI

Balą́y Yatı ʔerhtł'ıs Nedhe Begháré ʔeghálada: 1950, ʔekú ʔełk'úhuret'ą hįle dırı yunaghe ts'į t'at'u ʔasi ʔełk'éch'á ʔeghálada xa Quebec t'atthe ʔasi ghą hnáyahełtı dé That'in yatı t'á, t'á xahet'į hįle bek'áúnéhtą ts'į Balą́y yatı nedhe xa hulta si harelyų ʔáts'ën nók'e xalą́ą bet'áat'į.

Hube kųę́ xaląą Balą́y yatı nedhe dáyahełtı harelyų ʔełúchu dé t'ą t'a yet'á dóherełethır xasi Quebec harelyų ts'ën Canada k'éyaghe tó hunıdhër si 1960s. T'at'u Royal Commıssıon húlye si ʔekú t'at'u dënexél súhúle xa seneyą́įłtı Yatı Nedhe Xa Hulta Yatı ʔełk'éch'á Bılıngualısm hulye chu Bıculturalısm hulye Dëne Ch'ániye ʔełk'éch'á tó hunıdhër si 1963, ʔasi dëneba ʔełtth'ı xa harelyų ʔerıhtł'ís nedhe xa yatı theʔą ts'į yatı nedhe ʔełk'éch'á chú ʔerıhtł'is kųę́ xa, yunaghe ts'į ni ts'ën k'aldhër harelyų nak'e yatı nedhe t'á ʔasi ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada, chu ku tth'ı ta't'u bet'áat'į si bek'óreją xa t'at'u bedįnáaltı-u si Quebec ts'į yatı nedhe. T'at'u súghá hunıdhën bet'óreʔą k'e ʔeghálada xa Officıal Languages Act of Canada húlye(1969) dırı tsamba Balą́y yatı nedhe xa tł'á thela xa sní si t'a't'u ʔerıhtł'ís kųę́ jądızi nënek'e NWT. Kú Constıtutıon Act(1982) húlye ʔerıhtł'ıs Nedhe Xa Yatı Theʔą si harelyų ʔasi dırı Balą́y yatı nedhe chu That'ın yatı nedhe hubáadı xa xałʔį tesu ʔełtth'ı xa harelyų ʔerıhtł'ís nedhe xa yatı theʔą ts'į ʔerıhtł'ís kų́ę́ yatı nedhe t'á ʔasi k'e ʔeghálada si harelyų ʔáts'ën Canada k'éyaghe.

Yatı Nedhe Xa Yatı Theʔą ʔerıhtł'ís Nedhe Bek'áúneta

Dırı bek'áúneta si t'at'u ʔegháladą húlʔa OLA, tth'ı GNWT t'at'u ʔeghálada si deʔą́ą́ze hǫzų dëne ts'į dëné hubeyatı nedhe t'at'u bedįnáaltı-u, bet'óreʔa-u,tth'ı ʔedų bet'á ʔeghálada húlʔa dúwélé to ku tth'ı bet'áat'į si t'ą dırı yatı nedhe xél ʔeghálada harelyų ʔáts'ën t'at' bet'á dëne bets'édı xa. T'at'u dëne yatı t'áat'į-u, t'at'u beghálada (1986) ʔedëri dëne nérıhtł'ís si Task Force húlye ʔat'e Dëne Ts'įʔáne Dëné beyatı nedhe deʔánıłt'e bet'á ʔat'į xa hurılʔį dásni Dëne Ts'įʔáne Dëné, Bets'į ʔerıhtł'ís ghálada kųę́ ts'į ʔasi dëneba ʔetth'íle to, ʔasi ghą hurelkër to dé Yatı K'eyįʔį, ʔasi k'áúneta tth'ı bet'óreʔá nedhe ʔat'e dëne tth'ı dëné yatı nedhe t'á ʔerıhtł'ís k'e dárıhtł'ís hodáneltën, deʔą́ą́ze ʔasi ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada xa dëné hodáneltën chu ʔerıhtł'ís nedhe xa hulta si yet'á náatı kųę́ dëneba det'áatı-u- dëné yatı nedhe t'á ʔerıht'łís k'e dárıhtł'ís ʔasi k'e ʔeghálada xasi, Dëne Ts'įʔáne Dëne yatı nedhe t'á ʔasi tółye hudzi xade háyǫrįla dáhála dëne kízi hudzi dexa. kú Canada-NWT Cooperatıon Agreement húlye Balą́y chu Dëne Ts'ıʔáne Dëne jądızi nënek'e NWT dırı ʔełk'úuret'ą si chu ʔets'édáredı t'á Balą́y yatı nedhe bet'áat'ı harelyų ʔats'ën tth'ı Dëne Ts'įʔáne Dëné beyatı t'á dëneba bet'á ʔası det'áatı huts'éłʔį to- ʔerıhtł'ís k'e ʔeghálada xadé, ʔerıhtł'ís kuę́ dëné hodáneltën, ʔasi bet'á xat'į bet'á deʔą́ą́ze hǫzų ʔasi k'e ghálada lasi xa. tth'ı limárshi xalį si harelyų ʔasi ʔełk'éch'á ʔeghálada xasi ʔełts'édáredı háyǫrįla k'éyaghe-ts'ën ʔasi bet'óreʔá nedhe dëne yatı nedhe t'á ʔasi ʔełk'éch'á ghálada xa. K'áani tthą́á chóile, dırı ʔasi Dëne Ts'įʔáne Dëné yatı nedhe t'á háyǫrįla dáhála si deʔą́ą́ze hǫzų ʔasi ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada si dini xáré hube ts'ën xalį ʔası t'á bet'óreʔá nedhe sí hunıdhër sí hube dághárė xat'u háyǫrįla k'éyaghe ts'ën harelyų ʔáts'ën xa suhúlya ʔat'e.

ʔerıhtł'is Kų́ę́ Xa Yatı Nedhe Theʔa (1996) xat'u t'á DECs t'a yatı hurelʔį si t'á xat'u ʔerıhtł'is kų́ę́ dëne yatı nedhe t'á ʔasi ʔełk'éch'á dëné hodáneltën xa nak'e yatı nedhe t'áatı-u. Kú tth'ı, t'at'u ʔeghálada si yatı nedhe t'á bet'óreʔá t'at'u súghá hunıdhën si huts'ékere t'á huts'élʔį dexa si ʔat'e. Dëneba t'at'u dëné yatı nedhe t'á ʔerıhtł'is kų́ę́ dëné hodáneltën tesu beyatıé k'óherelyą-u, tth'ı ʔasi ʔełk'éch'á bet'á ʔeghálada si thela. T'a yet'órełthır xasi ʔádanıdhën-u, ʔaté t'at'u ʔeghálada lı xane xa Dëne Ts'įʔáne Dëne yatı nedhe beghálada xadé. TTh'ı ʔerıhtł'is kų́ę́ si Education Act húlye t'at'u ʔerıhtł'is nedhe begháré ʔeghálada si chu tth'ı Baláy yatı nedhe theʔą si gháré ʔerıhtł'is kų́ę́ t'á Baláy yatı nedhe ʔerhtł'is kų́ę́ hodáneltën náhédıl si t'á herełtth'ı boards húlye, t'at'u yatı nedhe theʔą si gháré Charter of Rıghts and Freedoms hulye ʔat'e.

Kú tth'ı GNWT dırı bek'áúnet'ą si t'at'u begháré ʔasi k'e ʔeghálada ts'į ʔerhtł'is nedhe xalį hıle ʔat'e Offıcıal Languages Guıdelınes Manuel (1997a) Yatı Nedhe ʔełk'éch'á ʔats'édı ʔeyër tł'ą́ghe tth'ı Offıcıal Languages Polıcy húlye si (1997b) Yatı Nedhe ʔełk'éch'á yatı nedhe theʔą sı ʔat'e. ʔeyër kú tth'ı, Ní Ts'ën K'aldhër ʔerıhtł'is Kų́ę́, Dëne Ch'ánıye chu La K'e ʔeghálada(ECE) ʔeyi t'at'u beghálada-u ʔasi bets'éhąlį-u t'a ʔasi ʔełk'éch'á begháré ʔeghálada xasi ʔerhtł'is nedhe hehełts'į t'a heheretł'is-u ʔat'e. Ní ts'ën k'aldé hárelʔá si dini hube ts'ën xalį-u t'at'u yatı nedhe t'á ʔasi ʔełk'éch'á t'atu súghá dëné ts'éheni lasi xa beghónedı yeghálahena ʔat'e. Xat'é t'á dırı si 1990s, t'á ts'į bets'į ʔerıhtł'is Ghálada Kų́ę́ ts'į T'ą Yatı K'eyįʔį ʔasi k'áúneta-u, t'atu deʔą́ą́ze hǫzų xádı-u,bek'e ʔeghálada ʔádenele-u, ʔasi t'á hunila dé, hubexa ʔełehgëth dëné détth'ı dëne xél xálnı t'á ʔasi k'áúneta tth'ı bet'óreʔá nedhe ʔįghá lat'u ʔasi ʔełk'éch'á t'á dëneba ʔeghálada húnedı si, t'á huherélʔį hehedı ʔerıhtł'is nedhe xalį begháré náiyelį ʔasi bek'e ʔeghálada hıle ʔat'e.

To hunıdhër ts'į t'ánáádhër si OLA, t'ą́ghe ts'ën ʔasi ʔełk'éch'á k'áúnet'ą Baláy yatı nedhe xa xat'u beghálada hıle si ʔat'e. Dırı ʔasi ʔełk'éch'á k'áúnet'ą gháré ʔáhedı-u, ʔału t'até si nezų chóile hunıdhën t'á deʔą́ą́ze hǫzų beghálada xa tesu suhúlne xadé t'at'u bet'óreʔá-u, yek'áúneta-u ʔasi ghą náyahełtı xa. K'áanı tthá chóile, Baláy yatı nedhe xa ʔasi ʔełk'éch'á beghą náyaheltı-u, hube ts'į ʔerhtł'is k'e ghálada kų́ę́ nuhút'á dé súghá hunıdhën ʔat'e. ECE t'at'u ʔasi k'e ʔeghálada si k'áralde t'at'u dëneba ʔasi selne t'á yatı nedhe ts'ádeze ʔasi k'e ghálada xálį ʔat'e

T'A GHÁLAHDA TS'I ʔERIHTŁ'IS XALĮ

Harelyų ʔasí ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada sí tth'ı dëné ts'édı xa ʔasí t'at'u bet'óreʔą nedhe, dırı ʔełk'úhuret'ą nįsı ʔerhtł'is xalį beghárė ʔeghálada sí Official Languages Policy chu Manuel húlye ʔat'e. Dırı náíye OLA ʔasí t'at'u beghálada sí t'at'u ʔasí ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada-u sí tth'ı dëné ts'édı xa ʔasí t'at'u bet'óreʔą nedhe, bexą̨lt'u yatıé dų ts'ën xat'u dëneba ʔeghálahena ʔat'ıle. Harelyų net'į xadé, t'at'u dırı ʔerıhtł'is xalį sí harelyų ʔedų ʔáją ʔat'e t'atthe t'ánáádhër sí náíye bedį ʔeghálada ʔáhują-u, yatı nedhe ts'į ʔasí ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada hįle chu t'at'u dëneba bet'óreʔá nedhe bedįnáaltı sí dëneba det'áatı-u, háyorįla harelyų ʔáts'ën dëné ts'édı hįle sí dų ts'ën ʔedų ʔałya ʔat'e.

4. BEK'OREJĄ NEDHE T'Á BET'ÁAT'Į YATI NEDHE: NEDHE BEGHĄ NÁNÁDE

Kú tth'ı NWT ʔasí ʔeghą lat'u ʔedų ʔáne harelyų ʔełk'éch'á yatı nedhe t'áatı jądızi nëneke deʔą̨ą̨ze dëné yatıé ʔedų ʔáne jądızi, t'atthe That'in yatı t'á t'áatı xaląą. Dų ts'ën xanádhër -u, yatıé nedhe ʔedų ʔáne ts'étth'įle ʔełk'éch'á yatıé Official Languages Act t'at'u ʔerıhtł'is nedhe ghárė ʔeghálada hulį tth'ı t'at'u tsamba hełétłé. té bet'óreʔá xat'į ʔasí benu4redı xa t'at'u huni dhër-u, t'ate-u, t'at'u beghálada-u, yatıé ʔedų ʔáne sí t'at'u dëneba selne dúwélé ʔáʔadı xa.

Yatı Nedhe ʔedų ʔáne Benúredı Huts'élʔį ʔat'e

T'á yatı nedhe xa hulta sı ʔedų ʔáne harelyų dëné háyorįla ts'į hube yatı nedhe t'áhét'įle dé t'at'u dáyaheltı sí, nok'e ʔeyįle yatı ts'ën dáhureltı to xat'era yatı sí ʔedų ʔáne ʔat'e hunįdhën. Ku'tth'ı yatı nedhe ʔedų ʔáne dé t'at'u dáyaheltı sí tésu "language de-Aacquistion" yatı hehelts'į-u, Háyorįla dáhála sí dëné góthe, t'á deʔą̨ą̨ze beyatı k'órełyąle. Yatı nedhe ʔedų ʔáne dé, " Language obsolescence" t'a harelyu xat'į ʔasí hube kųę́, tth'ı ʔerıhtł'is kųę́,yet'áat'įle t'á chu tth'ı háyorįla k'éyaghe dáhála nats'edé sí. T'at'u yatı nedhe bet'áatı ghárė, nok'e xat'u yatı nedhe dëneghą hulé ʔat'į ʔat'e bet'áát'įle dé ' Yatı nedhe dëneghą húle bet'áat'įle dé' yatı nedhe harelyų dırı nënek'e xahút'é ʔedų ʔáne hureni ʔat'e, dırı sí tth'ı nok'e dëne dek'eʔų nadé ʔáhują-u (ʔełtsłéłgël, dąk'e dëne ʔeya) chu dëné cháníye beghą dáile sí bet'á bahunįla ʔat'e. Yatı nedhe ʔʔedų ʔáne sí dų deʔą̨ą̨ze ʔat'e t'atthe yuníz huʔą sí lat'éle, kútth'ı That'in nuwexél núnįʔá ts'į harelyų dırı nënek'enuwe náré t'áhut'e sí, t'at'u dų ʔedų dáyatı-u, chu harelyų satsan beni hulį xatį ʔasí ʔełk'éch'á hetłéłé t'á t'a ʔasí k'e ghálada ʔat'e.

T'a yatı nedhe xa hulta sí ʔedų ʔáne dırı dų hułdzá laté hube kųę́ t'at'u dáyatı ghárė tth'ı hube yatı t'áatı-u taneltė yet'á yahelt-u harelyų xat'į ʔasí bet'óreʔá ʔat'e. Náíye ʔįłaghe yatı nedhe xa hulta herélden xat'u hube kųę́ yet'áát'ı-u xáré hubexá dëne xą yatı nedhe t'áhet'į sí yek'ílni

dé nęzų dų ts'ën xádhër-u, yatı ʔełk'éch'á yatı xél ʔedų ʔáne dëne harelyų tth'ı hebe kųę náíye yatı ʔełt'á bet'á ʔat'ị ʔat'e. Dëne tíkui si, dëne xą beyatıé nok'é bet'áátılu, sekuı sí tth'ı xáré hube yatıé huhereldën li t'a'deʔą́ą́ze yet'áat'í xa xaté hulį nok'é yech'áz dahureltı tosą, sekuı si yet'óreɫthır xadé hube kųę yatı nedhe deʔą́ą́ze yet'áhet'ị-u, hube tıkuı tth'ı dırı yatı nedhe dëne xą betł'ás xáʔą ʔat.e.

Hulta gháré, Canada k'éyaghe ts'ën hube nënek'e t'á deʔą́ą́ze yatı nedhe dáyahelti-u, chu dëne xą hubets'ị yatí nedhe t'atthe yatı hehereldën nįsi-u tth'ı ʔałų yek'óreherelyą ʔat'e NWT yatı nedhe ʔedų ʔáne si that'íne yatı ts'ën huzéɫtı lat'e. Kú tth'ı, hulta gháré harelyų ʔasi k'áúnet'ą sí bek'órejąıle hulį tésu yatı nedhe t'át'é si dų ts'ën. harelyų ʔáts'ën ʔasi tth'ı k'áúheneta, t'at'u ʔerıhtł'is kųę nedhe yatı nedhe ʔełk'éch'á dëné hodáneltën si, beghárè t'at'u dırı tohųt'e si hulʔá to xasą yatı nedhe xa ʔasi k'áúneta tth'ı bet'óreʔá nedhe ʔedų ʔáne yatı ʔeyįle ts'ën huzéltı lat'e. Náíye dëne tsįʔáne dëné hube yatí nedhe ʔedų ʔáne si háyǫrįla k'éyaghe ts'ën harelyų ʔáts'ën ʔasi ʔełk'éch'á k'áúhenta hįle ʔat'e. Dırı yatı nedhe xa ʔasi k'áúnet'á-u dék'eʔų dëne yatı dáyąheltı t'á chu tth'ı ʔasi yet'áhetų chóíle t'á ʔat'e hunídhën, náne tth'ı ʔárádí-u, dırı yatı nedhe bet'áátíle t'á ʔeghą dëneghą hulé harelyų t'ahųt'e ʔełęłt'é ʔát'íle. T'a ghálahdą ts'ị ʔerıhtł'is xalį sí yeghá náyahelti hįle ʔełéts'édël si First Nations nák'e ʔasi ʔełk'éch'á bet'óreʔá nedhe hulʔá sí dëne ts'įʔáne dëné hube yatıé nedhe t'ahųt'é hunįdhën sí beghą naatı xa dzełtth'ı hįle si dék'éʔų yatı yet'áatı-u, tth'ı ʔedų ʔáne si ʔeyíle yatı ts'ën dáhureltı tosa.

- T'atthe t'ánáádhër si dënexáré kųę ʔerıhtł'is kųę náts'edé si t'á yatı nedhe ch'áz dáhureltí ʔáyįlą-u, t'á Th'atın yatı nedhe deʔą́ą́z ʔełénoníłtsër harelyų nënek'e ʔáts'ën ʔerıhtł'is kųę dáhala si ʔáts'édı ʔat'e

- T'atthe t'ánáádhër si ń ts'ën k'aldhër t'a t'u yatı nedhe ch'az dáhureltı hįle sí t'á dų ʔasi ʔedų ʔáne nuwe yatı nuweghą húle ch'á bet'óredhır xa-u tth'ı net'ị xa ʔalʔị Dëne Ts'įʔáne Dëné yatı nedhe si dıní tth'ı xáhenįdhën sí hubexa bet'óreʔá nedhe ʔat'e.

Yatı nedhe ʔedų ʔáne si t'a bets'enuniʔa chóíle-u t'at'u xa bek'orejáile, kú tth'ı, ʔasi ʔełk'éch'á nuwe náré tohųt'e, dëne ch'áníye, chu t'at'u dáyaheɫtı.

Dırı náiye ʔasi dëneba t'ą ʔeghálahena bek'ąųnéhtą-u, t'ą ʔerıhtł'is xalı̨ harelyų yatı nedhe bet'áatı xa są sni. Dırı k'áúneta si harelyų ts'į yatı naltsi t'á yatı nedhe ts'į yati t'atthe t'ánáádhër si dırı si hulta gháré ʔahehedi ʔat'e 1996 hulta yatié t'a ʔerıhtł'is xalı̨ GNWT. Xát'e xúlı̨, 2001 dırı ʔasi k'áúneta-u, ʔerhtł'is yatı nedhe xa t'at'u hulta si t'a ghálahdą ts'į ʔerhtł'is xalı̨ húlı̨ si k'e dek'eréhtł'is ʔat'ılé. T'a gháré ʔeghálada si Mıchıf yatı nedhe Beghárek'áze,t'á yet'á dayaheltı t'a bek'áunehtą déxa t'at'u bedı̨náaltı-u, t'á tahų́t'e-u tth'ı ʔedų beghálada hulʔa to.

Dëne Ts'įʔane Dëné T'á Bet'áat'į Bet'óreʔa Nedhe

Hulta 1 t'at'u dek'eréhtł'is:

- Harelyų ją̨dızi nënek'e dëné nade si hulta gháré háyǫrı̨la dáhala náts'ede ts'į dënexé xálnı̨ si tth'ı xahédı gháré bek'óreją ʔat'e
- Háyǫrı̨la dáhala ts'į dëne ts'įʔane dëné si hube yatıé nedhe t'atthe k'óherelya si xat'u hube kųę́ dëne xą beyatıé nedhe yeherеldën si ʔat'e
- Dų ts'ën hulta dëné hube yatıé k'óherelya si hube kųę́ beyatıé t'áat'ı dënexą xat'u dzin t'anelt'u dëne yatı nedhe hubegha húle xáile-u ʔat'e yek'éhelnı xa.

T'ą ʔeghálahena bek'áúnehtą-u t'ą nak'e dëznátıne yatı nedhe ʔełch'áz ʔat'ı̨le yudáz chu sayı̨zı̨ ts'į dëznátıne yatıé. Tth'i ʔeténá-u yatı nák'e ʔełk'éch'á si Inuvıaluktun chu Inuınnaqtun harelyų dırı ʔasi k'áúneta si harelyų t'at'e-u t'at'u beghálada-u hulı̨ Nunavut hubexél ʔału yatı nedhe hulta si yati k'e ʔeghálada ʔat'ıle.

Dırı bek'áúneta si t'at'u ʔegháladą húlʔa xa ʔalʔı̨ ʔat'e t'at'u beghálahdą gháré tanız ʔat'ıle dek'eʔų xa hulta dëné háyǫrı̨la dáhala ts'į dëne t'sı̨ʔane dëné yatı ku tth'ı t'at'u bet'áat'į si t'at'e bek'óreją xa dëne xą hube yatı dáyahelt-u té yek'óherelya-u. Dëne yatı dëne kųę́ xalą bet'áat'ı̨le dek'eʔų ʔat'e. Náıye dëne yatı ghą húleli lajá nanet'į dé harelyų ʔats'ën, dëne xą t'á dáyaheltı si ʔat'e, hube kųę́ t'á yet'áhet'į si ʔahehedı-u, yatı nedhe ʔedų ʔane deʔą́ą́ze. Dırı bek'áúnehtą gháré ʔadı-u, harelyų ʔats'ën hayórila dáhála si ʔełk'éch'á dëne yatı hútł'edhe ʔedų ʔane ʔat'e. Łı̨chą́é tth'ı hubexa hútł'edhe beyatıé hunila chóile chu tth'ı degëth dëne yati t'á deʔą́ą́ze hubexa hunila sni.

•

Hulta 1. Dëne Ts'įʔane Dëne Yatı Nedhe ʔedų ʔane hayǫrįla dáhála (K'áúneta: SCOL)

Dëne Ts'įʔane Dëne Yatı Nedhe ʔedų ʔane

7000 • Harelyų Ts'ën Náts'ede

6000 • Dëne Xą Beyaué

5000 • Hube kųę́ Dáyahelı

4000

3000

2000

1000

0

ʔená Dëne Sųłįn łįchąé Degëth Dëne ʔetënáDëznátıne yudáz chu sayízi

Háyǫrįla Ts'į Dëne Yatı Nedhe

Hulta 2 Harelyų xadé t'a yatı ʔųłį hulta gháré yek'óherelyá k'é ʔedų ʔane dëne t'á yahelı k'e dëne ts'ıʔáne híle dëne ts'į dëne gódhe hubegháye ts'į yudághe ʔųłį dëne ts'įʔáne yatı t'á yahelı xaʔáile. T'ą ʔeghálahena bek'ąųnéhtą-u, háyǫrįla dáhála si náiye ʔełk'éch'á dëne ts'įʔáne yatı, kú tth'ı k'ájëne ʔeléłt'é xa hulʔa ʔat'e: Dëne góthe hubegháye ts'į ʔųłį dëne ts'įʔáne yatı t'á yahelı xaʔáile. Xát'e xúli, háyǫrįla ts'į dëne ts'įʔáne dëné ʔarádı-u, dëne góthe hube yatı k'óherelya hulį tesu dáyahelı ʔat'įle t'atthe yuníz ʔą́łnedh tesu hube yatıé k'óherlya ʔat'e.

Hulta 2. Harelyų ʔełk'éch'á yatı hube gháye gháré dëne ts'įʔáne yatı ʔedų ʔane Dëne Ts'įʔáne Dëne Yatı (K'áúneta: SCOL)

Hubegháye 60 & ʔą́ąze • % huk'e dëne huk'e gháye gháré

Dëne 40-59 Ts'įʔáne Dëne dáyahelı

25-39
15-24
0 20 40 60 80 100

%

Hulta 3 harelyų xadé t'at'u ʔasi k'e ʔeghálada ghára dëne ts'įʔáne yatı xat'u háyorįla dáhála sí bet'áat'ı sí ʔat'e. Dırı k'áuneta ghára ʔałų ts'ën dëne ts'ıʔáne yatı xaląą sí xat'e bet'áatı háyorįla dáhála hurëch'á chóile sí t'áhet'į

ʔat'e dëne ts'įʔáne yatı hube kųę́ yet'áatı sí (85%). T'á dek'eʔų xa hulta sí Dëne Ts'įʔàne Dëne t'á háyorįla dánech'á náts'ede sí dëne ts'ıʔáne yatı hube kųę́ dek'eʔų yatı t'áatı (t'anelte 50%).

Hulta 3. Hulta ghára Dëne Ts'įʔáne Dëne t'á Dëne Ts'įʔáne Yatı hube kųę́ chu t'á ʔeghálada k'e chu ʔerıhtł'is kųę́ (K'áuneta: La K'e Bek'áuhenta)

% Dëne Ts'įʔàne Dëne t'at'u dëne tsįʔáne yatı t'áatı si Hube Kųę́, La K'e , ʔerıhtł'is Kųę́

90
80
70
60
50 Hube Kųę́
40 La K'e
30 ʔerıhtł'is Kųę́
20
10
0
NWT Beghúldesche Háyorįla K'éyaghe Háyorįla Hurëch'á Chóile

Hulta 3 harelyų dek'érıhtł'is ghára Dëne Ts'įʔáne Yatı t'á deʔą́ąze yatı bet'áatı sí dëne kųę́ ʔat'e. Dëne ts'įʔáne yatı t'á la k'e dek'eʔų bet'áatį-u, háyorįla súghá nech'á chóile sí (33%) That'in yatı t'á deʔą́ąze la k'e bet'áatı ʔat'e. Kú tth'ı dëne tsįʔáne yatı tth'ı beyatı t'áatı chóile

ʔerıhtł'is kų́ę dáhála si (5 ts'į 12%). Dırı k'áuneta gháré dëne góthe dëne ts'įʔáne yatı t'áatı chóile, Dëne Ts'įʔáne Dëne yatı ʔerıhtł'is kų́ę benúnį chóile hunįdhën ʔat'e.

Dëne Ts'įʔáne Dëne beyatı ʔedų ʔane t'á dek'eʔų yet'áatı t'á, dëne ts'įʔáne dëne yatı t'á ʔerıhtł'is dáhxárıthł'is tth'ı łą́ą chóile, náiye dëne ʔerıhtł'is k'áayatı k'óherelyą-u, dų xaląą yághe ts'į dëne ts'įʔáne dëne yatı xa ʔerıhtł'is dáhxárıthł'is si tháá dëneba xat'u huʔá ʔat'e.

Harelyų bek'áuhenetą, t'at'u dënxél xálni ʔįghá lat'u dırı yatı si ʔedų ʔáne NWT Dëne Ts'įʔáne Dëne t'á hubeyatı si deʔą́ąze ʔedų ʔáne dëne góthe hubegháye gháré. Xat'e hulį náiye yatı nedhe, deʔą́ąze ba hunila sni. Ją NWT dırı si bek'áuneta gháré yatı nedhe ʔełk'éch'á łąa ʔat'e harelyų nënek'e xadé jądızi yatı nedhe hubenënek'e lat'u xa hulta ʔat'e. ʔekúdëne lat'u beghálada xaʔą xat'ele hunila xat'e dëne ts'įʔáne yatı nedhe xa hunįdhën nuweghą hulé ʔáne xa.

T'á Bet'óreʔa Nedhe Bet'áat'į Baląy Yatı chu That'ín

Dırı k'áuneta si harelyų ʔáts'ën dırı nënek'e chu harelyų t'a hunįdhën si, Baląy yatı nedhe ʔełenoníłtsër ʔat'e. kú tth'ı 6.6 lımıl xanełt'é dëne Canadians hulye si yeghą xálni ʔat'e baląy yatı nedhe dëne xą yatı k'óherelya-u, chu tesu dánelt'é dëne 105 lımıl dáyaheltı si harelyų dırı nënek'e, jądızi NWT , hulį 3000 dëne nadé si Baląy yatı nedhe dáyaheltı hehedı t'á lasi xél yatı hurelʔá. Xat'e hulį, Baląy si dëne xą

beyatıé dëne xą jądızı ts'į 900 huk'e NWT baląy tsįʔáne nadé si hube kų́ę ts'į yatı xadé 350 huk'e baląy jądızi nuniʔá si ʔat'e. Dırı begháré bek'óreʔą si harelyų t'á 61% huk'e dëne xą yatı francophones húlye si That'ın yatı ts'ën dáhurelı hube kų́ę xat'u dáyaheltı ʔáhują-u, ʔeyı ʔáhénįdhën yudághe ʔają ts'étthile.

Dëne Tsįʔane Dëne chu Baląy Ts'įʔane Francophones húlye si hube yatı ʔedų ʔane That'in yatı ts'ën dahurelı, harelyų ʔatsën yet'áhet'i benáádhër hulį t'at'u nahedé-u. That'in yatı dëneba déʔánoníłtsër ʔane jądızi NWT, dırı si 34 Lemılyo xanelt'é hunįdhën xat'u dëne nadé si 40 lıemılyo ʔat'e That'ín dáyaheltı si hube kų́ę.

5. T'AT'U ʔALYE SÍ BET'ÓREʔÁ NEDHE NUWE YATI NEDHE XA ʔEGHÁLADA

Harelyų dırı yatı nedhe xel ʔeghálada si (ThatinYatı ʔałdhën) dek'eʔų, t'at'u súgha hunįdhën sı deʔą́ąze hǫzų nuwe yatı nedhe k'e ʔeghálada xa k'ádëne t'at'u ʔasi k'áuneta xél t'at'u dëneba sélne si t'at'u t'á bet'óreʔá nedhe si deʔą́ąze hǫzų ? ʔat'e tth'ı ʔįghá lat'u yatı nedhe

ʔedų ʔáne si Official Languages Act húlye Yati Nedhe Theʔá si chu begháré ʔasi ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada ʔasi ghą náyahelu súghá xa-u? Harelyų t'a yat'ı nedhe xa huruhkër, t'á Special Committee húlye dëné hehereltth'ı hubetł'ás ʔasi łąą dırı yek'áunet'ą-u, yati naltsi t'á t'at' bet'óreʔa-u, tth'ı bet'áatı t'á tahųt'e-u, tth'ı ʔedų beghálada hulʔa to harelyų benánáadhër ghárë ʔéłdų ʔalya xaʔą.

NUWE YATI NEDHE XA ʔEŁNUHUŁʔA-Ų ʔEŁSEDOHURUDI

Dırı si t'á yek'e hereltth'ı Committee hulye ʔasi k'áuneta-u, yatı nedhe ʔedų ʔáne si xa hunila déxa t'at'u súghá ts'ën suhúlne xa hurenile tosą hunıdhën ʔat'e, t'á ʔįłaghe t'á bet'óreʔá nedhe si t'at'u yatı nedhe xa t'at'u deʔą́ąze hǫzų huherélʔı si k'énohdél lat'u beghálada dé yatı ʔedų ʔane si sélne dúwéle tosą ʔedų ʔánalya ts'etáiye beghálada ʔat'e. Ts'etáiye yatı nedhe beghálada dırı si sǫ́łaghe ʔasi ʔełk'éch'á ts'įʔáne xa:

- T'at'u súgha hunıdhën ʔełts'éhedi t'á begháré ʔeghálada si ʔasi yek'órełyá t'á ʔįłaghe to harelyų yatıé nedhe xa hulta si bek'e ʔełtth'ı ʔeghálada xa
- Harelyų ʔáts'ën t'á yatıé nedhe xa hulta t'á yatı k'órełyá si hube yatı naltsi-u, nuweghą hule tthe hubexél ʔasi ʔełk'éch'a ʔeghálada xa
- Yatıé nedhe ts'į yatı't'á yati naltsi si ʔasi ʔedų ʔáne si báádı tth'ı t'á bedá ghárë ʔasi k'e ʔeghálada si dırı ghą k'áldé-u, harelyų dų ʔasi góthe bet'áat'į sátsąn benihųlį lat'į si ʔáts'édi, nuwe náré tohųt'e ʔasi ʔek'éch'á k'e ʔeghálada
- Dırı ʔasi k'áuneta si ʔįghą lat'u beghálada-u chu t'at'u ʔalye xasi t'á ʔasi ʔełk'éch'a k'e ghálada xasi chu k'éʔáne beghálada tsįʔáne dëné hǫzų ts'édi -u, t'á deʔánoniłtsër ʔáne dzın tanelt'u yati bet'áati xa, t'at'u súgha dëne hube kųę́ yet'áat'i li
- Dırı bek'áuneta si chu t'a ʔasi harelyų ʔełtth'i ʔasi ʔełk'éch'á k'e ʔeghálada t'á deʔą́ąze bet'óreʔa hunıdhën ʔat'e si.

Dırı dų t'at'e si yatıé nedhe ʔeyi ghárë ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada si ʔįghą latu sélne xaʔą.

T'atu t'at'ę, t'á hube yatié nedhe dáyaheltu tesú yatı k'órełyą si łáíle tosą ʔalų nuwexél dána si, Xat'era dırı harelyų ʔáts'ën yatié nedhe ts'į yatı naltsi si bet'óreʔa nedhe ʔat'e. Xat'e xúli yatié nedhe ts'į yati deʔánǫnįłtsër dé, t'at'u sélye xa ʔįghą lat'u bek'ílini yunedhe ts'ën yatié nedhe bet'áatı-u harelyų háyǫrįla k'éyaghe ʔáts'ën-dëné hube kųę́, ʔeghálada k'é, chu ʔerıht'łis kųę́.

•

Harelyų nënek'e chu yatié nedhe háyǫrįla dáhála si ʔai ʔełk'éch'a t'at'u súgha hunıdhën si yati bek'áani -u bet'áatı xa k'éʔáne dek'éʔų ʔáne si yatı nedhe. Tat'u t'at'e:

- Kú tth'ı Maorı t'á New Zealand to hunıdher si ' Yatié Nedhe t'at'u yatı xalį si', t'á sekuı ʔerıhtł'is kųę́ náıhédįle si chu tth'ı betıkui hube yatié nedhe tesu yeherełdën xa t'á yatı k'óherełyą si ʔałnedh yets'éheni si hayǫrįla dáhála- ts'į yatié nedhe kųę́ dáhala si
- Kú tth'ı Hawaııans t'at'u dini ʔeghásodzelni dáts'edįl chu dáts'éjëne-u xat'u t'á k'éʔáne hube yatié nedhe k'éhełni ʔat'e
- Kú tth'ı Navajo harelyų ʔáts'ën ʔerıhtł'is kųę́ dáhala si dini gháré ʔasi ʔełk'éch'a hodáneltën ʔełúhuchu t'á t'at'u ʔalyá si ʔat'e
- Kú tth'ı Sámı si Scandınavıa t'at'u sughá hunıdhën si hube yatié nedhe háyǫrįla t'á nats'édı si hube nënek'e k'é ʔerıhtł'is nedhe yati xa theʔa si gháré ʔeghálada ʔat'e
- Kú tth'ı Welsh si Great Brıtaın ta'tu sughá hunıdhën tésu yatié nedhe hubetł'as yatı deʔánǫnįłtsër xa dëné yek'e herełtth'ı t'á tth'ı ʔasi ʔek'éch'a deʔą́ą́ze bet'óreʔa nedhe hube yatı k'e ʔeghálada si hube kųę́, t'á ʔeghálada k'é, chu ʔerıhtł'is kųę́
- Quebec ʔą́lets'eldel xat'į ʔasi ghą xa xáʔą si yatié nedhe si deʔánǫnıłtsër xa, harelyų ʔáts'ën Balą́y yati nedhe bet'aat'ı xa.

Canada ts'į Dëne Ts'įʔáne Dëné k'éʔáne tt'ı hube yatı xalą́ą ghaye ts'į ʔasi suhúlne t'at'u dëne yati nedhe deʔą́ą́ze hǫzų ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada si huts'éłdzáy bekáani li xa. Nak'é bet'óreʔá ʔerıht'łis nedhe xalį-Hubets'édı Yati Nedhe Theʔą ʔasi ghą xa xáʔą si beghárė ʔeghálada si Fırst Nations (1990) chu Hubets'édı T'á Burıłʔáile-u, T'at'u Súgha Sni Dëné Yatié Nedhe si Fırst Natıons (19941)- dëné yati nedhe ʔełghąnáturts'įt'á t'at'u xáʔą si beghárė ʔeghálada ʔerıhtł'is nedhe t'atu sughá nithaá ts'ën baadı xa ghálada:

- Yek'órełya chu t'atu ʔełts'édı t'á DëneTs'įʔáne Dëne dëne´yaué nedhe ʔąlets'eldel xat'į ʔasi ghą xa xáʔą si yaué nedhe sı yati nedhe theʔąsı gháré chu ʔerıhtł'is nedhe xalį
- ʔįghą lat'u ʔełts'édı t'á Fırst Nauons húlye ní ts'ën k'áldé chu harelyų ʔátsën dëne ʔasi ʔełk'écha k'e ʔeghálada si agencıes húlye
- Háyǫrįla - dáhála deʔą́ąze ʔełúhuchu dëné yaué nedhe xa ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xáʔą
- Harelyų ʔáts'ën dëne yaué nedhe betaati-u ʔełts'éhedı t'a´t'ara hunila si sehıle té nuweni-u duhureldzáy-u nekǫ́di lat'e xáʔą ʔasi tatthe t'ánáádhër si nunixar yatı ʔedǫlni-u t'atthe yatı chą́z dáhurelti ʔáłya si t'á ʔełtth'ı xadé dëne ts'ën xą́lį ʔat'e.
- Dëne Ts'įʔáne Dëne dëne yaué nedhe ʔerıhtł'is kųę́ ʔerıhtł'is dëne hodáneltën
- Dëne yaué nedhe ʔasi ʔełk'éch'a t'axa beghálada -u tth'ı t'at'u beghálada xa
- Yunedhe xa bet'óreʔa nedhe xa hulta si t'at'u beghálada té net'į-u tth'ı t'at'u bet'áat'į si dëné kųę́ chu háyǫrįla dáhála harelyų ʔáts'ën.

T'a Bet'óreʔa Nedhe Bet'áat'įYatı Theʔą Beghárė ʔeghálada

Harelyų nënek'e tth'i háyǫrįla dáhala si dëne ts'įʔáne dëne si dëne t'at'u yatı k'óherełyą yek'élni-u, yet'áheu si ʔełts'éhedi t'á chu báadi t'á yatı chą́z dáhureltų́le dé yati nedhe xa yati theʔą begháré ʔeghálada si ʔat'e. Canada k'éyaghe, tth'ı Balą́y chu That'in yati nedhe harelyų baadi si ʔerıhtł'is nedhe xa yatı theʔą ts'į Consututıon Act(1982) chu tth'ı Officıal Languages Act(19885) Canada ts'į. Xat'e xų́lį ʔerıhtł'įs nedhe xa yatı theʔą ts'į Consututıon Act húlye yek'ohérełyą t'a ʔełtth'ı xadé ts'ën xą́lį si Dëne ts'įʔáne Dëne chu dëne k'iz tsamba hutún, kú tth'ı ʔełkłıret'á si ʔerıhtł'is nedhe xa yatı theʔą ts'į yatı nedhe xa xahų́t'e tosa,sni, harelyų ʔerıhtł'i nedhe xa yatı theʔą si tesu beghálada gháré yatı nedhe xalį hįle ʔat'e. T'a ʔełtth'ı xade dëne ts'ën xą́lį si Dëne Ts'įʔáne Dëne si Dëne Yaué Nedhe t'at'u deʔąaze hǫzų beghálada xadé dırı si ʔełkúret'á dëne dets'ën k'áldé si hube dágháré xat'u suhúlne dúwéle sni.

T'A GHÁLAHDA TSI ?ERHTŁ'IS XALI

?erıhtł'is nedhe xa yatı the?a si beghárė ?eghálada si ?eyįle nëne provınces k'éyaghe ?ełk'éch'a dáhala lą̧ą̧ ?at'e si chu jądızi nënek'e ts'ázdeze harelyų hube yatı nedhe hulį si tth'ı xa yatı nedhe the?ą ghárė ?asi k'e ?eghálada, t'á de?ą́ą́ze beghálada si Balą́y yatı chu That'in yatı. ?erıhtł'i nedhe xa yatı the?ą si xat'e xalą̧ą̧ t'áhurıłyą ghárė, Kú tth'ı Quebec té yekórełyą ?at'e t'a ts'į nuwe tsën xalį Dëne Ts'ı?áne Dëne t'at'u hube yatı nedhe yek'élnı-u, yet'áhetı si t'a dįnáaltı hulé ch'á bek'áánı-u, dırı si tághe jądızi nenek'e k'éyaghe chu tth'ı ?erıhtł'is nedhe yatı nedhe the?ą si t'at'u yatı nedhe bek'ááni, yatı nedhe xa suhúlne ?asi ?eghálada si, dëne ts'į?áne Dëne ?asi ?ełk'éch'a k'e ?eghálada si de?ą́ą́ze hǫzų yatı nedhe xa t'á bet'óre?á si ghálada xa. Nunavut dırı ?asi dų k'áuneta t'á Offıcıal Languages húle Yatı Nedhe xa hulta chu ?erhtł'i Kųę́ Yatı Nedhe The?ą si bet'á ?asi de?ánǫnįłtsër tosa. T'á NWT's Offıcıal Languages Act húlye si yati nedhe xa yatı the?ą si bet'óre?á nedhe ?at'e yatı de?ánǫnįłtsër t'á Provıncıal/terrıtorıal yatı nedhe xa yatı the?ą si ?at'e.

De?ą́ą́ze ?eła ?eghálahena t'á NWT Yatı Nedhe Yet'óherełthır xa ?ełts'édí

Dırı bek'áuneht'ą si chu't'at'u yati ts'ën huts'ełı ghą náyahelu, Dırı t'á heherełtth'ı ?aráhedı-u t'á de?ą́ą́ze nezų hube yatı dáyahelu si t'at'u bedįnáaltı-u, t'at'u bet'áát'į chu ?eła ?ełneheredi t'á ?ełnuhųł?a-u, si łǫt'á ?asi betóre?ą si t'at'u ?ałye xa: Yatı nedhe the?ą chu ?erıhtł'is nedhe beghárė ?eghálada, t'a bįlae si t'at'u beghálada xa, tsamba t'á ?eghálada, t'at'u yatı t'á dëne ts'édı, dëne t'á ?asi k'e ghálada xa, ?asi k'áuneta, chu bet'óredhır xa la ?áłe, ?erıhtł'is kųę́, bek'óreja xa, chu tv xáni ?erhtł'is, chu harelyų ?asi bet'á ?eghálada. T'at'u łot'á ?asi ?ełk'éch'a k'e ?eghálada xasi huril?į si t'at'u beghálada-u.

A. Yatı Nedhe The?ą chu ?erıhtł'is Nedhe Beghárė ?eghálada: t'at'u bedįnáaltı-u, bet'áát'į t'at'u ?ałye xa yatı nedhe xa hulta si yatı nedhe the?ą ghárė ?asi t'a dëne ts'ën xalį háyǫrįla dáhála si de?ą́ą́ze ?asi bet'óre?ą nedhe t'á dëne ch'ánıye xél ?eghálada si t'at'u súgha hunįdhën, hube nënek'e t'á bekųę́ dáhála si. Dırı si yatı nedhe the?ą sı de?ánǫnįtsër t'á nı ts'ën k'aldhër chu tth'ı ?eyįle tsën agencıes dohúłye si yati nedhe t'at'u huts'éł?į t'á dëne ts'éheni xa. Yatı nedhe the?ą si ghárė yatı nedhe bet'á xat'į xa duwéle, tesu t'at'u yatı nedhe t'á ?asi dëneba ?eghálada dé t'á nets'ën xalį t'at'u súgha ts'ën beghálada xa, chu tth'ı t'atu ?asi t'á dëneba hunila dé chu t'at'u ?asi séhįle xa t'á ?at'e ?ełtth'ı xa dënexél ?asi ?ánáádhër dé. Betóre?ą ?at'e, yatı nedhe the?a si ghárė yatıé nedhe t'at'u ?erhtł'is nedhe beghárė ?eghálada si harelyų ?asi ?ełk'éch'a ?erıhtł'is kųę́ xa beghálada xá?ą. Nadé si, t'at'u bedįnáalti yatı nedhe the?ą si ghárė xat'u t'á ?asi k'e ?eghálada si ts'į yatı nedhe xa hulta si dëne heherełtth'ı t'á ?ełts'édáredı t'á ?asi baadı yatı nedhe bedįnáanlti si ?įghe lat'u beghálada xa.

B. T'a Bįlae Dëne Betóredhır Xa Ła ʔáłé: T'at'u bedınáaltı yatı nedhe bet'áát'ı ʔasi bet'óreʔą nedhe dënexél ʔeghálada xáʔą xat'era t'a bįlae si la k'órełyą, t'at'u ʔasi k'e ʔeghálada xasi tesu dëne ts'ehéni ʔerıhtł'is nedhe beghárë ʔeghálada. T'á deʔą́ą́ze bedınáaltı háyǫrıla dáhála si dënexél ʔasi ghą náyahelu-t'at'u sugha hunıdhën si xahedı xa. Harelyų ʔasi ʔełk'éch'ak'e ʔeghálada si dırı yatı nedhe xa yatı theʔa si ts'ı ʔerhtł'is nedhe xat'u ʔasi ʔerıhtł'is sërełdhën. T'at'u ʔalye xasi harelyų ʔasi k'e ghálada si kékëre baadı chu t'á ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada si ʔełéłt'é xa.

C. Tsamba: t'á ʔeghálada:t'a ts'ı ʔeghálada si tsamba dëne tł'ąthela si harelyų t'á ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xasi yatı nedhe xa ʔasi t'e dëne ts'éheni t'á huts'élʔı si. h Kú tth'ı, nı ts'ën k'áldé tth'ı dëne ts'éheni t'á yatı nedhe háyǫrıla k'éyaghe ts'ën t'á bedınáalti si tsamba nech'á t'á dëne ts'éheni-u, t'at'u tsamba huts'élʔı si. Tsamba t'at'u bet'áatı li xa tth'ı harelyų ts'ën bet'á háyǫrıla dáhala si t'á ʔasi bet'óreʔą tth'ı t'á ʔasi ʔełk'éch'a k'éʔáne bek'é ʔeghálada xasi.

D. Dëneba Det'áat'ı: ʔasi ląą bet'óreʔą nedhe dëneba ʔeghálada xasi chu to huts'élʔı dé ʔįghą lat'u dırı si dëne ts'ıʔáne dëné xat'ıle dé t'á lasi hubexa yatı nedhe t'á dáyahelti-u, jądízi nëneke dëne yatıé bedınáalti déxa. Dëneba det'áat'ı si harelyų ts'ën dëne tséheni xa ghálada súgha hunıdhën si náiye dëné nak'e yatı nedhe k'órełyą hulı.

E. Dëné T'á Bet'óredhır xa Ła ʔáłé: T'á bedınáaltı yatı nedhe t'at'u bet'áat'ı-u, t'á dëne hudáneltën chu ʔerhtł'is kųę́ nedhe ts'ı ʔerıhtł'is si hútun dëneba det'áat'ı chu hube yatı nedhe t'á dëne yatı nedhe t'á ʔerıhtł'is dé chu yatı nedhe k'órełyą si t'á ʔerıhtł'is kųę́ dëne huneltën si ʔerıhtł'is kųę́ nedhe nats'edıl ts'ı ʔerıhtł'is nedhe hútun si tá yet'á ʔasi bet'óreʔá nedhe dënexél ʔeghálahena tth'ı hodánelttën xa t'á la xa hubets'édi hubexél ʔeghálada t'á xat'u la xahét'á xadé deʔą́ą́ze súhurit'e xa. Ná Ts'ën ʔexa Yatı Nedhe- Dëné yatıé t'áat'ı si huneltën dırı si t'á dëne ts'ı dëne yati nedhe k'órełyąle si hube ts'édı t'á háyǫrıla dáhala si harelyų dëné yatıé nedhe t'á dënexél ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xasi t'at'u súgha ʔasi t'á dëné ts'édı xa. Yatı nedhe t'á dëne huneltën si ʔasi bet'óreʔá nedhe t'á hunelt'á t'á dëne ts'éhni dúwéle si yet'óerełdhır chu ʔerıhtł'is kųę́ náhét'e dé ts'ı ʔerıhtł'is nedhe baʔáłé si hútun.

<u>T'A GHÁLAHDA TS'I ʔERIHTŁ'IS XALI</u>

F. Dırı ʔasi k'áunet'ą T'a Bet'óredhır Xa La ʔáłé: Dırı si harelyų ʔátsën yatıé nedhe xa ʔasi bek'áuneta si chu t'a betóredhır xa lá ʔáłé t'at'u bedınáaltı-u, t'at u beghálada xa. Tth'ı ʔedų

bet'á ʔeghálada dúwéle húlʔa to xałʔį k'éʔáne ʔasi betóredhır si yati nedhe xa yati t'á dek'ériltł'is, dırı si yuniz ts'į ʔasi k'óreją t'at'u huʔá si dëne ch'ániye, yatı naltsi t'á ʔerıhtł'is nedhe ʔałé si bet'á ʔeríhtł'is cho k'e ʔeghálada xa chu ʔasi ʔełk'éch'a bet'á xat'į huts'éłʔį si dëné yatıé xa, chu dëné yatıé nedhe naltsi t'á bet'orédhır xa la ʔáłé si k'e ʔeghálada xKú tth'ı ʔáadį-u, dırı harelyų ʔası́ ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada si náíye ʔasi tth'ı harelyų ts'ën t'at'u ni détł'is chu' dëne ts'įʔáne dëne dëne zázé k'é t'at'u dënezi húdzi xasi, ʔąlnëdhe chu t'á yatı nedhe k'órełyą si harelyų t'á ʔasi ʔełk'ech'a bet'óreʔą nedhe si dënexél ʔeghálana xa huts'éłʔį ʔat'e.

G. Dëne ts'įʔáne Dëne Hube Yatıé Nedhe ʔerıhtł'is Kųę́: Hube yatı nedhe xa ʔasi t'á huįla hunįdhën déxa tth'ı ʔełk'éch'a yati nedhe xa harelyų ʔerıhtł'is t'at'u ʔasi k'e ʔeghálada si hubexél xáʔą ʔat'e. Harelyų t'á Dëne TsįʔáneDëne dálį si harelyų ʔełk'éch'a yatı nedhe háyọrįla dáhála ts'į dëne' yatıé nedhe ʔerıhtł'is kųę́ huneltën dëne yatı nedhe t'á ʔerıhtł'is kųę́ náhedıl si tthe dırı si ʔerıhtł'is kųę́ t'atthe sekuı xél hunįdhır si k'éʔáne yuádghe ts'ën ʔerıhtł'is kųę́ nedhe náhįdil ts'ën, ʔasi bet'óreʔá nedhe dëne hónelneltën chu t'á yets'éni si tth'ı yetórełdhır xa. ʔerıhtł'is kųę́ dëne ts'įʔáne dëne chu yati nedhe ʔełk'éch'a harelyų ʔasi k'e ʔeghálada xáʔą, tth'ı t'atthe yatı nedhe t'áat'į xél, dëne ts'įʔáne dëné yatı nedhe si nak'e ʔełk'éch'a, dëné yatıé chu that'in yatı t'á ʔerıhtł'is kųę́ dëne hudáneltën dé súgha ʔat'e hunįdhën.Yatı nedhe bet'ódhır xadé. ʔerıhtł'is kųę́ dáhala si betıkuı tth'ı dëne yati nedhe hodáneltën dé súghą hunįdhën ʔat'e, xat'era dëne yatı nedhe deʔą́ąze hǫzų hube kųę́ bet'áat'į xa, chu ʔerıhtł'i kųę́ dáhála si. Yatıé Nedhe t'á dëne ʔasi huneltën si chu ʔerıhtł'is kųę́ huneltën dëné harelyų ʔasi betóreʔá nedhe.

H. Yati Nedhe Thehéła: Dırı si t'at'u bet'óreʔa-u, tth'ı t'at'u bet'áat'į dëne ts'įʔáne dëne hubeyatıé chu dëne ch'ániye dëʔą́ąze beghą húle li lat'e si t'a ʔerıhtł'is kųę́ dëne huneltën t'a deʔą́ąze betóreʔa ʔat'e. Háyọrįla k'éyaghe dëne yatıé t'a ʔeghálada bet'á dëne gódhe chu ʔąłnedh ʔeła ʔeghálahena t'ą́ąze dëne gódhaze beghą náts'édlǫdh tth'ı bek'ádaredhërlu hube yati k'óherelyąile si yek'óherełyą ʔáne xalu.

I. Haníríhtł'is t'á chu TV ʔerıhtł'is nádą:T'á yati nedhe k'óherełyá si haníríhtł'is ʔałé to chu ʔerıhtł'is nádą bet'á t'á bet'óreʔá nedhe si yatıé xa ʔasi ʔełk'éch'a hubexél ʔeghálada hunįdi. kú tth'i deʔą́ąze hǫzų xadé háyọrįla ts'į ʔełéts'édi t'á- dırı si dëné yatıé t'á ʔeghálada xasi radıo, ʔerıhtł'is nádą televısıon húlye, haníríhtł'is, tth'ı ʔasi ʔełk'éch'a bet'á xát'įle ts'įʔáne yatı t'ahet'į xa. deʔánǫnįłtsër dëne yatıé k'áani ʔat'e hunįdhën si bet'á tth'ı dáyahelti dé harelyų ʔáts'ën dëne yati ts'į yati ʔełéye bek'áanı xa, hanírıhtł'is, chu ni déthł'is ts'į ʔerhtł'is xalį, dëne dóherekërsi ts'į. tv ʔerıhtł'is nádą xat'į ʔasi bet'óreʔá si t'á yati nedhe k'óherełyą si hubets'édi ʔełéts'dáredi-u.

T'ą yet'órełthır xasi diri t'at'u ʔełk'úuret'ą t'at' u ʔeghálahena huherélʔį-u, t'at'u yehenéłʔį si té nanet'i ʔat'e hǫzų ʔįghą lat'u, chu tth'ı t'á deʔą́ąz yet'á huréłʔá xa ʔasi ʔełk'é ch'a bet'óreʔá nedhe k'e ʔeghálada xasi, t'at'u deʔą́ąze hǫzų suhúlne t'at'u ʔeghálada li xáne xa.

6. T'A BET'ÓREʔA NEDHE BET'ÁAT'Į YATI NEDHE BEGHÁRE ʔEGHÁLADA: BET'ÓRETHIR-U?

T'a yek'é herełtth'i si huherełkër hįle t'at'u t'a deʔą́ąz bedįnáaltí yatı nedhe theʔą begháré ʔeghálada si Official Languages Act húlye chu harelyų xa yatıe nedhe ʔełk'éch'a begháré ʔeghálada ʔerıhtł'is nedhe xél ʔeghálada si NWT, T'a yek'é hereltth'ı t'á yet'órełthır xasi t'at'u ʔełk'úuret'ą t'at'u ʔeghálahena si yudághe dek'érıhtł'is si t'á bek'áunhent'ą gháré xat'u yıdhën si ʔeyi xa ts'ën yatı hehełtsį. Dırı ʔerhtł'is xalį si, t'á herełtth'ı si Coommıttee húlye t'á deʔą́ąze betóreʔá hunįdhën chu ʔerıhtł'is senalya t'á sugha xa dırı ʔasi tághe ʔełk'éch'a si: Yatí NedheYatí Theʔą, T'a Bįlae Si, T'at'u Dëneba ʔeghálada Xasi chu T'á Dįnáaltí Betóreʔá Nedhe Dëné Bet'á Ts'édí Xa.

<u>T'A GHÁLAHDA TS'I ʔERIHTŁ'IS XALI</u>

T'a Bet'óreʔa Nedhe NWT Yatí NedheBegháré ʔeghálada

NWT Official Languages Act húlye si Yatı Nedhe Xa Yatí Theʔą si té bet'óreʔá nedhe ʔat'e chu bedįnáaltí si yek'órelyą chu bet'á zat'į xa dúwéle dırı si Dëne Ts'įʔáne dëne chu Balą́y yatı nedhe xa, chu tth'í That'in yatí xa. Kú tth'i dırı OLA t'at'u dek'eʔų lat'u ʔasi k'e ʔeghálada si xat'e si bet'á xat'į xalą́ą xát'ele:

- T'at'u bet'á xat'į dúwéle si yatí nedhe t'á ʔełtth'i xa dëne xalį
- T'á dınáanltí t'á ʔełtth'ı xa dëne xalį si chu t'a dini bets'ën xalį si háyǫrįla dáhála xél dëne ts'įʔáne dëné yatí nedhe xa ʔełk'uúretáilu, t'á náts'éde hube kųę́
- Yatı nedhe theʔą begháré ʔeghálada si t'á k'e ʔeghálada si xat'e si bet'á xatų xalą́ą xát'ele
- T'a'dįnáanltí si betóreʔá nedhe si yatı nedhe theʔą begháré ʔeghálada huts'éłʔį si xát'ele

T'at'u súgha dëneba ʔeghálada si yatı k'eyiʔį bets'į ʔerıhtł'is ghálada kuę́ harelyų ʔasi k'e ghálada xa hę sni xaʔáile. kú dırı si ʔasi ʔełk'éch'a tsįʔáne ʔat'e tosą, yatí nedhe theʔa si

begháré ʔeghálada t'a ʔełtth'ı xa dëne ts'ën xalį sí ts'į yatí nedhe nátsërlé t'á xalį tosą xat'era chu tth'i yati k'eyiʔį harelyų ʔasi k'e ʔeghálada xa hę sni xaʔáile sí k'áldé sí betł'as xáʔą sí OLA. Kú tth'ı Hubexa ʔełehgëth Dëne ʔasi t'at'u bet'óreʔa-u, ghą huts'éłkër dé yati dënexél ʔełk'úuret'ąle t'á t'at'u ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xa sí ʔerhtł'is nedhe begháré ʔeghálada xasi hehelts'i sí ʔáts'édi. Bet'óreʔa ʔat'e. Tth'ı hebąnełt'u ' yati nedhe báadi xa' chu ' yati nedhe hehełʔá xa' t'at'u yatı t'á dëne ts'édi xáalni sí yati k'eyįʔį sí bįlaé bek'e ʔeghálada xa deʔąąze hurech'á t'á tosą bets'į ʔerıhtł'is ghálada kųę ts'į ʔasi ʔełk'éch'á k'e té hǫzų ghálada xa.T'á bįlaé t'at'u deʔąąze hǫzų bet'óreʔą sí t'a dëne ts'édi xáałni yati k'eyįʔį sí náiye ʔasi ʔedų ʔánalne dúwéle. kú tth'ı t'at'u ʔasi ʔeghálada sí t'á yati nedhe xa húlta yek'e hereltth'i sí xat'ile dé ʔeyíle ts'į ʔasi ʔełk'éch'a dëneba ʔeghálahena hubeyatıé t'a dëne ts'éheni xa.

Xat'e huli t'á ʔerıhtł'is kųę xa yati nedhe theʔą sí begháré ʔeghálada (1995) harelyų ʔasi ʔełk'éch'a Dëne Ts'įʔáne Dëne t'atthe-chu yek'ine-yatı nedhe huneltën, tth'ı Yati Nedhe yatı theʔą sí ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xa ʔerıhtł'is kuę dų xát'ele yati ts'ën dóherełu chóile xat'e t'á yati hurenile ʔerıhtł'is kųę yati huneltën dëne dáalʔa chóile t'a ʔat'e. Dırı sí ʔeerıhtł'is kųę dëne yati t'á dëne dóoneltën ʔat'ile t'á hurenile bet'áat'įle t'á ʔat'e-t'at'u beghálada xasi xahedi xaʔą dų ts'ën dëne yati xat'į ʔasi deʔąąze dëne ts'éhenile hubeyatié xa chu tth'i hę sni xaʔáile t'á ʔat'e łą yek'édoherelyąįle t'á to są.

Dëne Ts'įʔáne Dëne ʔedéba- ʔeghálahena límarshi heheltsi sí ʔasi bet'óréʔá nedhe ʔerıhtł'is nedhe xa yati theʔą ts'į yek'órełya t'at'u Dëne Ts'įʔáne Dëne dëne yati nedhe chu dëne ch'áníye t'a ʔełtth'ı bets'ën xalį beghálada xa. Kú OLA bet'á hunila xáile t'a ʔełtth'ı xa dëne ts'ën xalį sí t'exą súgha hunįdhën yets'ën daherenı hube yati nedhe harelyų ʔełk'éch'a ʔełuhúchu t'á ʔełtth'ı xa dëne ts'ën xalį sí ts'į Dëne Ts'įʔáne Dëne xa.

T'á Bet'óreʔa Nedhe Bet'áat'į Yati Nedhe Xa T'a Bįlaé chu Tsamba

T'at'u ʔalye xa bek'aunéhtą sí, yati nedhe xa hulta t'a bįlaé sí t'at'u súgha hunįdhën sí ʔasi ʔełk'éch'a dįghe betóreʔá sí xat'u ʔalya ʔat'e: ʔerıhtł'is nedhe chu ta't'u ʔasi k'e ʔeghálada xa, t'a bįlaé sí t'at'u bedınáaltí-u, t'a bet'óreʔá ʔasi k'e ʔeghálada tthe bek'áuneta chu t'a bets'ën xalį sí té súgha dënexél ʔasi ʔek'éch'a k'e ʔeghálahena xa, chu tth'ı tsamba bet'á ʔeghálada xasi.

ʔerıhtł'is Nedhe Begháré ʔeghálada chu T'at'u ʔalye Xasí

Dırı GNWT's Official Languages Policy Yatı Nedhe Xa Hulta sí ʔerıhtł'is Nedhe t'at'u ʔerıhtł'is xalį dek'érilhtł'ıs sí harelyų dëneba ʔasi " dırı ʔat'é ʔełk'éch'a yati nedhe t'á t'at'u huherélʔį deʔąąze dënexél ʔeghálahena t'á dëne ts'éheni xa official languages húlye. ʔerıhtł'is nedhe

tth'ı harelyų ?así t'á nı'ts'ën k'álde t'a yek'e herełtth'ı sí chu agencıes dǫ́lye sí dırı ?así k'e ?eghálada sí ?erıhtł'ís nedhe dıni xat'u dënexél ?eghálahena xá?ą ?at'e. Nı'Ts'ën K'áldhër Nedhe ECE harel?á sí tth'í hubets'ën xalį t'at'u ?así ?alye xasi harelyų ?áts'ën t'á ?así ?ełk'éch'a k'e ?eghálada sí hubetł'as ?at'e.

T'A GHÁLAHDA TS'I ?ERIHTŁ'IS XALI

Dırı Yatı Nedhe ?erıhtł'ís Xalį Beghárė ?eghálada sí Offıcıal Languages Guıdelınes Manuel hulye harelyų ?así ?ełk'éch'a t'at'u beghálada xasi dek'érétł'is t'at'u dëneba ?así t'á dëne ts'éheni-u, t'at'u huerél?į de?ą́ą́ze dënexél ?eghálahena t'at'u súgha hunıdhën sí. Dırı bek'áúneta sí t'á ?eghálada xá?ą sí chu ?erıhtł'ís ghálada kųę́ náiye yati nedhe xa offıcıal languages, chu ?así t'a'ghą náati sí ?erıhtł'ís k'e dëne yatı t'á ?erhtł'ís k'e ?eghálada xa, haniríhtł'ís dëne yatı t'á dek'éríhtł'ís xa,chu yatí t'á ?así dáłye dé bek'óreją xa dek'erıhtł'ís t'at'u súgha ts'ën t'á hutséł?į sí. Dırı ?erıhtł'ís xalį sí t'at'u ?así ?alye xasi harelyų nı ts'ën k'alde harel?á harelyų dırı ?así ?ełk'éch'a k'e ?eghálada xasi hube ts'ën xalį dënexél yeghą xáłni dëne yati nedhe t'á ?así dëneba ?eghálada sí t'at'u hurél?į de?ą́ą́ze hǫzų betáati xa. Harelyų bek'óreją xa dënexél t'at'u yatı'nedhe ?ełk'éch'a t'á dëneba ?eghálada xadé 'dų ?eghálada dëne ghǫ́t'á.'

T'á yek'e herełtth'ı sí Specıal Commıttee húlye t'at'u dëneba ?eghálada xasi yenehereni ?áją harelyu ?áts'ën nits'ën k'álde harel?á sí chu agencıes húlye sí ?erıhtł'ís nedhe beghárė ?eghálada sí chu ?así dek'erıhtł'ís sí ghárė ?alye xasi nok'e xat'ile sí ?áts'édı. Dırı GNWT t'ara té ?ą́łų t'at'u súghá dëneba ?eghála dáile sí ?até harelyų ?ałų yatı nedhe ?ełk'éch'a harelyų ?áts'ën bet'á ts'éheni li lat'élu t'á huts'él?į sí betóre?á nedhe xa hulta ?at'e. "- dų ?eghálada dëne ghǫ́t'a"- t'at'u súgha hunıdhën sí t'á k'e ?eghálada xasi xahų́t'éle t'a húl?ą. Betóre?á ?at'e, ?así harelyų ?áts'ën t'at'e lasi xa xahų́t'éle dırı náiye ?áts'ën harel?á sí ?así xánįlu chu tth'i t'at'u ?erıhtł'ís Nedhe beghárė ?eghálada lı, Yatı Nedhe The?ą sí xat'ıle t'at'u ?alye xasi yati nedhe xalį sí beghárė ?eghálada xa, Ni ts'ën k'álde harel?á sí náiye yeneheréni sí t'at'u ?alye xasi t'á k'e ?eghálada yati nedhe xél dëneba ?así bet'óre?á nedhe sí t'á dëne ts'éheni sí bet'áati -u, tth'ı dëneba det'áat'į ?at'į ?así ?áts'édi ?at'e. T'á yek'e herełtth'ı sí Specıal Commıttee húlye ?áradi-u, dırı beghárė ?eghálada sí ?erıhtł'ís nedhe sí chu ?erıhtł'ís xalį sí beghárė ?así ?ełk'éch'a k'e ?eghálada sí t'at'u bet'á ?eghálada xa nezų chóile hunıdhën t'á t'at'u xalį sí t'a ?alye xasi OLA.

T'a Bįlaé sí T'at'u Suhurįt'é Ts'į Harelyų ?así ?eghálada

Dırı ʔełk'úuret'ą si t'á si bets'én xalí t'at'u ʔasi k'e ʔeghálada xa dırí sí OLA húlye si t'a'bexél xáʔą is Hubexa ʔełéhgëth Dëne dzełtth'ı ʔasi ghálada xa dírí t'at'u harelyų dëne ts'ën ts'édı xanįsí ni ts'ën k'áldhër nedhe, xáhehdile xat'ú harelyų dırı yatí nedhe theʔą si begháré ʔegháladasi xa. Tá K'aldhër Nedhe si ECE dírí ʔasi t'at'u ʔalye xasi nı'ts'ën k'aldé t'at'u begháré ʔeghálada ʔeríhtł'is nedhe si xat'į ʔasi k'áúnetá si k'e ʔeghálada dëne ts'éheni ʔat'e, Yatí Nedhe Act hule si bets'ųk'edh ʔat'e. T'á Yatı k'eyįʔį t'a ghálahdą ts'į ni ts'ën k'aldhër xél xáłni dírí ʔasi ʔełk'éch'a k'é ghálana si yatí nedhe xa ʔasi dëneba ʔełtth'įle to ʔįghą lat'u beghálada xa heni xaʔáile. ʔįłaghe dzin tth'í ʔįłaghe dzín t'a ʔalye xasi t'at'u beghálada-u diri si nuwe yatıé yatí nedhe xa hulta ʔełk'éch'a si ʔatéé ʔasi dëneba yeghálana xáʔą t'áunįdhën-u, xálį si gháré nı'ts'ën k'aldhër ts'į ʔełk'éch'a hárelʔa-u, chú tth'ı agencıes-u, ghaláhena xa nuweba yexáłni ʔat'e. Ni ts'ën k'aldhër ts'į harelʔa-u, agencıes húlye si "- harelyų yati nedhe ʔełk'éch'a dëneba ʔasi k'e ʔeła ghálahena xa,"-dırı bįlaé si dëne ts'éheni si ʔasi k'e ʔeghálada xa sugha nítth'a chóile, ʔeyíle bįlaé xél dëne ts'éheni xa huts'ékëre si ʔást'édı, chu hut'éłdhe beghą xáyati chóile ʔat'e. T'ą xáʔą si ECE, harelyų ʔasi ʔełk'ech'a k'e ʔeghálada si yatí nedhe xa tsamba t'áhat'į xasi, yatí nedhe t'at'u ʔalye xa si harelyų ʔáts'ën ʔełk'éch'a harelʔa'chu tth'ı nok'e t'a bįlaé si ła lą́ą ʔat'į ʔat'e. T'a ts'į ʔeghálada si dįnáaltí si suhurįt'e t'á ʔasi ʔełk'éch'a ghálada hulį náiye ʔasi chu bets'ën xalį t'á súgha lí si xat'u begháladale xat'era ʔasi betóreʔá nedhe si xa hurenįle lat'é dırı t'á yek'e herełtth'ı t'at'u dëne ʔasi gha dáhúrełkër dé chu xalą́ą yatí nedhe ghą ʔasi k'óherelyą huhuerełʔį hulį t'at'u yatí nedhe t'á dëne ts'édı lí xa.

Deʔą́ąze hǫzų yatí nedhe xa suhúlıne xa huts'élʔį si t'á deʔą́ąze bet'óreʔá nedhe diri si harelyų ʔáts'ën háyǫrįla k'éyaghe t'a ʔeghálada xa náyehełt'į-yet'á deʔą́ąze t'áhunıdhënsi bek'óerją xa. Dų t'at'u ʔasi k'e ʔeghalada si t'a ʔalye xasi hutł'édhe ʔasi ʔeghálada si dëne xél yatí ghą náyahelt'i t'a'hunįdhën si chu dënexél náyaheltí dé háyǫrįla k'éyaghe ts'į dëne yatıé xél ʔeghálada si deʔą́ąze búreni xalu.

T'at'u súgha hunįdhën sí ʔasi k'e ʔeghálada xa T'a bįlaé sí dënexél ʔeghálahena xa bets'ën xalį

T'a ghálahdą ts'į ʔerıhtł'is xalį yatı nedhe xa dırı gháré ʔasi k'e ʔeghálada t'at'u súgha hunįdhën si xa ʔerıhtł'is hehełtsįle, harelyų xat'į ʔasi k'e ʔeghálada xanįsi t'at'u yatí ts'ën huts'éłʔį si ghą náyaheltı si ʔasi k'áúnéhtą xalą́ą to hunįdhër 1980s. Ní Ts'ën K'aldhër dırı ʔek'úuret'ą si t'ą yek'óherełyą si t'a yatí nedhe xa t'at'u súgha hunįdhën si ʔasi k'e ʔeghálada xasi xáhújąle sni t'áhúnįłʔa ʔasi bet'óreʔá nedhe ts'azdeze yatı nedhe xa bets'ën nuhųʔáile begháladale t'á bets'ųk'edh lają ʔat'e. NI Ts'ën K'aldhër harelʔá si chu agencıes húlye si ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada si náyahelt si yatí nedhe hubexél'xat'éle hunıdhën si t'a dįnáaltı hunįdhën-u, tth'í t'áhúnįdhën si hubenilé xasi ʔat'e t'á ʔeyile ʔasi ghálada betóreʔá nedhe si xa dzéłtth'ı ʔat'e. Dırı t'á yatı ghálada xasi suhúlyąlu chu t'at' súgha si hahedí xáʔą t'at'u ʔasi

?ełk'éch'a k'e ?eghálada xasi ?asi suhúrıt'ele si t'á yati nedhe t'á bets'enúni?a chóile-u, hunıdhën t'á ni ts'ën k'aldhër tth'i yegha dahurełkërlé. Kú 1999-2000 diri GNWT tsamba thela si t'á bet'óredhır xa la ?áłé xasi yati nedhe xa hulta ?asi k'e ?eghálada huts'éł?ı si Dëne Ts'ı?áne Dëne hubeyatıé háyorıla k'éyaghe ts'ën ?asi t'á t'at'u súgha hunıdhën nisi beghálada xa xajáilu tth'ı ?edų beghálada hul?a si yati nedhe regıonal háyorıla dánech'á si yatı nedhe xa t'á bet'á ?asi ?ełk'éch'a k'e ?eghálada sni.

Harelyų ?asi bet'óre?á nedhe si beghálada xasi suhúlıne xá?ą ?at'e diri bek'áunetą xat'ile dé t'at'u súgha hunıdhën si. Kú tth'ı nı'ts'ën k'aldhër dënexél yatı xa ghálada si dëne ts'éheni ?at'ile ?asi bedınáaltı si yati naltsi t'a yatı nedhe ts'ı yatı t'á xalı chu ?asi k'áunetą harelyų ts'ı ?asi té bek'áani xa?ą tésu de?ą́ąze hozų ?asi xa suhúlıne xadé. ?eyi ?ą́ąze t'at'u ?asi t'á bet'óre?ą nedhe si yeghálana xa?ą "-?asi yet'órełthır ghą́ł?a"- (?ıghą lat'u ?asi dëne ghą́l?a si bek'e ?eghálada) xat'e chóile "- begha nohų́t'e-" (?ıgha lat'u de?ą́ąze bet'óre?ą nedhe k'e ?eghálada), xát'e t'á bureni lat'ilé t'at'u súgha ?asi ?ek'éch'a k'e ?eghálada xasi dé?ą́ąze ?ıgha lat'u huts'él?ı si.

Tsamba

To ts'ı 1985, Canada -NWT Cooperatıon Agreement húlye Limarshi xalı si ts'ı dánelt'e tsamba hube tł'áthela si $3.3 limełyo ?ıłaghe gháye xa dirı'si Dëne Ts'ı?áne Dëne yatı nedhe chu $2.0 Limełyo ?ıłaghe gháye xa Balą́y yatı nedhe xa. Cooperatıon Agreement fundıng hulye si limarshi xalı si ts'ı tsamba necha xél ?eghálada si t'at'u súgha hunıdhën si yatı nedhe t'á ?asi ?ełk'éch'a k'é ?eghálada xał?ı t'at'u dëneba det'áati-u, ?erhtł'is-u, nok'e yati t'áat'ı xa dëne ts'éni xa.

Balą́y si tth'ı tsamba diri limarshi xalı si ts'ı harelyų t'at'u balą́y yati nedhe ?asi ?ełk'éch'a k'e ?eghálada xasi bet'á harelyų ?áts'ën dëneba GNWT harel?á betł'as.Dëne Ts'ı?áne Dëne yati nedhe xa tsamba harelyų t'a'?eghálada k'e si dëneba det'áatı/dëne yatı t'á ?erıhtł'is dáxáréhtł'is hodáneltën chu hube yatié t'á dëneba ?asi ?ełk'éch'a k'e ?eghálada, ?erıhtł'is kų́ę dëne huneltën herełdën si ?erıhtł'is kų́ę ?eghálada xa, dëne yati xa ?asi de?ą́ąze bet'óre?á si bet'á ?eghálada xa, chu Dëne Ts'ı?áne Dëne yati nedhe t'á ?esat'u t'á dëneba yati níłye si tv beghághe hurétth'á. Xałą́ą gháye xa, diri GNWT's Dëne Yatı Nedhe Xa ?eghálada k'e Language Bureau húlye, si dëneba det'áat'ı /?erıhtł'is k'e ?erıhtł'is yati nedhe t'á dëneba yati

nedhe ts'į yatı naltsí deʔą́ą́ze nezų ʔasí dëneba ʔeghálada ni ts'ën k'aldhër harelʔá xa, harelyų ʔasí bet'á k'éʔáne beghálada ts'įʔáne tsamba DëneTs'įʔáne Dëne yatı nedhe xa. Náiye tsamba dëne tł'áthela si xat'u k'éʔáne háyǫrįla k'éyahe ts'ën-yatı nedhe ts'édı xa ʔasí ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xa. K'áaní tthá chóíle, deʔą́ą́ze tsamba necha si tth'ı háyǫrįla ts'ën ʔełt'áłya Dëne Ts'įʔáne Dëne yet'á yatı nedhe ʔeghálada díri límarshí xalį si gháré ʔalya ʔat'e. T'at'u súgha dëne yatié nedhe xél ʔeghálada xasi ʔasí ʔełk'éch'a harelyų́ ʔáts'ën háyǫrįla-dáhála si yatı nedhe xa t'atu ʔasí bet'óreʔą dëneba ʔeghálada si ʔat'e.

Dırı GNWT dëne tł'athela si dánelt'e $6.5 límełyo ʔįłaghe gháye tsamba bet'á Dëne Ts'įʔáne Dëne yatı nedhe k'e ʔasí ʔeghálada. Deʔą́ą́ze yúdághe si yet'áhet'į xa $8 límełyo ʔįłaghe gháye t'á bet'á xa. Harelyų t'á tth'ı GNWT si t'á t'at'į tsamba District Education Councils (DEC) húlye Dëne Ts'įʔane Dëne ʔerıhtł'is kųę́ yatı nedhe bet'á ʔeghálada xasi ʔat'e. Dırı GNWT harelyų ʔasí ʔįłaghe- sekui tsamba t'áat'į t'á Baląy yatí nedhe ts'élé ʔerıhtł'is kųę́ chu tth'i betł'athela $1 límełyo ʔįłaghe gháye dırı si ni ts'ën k'aldhër nedhe ts'į ʔasí ʔełk'écha' k'e ʔeghálada xasi yatı nedhe xa ʔerıhtł'is kųę́ nats'įdįl si xa ʔat'e.

T'á yek'e herełtth'ı si Special Committee hulye si yeghą nánadé ʔeyi náiye $2.5 lımełyo tsamba si t'á tth'i 2000-2001 harelyų dırı tsamba necha si DECs ts'į Dëne Ts'įʔáne Dëne yatí nedhe herełdën si xa ʔerıhtł'is kųę́ t'at'u ʔeyërle ts'ën ts'ën yet'áat'į ʔasí ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xasi ʔerıhtł'is kųę́ dëne huneltën xa. Xat'é hųlį dırı DECs dų ts'ën yegha k'áłdé xat'u ʔáyįlé t'at'u súgha hunįdhën t'á ʔat'e. Dırı t'á yek'e herełtth'ı si yets'édáreni ʔát'įle t'at'u ʔáyįla si baʔeł'tth'ile, kú tth'ı yatí nedhe nuweghą hulé lı hunįdhë si sekui xél t'á deʔą́ą́ze bet'óreʔá nedhe yudághe ʔat'e si yet'áat'įle t'á ʔat'e.

Dırı GNWT ʔeyër tth'ı tsamba yetł'áthela si Bets'į ʔerıhtł'is Ghálada Kųę́ Yatí K'eįʔį ʔasí ʔełk'ech'a k'e ʔeghálada xa. harelyų t'á bet'á ʔaghálda xa $350 lımıl ʔįłaghe yághe xa, ʔeyi tth'i yudághe ʔája ʔat'e dírı gháye k'é si $450 límil ʔat'e.

Harelyų xadé, Dırı t'á yek'e herełtth'ı si si dëné ʔasí ghą náyahełtı si ʔarád-u t'á bet'áat'į tsamba thela si deʔą́ą́ze hǫzų bet'á bet'óreʔá nedhe dëneba ʔeghalada dé súgha xa, xat'é xųlį deʔą́ą́ze tsamba bet'áat'į dëne tł'athela dé ʔasí bet'óreʔá nedhe yatıé xa ła ʔáłé. Dırı T'á yek'e herełtth'i si ʔasí ghą náyahełtı si ʔánįdhën-u, ʔeyi ʔasí GNWT t'at'u xályа si xatu xaʔáile t'at'u suhúle si t'á bet'óréʔá xa tth'ı t'áriłt'į-t'á deʔą́ą́ze hǫzų bek'e ʔeghálada xasi t'á ʔasí ʔełk'ech'a ghálada xasi, xat'era t'at'u bet'á ʔeghálada si t'á k'e ghálada si baʔeł'tth'ile chu t'á deʔą́ą́ze hǫzų bedįnáanltı xa suhurįt'e t'á beghálada xa. Dų ts'ën t'at'u tsamba harelyų bet'á deʔą́ą́ze hǫzų ʔasí ʔełk'ech'a k'e ʔeghálada xasi háyǫrįla hubexél ʔasí ʔełk'ech'a ghálada si yet'óherełthır chu xa

tsamba nech'a xél ?eghálada sí ?así ?ełk'éch'a k'e ?eghálada xasi, harelyų ?así tesú hǫzų beghálada xa yatı nedhe xa hulta sí xa tsamba (?eyí tesu ?erıhtł'ıs'kųę̨ xa tsamba bet'áat'į) t'at'u bet'áat'į ?eyí tesu beghálada xał?į sí, chu de?ą́ąze hǫzų "- t'a ghálahda sí bet'óre?á xa"- dırı t'at'u t'á bet'óre?a nedhe ghálada dëne ts'édí xa. De?ą́ąze tsamba dëne tł'áthela huts'él?į dé yatı nedhe xel ?eghálada t'a t'at'u de?ą́ąze bet'óredhır hul?á dúwéle ?at'e t'at'u yatı xa ?así ?ełk'éch'a dëneba ?eghálada t'á dëne ts'édı xa bedįnaáltı sí k'e ?eghálda xa, ?eyí xa suhúlıne dé, dų ?ełnuhų́ł?a-u chu ?ełsedóhurų́dí t'áyatı nedhe tsamba huts'ékër, begha nánadé xa.

T'at'u Bet'óre?á Nedhe Yatı Nedhe ?así ?ełk'éch'a K'é ?eghálada Xa chu Dëne Det'áat'į T'á Dënë Ts'édı

Dırı GNWT xáne xa?áile, tthën ts'ën, t'at'u baadį-u tth'ı t'á bet'óre?á nedhe ?ełk'éch'a yatí nedhe xa ?así ?ełk'éch'a k'e ?eghálada xasí hútł'edhe yatı xa hunila sí. kú tth'ı dırı ni ts'ën k'aldhër xat'e xųlį t'a yek'e herełtth'ı yatı nedhe háyǫrıla dáhala sí harelyų ?así t'á de?ą́ąze bet'óre?a nedhe chu t'at'u t'á de?ą́ąze bet'óre?á nedhe dëné yatıé nedhe xa ?así ?ełk'éch'a k'é ?eghálada xa. Dırı ?así k'áúneta sí Dëne Ts'į?áne Dëné chu Baląy yatı nedhe harelyų ?así ?ełk'éch'a de?ą́ąe hǫzų ?así be'tóre?á nedhe sí t'á t'áat'į yatí nedhe ?ełk'éch'a xa hulta harelyų ?áts'ën dëné ts'édı-u tth'ı bet'áat'į t'á dëné yet'óherełthır xa xat'u huts'éł?į sí ?at'e.

Dëne Ts'į?áne Dëné T'at'u Bet'óre?á Nedhe ?ası ?ełk'ech'a ?eghálada Xa

GNWT Yatı Nedhe Xa Yatı The?ą chu ?erıhtł'ís nedhe begháré ?eghálada xasi xat'u t'á bek'áani-u, chu t'a'de?ą́ąze bedįnáanltı sí xa t'a' dëné ts'édı t'á de?ą́ąze hǫzų ?at'e yatı t'áhet'į ?at'e Dëne Tsį?áne Dëne yatı nedhe. T'a gháré bek'óreją sí t'a húl?ą sí yatı nedhe t'á dëne ts'édı sí dëne dóherełkër gháré ?at'e. Dırı GNWT chu háyǫrıla dáhála sí kú tth'ı dırı ?ek'úuret'ą xa ?egháhena sí dëné t'óherełthır xa ?así ?ełk'éch'a k'é ?eghálada sí Dëne Ts'į?áne Dëne dëné yatıé nedhe xa t'au bedįnáalltı-u, t'at'u bet'óre?a-u, t'at'u bet'áat'į-u,t'áhų́t'e-u,tth'ı t'á de?ą́ąze yet'áhet'į xa.

- Dëné yatı kiz ?erıhtł'is t'at'u ?erıhtł'is k'é ?eghálada sichu yatí nedhe naltsi sí bek'áani xa

- Dëne Ts'įʔáne Dëne ʔasi k'áunet'ą t'á dëné ʔázé k'é huzdi chu ni détł'is
- Dëneba det'áat'į /dëné yati t'á nedhe k'é ʔerıhtł'is détł'is(I/T) chu yati nedhe xa dëné huneltën
- Dëne Ts'įʔáne Dëne ʔerıhtł'is kųę́ dëné huneltën
- Yatı nedhe bedįnáanlti si ts'į t'á bet'óreʔá nedhe k'e ʔeghálada xasi
- ʔełts'édáts'édı t'á DëneTs'įʔáne Dëne yati nedhe hanírıhtłis bek'óreja xa.

T'á deʔą́ą́ze bet'óreʔá nedhe si ʔasi ʔełk'éch'a t'at'u hunįdhën si:

- Dırı ʔerıhtł'is cho ʔáłé si dëne yatıé nedhe t'á chu yatı nedhe ts'į yatı naltsi ʔerıhtł'is k'é harelyų Dëne Ts'įʔáne Dëne yati nedhe t'á
- Dırı tape k'e dëné yati nedhe yatı nałtsi, yati nedhe yati that'in yatı t'á beghálada, chu vıdeo-t'á ʔą́łnedh' hube yati naltsi yunız ts'į ʔasì k'óreją si ghą xáłni chu xánı
- Dırı ʔasi ʔełk'éch'a xa chu ni déthł'is harelyų ʔáts'ën tołye si 2000 huk'é Dëne Ts'įʔáne Dëne ʔasi k'é bezi hudzi si
- Dırı dëné huneltën chu ʔerıhtł'is nedhe ʔálé xa I/Ts, t'at'u súgha hunįdhën si dëne ʔeya k'áani chu ʔełtth'ı xáʔą xa ʔeghálada
- Dırı ʔełkine dëne huneltën t'á yatı nedhe xa herełdën
- Dırı si yatı nedhe ʔełk'éch'a t'á ʔerıhtł'is serıłthën harelyų ʔasi bet'á xalį k'é ʔeghálada
- Dırı si yunedhe ts'ën tsamba t'á dëné ts'édı dé Dëne Ts'įʔáne Dëne dëne yatı t'á beyághe hurétth'á chu televısıon productıons hulye si t'á ʔeghálada xa t'á yegha k'áldé si Dëne Ts'įʔáne Dëne ts'adeze hube yatı nedhe huretth'á xa t'á ʔasi ʔełk'éch'a dëneba ʔeghálada xa harelyų ʔáts'ën broadcastıng organızatıons hulye.

Harelyų ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada si té hǫzų beghálada ʔat'e hulį , t'a yek'e herełtth'ı Specıal Commıttee hulye si ʔalų náiye ʔasi bet'óreʔá nedhe ʔełk'éch'a beghą náyahelti si t'at'u ʔalye sı xa:

- Dëne TsįʔánE Dënë yati nedhe t'at'u ʔerıhtł'is hodáneltën si NWT xa dek'éʔų beghálada si chóile si xat'u xáʔa, ʔat'e chu t'at'u dáyati si tth'ı ʔełk'éch'a xat'e hunįla hunįdhën háyǫrįla dáhála si yatı nedhe xa.

- T'á ts'į bet'óreʔá nedhe xahúnįt'á li "- t'a ts'į ʔasi bet'óreʔá si yatı nedhe xa húlʔa xá"- ʔerıhtł'is k'áati kųę t'á Dëne Ts'įʔáne Dëne yatı nedhe ʔasi ʔełk'éch'a bet'áat'į li xa, t'á bet'á xat'į li hulįle t'á dëné t'á nálye xaʔáile xatų ʔasi dëne ts'įle t'á dëne ghą nonedi xaʔáile. Nok'é tth'ı náiye ʔasi ʔełk'éch'a dëné ghąłye ʔat'e,tth'ı náiye ʔasi bet'óreʔá si, tth'ı ʔałdël t'á dëneghą húle ʔat'į ʔat'e.

- Dıır si dëne huneltën t'á dëneba det'áat'ı /beyatıé ʔerıhtł'is k'e ʔeghálada si yati t'á tth'ı xahų́t'élé. dëne hunełtën xa si ghą nįdël yatıé t'á ʔerehtł'is hunelın dų xaląą gháye t'at'u ts'ën ʔeghálada xa nisi tth'ı bets'ën núnįʔáile t'á dáhįdhën. kú tth'ı ʔasi t'á dëne huneltën xáile nisi I/T ʔerıhtł'is nedhe dëne ts'élé xasi tth'ı bahunila húnı t'at'u yek'é ʔeghálahena xa, ts'etáiye tth'ı beghálada xa nisi ʔełtth'ı xáʔą si ts'adeze. ECE dų ʔasi ʔełk'ch'a k'e ʔeghálahena si háyǫrįla k'éyaghe ts'ën t'at'u deʔą́ąze hǫzų ʔasi suhų́rıt'e ts'étáiye I/T ʔerıhtł'is nedhe dëneba súgha ts'ën k'éʔáne beghálada xa. Dëne huneltën t'á ła bet'óreʔá nedhe hubets'élé-u, xa dırı ts'įʔáne dëne ts'édı chu xa.

- Dırı si hulta gháré Dëne ts'įʔáne dëne yatı nedhe t'á ʔerıhtł'is kųę dëne hodáneltën li tth'ı ʔúnéłʔąile hunįdhën ʔat'e. Dëne yatı dëne dóoneltën si ʔerıhtł'is kųę nedhe ts'į ʔerıhtł'is nedhe hútun t'á dëne hodáneltën ʔat'įle sni dëne yati t'á ʔerıhtł'is bet'á xa hulįlé ʔasi t'áatı hurílʔį si ʔerıhtł'is kų dëne ts'édi xa.

- Dëne Ts'įʔáne Dëne dëne yatıé nedhe harelyų ʔasi ʔełk'éch'a t'á yatı t'á ʔerıhtł'is kųę dëne huneltën ʔaté yet'a dóherełdé hube yatı heherétł'is xa t'at'u súgha beghálada xasi tth'ı xayáilé.

- Nak'e yati nedhe -t'áat'į xa dëne ts'ehéni dëne huneltën DëneTs'įʔáne Dëne hube yatıé si betikui xa xáʔą chóile dáhįdhën, GNWT t'á ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálahena si, náiye ʔą́łnedh deʔą́ą́ze hǫzų yati nedhe huherełdën huríłʔį chu tth'ı t'á yet'óherełthır li ʔat'e.

- Yati nedhe xa hulta si ʔełk'éch'a yatı si t'á deʔą́ą́ze hǫzų suhurit'élé si t'á t'at'u súgha hunįdhën si beghálada xa nisi bet'óredhir xasi tth'ı xat'éle.

- Dırı GNWT harelyų sátsąn benihųlį ye yatı helye si Dëne Ts'įʔáne Dëne yati nedhe yet'áat'įle si.

Harelyų t'at'u ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada si beghą háyahełtı si Specıal Committee hulye t'á herełtth'ı si t'át'u súgha hunįdhën si yatı hehełts'į beghárë ʔasi bet'óreʔá nedhe ʔeghálada xa.

Balą́y Yati Nedhe XA ʔasi ʔełk'éch'a K'e ʔeghálada Xa

Ni Ts'ën K'aldhër Nedhe Chu GNWT yati nedhe theʔą si chu ʔerıhtł'is nedhe beghárë ʔeghálada si Balą́y yati nedhe t'á dëne ts'édì tth'ı t'at'u ʔasi ʔełk'éch'a beghálada li yet'órełthır si tth'i t'á deʔą́ą́ze bet'óreʔá nedhe. Kú tth'ı, tsamba hutł'édhe bet'áat'į li hulįle t'á balą́y hube yati nedhe háyǫrįla dáhála si ʔełts'édáredį t'á hube ch'ááni chu háyǫrįla k'éyaghe ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xasi bet'óreʔá nedhe. Dırı tsamba si sekui ʔerıhtł'is kųę́ huneltën xa ʔasi ʔełk'éch'a k'é ʔeghálada xasi, balą́y yatı nedhe tth'ı xél sekui huneltën si ʔerıhtł'is kúę́, sekuı- góthe t'atthe ʔerıhtł'is kųę́ huneltën si hubexél ʔasi ʔełk'éch'a k'é ʔeghálada xasi ʔat'e, ʔełts'édáredi t'á yati harelyų́ ʔáts'ën bet'áat'i si TV, hanırıhtł'is, beyághe hurétth'á ʔat'e ʔasi ʔáts'įdi, chu dëne ch'ániye t'á to dëne hejën to dáts'édįl xat'į ʔasi ʔáts'édı.

T'a Bet'óreʔa Nedhe Bet'áat'į Yatı Nedhe Dëné Xa Det'áat'į T'á Dëne Ts'édı

Dırı GNWT harelyų ʔasi bet'óreʔá nedhe dëneba ʔeghálada xasi yati nedhe xa hulta ʔełk'éch'a si, náiye ʔasi dát'ú bet'áat'i xa OLA t'á yıdhën si ʔeyi xa yati beghárë ʔeghálada ʔerıhtł'is nedhe hehełtsi chu beghárë ʔasi k'e ʔeghálada ʔerıhtł'is yati nedhe dek'érıhtł'is si ʔat'e.

T'á yek'é herełtth'ı sí Specıal Commıttee hulye sí tághe ʔasi ʔełk'éch'a t'áat'į gháré xat'u ʔasi bet'óreʔá nedhe húlʔa t'á beghálada xa hunįdhën sí GNWT yatí nedhe xa hulta sí ʔełk'éch'a bet'a dëne ts'éheni sí harelyų ʔasi k'e ʔeghálada xasi ʔat'e: ʔełk'éch'a yatí nedhe harelyų ʔáts'ën ye'óherełthır dëne ts'édi hunedi sí, yatı nedhe t'á yatı naltsi chu ʔerıhtł'is heheltsi harelyų ʔáts'ën ni ts'ën k'áldhër harélʔá ts'į, chu t'at'u súgha ts'ën ʔasi bet'óreʔá nedhe t'á dëneba ʔeghálada sí ts'į ʔerıhtł'is k'e harelyų dek'erétł'is sí t'at'u ʔasi ʔełk'éch'a k'é ʔeghálada sí yek'óherełyą xa.

- T'at'u ʔeghálada sí GNWT ts'į "- yatı nedhe xa ʔełk'éch'a dëne ts'ënaní"- chu "- yatı nedhe tsamba bet'áat'i xa bets'édı"- beghárė ʔeghálada ʔerıhtł'is nedhe hulį, náíye ʔasi yatí nedhe xa beghálada dé xat'é hulí ʔasi łąą xat'ú beghálada chóile dırı sí yatı nedhe ʔełk'éch'a xa. Kú 2001, dánelt'é 4% huk'e hubechëlekui beyatıé nedhe t'áat'į t'á ła k'e dëne ts'énáni to tsamba bet'áat'i xa dëne ts'édi. Bek'áúnéhtąlé xat'į ʔasi t'at'u yatıé t'áat'į sí beghárė ʔeghálada sí ʔerıhtł'is nedhe t'ą deʔą́ą́ze yet'óherełthır dëne ts'éheni t'á bet'óreʔá k'e ghálada sí déxa. T'á yek'e herełtth'i sí t'áhunıdhën sí harelyų t'á yatí nedhe ʔełk'éch'a yatí k'óherełyą sí dëne ts'éheni dédeʔą́ą́ze hǫzų yatí nedhe t'á dëneba ʔasi ʔek'éch'a k'é ʔeghálada sí bet'óreʔá nedhe.

- T'á asi ghálada sí hįle dų ʔúnélʔą t'a yatı nedhe ʔełk'éch'a yatí naltsi chu ʔerıhtł'is heheltsi sí bet'óreʔa nedhe sí bek'áúneta t'á ni ts'ën k'aldhër harelʔa sí, xat'éra t'á yek'é herełtth'ı Specıal Commıttee hulye sí ʔasi ʔełk'éch'a tesu bek'é ʔeghálada hįle nísi bek'áani hunıdhën sí t'a't'a t'u dëne ts'éheni t'á dëneba detáat'i t'at'u ʔasi t'óhų́t'é sí t'á yet'órethır sí beghárė ʔeghálada xa. Kú tth'ı , ʔasi k'áúnet'ą gháré t'á bedınáanlti-u, t'at'u bet'óreʔa-u, bet'á t'ahų́t'e-u, tth'ı ʔedų beghálada hulʔa xasi yatı nedhe ʔełk'éch'a xa xat'é hulį ʔasi bet'óreʔa nedhe ʔat'įle hunıdhën hulį nits'ën k'aldhër harelʔa dáhala xa.

- T'á deʔą́ą́ze bet'óreʔa ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada sí GNWT t'á huts'élʔį sí:

  - Yatı nedhe t'á ʔerıhtł'is ʔáłé yatı theʔą sí chu ʔełtth'ı xáʔą ts'į ʔerıhtł'is nedhe Balą́y yatí heherétł'ıs t'á beghálada xa

- T'at'u dëneba det'áatı-u,bet'áat'į xa náátı kųę́($19 lımıl k'úúdhër si 2001-2002)
- Yatı nedhe ts'į yati naltsi bet'á ʔeghálada xasi ʔełtth'ı xáʔą chu dëne ʔeyą k'áani chu dëneba náni ts'adeze
- Dëneba det'áat'į dëné ts'éheni si dëne ʔeyą kųę́ chu dëneba náni ts'adeze

Harelyų xadé, nı ts'ën k'aldhër harelʔa dëne yatı t'á dëne ts'éheni chóíle si yatı nedhe xa hulta si t'á, That'in yati t'á deʔą́ą́ze dëné ts'édı.

7. T'at'u ʔeghálahena ʔedų ʔálne xáʔą hehedí

Dırı bek'áunehtą chu yegha náyaheltı, t'á yek'e herełtth'ı Specıal Commıttee húlye ʔarádı-u, hubexa ʔełehgëth dëne, t'a bįlae si,chu t'at'u dëneba ʔasi ʔełk'éch'a k'é ʔeghálada si/ t'at'u dëne ts'éheni si dëneba det'áat'į t'at'u súgha ts'ën beghálada xa hunıdhën yati nedhe t'á t'at'u súghá dëneba ʔegháladáile si t'á chu deʔánǫnįłtsër yet'óherełthır xa. Dırı ʔerıhtł'is xalį si 2002 T'a ghálahdą ts'į ʔerıhtł'is hehełtsi, t'at'u ʔeghálahena ʔedų ʔálne xáʔą hehedi t'at'u súgha beghálada hulʔa si xat'é. Háyǫrįla dáhala si dırı ʔełk'úuret'ą si bek'áunehtą ná náyahełtı jądızi nënek'e yatı nëdhe xél ʔasi ʔełk'éch'a suhúlıne xa hunıdhën si ʔeyundzin Zák'e 2002. Kú tth'ı ʔasi gha náyahełtı tłághe, t'á yek'e herełtth'ı Commıttee hulye dırı ʔaté deʔą́ą́ze yek'áunetą, ts'étáiye t'at'u ʔeghálahena ʔedų ʔálne xáʔą hehedı t'á bet'óreʔa nedhe si tésu yet'óherełthır nuwe náré t'ohųt'e deʔą́ą́ze bedınáaltı t'a dëné ts'édı xa. T'at'u beghálada xasi ʔasi ʔełk'éch'a, t'á yek'e herełtth'ı Specıal Commıttee t'á deʔąaze bedınáalti t'at' ʔat'é bet'áat'į xa si 'harelyų ʔełúchu t'á' ʔełk'izi dëne ts'éheni si t'at'u yeheéłʔį nezų hehenıdhën ʔa'té t'ą yet'órełthır xasi tsįʔáne yatı xé ʔeghálada xa ʔedų yeghą nánidé ʔudi. T'á yek'e herełtth'ı Commıttee t'at'u súgha chu yeghą nánidé t'at'u beıdnáaltı bet'áat'į chu t'árełt'į si xat'į ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada si ts'étáiye suhurit'e xa. harelyų ʔasi ʔełk'éch'a ʔełúchu si t'a ghálahdą ts'į nádé ʔerıhtł'is xalį yedék'erıhtł'ıs ʔat'e. T'á yeke herełtth'ı Commıttee's si nadé t'at'u súgha ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xasi harelyų bedınáanltı xa hunıdhën si dek'éréhtł'is.

8. Yunedhe Tháa Dé ʔeghálada T'á chu T'a t'u ʔeghálahena ʔedu ʔáne Xáʔą

T'a ghálahdá ts'į ʔerıhtł'is xalį si nadé yati nihįʔá si, t'á yek'e herełtth'ı Specıal Commıttee hulye si tesu yek'óherełyą ʔat'e yatı nedhe t'at' u súghá ʔaté harelyų ʔałų dırı ʔełk'úuretą hįle si NWT t'ą ʔųłį dagahełtı 'ʔat'e. T'a tsamba nech'a dëne t'łąthela si tesu t'á bedınáaltı si xa bet'áat'į-u, chu tsamba góthe bet'áat'į xa hulʔa xa. Nı Ts'ën K'aldhër, Nuwe náré ʔasi bet'óreʔá nedhe ʔeghálada, chu ʔeyërle ts'ën tsamba nech'a xél ʔeghálada dzéłtth'ı

T'A GHÁLAHDA TS'I ʔERIHTŁ'IS XALI

Dų ʔełnuhų́łʔa-u, ʔełsedóhurų́di ʔeła ʔeghálahena ts'ị yati ʔełuhenélya ʔáne ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xasi. T'áhunịdhën si ʔedų ʔáne t'at'u Dëne Ts'ịʔáne Dëne chu Baląy yatı xél ʔeghálada si yesuhúdi xáʔą ʔat'e. T'at'u yatı nedhe bet'óreʔá-u, tth'ı bedịnáaltu-u, harelyų jądızi nënek'e dëné nadé si yet'óherełʔá ʔat'e, chu t'á la xałe xa yịdhën si ʔełk'éch'a yatı nedhe harelyų ʔáts'ën, harelyų ʔehúchu t'á ʔełét'é xa hulta t'á yuniz ts'ị ʔasi k'óreją chu hubech'ánıye. t'atthe t'ánáádhër dënexé si t'at'u ʔasi k'e ʔeghálada si ʔerıhtł'is nedhe beghárė ʔeghálada si k'ájëne bet'á nuweghą yatı nedhe hulé ʔajá chu dëne ch'ániye t'á bet'óreʔá nedhe si Dëne Ts'ịʔáne Dëne, bet'á hubexa hunila ʔedų hubech'ánıye tth'ı hubeghą hulé xáilu tth'ı hube yatı dų ʔełnuhų́łʔa-u, ʔełédóhurų́di ʔeła ʔeghálahena ts'ị hube xą́altu xa ʔełę́lt'e t'á, besúts'údı, ʔełneherėdi t'á. xa sni. Dırı ʔełk'úuret'ą hịle si t'a deʔą́ąze hǫzų ʔálne ʔasi bet'óreʔá nedhe jądızi nëneke háyǫrịla dáhála si dırı harelyų dënexél yatı ghálada xa suhųlıne si tthłı t'at' sugha si xahedi xa.

T'at'u deʔą́ąze bet'óredhır, ʔat'é t'at'u yatı ghálada si t'a yet'órełthır xasi chu dų ʔat'é beghálada hube yatıé t'á deʔą́ąze beghą húle li lat'e si t'a dëne góthe dąlị si t'a hubexa hunejër lat'e si xat'era t'au dëne gódhe ts'edı lısi xáhane súgha ʔat'e dųredené-ʔą́łnedh, betıkui, chu sekui. t'ą yet'órełthır xasi t'at'u nezų hehenịdhën si náne t'ą hútłédh hubexa bet'óreʔá chú yatı nedhe k'óhereływą si t'á yet'áat'ị si hube kųę́, ʔerıhtł'is kųę́ chu háyǫrịla k'éyaghe dáhála. Xat'u dé, harelyų ʔáts'ën ʔat'e deʔą́ąze hǫzų bet'óreʔá nedhe ʔat'e t'á, harelyų ʔehúchu t'á yunedhe tháa xa. T'at'u ʔalye xa suhúlıne xa bet'orę́ʔá nedhe ʔat'e si ts'ị t'á yek'e herełtth'ı Special Committee hulye si dırı nadé ʔerıhtł'is xalị ts'ị t'at'u ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada si t'at'u dëne yeneherėni li tth'ı bet'óreʔa hunịdhën ʔat'e sı:

Yunedhe tháa Nǫna Ts'ën Sǫ́łaghe gháye, harelyų ʔats'ën dëné nadé si ʔịłaghe lat'u t'á yatı nedhe ʔełk'éch'a, dënech'ániye jądızi nënek'e chu harelyų ʔełhenerénı t'á-ʔịłaghe lat'u, t'á ts'ị ʔeghálada si,chu harelyų ʔıłaghe- ʔełk'úuretą t'a'chu t'á deʔą́ąze bet'óreʔa nedhe ʔasi ʔełk'éch'a tth'ı deʔánǫnịłtsër t'á ʔasi suhurit'e si t'á ʔasi jądızi nënek'e dëné nadé ʔeła ʔeghálahena xa.T'á ʔełtth'ı xadé dëne ts'ën xalị si bek'óhereływą t'á Dëne Ts'ịʔáne Dëne hube xa ʔasi k'e ʔeghálada xasi chu deʔą́ąze hǫzų hube yatı nedhe chu dëne ch'ániye t'á dëné ʔarát'ị hube nënek'e hube kųę́ ʔat'e. That'in chu Baląy dáyahelu si tth'ı yatı nedhe theʔą si ʔasi baadı beghárė ʔeghálada si tth'ı ʔerıhtł'is nedhe ghárė ʔasi báádı nëne harelyų ʔáts'ën jądızi nënek'e ʔeyighárė dëneba ʔeghálahena dé súghá xa huhenịdhën chu ʔełts'édáredı yatı nedhe herełdën chu dëne ch'ániye si dųt'e są xat'e xúli Dëne Ts'ịʔáne Dëne benáádhër ʔat'e.

Xat'e xulị harelyų ʔasi ląą ghá náyahelu, yuniz ts'ị ʔasi k'óreją, t'a dëne ni huhenęlya náyịdé chu ʔeghąsots'elni, harelyų ʔáts'ën deʔą́ąze hǫzų ʔasi ʔełk'éch'a ʔehúchu ʔeła niłye t'á chu

t'at'u ʔatéé dënexél t'áhųt'e bet'á bet'óreʔá nedhe yehenerénı'xa. Harelyų ʔasí k'e ʔeghálada sí tésu bek'órejąt'á, t'at'u súgha ts'ën yeghálahena hunedı ʔat'e, t'á yuniz ts'į ʔasí k'óherelyą xa chu dëne cháníye - t'at'u bet'óredhır sí bet'áat'į sí harelyų ʔáts'ën, yatı nedhe theʔą sí beghárë ʔeghálada, nuwe náré t'óhųt'e ʔasi ʔełk'éch'a k'é ʔeghálada, ʔasí t'á deʔą́ą́ze bet'óreʔá nedhe t'á hulta hunedı, ʔełts'édaredı, chu dëné ʔasi sesuhudı t'á harelyų ʔáts'en ʔeła ʔeghálada ʔasi ʔełk'éch'a k'é yatı nedhe ʔełk'éch'a ts'į sí hunedı ʔat'e.

T'at'u Súgha Hehenıdhen sí ʔasì ʔedų ʔálne Xahedı Xa

T'á deʔą́ą́ze be'tóreʔa -u, t'a la ʔałe xa, nuni, t'á yek'e herełtth'ı sí, ʔerıhtł'ís xalı sí k'e t'at'u súghá hunıdhën ghá t'áadı. Dırı sí t'at'u súgha hunıdhën ghá t'áadı sí ts'į deʔą́ą́ze ʔasi hǫzų t'á bet'óreʔá nedhe chu yet'óherełthır xasi ʔat'e,harelyu ʔasi k'áuneta gháré, ʔasí gha náyahelu, chu t'a deʔą́ą́ze hǫzų ʔádáhenıdhën. T'at'u súgha hunıdhën ghá t'áadı sí ts'į tth'ı deʔą́ą́ze deʔánǫnįtsër-u, harelyų ʔełk'éch'a yatı nedhe ʔasí ʔełk'éch'a xel ʔeghálada xa NWT chu deʔą́ą́ze bet'óreʔá nedhe k'e ʔeghálada t'at'u súgha hunıdhën sí t'ok'e beghálada xáʔą sí yet'órełthír xa Yatı Nedhe Theʔą sí beghárë ʔeghálada.

A.tesú t'óhųt'e chu deʔą́ą́ze deʔánǫnįłtsër yatı nedhe ʔełk'éch'a yatı nedhe theʔą sí chu ʔerıhtł'ís nedhe beghárë ʔeghálada t'at'u súgha hunıdhën ghá t'áadí:

A1. Dų t'a ghálahdą ts'į ʔerıhtł'ís xalį sí ts'į OLA ʔedų ʔalne ʔasí bet'óreʔáile sí bedıáanltule sí chu té ʔełtth'ı yatí t'áat'ı-u, yatí nedhe naltsi, chu yatí nedhe t'á ʔerıhtł'ís nedhe k'é ʔeghálada sí ʔełtth'i yatí t'áat'į- u xaʔa.

T'Á GHÁLAHDA TS'I ʔERIHTŁIS XALI

A2. Dëne Ts'įʔáne Dëne yatı nedhe t'á OLA dırı sí Yudáze Dësnátıne, Sayįzį Dësnátıne, Łįchą́é chu Dëne Sųłįn, harelyų k'e ʔasi ʔeghálada xasi hube dághárë t'á háyǫrįla tth'ı hubexa hunila sni.

A3 Yudáze Dësnátıne chu Sáyįzį Dësnátıne(t'at'u xa,dëne yatı t'áat'į sí) chu Lnuvıaltun chu Lunnuınnaqtun dírı sí thëne ts'ën yatí sí ʔerıhtł'ís k'e dįghe t'at'u ʔalyá sí OLA, chu dëneba det'áat'į sí tth'ı ʔerıhtł'ís k'e dek'erıhtł'is bedé ʔalye xa, harelyų k'e ʔasí ʔeghálada xasi hube dághárë t'á háyǫrįla hubexa hunıla sní.

A4. Mıchıf xa ʔasi k'áúnet'á si tsamba bet'á xasi betłąthela t'á t'at'u ts'ën beghálada si ts'įʔáne hulʔa yatı nedhe.

A5. Dırı yatı bet'óreʔá nedhe si ʔedų ʔalne t'at'u bek'òreją si ta't'u bedįnáanltı-u, bet'á ʔedų-u, tth'ı t'at'u bet'áatų-u, chu bek'áani -u, háyǫrįla dáhála si t'at'u súgha ts'ën hube yatı nedhe harelyų ʔełts'éts'édı t'á deʔą́ą́ze hǫzų senúúhut'á xa.

A6. ʔerıhtł'is gháré dįghe ʔádhël t'áatų sı OLAt'at'u ʔalye xasi tesu nánét'į-u, ʔerıhtł'i s nedhe beghárė ʔeghálada chu yatı theʔą si ʔasi hube xą́alt'u xa. T'a beghárė ʔeghálada ʔerıhtł'is nedhe si xalé xat'u dëneba ʔeghálada ʔasi k'e ʔeghálada ła k'e dëne ʔeya ʔane ʔajá dé dëne ʔeya k'áani chu dënexél hunila ch'á ʔasi xadi, dëne ʔeya k'áani, dëneba nádı ts'ádeze. ʔeyįle ʔasi harelyų bet'á dëne ts'édı si t'at'u súgha beghálada xasi ʔerıhtł'is nedhe gháré t'á hunedi ʔat'e.

A7. Ni ts'ën k'aldhër harelʔá chu agencıes t'at'u ʔasi k'e ʔeghálada xasi OLA bedághárė harelyų ʔasi dek'érıhtł'is si ʔerıhtł'is nedhe ts'į, dırı yatı theʔą si dırı t'a gháré beghálada xa ʔeyërle ts'į agencıes ʔasi t'a xa ghǫ́t'a si beghárė ʔeghálada xat'u.

A8. Dırı OLA t'á K'aldhër Nedhe hube ts'ën xalį si,t'a hubįłaé xasi yeghą k'aldhër si yati nedhe theʔą t'sį ʔasi ʔedų ʔalne dé hube t'sën xalį ʔat'e chu tth'ı yati nedhe ʔełk'éch'a t'a ghálahdą ts'į ʔerıhtł'is xalį si hubexa ʔełehgëth dëné dełtth'ı yiz dáiłchuh bek'áúnet'ą xa

A9. Dırı t'á Dëne Ts'įʔáne Dëné yek'é herełtth'ı xasi yatı nedhe theʔą xadé tth'ı t'ą OLA chu náyahelu t'á ni ts'ën k'aldhër hubetł'ás ʔáʔą hubets'ën xalį si t'at'u bet'áat'į xa suhulıne, ʔası k'e ʔeghálada xasi, t'a hubį laé xasi hahedı xa,chu t'á ts'į tsamba t'áat'į si xa. t'á yek'e herełtth'ı si t'ą hubexa ʔeghálada ʔasi k'óreją beghalada háyǫrįla dáhala t'at'u súgha hunįdhën si bet'óreʔá nedhe ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada si yati nedhe xa chu tth'ı GNWT hubexél ʔat'e.

Dëne dełtth'ı xaʔą́la si ʔalų t'at'u ghálahena si xat'ée xa deʔą́aze beneredı xa hurenı-u, dëne deʔą́nélt'e neherę́tłis xa dırı la gódhe ghálahena xa ʔasi ghą náyahelu ʔełts'édël, chu t'á ʔasi ʔełk'éch'a bet'óreʔá nedhe - - yatı nedhe theʔą si beghárė ʔeghálada xa.

A10. Dırıt'á Dëne Ts'įʔáne Dëné t'á yek'e herełtth'ı si t'at'u dëné húzdi xasi hube yati nedhe t'á háyǫrįla ts'į. Ni Ts'ën K'aldhër t'at'u súgha henįdhën si,chu Hubexa ʔełehgëth Dëné si ts'į dëné hudzi xa.

A11. Dıŋ ʔek'úúret'á si t'at'u ʔasi bet'óreʔá nedhe hunıdhır xasi t'á yek'e hereŧtth'ı naltsi si Dëne Ts'ıʔáne Dëné ts'ı.t'á yek'e hereŧtth'ı si deʔą́ą́ze hǫʔų ʔasi sereŧdhën xasi t'ok'e bet'a ʔeghálada hunedı lasi xa Yatı K'eyiʔı t'á dek'eʔų ʔat'e t'ohų́t'e ʔedų ʔánalne t'atu dek'erıhtł'ıs nadé t'at'u ʔerhtł'ıs k'e si dek'erıhtł'is 20(1) chu ʔerıhtł'is 20(3) ʔasi k'e OLA. T'á Yatı K'eyıʔı si ʔasi deʔą́ą́ze hǫzų sreŧdhën xasi bet'á ʔeghálada hunedı lasi ní ts'ën k'aldhër t'á bet'óreʔá nedhe k'e ʔeghálada si bet'sën xalı.

chu t'á yek'e hereŧtth'ı si Dëne Ts'ıʔáne Dëne: Dıŋ Yatı K'eyıʔı Commıssıoner hulye si harelyų ʔasi ʔełk'ech'a k'e ʔeghálada si tesu bet'óreʔá nedhe xa ʔasi serıłthën dënexél deʔánǫnıłtsër t'á OLA.

A12. ʔerhtł'is 19(2) chu 19 (3) t'at'u ʔałya si bedı xa OLA ʔedų ʔalne, xat'era t'á bets'ı ʔerıhtł'is ghálada kų́ę́ Yu K'eyıʔı harelyų dëné chą́z tthëne ts'ën ʔasi ʔełk'ech'a k'e ʔeghálada xa.t'á Hubexa ʔełehgëth Dëné ʔasi k'áuneta tth'ı bets'ı ʔerıhtł'is Ghálada Kų́ę́ ʔat'e t'ą Yatı K'eyıʔı t'at'u tesu dını t'á ʔat'é t'ohų́t'e yeneherenı ʔat'e t'ą chu bets'ı ʔerıhtł'is ghálada kų́ę́ ʔasi serıłthën ʔełts'édáredı t'á ʔı́łaghe lat'u ʔeła ʔeghálahena hunedı ʔat'e

A13. T'at'u deʔą́aze súgha hunıdhën si dënexél ʔasi ʔeghálada xasi OLA ʔáhenıneděn-u, dëné hudzi t'á "- Yatı K'eyıʔı t'áłʔá"- Yatı K'eyıʔı ʔełná ʔasi bet'óreʔá nedhe k'e ʔeghálada si xat'u dëné ts'éhenı li si ʔełk'ëré t'á t'at'u súgha dëné ts'éheni li Yatı K'eyıʔı beılaé si bek'e ʔeghálada ʔádenele-u, dzékets'edhı to ʔeyıle ts'ën ʔasi t'ok'e bet'á ʔeghálada hunedı lasi t'á hulé dé t'á yatı nedhe t'áłʔá bets'ën xalı ʔat'e t'á dëneyų tǫ sekuı t'at'u ʔasi k'áuneta-u, deʔą́ą́ze hǫzų dëné ts'édı xasi xat'e.

A14. T'at'u deʔą́ą́ze hǫzų ʔasi ʔełk'éch'a serıłdhën yatı beghánarę́t'á si OLA t'a ghálahadą ts'ı ʔerıhtł'is xalı si Hubexa ʔełehgëth Dëné dëłtth'ı si dıri bek'aunéltą tłą́ghe t'ádáhenıdhën si bek'óreją xa huts'éłʔı Yatı k'eıyʔı ʔı́łaghe gháye ts'ı t'á ʔerıhtł'is thełtsı si dın si 180 łǫnǫna ʔełk'édınǫna dzín tł'ą́ghe ʔerıhtł'is thełtsı yız dáiłchudh.

A15. Dıri OLA si dëne t'sédareni-u, bek'auneta dëne ts'éheheni-u, yebe yati nedhe thełʔą limarshı heheɫtsį hįle ʔat'e t'a ts'į nuwe ts'ën xalį si Dëne Ts'įʔáne Dëné t'á háyǫrįla dáhala ts'į náts'éde si hube kųe, t'ok'e dų ts'ën ʔasi ʔełk'éch'a bet'óreʔá nedhe k'e ʔeghálada si chu ni gha náyahelu chu dëne xáré ʔedeba ghálahena límarshı heheɫtsi hįle ʔat'e.

A16. Dırı OLA (ʔeıhtł'is k'é 29) ʔedų ʔalne t'á ʔerıhtł'is k'é ʔasi dek'éʔu tth'ı súgháiłyą nech'á chióle-tanįttha nélʔą hubets'įʔane ʔeghálada-u, ʔeyi si sǫ́łaghe gháye t'ánelt'u, to hunįdhır xasi 2008 (t'ą ghálahdą ʔerhtł'is theɫtsı si yiz dáiłchudh tł'ą́ghe dé 2006 Canada t'á ʔeghálahena bek'ąųnéhtą t'á yatı nalsti hulta si dëne yatı nedhe xa), tesu ʔasi ʔełk'ech'a serįłdhën t'á deʔą́ą́ze bet'óreʔá nedhe t'á dëne ts'éheni si t'at'u xası OLA chu harelyų yati nedhe ts'į yatı xálį si deʔą́ą́ze hǫzų ʔasi ʔełk'éch'a suhų́rıt'e t'á beghálada xa.

B. deʔą́ą́ze hǫzų yatı nedhe ʔełk'éch'a xa hulta sí súgha hunįdhen báadı chu harelyų ʔasí t'áat'į yexáalní-u,t'at'u sughá yunįdhën ghą t'áadı:

B1. T'á Ni Ts'ën K'aldhër Nedhe betł'as xáʔą si yati ndhe xa yeghą nánáadhër t'á ʔerıhtł'is k'e ʔeghálada kųę́ Yatı Nedhe ʔełk'éch'a xa hulta si ts'į ʔasi bet'óreʔá nedhe k'e ʔeghálada xasi (OLS) t'á ʔeghálahena xél harelyų ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xa. dırı OLS ʔasi surįłthën beghǫ́ǫ́t'a t'á t'a ʔasi súgha hunįdhën si yati nedhe ʔełk'éch'a xa hulta t'á deʔą́ą́ze bet'óreʔá nedhe chu tth'ı ʔasi deʔą́ą́ze hǫzų suhų́rįt'e t'á ʔasi serįłthën t'á yeghálahena GNWT,

Dırı OLS si t'at'u yek'e ʔeghálahena si Ni Ts'ën K'aldhër dırı sı beghárė ʔasi k'e yati néhįʔa xa t'ok'e su4gha hunįdhën si t'at'u bet'áat'į xa suhúlıne chu ʔerıhtł'is nedhe beghárė ʔeghálada xasi:

- Hubexél ʔasi k'e ʔeghálada dé Balą́y chu Dëne Ts'įʔáne Dëne hube yatı nedhe xa háyǫrįla dáhala si hunedı ʔat'e

- Harelyų ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xa suhų́rįt'e, T'á k'e ʔeghálada báadı, chu deʔą́ą́ze hǫzų ʔasi serįlthën yatié nedhe ʔełk'éch'a xa hulta si k'e ʔeghálada xa

- Hubexel ʔasi k'e ʔeghálada gháré t'ánelt'e dëne nadé si bek'óreją xá Bureau of Statistics hulye (núłʔį xa B4)

- ʔasi ghą náyahełtı chu t'ok'e súgha hunıdhën sí t'at'u xáʔą Canada-NWT ʔeła Lımarshí xalį Cooperation Agreement hulye

- T'ok'e sùgha hunıdhën sí tsamba nech'á xa lımarshí xalį t'at'u yatı nedhe ʔełk'éch'a xa hulta sí háyǫrıla dáhala

- T'at'u ʔası bet'óreʔá nedhe k'e ʔeghálada xa ʔełts'édáredı t'a yek'é herełtth'ı Aborıgınal Languages Boarb hulye

- T'at'u súgha hunıdhën sí chu t'á k'áłde nedhe ʔełts'édáredı t'á xa ʔąla sı ʔału t'at'u ghálahena sí xátéé xa dëneba ʔasi ʔełk'éch'a t'á ts'éheni sí hunedı.

- ʔełts'édarédı t'á ʔeła ʔeghálahena xél ʔeghálahena xa t'at'e sí xa yek'áuneta yatı nedhe ʔełk'éch'a yatı theʔą nedhe sí chu ʔerıhtł'is nedhe beghárė ʔeghálada

T'A GHÁLAHDA TS'I ʔERIHTŁ'IS XALI

- Harelyų Nı Ts'ën K'aldhër harełʔá xel ʔeła ʔeghálahena xa hehedı yatı nedhe ʔełk'éch'a hulta sí xa ʔasi bet'oreʔa´nedhe bet'aát'į xa.

B2. Dırı Nı´Ts'ën K'aldhër Nedhe betł'as xáʔą sí ʔeła ʔeghálahena xa GNWT- harelyų ʔáts'ën yatı nedhe ʔełk'éch'a xa hulta si t'at'u súgha hunıdhën sí ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xa chu t'á deʔą́ąze bet'óreʔá nedhe sí/tesú suhų́rıt'e t'á ʔasi serıłthënt'á dëne ts'édı sí nahenelʔį xa, t'á yek'é herełtth'ı sí hube tł'as Treasury Board(200) t'á yek'e ʔeghálahena sí, ʔasi bet'óreʔa´nedhe ghą k'óherełyą huherełʔį dé, yatı nedhe yatı nalstı, chu ʔasi k'áunet'ą-u, t'á deʔą́ąze bedınáaltı-u,-chu ʔerıhtł'is ʔałe-sí yek'áuneta xa.

B3. Dırı Ni Ts'ěn K'aldhër Nedhe betł'as xáʔą si bek'auneta-u, tth'ı bet'áat'ı xa t'á k'óreją si yatı nedhe ʔełk'éch'a xa háyǫrıla dáhala si ʔasi ghą náyahełu t'a hulʔa si Canada-NWT Cooperation Agreement hulye Lımarshı xalį si yatı nedhe xa ʔįgha lat'u ʔasi k'é ʔeghalada chu ʔasi k'áunet'ą-u, t'á deʔą́ą́ze bedınáalt'ı-u, ʔeła ʔeghálahena xa.

B4. Dırı Bureau of Statistics hulye si ʔasi dëneba serıłdhën harelyų ts'ı dënezi naltsi chu yek'áunet'ą si hulta gháré t'á ts'ı beghálada si Census Canada, t'at'u ʔasi bek'óreją li si ła k'é ʔasi k'áunet'ą t'ánełt'e dëné nadé hulta ʔáts'édı Labour Force Survey hulye, chu dų ts'ën t'ánelt'é dëne yatı nedhe xa ʔasi honelt'ą si k'órełyą k'áunhent'ą, chu xél ʔeghálada ts'ı hubexél xa hulta hunedı t'a ghálahdá ts'ı ʔerıhtł'is xalı si ʔasi suhulıne sǫ́łaghe gháye t'ánelt'u to bunıdhëre si 2003, t'a ghálahdą ts'ı ʔerıhtł'is thełtsı si ts'ı 2001 Census Canada hulye si dëne yatı nedhe xa dëné hulta harelyų ʔáts'ën xat'u ʔasi bek'óreją ʔat'e.

C. deʔą́ą́ze hozų ts'étáíye suhųret'e chu tsamba t'á dëné ts'édı sí dëne ʔųnéłʔáíle, t'at'u súgha yunıdhën ghą t'áadı:

C1. Dırı Nı Ts''ën K'aldhër Nedhe t'á betł'as xáʔą si t'á ʔasi OLA harelyų t'á tsamba bedınáaltı si dëné t'łąthela t'á ʔasi yatı nedhe ʔełk'éch'a xa hulta sí t'at'u deʔą́ą́ze hǫzų bek'é ʔeghálada xa.

C2. Tsamba dëné tł'ąthela si yatı nedhe ʔełk'ech'a ʔeghálahena xa harelyų deʔą́ą́ze huts'éłʔı dé t'at'u súgha yunıdhën gha t'áadi ʔasi ʔełk'éch'a t'a bedınáaltı si bet'á beghálada xa t'a ghálahda ts'ı ʔerıhtł'is thełts'ı gháré ʔat'e.

C3. Dırı Ni Ts'ën K'aldhër Nedhe t'á betł'as xáʔą si t'at'u deʔą́ą́ze bedınáaltı si yatı néhųʔá t'á Canada-NWT ʔasi ʔeła ʔeghálada xasi Cooperation Agreement hulye si lımarshı xalı hıle nisi t'á beghǫ́ǫ́t'a-u. tth'ı chu deʔą́ą́ze beghą nąnánahedé-u, ní ts'ën k'aldhër nedhe hubexél ʔat'e.

C4. Dırı GNWT hubexél deʔą́ą́ze ʔéłá gháye, tsamba t'at'u huts'éłʔı si dëné tł'ąthela-u, xat'u lımarshı thełtsı sí t'at'u súghá hunıdhën yatıé nedhe xél háyǫrıla dáhala si deʔą́ą́ze hǫzų bedınáaltı si bet'óreʔá nedhe chu ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xasi, t'áhunidhën si deʔą́ą́ze ts'étáíye suhųrıt'e t'á tesú bet'óredhır xa.

C5. Dırı GNWT ʔełts'édáredı t'á háyǫrıla dáhala yatı nedhe ʔełk'éch'a xa hulta si harelyų ʔasi ʔełk'éch'a yexáalní t'at'u tsamba t'á dëné ts'éhenı tth'ı ʔeyërle ts'ı tsamba ,t'á

bets'édı tth'ı k'auneta sí ʔeyërle ts'ën tsamba hulʔá t'á chu tth'ı ła bet'óreʔá nedhe tsamba łąą hehełtsı sí ts'į huts'ékëre t'á dëné ts'éheni yatí nedhe ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xa deʔą́ą́ze hǫzų dëneba sélne xa.

D. t'at'u súgha hunįdhën ghą t'áadı yatı nedhe ʔełk'éch'a t'at'u dëné ts'édı,t'at'u yeghą k'áhalde sí ʔahedı-u:

D1.

Yatı ts'ën huts'éłtı t'á bedįnáałtı, sehuhudı t'á t'at'u yek'e ʔeghálahena xa dëné ʔeya chu dëneba náde ts'adeze xat'į ʔasí harelyų nanet'į xa yatı nedhe theʔa sí beghárė ʔeghálada sí, chu ʔerıhtł'is nedhe hareılyų ʔasí bek'áúnhent'ą ghárė t'at'u súgha dëné ts'édı xa.

D2. Dırı Nı Ts'ën K'aldhër Nedhe t'á betł'as xáʔą sí harelyų ʔasí ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada hunedı sí Ní ts'ën k'aldhër hárelʔą chu agencıes ʔasí bet'óreʔá nedhe beghálada xa te deʔą́ą́ze hǫzų dëne ts'éhenı hehenįdhën ' yatı ts'ën huts'éłtı t'á bedįnáałtı', t'at'u súgha hunįdhën sí chu ʔasí k'áúneta-u, t'at'u deʔą́ą́ze hǫzų xad-u, bek'é ʔeghálada ʔádenele-u, dënexél bet'óreʔá nedhe t'á huts'éłʔį sí dëné ts'éhenı t'á hunedı sí ʔat'e.

D3. Dırı GNWT xárė beyatı ʔełk'éch'a t'áhet'į dé tsamba t'á deʔą́ą́ze dëné ts'énani sí t'at'u súgha hunįdhën, ʔasíłą ʔełk'éch'a ʔeluhúłchu xél chu ʔasí bek'áúneta t'á deʔą́ą́ze dëneba ʔeghálada sí yatı nedhe ʔełk'éch'á t'á dëne ts'éhenı sí t'á bedįnáaltı ʔįghą-lat'u huts'éłʔį sí ghárė bet'áatı ts'ën beghálada xa.

D4. Dırı Nı Ts'ën K'aldhër Nedhe t'á hubetł'as xáʔą sí dırı ʔasí t'á ts'į tsamba t'á dëné ts'édı harelyų háyǫrįla ts'ën ʔasí k'e ʔeghálada xasí t'árıłt'į sí- te hǫzų tsamba k'ų́ų́dhërė sí t'at'u súgha dëné yatıé ʔasí ʔełk'éch'a t'áat'į sí nı ts'ën k'aldhër, t'á ts'į ʔasí bet'óreʔá nedhe k'e ʔeghálada, chu harelyų ʔást'ën yatı nedhe xa ʔasí gha dënexél náyahełtı-u, chu yatı nedhe ts'į yatı nalstı sí ʔat'e.

D5. Dırı Nı Ts'ën K'aldhër Nedhe t'á hubet'as xąʔá sí yatı nedhe xa ʔası gha náyaheltı Nı Ts'ën K'aldhër nedhe yunaghe ts'į chu Balą́y hárelʔą háyǫrįla dáhala ts'į ʔełts'édaredı t'á bets'į yatıé nedhe k'e ʔeghálada kųę́ xáʔą huts'éłʔį sí ts'į harelyų ʔeyër ʔasí ʔełk'éch'a t'á bet'óreʔá sí bedįnáaltı beghálada xa ją Beghúldesche.

D6. Dırı Ní Ts'ën K'aldhër Nedhe t'á hubetł'as xá?ą sí Dëne Ts'ı?áne Dëne yatı nedhe gha ?así náyahełtı t'á háyǫrı̨la dáhala sí chu tth'ı Dëne Ts'ı?áne Dëne T'á Yatı Nedhe ?ełk'éch'a Xél ?eghálada T'a Yek'é Hereltth'ı sí hubets'ı̨ dëne yatı k'e ?eghálada sí kų́ę́ xá?ą dé de?ą́ą́ze ?así ts'étáíye suhúreldhën t'á bet'óre?á nedhe chu t'á bedı̨áaltı dëneba harelyų beghálada xa.

D7. Dırı Ní Ts'ën K'aldhër Nedhe t'á hubetł'as xá?ą sí de?ą́ą́ze hǫzų dëne yatı nedhe sí ts'ı̨ ?así ?ełk'éch'a k'é ?eghálada xasí t'á bet'óre?á nedhe t'á bedı̨náaltı dëneba ts'éhení ?erıhtł'ís k'e ?eghálada sí xáré hubets'ı̨ kų́ę́ dëne yatı nedhe xa dırı sí nák'e gháye tł'ą́ghe dé harelyų yet'óhereltthır dé bek'óreją xa-u t'at'u súghá hehedı sí ?así łą k'e ?eghálada xa.

D8. Dırı Official Languages Board Secretariat hulye sí t'á yek'e hereltth'ı ts'ı̨ ?erıhtł'ís ?áłé t'á t'at'u bet'á harelyų ?así dų ts'ën bek'óreją xa t'á Balą́y chu Dëne Ts'ı?áne Dëne yatı nedhe ?ełk'éch'a xél ?eghálana—u, dëneba det'áat'ı̨/yatı nedhe t'á ?erıhtł'ís k'e ?eghálada sí k'óherełyą.

E. t'at'u dënexél yatı nedhe ?ełk'ech'a xa hulta sí ?así bet'óre?á nedhe k'é ?eghálada xa, dëne t'ahehedı:

E1. Dırı Nı Ts'ën K'aldhër Nedhe t'á hubetł'as xá?ą sí ?así k'e ?eghálada xasí Dëne Ts'ı?áne Dëne sí háyǫrı̨la dáhala ts'ı̨ de?ą́ą́ze dé?áhúrełyą ?áne tth'ı ?así dat'u súgha yeghálahena xa dırı sí harelyų háyǫrı̨la dáhala sí chu/ o ją́dízí nënek'e ?erıhtł'ís nedhe begháré ?eghálada sí t'at'u dëneba detáatı/ dohere̋htł'ís déné yatı t'á sélye chu I/T dëne hodáneltën háyǫrı̨la dáhala ts'ën. T'á ?atéé de?ą́ą́ze dëne ts'éhehenı huts'éł?ı̨ sí ?erıhtł'ís nedhe ?áłé ?así ?ełk'éch'a k'e ?eghálada sí dëne ts'ı?áne dëne dëne yatı de?ą́ą́ze bet'áat'ı̨ ts'ën ?eghálada harelyų ?áts'ën háyǫrı̨la dáhala sí t'á t'at'u bet'óre?á t'at'u bedı̨náaltı sí hunedı ?at'e. Dëne huneltën sí t'at'u bet'á dëne ła hebets'ı̨lé chu harelyų ?áts'ën bek'óreją t'á de?ą́ą́ze hǫzų dëne yatı nedhe ?ełk'éch'a t'á dëneba ?eghálana xasí.

E2. Dırı Nı Ts'ën k'aldhër Nedhe sí ECE de?ánǫnı̨łtsër chu háyǫrı̨la dáhala ts'ën dëne ts'édı t'a Dëne Ts'ı?áne Dëne dëne huneltën ?erıhtł'ís nedhe begháré ?eghálada sí dëne de?ą́ą́z ?eła ?eghalahena t'á dëne yatı nedhe bet'áat'ı̨ lı sí háyǫrı̨la chu ECE. Dëne honełtën sí bet'óre?a xa hehedı yunedhe bet'á ła dëne ts'ı̨lé harelyų ?así dëneba ?eghálahena -u, de?ánǫnı̨tsër yatı nedhe xél de?ą́ą́ze dëne ts'édı Dëne Ts'ı?áne Dëne Yatí Nedhe The?ą sí gháré ?erıhtł'ís Kų́ę́ (1995).

E3. Dırı Nı Ts'ěn K'aldhěr Nedhe sí ECE t'at'u súghá ʔasi Děne Ts'ĮʔánE Děne yatı hehełʔą ʔehúlzı sí náke-ʔasì xa yatı theʔą si ʔerıhtł'is ghálada serįthěn bet'á děne ʔą̨lnedh honeltěn chu t'ą yet'órełthır ʔeghálada t'á ʔą̨ą̨ze hube ts'édı xa. chu děne ʔełts'édáredı t'á yatı nedhe děne huneltěn t'á GNWT hube chělekuı la k'e, betıkuı, chu tth'ı harelyų t'a ʔą̨lnedh ʔerhtł'is kų̨ę́ huneltěn hurełʔį sí ʔasi t'á děneba sélye sí yatı t'á bets'édı xa.

E4. Dırı Nı Ts'ěn K'aldhěr Nedhe t'á hube tł'as xáʔą sí chu tth'ı K'aldhěr Nedhe sí ECE ʔasi gha náyahełtı Aurora College, Děne Ts'ĮʔánE Děne yatí nedhe ʔełk'éch'a háyǫrįla dáhala hube ts'édı xa, chu děne ch'anıyé ʔerıhtł'ıs kų̨ę́ nedhe ʔasi k'áúneta t'at'u ʔeła ʔeghálada t'at'e si xa yek'auneta chu děnexél ʔeghalahena sı t'á děne ts'édı I/T, ʔerhtł'is kų̨ę́ děne honeltěn, chu ʔą̨lnedh tth'ı yatı nedhe t'á huneltěn, t'at'u ʔeyi xa tsamba sí deʔą̨ą̨ze hǫzų-t'á bet'á ʔeghálada xa chu yatı nedhe heherelděn huherélʔį yatı nedhe sí betóreʔá nedhe ʔat'e t'at'u ʔeghaláhena xası t'ą yet'óherełthır xa huts'éłʔį.

E5. Aurora College chu harelyų nı ts'ěn k'aldhěr hárelʔa lasi děne ts'édı si yatı nedhe honeltěn t'a ghálahdą ts'į ʔerhtł'is thełtsı ʔıłaghe gháye t'á ʔasi ʔełk'éch'a kłe ʔeghálada sı ts'į k'aldhěr nedhe t'á hube tł'as xáʔą sí chu tth'ı Děne ts'ĮʔánE Děne t'á yek'e herełtth'ı Aborıgınal Languages Board hulye.

T'A GHÁLAHDA TS'I ʔERIHTŁ'IS XALI

F. t'at'u ʔełts'édarédı t'á bek'áúnetą chu ʔela ʔeghálahena ʔasí yatı nedhe ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada xası, t'at'u sugha yunįdhěn ghą t'áadı:

F1. Dırı Nı Ts'ěn K'aldhěr Nedhe t'á hubetł'as xáʔą sí děnexél ʔasi ʔeła ʔeghálahena xası Děne Ts'ĮʔánE Děne háyǫrįla dáhala sí, tth'ı t'á ʔerıhtł'is kų̨ę́ děne honeltěn ʔą̨ą̨ze děne ch'ánıyé xél ʔeghálada ʔat'e, chu ʔą̨lnedh' ʔası́k'e ʔeghálada yek'e herełtth'ı sí t'at'u yatı nedhe nastı sí děne ts'éhenı, tsamba bet'á xat'į t'at'u yatı nedhe yatı naltsı, chu háyǫrįla dáhala ts'ěn hube yatı nedhe ts'į yatı naltsı hubexél ʔeyı xa suhúlıne ʔaté.

F2. Dırı Nı Ts'ěn K'aldhěr Nedhe t'á hubetł'as xáʔą sí děnexél ʔasi ʔeła ʔeghćhena xası Háyǫrįla dáhala Děne Ts'ĮʔánE Děne hube yatı nedhe chu děne ch'ániyé ʔerıhtł'ikų̨ę́ děné honeltěn sí xél děne ch'ánıyé t'at'u bet'á xa děné honeltěn ʔat'e ʔeła ʔeghálahena t'á yatı nedhe nalstı ʔerıhtł'is hehełtsį sí dek'érehtł'is bek'áanı xa chu děne tłálya dé bet'áat'į xası xa Děne ts'ĮʔánE Děne yatı nedhe ts'į ʔasi ʔełk'éch'a k'e ʔeghálada sí yetóherełthır xa.

F3. Dırı t'at'u dëne yatı nedhe bet'áat'ı si(dų Dëne Ch'ánıyé ?así ?ełk'éch'a k'e ?eghálada) chu Dëne Ts'ı?áne Dëne Háyǫrıla Dáhála Bezı Hudzi dëne yatı nedhe t'á ?así ?ełk'éch'a k'e ?eghálada sí de?ą́ąze hǫzų dëneba suhúlıne t'á ?eghálada xası chu tsamba t'a bet'á ?eghálada xa t'at'u súghá hunıdhën sı huts'éł?ı dé dëne tłąthela xa.

G2. t'a de?ą́ąze bet'óre?a chu yatı nedhe de?ą́ąze hǫzų t'at'u bet'áat'ı xa suhúlıne Dëne Ts'ı?ane Dëne yatı nedhe ?erıhtł'ís kųę́ t'at'u sugha hunıdhën ghą t'áadı:

G1. Dırı K'aldhër Nedhe sı ECE t'at'u la hehełtsı xa ?erıhtł'is nedhe bedághárė ?así k'e ?eghálada xasi Nı Ts'ën K'aldhër Nedhe Hárel?a xél henełtth'ı sı t'at'u súgha hunıdhën ghą t'áadı t'á ?erıhtł'ıs kųę́ k'áłde yet'áat'ı Dëne Ts'ı?áne Dëne yatı nedhe xa tsamba dëne tł'athela sí ?eyı xa tsamba thela sı xat'u bet'áat'ı xa huts'eł?ı ?at'e. Dırı si tesu bet'óre?a nedhe ?at'é de?ą́ąze hǫzų Dëne Ts'ı?áne Dëne yatı nedhe xa ?ası ?ełk'éch'a k'e ?eghálada xası t'á ?erıhtł'is kųę́ dáhála.

G2. Dırı K'aldhër Nedhe sí ECE tesu bet'áat'ı t'á dëneba det'áat'ı chu de?ánǫnıłtsër dëne huneltën-u,bet'á ?eghálada-u, harelyų xa?a sı ?erıhtł'ıs k'e 73.3 dek'éréhtł'is ?eyı t'á ?erıhtł'ıs Kųę́ Xa Yatı Nedhe The?ą (1995), t'at'u ?alye xası ?erıhtł'ıs kųę́ t'á k'árałde sí dëne yatıé t'á Dëne Ts'ı?áne Dëne yatı nedhe t'áat'ı t'á dëne honeltën xa.

G3. Dırı k'aldhër Nedhe sı t'at'u la heheltsı xa ?erıhtł'ıs nedhe bedághárė ?ası k'e ?eghálada xası Nı Ts'ën K'aldhër Nedhe Hárel?a xél henełtth'ı si t'at'u súgha hunıdhën ghą t'áadı t'á ?erıhtł'is kųę́ dëneba ?ełtthíle dek'é?ų sądzı t'á dëne yatı nedhe t'á dëne honeltën sí ?así ghą náyahełu xél ?erhtł'is nedhe beghárė ?eghálada si xat'u t'á ?áilylé xá?ą harelyų ?ası ?ełk'éch'a dëne honeltën xél.

G4. Dırı K'aldhër Nedhe sí ECE yatı nedhe ?edų ?analne xa ?erıhtł'is Kųę́ Xa Yatı The?a (1995) ?ełk'iz ?áldhën xa t'a K'aldhër Nedhe t'á hubetł'as xá?ą si chu ?erıhtł'is kųę́ k'áralde harelyų ?ası suhudı sı Dëne Ts'ı?áne Dëne hubets'ı yatı nedhe xa ?así ?ełk'éch'a k'e ?eghálada si t'a xa ghǫt'ą t'ą hubexa ?eghálada.

G5. Dırı K'aldhër Nedhe sí ECE harelyų ?ası k'áuneta tth'ı dëneba de?ą́ąze hǫzų ?así k'e ?eghálada si t'á bet'óre?a nedhe Dëne Ts'ı?áne Dëne hube yatı nedhe xa ?ası k'óherelyą xa bųųya t'á ?ası ?ełk'éch'a dëne honeltën ?así ghą náyahełu chu ?ełts'édáredı t'á ?eła ?eghálahena hunedı háyǫrıla dáhála chu ?erıhtł'is ghálada kųę́ ts'ı k'áralde.

The translation of the Summary in this language is in progress.

To receive a copy, please contact the Legislative Assembly at:

Phone:	(867) 669-2200
Toll Free:	1-800-661-0784
Fax:	(867) 920-4735

6. Edaanì dǫne sǫłį yatı t'à dǫne ts'àhòdı, edaanì wexòegıhdì, eyıts'ǫ edaanì dǫne sǫłį yatı naawo wet'àhòt'į azhǫ weghàgeede
7. Ładį adle ha weghǫ nànègìde ha
8. Į̀da gogha edaanì ełexè eghàlagìde xè edaanì ładį agele ha

Dıı nįhtł'è yìì, asıı mǫhdaà ładį laanì dek'ètł'è nındè, nįhtł'è nǫde aàtł'è sıı t'a ehkw'ı ha. Dıı nįhtł'è yìì dǫne sǫłį yatı ts'edı nındè weyatı taı kàʔa k'è ts'ııziа.

Ayı ha edzaneèk'e dǫne sǫłį yatı naawo hòlį

Edzaneèk'e gots'ǫ Dǫne Sǫłį Yatı Naawo (1990) gohłį sıı, dıı yatı hatłǫ nàetà, Tets'ǫ̀t'į, Tłįchǫ, Kwet'į, Mòla, Deège, Hotènda (Hotènda nàke kàʔa sıı) eyıts'ǫ Denàt'į nàke kàʔa (Chįk'è, Sazhį). Ayı ha dıı naawo hòlį sıı dek'ètł'è:

- Dǫne Sǫłį yatı wek'èhòdı ha, wek'e eghàlahòda ha eyıts'ǫ deèʔǫ̀ wet'àhòt'į ha hǫ̀įwo
- Edzaneèk'e dǫne sǫłį yatı wet'àhòt'į ha hǫ̀įwo t'à eyı gha naawo hòlį eyıts'ǫ dǫne t'ala sıı gıt'àt'į ha dìle
- Kwet'į yatı eyıts'ǫ Mòla yatı, dǫne sǫłį yatį laanì edzaneek'e asıı azhǫ ełexèt'eh adle ha

Edzaneèk'e Ek'ètehtsòdǫ eyıts'ǫ Edzaneèk'e gots'ǫ Ndèts'ǫ̀ K'aawo (GNWT) yagįłį sıı wenìì t'sǫ̀, dıı naawo wet'à eghàlahòda gha ts'ìtǫ̀.

Edaanì dıı lah k'e eghàlagį̀da

Dǫne Sǫłį yatı naawo ghà eghàlagìde ha, dıı lah k'e eghàlagį̀ndadǫ, asıı ładį łǫ weghàgį̀da, edaanì ghǫ dǫne sǫłį yatı wet'àʔa, yatı ładį àt'į, yatı naawo, yatı weghǫ hoghàdets'ètǫ eyıts'ǫ edaanì yatı nàtso adle ha. Dǫne kǫ̀ta nàde goxè gogende ha, kǫ̀ta dǫne xè łegeàdı. Edzaneèk'e nąąkę dǫne sǫłį yatı ghǫ łegeàdı. 17 kǫ̀ta k'eagèade hò, chekoa nechàlea k'èhòdı kǫ̀ nàgèade, nįhtł'èkǫ̀ eyıts'ǫ dǫne naawokǫ̀ sıı nàgèade. Eyıxè sıı, amı dǫne sǫłį yatı ghǫ nànìwo sıı xè łegeàdì Dene Natıon Kw'ahtındee, Mòla yatı gha k'aade, įda gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo eyıts'ǫ dıhdę edzaneèk'e.

June 2002 k'e ayı edàtłǫ k'e eghàlagį̀da weghǫ gondı gehts'į. Dıı nįhtł'è hòlį sıı, ek'ètehtsòdǫ azhǫ gıghaįda eyıts'ǫ azhǫ kǫ̀ta yagòla sıı gıts'ǫ̀ àdlà. Eyı nįhtł'è wegondı hòlį hò, Hatł'òdee Ndè ììchı k'e October 2002 łegèadı hò edaanì dıı nįhtł'è ładį àdlà nındè nezįa gedı t'à weghǫ gogınde.

Nįhtł'è Neèk'ǫ̀a T'à Hoòlį

Goyatı sìì wet'àʔa hǫt'è, wet'à amı ats'ı̀t'e sıı wek'èjǫ – edaanì dǫne xè eyıts'ǫ dıı neèk'e xè eyıts'ǫ ełexè nàts'ède wet'à amı ats'ı̀t'e wek'èts'èzhǫ. Canada k'èèzhı, Edzaneèk'e nàts'ede sıı, sìì ładı̨ goxè hòʔǫ, 11 yatı kàʔa gohłı̨ ts'ı̨ʔǫ. Goyatı wek'èhòdı, wet'àts'èt'ı̨ gha eyıts'ǫ nàtso ats'èle gha golah hǫt'è, eyıxè azhǫ ts'ǫ̀ goyatı wet'àts'èt'ı̨ gha ts'ı̨wǫ. Gohxı̨ zǫ goyatı gha nàdàts'ehde nı̨le. Eyıleh neèk'e sıı deyatı wedę hohłè ch'à gı̨wǫ t'à wegha nàdàhohgehde hǫt'è. Dıı nı̨htł'è ts'ehts'ı̨ sıı, dıhdę edzaneèk'e goyatı gohłı̨ sıı, sìì wet'à ts'edı t'à, weghǫ hòlı̨ hǫt'è. Edaanì Ndets'ǫ̀ K'aàwo naawo gııt'ǫ̀, eyı ghà dǫne sǫłı̨ yatı naawo dıhdę Edzaneèk'e wet'àts'èt'ı̨.

Edaèk'ǫ̀ 2001 hò, edzaneèk'e gots'ǫ ek'ètehtsòdǫ, dǫne sǫłı̨ yatı weghàgeèda gha Specıal Commıttee gehts'ı̨. Dıı dǫne lah k'e nègìzha sıı, sìì weghǫ gıınà, dıı haanı naawo wek'àgehta ha gıınà. Haanıkò, lah dıı haı̨cho gıgha wehòedı-le hò, hòtł'ò eghàlagı̀da xè ası łǫ wek'àhògeezha. Į̀da dıı hagǫht'e nındè gedı xè, edaanì goyatı deèʔǫ̀ wet'àhòt'ı̨ ha gedı t'à naawo gehts'ı̨. Dıı nı̨htł'è hòlı̨ xè, dǫne azhǫ edzaneèk'e naàde sıı, gıts'ǫ̀ dıı hagedı ha negı̀wǫ, dǫne gıdzè t'à, gınìì t'à, dıı naawo hohłè gha sıı, gogha wet'àʔa xè dǫne naawo xè sıı azhǫ ełexè hǫt'e nee.

1. Akwełǫ̀ nı̨htł'è aàtł'è

Dıı nı̨htł'è nǫ̀ǫ̀de hohłè sıı, dǫne sǫłı̨ yatı weghǫ̀ hòda gha hodı sıı, azhǫ t'à nı̨htł'è sı̨laı hòlı̨:

- Dǫne sǫłı̨ yatı azhǫ kàʔa t'à aàtł'è
- Kwet'ı̨ k'è nǫde nı̨htł'è hohłè ha
- Mòla yatı t'à nǫde nı̨htł'è hohłè ha
- Dǫne sǫłı̨ yatı naawo ładı̨ àdle ha awkełǫ̀ nı̨htł'è egeètł'è ha
- CD-ROM k'e dı̨ nı̨htł'è hohłè ha

Dıı nı̨htł'è sıı, nǫde nı̨htł'è hohłe ha sıı wexèt'eh dek'ètł'è. Dıı haanı ası azhǫ wek'èhàgehtı ha:

1. Nı̨htł'è ayı nee weghò hayàtı
2. Goyatı gogha wet'àʔa
3. Į̀nee gots'ǫ dǫne sǫłı̨ yatı naawo weghàgeeda
4. Goyatı weghǫ edàgǫht'e wek'àhòtah
5. Edaanì goyatı hotì nezı̨ wet'ànàhòt'ı̨ ha wexàts'ètah

Eyı łegèadı tł'àhọ nįhtł'è nọde ts'ọ̀ egį̀tł'è, eyı xè sıı dọne sọłį yatı naawo ładį àdle gha nįhtł'è hòlį. Eyı dọne lah k'e eghàlagį̀da sıı ası azhọ wexògıhdı t'à wek'e eghàlagį̀da, dọne ts'aedaıdọ naawo ts'ọhk'e dıı naawo gıghaįda, dọne sọłį yatı k'e eghàlagìdedọ sıı gıghaįda eyıts'ọ dọne gha nàdadehdọ sıı gıghaįda, ası azhọ ehkw'ı ètł'è xè ası wet'àʔa wedę àdle sọ gha wexòedı ha dọne azhọ gıghaįda. Dıı nįhtł'è hòlį sıı, dọne azhọ kọ̀ta nagede sıı ası azhọ hagedı į̀le sıı gıgondı dıı nįhtł'è yìı àtł'è. Haanıkò, dọne sọłį yatı wexòedı nįle neet'à, dıı nįhtł'è wegondı mọhdaà deghà dek'ètł'èa-le họnı. Amı dıı lah k'e eghàlaįda sıı, welah họt'è.

Yatı mọhdaà ładį t'à geet'į wenìets'èdì

Dıı nįhtł'è yìı yatı mọhdaà ładį k'è ts'ìizı neet'à, naxıgha ayı awèts'èdı naxıgha dek'ènèts'į̀tł'è.

Goyatı kọ̀ta ts'edı nındè, amı see deyatı dì sıı awèts'èdı.

Goyatı wek'èts'èdı ts'edı nındè, ọhdaà į̀la gendat'ì goyatı dek'ènets'ètł'è awèts'èdı. Akwełọ̀ dek'ènèts'ètł'è nındè wek'èhòdı àt'į. Goyatı wek'èts'èdı ts'èdı nındè sıı, yatı wegò ts'ehts'į, ası wegò hohłè nındè wegha yatı ts'ehts'į.

Goyatı wet'ànàhòt'į ts'edı nındè, gokę̀ goyatı gıghàts'èʔa eyıts'ọ edaanì àts'ehʔį. Achį goyatı wet'ànàhòts'et'į nındè, gots'e gotsį gomọ gotà dekę deyatı hoghàgogehtọ nındè yatı gıghàts'èʔa họt'è, gıkọ̀ yìı, nįhtł'èkọ̀ yìı eyıts'ọ kọta ts'ọhk'e sıı.

Goyatı nèè, goyatı nèè, goyatı nèè azhọ yatı taı kàʔa sıı ts'ezì nındè, adį dọne nàde weghọ ats'edı nee. Haanıkò, edzaneèk'e dọne sọłį yatı ts'e dı nındè adį gınee sıı awèts'èdı, edaanì gıxè ndè ghọ neyaìtı ghà.

Edaanì goyatı xè ts'eèda ts'edı nındè, edaanì goyatı, dọne naawo xè eyıts'ọ dıı neèk'e dọne łexè nàde weghọ ats'èdı.

2. Goyatı gogha wet'àʔa

Į̀nee wha gots'ọ Edzaneèk'e goyatı eyıts'ọ dọne naawo t'à ładį gohłį wek'èjọ. Dıı haanì goxè ładį hòʔọ sıı, kwet'į yatı eyıxè kwet'į naawo ts'įʔọ goyatı azhọ nàts'o-le àdàdeh. Dıı dọne dıı lah k'e eghàlagį̀da sıı, dıı haanì goxè hòʔọ gık'èzhọ neehò, ası įla łọ ładį ats'èle gha dìle gįwọ. Dıı goyatı ghọ gots'ende nındè, edaanì goyatı, dọne naawo, edaanì dọne ełexè nàde naawo, edaanì ndè k'e eghàlagìde naawo eyıts'ọ edaanì sọmba hohłè naawo azhọ ełexè weghàlats'eda zọ̀ t'à.

Edaanì goyatı, gonaawo eyıts'ǫ dǫne xè ts'èda sıı wet'àʔa

Dıı dǫne lah k'e eghàlagı̀da sıı, dıı hagedı, goyatı k'èts'èzhǫ nındè wet'à amı ats'ı̨t'e deghàà wek'èts'èzhǫ xè nezı̨ deghǫ nànèts'ìde eyıts'ǫ gowhaedǫ naawo sıı deghàà wek'èts'èzhǫ gedı. Canada k'èzhì naawo łǫ weghàgı̀da t'à, dıı hahòdı, dǫne deyatı ʔǫ̀gehde nındè wet'à amı dǫ agı̀t'eh sıı deghàà gık'èzhǫ-le gedı eyıts'ǫ hotı nezı̨ gıxè sıı hòʔǫ-le gedı. Edzaneèk'e dǫne sǫłı̨ yatı ghǫ łegeàdı hò, Edzaneèk'e dǫne gha naawo hòlı̨ ghǫ łegeàdı hò, eyı nı̨htł'è weyìı dıı hagedı, edzaneèk'e gha dǫne naawo eyıts'ǫ dǫne sǫłı̨ yatı deèʔǫ̀ wet'àʔa xè nàtso àdle ha hǫwǫ hodı. Dǫne sǫłı̨ yatı wet'ànàhòt'ı̨ nındè wet'à amı ats'ı̨t'e sıı, sìı nezı̨ wek'èhòts'èzha xè dǫne naawo sıı t'à nàdèts'èzhì. Mǫhdaà kǫta yatı wet'ànàhòt'ı̨ naawo wet'à, ı̨nee gıts'ǫ edàgòja ı̨̀le sıı weghǫ nàhògele, wet'à sıı hotı nezı̨ dǫne geèda àt'ı̨, eyı xè sıı wet'à nezı̨ deghǫ nànègìde àt'ı̨, weghǫ sıı axògìdı. Mòla yatı gha, denee ts'ǫ gǫı̨wa gınee hòʔǫ neehò, dıhdę edzaneèk'e nàgede ha neè t'à, deyatı nàtso agele ha gı̨wǫ.

Dıhdę edzaneèk'e dǫne sǫłı̨ ı̨nee wha gots'ǫ dıhdę nàgı̀de neet'à, gıgha yatı wet'àʔa nee xè, gowhaedǫ naawo wek'èhòdı gha wet'àʔa. Goyatı, naawo łǫ wets'ǫ̀elı̨, ı̨nee edàgòja ı̨̀le sıı ghǫ, gonee edaanì ładı̨ adàdeh eyıts'ǫ edaanì gogha yaàtı sıı azhǫ naawo łı̨ wet'ǫ̀elı̨ hǫt'è, eyı wedę nındè amı ats'ı̨t'e sıı wek'èts'èzhǫ-le àt'ı̨.

Gonee k'e edaanì ası dehshe ts'edı sıı wet'àʔa hǫt'è, wet'à tıch'adı eyıts'ǫ ası yaeshe hǫt'è neet'à ı̨da wha gots'ǫ̀ ehshe gha ts'ı̨wǫ. Goyatı t'à dǫne ası łǫ k'èzhǫ hǫt'è. Eyıt'à goyatı wedę hòlı̨ dè, ası k'èts'èzhǫ-le àt'ı̨, wet'à ası azhǫ dıı neèk'e gohłı̨ naawo deghàà wek'èts'èzhǫ-le àt'ı̨. Dǫne sǫłı̨ yatı t'ah sıı, sìı ładı̨ hǫt'è, wet'à edaanì gogha yaàtı sıı deèʔǫ̀ ası azhǫ dıı neèk'e ładı̨ weghààts'èda àt'ı̨. Dıı haanì dıı neèk'e weghààts'èda sıı, dıı dzę k'e edaanì dǫne yagı̀nda eyıts'ǫ dǫne sı̨nı̨yaetı naawo k'e sıı, wek'ę̀ eghàlagìde àja. Goyatı wek'èts'èdı naawo wet'à dıı dzę k'e wet'àhòts'ehʔà.

Goyatı t'à goneèk'e eyıts'ǫ edaanì ası gohłı̨ wek'èhòjǫ

Dǫne sǫłı̨ yaàlı̨ sıı, dǫne naawo ats'ǫ gıgha wet'àʔa (TK). Dıhk'òa whàlea, dǫne naawo ładı̨ weghàgèda ajà, goneèk'e edàhòt'ı̨ ts'ǫhk'e t'ahsì. Weghà ts'èda gha dǫne lah k'e gehkw'e sıı, dǫne naawo ghà eghàlagìde ajà, Beverly-qamanırjuaq Carıbou Management Board, Mackenzıe Valley Envıronmental Impact Revıew Board eyıts'ǫ Canadıan Envıronmental Assessment Agency yagı̀lı̨ sıı, dıı haanı dǫne naawo yagohłı̨ sıı weghàà naawo gehts'ı̨ ajà. Dıı haanı naawo wet'à, dǫne edzaneèk'e dǫne naawo k'e eghàlagìde sıı, ı̨da gogha tı̨lı̨ gehts'ı̨ laanì. Dǫne naawo, dǫne yatı t'àhòhʔà, mǫhdaà kwet'ı̨ yatı ts'ǫ̀ etaàtı gha wı̨ı̨dı-le ts'ı̨ʔǫ̀, dǫne yatı

t'àhògıhʔà. Eyı xè sıı, edaanì ası gızı sıı, wet'àʔa, eyı haanı gondı wet'àʔa eyıts'ǫ dechı̨tah gondı sıı wet'àʔa, wegondı łǫ gohłı̨ ts'ı̨ʔǫ. Dǫne naawo wet'àhòts'ehʔa ha nındè, gonee edàhòt'ı̨, eyıts'ǫ gonee k'e sǫmba edàtłǫ gohłı̨ wet'àhòts'ıhʔa ha dìle, eyı naawo deghàà etaàtı ha nındè goyatı deghàà wek'èts'èzhǫ t'à.

Goyatı wet'à sǫmba hohłè wet'àʔa

Edzaneèk'e gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo, dǫne naawo xàhtǫ̀ kǫ̀ta k'ède wet'à sǫmba hohłè ts'àdaèdı. Dıı haanı naawo gonee ts'ǫ̀elı̨, goyatı ts'ǫ̀elı̨ eyıts'ǫ dǫne sǫłı̨ sıı gıts'ǫ̀elı̨. Dıı haanı lah k'e eghàlaede ha nınè, edaanì dıı neèk'e xè gogha yaàtı wek'èjǫ zǫ̀ t'à, dǫne sǫłı̨ yatı k'è ahòdı zǫ̀ t'à. Dıı haanı lah k'e eghàlahòda gha nındè deyatı k'è gedı zǫ̀ t'à.

Dǫne, dǫne naawo ghageèda gha xàhtǫ kǫ̀ta k'eede sıı wet'à sǫmba hohłè gha dìle. Haanıkò, dǫne naawo dǫne gıghàda ha nındè eyı haanı naawo goghǫ nàedı ha, sìì dets'ehdzà zǫ̀ t'à, dǫne ası k'e eghàlagìde ası hagehʔı̨ dǫne gıghàda azhǫ hohłè zǫ̀ t'à. Goyatı eyıts'ǫ gonaawo wek'èts'ezǫ neet'à, ey haanı lah hots'ehts'ı̨ gha dìle. Eyı xè sıı, Mòla yatı kǫ̀ta eghàlagìde sıı, dedı̨ sıı Mòla xàhtǫ dıhdę edzaneèk'e ts'ǫ̀ ageet'ı̨ adle gha dìle.

Edzaneèk'e ndèts'ǫ̀ k'aawo eyıts'ǫ dǫne gha eghàlagìdǫ yagı̨lı̨ sıı, dǫne gıgha eghàlagìde nındè. Mòla yatı haanı dè dǫne sǫłı̨ yatı yatı k'è goı̨de zǫ̀ t'à ha gedı-le laanì. Dıı haanı lah kǫ̀ta yàgohłı̨ nee hò, sìì hòtł'ò weghǫ hayàtı-le. Dǫne łǫgǫ̀ Mòla yatı haanı-le dè dǫne sǫłı̨ yatı t'à lah k'e gogende ha nee gets'èdı nındè, dǫne łǫgǫ̀ yatı k'è gogende ha hǫnì. Haanı nındè, kǫ̀ta yagòla sıı, dǫne deyatı k'è gogendedǫ netłǫ gǫ̀ lah gıǫt'à àde ha. Eyıts'ǫ lah azhǫ ts'ǫ̀ deyatı k'è gogende xè lah k'e gehkw'è àde ha, wet'à sıı dǫne łǫgǫ̀ lah gıts'ǫ̀ àde ha. Dǫne deyatı k'è eghàlahòda gedı t'à gıghǫ nàdàhogehde nındè radıo k'e, TV k'e, yatı wegondı wedànàhòtah sıı àde ha eyıts'ǫ goyatı t'à sıı, chekoa hoghàgeètǫ àde ha. Goyatı weghǫ nı̨htł'è hohłè sıı, edzaneèk'e weèʔǫ̀ ts'ǫ̀ kǫ̀ta ats'ehʔı̨ ats'èle ha dìle. Azhǫ t'à, ats'ǫ goyatı wet'àts'èt'ı̨ nındè, wet'à goyatı wet'àʔà àde ha, eyıxè sıı, gonee ası azhǫ t'à nàts'ètso àde ha.

3. Edzaneèk'e Dǫne Sǫłı̨ Yatı Naawo Weghǫts'èda

Goyatı gogha wet'àʔà t'à wegha naawo ts'ììtǫ̀, eyı wet'à goyatı gha nàdàts'ehdè. Dıı haanı naawo, dǫne sǫłı̨ yagı̨lı̨ eyıts'ǫ dǫne gıtłǫ-le dǫ t'àhsı gha wet'àʔa, eyìleh dǫ gı̨tłǫ xè gıyatı nàtso nındè eyı yatı k'è zǫ̀ gogende laanì. Dǫne gha dıı haanı naawo gohłı̨ nındè, weghà eghàlagìde naawo, dıı haanı sıı dek'ètł'è xè wek'e eghàlahòda

eyıts'ǫ wek'èhòdı gha sıı naawo gohłį nındè nezįa. Canada k'èzhì eyıts'ǫ Edzaneèk'e Mòla yatı eyıts'ǫ Dǫne Sǫłį yatı gha edàtłǫ xo gots'ǫ eyı gha naawo gıìtǫ. Įnee edaanì dıı naawo wet'à ageèt'į ı̀le sıı, weghàà įda gogha naawo wegò yàgıhtsįa.

1950's kwe edaanì Dǫne Sǫłį yatı t'à gìat'į

Dǫne sǫłį yatı naawo: Akwełǫ̀ tıcho nee ts'ǫ kwet'į nįı̀de hò, Canada k'èzhì dǫne sǫłį naàde sıı xè asıı dànàgele gha dǫne sǫłį yatı t'à geèt'į ı̀le. Dıı haanì dǫne xè eghàlagìde hò, dǫne ładį gohłį ajà, Waàk'ǫ̀a, gıyatı sıı weègò, Waàk'ǫ̀a yatı. Haanıkò, 1700's gots'ǫ, Mòla eyıts'ǫ Kwet'į Canada nàgède sıı dǫne sǫłį yatı wedę agèle gha gehdzà, dǫne azhǫ xèèt'e agèle gha gehdzà. Indıan Act Dǫne sǫłį ts'įłį gha naawo ts'ììtǫ, dǫne dǫxàkǫ̀ naìde sıı, sǫmba nàhzha naawo eyıts'ǫ wet'à sǫmba hohłè t'à azhǫ dǫne sǫłį yatı eyıts'ǫ dǫne naawo nàgıhtà-le. Ndèts'ǫ̀ k'aawo, dǫne sǫłį eyıts'ǫ hotenda kwet'į k'è egeèda gha goòdzà. Dıı haanı naawo dǫne dǫxèkǫ̀ nàįde t'à dǫne łǫ deyatı ʔǫ̀deh eyıxè sıı, gıxè sìı gots'èdı hòʔǫ ajà. Haanıkò 1950's ekìyeh, dǫne łǫgǫ̀ įła deyatı k'è gogende gedı.

Mòla yatı naawo: 1700's ekìyeh, Mòla eyıts'ǫ Kwet'į łegeàgǫ̀ t'à Mòla gıyǫ̀nǫh xè tıchonǫ̀ gots'ǫ dıı neèk'e ts'ǫ̀ k'ageede ajà t'à, asıı azhǫ ładį ajà. Tıchonǫ̀ goòt'į Mòla ładį agògeele gha wegehdzà hò, hagı̀la-le, ekìyeh Mòla yatı eyıts'ǫ Mòla naawo gha naawo hòlį. Canada eyıts'ǫ Quebec eyı neèk'e gha gıyatı eyıts'ǫ gınaawo wek'èhòdı gha naawodee hòlį. Edzaneèk'e gha 1875 naawo hòlį, ekò Mòla yatı eyıts'ǫ Kwet'į yatı gha hòlį. Haanıkò, 1892 hò Mòla yatı zǫ̀ wenaètàà hodı. 1900's ekìyeh, dǫne łǫgǫ̀ Mòla yatı t'à geet'į-le ajà, haanıkò ts'àwò gıghǫ naèdı t'à eyıts'ǫ Yahtı deyatı k'è gogende ts'įʔǫ̀, dıhdę edzaneèk'e Mòla yatı ı̀la dıı dzę ts'ǫ̀ wek'è gogende.

1950 – 1984 ts'ǫ̀ Yatı Naawo t'àgeèt'į

Dǫne sǫłį Naawo: 1950's ekìyeh, ndèts'ǫ̀ k'aawo, dǫne sǫłį azhǫ kwet'į k'è geeda gha gogehdzà t'à, chekoa azhǫ nįhtł'èkǫ̀ at'į ha dıı eyıxè sıı, dǫne azhǫ kǫta łą̀ nagede agògı̀lah. Dǫxàkǫ̀ łǫ ajà, eyıxè sıı chekoa nįhtł'èkǫ̀ at'į sıı łǫ ajà. Chekoa nįhtł'èkǫ̀ ageàt'į sıı, dǫne sǫłį yatı eyıts'ǫ dǫne sǫłį naawo hoghàgeetǫ-le. 1969 kò ndèts'ǫ̀ k'aawo dǫne sǫłį yaàlį gha naawo gehts'į, eyı nįhtł'è deegò gı̀hdì, eyı nįhtł'è sıı dǫne sǫłį Canada k'èzhì naàde azhǫ kwet'į laanì geeda gha hòlį. Dǫne sǫłį yaàlį sıı eyı nįhtł'è ts'ǫ̀ ı̀le gedı t'à, achį deyatı eyıts'ǫ dǫne naawo naèdà laajà. 1970's ekìyeh dǫsįnìyaehtı naawo ghà gehnǫ̀ t'à, mǫhdaà ndè ììch k'e nįhtł'èkǫ̀ whela sıı, dǫne sǫłį gha eghàlagìde gınįhtł'èkǫ̀ tł'a whela àdlà. Haanıkò, 1981 kò 30% zǫ dǫne deyatı k'è gogende gedı, haanıkò dǫne edzaneèk'e naàde azhǫ hǫt'I deghàà nàįtah-le.

1982 kò, Canada k'eèzhì, dǫne sǫı̨ı̨ yats'ı̨lı̨ gha eyıts'ǫ sǫmba nahzhà naawo wenaèta gha Naawodee hòlı̨. 1984 kò, ı̨dan neèk'e gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo, Mòla yatı eyıts'ǫ Kwet'ı̨ yatı edzaneèk'e yatı elı̨ gha gedı t'à naawo hòlı̨. Edzaneèk'e ndèts'ǫ̀ k'aawo yagı̨lı̨ ı̨̀le gedı t'à, Edzaneèk'e gha yatı naawo gehts'ı̨ (1984). Dıı yatı naawo, Mòla yatı eyıts'ǫ Kwet'ı̨ yatı naawo nàgıhtaà xè, dǫne sǫı̨ı̨ yatı sıı wek'èjǫ àdlà. Į̀da gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo eyıts'ǫ dıhdę edzaneèk'e gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo ełexè naawo gıìtǫ, dıı dzę ts'ǫ̀ dıı naawo gıìtǫ. Dıı naawo wet'à ı̨da gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo, Mòla yatı k'e eghàlagìde gha sǫmba t'à whela agı̨̀lah eyıts'ǫ dǫne sǫı̨ı̨ yatı wet'ànàhòt'ı̨ gha sıı whela agı̨̀lah.

Mòla Yatı Naawo: 1950's ekìyeh, Quebec Mòla łǫ neehò, kwet'ı̨ yatı k'è zǫ yagogìde. 1960's ekìyeh Quebec eyıts'ǫ Canada k'èzhì Mòla yatı wet'ànàhòt'ı̨ gha wegehdzà wexèhòı̨wo. 1963 hò, dǫne azhǫ deyatı t'àgeèt'ı̨ ha eyıts'ǫ dǫne sǫı̨ı̨ naawo t'àgeèt'ı̨ ha lah wexèhoı̨wò (Royal Commission), Quebec whacho deyatı denaawo gohłı̨a xodì t'à wexèhoı̨wò, gıyatı k'è sıı gıts'àhodı gha, eyıts'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo gını̨htł'èkǫ̀ sıı deyatı k'è gogende ha gı̨wǫ eyıts'ǫ gızha deyatı k'è sıı hoghàgeetǫ ha gı̨wǫ. Dıı hagedı ghà, 1969 k'e Canada gha dǫne yatı naawodee hòlı̨ (Constitution Act 1982), eyı gha edzaneèk'e chekoa deyatı k'è hoghàgetǫ gha sǫmba whela agı̨̀lah. Canada k'èzhì gha Mòla yatı eyıts'ǫ Kwet'ı̨ yatı wek'èzhǫ gha naawodee hòlı̨ eyıxè dǫne gı̨tłǫ-le dǫ gha sıı naawo hòlı̨.

Goyatı Naawo Weghǫ̀geèda

Goyatı gha naawodee hòlı̨ gots'ǫ. Edzaneèk'e gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo, dǫne sǫı̨ı̨ yatı wet'ànàhòt'ı̨ gha wegehdzà, eyıxè sıı azhǫ yatı k'è dǫne ts'àdı gha wegehdzà. 1986 Task Force, dǫne sǫı̨ı̨ yatı wedànàgètah gha eghàlagı̨̀da sıı t'à, dǫne sǫı̨ı̨ yatı wek'èjǫ ajà eyıts'ǫ Language Commissioner wenı̨htł'èkǫ̀ hòlı̨, edaanì dǫ k'è ets'ètł'è sıı hòlı̨, etaahtı gı̨lı̨ gha sıı nezı̨ hoghàgeètǫ ajà eyıts'ǫ kǫ̀ta edàgòyeh sıı, dǫ k'è gıìzì ajà. Canada-Edzaneèk'e ndèts'ǫ̀ elèk'èagı̨wǫ naawo gıìtǫ, eyı naawo wet'à, Mòla yatı t'à dǫne ts'àadı, etaàhtı sıı hoghàgeetǫ, chekoa hahtǫ hoghàgeetǫ eyıts'ǫ chekoa wet'à hoghàgeetǫ gha nı̨htł'è hohłè. Dıı naawo ghà sıı, kǫ̀ta yatı ts'ǫhk'e lah łǫ k'e eghàlagı̨̀da. Dıhk'ǫa whalèa hò, region tąt'ę eyıts'ǫ kǫ̀ta tąt'ę lah łǫgǫ̀ k'e eghàlageeda ajà.

Nı̨htł'èkǫ̀ gha Naawo (1996) hòlı̨ hò, nı̨htł'èkǫ̀ gha k'aade, dǫne gıyatı k'è chekoa hoghàgeetǫ gha dìle hodı, eyıts'ǫ chekoa gıyatı nàke k'è hoghàgeetǫ gha dìle gedı. Haanıkò, dǫne łǫgǫ̀ hagı̨̀wǫ dè zǫ, deyatı k'è hoghàgeetǫ, eyıxè sıı, dǫne deyatı deghàà k'egèzhǫ gohłı̨ nìı sıı naètà eyıxè sıı ahsı̨̀ wet'à hoghàgeetǫ gha nı̨htł'è deghàà whela nìı xodı. Dıı haanı naawo ts'ı̨ʔǫ dǫne sǫı̨ı̨ yatı k'e eghàlagìde gha

wı̨ı̨dı-le. Nı̨htł'èkǫ̀ gha Naawo ts'ı̨̀ʔǫ Mòla yatı k'è gızha hoghàgeetǫ gha dìle gedı t'à nı̨htł'èkǫ̀ gha k'aawo yagı̨̀lı̨ eyı naawo k'è eghàlagìde, eyıxè sıı dǫne azhǫ naawo gìtǫ naawo eyıts'ǫ t'ànì goxè hòʔǫ gha naaow sıı gohłı̨.

Edzaneèk'e Ndèts'ǫ̀ k'aawo, Goyatı naawo weghàà eghàlats'ìde gha naawo gehtsı̨ (1997a) eyıts'ǫ goyatı wek'èjǫ gha naawo hòlı̨ (1997b). Ekò, Nı̨htł'èkǫ̀ gha k'aawodee elı̨ sıı, dıı naawo ghà eghàlada gha wegı̨̀hʔà. Ndèts'ǫ̀ k'aawo gını̨htł'èkǫ̀ tąt'è dǫne yatı k'è dǫne ts'àgeedı gha gıts'ǫ̀ hòelı̨ ajà. 1990's ekìyeh Language Commıssıoner wenı̨htł'èkǫ̀ edlàtłǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo gıts'ǫ̀ dıı haanı eghàlats'èda nındè nezı̨a dıı t'à naawo whehtsı̨, eyı naawo wet'à dǫne sǫłı̨ yatı deèʔǫ̀ nezı̨ wek'è eghàlahòda gha dıı t'à yehts'ı̨, haanıkò, dıı lah neètłǫ gǫ̀ wek'è eghàlagı̨̀da-le.

Goyatı naawo hòlı̨ gots'ǫ, Mòla yatı taı ts'ǫ̀ wedànàgetǫ. Eyı nı̨htł'è wek'è eghàlagı̨̀da tąt'è, dıı hagedı, ı̨ła deghàà goyatı k'è eghàlahòda-le gedı t'à deèʔǫ̀ nezı̨ àdle gha gı̨wǫ. Dıhk'ǫa whalèa, Mòla yatı kǫ̀ haanı hohłè gha hǫnì xodı t'à weghǫ gogende. ECE nı̨htł'èkǫ̀ gha k'aade, dedı̨ t'a goyatı naawo k'e eghàlagìde, goyatı gha naawo ghàà eghàlagìde hǫt'è. Goyatı gha naawo gohłı̨ neehò, edaanì dıı haanı lah k'e eghàlahòda gha xodı t'à haanı gha naawo gehts'ı̨-le. Į̀dı honǫ xo gots'ǫ naawo ı̨łè t'àhsìı̀ładı̨ ajà, eyı t'a, kǫ̀ta yagòla, gıyatı k'e eghàlagìde gha gıts'ǫ̀ àdlà, eyı t'à, kǫ̀ta gılah łǫgǫ̀ ajà.

4. Goyatı weghǫ edàgǫht'e wek'àhòtah: Ayı weghǫ nànèts'ìdelìı̀

Edzaneèk'e gıyatı łǫ ı̨̀lè, haanıkò dıhk'ǫa whalèa gots'ǫ, yatı ı̨̀lè zǫ laàdàdeh, kwet'ı̨ yatı t'a nàtso dààdeh. Goyatı naaow hòlı̨ neehò eyıts'ǫ eyı gha sıı naawo weghàà eghàlahòda hòlı̨ eyıxè sıı eyı gha sıı sǫmba nìızha neehò, ı̨ła ładı̨ àdàdeh. Edaanì ghǫ at'ı̨ nee sıı wek'èts'ezhǫ t'à, edaanì sets'èlea wek'èts'ezhǫ àde ha.

Edaanı ghǫ goyatı ładı̨ àt'ı̨ wek'èhòzhǫ

Dǫne gıkǫ̀ta gıyatı t'àgeet'ı̨-le nındè ładı̨ àt'ı̨, haanı-le dè gıt'àt'ı̨a-le gogedı nındè, yatı ładı̨ t'àgeet'ı̨ gogedı nındè ładı̨ àt'ı̨, eyıts'ǫ chekoa neetłǫ deyatı t'à geet'ı̨-le nındè gıyatı wedę hohłè. Goyatı gokǫ̀, nı̨htł'èkǫ̀ eyıts'ǫ kǫ̀ta wet'àts'èt'ı̨-le nndè wedę hohłè àt'ı̨ nee. Ǫhk'ea yatı mǫhdaà łaàde, dǫne eyı yatı k'è gogende gohłı̨-le àt'ı̨. Dıı neèk'e azhǫ ts'ǫ̀ hagǫht'è, (dǫne łegègǫ̀ ts'ı̨ʔǫ, deghàà shegeèzhe-le ts'ı̨ʔǫ haanı-le dè tada ts'ı̨ʔǫ yatı łaède) eyıts'ǫ dǫne naawo ładı̨ àt'ı̨ ts'ı̨ʔǫ. Dıı neèk'e gha edaanì dǫne naàde ghàà, edaanì łets'ǫ̀ gogende ghàà eyıts'ǫ edaanì ası wegò hohłè ghàà goyatı ładı̨ àt'ı̨.

Dǫne edàtłǫ gıyatı k'è gogende gık'èzhǫ gha gįwǫ nındè, dǫne edàtłǫ deyatı k'è gogende ghà gıìdzà eyıts'ǫ dǫne edàtłǫ dekǫ̀ deyatı k'è gogenda ghàà gıìdzà. Dǫne akwełǫ̀ deyatı t'à gogende ı̨̀le sıı, dıı yatı ładı̨ k'è gogende nındè, hot'à deyatı ładı̨ ajà gha naètà. Dǫne gıyatı t'à dekǫ̀ eyı̨̀ yatı t'à gogende-le nındè, gıkę eyı yatı k'ègogède haà-le. Ats'ǫ̀ dıı haanı dǫne gıxè hòʔǫ nındè, gıyatı ładı̨ àde ha, chekoa gıot'ı̨ t'à dekǫ̀ gehkw'e t'à deekę hoghàgeetǫ nındè t'ah hotì nexı̨ yatı k'èhògìzha gedı.

Census Canada edzaneèk'e dǫne azhǫ edàtłǫ dekǫ̀ yatı edàwhìt'ı̨ t'à gogende gedı t'à dàgǫgı̨hke hò eyıts'ǫ dǫne edàtłǫ deyatı k'è gogende gedı t'à, eyı wegondı t'à dıı haanı yatı ładı̨ ajà gedı. Haanıkò edànıghǫ yatı ładı̨ ajà deghàà weghǫ hayàgı̨̀htı-le. Ası mǫhdaà wedànàgeeta ts'ǫhk'e ha dìle, edaanì goyatı ładı̨ àt'ı̨ nee sıı, eyı weghàà wek'èhòjǫ ha dìle. Dıı haanı lah k'e eghàlagı̨̀da sıı, dıı hageedı, gıyatı wet'àhòt'ı̨-le laanı, mǫhdaà yatı sìì deèʔǫ̀ ı̨whą wedę hohłè adàde. Assembly of First Natıon yagı̨lı̨ sıı ası nàke ts'ı̨ʔǫ, yatı ładı̨ adaàde gedı:

- Dǫxàkǫ̀ gıyatı k'è gogende haà-le gogedı ts'ı̨ʔǫ eyıts'ǫ chekoa łǫ nıhtł'èkǫ̀ at'ı̨ ajà gots'ǫ
- Įnee ndèts'ǫ̀ k'aawo goyatı t'à ts'eèt'ı̨a-le gedı t'à, dǫne sǫłı̨ xò, dǫne sǫłı̨ yatı ch'à gogende ajà.

Yatı ładı̨ àt'ı̨ nındè wı̨ı̨dı nı̨le, haanıkò edaanì dǫne sǫmba gehtsı̨ ghàà naètah, dǫne naawo ghàà naètah, eyıts'ǫ edaanì dǫne nàde sıı naètah hǫt'è.

Dıı nı̨htł'è ı̨da ts'ǫ̀ azhǫ dek'ètł'è sıı, goyatı weghǫ edàgǫht'è ghǫ àtł'è. Įdı goyatı ghǫ gondı nàgets'ı̨ ts'ǫ nı̨htł'è agı̨̀lah eyıts'ǫ1996 Census gondı nàgehtsı̨ hò ts'ǫ àdlà, eyıts'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo yatı ts'ǫhk'e gondı gıts'ǫ ts'ǫ àdlà. Dıı nı̨htł'è ets'eètł'è ekìyeh 2001 Census wegondı deghàà seèdle-le t'à wegondı ts'ıhchì ghàdì. Waàk'ǫa gıyatı ı̨ła deèʔǫ wek'è eghàlagìde neet'à eyı yatı weghǫ gondı whìıle.

Dǫne Sǫłı̨ yatı weghǫ edàgǫht'e weghààts'ènda

Įzhì nı̨htł'è whehchì sıı, dıı haanı gondı ghǫ gogende ha:

- Dǫne azhǫ edzaneèk'e naàde, dıı dǫne kàʔa ts'ǫ aht'è gedı
- Eyı dǫne, amı ı̨ła deyatı ìıkw'o xè deyatı k'è ı̨ła gonde
- Amı ı̨ła dekǫ̀ deyatı k'è gonde.

Chı̨̀k'èda eyıts'ǫ sazhı̨ ts'ǫhk'e denàt'ı̨ gıgondı azhǫ ełexèt'eh. Hotenda yatı taı kàʔa wegondı azhǫ ełexè whelà, haanıkò Nunavut wegondı gohłı̨-le.

Dıı nı̨htł'è yìı, dǫne azhǫ dàgı̨̀ts'ı̨hk'e sıı, eyı taanı k'àʔı̨ dǫne degeeke sıı, dekǫ̀ta ayı yatı k'è gogende sıı, ı̨ła, deyatı k'è gogende xè, deyatı gıìkw'o. Eyı dǫne dagı̨̀keh sıı, dekǫ̀ gehkw'e nındè deyatı k'è gogende-le gedı. Amı deyatı k'è gonde elı̨ sıı eyıts'ǫ amı dekǫ̀ deyatı k'è gogende gı̨ı̨lı̨ sıı eyıts'ǫ dǫne edàtłǫ ghàà azhǫ naètah nındè gıyatı ładı̨ àdàde gedı. Dıı nı̨htł'è weghàà, azhǫ kǫ̀ta yagòla azhǫ ładı̨ gıyatı ładı̨ àt'ı̨. Tłı̨chǫ yatı t'a sìı hòtł'ò gıyatı ładı̨ adàde-le, eyıts'ǫ Deège t'ah sìı, gıyatı ładı̨ àdàde gedı.

Nı̨htł'è ı̨łè. Kǫ̀ta ghàà, dǫne sǫłı̨ yatı ładı̨ àt'ı̨

Aboriginal language shift figures and graph

Nı̨htł'è nàke dıı haanı gondı dèk'ètł'è, dǫne azhǫ gıghò ghà eyıts'ǫ amı deyatı k'è gonde gıgondı dèk'ètł'è. Kǫ̀ta tąt'è azhǫ ładı̨ deyatı gıghǫ wedę hohłè neehò, azhǫ ts'ǫ̀ dıı gondı ełexèteh, cheku neètłǫ gǫ̀ t'ah gıyatı gıghǫ wedę hohłè. Eyıxè sıı, cheku mǫhdaà deyatı k'è gogende neehò, deghàà deyatı k'è gogende-le ajà.

Nı̨htł'è nàke. Dǫne sǫłı̨ yatı, gıghò ghà5 gıyatı ładı̨ àt'ı̨

---

figures and graph

Nı̨htł'è taı, gokǫ̀ta dǫne edàtłǫ deyatı t'à gogede. Kǫ̀ta nechàlea t'ah 85% dǫne deyatı k'è gogende gedı. Kǫ̀ta necha t'ah, dǫne netłǫ-lea t'ah dekǫ̀ deyatı k'è gogende-le gedı (50%).

Nı̨htł'è taı. Dǫne edàtłǫ dekǫ̀ deyatı k'è gogende, eghàlagìde k'è, nı̨htł'èkǫ̀. (Dǫne eghàlagìde dàgogı̨hke)

---

graph

Nı̨htł'è taı, dǫne deyatı dekǫ̀ zǫ gıt'àt'ı̨ dek'ètł'è. Dǫne eghàlagìde k'è t'ah sìı deek'àʔı̨, kǫ̀ta nechàlea sıı dek'àʔı̨ (33%), kwet'ı̨ yatı t'ah nàtso dek'ètł'è. Eyıts'ǫ dǫne deyatı nı̨htł'èkǫ̀ wet'àgeet'ı̨-le dek'ètł'è (5-12%). Dıı nı̨htł'è weghàà, cheku eyıts'ǫ t'eèkà deyatı k'è gogende-le laanì dek'ètł'è, haanıkò deyatı k'è gogende gha gıgha hòòʔǫ-le ts'ı̨ʔǫ ąt'e tahkò.

Dǫne sǫłı̨ yatı k'è egeètł'è sıı, sìı ı̨̀ı̨zhı hǫt'è gedı. Dǫne netłǫ-lea zǫ deyatı k'è egeètł'è xè deyatı k'è hagehtı, ı̨dı edlàtłǫ xo egeètł'è, wek'èyagehtı neehò, ı̨ła dǫne łǫ gık'èzhǫ-le.

Azhǫ t'à nındè, edzaneèk'e t'a sìı, cheku eyıts'ǫ t'eèkà t'ah sıı, deyatı k'è gogende-le gedı. Mǫhdaà gogha sìı weghǫ hòejı̨. Dıı neèk'e hǫt'ı gha nındè, Edzaneèk'e zǫ̀ laanì, dıı haanı yatı gohłı̨ neet'à, weghǫ asıı hats'ele nındè, hot'àłǫ̀ wedę hohłè gha hǫnì.

Mòla eyıts'ǫ Kwet'ı̨ yatı weghǫ edàgǫht'e weghààts'ènda

Dıı neèk'e hǫt'ì eyıts'ǫ goneè ts'ǫhk'e, Mòla yatı t'ah nàtso, 6.6 lemìzhǫ deyatı k'è gogende gedı eyıts'ǫ 105 lemìzhǫ, dıı neèk'e hǫt'ì gha, dǫne hatłǫ deyat k'è gogende. Edzaneèk'e dǫne 3000 Mòla yatı k'è ełexè gogende gha dìle gedı t'à dek'ètł'è. Haanıkò, 900 dǫne edzaneèk'e naade gìıkw'o gedı, eyıts'ǫ 350 dekǫ̀ deyatı k'è gogende gedı. Dıı nı̨htł'è weghàà, dǫne 61% haàtłǫ kwet'ı̨ yatı k'è gogende ajà, eyı sıı sìı nètłǫ hǫt'è. Dǫne sǫłı̨ eyıts'ǫ Mòla goot'ı̨, kwet'ı̨ yatı k'è zǫ gogende ajà gedı, azhǫ genda nììts'ǫ̀ kwet'ı̨ yatı zǫ k'è gogende ajà. Edzaneèk'e gha sıı, kwet'ı̨ yatı zǫ k'è gogende adàde gedı, 40,000 dǫne hàtłǫ edzaneèk'e naàde ts'ǫ 34,000 t'ah dekǫ̀ kwet'ı̨ yatı k'è gogende gedı.

5. Edaanì goyatı hotì nezı̨ wet'ànàhòt'ı̨ ha wexàts'ètah

Azhǫ goyatı ı̨ı̨zhì adàde neèt'à, ayı wets'ı̨̀dza t'à achı̨ nàtso ade ha dìle hǫnì? Eyıts'ǫ edaanı ghǫ Dǫne Sǫłı̨ yatı naawo gohłı̨ neehò eyıt'sǫ dǫne sǫłı̨ yatı k'e eghàlagìde neehò ı̨ła dǫne sǫłı̨ yatı ı̨ı̨zhì at'ı̨? Dıı haanı wegondı k'è hayàtı ha, dıı dǫne lah k'e eghàlagìde sıı, edaanì yatı wet'ànàhòt'ı̨ gha naawo wegondı mǫhdaà wegògı̨̀hʔǫ.

Edaanı goyatı wet'ànàts'et'ı̨ gha wek'èhòzhǫ

Edaanı ghǫ yatıładı̨ at'ı̨ neè sıı gık'èzhǫ-le. Haanıkò, ası ı̨łè wek'è eghàlageèda nındè yatı ładı̨ adea-le hǫnı, yatı gha segòts'ehʔı̨. Ası sı̨laı k'e eghàlahòda nındè nezı̨a gedı wet'à yatı k'èhòdı:

- Dǫne tı̨t'e eyıts'ǫ dǫne łą gha weghà eghàlahòda naawo hohłè dè nezı̨a
- Amı deyatı k'è nezı̨ gonde azhǫ gııle kwe gıyatı dek'ènèts'ìtł'è
- Yatı weègò hohłè, ndèts'ǫ̀ k'aawo ts'ǫhk'e, ası hohłè ts'ǫhk'e eyıts'ǫ wet'à sǫmba hohłè ts'ǫhk'e
- Ats'ǫ̀ gokǫ̀ ts'ehkw'e nındè goyatı t'àts'eet'ı̨ xè lah k'e sıı, goyatı k'è dǫne ts'àts'èdı
- Edaanì wek'e eghàlats'èda gha, sı̨yaı̨wa nındè wexòts'ıhdı

Yatı edaanì wexèhòʔǫ ghàà, haanı t'ah wek'e eghàlahòda. Akıhò, dǫne łǫ deyatı k'è gogende gohłı̨-le dè, gıyatı dek'ènèʔètł'è t'ah sìı wet'àʔa àt'ı̨. Yatı nàtso laanı nındè, edaanì kǫ̀ta, gıkǫ̀ eyıts'ǫ nı̨htł'èkǫ̀ yatı k'e eghàlahòda hǫnì xòdı t'à wek'è eghàlahòda ha.

Goyatı wek'èhòdı gha eyıts'ǫ wet'ànàhòt'ı̨ gha eyıleh neèk'e eyıts'ǫ kǫ̀ta yatı edlàtłǫ ts'ǫ̀ ası azhǫ ładı̨ wegı̨ıdzà. Akıhò:

- New Zealand Maorı goot'ı̨, goyatı chekoa nechàlèa eyıts'ǫ gıòt'ı̨ gıyatı hoghàgeetǫ gha, ǫhdaà gıts'àıdı-le hò dǫne hoghàgogehtǫ
- Hawaııans goot'ı̨ gıts'ǫ shı̨ eyıt'sǫ dàgògehwho ghàà, deyatı nàedà agı̨̀la
- Navajo goot'ı̨ deyatı k'è zǫ̀ chekoa hoghàgogehtǫa agı̨̀la
- Scandınavıa Sámı goot'ı̨ sıı, kǫta yatı naawo gohłı̨ agı̨̀la
- Great Brıtaın Welsh goot'ı̨ gıyatı gha dǫne lah k'e dehkw'e gha gehts'ı̨ eyı t'à dǫne dekǫ̀, eghàlagìde k'è eyıts'ǫ nı̨htł'èkǫ̀ deyatı k'è zǫ gogende
- Quebec neèk'e, azhǫ ts'ǫ̀ Mòla yatı t'à hot'ı̨ gha naawo gehts'ı̨.

Canada k'èzhì, dǫne sǫłı̨ naade sıı, ayı edàgı̨̀la t'à deyatı achı̨ wet'ànàhòt'ı̨ ade ha hǫnı xòdı t'à wek'è eghàlagìde. Nı̨htł'èdee nàke hòlı̨ – Dǫne Sǫłı̨ yatı gha nezı̨ wesı̨nìyaetıa (1990) eyıts'ǫ Dǫne Sǫłı̨ yatı achı̨ nàeda gha wets'ǫ̀ eghàlahòda (1991) – eyı nı̨htł'è hòlı̨ t'à, dıı hats'ı̨la nındè yatı achı̨ wet'ànàhòts'et'ı̨a gedı:

- Dǫne sǫłı̨ yatı wets'àdàts'edı xè wek'èjǫ àʔı̨, weghàà eghàlats'èda naawo ghà
- Kǫ̀ta dǫne sǫłı̨ dıı naawo ts'àdàedı zǫ t'à, ndèts'ǫ̀ k'aawo sıı, eyıts'ǫ dǫne gha eghàlagìde dǫ sıı, dıı naawo ts'àdàgedı zǫ t'à
- Kǫ̀ta dıı haanı lah gıts'ǫ̀ k'aade zǫ t'à
- Yatı gha nàdàts'ehde xè eyı wet'à nàdets'èjì, eyıts'ǫ ı̨dı dǫne sǫłı̨ yatı wet'àʔa-le geedı ı̨̀le sıı, eyı yatı ładı̨ adle gha weghò yagògıdea
- Dǫne sǫłı̨ yatı k'è chekoa hoghàgeetǫ ha

- Dǫne sǫ̀ǫ̀ yatı gha segòts'ehʔı̨
- Gokǫ̀ta eyıts'ǫ gokǫ̀, edaanì dǫne łǫgǫ̀ yatı k'è gogende àdle gha weghàgeeda

Goyatı naawo wets'àts'èdı

Eyıleh neèk'e eyıts'ǫ kǫ̀ta yatı wet'ànàhòt'ı̨ ha gehdzà sıı, mǫhdaà naawo t'à gıts'àdı eyıts'ǫ gıts'ǫ̀ dàgeedı gohłı̨. Canada k'èzhı Mòla yatı eyıts'ǫ kwet'ı̨ yatı wek'èhòdı gha naawodee gohłı̨ (1982) eyıts'ǫ Canada gha Goyatı gha naawo hòlı̨ (1985). Dıı naawo dǫne sǫ̀ǫ̀ ts'ı̨lı̨ naawo eyıts'ǫ sǫmba naàhzha naawo nàyı̨hta hò, dǫne sǫ̀ǫ̀ yatı sıı ı̨la deèghà wek'èjǫ-le. Whacho ndèts'ǫ̀ k'aawo ts'ı̨lı̨ ts'ǫhk'e, degha nàdàts'ehde wenìì ts'ǫ̀ dǫne sǫ̀ǫ̀ ts'ı̨lı̨ t'à goyatı k'è gots'ende gha xodı t'à weghǫ gegende.

Canada k'èzhì kǫ̀ta yagòlah eyıts'ǫ gokǫ̀ta Mòla yatı gha eyıts'ǫ kwet'ı̨ yatı gha whacho yatı naawo gıts'ǫ̀ hǫt'è. Dıı naawo azhǫ ładı̨ hǫt'è. Eyıxè sıı, dǫne sǫ̀ǫ̀ deyatı sıı k'ègeedı gha sıı Quebec eyı haanı naawo ts'àdaedı. Eyıts'ǫ edzaneèk'e taı kǫ̀ta yagòla, dıı haanı naawo k'e eghàlagìde, yatı k'è geèdı gha, weghǫ nı̨htł'è hohłè gha, eyıts'ǫ deèʔǫ̀ wet'àhòt'ı̨ gha naawo gohłı̨. Nunavut k'e deyatı eyıt'sǫ nı̨htł'èkǫ̀ ts'ǫhk'e dıı haanı naawo weghǫgeeda ha, haàdla nındè wet'à gınaawo nàtsǫ àde ha. Edzaneèk'e dıı dǫne sǫ̀ǫ̀ yatı naawo gohłı̨ sıı, sìì nàtso gha naètaà.

Edzaneèk'e gha yatı wet'ànàhòt'ı̨ gha nı̨htł'è hohłe

Dıı dǫne lah k'e eghàlagìda sıı ası azhǫ wedànàgetǫ eyıts'ǫ dǫne dıı haanı lah k'èzhǫdee yagı̨lı̨ sıı azhǫ dagogı̨hke t'à ası łǫtǫ k'è eghàlahòda nındè wet'à yatı wet'ànàhòt'ı̨a hǫnı gedı t'à azhǫ dek'ènègı̨tł'è: naawo, weghà eghàlahòda naawo, edaanì wek'èhòdı, sǫmba naawo, edaanì dǫne gıts'àdı ha, edaanì dǫne eghàlaede àdle ha, ası wedànàhòta xè wek'è eghàlahòda, nı̨htł'èkǫ̀ ts'ǫhk'e, weghǫ nàdàts'ehde eyıts'ǫ weghǫ gondı ts'ehts'ı̨ naawo eyıts'ǫ ası weègò wet'à eghàlats'ìde. Dıı lah łǫtǫ wek'e eghàlagìde ha nındè, dıı ası azhǫ hageèle zǫ t'à.

A. Naawo eyıts'ǫ weghà eghàlahòda naawo: Dǫne gıyatı achı̨ wet'ànàhòt'ı̨ ha nındè eyı gha naawo nàetaà zǫ t'à, kǫ̀ta tı̨t'e gınee agǫ̀t'e neet'à, edaanì deyatı eyıts'ǫ dǫne naawo t'à eghàlagìde gı̨wǫ sıı gıts'ǫ̀ hoèlı̨. Dıı naawo hohłe gha sıı, sìì nàtso t'à hohłè zǫ t'à eyıts'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo eyıts'ǫ dǫne eyıleh gha eghàlagìde yagı̨lı̨ sıı, dǫne deyatı k'è gıgha etaàtı gha dǫne gha ts'àtaà gehkw'e zǫ t'à. Dıı naawo sıı ayı gha azhǫ naawo hòlı̨ sıı deghàà dek'ètł'è zǫ t'à, amı ayı edàleh ha eyıts'ǫ ayı k'e eghàlada gha deghàà wek'èjǫ zǫ t'à, eyıts'ǫ deghàà wek'e eghàlahòda-le nındè, edaanì senàdle gha sıı dek'ètł'èa. Nǫ̀ǫ̀de ts'ǫ̀, dıı naawo ghàà, edaanì yatı wet'ànòhòt'ı̨ gha wexògıhdı gha dǫne łą ehkw'eh hohłè ha, yatı gha nàdàgehde xè wexògıhdı ha.

B. Edaanì wek'èhòdı ha: Yatı wet'ànàhòt'į ha wek'e eghàlahòda gha nındè, nezį wek'èhòdı zǫ t'à, nezį naawo ts'ehtsį̀ ghà xè weghà eghàlats'èda naawo ghàà eghàlahòda. Amı gıkǫ̀ta gıxìdı ha sıı, dedį sıı dàgeèke zǫ t'à. Dǫne yatı k'è eghàladadǫdee elį haanı yatı gondı azhǫ nàyehts'į t'à weghǫ nįhtł'è hohłè ha. Wek'èè eghàlahòda ha nındè wexòedı ha eyıts'ǫ wek'ànàhòtah zǫ t'à.

C. Sǫmba naawo: Sǫmba wet'à dıı laàı deghàà k'e eghàlagìde gha sǫmba whela ageele zǫ t'à. Eyıxè sıı, ndèts'ǫ̀ k'aawo kǫ̀ta xè sıı, edaanì ełèts'àgį̀dı lìı gedı t'à sıı eyı gha sǫmba whacho whela ageele ha. Sǫmba wet'à eghàlagìde ha whela àdle ha sıı, wet'à nàgeeda gha dìle xè ats'ǫ sǫmba gıts'ǫ̀ at'į ha.

D. Edaanì dǫne gıts'àdı ha: Ası łǫ t'à dǫne ts'àdı gha gohłį zǫ t'à, dǫne deyatı k'è gonde yagį̀lį, gınee ts'ǫ agį̀t'e nındè t'ahsı. Dǫne yatı k'è nàke gogende hò, įła gıgha etaàtı gha dǫne ts'àtaà wheda ha.

E. Edaanì dǫne eghàlaede àdle ha: Dǫne gıyatı achį wet'ànàgeèt'įa hoghàgeetǫ ha nındè, etaàtı hoghàweètǫdǫ eyıts'ǫ dǫne sǫłį yatı dǫne hoghàtǫdǫ elį haanı dǫ ts'įwǫ. Eyı haanı lah gha hoghàgeètǫ zǫ t'à eyıxè sıı, lah gıǫt'à gha hoghàgeètǫa. Dǫne deyatı k'è gonde-le dǫ, sıı deyatı hoghàweèt'ǫ ha.

F. Ası wedànàhòta xè wek'è eghàlahòda: Ats'ǫ yatı wedànàhòtaà eyıts'ǫ wek'è eghàlahòda ha hohłè zǫ t'à. Dıı haanı lah k'e eghàlagìde ha nındè yatı azhǫ dek'ènègetł'èa, eyıts'ǫ dǫne naawo sıı edaanı dǫne nàįde wegondı dek'ènèts'ètł'èa, wet'à dǫne hoghàgeètǫa sıı nįhtł'è hohłèa eyıts'ǫ yatı wegoò hohłe gha. Dıı haanı weghǫ ats'èdı sıı, ndè nįhtł'è k'e adį eyıts'ǫ azhǫ edàgooyeh. Ǫhdaà eyıts'ǫ dǫne dıı haanı lah k'eèzhǫ t'a yık'è eghàlada nındè nezįa.

G. Nįhtł'èkǫ̀ goyatı k'èè hoghàgootǫ ts'ǫhk'e: Yatı mǫhdaà wedę hohłe gha sǫnı, t'ah nįhtł'èkǫ̀ ts'ǫhk'e whela àdlà nınè nezįa. Dǫne kǫ̀ta naàde sıı, gįtłǫ-le hò, deyatı k'è chekoa nechàlèa ts'ǫ chekoa ǫhdaà nįhtł'èkǫ̀ deyatı k'èè hoghàgıìtǫ gįwǫ nındè gıts'ǫelį, deghàà wet'à hoghàgeetǫ nįhtł'è whela zǫ t'à. Yatı ghǫ hoghàdegetǫ ha nǫ xò azhǫ ts'ǫ̀ ładį weèdza, amı deyatı k'èèzhǫ, amı deyatı k'èèzhǫ-le eyıts'ǫ deyatı k'èè zǫ t'à hoghàgeètǫa eyıts'ǫ dǫne yatı nàke k'èègezhǫ k'èè hoghàgeètǫa. Chekoa gìot'į sıı deyatı hoghàgeètǫ nındè nezįa, eyıxè dǫne gıkǫ̀ eyıts'ǫ nįhtł'èkǫ̀ deeʔǫ̀ deyatı t'àgeet'į nındè nezį. Dǫne hoghàgootǫdǫ elį sıı, dedį sıı deghàà chekoa hahtǫdǫ elį gha hoghàweetǫ zǫ t'à.

H. Weghǫ nàdàts'ehde: Yatı eyıts'ǫ dǫne naawo wedę hohł laanı weegàt'į nındè, sìì wesìts'ìdıa xè edaanì azhǫ neèk'e ts'ǫ̀ eyıts'ǫ azhǫ wek'è eghàlahòda gha

wets'èdzàlìì, chekoa t'ah sıı gıgha. Goyatı dıı dzę goxè edàgọht'e ghàà ası mọhdaà ładį ats'elèa. Amı deyatı k'è gonde sıı, eyı dọne wets'àdàts'èdıa eyıts'ọ dọne deyatı k'è gonde-le sıı, wek'àdàts'ìde-le.

I. Gondı ts'ehts'į naawo eyıts'ọ ası weègò wet'à eghàlats'ìde: Dıı dzę k'e wet'à gondı ts'ehtsį naawo eyıts'ọ ası weègò wet'à eghàlats'ìde dọne sọłį yatı ts'àdı zọ t'à. Kọ̀ta radıo k'e eghàlagìdedọ gıts'àadı, TV k'e eghàlagìde eyıts'ọ gondı gehts'įdọ gıts'àts'edıa. Goyatı sıı, wet'à ets'ètł'è gha, wet'à sıı gondı nįhtł'è hohłèa eyıts'ọ ndè nįhtł'è hohłè ts'ọhk'e. Dọne dıı haanı lah k'e eghàlada gha gįwọ nındè, gıts'àhòdıa.

Goyatı achį wet'ànàhòt'įa nįhtł'è wek'èè eghàlahòda ha nındè, ası azhọ deghàà wexòedı zọ t'à, eyıxè sıı, įda gogha eyıts'ọ ası azhọ wexòedı t'à yatı wet'ànòhòt'įa ts'edı sıı, hohłè gha dìle.

6. Dọne sọłį yatı naawo weghà eghàlahòda: Ahsį̀ deghàà wek'èè eghàlahòda nìì?

Dıı dọne lah k'e eghàlagįda sıı, ahsį̀ edzaneèk'e dıı naawo weyìì ası azhọ dek'ètł'è eyıts'ọ naawo azhọ weghàà eghàlagìda họnı nìì, gha wek'àgehtà. Dıı dọne lah k'e eghàlagìde sıı, dıı naawo weghàà eghàlahòda ghàà dıı nįhtł'è gehts'į. Dıı nįhtł'è neèk'ọa ghàà àtł'è sıı gha, nįhtł'è taı ghàà egįtł'è: Naawo ghàà, wek'èhòdı naawo ghàà eyıts'ọ dọne ts'àhòdı naawo ghà.

Dọne sọłį yatı naawo weghà eghàlahòda wek'àhòtah

Edzaneèk'e gots'ọ yatı naawo, sìì wet'àʔa họt'è, wet'à dọne sọłį yatı, Mòla yatı eyıts'ọ Kwet'į yatı wek'èjọ xè nàetaà, haanıkò dıı ts'ọhk'e mòhdaà nàtso-le:

- Yatı naawo ts'eèdı dè deghàà wek'èjọ-le
- Kọ̀ta yagòla ayı gılah deghàà wek'èjọ-le, dọne sọłį yatı gıkọtah t'ahsì
- Naawo deghàà ayı k'e eghàlada
- Naawo ayı ghàà eghàlada

Language Commıssıoner ayı edàtłọ k'e eghàlada ha įle sıı deghàà wek'èjọ-le. Dıı haanì ts'įʔọ tahkò, naawo deghàà wek'èjọ-le ts'įʔọ eyıts'ọ Language Commıssıoner ayı weèlah nee deghàà wek'èjọ-le. Eyıxè sıı, Language Commıssıoner weyatı sıı, Ek'ètehtsòdọ gıhchì-le laanì. Ahsı įle sìì wet'àʔa sıı, Commıssıoner weèlah nàke laanì, yatı xòedı xè sıı yatı gha nàdàwho elį ts'įʔọ, deèlah deghàà k'e eghàlada-le.

Language Commissioner edaanì deèlah k'e wheda sıı, weghǫ̀geeda ha. Yatı ghǫ nàdàhòde gha, dǫne lah k'e dekw'e gha hohłè dè nezįa.

Nįhtł'èkǫ̀ gha naawo hòlį sıı, (1995) dǫne sǫłį yatı k'è gogende haanı-le dè yatı k'èèzhǫ-le hoghàwòtǫ gha naawo gohłį, eyı naawo edaanì dǫne yatı hoghàgeetǫ gha dek'ètł'è. Dıı haanı naawo sìì wet'à eghàlahòda haàdì – dǫne dıı haanı lah eghàlagìde sıı netłǫ-le.

Dǫne sǫłį whacho ndèts'ǫ̀ k'aawo gįįlį gha wek'e eghàlagìde naawo yìì whela àdlè gha nındè, yatı eyıts'ǫ dǫne naawo wek'èjǫ àdè ha hǫnì. Dıı weghàà, dǫne sǫłį yagįlį sìì deʔǫ̀ wets'àdı ha dìle.

Naawo eyıts'ǫ weghà eghàlahòda naawo

Edzaneèk'e ts'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo, dǫne ts'àgeedı nındè dǫne sǫłį yatı k'èè gıts'àdı gha dìle xodı t'à dek'ètł'è. Eyıts'ǫ Ndèts'ǫ̀ k'aawo wįįzì board eyıts'ǫ agency yàgìts'ǫ sıı, dıı naawo sıı ghàà eghàlagìde ha gedı. Nįhtł'èkǫ̀ gha K'aawodee elį sıı, wesheèke dıı naawo ghàà eghàlagìde gha yıxòedıh wets'ǫ̀ hòelį, eyıts'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawodee yagįlį sıı azhǫ, dıı naawo weghà eghàlagìde gha gıts'ǫ̀ hòelį.

Dıı yatı naawo weghàà eghàlagìde naawo, edaanì dıı naawo k'e eghàlagìde hajle sıı dek'èhtł'è. Ndèts'ǫ̀ k'aawo gınįhtł'èkǫ̀ dǫne sǫłį yatı t'à dǫne ts'àdı gha sıı gohłį, eyıts'ǫ dǫne gha sıı etaàtı ha, gondı nįhtł'è k'e sıı dek'ètł'è ha eyıts'ǫ dǫne sǫłį yatı k'è sıı, nįhtł'è dàwhela sıı dǫne sǫłį yatı k'è sıı àtł'è ha. Dıı naawo weghàà eghàlahòda sıı, dıı hadı, dǫne gha etaàtı ts'àtà wheda gets'èdı t'à hagògedı gha gıts'ǫ̀ hòelį. Dıı haanı dǫne lah k'e wheda gets'èdı nındè, gıts'àts'èdı ts'edı laanì hǫt'è.

Dıı dǫne lah k'e eghàlagìde sıı, ndèts'ǫ̀ k'aawo gınįhtł'èkǫ̀ łǫ dıı naawo ghàà eghàlagìde-le wek'èhògehzhà. Ndèts'ǫ̀ k'aawo yagįlį edaanì dǫne sǫłį yatı t'à dǫne ts'àgedı ha įle sıı haget'į-le xodı. Edaanì dǫne ts'àhòdı hajle sıı, hageet'į-le. Ndèts'ǫ̀ k'aawo gınįhtł'èkǫ̀ łǫ dıı naawo k'è eghàlagìde-le. Mǫhdaà ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ dıı naawo k'è eghàlagìde. Eyıt'à dıı dǫne lah k'e eghàlagìde sıı, dıı hagedı. Dıı naawo deghàà wexòedı-le xè deghàà wek'è eghàlahòda-le gedı.

Edaanı wexòedı

Yatı gha naawo, Ek'ètehtsòdǫ gıts'ǫ̀ hòelį nįle, Ndèts'ǫ̀ k'aawodee yagįlį tąt'e gıts'ǫ̀ hòelį, eyı-le naawo laanì. Nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı, dǫne azhǫ naawo weghàà eghàlagìde gha zǫ weèlah hǫt'è. Language Commıssıoner, yatı ts'ǫhk'e ayı edàtłǫ nezį-le dìì t'à yıghǫ gonde ha dìle, haanıkò dıı haanı wek'è eghàladah dìì hàdı.

Eyıt'à, dıı yatı naawo welah łǫ kàʔa gohłį. Ndèts'ǫ̀ k'aawo gınįhtł'èkǫ̀ tąt'e, dǫne sǫłį yatı k'è eghàlada ha dǫne haanı gha lah k'e wheda, haanıkò eyı dǫne welah ładį łǫ k'e wheda, lah wet'àʔa-le laanı. Nįhtł'èkǫ̀ t'ahsì, dǫne sǫłį yatı gha sǫmba łǫ gıts'ǫ̀elį, dǫne sǫłį yatı k'e eghàlagìde gha azhǫ łek'è àt'ı laanì. Dıı lah k'e eghàlagìde hò, yatı ghǫ gondı nàgehtsį gha wįįdı-le įlè.

Yatı achį wet'ànòhòt'ı gha wek'è eghàlagìde ha gįwǫ nındè, dǫne kǫ̀ta nàgede, dàgogehke zǫ t'à. Dìì gha edaanì yatı k'è eghàlagìde sıı, dǫne kǫ̀t nààde dàgogehke-le.

Edaanì lah k'e eghàlagìde xè edaanì ası nàgıhtaà

Yatı edaanì deghàà wek'e eghàlahòda gha nįhtł'è gohłį-le, 1980's gots'ǫ edlàtłǫ t'ah, dıı haanı lah k'e eghàlagìda xòdı hò įła wek'è eghàlahòda-le. Ndèts'ǫ̀ k'aawo edlàtłǫ, dıı haanı lah k'e eghàlahòda geedı hò, įła dǫne azhǫ ełexè eghàlagèda-le. Ndèts'ǫ̀ k'aawo gınįhtł'èkǫ̀ eghàlagìde sıı, dǫne sǫłį yatı t'à eghàlageeda-le. Ndèts'ǫ̀ k'aawo ts'ǫhk'e gha nındè, dıı haanı dǫne sǫłį yatı lah gıgha wet'àʔa-le. 1999-2000 k'e hò, azhǫ kǫ̀ta yagòla, dǫne sǫłį yatı edàwhìt'ı k'e eghàlagìde gha gedı t'à dekǫ̀ta gha nįhtł'è segògįlah, eyı nįhtł'è weghàà kǫ̀ta ayı lah k'è eghàlageeda gha gık'èzhǫ.

Dıı dexè segògehʔį naawo yìì, edaanì deghàà lah k'e eghàlagìde ha sıı xogıhdı ha. Haanıkò, ndèts'ǫ̀ k'aawo gondı azhǫ nàgehtsį sıı, weghàà sıı nįhtł'è gehtsį-le. Dıı naawo wek'àhòtah sıı, ayı edàtłǫ wek'è eghàlagìda weghàgeeda, haanıkò ayı edàtłǫ dàgįla weghàgeeda-le, eyı t'à ayı lah nezį nee sıı deghàà wek'èjǫ haadì.

Sǫmba

1985 gots'ǫ Įda gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo eyıts'ǫ dıhdę gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo, èłèk'èagįwǫ naawo gııtǫ̀, eyı naawo dıı gha hǫt'è, dǫne sǫłį yatı gha 3.3 lemìzhǫ̀ gıts'ǫ̀ àt'ı. Mòla yatı gha 2.0 lemìzhǫ gıts'ǫ̀ àt'ı xo tąt'è. Dıı weghàà, dǫne sǫłį yatı k'e eghàlahòda gha dǫne ts'àdı hǫt'è neet'à sìì wet'àʔa, eyıt'à įła edzaneèk'e gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo wets'ǫ̀ àt'ı nındè nezįa.

Mòla yatı sǫmba GNWT gıts'ǫ̀ àt'ı sıı, wet'à Mòla yatı k'è dǫne gıts'àdìa hǫt'è. Dǫne sǫłį yatı sǫmba whela sıı, etaàtıh hoghàgeetǫ gha gehła, dǫne sǫłį yatı wet'à hoghàgootǫ gha nįhtł'è gehts'ı eyıts'ǫ dǫne sǫłį yatı k'è radıo k'e gogende ha gıts'ǫ̀ àt'ı. Įnee edlà wha gots'ǫ GNWT language Bureau, etaatıh eyıts'ǫ yatı wegòò hageetah k'e eghàlagìde gha sǫmba whela įle, eyı t'ah sǫmba łǫ wets'ǫ̀ àt'ı įle. Eyı sǫmba whele sıı, mǫhdaà kǫ̀ta dǫne sǫłį yatı k'e eghàlagìde gha whela àdlà.

Dıhk'ǫ̀a whalèa gots'ǫ, kǫ̀ta gıts'ǫ̀ sǫmba łǫgǫ̀ yatı k'e eghàlagìde gha gıts'ǫ̀ àt'ı̨a ajà. Dıı sǫmba wet'à kǫ̀ta dǫne yatı k'e eghàlagìde ha agı̨̀la.

GNWT 6.5 lemìzhǫ dǫne sǫłı̨ yatı wek'è eghàlahòda gha negı̨̀lah. Dıı xo gha 8 lemìzhǫ ts'ǫ̀ ajà. Eyı sǫmba DEC's kǫ̀ta nı̨htł'èkǫ̀ gha k'aade yagı̨̀lı̨, neetłǫ dǫne sǫłı̨ yatı k'e eghàlagìde gha neetłǫ gǫ̀ gıts'ǫ̀ ajà. GNWT Mòla yatı gha 1 lemìzhǫ nı̨htł'èkǫ̀ gıts'ǫ̀ àà?ı̨.

Dıı lah k'e eghàlagìdedǫ yagı̨lı̨ sıı dıı hagedı, 2.5 lemìzhǫ 2000-2001 xo gha, dıı sǫmba dǫne sǫłı̨ yatı k'e eghàlagìde gha nı̨htł'èkǫ̀ gıts'ǫ̀ ajà ı̨̀le sıı, eyı sǫmba, ası ładı̨ ts'ǫ̀ ajà gı̨wǫ. DEC's nı̨htł'èkǫ̀ gha k'aade yagı̨lı̨ sıı, dıı sǫmba gıts'ǫ̀ àt'ı̨ sıı, t'àànì gıt'à àt'ı̨ gha gıts'ǫ̀ hòelı̨, dıı lah k'e eghàlagìde, eyı sǫmba gıts'ǫ̀ at'ı̨ gıgha nezı̨-le, dıı chekoa łǫ gıyatı k'è gogende-le ts'ı̨?ǫ̀.

Language Commıssıoner sıı gha sǫmba whela ageh?ı̨. Eyı sǫmba sıı $350,000 xo tąt'e hǫt'è, haanıkò ı̨dı xo k'e $450,000 ı̨lè xo gha ts'ǫ̀ ajà.

Azhǫ weghàgeeda ha nındè, dıı sǫmba wet'à eghàlagìde sıı, ı̨ła dee?ǫ̀ sǫmba nezı̨ wet'à eghàlagìde ha dìle gedı, mǫhdaà sǫmba wet'à nezı̨ eghàlahòda gha dìle gedı. Dıı dǫne lah k'e gehkw'e sıı, dıı hageedı, GNWT yagı̨lı̨ sıı, dıı sǫmba wet'à edaanì eghàlahòda gıts'ǫ̀ hòelı̨-le nındè nezı̨a gedı, ı̨dı, dıı sǫmba t'à nezı̨ wexòegıhdı-le ı̨̀le ts'ı̨̀?ǫ̀. Dıı sǫmba gıts'ǫ̀ àt'ı̨ sıı, kǫ̀ta dǫne naade dàgògehke nındè nezı̨ hǫnì gedı, haanı nındè yatı gha sǫmba whela sıı, dǫne sǫłı̨ yatı k'e eghàlahòda wets'ǫ̀ k'èhòwhı àde ha, wet'à sıı, ası łǫgǫ̀ wek'e eghàlahòda haà hǫnì. Goyatı dee?ǫ̀ wet'ànàhòt'ı̨ gha wek'e eghàlahòda gha nındè, dǫne azhǫ ładı̨ gıxè eghàlagìde xè, deè?ǫ̀ deyatı gha nàdàhògehde gha sǫmba whela adlà nındè nezı̨a xodì.

GNWT dedı̨ whacho yatı wedę hohłè gha hǫnı gedı t'à wek'e eghàlagìde haàdì, haanıkò, dǫne t'ala sıı kǫ̀ naade sıı, deyatı k'è ndèts'ǫ̀ k'aawo ts'ǫ̀ gogende ha gı̨wǫ nındè gıgha ts'àtaa hò?ǫ ageele t'àà. Dıı lah ts'ǫhk'e, dǫne sǫłı̨ yatı ts'ǫhk'e eyıts'ǫ Mòla yatı ts'ǫhk'e dǫne ts'àhòdı gha naawo hǫt'è.

Dǫne sǫłı̨ yatı wek'e eghàlada

GNWT naawo weghàà, dǫne sǫłı̨ yatı wek'èhòdı gha gedı t'à naawo hòlı̨ sıı, wet'à dǫne sǫłı̨ yatı wek'èhòdı gha xodı. Edaanı dǫne ts'àdı sıı, sìì wet'à?acho-le gedı. Eyıt'à GNWT eyıts'ǫ kǫ̀ta gots'ǫ dǫne yatı k'e eghàlagìde gha, lah łǫ nègı̨̀?ǫ:

- Edaanì eèts'ètł'è azhǫ ełexèteh àdle ha eyıxè azhǫ ası łexèt'eh ts'ìızhìa
- Ndè k'e azhǫ edàgooyeh dek'ènè?ètł'è ha eyıxè ndè nı̨htł'è sıı hohłè ha
- Etaatıh eyıts'ǫ dǫne, dǫne sǫłı̨ yatı hoghàgohtǫdǫo lah k'e hoghàgeetǫ ha

- Dǫne sǫłį yatı ts'ǫhk'e hoghàgoot'ǫ
- Yatı ghǫ nàdàts'ehdè
- Dǫne sǫłį k'è gondı hohłe gha ts'àdàts'èdì

Dıı haanì asıı azhǫ wexè ha:

- Nįhtł'è wet'à yatı yàts'èètah eyıts'ǫ dǫne sǫłį yatı gha yatı wegoò hohłe
- Ǫhdaà gıyatı ìichì eyıts'ǫ gınįhtł'èchì sıı ìichìa, azhǫ dèk'ènègeetł'èa
- Nįhtł'è azhǫ kàʔa wet'à dǫne hoghàgoot'ǫ gha nįhtł'è łǫ hohłe ha
- 2000 ndè nįhtł'è wįįzì gohłį sıı, dèk'ènègeetł'è ha
- Etaatıh naèdık'èzhǫ ts'ohk'e eyıts'ǫ dǫsìnìyaètıhdǫ ts'ǫhk'e gha hoghàgeetǫa
- Dǫne sǫłį yatı dǫne hoghàgohtǫ elį gha hoghàgeetǫ
- Nįhtł'è azhǫ dàwhela sıı, dǫne sǫłį yatı k'è ààtł'è ha
- Dǫne sǫłį yatı k'è radıo eyıts'ǫ TV k'e eghàlagìde ha sıı sǫmba whela ha

Dıı haanı lah, wet'à asıı łǫ k'e eghàlagįda eyıts'ǫ asıı łǫ gehts'į neehò, asıı mòhdaa wek'è eghàlahòda nındè nezį gedı:

- Dǫne, dǫne k'è egeetł'è sìì įįzhı agǫ̀t'eh, eyıts'ǫ dǫne mǫhdaa sııładį yagògįde ts'įʔǫ, dǫne gıgha nezį-le.
- Įłè kǫ̀ gots'ǫ yatı nįhtł'è hohłè-le t'à, dǫne sǫłį yatı nįhtł'è łǫ gohłį-le, eyıxè sıı deghàà eyı haanı nįhtł'è kǫ̀ta ts'ǫ̀ aʔį-le, mǫhdaa sıı nįhtł'è łexèteh hohłè sıı t'àhòt'į, mǫhdaa sıı, nįhtł'è wedę hohłè
- Etaatıh gįłį gha sıı, deghàà dǫne hoghàgeetǫ-le. Įdı edlàtłǫ xo gots'ǫ dǫne mòhdaa zǫ hoghàgeetǫ. Dǫne deghàà etaatıh gįłį gha hoghàgeetǫ-le ts'įʔǫ, dǫsìnìyaètıdǫ gha etaatıh gohłį-le. Etaatıh deghàà hoghàgeetǫ gha nįhtł'è hohłè gha, kǫ̀t xè eghàlagìde. Dǫne etaatıh gįłį gha lah gıgha wheʔǫ zǫ t'à, wet'à dǫne nezį lah k'egehkw'e ha.
- Chekoa hahtǫ̀, dǫne sǫłį yatı k'è chekoa hoghàgootǫdǫ yaalį sıı, gįįtłǫ-le xòdı, dǫne dıı haanı lah k'e dehkw'e sıı, hoghàgohtǫdǫ elį gha hoghàweetǫ-le xè nįhtł'è wet'à chekoa hoghàgootǫ gha deghàà whela-le.
- Dǫne sǫłį yatı chekoa hoghàgeetǫ gha, weghǫ hànègįʔa-le.
- Chekoa gıot'į gha, yatı hoghàgeetǫ gha, gıgha gohłį-le laanì, GNWT gha eghàlaededǫ eyıts'ǫ ǫhdaa sıı mòhdaa deyatı wek'èhònàgìzhe gha gįwǫ, haanı-le dè mǫhdaa, deyatı deeʔǫ̀ wek'ègeezhǫ ha gįwǫ.
- Goyatı ghǫ nàdàts'ehde gha,deghàà wexòedı-le
- GNWT wet'à sàts'ǫ̀ egeetł'è sıı, dǫne yatı k'è ets'èètł'è satsǫ̀ t'à geet'į-le laanì.

Dıı naawo weghò hayaįtı sıı, nǫ̀ǫ̀de ts'ǫ̀ nįhtł'è egįįtł'è sıı dek'ètł'è.

Mòla yatı wek'e eghàlada

Į̀da neek'è gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo eyıts'ǫ edzaneèk'e gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo ełexè. Mòla yatı wek'è eghàlahòda gha ghǫ nàdàgehde. Haanıkò, sǫmba mòhdaa, kǫ̀ta wet'à eghàlahòda, dǫne naawo ts'ǫhk'e eyıts'ǫ kǫ̀ta sıı gıts'ǫ̀ at'ı̨. Chekoa deyatı k'è zǫ hoghàgeetǫ gha ts'ǫ̀ at'ı̨, yatı gha nàdàgehde gha ts'ǫ̀ at'ı̨, chekoa nechàlèa hoghàgeetǫ gha ts'ǫ̀ at'ı̨, mòla yatı k'è gondı hohłè gha sıı ts'ǫ̀ at'ı̨ eyıts'ǫ wet'à dǫne nı̨htł'èchì gehts'ı̨ gha ts'ǫ̀ at'ı̨.

Yatı wet'à dǫne ts'àgeedı gha

GNWT, yatı azhǫ t'à dǫne ts'àdıı gha wets'ǫ̀ hòelı̨, yatı wet'à eghàlats'èda naawo ghàà. Dıı dǫne lah k'e eghàlagı̨̀da sıı, ası taı t'à dıı lah wek'àgehtǫ̀, dıı haanı dǫne ts'àgeedı gha naawo gııtǫ̀: ndèts'ǫ̀ k'aawo dǫne ts'àgeedı nındè yatı nàke t'à geet'ı̨, edaanì dǫne ts'àgeedı, eyıts'ǫ edaanì gondı nàgehts'ı̨ eyıts'ǫ edàtłǫ dǫne ts'àgı̨̀dı.

- GNWT, yatı nàke k'èts'èzhǫ gha gots'àedı neehò, dǫne łǫ haanì gıxè hòòʔǫ-le. Ë001 xo k'e hò 4% dǫne eghàlaede sıı yatı nàke k'ègeezhǫ ts'ı̨̀ʔǫ gıts'àedì. Eyı haanì dǫne eghàlaede neehò, deghàà wek'àetǫ-le eyıxè sıı naawo deghàà wek'è eghàlada sıı deghàà wek'èjǫ-le. Yatı nàke k'èts'èzhǫ gha naawo gohłı̨ sıı, deeʔǫ̀ nezı̨ àts'eele gha dìle.
- Yatı wegondı deghàà gohłı̨-le xè, ndèts'ǫ̀ k'aawo gını̨htł'èkǫ̀ eyı haanı gondı wet'àgeet'ı̨-le laanì, eyıt'à, dıı dǫne lah k'e eghàlagı̨̀da, eyı haanı gha gondı deghàà nàgehts'ı̨-le. Haanì ts'ı̨̀ʔǫ, ndèts'ǫ̀ k'aawo gını̨htł'èkǫ̀ tąt'e, yatı naawo gıgha sìı hòtłò wet'àʔa-le.
- Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı haanı t'à dǫne ts'àgeedı:

✓ Mòla yatı k'è naawodee etaatıh
✓ Goghǫ nèyaètıkǫ̀ etaatıh gha $19 lemì wets'ǫ̀ k'èhǫ̀wo 2001-2002 xo k'e
✓ Dǫsìnìyaètıdǫ ts'ǫhk'e, Naèdık'èzhǫ ts'ǫhk'e eyıts'ǫ Ts'èko k'aawo ts'ǫhk'e gha yatı wegoò hohłè
✓ Naèdık'èzhǫ eyıts'ǫ ts'eko k'aawo ts'ǫhk'e gha etaatıh xè eghàlagìde

Azhǫ t'à, ndèts'ǫ̀ k'aawo gını̨htł'èkǫ̀ azhǫ, dǫne sǫłı̨ yatı gha, nàdàgehde-le laanì, kwet'ı̨ yatı zǫ k'è eghàlagìde.

7. Ası ładı̨ àdle gha weghò nànègìde

Ası azhǫ wedànàgeeta ghà eyıts'ǫ dǫne dıı haanı lah k'ègeezhǫdee yagıłı̨ sıı dagògehke ghàà, dıı haanı naawo nǫde gets'ı̨. Dıı lah k'e eghàlagìdadǫ dıı hageedı, dıı gha yatı weghà eghàlahòda naawo ahǫ yàgohłı̨ sıı, wet'à yatı k'è deghàà

eghàlahòda-le gedı eyıt'à deèʔǫ̀ nàtso àdle ha hǫ̀wǫ. Ë00Ë xo k'e dıı lah wek'e nįhtł'è hòlį hò. edaanì wek'e eghàlahòda nındè nezį hòdı t'à nįhtł'è weghǫ hòlį ı̨le. Azhǫ kǫta yagòla dıı nįhtł'è weghǫ dàgǫ̀gı̨hke t'à dàgògı̨hke ı̨le. eyı nįhtł'è nąąkę Ek'ètehtsǫ̀dǫ łègèadì October Ë00Ë k'e ekò nįhtł'è ghàgı̨da. Eyı łegèadì tł'àhǫ. dıı dǫne lah k'e eghàlagı̨da sıı. achį dıı lah k'e deeʔǫ̀ wek'e eghàlahòda xòdı t'à naawo hòlį. Naawo łǫ hòlį. ası mòhdaa nechàlèa eyıts'ǫ ası mǫhdaa nechà ts'ǫ̀. Eyı nįhtł'è azhǫ gıghàįda hò. edaanì ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah deeʔǫ̀ nezį agı̨la nındè nezįa gedı t'à weghǫ hayàgįhtì. Dıı dǫne lah k'e eghàlagı̨da sıı. ası azhǫ wedànègeetǫ. edàtłǫ wets'ǫ̀ sǫmba k'èhòwı gha hǫnì xòdı t'à sıı. gık'àtǫh. Eyı azhǫ wegondı nǫ̀de ts'ǫ nįhtł'è hòlį sıı. dèk'ètł'è. Dıı dǫne lah k'e eghàlaįda sıı. ası azhǫ dıı haanı wek'è eghàlada nındè nezį gedı t'à weghǫ nįhtł'è įįzhì azhǫ dèk'ètł'è.

8. Į̀da gogha eyıts'ǫ ası azhǫ edàtłǫ ładį àdle ha

Dıı nǫ̀ǫ̀de ts'ǫ̀ nįhtł'è eèts'èetł'è gha sıı. dıı dǫne lah k'e eghàlagı̨da sıı dıı hagįwǫ. yatı achį wet'ànàgeet'į àdlè lah sìì dezhį ha hǫnì. Dıı gha. yatı gha sǫmba whela sıı deèʔǫ̀ nezį wet'àhòt'į zǫ t'à eyıxè. deèʔǫ̀ yatı gha sǫmba gots'ìʔa zą t'à. Ndèts'ǫ̀ k'aawo. kǫ̀ta dǫne eghàlaèdedǫ yagįlį azhǫ edaanì yatı gha weghà nàdàgehdì lìì geèdı t'à ełexè eghàlagìde zǫ t'à. Edaanì Mòla yatı eyıts'ǫdǫne sǫlį yatı weghàt'sèda ładį ats'èle zǫ t'à. Dǫne edzaneèk'e nàade gınaawo eyıts'ǫ gıyatı gıgha wet'àʔa neet'à. eyı edaanì dǫne gıghaàda eyı naawo ładį ats'èle zǫ t'à. ınee edaanì dǫne naawo eyıts'ǫ edį ts'ǫ̀ ats'įt'e gogha wet'àʔa ı̨le sıı eyı achį wet'àʔà àdle ha. Ìndee yatı weghàà eghàlats'è naawo edaanì gogha ładį ajà ı̨le sıı. eyı nezį weghàts'èda t'à. edaanì ghǫ wet'à sìì dǫne gıgha hòela ajà ı̨le sıı nezį weghàts'ìda. Eyı naawo achį weghàà eghàlats'ìda-le ts'eedı t'à. dǫne azhǫ ehkw'ì. dǫne łèts'ìwǫ t'à. hęʔę łèts'èdı t'à ełexè eghàlats'ìda. Goyatı achį wet'ànàhòts'èt'į gha. dıı lah wek'è eghàlats'èda nındè wet'à. dǫne kǫ̀ta naade sıı deèʔǫ̀ hòtı nezį gıxè hòʔǫ gha.

Gohxį. dıı lah k'e eghàlats'èda neehò. dıı naawo. edaanì yatı achį wet'ànàts'èt'į gha wek'è eghàlahòda sıı. dǫne azhǫ gıts'ǫ̀ hòelį hǫt'è. ǫhdaa. chekoa gìot'į eyıts'ǫ chekoa azhǫ gıts'ǫ̀ hòelį. Eyıt'à. t'aànì goyatı wet'à deèʔǫ wet'ànàts'èt'į gha azhǫ ts'ǫ̀ wets'èhdzà zǫ t'à. gokǫ̀. nįhtł'èkǫ̀ eyıts'ǫ gokǫ̀ta azhǫ ts'ǫ̀ wet'àts'èt'į zǫ t'à. Nǫǫde ts'ǫ̀ azhǫ ełexè įda gogha. edaanì ełexè eghàlats'ède nındè nezį xòdı xè wek'e eghàlats'ìde ha. Dıı dǫne lah k'e eghàlagı̨da sıı. dıı haanı yatı gehtsı̨:

Ìda 25. dǫne azhǫ dǫne naawo eyıts'ǫ dǫne yatı ładį gohłį nee gık'èzhǫ t'à. azhǫ wek'è eghàlageeda ha gedı – dǫne tąt'è. dǫne eghàlaededǫ azhǫ ełexè dıhdę ładį goxè hòòʔǫ neet'à. dıı lah k'e ełexè wek'e eghàlats'ìde ha dìle. Dǫne sǫłį whacho. dǫne sǫłį gįlį gha naawo gììtǫ neet'à. gınee sı agǫht'è neet'à. yatı naawo t'àgeet'į gha naawo gıįtǫ. eyı sıı nàetaa. Kwet'į eyıts'ǫ Mòla yatı sıı. dıhdę deyatı k'è

hoghàgeetǫ gha sıı gıgha hòʔǫ hǫt'è, eyıxè sıı, dǫne sǫlı̨ yatı sıı hoghàgeetǫ ha gılı̨ nındè sıı eyı yatı sıı hoghàgeetǫ.

Dıı haanı gondı azhǫ, ayı k'èts'èèzhǫ naawo eyıts'ǫ ayı gogha ehkw'e nee sıı azhǫ weghàts'èda ghàà, amı dǫ àgı̨̀t'e nàgìtah, eyı naawo wek'èjǫ ghàà, gonee edàgǫht'è, edaanì dǫne gokǫ̀ta hàgènda ghàà eyıts'ǫ edaanì gonee sǫmba hohłè azhǫ weghàts'èda ghàà, dıı edaanì goyatı achı̨ wet'ànàts'èt'ı̨ gha wek'è eghàlada lı̀ì ts'èdı t'à azhǫ dıı naawo wets'àdàts'èdìa, dǫne azhǫ kàʔa gha.

Dıı haanì naawo ładı̨ àdle ts'ı̨wǫ

Golah deèghàà wek'è eghàlats'èda ha nındè, dıı lah azhǫ dek'ènèts'ı̨̀tł'è sıı, weghàà eghàlahòda zǫ t'à. Dıı lah azhǫ wek'è eghàlahòda ha xòdı sıı, dǫne azhǫ gıt'àhòʔa gha àdle nee, naawo azhǫ wedànàts'ètǫ ghàà. Edzaneèk'e yatı azhaǫ wet'à nàtso àdle gha àdlà hǫt'è, dıı dǫne yatı naawo weghàà, naawo azhǫ edaanì wet'à goyatı achı̨ wet'ànàts'èt'ı̨ gha xòdı ı̨̀le sıı hohłè ha.

A1. Dıı yatı gha naawo gohłı̨ sıı, naawo mǫhdaà ładı̨ àdlea eyıxè yatı mòhdaa edaanì àtł'è sıı ehkw'ı-le t'à sıı ładı̨ àdlea, eyıts'ǫ yatı etaatı sıı mòhdaa ehkw'ı̨ nàdlea.

A2. Denàt'ı̨ yatı nàke, Tłı̨chǫ yatı eyıts'ǫ Tètsǫ̀t'ı̨ yatı k'èè dıı nı̨htł'è yìì yatı azhǫ egeètł'èa, eyıts'ǫ kǫ̀ta gots'ǫ dǫne dàgògehke zǫ t'à.

A3. Denàt'ı̨ yatı, Chı̨k'èdà eyıts'ǫ Sazhı̨̀ ts'ǫhk'e yatı gohłı̨ sıı eyıts'ǫ Hotendà nàke gohłı̨ sıı, weghǫ nı̨htł'è 4 dèk'ètł'è sıı, edaanì weghǫ etaatı ha xòdı sıı, wedę àdle ha.

A4. Whaàk'ǫa yatı, deèghàà wegondı gògıhʔa gha sıı wek'è eghàlada ha.

A5. Akwełǫ̀ dıı yatı yìì àtł'è sıı, dǫne deyatı k'ègeedı gha kǫ̀ta tąt'e gıts'ǫ̀ hòelı̨ xòdı t'à gılah hǫt'è.

A6. Nı̨htł'è 14 dèk'ètł'è sıı, deèghàà wegondı dèk'ètł'èa àdlea. Dǫne edàwòdech'à gha eghàlagìde. Nàedık'èzhǫ naawo ts'òhk'e eyıts'ǫ Ts'eeko k'aawo naawo ts'ǫhk'e naawo weghàà eghàlahòda, ładı̨ àdlea eyıts'ǫ la eyìleh sıı ładı̨ àdlea.

A7. Ndèts'ǫ̀ k'aawo gını̨htł'è, dıı naawo ghàà eghàlagìde ha, eyıts'ǫ dǫne eyıleh lah k'e eghàlagìde sıı, dedı̨ sıı dıı naawo hogıhdı t'à eghàlageeda ha.

A8. Ndèts'ǫ̀ k'aawo ı̨lè, dıı yatı gha naawo k'e eghàlada gha wenègehtł'è gha, wheda àdle ha, eyıts'ǫ xo tąt'è ek'ètehtsòdǫ łegehdì gıts'ǫ̀ dıı naawo ghǫ nįhtł'è yehts'į ha.

A9. Dǫne sǫłį yatı naawo k'e eghàlahòda gha board hohłè ha. Dǫne sǫłį yatı gha ndèts'ǫ̀ k'aawodee gha yatı gehʔǫ gha gehkw'e ha, edaanì yatı k'e eghàlagìde gha, edaanì yatı ghǫ nàdàgehde gha, edaanì yatı ts'ǫhk'e ełexè segògehʔį gha eyıts'ǫ edaanì ası azhǫ wek'è eghàlagìde nįhtł'è whela wexògıhdı ha, gıxòedı gha gehkw'e ha. Kǫ̀ta gha sıı, edaanì yatı naawo k'e eghàlagìde eyı gondı kǫ̀ta ts'ǫ̀ agehʔį gha gılah elįa.

A10. Dǫne sǫłį yatı ts'ǫ̀ k'àgeede gha board hohłè gha, eyı dǫne dehkw'e gha sıı dekǫ̀ta gots'ǫ gìıchı ha eyıts'ǫ ek'ètehtsòdǫ t'ah dǫne dıı board k'e nàgògèwa ha.

A11. Dıı board hohłè ghàà, Language Commıssıoner weèlah, yàzèa dek'àʔį àdle ha, nįhtł'è 20(1) ghàà eyıts'ǫ nįhtł'è 20(3) ghàà. Yatı gha k'aawo elį weèlah sıı, nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı, edǫ ts'ǫ̀ k'aawo elį àdea, haanıkò t'ààni yatı nàtso àdla lìì xòdı t'à, eyı naawo ı̨la yık'e eghàlada ha.

A12. Nįhtł'è 19(2) eyıts'ǫ nįhtł'è 19(3) ładį àdle ha, haanı àdla nındè edaanì Yatı gha k'aawo elį sıı, weèlah ładį àdle ha, dǫne eyìleh lah laanì haàle, eyıxè edaanì Yatı gha k'aawo elį sıı, edaanì denįhtł'èkǫ̀ eghàlada sıı, eyı sıı weghàgeeda ha.

A13. Yatı naawo weyìì dıı haanì naawo ładį àdle ha, hǫts'à yatı gha k'aawo esàja nındè, dǫne yıtł'àhǫ àde ha naawo ładį àdle ha.

A14. Yatı gha k'aawo, xo tąt'è nįhtł'è ek'ètehtsòdǫ gha yehtsį nındè, gık'è nàgògede gha 180 dzę haįwà ts'ǫ̀ gıgha hòʔǫ gha, gìǫt'àà.

A15. Dıı yatı naawo, dǫne gıxè ndè ghǫ nèyatı, ı̨la gıxè sègoʔį sıı, dıı naawo nàgıhtàà xè, whacho ndèts'ǫ̀ k'aawo gįłį gha sıı naawo hògıhdı ha.

A16. Nįhtł'è 29(1) dèk'ètł'è sıı sįlaı xo tąt'e ładį ànàgehʔį gha wexòedı ha, 2008 xo k'e wexèhòewì ha, 2006 Census ghàà nįhtłł'è gehts'į ha, yatı ghǫ gondı nàgehtsį, eyı sıı wet'à nįhtł'è hohłè ha. Yatı naawo eyìleh wet'à eghàlahòda wexòegıhdì ghàà, dıı yatı naawo wek'è eghàlageeda ha.

B. yatı naawo deèʔǫ̀ wexòedı ha eyıts'ǫ deèghàà wek'è eghàlahòda ha, dıı haanì wek'è eghàlahòda ha:

B1. Ndèts'ǫ̀ k'aawo Yatı gha k'aawo wenįhtł'èkǫ̀ nèchàlèa gǫ̀ hohłè xè, ayı edàtłǫ wets'ǫ xè eghàlada ha, eyıt'à edaanì ndèts'ǫ̀ k'aawo edaanì delah k'e eghàlagìde sıı, deèghàà wexòedıa.

Dıı dǫne yatı gha gehkw'e gha sıı, ndèts'ǫ̀ k'aawodee t'ah dıı dǫne łą̀ gehkw'e sıı k'aawo elįa, eyıt'à dıı haanì eghàlagìde ha:

- Mòla yatı eyıts'ǫ Dǫne Sǫłį yatı kǫ̀ta xè eghàlagìde ha
- Edaanì yatı naawo wek'è eghàlahòda gha nįhtł'è sègògeele ha, edaanì wexòedı ha, edaanì wek'ànàhònàta ha, eyıts'ǫ edaanì dıı naawo weghàà eghàlahòda hajle sıı, wek'àgehta ha.
- Ası azhǫnàetah gınįhtł'èkǫ̀ xè eghàlageeda ha
- Įda neèk'e ndèts'ǫ̀ k'aawo eyıts'ǫ dıhdę edzaneèk'e gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo yatı gha sǫmba weghǫ łek'èagįwǫ naawo weghǫ gogende ha
- Edaanì kǫ̀ta xè dıı haanı yatı k'e eghàlageeda ha nındè edaanì naawo gìıtǫ ha
- Yatı naawo k'e gehkw'edǫ gıts'àdàdı gha
- Dǫne dıı haanı lah k'e eghàlagìde gha, ası azhǫ jlè kǫ̀ whela gha hohłèa
- Dıı haanı yatı naawo k'e eghàlahòda, weghàà eghàlahòda naawo sıı hohłè ha
- Ndèts'ǫ̀ k'aawo azhǫ ts'ǫ̀ gohłį sıı, yatı ts'ǫhk'e ełexè eghàlagìde ha

B2. Eyı ndèts'ǫ̀ k'aawodee dıı yatı naawo gha k'aawo elį sıı, ndèts'ǫ̀ k'aawo azhǫ ts'ǫ̀ dıı naawo ghàà eghàlagìde ha, nįhtł'è yehtsį ha. Treasury Board (2001) edaanì eghàlagìda ghàà nįhtł'è hohłèa, eyı weghàà edaanì gondı nàtsį sıı, àdlea.

B3. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah ts'ǫ̀ k'aawo elį gha sıı, dǫne azhǫ kǫ̀ta naade, dıı naawo, edaanì wek'e eghàlada hàjle sıı, eyı naawo kǫ̀ts ts'ǫ̀ hageedıa gıts'ǫ̀ hòelį.

B4. Census Canada gots'ǫ gondı nàgehtsį sıı, gondı nàgehtsį k'e eghàlagìde sıı, eyı gondı azhǫ nàgehtsį sıı, azhǫ ełexè whela ageele t'à eyı wegondı edàgoodı

agoodı sıı gedı t'à weghǫ gondı nįhtł'è gehtsįa, sįlaı xo tąt'è weghǫ nįhtł'è gehtsįa, 2003 xo k'e wexèhòewìa, 2001 gondı hòòlį ekìyeh.

C. yatı gha sǫmba deèghàà whela gha, dıı haanì eghàlageeda ha:

C1. Ndèts'ǫ̀ k'aawo, dıı yatı gha k'aawo elį dee, yatı gha sǫmba whela àʔį̀ nındè eyı lah zǫ wets'ǫ̀ k'èhòwı gha yıxòedıh ha.

C2. Dıı lah azhǫ wek'è eghàlahòda hòdı sıı wegha sǫmba deèghàà whela àdle ha.

C3. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah gha k'aawo elį sıı, įda gogha ndèts'ǫ̀ k'aawo eyıts'ǫ edzaneèk'e gha ndèts'ǫ̀ k'aawo yatı gha naawo gııtǫ sıı, gık'è eghàlahòda gha wexòedı ha.

C4. Ndèts'ǫ̀ k'aawo edlàtłǫ xo ts'ǫ̀, yatı gha kǫ̀ta sǫmba t'à gıts'àdı ha sıı, eyı sǫmba deèghàà wexòedıa xè adį ts'ǫ̀ sǫmba àt'į sıı wexòedıa.

C5. Ndèts'ǫ̀ k'aawo, kǫ̀ta yagòla, eyìleh gots'ǫ yatı k'è eghàlageeda gha sǫmba hàgeetah gha dìle, eyı naawo ndèts'ǫ̀ k'aawo yagįlį dıı naawo ts'àdàgeedıa.

D. Dǫne yatı t'à dǫne ts'àädıa, dıı haanı eghàlagìde ha:

D1. Dǫne lah gıghàts'èʔa ha nındè, ası azhǫ wexòets'ıhdı zǫ t'à, naawo weghàà eghàlahòda.

D2. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah ts'ǫ̀ k'aawo elį sıı, dǫne lah gıghàgeeʔ ha nındè, ndèts'ǫ̀ k'aawo gınįhtł'èkǫ̀ tąt'è azhǫ naawo xòegıhdı zǫ t'à.

D3. Ndèts'ǫ̀ k'aawo, dǫne yatı nàke t'à eghàlagìde sıı, edaanì dǫne ts'àgeedı gha eghàlagìde sıı wek'àhòtah ha.

D4. Ndèts'ǫ̀ k'aawo, dǫne gha etaatı gha nındè, ts'àtaà gıgha ası azhǫ łegehdı gha, nįhtł'è k'è etaatı gha, eyıts'ǫ wet'à eghàlats'èda goht'ǫ ts'àtaà whela gha gıts'ǫ̀ hòelį.

D5. Ndèts'ǫ̀ k'aawo įda ndèts'ǫ̀ k'aawo xè eghàlagìde xè Mòla yatı gha, į̀lè kǫ̀ etaahtı haanı, ası azhǫ gıgha Sǫmbak'è whela ageele ha, eyıts'ǫ 1-800 fǫ̀ sıı gıgha seèdlea.

D6. Ndèts'ǫ̀ k'aawo, dǫne sǫłı̨ yatı xè eghàlagìdedǫ yagı̨lı̨ sıı, dıı haanı sıı, ı̨̀lè kǫ̀ ts'ǫ etaahtı dǫne gha eghàlagìde ha ts'àtaa gehkw'e ha weghǫ kǫ̀ta dǫne sǫłı̨ yatı k'e eghàlagìdeǫ yagı̨lı̨ sıı ts'ǫ̀ gogende ha.

D7. Ndèts'ǫ̀ k'aawo, dıı haanı lah hòlı̨ nındè, nàke xo wek'è eghàlagı̨̀da tł'ahǫ nındè wek'àhòtah ha, ahsı̨̀ wet'àʔa hǫnì xòdı t'à wek'àhòta ha.

D8. Yatı gha k'aawo dehkw'e sıı, dǫne sǫłı̨ yatı gha eyıts'ǫ Mòla yatı gha etaahtı edàtłǫ gohłı̨ xòdı t'à gı̨zì azhǫ dèk'ètł'è àgeele ha.

E. dıı lah k'e eghàlahòede gha, dıı haanı wek'è eghàlahòda nındè nezı̨a:

E1. Ndèts'ǫ̀ k'aawo, dǫne sǫłı̨ yatı kǫ̀ta xè dǫne etaahtı elı̨ gha nı̨ı̨wǫ dè, eyı gha kǫ̀ta yagòla hoghàgeetǫ gha. Nàedık'èzhǫ naawo ts'ǫhk'e, Ts'eko k'aawo naawo ts'ǫhk'e, dǫsìnìyaetıdǫ naawo ts'ǫhk'e t'ah sıı wet'àhòdı t'à gha dǫne eyı naawo ghǫ hoghàgeetǫ ha. Dǫne deyatı deèʔǫ̀ wet'àgeet'ı̨ t'à, eyı haanı gha lah łǫ àde ha.

E2. Nı̨htł'èkǫ̀ gha k'aawodee elı̨ sıı, edaanı dǫne sǫłı̨ yatı dǫne hoghàgootǫdǫ yagı̨lı̨ sıı gıgha hoghàgeetǫ gha seedle gha, kǫ̀ta dǫne gıxè, eyıt'à nı̨htł'èkǫ̀ gha naawo deèʔǫ̀ nàtso àdea.

E3. Nı̨htł'èkǫ̀ gha k'aawodee elı̨ sıı, dǫne deyatı hoghàgeetǫ gha asıı azhǫ ts'àtaà whela àgeelea, dǫne t'ala sıı gha, chekoa gìot'ı̨ gha, ndèts'ǫ̀ k'aawo cheèke gha eyıts'ǫ dǫne t'ala sıı dıı haanı yatı hoghàgıtǫ negı̨̀wǫ dè gha.

E4. Dıı lah gha Ndèts'ǫ̀ k'aawo eyıts'ǫ Nı̨htł'èkǫ̀ gha k'aawodee elı̨ sıı, Aurora College eyıts'ǫ dǫne sǫłı̨ kǫ̀ta nàgeede sıı azhǫ ełexè yatı dǫne hoghàgeetǫ gha gık'e eghàlagìde ha, etaahtı gı̨lı̨ gha sıı dǫne hoghàgeetǫ ha, wet'à sǫmba k'ègeedı gha sıı wexòedı ha.

E5. Aurora College eyıts'ǫ dǫne gha eghàlagìde yagı̨lı̨ sıı, dǫne yatı hoghàgeetǫ k'e eghàlagı̨̀da nındè eyı weghǫ xo tąt'è nı̨hłt'è gehtsı̨a.

F. dǫne sǫłı̨ yatı wedànàhòtah gha, dıı haanı lah wets'àdàts'èdıa:

F1. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah k'e eghàlada sıı, dǫne sǫłı̨ kǫ̀ta xè, hotì eghàlagìde ha. Dǫne naawo k'e eghàlagìdedǫ sıı xè eyıts'ǫ ǫhdaa sıı xè yatı mǫhdaa deèzhì sıı yatı weegò gògìhʔà gha ełexè eghàlagìde ha, eyı wet'à azhǫ łek'èa gı̨wǫ dè, weghǫ nı̨htł'è hohłèa.

F2. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah k'e eghàlada sıı. kǫ̀ta dǫne sǫłį yatı k'e eghàlagìdedǫ yagįlį sıı xè, yatı ts'ǫhk'e nįhtł'è azhǫ whela sıı. edàtłǫ whele weghǫ nįhtł'è gehtsįa.

F3. Dǫne naawo k'e eghàlagìde sıı eyıts'ǫ ndè nįhtł'è wįįzì hohłè k'e eghàlagìde sıı gha sǫmba whela sıı. azhǫ weghǫgeeda ha.

G. dǫne sǫłį yatı deèʔǫ̀ wek'e eghàlada ha, dıı haanı àdle ha:

G1. Ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı. kǫ̀ta nįhtł'è gha k'aadee yagįlį sıı. dǫne sǫłį yatı k'e dǫne hoghàgeetǫ gha sǫmba gıts'ǫ̀ àt'į sıı. eyı lah zǫ sǫmba wets'ǫ̀ k'èhòwı gha goòhdıa. Eyı naaowo wet'à. dǫne sǫłį yatı deèʔǫ̀ nįhtł'èkǫ̀ gıt'ààt'įa àde ha.

G2. Ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı. dıı gondı deèghàà wegògìhʔą̀ t'à. nįhtł'è 73.3 nįhtł'èkǫ̀ gha naawo ghàà (1985). nįhtł'èkǫ̀ gha k'aadee gįlį sıı. dǫne sǫłį yatı chekoa hoghàgogehtǫ gha gedı t'à naawo gehts'įa.

G3. Ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı. edàtłǫ sàdzee ts'ǫ̀ dǫne sǫłį yatı chekoa hoghàgeetǫa gedı t'à weghǫ naawo hohłèa. eyı wet'à nįhtł'è 73.3 nįhtł'èkǫ̀ gha naawo ghàà (1985) nàtso àdea. edàtłǫ sàdzee hoghàgeetǫ gha dìle xòdı t'à weghǫ naawo hohłèa.

G4. Ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı. nįhtł'è gha naawo (1995)ładį àyeele ha eyı wet'à. yatı k'è eghàlagìde deèʔǫ̀ wexògıhdı àdea.

G5. Ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı. edaanì chekoa nįhtł'èkǫ̀ hoghàgeetǫ sıı wexòedı ha eyıxè sıı nįhtłèkǫ̀ gha k'aawo sıı edaanı eghàlagìde wexòedı ha.

G6. Ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı. Chekoa nèchàlea deyatı hoghàgeetǫ sıı. kǫ̀ta nįhtł'èkǫ̀ gha k'aadee yagįlį sıı gohxè eghàlagìdea.

G7. Ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı. kǫ̀ta goxè hòtì nezį eghàlada ha. nįhtł'èkǫ̀dee sıı xè. dǫne lah k'e sıı hoghàgeetoǫ ha. chekoa hahtǫ gįlį sıı xè. eyıxè sıı edaanı gıts'àedı sıı weghàgeeda ha.

G8. Ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı. nįhtł'èkǫ̀ ts'ǫhk'e. edaanı dǫne sǫłį yatı k'e eghàlagìde ha nįhtł'è gehts'į ha. chekoa nechàlea eyıts'ǫ

nįhtł'è honǫdaòts'ǫ̀ nàke ts'ǫ̀. dǫne sǫlį yatı azhǫ kàʔa hoghàgeetǫ ha. azhǫ kǫ̀ta yatı k'è eghàlagìdedǫ sıı gıxèa.

G9. Ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı. nįhtł'è gha naawo (1995) ładį àdle ha, chekoa gıòt'į deyatı zǫ t'à dezha nįhtł'èkǫ̀ hoghàgeetǫ ha gįwǫ dè, chekoa nèchàlea ts'ǫ, chekoa edàtłǫ nįhtł'èkǫ̀ ageet'į ghàà.

G10. Ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı, nįhtł'èkǫ̀ gha k'aadee edaanı eghàlagìde sıı wek'àhòtah ha eyıts'ǫ TLC sıı edaanı delah k'e eghàlagìde sıı wek'àhòtah. kǫ̀ta hòtı nezį xè eghàlgeeda ha hageele ha.

G11. Ndèts'ǫ̀ k'aawo nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı. xo tąt'e yatı weghǫ edàgǫht'e weghǫ nįhtł'è gehtsįa eyıxè sıı. ek'ètehtsòdǫ ts'ǫ̀ ageele ha eyıts'ǫ yatı gha dehkw'e sıı ts'ǫ̀ nįhtł'è ageele ha.

H. yatı deèʔǫ̀ wek'e eghàlahòda gha dıı haanı wek'e eghàlada ha:

H1. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah ts'ǫ̀ k'aawo elį gha sıı. kǫ̀ta xè edaanı yatı t'à eghàlahòda dè nezįa gedı t'à wek'e eghàlageda ha. dalegehke ghàà ełàk'à wek'e eghàlageeda ha. Dǫne sǫlį yatı k'e gehkw'e hòlį tł'àhǫ dè. dedį edaanı yatı k'e eghàlahòde gha gıts'ǫ̀ k'aawo gįlį àde ha.

H2. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah ts'ǫ̀ k'aawo elį sıı. Mòla yatı k'e eghàlagìdedǫ yagįlį sıı. edaanı deèʔǫ̀ deyatı k'e eghàlagìde gha seèdla nındè nezį xodı t'à segeele ha.

H3. Kǫ̀ta gha k'aawo yagohłį sıı. dedį sıı. dıı yatı k'e eghàlagìdea wexògıhdı gha gıts'ǫ̀ hòelį. eyıts'ǫ dǫne naawo wetaa gohłįa sıı wexòedı ha.

H4. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah ts'ǫ̀ k'aawo elį sıı. eyıts'ǫ kǫ̀ta naade sıı ełexè įda gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo. dǫne sǫlį yatı eyıts'ǫ Mòla yatı sìì wet'àʔa geedı t'à weghǫ nàdàgehde gogèdıa. adį kǫ̀ta t'ahsı deyatı t'àgeet'į t'ah.

H5. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah ts'ǫ̀ k'aawo elį sıı. dıı haanı yatı deèʔǫ̀ wek'e eghàlahòda dìì gha sǫmba deèʔǫ̀ whela àyeelea.

H6. Ndèts'ǫ̀ k'aawo. cheeke lah gòò k'e nììde nındè. dıhdę dǫne edàwhìt'į naade ghǫ hoghàgohtǫ ha.

I. radıo k'e eıts'ǫ TV k'e deèʔǫ̀ dǫne sǫłį wet'à hòt'į gha, dıı haanı wek'e eghàlahòda ha:

I1. Ndèts'ǫ̀ k'aawo, dǫne sǫłį yatı gha eyıts'ǫ Mòla yatı gha, ełets'ǫ̀ gotss'ende naawo ts'ǫhk'e, wet'à gots'ende ts'ǫhk'e, wet'à sàtsǫ̀ ets'èetł'è ts'ǫhk'e azhǫ wegha dǫne ts'àdàgeedı ha.

I2. Nįhtł'èkǫ̀ gha k'aawodee elį sıı, eyıts'ǫ eyìleh dǫ, dǫne sǫłį yatı k'e eghàlagìdedǫ yagįlį sıı ts'àgeedı gha, sǫmba t'à haanı-le dè weghǫ nàdàts'ehde naawo ts'ǫhk'e.

I3. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah ts'ǫ̀ k'aawo elį sıı, gıcheeke, dǫne sǫłį yatı k'è ets'eetł'è gha sàtsǫ̀ wet'à ets'eetł'è goht'ǫ sıı gıgh ts'àtaa whela ageele ha. ets'eetł'è gha sàtsǫ̀ wet'à ets'eetł'è goht'ǫ sıı gıgh ts'àtaa whela ageele ha. Kǫta neetłǫ gǫ, deyatı k'è egeetł'è ageede nındè, ets'eetł'è goht'ǫ ts'įwǫ àdea neet'à gıcheeke gha haanı ts'àtaa whela ha.

I4. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah ts'ǫ̀ k'aawo elį sıı, dǫne sǫłį yatı kǫta, deyatı k'è egeetł'è gha, wet'à eghàlats'èda goht'ǫ ts'àtàà whela ha eyıxè sıı GIS sıı t'à eghàlgìde ha hǫnı ts'ìʔǫ, eyı sıı wenaawo łǫ ts'įʔǫ, eyı haanı naawo wek'è eghàlada ha.

J. dıı lah haįcho gonàdą wheʔǫ sıı, deghàà weghàlada gha, dıı haanı wek'e eghàlada ts'edı:

J1. Edzaneèk'e gha k'aaawodee elį sıı, dıı lah gha, dǫne lah k'e nèyehteè ha. 60 dzę weghà hòʔǫ.

J2. Ndèts'ǫ̀ k'aawo, dıı yatı gha naawo ładį ageele gha, dıì gehkw'e t'ìı, ładį ageele ha.

J3. Ndèts'ǫ̀ k'aawo dıı lah gha k'aawo elį sıı, įlè xo dıı lah wek'è eghàlada tł'ahǫ, dıı ası hàtłǫ weyìı dek'ètł'è ha:

- Dıı lah azhǫ ts'ìızì įle sıı, ayı edàtłǫ wek'è eghàlagįda
- Įda gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo eyıts'ǫ dıhdę edzaneèk'e gots'ǫ ndèts'ǫ̀ k'aawo naawo gìıtǫ sıı weghǫ edàgǫht'e
- 2004-2005 xo k'e weèʔǫ̀ ts'ǫ dıı lah wek'e eghàlahòda gha eyıts'ǫ sǫmba wegha whela įle sìı weghǫ edàgǫht'e.

Dıı lah azhǫ ìızhì sıı, edaanì wek'è eghàlahòda ha

Gohxį dıı hats'ı̀wǫ, dıı lah hòts'ehts'į ghàdìle, haanıkò azhǫ ełexè ghàà àdle ha dìì. Eyıt'à dıı naawo sıı weta wheɂǫ̀ ats'ı̀la, deghàà wek'è eghàlahòda ha ts'ıwǫ ts'ıɂǫ̀:

- Įdaa whaà gots'ǫ̀ degha segòts'elea, wet'à chekoa eyıts'ǫ dǫne yatı nàke k'èzhǫ sıı gha seedlea
- Dıı haanı gha sǫmba whela sıı, azhǫ wedànàhòtah ha, dǫne sǫłį yatı k'e eghàlagìde gha sǫmba whela sıı, eyı zǫ gha wek'è eghàlahòda ha
- Lah tąt'è, sǫmba edàtłǫ wets'ǫ̀ k'èhòwı sıı wexòedı ha
- Nįhtł'èkǫ̀ eyıts'ǫ dǫne sǫłį yatı k'è eghàlagìdedǫ yagįłį sıı, deèɂǫ̀ nezį ełexè eghàlagìde gha geets'èle ha
- Wet'à eghàlagìde ha sǫmba sıı, edàtłǫ xo ts'ǫ̀ wet'à eghàlageeda gha sǫmba t'à gıts'àdıa eyıxè sıı, sǫmba k'ègeedı gha ełexè eghàlagìde ha
- Eyı neèk'e sıı, wet'à dǫne hoghàgeetǫ gha nįhtł'è yàgehts'į sıı wet'àgeet'į xè weghàgeeda ha.

Dıı lah hanì àtł'è sıı, xo ekwełǫ̀ gha àdlà, sįlaı xo ts'ǫ̀ dıı lah wek'e eghàlahòda neet'à, wet'à deghàà dıı lah k'e eghàlageeda ha, eyıxè sıı nezį sıı dıı lah wexògıhdı ha.

Nǫǫde yatı

Dıı dǫne lah k'e eghàlagìde sıı, sìì mahsı gįwǫ, dǫne azhǫ gıts'àgįdı sıı gha mahsı gįwǫ. Dıı lah k'e eghàlagìda sıı, įda yatı ts'ǫhk'e lah haatł'ǫ k'e eghàlahòda xòdı t'à weghǫ nįhtł'è gehtsį hǫt'è. Dǫne azhǫ edzaneèk'e naade sıı, goyatı eyıts'ǫ gonaawo nàgıhtàà hǫǫwǫ. Edzaneèk'e azhǫ ts'ǫ̀ ładį gıxè hòòɂǫ gık'eezhǫ xò, goyatı achį wet'ànàhòt'į gha lah dee gonàda wheɂǫ neet'à, dǫne azhǫ dıı lah k'e eghàlada dè ts'įwǫ, dıı lah sıı dǫne azhǫ gıts'ǫ̀ hòelį. Gohxį goįtłǫ nįle hò, goyatı łǫ hǫt'è. Gonaawo ghǫ axòts'èdı nındè nezįa, dıı gogha eyıts'ǫ įda gogha sıı, goyatı wet'à nàts'ètso hǫt'è. Azhǫ deghàà hotì weghàts'èèda nee xè golah łǫ wek'èts'èzhǫ. Goįnà t'à dıı lah k'e eghàlats'ıdà.a

SUMMARY REPORT

Languages are important because they are about our identity — how we understand and interact with the world and with each other. The Northwest Territories (NWT) is unique in Canada and the world because we have 11 official languages. Our challenge is to maintain and strengthen these languages as working languages at all levels of our society. We are not unique in our efforts to value our languages. Many other countries and regions are struggling to preserve and revitalize the use of minority and indigenous languages. This report speaks to the importance of our NWT official languages. It provides a review of government policy with respect to the languages that we use in our northern society.

The Legislative Assembly of the Northwest Territories appointed the Special Committee on the Review of the *Official Languages Act* (SCOL) in the spring 2001. The Special Committee was honoured to carry out this important public policy review. But the Committee was also challenged by the scope and complexity of the work required. The Committee has worked hard and learned a great deal about languages. It has made a serious effort to establish a vision and recommend practical new methods of strengthening our northern languages. With the release of this report, the Special Committee urges all NWT citizens to open their hearts and their minds to reflect on the value of our languages and the cultures in which they are rooted. We must continue to invest in our languages as a means to building a healthy, sustainable society.

1. Introduction to the Review

The final report of the Special Committee on the Review of the *Official Languages Act* consists of five publications:

- A summary in all official languages
- A final report in English
- A translation of the final report in French
- A proposed draft Bill to amend the *Official Languages Act*
- A CD-ROM with the four publications.

This summary matches the chapters and the main sections of the final report. It addresses the following topics:

1. Introducing the review
2. Valuing our languages
3. Reviewing the history of language legislation and policy
4. Assessing the condition of our official languages
5. Identifying practical and effective ways to revitalize our languages
6. Assessing official language legislation, management, and service delivery
7. Considering options for change
8. Establishing a shared vision and recommending change.

Where differences exist between the information provided in this summary and the final report; the final report must be considered accurate. Throughout this summary, the *Official Languages Act* (1990) is sometimes referred to as the *Act* or the *OLA*.

The Spirit and Intent of the NWT *Official Languages Act*

The NWT *Official Languages Act* (1990) recognizes Cree, Chipewyan, Dogrib, English, French, Gwich'in, Inuktitut (including Inuvialuktun and Inuinnaqtun), and Slavey (including North and South Slavey) as official languages. The spirit and intent of the *OLA* is captured in a few key phrases from its preamble:

- Being committed to the preservation, development, and enhancement of the aboriginal languages
- Desiring to provide in law for the use of the aboriginal languages in the Territories including the use of the aboriginal languages for all or any of the official purposes of the Territories at the time and in the manner that is appropriate
- Desiring to establish English and French as the Official Languages of the Territories having equality of status and equal rights and privileges as Official Languages.

The *OLA* gives our official languages special rights and privileges within institutions of the Legislative Assembly and Government of the Northwest Territories (GNWT).

Carrying out the Review

To meet its terms of reference, the Special Committee studied a wide range of information on the value of language, language shift, language rights, language education, and language revitalization. It encouraged public dialogue and input by holding community and public hearings and hosting two territorial languages assemblies. During its visits to 17 communities, Committee members toured day-care centres, schools, and cultural centres. The Committee also met with special interest groups such as the Dene Nation leadership, representatives of the francophone community, and federal and territorial government officials.

In June 2002, the Committee published its Progress Report. This report was tabled in the Legislative Assembly and distributed to language communities and other interested organizations. The Progress Report and its preliminary directions for change were discussed in detail at the second territorial languages assembly, held on the Hay River (K'atl'odeeche) Dene Reserve in October 2002.

The Committee then prepared its final report, including a proposed draft bill to amend the *Official Languages Act*. The Special Committee sent draft chapters of the report to language, legal, and political specialists to make sure the report was accurate and had not overlooked any important information. The Committee is confident that many of the opinions and ideas put forward by the language communities are reflected in the report.

However, because language issues are sensitive and complex, the report may have some minor gaps or errors. These are the responsibility of the Committee.

Understanding Special Words and Phrases

A few words and phrases used in this summary report have special meaning with respect to language, so the following definitions are provided.

Language community refers to those people who identify themselves with and are historically connected to one of our official languages.

Language preservation refers to the steps taken to record and document a language while its fluent speakers are still alive. Preservation is the first step in language revitalization. Language preservation can also refer to terminology development, allowing a language to adapt to new situations.

Language revitalization refers to the goal of intergenerational communication and the steps taken to achieve this goal. A language is considered revitalized when grandparents and parents are once again passing their traditional language on to their children in the home, school, and community at large.

Language territory, language region, and language homeland all refer to the main geographic area in which a language community lives. However, language homeland refers specifically to the traditional land use areas of the NWT Aboriginal language communities, as determined through land claim and self-government agreements.

Sociolinguistics refers to the scientific study of the relation among language, culture and society.

2. Valuing Our Languages

The NWT has a long history of language and cultural diversity. This diversity is being undermined by the strong influence of Western culture and the English language. The Special Committee believes that this diversity, although challenging, provides us with many opportunities. We must view all our official languages as social, cultural, environmental, and economic resources that benefit our northern society as a whole.

The Social and Cultural Value of Our Languages

The Special Committee has learned that language contributes greatly to our personal and cultural identity, our history, and our collective knowledge. Many studies have concluded that language loss has contributed significantly to self-esteem and social problems within Aboriginal communities across Canada. NWT Aboriginal language communities and the recent NWT Social Agenda conference have stressed the social value of language and cultural renewal for the north. Language revitalization is seen as important to personal and cultural healing and survival. For Aboriginal communities, support for language revitalization is a way to overcome past injustices, restore social balance, and build social and cultural relationships from a place of self-worth, security, and pride. For the francophone community, strengthening the use of the French language will help to overcome cultural isolation and nourish the historic francophone identity in the NWT.

The Aboriginal languages are the source of much of our history as a northern people and are essential to the preservation of this history. These languages contain valuable information about historic events, environmental understandings, and spiritual teachings. Without this history, we become disconnected from the past and lose our collective identity.

Ecological diversity is a characteristic of the natural world and essential to the long-term survival of plant and animal species. Linguists are now exploring the important contribution that language makes to social diversity. Languages contribute to the sum total of human knowledge. Therefore, loss of language results in loss of knowledge, reducing our ability to fully understand the world. The Aboriginal languages in particular reflect a unique, spiritual worldview. This worldview has been effectively integrated into a variety of social and justice programs. Maintaining the Aboriginal languages allows us to continue incorporating Aboriginal ideas and practices into our contemporary society, for our mutual benefit.

The Environmental and Scientific Value of Our Languages

Aboriginal society has always valued traditional knowledge (TK). Recently, the scientific value of TK has been recognized at a broader social level, particularly in environmental research. Regulatory agencies such as the Beverly-Qamanirjuaq Caribou Management Board, the Mackenzie Valley Environmental Impact Review Board, and the Canadian Environmental Assessment Agency have begun adopting TK policies and supporting TK research. TK provides new environmental insights and can guide northern resource management planning activities. TK is dependent on language, because it is difficult to translate some Aboriginal teachings into English. As well, important knowledge about the land is contained in traditional place names or in the stories attached to those sites. If we are to benefit from traditional knowledge in environmental and resource planning, we must preserve and maintain the languages that hold and interpret that knowledge.

The Economic Value of our Languages

The GNWT supports the continued development and expansion of the traditional economy and cultural tourism. These economic activities are rooted in the land, the language, and in the traditions of our Aboriginal peoples. The traditional economy requires an understanding of our spiritual relationship with the land and this relationship is best expressed through the Aboriginal languages. Maintaining a traditional economy, therefore, requires ongoing use of the Aboriginal languages.

Cultural tourism is increasing and is compatible with the traditional economy. However, a competitive tourism marketplace requires the development and marketing of special cultural activities and experiences. Our Aboriginal language and cultural diversity provides a distinct and natural advantage for tourism. As well, the existence of a vibrant francophone community allows for the development and promotion of the NWT as a tourism destination for French speaking tourists.

Few jobs within the GNWT or other agencies currently require the use of the Aboriginal or French languages, even where services are being provided directly to these language communities. Establishing more positions requiring the Aboriginal or French languages would provide an incentive to learn and use these languages. More employment opportunities for bilingual residents, particularly Aboriginal people in the regions, would immediately be created. Increasing bilingual program and service delivery would also lead to an expansion of the 'language economy'. Demand would increase for language materials, radio and television programming, language research, and language instruction. Some of these goods and services may be exportable to language communities outside of the NWT. Overall, by increasing the economic value of our languages, we can contribute to the diversification and strengthening of our economy.

3. Reviewing NWT Language Policy

We express value for our languages through public policy that supports and promotes these languages. Language policy is particularly important for indigenous and minority languages, because these languages are often threatened by a dominant language. Public policy can include legislation, written policies, programs, services, and management systems. Canada and the NWT have had Aboriginal and French language policies for many years. Reviewing the results of our past and current policies can provide direction for future policy decisions.

Language Policy Before the 1950s

Aboriginal Language Policy: During early contact among European settlers and First Nations in Canada, the Aboriginal languages were commonly used for trade and other purposes. This contact even resulted in a new people, the Métis, with a new language, Michif. However, since the late 1700s, the French and English in Canada have

maintained policies to repress Aboriginal language and culture and assimilate Aboriginal people into mainstream society. The *Indian Act*, residential schools, treaties, and resource development undermined traditional languages and cultures. Governments tried to force Indian and Inuit peoples to adopt Euro-Canadian ways. These policies, particularly residential school, led to significant language loss and social disruption. Surprisingly perhaps, by the early 1950s a high percentage of Aboriginal people still claimed their traditional language as their mother tongue.

French Language Policy: The struggle between French and English language rights began in the 1700s with the defeat of French military forces and the establishment of British rule in North America. The British initially tried to assimilate the francophones, but eventually adopted a policy of linguistic duality and cultural tolerance. The *Constitution Act* (1867) guaranteed constitutional protection for French within the Parliament of Canada and the houses of the legislature of Quebec. The *North-West Territories Act* (1875) created a territorial legislature that published its laws in both French and English. However, in 1892, the legislature declared English to be its only official language. Use of the French language outside of Quebec generally declined throughout the 1900s. However, the influence of the fur trade and, especially, French-speaking Roman Catholic missionaries helped maintain French as a working language in the NWT.

Language Policy from 1950 through 1984

Aboriginal Language Policy: In the 1950s, the federal government increased its assimilation efforts in the NWT through mandatory schooling and the relocation of outlying families to permanent communities. The number of residential schools and hostels increased and the number of Aboriginal students attending school also increased significantly. School curricula did not reflect or respect Aboriginal language or culture. In 1969, the *Statement of the Government of Canada on Indian Policy* (1969) (referred to as the 'White Paper'), called for the full assimilation of Aboriginal peoples across Canada. Aboriginal people actively opposed the White Paper and their efforts resulted in a resurgence of native culture and language. The 1970s saw the transfer of some reserve-based schools to First Nations, Supreme Court rulings supporting Aboriginal rights, and greater sensitivity toward Aboriginal language and culture in northern schools. However, by 1981, only 30% of Aboriginal people in Canada claimed a traditional language as their mother tongue, although this percentage was higher in some areas, including the north.

In 1982, existing aboriginal and treaty rights were recognized in the *Constitution Act* of Canada. In 1984, the federal government proposed to make French and English the official languages of the NWT. The GNWT objected to this proposal but agreed to pass the *Official Languages Act* (1984). The *OLA* recognized French and English as official languages but also provided legal recognition of the Aboriginal languages. The negotiation process between Canada and the GNWT included a 'cooperation agreement' that has continued over the years. This agreement has provided federal funding for French language services and Aboriginal language revitalization activities.

French Language Policy: By the 1950s, much of the business of Quebec was conducted in English, even though French continued to be the majority language. Formal efforts to revitalize the French language in Quebec and across Canada began in the 1960s. The Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism, established in 1963, recommended minority language education rights, a bilingual federal public service, and recognition of the distinct character of Quebec. These recommendations resulted in the *Official Languages Act* of Canada (1969) and led to the funding of French language schooling in the NWT. The *Constitution Act* (1982) provided constitutional protection of French and English language rights and minority language education rights across Canada.

Reviewing Recent Language Policy

Since the establishment of the *OLA*, the GNWT has worked to revitalize the Aboriginal languages and provide a reasonable level of services in all official languages. The Report of the Task Force on Aboriginal Languages (1986) led to official language status for the Aboriginal languages, establishment of the Office of the Languages Commissioner, standardization of the Dene writing system, better training and certification for interpreter-translators, and greater use of Aboriginal place names. The *Canada-NWT Cooperation Agreement for French and Aboriginal Languages in the NWT* has primarily supported French language service delivery and Aboriginal language interpreter-translator services, teacher training, and materials development. The Agreement has also supported a wide variety of community-based language projects. Recently, the Aboriginal language communities have taken on greater responsibility for language activities at the regional and community levels.

The *Education Act* (1996) allows DECs to choose the language of instruction for schools and requires them to offer second language instruction. However, instruction is dependent on demand, the availability of fluent teachers, and sufficient materials. These conditions have proven to be restrictive for the Aboriginal languages. The *Education Act* and regulations also provide for French language schools operated by French school boards, in accordance with the *Charter of Rights and Freedoms*.

The GNWT published the *Official Languages Guidelines Manual* (1997a) and adopted the *Official Languages Policy* (1997b). At that time, the Minister of Education, Culture and Employment (ECE) was given responsibility for implementing the policy. Individual departments became responsible for official language service delivery. During the 1990s, the Office of the Languages Commissioner made numerous recommendations to the Legislative Assembly to improve official language program and service delivery, but few of these recommendations were acted upon.

Since the establishment of the *OLA*, three French language studies have been carried out. Each has concluded that French language service delivery is inadequate and identified the need for improvement. Recently, discussions have taken place on the possibility of a French language service center. ECE continues to play the lead role in official language

program and service management, guided by the Official Languages Policy and Manual. Although the *OLA* allows for the establishment of regulations to guide program and service delivery, none has yet been established. Overall, the most significant policy shift over the past decade has been the decentralization of official language program and service delivery and an expanded role for language communities.

4. Assessing the Condition of Our Official Languages: Cause for Concern

The NWT is rapidly shifting from a multilingual territory to an increasingly unilingual territory, with English as the dominant language. This shift has continued in spite of the *Official Languages Act* and current polices and funding. It is important to understand the nature and extent of this shift in order to develop effective revitalization strategies.

Understanding Language Shift

Language shift occurs when members of a language community abandon the use of one language or dialect, through choice or pressure, in favour of another language or dialect. Language shift includes 'language de-acquisition' where members of the language community, particularly youth, become less fluent. Language shift can also lead to 'language obsolescence', where a language is no longer used within home, school, and community. In extreme cases, shift can lead to 'language death', where no fluent speakers survive. Language shift is a common occurrence throughout the world, and is often a result of decreasing populations (due to war, famine, or disease) and cultural assimilation. Language shift has been increasing within the last century, mainly due to the influence of English on the world economy, communications, and technology.

Language shift is often measured through the home language to mother tongue language ratio. People who learned one language as their mother tongue but now use another language as the main language in the home have undergone language shift. If the parents' mother tongue is not being used at home, children are not learning to speak it. This pattern can cause a rapid decline in language use because the most effective place for children to learn a language is in the home from their parents.

Census Canada gathers home language and mother tongue data that the NWT uses to assess language shift. However, the Census data does not provide specific reasons for language shift. Other research, such as sociolinguistic studies, must be carried out to clearly identify the causes of language shift. Some Aboriginal language communities have carried out research on language shift. Most have concluded that their language is declining in use, some more quickly than others. The Assembly of First Nations has identified two major reasons for Aboriginal language decline:

- Suppression in residential schools and forced integration into the provincial school systems

- A general history of government suppression and oppression that has created negative attitudes about the value of Aboriginal languages among Aboriginal people themselves.

Language shift is a complex process, however, and normally includes a combination of economic, cultural, and social factors.

The following section provides a brief summary of the overall status of our official languages. Much of this information has been gathered from previous language studies because it is based on the 1996 Census and other existing GNWT data. Unfortunately, the 2001 Census data was not available in time for this report. The condition and status of Michif, the language of the Métis, requires further study.

Assessing the Condition of our Aboriginal Languages

Figure 1 below illustrates:

- The total number of people in the NWT who identified themselves as being members of a particular Aboriginal community
- The number of people from this Aboriginal community who learned their traditional language as their first language or mother tongue and still understand it
- The number of people who currently use the mother tongue as their home language.

The current data does not separate North and South Slavey. The Inuktitut data include Inuvialuktun and Inuinnaqtun but do not include the population of Nunavut.

This figure shows that less than half of those people who are identified as members of a particular Aboriginal language community have learned their traditional language as a mother tongue and still understand it. Fewer still use their traditional language as the primary language at home. The large differences between the population, mother tongue speakers, and home language users indicate that significant language shift is occurring. As can be seen from the figure, the rate of shift varies among the language communities. Dogrib shows the least amount of shift and Gwich'in the highest.

Figure 1. Aboriginal language shift by language community (Source: SCOL)

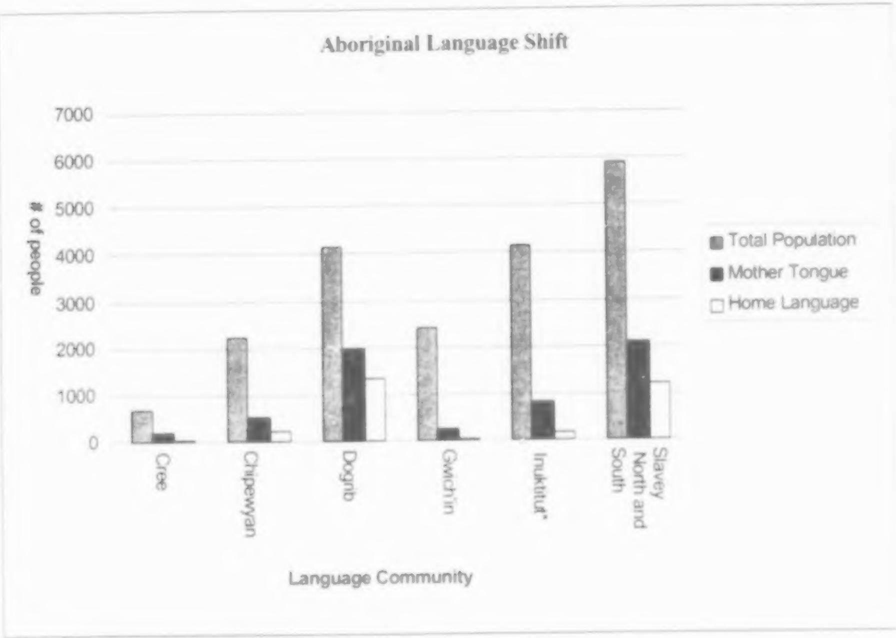

Figure 2 indicates the overall rate of language shift between generations by showing the percentage of people in each age group who can speak an Aboriginal language. Although the rates vary among the different language communities, the pattern is the same: young people are rapidly losing their traditional language. As well, according to the language communities, those youth that do speak the language are not as fluent as the older generations.

Figure 2. Intergenerational language shift for the Aboriginal languages (Source: SCOL)

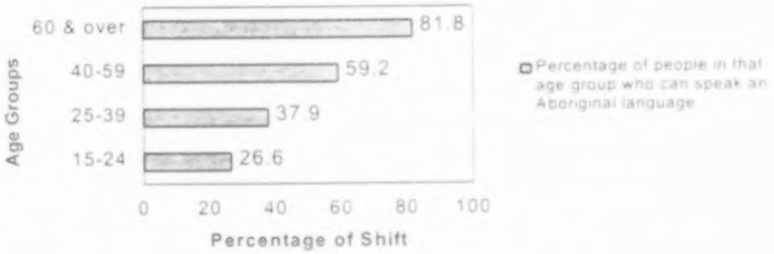

Figure 3 illustrates the pattern of language use within our communities. It shows that a relatively high percentage of Aboriginal people in the smaller communities speak their

language at home (85%). A smaller percentage of Aboriginal people in the larger centers use their language at home (approximately 50%).

Figure 3. Percentage of Aboriginal people who speak an Aboriginal language at home, work, and school (Source: Labour Force Survey)

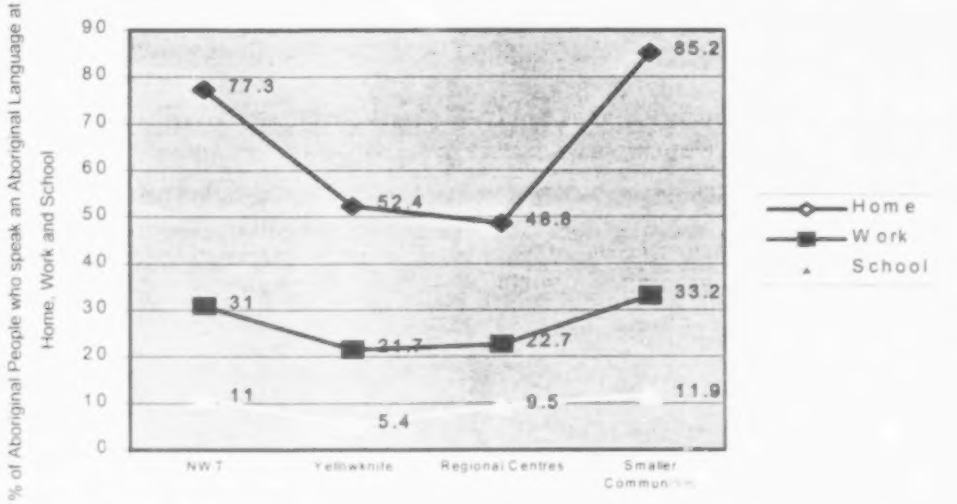

Figure 3 also shows that the Aboriginal languages are used mainly at home. Language use at work is much lower, even in the smaller communities (33%), indicating the dominance of English in the workplace. As well, a very small percentage of people use their Aboriginal language in the schools (from 5 to 12%). This data may indicate that a small percentage of teenagers speak their language, but may also mean that the opportunity to speak an Aboriginal language at school is low.

Literacy rates for the Aboriginal languages are also very low. Few people can read or write their traditional language, even though writing systems for these languages have existed for many years.

Overall, the pace of language shift in the NWT is increasing, with significant Aboriginal language loss among our younger generations. For some of our languages, the situation is critical. The NWT is one of the few homelands in the world for most of these languages. If we do not act, these languages may be lost.

Assessing the Condition of French and English

From a national and international perspective, French is a strong language, with approximately 6.6 million Canadians reporting French as their mother tongue and approximately 105 million speakers worldwide. In the NWT, over 3000 residents claim to speak French well enough to carry on a conversation. However, French is the mother

language at home (85%). A smaller percentage of Aboriginal people in the larger centers use their language at home (approximately 50%).

Figure 3. Percentage of Aboriginal people who speak an Aboriginal language at home, work, and school (Source: Labour Force Survey)

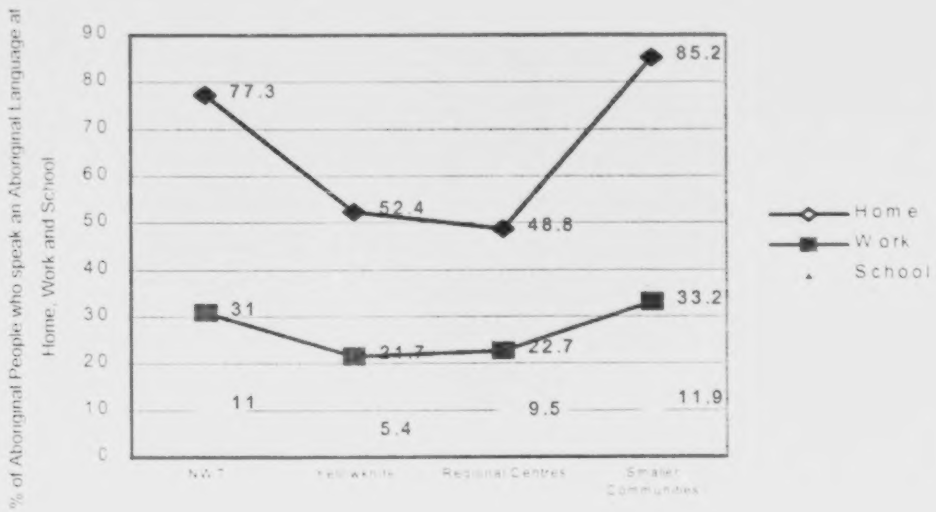

Figure 3 also shows that the Aboriginal languages are used mainly at home. Language use at work is much lower, even in the smaller communities (33%), indicating the dominance of English in the workplace. As well, a very small percentage of people use their Aboriginal language in the schools (from 5 to 12%). This data may indicate that a small percentage of teenagers speak their language, but may also mean that the opportunity to speak an Aboriginal language at school is low.

Literacy rates for the Aboriginal languages are also very low. Few people can read or write their traditional language, even though writing systems for these languages have existed for many years.

Overall, the pace of language shift in the NWT is increasing, with significant Aboriginal language loss among our younger generations. For some of our languages, the situation is critical. The NWT is one of the few homelands in the world for most of these languages. If we do not act, these languages may be lost.

Assessing the Condition of French and English

From a national and international perspective, French is a strong language, with approximately 6.6 million Canadians reporting French as their mother tongue and approximately 105 million speakers worldwide. In the NWT, over 3000 residents claim to speak French well enough to carry on a conversation. However, French is the mother

tongue of about 900 NWT residents and the primary home language for only 350 residents. This data indicates that approximately 61% of mother tongue francophones have shifted to English in the home, which is a very high rate of shift.
Aboriginal people and francophones are shifting toward the use of English, steadily increasing its use in all aspects of life. English has become the dominant language in the NWT, with 34 thousand out of a population of 40 thousand using English as their home language.

5. Identifying Ways to Revitalize Our Official Languages

With all of our official languages (other than English) in decline, what can we do that we have not already tried? And why does language use continue to decline in spite of the *Official Languages Act* and language programming? To answer these questions, the Special Committee reviewed a wide range of information regarding language revitalization theory and practice.

Understanding Language Revitalization

The Committee learned that there are no simple answers to the problem of language shift. However, one of the first and most important steps to reversing language shift is language planning. Effective language planning is based on five main stages:

- Establishing supportive policies based on recognition of individual and collective language rights
- Documenting the language before fluent speakers are lost
- Developing terminology so the language can adapt to changes in governance, technology, and the economy
- Actively developing and implementing programs and services that strengthen the everyday use of the language, particularly in the home
- Evaluating and adjusting the plan for effectiveness.

The condition of the language determines the types of activities that must be carried out. For example, if there are very few fluent speakers alive, then documenting the language is most important. If the language is relatively strong, then steps must be taken to ensure continued language use throughout the community — at home, work, and school.

Countries and language communities have used different methods to preserve and revitalize declining languages. For example:

- The Maori in New Zealand began 'language nests', where preschoolers and their parents could learn the language from volunteer elders at community-based language centres
- The Hawaiians used their sacred dances and songs as a basis for language revival
- The Navajo took control of their schools and offered immersion programming

- The Sámi in Scandinavia established language homelands where special language rights exist
- The Welsh in Great Britain established a strong language board and actively promoted the language in home, work, and school
- Quebec enacted strong language laws, promoting the French language at all levels of society.

Canada's Aboriginal peoples have been struggling for many years to find effective ways to revitalize their languages. Two major reports — *Toward Linguistic Justice for First Nations* (1990) and *Toward A Rebirth of First Nation Languages* (1991) – concluded that language revitalization must include:

- Recognition and support for Aboriginal languages through legislation and policy
- Active support from First Nations governments and agencies
- Community-based control of language programming
- Promotion of the languages as an integral part of the healing process and to overcome negative attitudes that have arisen from past repression of the languages
- Aboriginal language instruction in the schools
- Language planning
- A focus on intergenerational transmission within the home and community.

Assessing Languages Legislation

Every country or language community that has had some success with language revitalization has used some form of protective and supportive legislation. In Canada, the French and English languages are protected through the *Constitution Act* (1982) and the *Official Languages Act* (1985) of Canada. Although the *Constitution Act* also recognizes inherent Aboriginal and treaty rights, which may include language rights, these rights have not been fully defined. Inherent Aboriginal language rights are more likely to be defined through self-government agreements.

Many of the provinces and territories have their own language legislation, primarily dealing with French and English. This legislation varies widely. As well, Quebec recognizes the right of Aboriginal people to maintain their own language, and the three northern territories have legislation to preserve, develop, and enhance Aboriginal languages. Nunavut is currently reviewing its Official Languages and Education Acts and may strengthen both. The NWT's *Official Languages Act* is currently one of the stronger pieces of provincial/territorial language legislation.

Developing an NWT Language Revitalization Framework

Through its research and consultations, the Special Committee identified the most promising language revitalization practices and grouped these into a framework with nine major categories: legislation and policy, management, financing, service delivery, human resource development, research and development, education, promotion, and media and

technology. The framework suggests that the following actions must be taken in each of these nine areas.

A. Legislation and Policy: Effective language revitalization must include language legislation that recognizes the right of language communities to achieve some degree of cultural independence, particularly within their homelands. This legislation must be strong enough to ensure that governments and other agencies provide language services. The legislation must clearly state language rights, provide for clear roles and responsibilities, and have sanctions and remedies where rights have been violated. Importantly, legislation must provide for language rights within the education system. Finally, effective legislation establishes some form of language board to promote and monitor language revitalization efforts.

B. Management: Effective language revitalization requires good management, with decisions guided by policy. Affected language communities must be part of the decision-making process. Comprehensive planning must be done based on valid linguistic information. Implementation must include ongoing monitoring and evaluation.

C. Financing: Base funding must be allocated for language activities to ensure that program and service needs can be met. As well, governments can partner with language communities to establish special language funds, as needed. Funding must be flexible and stable enough to allow for the involvement of language communities and ensure consistent programming.

D. Service Delivery: A broad range of services must be offered and available to indigenous or minority language speakers, particularly within their language territories. These services should be available even where clients are bilingual.

E. Human Resource Development: Effective language revitalization requires trained and certified interpreter/translators and language instructors. Training must be provided and tied to meaningful employment opportunities. Second-language training should be available to non-speakers who provide services to a specific language community.

F. Research and Development: Ongoing language research and development must be carried out. This work would normally include language documentation, including the use of oral histories, preparation of dictionaries and other resource materials, and terminology development. It can also include the mapping and use of traditional place names. Elders and language specialists should be used for all these activities.

G. Education: Threatened or minority languages must be part of the education system. Members of an indigenous or minority language community must be able to access language education from preschool through high school, with proper curricula and adequate resources. Language education should incorporate different approaches, including first-language, second-language, immersion and bilingual education. Language training should be provided to parents, so that language education is reinforced at home,

and vice versa. Language instructors and teachers must have proper training and certification.

H. Promotion: The value of the threatened or minority language and culture must be positively promoted throughout society, particularly among youth. The language must be modernized so that it can be used in all situations and must be visible throughout the community. Speakers must role model the use of the language and new speakers should be encouraged rather than criticized or teased.

I. Media and Technology: Media and technology must provide exposure for the language in contemporary situations. Support for locally-controlled radio, television, newspaper, and other media must be provided. Efforts must be made to adapt the language to word processing, publishing, and mapping applications, among others. Media training for speakers should be supported.

The language revitalization framework suggests that where careful attention is paid to all of these actions, and where these actions are elements of a broader strategic plan, revitalization efforts will be more successful.

6. Assessing Official Languages Legislation: Is it Working?

The Special Committee was asked to assess the provisions and implementation of the *Official Languages Act* and other languages legislation and policy in the NWT. The Committee used the language revitalization framework above as a guide for this assessment. For this summary, the Committee's main observations and conclusions are presented under three headings: Legislation, Management, and Program and Service Delivery.

Assessing NWT Languages Legislation

The NWT *Official Languages Act* is very useful and important because it recognizes and grants rights to the Aboriginal and French languages, along with English. However, the *OLA* appears to be weak in the following areas:

- Definition of language rights
- Acknowledgement of the rights and responsibilities of language communities, particularly for the Aboriginal languages within their homelands
- Accountability for the *Act*
- Application of the *Act*

The effectiveness of the Office of the Languages Commissioner is also limited. This situation may be due to several factors, including the weak definition of language rights and the Commissioner's limited authority under the *OLA*. As well, the Legislative Assembly has often not responded to the Commissioners' recommendations. Importantly, the dual 'language watchdog' and 'language promotion' role of the

Commissioner may be too broad for the Office to be effective. The role and responsibilities of the Languages Commissioner must be reassessed. The establishment of a language board or some other promotional agency must be considered.

Although the *Education Act* (1995) provides for Aboriginal first- and second-language instruction, the *Act* places conditions on the delivery of language programming. These conditions may be proving to be too restrictive — program delivery to date is limited and often inadequate.

Aboriginal self-government agreements will effectively provide constitutional recognition of Aboriginal language and cultural rights. The *OLA* will not affect these rights but can complement them by acknowledging the collective language rights of our Aboriginal peoples.

Assessing Official Languages Management and Funding

For the purposes of this review, language management was assessed under four main categories: policy and guidelines, management structures, planning and accountability, and funding.

Policies and Guidelines

The GNWT's *Official Languages Policy* states that the public shall have "reasonable access to its programs and services in the official languages." The policy also lists the government boards and agencies that must follow the policy. The Minister of ECE is responsible for coordinating the implementation of this policy, and individual Ministers are responsible for implementation within their own departments.

The *Official Language Guidelines Manual* provides a description of service delivery expectations. It establishes designated areas and offices for certain official languages, and also addresses translation, advertising, and signage expectations. The Guidelines state that government departments are required to let the public know that official language services are available. Notifying the public of these services is called 'active offer'.

The Special Committee has learned that many government departments and agencies are not following the Policy and Guidelines consistently. The GNWT has not maintained the ability to delivery official language services in all designated areas. "Active offer" procedures are often not in place. Significantly, it appears that a majority of departments do not monitor the application of the *Act*, Policy, or Guidelines. Few departments have an implementation plan regarding official language service delivery. The Special Committee has concluded that the Policy and Guidelines are inadequate to ensure proper implementation of the *OLA*.

Management Structures

Responsibility for the *OLA* rests with the Legislative Assembly rather than with a Minister, as is the case with other legislation. The Minister of ECE is only accountable for implementing government policy, not the *Act* itself. The Languages Commissioner can advise government on language issues but cannot enforce compliance. Day-to-day responsibility for official language implementation is therefore spread out over many departments and agencies. Many departments and agencies have "official languages coordinators", but in most cases these duties are minor, attached to another position, and of low priority. Within ECE, which manages the majority of official languages funding, language responsibilities are spread throughout the department and often appear to overlap. This management structure provides limited accountability and made it difficult for the Special Committee to access information and data regarding official language services.

Effective language revitalization calls for the active participation of language communities in decision-making. The current management structure provides for minimal input and involvement by the language communities.

Planning and Accountability

A comprehensive official languages implementation plan does not exist, even though this type of plan has been recommended in numerous studies since the late 1980s. Government responses to language recommendations have generally been uncoordinated. Most departments and agencies do not include official language activities or objectives in their annual business plans. The lack of coordinated and regular planning indicates that official languages are a low priority within government. In 1999-2000 the GNWT did fund the development of language plans by each of the Aboriginal language communities and these plans have been used to guide regional language activities.

Effective planning includes an evaluation or accountability system. However, the government is not regularly gathering and reviewing the data and information required for proper evaluation. The evaluation that does occur is based on "outputs" (the actions that have been taken) rather than "outcomes" (the results of these actions), so it is difficult to determine which activities are most effective.

Funding

Since 1985, the Canada-NWT Cooperation Agreement has provided an average of approximately $3.3 million per year for the Aboriginal languages and $2.0 million per year for French. Cooperation Agreement funding has provided a valuable base for consistent official language programs and services and should be continued.

French funding from the Agreement has been primarily used for French language service delivery by GNWT departments. Aboriginal language funding has been used for interpreter/translator training and services, teacher training, development of language

materials, and Aboriginal language broadcasting. For many years, the GNWT's Language Bureau, which provided interpreter/translator and terminology development services to departments, absorbed a major share of the Aboriginal language funding. Some funding has always been allocated to community-based language projects. Recently, a higher percentage of the funding has been transferred to the Aboriginal language communities through contribution agreements. This funding is used to carry out the work in language plans which include a wide variety of community-based language activities.

The GNWT has provided approximately $6.5 million per year of base funding for the Aboriginal languages. This amount rose to over $8 million in the current year. Most of the GNWT funding has gone to the District Education Councils (DECs) for Aboriginal language education. The GNWT provides per-student funding to French language schools and receives approximately $1 million per year from the federal government for minority language schooling.

The Special Committee is concerned that some $2.5 million of the 2000-2001 funding allocated to DECs for Aboriginal language education was reallocated for other educational purposes. Although the DECs currently have the authority to do this type of reallocation, the Committee does not support this approach, especially when language loss among children is so high.

The GNWT also funds the Office of the Languages Commissioner. This has averaged approximately $350 thousand per year, but rose during the past year to $450 thousand.

Overall, the Special Committee has concluded that existing funding could be used more effectively, although more funding would be beneficial. The Committee has also concluded that the GNWT is not in a good position to determine the cost-effectiveness of its programs, due to inadequate planning and evaluation systems. The current funding might be better utilized by involving language communities in programming and budgetary planning, ensuring that official languages funding (particularly education funding) is used for the intended purposes, and establishing "outcome" based evaluation methods. To increase the funding available for language revitalization activities, other approaches, such as partnerships and support for language endowment funds, could be considered.

Assessing Official Language Program and Service Delivery

The GNWT cannot, on its own, protect or revitalize minority or threatened languages. However, the government can ensure that members of a language community have reasonable access to programs and services in their indigenous language. This section reviews Aboriginal and French language programming along with official language services delivery as a whole.

Aboriginal Language Programming

GNWT legislation and policy emphasizes the need for preservation and development of the Aboriginal languages. Service delivery is considered a lower priority. The GNWT and language communities have therefore put considerable effort into a variety of Aboriginal language programs, including:

- Standardization of writing systems and ongoing terminology development
- Aboriginal place name research and mapping
- Interpreter/translator (I/T) and language instructor training
- Aboriginal language education
- Language promotion
- Support for Aboriginal language media.

The highlights of this programming include:

- The development of dictionaries and terminology lists for most of the Aboriginal languages
- The recording, transcribing, and/or video-taping of elders' histories and stories
- The production of a wide variety of language resources, including texts, booklets, and videos
- The identification and mapping of over 2000 Aboriginal place names
- The training and certification of I/Ts, particularly in the areas of health and justice
- The ongoing training of language instructors
- The production of signage in all languages as a promotional tool
- The ongoing funding of Aboriginal language radio and television productions, managed by Aboriginal broadcasting organizations.

Although many of these activities have been successful, the Special Committee has also identified some key issues that need to be addressed:

- Aboriginal language literacy rates remain low in the NWT and dialect differences continue to pose problems within language communities.
- No central "clearinghouse" facility for Aboriginal language materials exists, so these materials have often been inadequately circulated or shared. In some cases, duplication occurs, and in others, valuable materials have been lost.
- The training of interpreter/translators has been irregular. Minimal training has taken place over the past few years. The absence of proper I/T certification continues to pose problems, particularly within the justice system. ECE is currently working with language communities to develop an I/T certification process. Ongoing I/T training must be tied to meaningful employment opportunities if it is to be successful.
- The number of Aboriginal teachers within the education system continues to be low. Many language instructors are uncertified and have limited access to resource materials.
- Aboriginal language programming in the schools is not being properly or seriously implemented.
- Access to second-language training in the Aboriginal languages is limited for parents, GNWT staff, or other adults who wish to learn the language or improve their skills.

- Language promotion activities are not coordinated or evaluated for success.
- The GNWT is not utilizing available Aboriginal font software on its computer systems.

Each of these issues is addressed in the Special Committee's final recommendations.

French Language Programming

Federal and GNWT legislation and policy emphasizes French language service delivery. However, a small amount of funding is provided to the francophone community to support cultural and community development. This funding has been used for youth immersion programming, language promotion, pre-school programming, support for French language media, and artistic events.

Official Language Service Delivery

The GNWT is required to deliver services in all of the official languages, according to certain provisions of the *OLA* and the Official Languages Policy and Guidelines. The Special Committee used three main indicators to assess the effectiveness of GNWT official language service delivery: bilingualism within the public service, service delivery data and information from departments, and descriptions of service delivery activities.

- Although the GNWT has "bilingual bonus" and "language allowance" policies, very few positions are designated as bilingual. In 2001, approximately 4% of public servants received either a bilingual bonus or language allowance. No assessment has been done of these policies or the impact they have had on service delivery. The Special Committee believes that the effective use of bilingual staff can significantly improve official language service delivery.

- Minimal official language data and information are being gathered or reviewed by departments, so the Special Committee found it difficult to accurately assess service delivery demand or use. However, the research indicates that the provision of services in the official languages is not a priority within most departments.

- The main services being provided by the GNWT include:
  - ✓ Translation of bills and other legal documents into French
  - ✓ Provision of court interpreter services ($19 thousand was spent in 2001-2002)
  - ✓ Interpreter services for front-line health and social services delivery
  - ✓ Translation of materials for the public.

Overall, few departments appear to have been making any serious effort to provide services in the official languages, other than English.

7. Considering Options for Change

Through its research and consultations, the Special Committee concluded that the current legislative, management, and program/service delivery system for official languages is inadequate and needs strengthening. In its 2002 Progress Report, preliminary directions for change were identified. Language communities reviewed these directions at the Second Territorial Language Assembly held in October 2002. Following this Assembly, the Committee developed options for further review, ranging from basic change to a highly regulated language environment. In developing its options, the Special Committee paid attention to the need for a 'horizontal' or shared governance model and to the issue of accountability. The Committee estimated and considered both the benefits and costs of the various options available. The complete range of options is detailed in the Final Report. The Committee's final recommendations are presented below.

8. Establishing a Vision and Recommending Change

In presenting its final recommendations, the Special Committee recognizes that language revitalization in the NWT is a challenging task. Existing funding must be used more effectively and new funding must be found. Governments, industry, and agencies must find better ways of working together to support language activities. Attitudes about the use of our Aboriginal and French languages must change. We must promote the resource value of our language for all northern residents, and work to reestablish a multilingual society, consistent with our historical and cultural fabric. We must recognize that our earlier policies resulted in significant loss of language and cultural practices among Aboriginal peoples, leading to social disruption. We must acknowledge these losses and work to rebuild relationships based on equality, respect, and acceptance. We must view language revitalization as an essential element of northern community development.

In our efforts, we must remember that the definition and goal of language revitalization is sustainable transmission of the language between generations — elders, parents, and children. We must therefore focus on doing those things that most effectively increase the functional and fluent use of our languages within our homes, schools, and communities. Finally, we must establish a clear, collective vision. The vision established by the Special Committee in its final report can be summarized as follows:

Over the next 25 years, all of our citizens embrace the multilingual, multicultural fabric of our territories and commit themselves — personally, professionally, and collectively — to maintaining and nurturing our diverse and dynamic characteristics as a northern society. We recognize the inherent right of Aboriginal peoples to maintain and promote their languages and cultures within their own homelands. English and French speakers maintain their current constitutional protection throughout the territories and also have the opportunity and support to learn the language and culture of our indigenous peoples.

Through the interchange of information, knowledge, beliefs, and practices, we collectively broaden and deepen our understanding of the human condition. We are able

to identify, develop, and implement a range of creative and culturally-rich approaches to address social, political, and economic issues, while nurturing tolerant, supportive, and respectful relationships among all of our diverse language groups.

Recommending the Changes Required

In order to fulfill our mandate, we, the members of the Special Committee, present the following recommendations. These recommendations represent our preferred combination of benefit and investment, based on our research, consultations, and conclusions. We believe that these recommendations will strengthen all official languages of the NWT and provide a solid basis for achieving the objectives of the *Official Languages Act*.

A. to clarify and strengthen official languages legislation and policy, we recommend that:

A1. The current version of the *OLA* be updated to remove repealed sections and correct spelling, terminology, and translation errors.

A2. Dene terms be used in the *OLA* for North Slavey, South Slavey, Dogrib, and Chipewyan, with the advice and consent of the affected language communities.

A3. North and South Slavey (as such, or using Dene terms) and Inuvialuktun and Inuinnaqtun be listed as separate languages in Section 4 of the *OLA*, and removed from the Interpretation section, with the consent of the affected language communities.

A4. Michif research be funded with the intent of determining an appropriate designation for this language.

A5. The Preamble be amended to recognize the important role of language communities in preserving and developing their own languages and to acknowledge shared responsibility for language enhancement.

A6. Section 14 of the OLA be clarified and defined through a combination of regulation and policy. Regulations be established for service delivery relating to occupational health and safety, health, and social services. Other services be defined through policy rather than guidelines.

A7. Departments and agencies required to comply with the *OLA* be listed in regulations, along with provisions for compliance where these services are being provided by other agencies.

A8. The *OLA* designate a Minister responsible, with the authority to implement the *Act* and the obligation to submit an annual official languages report to the Legislative Assembly.

A9. An Aboriginal Languages Board be legislated through the *OLA* to advise the Minister responsible regarding planning, promotion, coordination, and resource allocation. This Board will provide a legislated accountability link between the language communities and the GNWT.

The terms of reference for this Board -- along with its structure, appointment process, consultation functions, and other necessary matters -- be established through regulation.

A10. Aboriginal Languages Board members be nominated by their respective language communities, recommended by the Minister responsible, and appointed by the Legislative Assembly.

A11. Concurrent with the establishment of the Aboriginal Languages Board, the broad promotional mandate of the Languages Commissioner be reduced through the repeal of the last phrase in Section 20(1) and Section 20(3) of the *OLA*. The Commissioner's promotional role is transferred to the Minister responsible and the Aboriginal Languages Board. The Commissioner continues to ensure compliance with the strengthened *OLA*.

A12. Section 19(2) and 19(3) of the *OLA* be repealed, allowing the Office of the Languages Commissioner to be independent of the public service. The Assembly review the Office of the Languages Commissioner to clarify its management systems and administrative support relationships.

A13. A provision be added to the *OLA* to allow for the appointment of an "acting" Languages Commissioner between appointments or where the Commissioner is otherwise unable to perform his/her functions.

A14. A provision be added to the *OLA* requiring the Legislative Assembly to respond to the Commissioner's annual report within 180 days of the tabling of that report.

A15. The *OLA* provide for recognition of the collective language rights of Aboriginal peoples within their homelands, consistent with current and pending land claims and self-governance agreements.

A16. The *OLA* [Section 29(1)] be amended to require smaller-scale evaluations every five years, beginning in 2008 (concurrent with the release of the 2006 Census Canada language data), to ensure the provisions and implementation of the *OLA* and other official language initiatives are effective.

B. to improve official languages management and accountability, we recommend that:

B1. The Minister responsible consider establishing a small Official Languages Secretariat (OLS) by reprofiling existing resources. The OLS would provide a single point of access regarding official language matters and a focus for accountability within the GNWT .

The OLS would report directly to the Minister and would carry out the following management and policy functions:

- Liaison with the French and Aboriginal language communities
- Preparation, monitoring, and evaluation of the official languages implementation plan and evaluation framework
- Liaise with the Bureau of Statistics (see B4)
- Negotiation and management of the Canada-NWT Cooperation Agreement
- Management of contribution agreements with the official language communities
- Operational support for the Aboriginal Languages Board
- Operational and leadership support for the establishment of one-window service centres
- Support the development of official languages regulations and policies
- Intergovernmental relations regarding languages.

B2. The Minister responsible develop a GNWT-wide official languages implementation plan and evaluation/accountability framework, based on the Treasury Board (2001) model, that calls for the identification, gathering, and ongoing analysis of output-and outcome-based data.

B3. The Minister responsible ensure that language communities are fully consulted on the Canada-NWT Cooperation Agreement action plan and evaluation framework.

B4. The Bureau of Statistics be tasked to gather and analyze data from Census Canada, a modified Labour Force Survey, and current sociolinguistic studies, and incorporate this data into a language report every five years, beginning in 2003 with the release of the 2001 Census Canada language data.

C. to ensure effective and adequate financing, we recommend that:

C1. The Minister responsible for the *OLA* ensure that all funding allocated for official languages be used for that purpose.

C2. Funding for official languages initiatives be increased as required to implement the recommendations contained in this report.

C3. The Minister responsible take steps to ensure that the Canada-NWT Cooperation Agreement is maintained and maximizes federal participation.

C4. The GNWT enter into multi-year, flexible-funding agreements with the language communities to provide more certainty and program stability, with appropriate accountability mechanisms.

C5. The GNWT support language community initiatives to generate other sources of language revenue, including endowment funds and business activities that support language enhancement.

D. to enhance official language service delivery, we recommend that:

D1. 'Active offer' with respect to occupational health and safety and health and social services be defined through regulations, and through policy for all other services.

D2. The Minister responsible ensure that all departments and agencies properly implement 'active offer', with procedures and measures for tracking demand and service delivery.

D3. The GNWT evaluate the bilingual bonus directive, with the intent of prioritizing and increasing the number of bilingual positions for front-line service delivery.

D4. The Minister responsible work with stakeholders to provide communities with cost-effective access to basic translation equipment for government, industry, and public information meetings and gatherings.

D5. The Minister responsible work with the federal government and francophone community to support the establishment of a pilot French language service centre for Yellowknife. This centre would provide one-window access to government services in French and would include a 1-800 line for outlying communities.

D6. The Minister responsible consult with the Aboriginal language communities and the Aboriginal Languages Board regarding the possible establishment of a pilot Aboriginal language service centre.

D7. The Minister responsible evaluate the pilot service centres after two years to determine their viability and make recommendations accordingly.

D8. The Official Languages Secretariat publish an updated public registry of French and Aboriginal language interpreter/translators.

E. to build human resource capacity in the official languages, we recommend that:

E1. The Minister responsible work with the Aboriginal language communities to expand the development of regional and/or territorial certification standards for interpreter/translators and provide I/T training in regions. The initial focus be on health, social services, justice, and other areas of regional priority. Training is tied to forecasted employment and business opportunities arising from increased official language service delivery.

E2. The Minister of ECE consolidate and increase the regional delivery of Aboriginal language instructor training according to standards set jointly by the language communities and ECE. Training is tied to forecasted employment opportunities arising from a strengthening of Aboriginal language provisions in the *Education Act* (1995).

E3. The Minister of ECE develop an Aboriginal second-language curriculum for adults and promote and support language training for GNWT employees, parents, and other interested adults.

E4. The Minister responsible and the Minister of ECE meet with Aurora College, Aboriginal language communities, and cultural institutes to review the development and delivery of I/T, language instructor, and adult language training, to improve cost-effectiveness and the overall success rate.

E5. Aurora College and other public agencies providing language training submit an annual report of their activities to the Minister responsible and the Aboriginal Languages Board.

F. to support research and development for official languages, we recommend that:

F1. The Minister responsible work closely with the Aboriginal language communities, the respective cultural institutes, and Elders' Councils to identify terminology needs, fund terminology development, and establish regionally-endorsed terminology approval processes.

F2. The Minister responsible work closely with the Aboriginal language communities and cultural institutes to establish a coordinated cataloguing and distribution process for Aboriginal language resource materials.

F3. The Oral Traditions (now Cultural Projects) and Geographic Place Names programs be evaluated and considered for increased funding.

G. to increase and improve Aboriginal language education, we recommend that:

G1. The Minister of ECE issue a Ministerial Directive requiring education authorities to use Aboriginal language funding for the purposes intended. This Directive is a necessary first step in improving Aboriginal language programming in the schools.

G2. The Minister of ECE clarify interpretation and strengthen implementation of Section 73.3 of the *Education Act* (1995), which directs education authorities to provide Aboriginal language instruction.

G3. The Minister of ECE issue a Ministerial Directive regarding the minimum number of instructional hours for Aboriginal languages. This Directive strengthens the provision of Section 73.3 of the *Education Act* (1995). Minimum hours of instruction would subsequently be addressed through regulations, consistent with other subject areas.

G4. The Minister of ECE amend the *Education Act* (1995) to rebalance the authority of the Minister and education authorities with respect to Aboriginal language programming to improve accountability.

G5. The Minister of ECE oversee the development of a comprehensive Aboriginal language arts curriculum in consultation and cooperation with the language communities and education authorities.

G6. The Minister of ECE oversee the development of early childhood immersion programming in consultation and cooperation with language communities and education authorities.

G7. The Minister of ECE work closely with the Aboriginal language communities, College, and other agencies to actively recruit, train, and certify Aboriginal language instructors and teachers. This task would include a review of pay scales and training/recruitment incentives.

G8. The Minister of ECE prepare a strategic plan for Aboriginal languages in education, early childhood through grade 12, including the introduction of Aboriginal language instruction in core subject areas. This plan would include partnerships with language communities and the need to link language development in the school and at home.

G9. The Minister of ECE amend the *Education Act* (1995) to grant Aboriginal parents the right to petition for Aboriginal immersion schooling, beginning at the primary level, within their language homelands (see A15), and where numbers warrant.

G10. The Minister of ECE work with the education authorities to increase the role and capacity of TLCs to develop resource materials and to enhance partnerships with language communities.

G11. The Minister of ECE submit an annual report on the status of curriculum development and Aboriginal language education to the Legislative Assembly and the Aboriginal Languages Board.

H. to promote official languages, we recommend that:

H1. The Minister responsible develop an Aboriginal languages social-marketing plan in consultation with the language communities, to be implemented jointly by the Minister and the language communities. The Aboriginal Languages Board, once established, would play a lead role in ongoing language promotion activities.

H2. The Minister responsible provide support to the French language community to develop and implement a social-marketing plan.

H3. Community leaders and other prominent role models take responsibility for using their traditional languages wherever possible.

H4. The Minister responsible and language communities encourage the federal government, industry, and other agencies to use and profile the Aboriginal and French languages, particularly in regions and areas where the languages are commonly used.

H5. The Minister responsible increase funding for promotional activities targeting youth.

H6. The GNWT promote and offer cross-cultural and language training for staff as an orientation and professional development activity.

I. to increase the use of official languages in media and technology, we recommend that:

I1. The GNWT expand its support for, and utilization of, Aboriginal and French language media, along with support for other communication initiatives, including the use of the internet, digital technology, and emerging media technologies.

I2. The Minister of ECE and other agencies support media and technology training for Aboriginal language speakers through scholarships and other incentives.

I3. The Minister responsible ensure current Aboriginal languages fonts are available to GNWT staff and encourage their use. The use of these fonts becomes more

important as Aboriginal organizations and communities increasingly adopt traditional place names incorporating specialized fonts.

I4. The Minister responsible assist Aboriginal language communities to incorporate Aboriginal language fonts on specialized software applications (such as GIS programs) and address other technical issues, as needed, to support the use of Aboriginal languages in a wide range of technical applications.

J. to ensure that the recommendations and implementation/costing schedule proposed in this report are advanced, we further recommend that:

J1. The Premier appoint a Minister responsible for the *OLA* within 60 days of the acceptance of this report by the Legislative Assembly.

J2. The Government introduce the Proposed Bill to Amend the *Official Languages Act* during the term of the current Assembly.

J3. The Minister responsible report to the Legislative Assembly within one year of the acceptance of this report. This report will address:
- The status and progress of the implementation of the recommendations
- The status of the Canada-NWT Cooperation Agreement
- Business plans and budgetary provisions for 2004-2005 and beyond.

Carrying Out the Recommendations

We believe that these recommendations can be achieved, but not all at once. We have therefore included an implementation and investment schedule in our final report that uses the following approaches:
- Invest in efforts that will have long-term results, such as early childhood and bilingual education
- Make full use of existing funding by ensuring that language funding is used as intended, particularly within the education system
- Evaluate programs for cost-effectiveness
- Establish stronger working relationships between programs, such as the schools and language communities
- Reduce administrative costs through multi-year funding arrangements, cost sharing, and partnerships
- Make use of materials developed in other territories or provinces.

This schedule uses existing funds for the first year, phases in costly activities over five-years to reduce annual costs, and stresses good planning to ensure success and accountability.

Conclusion

The members of the Special Committee acknowledge and are grateful for the support we received during this review. We believe we have developed a plan that is meaningful and practical. The plan calls upon every member of our northern society to care for and respect our languages and our cultures. We recognize that the NWT faces enormous and unique challenges as we strive to preserve and revitalize our official languages and ensure that these languages continue to contribute to a healthy and sustainable society. We are one of only a few homelands to many of these languages. We should be proud of the historic, current, and future value and benefits these languages bring to us all. The vision is clear and the challenges are many. We must accept them with enthusiasm.

SOMMAIRE

Les langues sont importantes, car elles sont à la base même de notre identité: c'est grâce à elles que nous nous comprenons les uns les autres et interagissons les uns avec les autres et avec le monde qui nous entoure. Les Territoires du Nord-Ouest (T.N.-O.) constituent un endroit unique au Canada et au monde du seul fait d'avoir onze langues officielles. Notre défi est de préserver et de renforcer ces langues comme langues de travail à tous les niveaux de notre société. Nous ne sommes cependant pas les seuls au monde à faire des efforts pour valoriser nos langues. Bon nombre d'autres pays et régions s'efforcent également de préserver et de revitaliser leurs langues indigènes et minoritaires. Ce rapport expose l'importance de nos langues officielles. Il présente une révision de la politique du gouvernement en ce qui concerne les langues que nous utilisons dans notre société septentrionale.

Au printemps 2001, l'Assemblée législative des Territoires du Nord-Ouest a créé le Comité spécial sur la révision de la *Loi sur les langues officielles* (CSRLLO). Le Comité spécial s'est fait un honneur de mener à bien cette importante révision en dépit de la portée et de la complexité du travail requis. Les membres du Comité ont donc dû travailler dur et ont beaucoup appris sur la question des langues. Ils ont fait de sérieux efforts pour établir une vision et recommander de nouvelles méthodes pratiques pour renforcer nos langues septentrionales. Avec la publication de ce rapport, le Comité spécial encourage tous les citoyens des T.N.-O. à ouvrir leur coeur et leur esprit pour réfléchir à la valeur de nos langues et des cultures d'où elles proviennent. Nous devons continuer d'investir dans nos langues pour établir une société saine et stable.

1. Introduction à la révision

Le rapport final du Comité spécial sur la révision de la *Loi sur les langues officielles* comprend cinq documents :

- le sommaire dans toutes les langues officielles;
- le rapport final en anglais;
- la version française du rapport final;
- une proposition de projet de loi pour modifier la *Loi sur les langues officielles*;
- un CD-ROM contenant les quatre documents qui précèdent.

Ce sommaire présente les chapitres et les principales sections du rapport final. Il traite des sujets suivants :

1. présentation de la révision;
2. valorisation de nos langues;
3. étude de l'histoire de la législation et des politiques en matière de langues;
4. évaluation de la condition de nos langues officielles;
5. identification de moyens pratiques et efficaces pour revitaliser nos langues;

6. évaluation de la législation en matière de langues officielles, de la gestion et de la prestation des services;
7. étude d'options pour amorcer un changement;
8. établissement d'une vision collective et recommandations pour un changement.

Quand il existe des différences entre l'information contenue dans ce sommaire et le rapport final, c'est l'information contenue dans le rapport final qui doit être considérée exacte. Tout au long de ce sommaire, la *Loi sur les langues officielles* (1990) est à l'occasion appelée la Loi ou la LLO.

L'esprit et l'intention de la *Loi sur les langues officielles* des T.N.-O.

La *Loi sur les langues officielles* des T.N.-O. reconnaît comme langues officielles l'anglais, le chipewyan, le cri, l'esclave (incluant l'esclave du Nord et l'esclave du Sud), le dogrib, le français, le gwich'in et l'inuktitut (incluant l'inuvialuktun et l'inuinnaqtun). On rend bien compte de l'esprit et de l'intention de la Loi dans quelques phrases du préambule :

- « s'étant engagé à préserver, à développer et à accroître l'usage des langues autochtones »;
- « désirant prévoir en droit, notamment tout ce qui relève officiellement des territoires, l'usage de ces langues dans ces derniers au moment et de la façon appropriés »;
- « désirant établir le français et l'anglais langues officielles des territoires, et les doter d'un statut, de droits et de privilèges égaux ».

La LLO accorde à nos langues officielles des droits et privilèges spéciaux au sein des institutions de l'Assemblée législative et du gouvernement des Territoires du Nord-Ouest (GTNO).

Mise en oeuvre de la révision

Pour remplir son mandat, le Comité spécial a étudié un vaste éventail d'information sur la valeur des langues, le transfert linguistique, les droits linguistiques, l'enseignement des langues et la revitalisation des langues. Le Comité a encouragé le dialogue et l'apport du public en organisant des réunions communautaires, des audiences publiques et deux rencontres territoriales sur les langues. Au cours de leurs visites dans dix-sept communautés, les membres du Comité ont visité des garderies, des écoles et des centres culturels. Le Comité a également rencontré des intervenants spéciaux intéressés par la question des langues, comme le leadership de la Nation dénée, des représentants de la communauté francophone et des fonctionnaires des gouvernements fédéral et territorial.

En juin 2002, le Comité a publié son rapport d'étape. Le rapport a été déposé à l'Assemblée législative et distribué aux communautés linguistiques et autres organismes intéressés. Le rapport d'étape et ses orientations préliminaires pour amorcer le changement ont été discutés en détail lors de la deuxième rencontre territoriale sur les

langues qui s'est tenue dans la Réserve dénée de Hay River, (K'atl'odeeche), en octobre 2002.

Le Comité a ensuite préparé son rapport final, y compris une proposition de projet de loi pour modifier la *Loi sur les langues officielles*. Le Comité spécial a fait parvenir la version provisoire de certains chapitres du rapport à des spécialistes en matière de langues, de loi et de politique pour s'assurer que le rapport était exact et n'avait pas omis de l'information importante. Le Comité est certain que bon nombre d'opinions et d'idées avancées par les communautés linguistiques sont reflétées dans le rapport. Cependant, comme la question des langues est délicate et complexe, il peut s'être glissé des lacunes ou des erreurs mineures dans le rapport. Il s'agit là de la responsabilité du Comité

Comprendre certains mots et certaines expressions

Certains mots et expressions utilisés dans ce sommaire ont une signification spéciale concernant les langues; nous incluons donc les définitions suivantes :

Communauté linguistique fait référence aux personnes qui s'identifient à l'une de nos langues officielles et qui y sont historiquement rattachées.

Préservation des langues fait référence aux mesures prises pour enregistrer et documenter une langue pendant que plusieurs personnes la parlent encore couramment. La préservation est la première étape dans la revitalisation d'une langue. La préservation d'une langue peut également faire référence au développement de la terminologie qui permet à une langue de s'adapter à de nouvelles situations.

Revitalisation des langues fait référence à l'objectif de communication intergénérationnelle et aux mesures prises pour atteindre cet objectif. Une langue est considérée comme revitalisée quand les grands-parents et les parents transmettent à nouveau leur langue traditionnelle à leurs enfants à la maison, à l'école et dans la communauté dans son ensemble.

Territoire linguistique et région linguistique font référence à la principale région géographique où vit une communauté linguistique. Cependant, le territoire linguistique fait spécifiquement référence au territoire traditionnel des communautés linguistiques autochtones, ainsi que déterminé dans les ententes de revendication territoriale et d'autonomie gouvernementale.

Sociolinguistique fait référence à l'étude scientifique de la relation entre langue, culture et société.

2. Valorisation de nos langues

Les T.N.-O. ont une longue histoire de diversité linguistique et culturelle. Cette diversité est menacée par la grande influence de la culture occidentale et de la langue anglaise. Le

Comité spécial croit que cette diversité, même si elle présente un défi à relever, nous permet bien des possibilités. Nous devons considérer nos langues officielles comme des ressources sociales, culturelles, environnementales et économiques qui bénéficient à notre société septentrionale dans son ensemble.

La valeur sociale et culturelle de nos langues

Le Comité spécial a appris que les langues contribuent considérablement à notre identité personnelle et culturelle, à notre histoire et à notre savoir collectif. Bon nombre d'études concluent que la perte d'une langue contribue pour beaucoup aux problèmes d'estime de soi et sociaux au sein des communautés autochtones, partout au Canada. Les communautés linguistiques autochtones des T.N.-O. et les participants à la conférence sur l'agenda social des T.N.-O. ont souligné la valeur sociale des langues et du renouveau culturel pour le Nord. La revitalisation des langues est considérée importante pour la guérison personnelle et culturelle et la survie. Pour les communautés autochtones, l'appui à la revitalisation des langues est une façon de surmonter les injustices passées, de rétablir l'équilibre social et d'instaurer des relations sociales et culturelles à partir de sentiments comme la confiance en soi, la sécurité et la fierté. Pour la communauté francophone, le fait de renforcer l'usage du français lui permettra de se sentir culturellement moins isolée et de préserver son identité, laquelle tire ses origines dans l'histoire des T.N.-O.

Les langues autochtones sont la source d'une bonne partie de l'histoire des résidents du Nord et sont essentielles à la préservation de cette histoire. Ces langues contiennent de l'information précieuse sur des événements historiques, sur la compréhension de l'environnement et sur l'enseignement de la spiritualité. Sans cette histoire, nous devenons déconnectés du passé et perdons notre identité collective.

La diversité écologique est une caractéristique de la nature et est essentielle à la survie à long terme des espèces végétales et animales. Les linguistes explorent présentement l'importante contribution qu'apportent les langues à la diversité sociale. Les langues contribuent à l'ensemble de la connaissance humaine. Par conséquent, la perte d'une langue entraîne la perte de certaines connaissances, ce qui réduit notre capacité de bien comprendre le monde. Les langues autochtones en particulier reflètent une vision du monde unique et spirituelle. Cette vision du monde a été bien intégrée à toute une variété de programmes sociaux et de justice. Le fait de préserver nos langues autochtones nous permettra de continuer d'incorporer des idées et pratiques autochtones à notre société contemporaine, pour le plus grand avantage de tous.

La valeur environnementale et scientifique de nos langues

La société autochtone a toujours valorisé la connaissance traditionnelle (CT). Il n'y a pas très longtemps, la valeur scientifique de la CT a été reconnue à un niveau social plus vaste, particulièrement dans la recherche sur l'environnement. Des organismes de réglementation, comme le Beverly-Qamanirjuaq Caribou Management Board, le Conseil

d'examen des répercussions environnementales de la vallée du Mackenzie et l'Agence canadienne d'évaluation environnementale, ont commencé à adopter des politiques en matière de connaissance traditionnelle et à appuyer la recherche basée sur la CT. Cette connaissance nous fournit une nouvelle façon de percevoir l'environnement et peut guider les activités de planification des ressources du Nord. La connaissance traditionnelle dépend des langues, car il est difficile de traduire certaines doctrines autochtones en anglais. De même, une grande connaissance du territoire est contenue dans les noms traditionnels de lieux ou dans les histoires qui sont rattachées à de tels sites. Si nous voulons profiter de la connaissance traditionnelle dans la planification environnementale et des ressources, nous devons préserver et maintenir les langues qui détiennent et interprètent cette connaissance.

La valeur économique de nos langues

Le GTNO appuie le développement et l'expansion continus de l'économie traditionnelle et du tourisme culturel. De telles activités économique sont ancrées dans la nature, les langues et les traditions de nos peuples autochtones. L'économie traditionnelle nécessite une compréhension de notre relation spirituelle avec la nature et cette relation est plus facilement exprimée par le biais des langues autochtones. Le fait de maintenir une économie traditionnelle nécessite donc l'usage continu des langues autochtones.

Le tourisme culturel prend de plus en plus d'importance et est compatible avec l'économie traditionnelle. Cependant, un marché touristique concurrentiel nécessite le développement et la mise en marché d'activités et d'expériences culturelles particulières. Nos langues autochtones et notre diversité culturelle constituent un attrait spécifique et naturel pour le tourisme. De même, l'existence d'une communauté francophone bien vivante permet la promotion des T.N.-O. comme destination touristique auprès de touristes francophones.

Très peu d'emplois au sein du GTNO et autres organismes exigent présentement l'usage des langues autochtones ou du français, même là où des services sont offerts directement à ces communautés linguistiques. Le fait d'établir plus de postes exigeant une langue autochtone ou le français inciterait à apprendre et utiliser ces langues. Plus de possibilités d'emplois pour les résidents bilingues, particulièrement pour les Autochtones dans les régions, seraient immédiatement créées. Le fait d'augmenter la prestation de programmes et de services bilingues mènerait également à l'expansion de l'économie langagière. La demande augmenterait pour du matériel dans les différentes langues, les émissions radiophoniques et télévisées, la recherche langagière et l'enseignement des langues. Certains de ces produits et services pourraient être exportables aux communautés linguistiques à l'extérieur des T.N.-O. Dans l'ensemble, en augmentant la valeur économique de nos langues, nous pouvons contribuer à la diversification et à la vigueur de notre économie.

3. Révision des politiques sur les langues aux T.N.-O.

Nous exprimons la valeur de nos langues par le biais de politiques publiques qui appuient ces langues et en font la promotion. Les politiques sur les langues sont particulièrement importantes pour les langues indigènes et minoritaires, car souvent, ces langues sont menacées par une langue dominante. Les politiques publiques peuvent comprendre une législation, des politiques écrites, des programmes, des services et des systèmes de gestion. Le Canada et les T.N.-O. ont des politiques concernant les langues autochtones et le français depuis nombre d'années. Le fait de revoir les résultats de nos politiques passées et actuelles peut fournir une orientation pour nos futures décisions en matière de politiques.

Politiques sur les langues avant les années 1950

Politiques concernant les langues autochtones : À l'époque des premiers contacts entre les pionniers européens et les Premières Nations du Canada, les langues autochtones étaient couramment utilisées pour le commerce et à d'autres fins. Ce contact a même créé un nouveau peuple, les Métis, et une nouvelle langue, le michif. Cependant, depuis la fin des années 1700, les Français et les Anglais du Canada ont eu des politiques pour réprimer les langues et cultures autochtones et pour assimiler les Autochtones à la société dominante. La *Loi sur les Indiens*, les pensionnats, les traités et l'exploitation des ressources ont miné les langues et les cultures traditionnelles. Les gouvernements ont essayé de forcer les Indiens et les Inuits à adopter leurs coutumes euro-canadiennes. Ces politiques, et tout particulièrement les pensionnats, ont entraîné une perte importante des langues et une rupture sociale. Pourtant, curieusement, au début des années 1950, un pourcentage élevé d'Autochtones continuaient à déclarer leur langue traditionnelle comme langue première.

Politique concernant le français : La lutte entre les droits linguistiques des Français et ceux des Anglais ont débuté dans les années 1700, avec la défaite des forces militaires françaises et l'établissement de l'*Acte de l'Amérique du Nord britannique*. Les Britanniques ont tout d'abord tenté d'assimiler les francophones, pour ensuite adopter une politique de dualité linguistique et de tolérance culturelle. La *Loi constitutionnelle* (1867) garantissait la protection constitutionnelle du français dans les chambres du parlement du Canada et les chambres de la législature de Québec. La *Loi sur les Territoires du Nord-Ouest* (1875) a créé une législature territoriale qui publiait ses lois en anglais et en français. Cependant, en 1892, la législature a déclaré l'anglais seule langue officielle. L'usage du français hors Québec a décliné durant les années 1900. Cependant, l'influence du commerce des fourrures et surtout les missionnaires catholiques de langue française ont contribué à maintenir le français comme langue de travail aux T.N.-O.

Politiques sur les langues de 1950 à 1984

Politiques concernant les langues autochtones : Dans les années 1950, le gouvernement fédéral a accru ses efforts d'assimilation aux T.N.-O. par le biais de l'enseignement obligatoire et de la relocalisation dans des communautés permanentes de familles vivant dans des endroits isolés. Le nombre de pensionnats et de résidences a augmenté; le nombre d'élèves autochtones fréquentant l'école a également augmenté de façon importante. Les programmes d'études ne reflétaient ni ne respectaient les langues et les cultures autochtones. En 1969, la politique indienne du gouvernement du Canada (1969), par la suite appelé « Livre blanc », demandait l'assimilation totale des Autochtones à l'échelle du Canada. Les Autochtones se sont vivement opposés au Livre blanc et leurs efforts ont entraîné une résurgence des cultures et des langues autochtones. Les années 1970 ont vu certaines écoles sur les réserves transférées aux Premières Nations, les décisions de la Cour suprême appuyant les droits des Autochtones et une plus grande sensibilité face aux langues et aux cultures autochtones dans les écoles du Nord. Cependant, en 1981, il n'y avait que trente pour cent des Autochtones du Canada qui déclaraient une langue autochtone comme langue maternelle, même si ce pourcentage était plus élevé dans certains régions, dont le Nord.

En 1982, les droits des peuples autochtones et les droits issus de traités ont été reconnus dans la *Loi constitutionnelle* du Canada. En 1984, le gouvernement fédéral a proposé de faire du français et de l'anglais les langues officielles des T.N.-O. Le GTNO s'est objecté à cette proposition et a finalement accepté d'adopter *Loi sur les langues officielles* (1984). La LLO reconnaissait le français et l'anglais comme langues officielles, mais accordait également une reconnaissance juridique aux langues autochtones. Le processus de négociation entre le Canada et le GTNO comprenait un « accord de coopération » qui s'est poursuivi au fil des ans. Cet accord fournit le financement du fédéral pour les services en français et les activités de revitalisation des langues autochtones.

Politiques concernant le français : Vers les années 1950, une grande partie des affaires du Québec se faisaient en anglais, même si le français continuait à être la langue de la majorité. Des efforts formels de revitalisation du français au Québec et partout au Canada ont débuté dans les années 1960. La Commission royale sur le bilinguisme et le biculturalisme, créée en 1963, a recommandé les droits à l'éducation dans la langue de la minorité, une fonction publique fédérale bilingue et la reconnaissance du caractère distinct du Québec. Ces recommandations ont entraîné l'adoption de la *Loi sur les langues officielles* du Canada (1969), et ont mené au financement de l'éducation en français aux T.N.-O. La *Loi constitutionnelle* (1982) a accordé la protection constitutionnelle des droits de l'anglais et du français et des droits à l'éducation dans la langue de la minorité partout au Canada.

Étude des récentes politiques en matière de langues

Depuis l'adoption de la LLO, le GTNO a travaillé à revitaliser les langues autochtones et à fournir un niveau raisonnable de services dans toutes les langues officielles. Le rapport du groupe de travail sur les langues autochtones (1986) a mené au statut de langues officielles pour les langues autochtones, à l'établissement du Commissariat aux langues, à la normalisation du système d'écriture déné, à une meilleure formation et à une certification pour les interprètes et les traducteurs et à un plus grand usage des noms de lieux autochtones. L'*Accord de coopération Canada-T.N.-O. relatif au français et aux langues autochtones dans les T.N.-O.* a surtout appuyé la prestation des services en français, des services d'interprétation et de traduction dans les langues autochtones, la formation des enseignants et le développement de matériel didactique. L'Accord a également appuyé toute une variété de projets linguistiques provenant des communautés. Ce n'est que tout récemment que les communautés linguistiques autochtones prennent une plus grande responsabilité en ce qui concerne les activités linguistiques aux niveaux régional et communautaire.

La *Loi sur l'éducation* (1996) permet aux administrations scolaires de district (ASD) de choisir la langue d'enseignement pour les écoles et exige de ces dernières d'offrir l'enseignement d'une langue seconde. Cependant, l'enseignement dépend de la demande, de la disponibilité d'enseignants parlant couramment la langue et du matériel didactique nécessaire. Ces conditions s'avèrent restrictives pour les langues autochtones. La *Loi sur l'éducation* et ses règlements prévoient également des écoles de langue française, opérées par des commissions scolaires francophones, conformément à la *Charte canadienne des droits et libertés*.

Le GTNO a publié un *Manuel des lignes directrices en matière de langues officielles* (1997a), et a adopté la *Politique sur les langues officielles* (1997b). C'est alors qu'on a donné au ministre de l'Éducation, de la Culture et de la Formation (ÉCF), la responsabilité de mettre en oeuvre la politique. Chaque ministère est devenu responsable de la prestation de ses propres services dans les langues officielles. Au cours des années 1990, le Commissariat aux langues a fait plusieurs recommandations à l'Assemblée législative pour améliorer la prestation des programmes et services dans les langues officielles, mais très peu de ces recommandations ont été suivies.

Depuis l'entrée en vigueur de la LLO, trois études sur le français ont été faites. Chacune d'elles a conclu que la prestation des services en français était inadéquate et qu'il y avait place pour l'amélioration. Il n'y a pas très longtemps, des discussions ont eu lieu sur la possibilité d'un centre à guichet unique pour les services en français. Le ministère de l'ÉCF continue de jouer un rôle prépondérant dans la gestion des programmes et services dans les langues officielles, en se basant sur la *Politique sur les langues officielles* et sur la *Manuel des lignes directrices*. Même si la LLO prévoit l'établissement de règlements pour orienter la prestation en matière de programmes et de services, il n'existe présentement aucun règlement. Dans l'ensemble, le changement de politique le plus important qui s'est produit au cours de la dernière décennie a été la décentralisation de la

prestation des programmes et services dans les langues officielles et le rôle accru des communautés linguistiques.

4. Évaluation de la condition de nos langues officielles : cause de préoccupation

Les T.N.-O. changent rapidement et deviennent de plus en plus unilingues anglophones, alors qu'ils étaient multilingues. Ce transfert linguistique se poursuit, malgré la *Loi sur les langues officielles*, la politique et le financement actuels. Il faut comprendre la nature et la portée de ce transfert, pour élaborer des stratégies efficaces en matière de revitalisation des langues.

Comprendre le transfert linguistique

Le transfert linguistique se produit quand des membres d'une communauté linguistique abandonnent l'usage d'une langue ou d'un dialecte, par choix ou suite à des pressions, en faveur d'une autre langue ou d'un autre dialecte. Le transfert linguistique comprend la « perte d'une langue acquise », quand des membres de la communauté linguistique, particulièrement les jeunes, parlent de moins en moins la langue. Le transfert linguistique peut également mener à la « désuétude d'une langue », quand une langue n'est plus utilisée à la maison, à l'école ou dans la communauté. Dans les cas extrêmes, le transfert peut mener à la « disparition d'une langue », alors qu'il n'y a plus de locuteurs vivants. Le transfert linguistique est un phénomène qui se produit couramment un peu partout dans le monde: il est souvent attribuable à une démographie décroissante (en raison de la guerre, de la famine ou de maladies) et à l'assimilation culturelle. Le transfert linguistique augmente sans cesse depuis le siècle dernier, principalement en raison de la prédominance de l'anglais dans l'économie mondiale, les communications et la technologie.

Le transfert linguistique est souvent mesuré par le ratio langue maternelle et langue parlée à la maison. Les gens qui ont appris une langue comme langue maternelle, mais qui parlent maintenant une autre langue à la maison ont connu un transfert linguistique. Si la langue maternelle des parents n'est pas utilisée à la maison, les enfants ne l'apprennent pas. Cet état de fait peut rapidement causer un déclin dans l'usage d'une langue, car l'endroit le plus efficace pour des enfants pour apprendre une langue est à la maison, de leurs parents.

Le recensement du Canada recueille des données sur la langue parlée à la maison et la langue maternelle, données que les T.N.-O. utilisent pour évaluer le transfert linguistique. Cependant, les données du recensement du Canada ne fournissent pas de raisons spécifiques au transfert linguistique. D'autres recherches, comme des études sociolinguistiques, doivent être effectuées pour identifier les causes du transfert linguistique. Certaines communautés linguistiques autochtones ont effectué une recherche sur ce sujet. La plupart d'entre elles ont conclu que l'usage de leur langue est en déclin:

certaines déclinent plus rapidement que d'autres. L'Assemblée des Premières Nations a identifié deux raisons majeures au déclin des langues autochtones :

- la suppression de la langue dans les pensionnats et l'intégration forcée dans les systèmes scolaires provinciaux;
- une histoire générale de suppression par le gouvernement et d'oppression par ce dernier, ce qui a créé des attitudes négatives face à la valeur des langues autochtones chez les Autochtones eux-mêmes.

Malgré tout, le transfert linguistique est un processus complexe et comprend normalement un ensemble de facteurs économiques, culturels et sociaux.

La section suivante fournit un sommaire sur la condition globale de nos langues officielles. Une grande partie de l'information a été recueillie d'études précédentes sur les langues, car elle provient du recensement du Canada de 1996 et d'autres données actuelles du GTNO. Malheureusement, les données du recensement du Canada de 2001 n'étaient pas disponibles pour ce rapport. La condition et le statut du michif, la langue des Métis, nécessite une étude plus approfondie.

Évaluation de la condition de nos langues autochtones

La figure 1 qui suit illustre :

- le nombre total de personnes des T.N.-O. qui s'identifient à une communauté autochtone particulière;
- le nombre de personnes de cette communauté autochtone ayant appris leur langue traditionnelle comme langue première, ou langue maternelle, et qui la comprennent toujours;
- le nombre de personnes qui utilisent présentement leur langue maternelle à la maison.

Les données actuelles ne distinguent pas l'esclave du Nord de l'esclave du Sud. Les données sur l'inuktitut comprennent l'inuvialuktun et l'innuinnaqtun, mais ne comprennent pas la population du Nunavut.

Cette figure illustre que moins de la moitié des personnes qui ont dit appartenir à une communauté linguistique autochtone particulière ont appris leur langue traditionnelle comme langue maternelle et la comprennent toujours. Très peu de ces personnes parlent toujours cette langue à la maison. Les grandes différences dans la population entre les locuteurs de langue maternelle et les locuteurs d'une autre langue à la maison indiquent qu'un important transfert linguistique est en train de se produire. Comme on peut le voir dans la figure, le taux de transfert varie entre les communautés linguistiques. Le dogrib démontre le transfert le moins élevé et le gwich'in, celui le plus élevé.

Figure 1. Transfert linguistique par communauté linguistique autochtone (Source : CSRLLO)

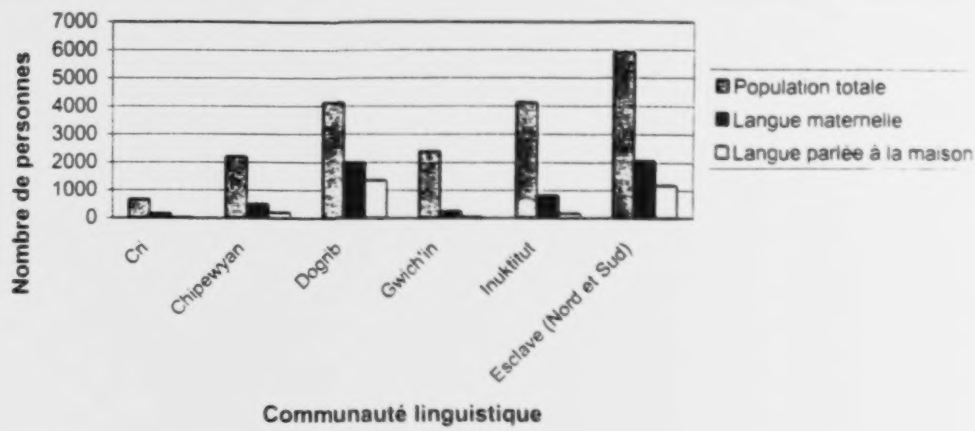

La figure 2 illustre le taux global du transfert linguistique entre les générations, en présentant le pourcentage des personnes de chaque groupe d'âges qui peuvent parler une langue autochtone. Même si les taux varient d'une communauté linguistique à l'autre, le schéma est le même : les jeunes perdent rapidement leur langue traditionnelle. De même, selon les communautés linguistiques, les jeunes qui parlent la langue ne la maîtrisent pas aussi bien que les personnes plus âgées.

Figure 2. Transfert linguistique intergénérationnel pour les langues autochtones (Source : CSRLLO)

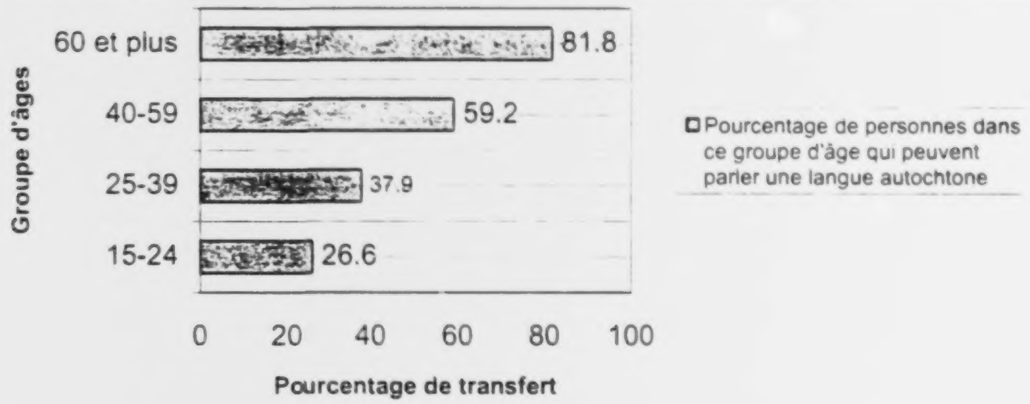

La figure 3 illustre le pattern de l'usage des langues au sein de nos communautés. Elle illustre qu'un taux relativement élevé d'Autochtones des localités plus petites parlent leur langue à la maison (85 %). Un pourcentage moins élevé d'Autochtones dans les centres plus gros parlent leur langue à la maison (environ 50 %).

Figure 3. Pourcentage d'Autochtones qui parlent une langue autochtone à la maison, au travail, à l'école (Source : Enquête sur la population active)

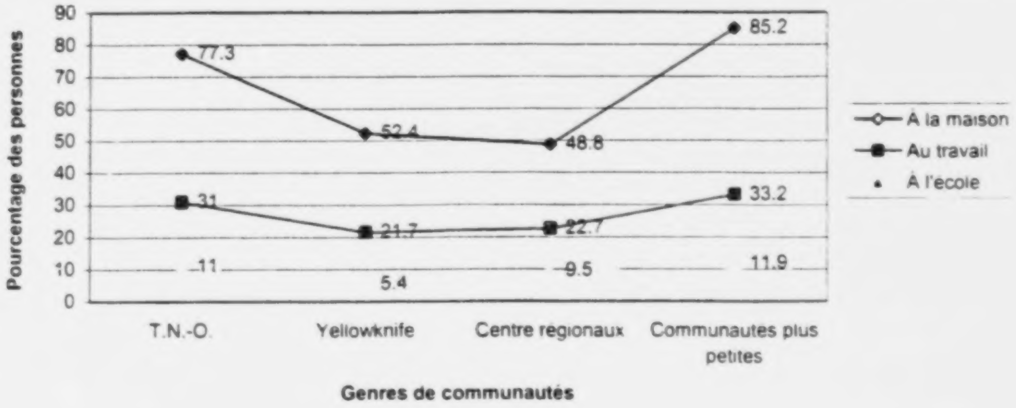

La figure 3 illustre que les langues autochtones sont principalement utilisées à la maison. Le pourcentage d'utilisation de la langue au travail est beaucoup plus bas, même dans les localités plus petites (33 %), ce qui indique la dominance de l'anglais au travail. De même un très petit pourcentage de personnes utilisent leur langue autochtone à l'école (de 5 à 12 %). Ces données peuvent indiquer qu'un petit pourcentage d'adolescents parlent leur langue, mais cela peut également signifier qu'on a peu l'occasion de parler une langue autochtone à l'école.

Les taux d'alphabétisation pour les langues autochtones sont également très bas. Peu de personnes peuvent lire et écrire leur langue traditionnelle, même si des systèmes d'écriture pour ces langues existent depuis plusieurs années.

Dans l'ensemble, le rythme du transfert linguistique aux T.N.-O. s'accroît : le déclin des langues autochtones est de plus en plus important chez les jeunes générations. Pour certaines de nos langues, la situation est critique. Notre territoire est l'un des rares endroits au monde où se parlent la plupart de ces langues. Si nous n'agissons pas, ces langues peuvent disparaître.

Évaluation de la condition du français et de l'anglais

D'un point de vue national et international, le français est une langue forte, avec environ 6,6 millions de Canadiens qui disent avoir le français comme langue maternelle; environ 105 millions de personnes dans le monde parlent français. Aux T.N.-O., plus de 3000

résidents disent parler suffisamment le français pour pouvoir converser. Cependant, le français est la langue maternelle d'environ 900 résidents des T.N.-O. et la langue principalement parlée à la maison de seulement 350 personnes. Ces données indiquent qu'environ 61 % de francophones parlent maintenant l'anglais à la maison, ce qui constitue un très haut taux de transfert linguistique.

Les Autochtones et les francophones délaissent leur langue maternelle pour l'anglais, accroissant ainsi l'usage de cette langue dans tous les aspects de la vie quotidienne. L'anglais est devenu la langue dominante aux T.N.-O. : elle est parlée par plus de 34 000 personnes, sur une population de 40 000 habitants.

5. Trouver des façons de revitaliser nos langues officielles

Avec toutes nos langues officielles (autres que l'anglais) en déclin, que pouvons-nous faire que nous n'avons pas déjà essayé? Et pourquoi nos langues continuent-elles de décliner malgré la *Loi sur les langues officielles* et les programmes en matière de langues? Pour répondre à ces questions, le Comité spécial a étudié tout un éventail d'informations concernant la théorie et la pratique en matière de revitalisation des langues.

Comprendre la revitalisation des langues

Le Comité a appris qu'il n'y a pas de réponses simples au problème de transfert linguistique. Cependant, l'une des premières étapes, et l'une des plus importantes pour inverser le transfert linguistique, est l'aménagement linguistique. Un aménagement linguistique efficace est basé sur cinq étapes principales :

- établir des politiques favorables basées sur la reconnaissance des droits linguistiques individuels et collectifs;
- recueillir des informations sur la langue avant qu'il n'y ait plus personne qui la parle;
- développer la terminologie pour que la langue puisse s'adapter aux changements en matière de gouvernance, de technologie et d'économie;
- élaborer activement et mettre en oeuvre des programmes et services qui renforcent l'usage quotidien de la langue, particulièrement à la maison;
- évaluer et ajuster l'aménagement linguistique pour qu'il soit efficace.

La condition de la langue détermine le genre d'activités qu'il faut mener. Par exemple, s'il reste très peu de personnes vivantes qui parlent cette langue, il est alors très important de recueillir de l'information sur la langue. Si la langue est relativement forte, il faut alors prendre des mesures pour s'assurer qu'elle continue d'être utilisée partout dans la communauté, soit à la maison, au travail et à l'école.

Des pays et des communautés linguistiques ont utilisé différentes méthodes pour préserver et revitaliser des langues en déclin. Par exemple :

- Les Maoris de Nouvelle-Zélande ont commencé des « foyers linguistiques », où les enfants d'âge préscolaire et leurs parents peuvent apprendre la langue avec l'aide de personnes âgées bénévoles dans des centres linguistiques basés dans la communauté.
- Les Hawaïens utilisent des danses et des chants sacrés comme base à la revitalisation de leur langue.
- Les Navajos ont pris le contrôle de leurs écoles et offrent des programmes d'immersion.
- En Scandinavie, les Lapons ont établi des territoires linguistiques où des droits linguistiques spéciaux existent.
- Au pays de Galles, on a établi un conseil des langues solide et on fait la promotion de l'utilisation de la langue à la maison, au travail et à l'école.
- Le Québec a adopté des lois fermes en matière de langues; on fait la promotion de l'utilisation du français à tous les niveaux de la société.

Les Autochtones du Canada se battent depuis de nombreuses années pour trouver des façons efficaces de revitaliser leurs langues. Deux rapports importants (*Towards Linguistic Justice for First Nations* (1990) et *Toward A Rebirth of First Nations Languages* (1994)) concluent que la revitalisation des langues doit comprendre :

- la reconnaissance des langues autochtones et l'appui à ces dernières par le biais d'une législation et de politiques;
- un appui actif de la part des gouvernements et des organismes des Premières Nations;
- le contrôle par la communauté de programmes en matière de langues;
- la promotion des langues comme partie intégrante du processus de guérison et pour surmonter les attitudes négatives qui se sont manifestées en raison de la répression des langues dans le passé;
- l'enseignement des langues autochtones dans les écoles;
- l'aménagement linguistique;
- l'accent mis sur la transmission intergénérationnelle à la maison et dans la communauté.

Évaluation de la législation en matière de langues

Les pays ou les communautés linguistiques qui ont réussi à revitaliser leur langue ont utilisé une forme ou une autre de législation pour protéger ou appuyer les langues. Au Canada, le français et l'anglais sont protégés par la *Loi constitutionnelle* (1982) et la *Loi sur les langues officielles du Canada* (1985). Même si la *Loi constitutionnelle* reconnaît également le droit inhérent des Autochtones et les droits relevant des traités, ce qui peut comprendre les droits linguistiques, ces droits ne sont pas bien définis. Les droits inhérents aux langues autochtones ont plus de chance d'être définis dans le cadre des ententes d'autonomie gouvernementale.

Plusieurs provinces et territoires ont leur propre législation, principalement en ce qui concerne le français et l'anglais. Ces législations sont très variées. De même, le Québec reconnaît le droit des Autochtones de maintenir leur propre langue; les trois territoires du Nord ont une législation pour préserver, développer et accroître l'usage des langues

autochtones. Le Nunavut est présentement à revoir ses lois en matière de langues officielles et d'éducation pour éventuellement les renforcer. Parmi les lois provinciales et territoriales relatives à l'usage des langues, la LLO est présentement l'une des plus fermes.

Développement d'un cadre de travail pour la revitalisation des langues aux T.N.-O.

Par le biais de sa recherche et de la consultation, le Comité spécial a identifié les pratiques les plus prometteuses en matière de revitalisation des langues et les a regroupées dans un cadre de travail, sous neuf catégories principales : législation et politiques, gestion, financement, prestation des services, perfectionnement des ressources humaines, recherche et développement, éducation, promotion, médias et technologies. Le cadre de travail suggère que les activités suivantes doivent être entreprises dans chacune de ces neuf catégories.

A. Législation et politiques : Une revitalisation efficace des langues doit comprendre une législation qui reconnaît le droit des communautés linguistiques d'atteindre un certain degré d'indépendance culturelle, particulièrement sur leur propre territoire. Cette législation doit être suffisamment ferme pour s'assurer que les gouvernements et autres organismes fournissent des services en matière de langues. La législation doit clairement préciser les droits linguistiques, définir clairement les rôles et responsabilités, prévoir des sanctions et des solutions quand les droits ont été violés. De toute première importance, la législation doit établir des droits linguistiques au sein du système scolaire. Enfin, une législation efficace met sur pied une sorte d'organisme sur les langues pour promouvoir et surveiller les efforts en matière de revitalisation des langues.

B. Gestion : Une revitalisation efficace des langues nécessite une bonne gestion comportant des décisions relevant d'une politique. Les communautés linguistiques concernées doivent faire partie du processus de prise de décisions. Un aménagement linguistique complet doit être fondé sur une information linguistique valable. La mise en oeuvre doit comprendre un contrôle et une évaluation constants.

C. Financement : Le financement de base doit être alloué pour les activités en matière de langues pour répondre aux besoins en matière de programmes et de services. De même, les gouvernements peuvent créer des partenariats avec les communautés linguistiques pour établir des fonds spéciaux pour les langues, au besoin. Le financement doit être suffisamment flexible et stable pour permettre la participation des communautés linguistiques et assurer une continuité dans les programmes.

D. Prestation des services : Divers services doivent être offerts et disponibles pour les locuteurs autochtones ou de langues de la minorité, particulièrement au sein de leur territoire linguistique. Ces services devraient être disponibles même si les clients sont bilingues.

E. Perfectionnement des ressources humaines : Une revitalisation efficace des langues nécessite des interprètes, traducteurs et moniteurs de langues qualifiés et certifiés. La formation doit être offerte et reliée à des possibilités d'emplois intéressantes. La formation dans une langue seconde devrait être offerte aux personnes qui ne parlent pas la langue d'une communauté linguistique à qui elles fournissent des services

F. Recherche et développement : Il doit y avoir une recherche et un développement continus. Ce travail comprend normalement le recueil de l'information sur une langue, ce qui comprend les histoires orales, la préparation des dictionnaires et autres sources de documentation, de même que le développement de la terminologie. Il peut également comprendre la cartographie et l'utilisation des noms traditionnels de lieux. On devrait utiliser les services des aînés et des spécialistes des langues pour toutes ces activités.

G. Enseignement dans les langues autochtones : Les langues menacées ou des minorités doivent être incluses dans le système scolaire. Les membres d'une communauté linguistique autochtone ou minoritaire devraient avoir accès à l'éducation dans leur langue, du niveau préscolaire au secondaire de deuxième cycle, par le biais d'un programme d'études et des ressources nécessaires. L'enseignement des langues devrait incorporer différentes approches, dont l'enseignement de la langue première, d'une langue seconde, de l'immersion et l'éducation bilingue. La formation dans les langues devrait être offerte aux parents, pour qu'ils puissent renforcer l'enseignement de la langue à la maison. Les moniteurs et les enseignants des langues doivent avoir la formation et la certification adéquates.

H. Promotion : La valeur des langues et cultures menacées ou de la minorité doit faire l'objet d'une promotion positive à l'échelle de toute la société, particulièrement auprès des jeunes. Les langues doivent être modernisées pour pouvoir être utilisées en toutes occasions; elles doivent être visibles partout dans la communauté. Les locuteurs doivent donner l'exemple et utiliser leur langue; il faut encourager les nouveaux locuteurs et non les critiquer ou se moquer d'eux.

I. Médias et technologies : Les médias et les technologies doivent fournir une visibilité aux langues dans des situations contemporaines. Il faut accorder de l'aide aux médias contrôlés localement, que ce soit la radio, la télévision, les journaux et autres. Il faut s'efforcer d'adapter les langues aux logiciels de traitement de texte, à la publication et aux applications de la cartographie, entre autres. Il faut appuyer la formation dans le domaine des médias des locuteurs des différentes langues.

Le cadre de travail de revitalisation des langues suggère que si nous accordons une attention toute particulière à toutes ces activités, lesquelles constituent des éléments d'un plan stratégique plus vaste, les efforts en matière de revitalisation connaîtront un plus grand succès.

6. Évaluation de la législation en matière de langues officielles : est-ce que ça marche?

On a demandé au Comité spécial d'évaluer les dispositions et la mise en oeuvre de la *Loi sur les langues officielles*, d'autres législations et de la politique sur les langues aux T.N.-O. Le Comité a utilisé le cadre de travail décrit ci-dessus pour orienter son évaluation. Pour ce sommaire. les principales observations et conclusions sont présentées sous trois titres : législation, gestion et prestation des programmes et services.

Évaluation de la législation territoriale en matière de langues

La *Loi sur les langues officielles des T.N.-O.* est très utile et importante, car elle reconnaît et accorde des droits aux langues autochtones, au français et à l'anglais. Cependant, la LLO comporte certaines faiblesses :

- définition des droits linguistiques;
- reconnaissance des droits et responsabilités des communautés linguistiques, particulièrement celles de langues autochtones au sein de leur territoire;
- obligation de rendre des comptes en ce qui concerne la Loi;
- mise en application de la Loi.

L'efficacité du Commissariat aux langues est également limitée. Cela est attribuable à plusieurs facteurs, dont la pauvre définition de droits linguistiques et le pouvoir limité du commissaire en vertu de la LLO. De même, l'Assemblée législative n'a pas souvent répondu aux recommandations du commissaire. Fait important, le double rôle de « chien de garde » en ce qui concerne les langues et de « promotion des langues » du commissaire est peut-être trop vaste pour que le Commissariat soit efficace. Le rôle et les responsabilités du commissaire aux langues doivent être réévalués. Il faut prendre en considération l'établissement d'un conseil des langues ou une autre forme d'organisme de promotion des langues.

Même si la *Loi sur l'éducation* (1995) prévoit l'enseignement des langues autochtones, langue première et langue seconde, la Loi comporte des conditions sur la prestation des programmes en matière de langues. Ces conditions peuvent s'avérer trop restrictives : à ce jour, la prestation des programmes est limitée et souvent inadéquate.

Les ententes d'autonomie gouvernementale fourniront en fait une reconnaissance constitutionnelle des droits des Autochtones en matière de langues et de cultures. La LLO n'affectera pas ces droits, mais peut les compléter en reconnaissant les droits linguistiques collectifs de nos peuples autochtones.

Évaluation de la gestion et du financement des langues officielles

Aux fins de cette révision, la gestion a été évaluée en vertu de quatre catégories principales : la politique et les lignes directrices, les structures de gestion, la planification et l'obligation de rendre des comptes.

Politique et lignes directrices

La *Politique sur les langues officielles* du GTNO dit que le public doit avoir « un accès raisonnable aux programmes et services dans les langues officielles ». La politique énumère également les conseils, commissions et agences du gouvernement qui doivent se conformer à la politique. Le ministre de l'ÉCF est responsable de la coordination de la mise en application de cette politique; les différents ministres sont responsables de la mise en oeuvre de la politique au sein de leurs ministères respectifs.

Le *Manuel sur les lignes directrices en matière de langues officielles* fournit une description des attentes en matière de prestation des services. On établit les régions et les bureaux désignés pour certaines langues officielles; on y traite également de la question des attentes concernant la traduction, les annonces et l'affichage. Les lignes directrices précisent que les ministères du GTNO doivent faire savoir au public que des services en langues officielles sont disponibles. Le fait de faire connaître au public l'existence de ces services s'appelle « l'offre active ».

Le Comité spécial a appris que plusieurs ministères et agences ne suivent pas la politique et les lignes directrices de façon uniforme. Le GTNO n'a pas conservé sa capacité d'offrir des services dans les langues officielles dans toutes les régions désignées. Des procédures en matière d' « offre active » ne sont souvent pas établies. Fait important, il semble qu'une majorité de ministères n'appliquent pas la Loi, la politique ou les lignes directrices. Quelques ministères ont un plan de mise en oeuvre concernant la prestation des services dans les langues officielles. Le Comité spécial conclut que la politique et les lignes directrices sont inefficaces pour assurer une application adéquate de la LLO.

Structures de gestion

La responsabilité de la LLO revient à l'Assemblée législative, plutôt qu'à un ministre, comme c'est le cas pour les autres lois. Le ministre de l'ÉCF est seulement responsable de la mise en application de la politique, et non pas de celle de la Loi. Le commissaire aux langues peut conseiller le gouvernement sur des questions concernant les langues, mais ne peut pas faire observer la Loi. La responsabilité au jour le jour de la mise en oeuvre des langues officielles est par conséquent répartie entre plusieurs ministères et agences. Plusieurs de ces ministères et agences ont un coordonnateur des langues, mais dans la plupart des cas, les fonctions sont mineures, rattachées à un autre poste, et ont peu de priorité. Au sein du ministère de l'ÉCF, qui gère une grande partie du financement pour les langues officielles, les responsabilités sont réparties au sein du ministère et semblent souvent se chevaucher. La structure de gestion fournit une obligation limitée de rendre

des comptes, ce qui a rendu la tâche difficile au Comité spécial pour avoir accès à l'information et aux données concernant les services dans les langues officielles.

Une revitalisation efficace en matière de langues demande la participation active des communautés linguistiques dans les prises de décisions. La structure de gestion actuelle fournit une participation et un apport minimes des communautés linguistiques.

Planification et obligation de rendre des comptes

Un plan exhaustif de mise en oeuvre des langues officielles n'existe pas, même si un tel plan a été recommandé par diverses études depuis la fin des années 1980. Les réponses du gouvernement aux recommandations en matière de langues sont généralement non coordonnées. La plupart des ministères et agences n'ont ni activités ni objectifs concernant les langues officielles dans leur plan ministériel annuel. Le manque de planification coordonnée et régulière indique que les langues officielles ne constituent pas une priorité pour le gouvernement. En 1999-2000, le GTNO a financé l'élaboration de l'aménagement linguistique de chaque communauté linguistique autochtone; ces aménagements ont été utilisés pour guider les activités régionales en matière de langues.

Une planification efficace comprend un système d'évaluation et l'obligation de rendre des comptes. Cependant, le gouvernement ne recueille pas et n'étudie pas régulièrement les données et l'information requises pour effectuer une évaluation adéquate. L'évaluation qui se fait est fondée sur les « ressources » (activités entreprises) plutôt que sur les résultats de telles activités; il est donc difficile de déterminer quelles sont les activités les plus efficaces.

Financement

Depuis 1985, l'*Accord de coopération Canada-T.N.-O.* a fourni en moyenne environ 3,3 millions de dollars par année pour les langues autochtones et 2 millions de dollars pour le français. Le financement de l'Accord s'est avéré une base précieuse pour offrir des programmes et services constants et devrait se poursuivre.

Le financement pour le français provenant de l'Accord est principalement utilisé pour la prestation de services en français par les ministères du GTNO. Le financement pour les langues autochtones est utilisé pour la formation des interprètes et traducteurs et pour leurs services, pour la formation d'enseignants, pour le développement de matériel linguistique et pour la diffusion en langues autochtones. Pendant plusieurs années, le Bureau des langues du GTNO absorbait une partie importante du financement pour les langues autochtones, pour des services d'interprétation et de traduction et pour le développement de la terminologie. Une partie du financement a toujours été allouée aux projets en matière de langues présentés par les communautés. Récemment, une plus grande partie du financement a été transférée aux communautés linguistiques autochtones, par le biais d'ententes de contribution. Ce financement est utilisé pour effectuer des aménagements linguistiques, ce qui comprend toute une variété de projets en matière de langues provenant des communautés.

Le GTNO fournit annuellement environ 6,5 millions de dollars de financement de base pour les langues autochtones. Ce montant s'élève à plus de 8 millions de dollars pour l'exercice actuel. Une grande partie du financement va aux conseils scolaires de division (CSD) pour l'enseignement des langues autochtones. Le GTNO accorde du financement par élève aux écoles francophones et reçoit environ 1 million de dollars par année du fédéral pour l'enseignement dans la langue de la minorité.

Le Comité spécial est préoccupé du fait qu'environ 2,5 millions de dollars du financement pour 2000-2001 accordé aux CSD pour l'enseignement des langues autochtones ont été réalloués à d'autres fins éducatives. Même si les CSD ont présentement le pouvoir de faire ce genre de réallocation, le Comité n'appuie pas cette approche, particulièrement alors que la perte des langues est si élevée chez les enfants.

Le GTNO finance également le Commissariat aux langues. Cela représentait environ 350 000 $ par année, mais ce montant a grimpé à 450 000 $ l'an dernier.

Dans l'ensemble, le Comité spécial a conclu que le financement actuel pourrait être utilisé de façon plus efficace, quoique un montant plus élevé serait utile. Le Comité a également conclu que le GTNO n'est pas dans une bonne situation pour déterminer l'efficacité de ses programmes par rapport au coût, en raison de systèmes inadéquats en matière de planification et d'évaluation. Le financement actuel pourrait être mieux utilisé en faisant participer les communautés linguistiques à l'élaboration des programmes et à la planification budgétaire, s'assurant ainsi que le financement pour les langues officielles (particulièrement le financement pour l'enseignement) soit utilisé à cette fin et en établissant des méthodes d'évaluation basées sur les « résultats ». Afin d'accroître le financement disponible pour les projets de revitalisation des langues, d'autres approches, comme des partenariats et l'appui à un fonds de dotation pour les langues pourraient être prises en considération.

Évaluation de la prestation des programmes et services en matière de langues officielles

Le GTNO ne peut pas, tout seul, protéger ou revitaliser les langues des minorités ou menacées. Cependant, le gouvernement peut s'assurer que les membres d'une communauté linguistique ont un accès raisonnable aux programmes et services dans leur langue. Cette section étudie la prestation dans l'ensemble des programmes et services dans les langues autochtones

Programmes concernant les langues autochtones

La législation et la politique du GTNO insistent sur la préservation et la mise en valeur des langues autochtones. La prestation des services est considérée comme étant de moindre importance. Le GTNO et les communautés linguistiques ont donc mis leurs efforts dans toute une variété de programmes en matière de langues autochtones :

- la normalisation des systèmes d'écriture et le développement continu de la terminologie;
- la recherche et la cartographie des noms autochtones de lieux;
- la formation des interprètes, traducteurs et moniteurs de langues;
- l'enseignement des langues autochtones;
- la promotion des langues;
- l'aide aux médias de langues autochtones.

Les principaux points de ces programmes sont les suivants :

- le développement de dictionnaires et de listes terminologiques pour la plupart des langues autochtones;
- l'enregistrement, la transcription et/ou le tournage de vidéos d'histoires et récits d'aînés;
- la production d'une grande variété de ressources langagières, y compris des textes, des brochures et des vidéos;
- l'identification et la cartographie de plus de 2000 noms autochtones de lieux;
- la formation et la certification d'interprètes et de traducteurs, particulièrement dans les domaines de la santé et de la justice;
- la formation continue de moniteurs de langues;
- la production d'affiches dans toutes les langues comme outil promotionnel;
- le financement permanent pour des émissions radiophoniques et télévisées en langues autochtones par des organismes de diffusion autochtones.

Même si plusieurs de ces activités ont connu un succès, le Comité spécial a également indiqué certaines questions importantes qui doivent être traitées :

- Le taux d'alphabétisation dans les langues autochtones demeure bas aux T.N.-O. et les différences de dialectes continuent de poser des problèmes au sein des communautés linguistiques.
- Aucun organisme central pour les ressources en langues autochtones n'existe, ce qui fait que souvent, ces ressources sont mal distribuées ou partagées. Dans certains cas, il y a duplication; dans d'autres, des ressources précieuses sont perdues.
- La formation d'interprètes et de traducteurs est irrégulière. Une formation minimale a eu lieu il y a quelques années. L'absence d'une certification adéquate en matière d'interprétation et de traduction continue de causer des problèmes, particulièrement dans le système juridique. La formation continue des interprètes et des traducteurs doit être reliée à des possibilités d'emplois valables pour qu'elle puisse connaître un succès.
- Le nombre d'enseignants autochtones au sein du système scolaire continue d'être peu élevé. Bon nombre de moniteurs de langues ne possèdent pas de diplôme et ont accès à un matériel didactique limité.
- Les programmes d'études de langues autochtones dans les écoles ne sont pas adéquatement ou sérieusement mis en place.
- L'accès à une formation en langue seconde dans les langues autochtones est limité pour les parents, les employés du GTNO ou autres adultes qui désirent apprendre une langue ou améliorer leurs connaissances dans cette langue.

- Les activités de promotion des langues ne sont pas coordonnées ou évaluées pour constater leur réussite.
- Le GTNO n'utilise pas les polices de caractères disponibles en langues autochtones dans ses systèmes informatiques.

Toutes ces questions sont traitées dans les recommandations finales du Comité spécial.

Programmes concernant le français

Les législations et les politiques du fédéral et du GTNO insistent sur la prestation des services en français. Cependant, une petite partie du financement est fournie à la communauté francophone pour les projets de développement communautaires et culturels. Ce financement est utilisé pour les programmes d'immersion des jeunes, la promotion des langues, les programmes préscolaires, l'appui aux médias de langue française et des activités artistiques.

Prestation des services dans les langues officielles

Selon certaines dispositions de la LLO, de la *Politique sur les langues officielles* et du *Manuel des lignes directrices en matière de langues officielles*, le GTNO est tenu de donner des services dans toutes les langues officielles. Le Comité spécial s'est servi de trois principaux indicateurs pour évaluer l'efficacité de la prestation des services du GTNO : le bilinguisme au sein de la fonction publique, les données sur la prestation des services, l'information provenant des ministères et la description des programmes de prestation des services.

- Même si le GTNO a des politiques concernant la « prime au bilinguisme » et sur la « prestation pour compétences linguistiques », très peu de postes sont désignés bilingues. En 2001, environ 4 % des fonctionnaires recevaient une prime au bilinguisme ou une prestation pour compétences linguistiques. Aucune évaluation n'a été effectuée sur ces politiques ou sur la répercussion qu'elles peuvent avoir sur la prestation des services. Le Comité spécial croit qu'une utilisation efficace des employés bilingues pourrait améliorer la prestation des services dans les langues officielles.

- Très peu de données et d'information sur les langues officielles sont présentement recueillies ou étudiées par les ministères; le Comité spécial a donc trouvé difficile d'évaluer avec justesse la demande ou l'utilisation de la prestation des services. Cependant, la recherche indique que la fourniture des services dans les langues officielles n'est pas une priorité au sein de la plupart des ministères.

- Les principaux services fournis par le GTNO comprennent ce qui suit :
  - ✓ la traduction en français de projets de loi et d'autres documents juridiques;
  - ✓ la fourniture de services d'interprétation devant les tribunaux (19 000 $ ont été dépensés à cette fin en 2001-2002);
  - ✓ des services d'interprétation pour la prestation des services de première ligne en santé et services sociaux;

✓ la traduction de matériel pour le public.

Dans l'ensemble, peu de ministères semblent avoir fait de sérieux efforts pour fournir des services dans les langues officielles autres que l'anglais.

7. Étudier les options pour amorcer un changement

Par le biais de sa recherche et des consultations, le Comité spécial a conclu que la législation actuelle, la gestion et la prestation des programmes et services en matière de langues officielles sont inadéquates et doivent être renforcées. Dans le rapport d'étape de 2002, des orientations préliminaires au changement ont été identifiées. Les communautés linguistiques ont étudié ces orientations, lors de la deuxième rencontre territoriale sur les langues qui s'est tenue en octobre 2002. Suite à cette rencontre, le Comité a développé des options devant être étudiées plus à fond, allant d'un changement de base, à un environnement linguistique très réglementé. En préparant ces options, le Comité spécial a accordé une attention particulière au besoin d'un modèle de gouvernance « horizontal » ou partagé et à la question d'obligation de rendre des comptes. Le Comité a estimé et étudié aussi bien les avantages que les coûts des différentes options proposées. L'éventail complet des options est détaillé dans le rapport final. Les recommandations finales du Comité sont présentées plus loin.

8. Établir une vision et recommander des changements

En présentant ses recommandations finales, le Comité spécial reconnaît que la revitalisation des langues aux T.N.-O. est une tâche exigeante. Le financement actuel doit être utilisé de façon plus efficace et il faut trouver du nouveau financement. Les gouvernements, l'industrie et les organismes doivent trouver de meilleurs moyens de travailler ensemble pour appuyer les activités en matière de langues. Les attitudes à propos de l'utilisation des langues autochtones et du français doivent changer. Nous devons promouvoir la valeur de nos langues comme ressources pour tous les résidents septentrionaux; nous devons travailler à rétablir une société multilingue, allant de pair avec notre tissu historique et culturel. Nous devons reconnaître que nos politiques antérieures ont entraîné une perte importante des pratiques en matière de langues et de cultures chez les Autochtones, ce qui a mené à un bouleversement social. Nous devons reconnaître ces pertes et travailler à reconstruire des relations fondées sur l'égalité, le respect et l'acceptation. Nous devons considérer la revitalisation des langues comme un élément essentiel au développement communautaire du Nord.

Dans nos efforts, nous devons nous souvenir que la définition et le but de la revitalisation des langues sont la transmission durable des langues d'une génération à l'autre : des aînés, aux parents et aux enfants. Nous devons donc nous concentrer à faire des activités qui permettent le plus possible l'utilisation fonctionnelle de nos langues à la maison, à l'école

et dans nos communautés. Enfin, nous devons établir une vision claire et collective. La vision établie par le Comité spécial, dans son rapport final, peut se résumer comme suit :

Au cours des vingt-cinq prochaines années, tous nos citoyens constituent la trame multilingue et multiculturelle de nos territoires et s'engagent personnellement, professionnellement et collectivement à préserver et à cultiver les caractéristiques diverses et dynamiques qui sont nôtres, en tant que société du Nord. Nous reconnaissons le droit inhérent des Autochtones de préserver et de promouvoir leurs langues et cultures sur leurs propres territoires. Les anglophones et les francophones conservent leur protection constitutionnelle actuelle aux territoires; ils ont aussi la possibilité d'apprendre les langues et cultures de nos peuples indigènes et aient le soutien pour ce faire.

Par le biais d'échange d'information, de connaissances, de croyances et de pratiques, nous approfondissons ensemble notre compréhension du monde. Nous pouvons repérer, élaborer et mettre en oeuvre toute une variété d'approches créatives et riches culturellement pour affronter les questions sociales, politiques et économiques, tout en cultivant des relations de tolérance, d'appui et de respect entre les divers groupes linguistiques.

Recommander les changements requis

Pour remplir notre mandat, nous, membres du Comité spécial, faisons les recommandations qui suivent. Ces recommandations représentent notre combinaison préférée d'avantages et d'investissement, et sont fondées sur notre recherche, nos consultations et nos conclusions. Nous croyons que ces recommandations renforceront toutes les langues officielles des T.N.-O. et constitueront une base solide pour atteindre les objectifs de la *Loi sur les langues officielles*.

A. Pour clarifier et renforcer la législation et les politiques en matière de langues officielles, nous recommandons :

A1. Que la version actuelle de la LLO soit mise à jour pour enlever les articles abrogés et corriger les erreurs d'orthographe, de terminologie et de traduction.

A2. Que des mots dénés soient utilisés dans la LLO pour l'esclave du Nord, l'esclave du Sud, le dogrib et le chipewyan, sur l'avis et avec le consentement des communautés linguistiques concernées.

A3. Que l'esclave du Nord et du Sud (comme tels, ou avec l'utilisation de mots dénés), l'inuvialuktun et l'innuinnaqtun soient listés comme langues séparées, dans l'article 4 de la LLO, et retranchés de l'article de définition, avec le consentement des communautés linguistiques concernées.

A4. Qu'une recherche sur le michif soit financée dans le but de déterminer une désignation appropriée pour cette langue.

A5. Que le préambule soit modifié pour reconnaître le rôle important des communautés linguistiques dans la préservation et le développement de leurs langues et pour reconnaître la responsabilité collective face à la mise en valeur des langues.

A6. Que l'article 14 de la LLO soit clarifié et défini par le biais d'un règlement et d'une politique. Que des règlements soient établis pour la prestation des services en matière de santé et sécurité au travail, de santé et de services sociaux. Que d'autres services soient définis par le biais de politiques plutôt que par des lignes directrices.

A7. Que les ministères et les organismes devant se conformer à la LLO soient listés dans des règlements, avec des dispositions de conformité à la Loi quand ces services sont fournis par d'autres organismes.

A8. Que la LLO désigne un ministre responsable, avec le pouvoir de faire appliquer la Loi, et l'obligation de soumettre à l'Assemblée législative un rapport annuel sur les langues officielles.

A9. Qu'un conseil des langues autochtones soit inclus dans la LLO pour conseiller le ministre responsable en matière de planification, de promotion, de coordination et d'allocation des ressources. Ce conseil fournira un lien législatif en matière d'imputabilité entre les communautés linguistiques et le GTNO.

Que les paramètres de ce conseil, de même que sa structure, le processus de nomination, les fonctions consultatives et autres questions nécessaires soient établis par règlement.

A10. Que les membres du conseil des langues autochtones soient nommés par leurs communautés linguistiques respectives, recommandés par le ministre responsable et nommés par l'Assemblée législative.

A11. Qu'avec l'établissement du conseil des langues autochtones, le vaste mandat de promotion du Commissariat aux langues soit réduit par l'abrogation de la dernière phrase du paragraphe 20(1) et du paragraphe 20(3) de la LLO. Que le rôle de promotion du commissaire soit transféré au ministre responsable et au conseil des langues autochtones. La commissaire continue d'assurer la conformité à une LLO renforcée.

A12. Que les paragraphes 19(2) et 19(3) de la Loi soient abrogés, ce qui permettra au Commissariat aux langues d'être indépendant de la fonction publique. Que l'Assemblée procède à un examen du Commissariat aux langues pour préciser les liens entre son système de gestion et son soutien administratif.

A13. Qu'une disposition soit ajoutée à la LLO pour permettre la nomination d'un commissaire aux langues « intérimaire » entre deux nominations ou quand la commissaire est dans l'impossibilité de s'acquitter de ses fonctions.

A14. Qu'une disposition soit ajoutée à la LLO obligeant l'Assemblée législative à répondre au rapport annuel du commissaire dans un délai de 180 jours suivant le dépôt de ce rapport.

A15. Que la LLO reconnaisse les droits langagiers collectifs des peuples autochtones au sein de leur propre territoire, de concert avec les actuelles revendications territoriales et ententes d'autonomie gouvernementale présentement en cours.

A16. Que le paragraphe 29(1) de la LLO soit modifié pour exiger des évaluations à plus petite échelle, tous les cinq ans, en commençant en 2008 (suite à la diffusion des données de recensement du Canada sur les langues de 2006), pour s'assurer que les dispositions et la mise en application de la LLO et autres programmes concernant les langues officielles sont efficaces.

B. Pour améliorer la gestion et l'imputabilité en matière de langues officielles, nous recommandons :

B1. Que le ministre responsable envisage d'établir un petit secrétariat aux langues officielles (SLO) en redistribuant les ressources actuelles. Le SLO offrirait un seul point d'accès en ce qui touche les questions concernant les langues et constituerait un point central en matière d'imputabilité au sein du GTNO.

Le SLO se rapporterait directement au ministre et s'acquitterait des fonctions de gestion et politiques suivantes :

- liaison avec les communautés linguistiques autochtones et francophone;
- préparation, contrôle et évaluation du plan de mise en oeuvre en matière de langues officielles et du cadre d'évaluation;
- liaison avec le Bureau de la statistique (voir B4);
- négociations et gestion de l'*Accord de coopération Canada-T.N.-O. relatif au français et aux langues autochtones dans les T.N.-O.*;
- gestion des ententes de contribution avec les communautés linguistiques officielles;
- soutien opérationnel au conseil des langues autochtones;
- soutien opérationnel et de leadership pour l'établissement de centres de services à guichet unique;
- aide au développement de règlements et de politiques en matière de langues officielles;
- relations intergouvernementales concernant les langues.

B2. Que le ministre responsable élabore pour tout le gouvernement des T.N.-O. un plan de mise en oeuvre, une évaluation et un cadre en matière d'imputabilité concernant les langues officielles, basés sur le modèle du Conseil du Trésor (2001), qui exige l'identification, la cueillette et l'analyse constante de données basées sur les retombées et les résultats.

B3. Que le ministre responsable veille à ce que les communautés linguistiques soient pleinement consultées sur le plan d'action et le cadre d'évaluation concernant l'Accord de coopération Canada-T.N.-O.

B4. Que le Bureau de la statistique ait la tâche de recueillir et d'analyser les données du recensement du Canada, d'une enquête modifiée sur la population active et des études sociolinguistiques actuelles et d'incorporer ces données dans un rapport sur les langues, effectué tous les cinq ans, en commençant en 2003, avec la diffusion des données sur les langues du recensement du Canada de 2001.

C. Pour assurer un financement efficace et adéquat. nous recommandons :

C1. Que le ministre responsable de la LLO veille à ce que tout le financement alloué pour les langues officielles le soit à cette fin.

C2. Que le financement pour les projets en matière de langues officielles soit augmenté au besoin pour mettre en oeuvre les recommandations de ce rapport.

C3. Que le ministre responsable prenne des mesures pour veiller à ce que l'Accord de coopération Canada-T.N.-O. soit maintenu et maximise la participation du fédéral.

C4. Que le GTNO conclue des accords de financement pluriannuel. flexibles. avec les communautés linguistiques. pour assurer plus de confiance et de stabilité aux programmes. avec les mécanismes appropriés en matière d'imputabilité.

C5. Que le GTNO appuie les projets des communautés linguistiques de générer d'autres sources de revenus pour les langues. y compris des fonds de dotation et des activités économiques qui appuient la mise en valeur des langues.

D. Pour améliorer la prestation des services dans les langues officielles. nous recommandons :

D1. Que 'l'offre active' en ce qui concerne les services en matière de santé et de sécurité au travail. la santé et les services sociaux soit définie dans des règlements. et par le biais de politiques dans tous les autres services.

D2. Que le ministre responsable veille à ce que tous les ministères et organismes mettent adéquatement en oeuvre « l'offre active ». avec des procédures et des mesures pour tenir compte de la demande et de la prestation des services.

D3. Que le GTNO évalue la directive concernant la prime au bilinguisme. avec l'intention d'accorder une priorité au nombre de postes bilingues pour la prestation des services de première ligne et d'augmenter le nombre de ces postes.

D4. Que le ministre responsable travaille avec les parties intéressées pour donner aux communautés un accès peu coûteux au matériel de traduction et d'interprétation de base lors de rencontres et de réunions du gouvernement. de l'industrie et d'information publique.

D5. Que le ministre responsable travaille avec le gouvernement fédéral et la communauté francophone pour appuyer un projet-pilote concernant l'établissement d'un centre de services à guichet unique à Yellowknife. Ce centre fournirait l'accès en français à des services gouvernementaux et comprendrait une ligne 800 pour les communautés à l'extérieur de Yellowknife.

D6. Que le ministre responsable consulte les communautés linguistiques autochtones et le conseil des langues autochtones concernant un projet-pilote possible concernant l'établissement d'un centre de services à guichet unique dans les langues autochtones.

D7. Que le ministre responsable évalue les projets-pilotes de centres de services après deux ans, pour déterminer leur viabilité et faire des recommandations en conséquence.

D8. Que le secrétariat aux langues officielles publie et mette à jour un registre public d'interprètes et de traducteurs pour le français et les langues autochtones.

E. Pour établir une qualité en matière de ressources humaines, nous recommandons:

E1. Que le ministre responsable travaille avec les communautés linguistiques autochtones afin de développer des normes de certification régionales ou territoriales pour les interprètes et traducteurs et afin de fournir une formation en interprétation et traduction dans les régions. Que l'accent soit principalement mis sur la santé, les services sociaux, la justice et autres priorités régionales. Que la formation soit liée à des possibilités d'emplois et d'affaires découlant d'une prestation accrue des services dans les langues officielles.

E2. Que le ministre de l'ÉCF consolide et accroisse la prestation en région de formation de moniteurs de langues autochtones, conformément aux normes établies conjointement par les communautés linguistiques et le ministère de l'ÉCF. Que la formation soit liée à des possibilités d'emploi découlant du renforcement des dispositions de la *Loi sur l'éducation* concernant les langues autochtones (1995).

E3. Que le ministre de l'ÉCF développe un programme d'études de langues autochtones, langue seconde, pour les adultes, fasse la promotion et appuie la formation langagière des employés du GTNO, des parents, et d'autres adultes intéressés.

E4. Que le ministre responsable et le ministre de l'ÉCF rencontrent le Collège Aurora, les communautés linguistiques autochtones et les instituts culturels pour étudier le développement et la formation d'interprètes et de traducteurs, de moniteurs de langues et la formation en langues des adultes pour améliorer le rapport coût-efficacité et le taux de succès dans l'ensemble.

E5. Que le Collège Aurora et autres organismes publics fournissant une formation en langues soumettent un rapport annuel de leurs activités au ministre responsable et au conseil des langues autochtones.

F. Pour appuyer la recherche et le développement en matière de langues officielles, nous recommandons :

F1. Que le ministre responsable travaille en étroite collaboration avec les communautés linguistiques autochtones, les instituts culturels respectifs et les conseils des aînés pour identifier les besoins en matière de terminologie, le développement d'un fonds pour la terminologie et l'établissement d'un processus pour l'approbation d'une terminologie avalisée à une échelle régionale.

F2. Que le ministre responsable travaille en étroite collaboration avec les communautés linguistiques autochtones et les instituts culturels pour établir un processus coordonné de catalogage et de distribution de matériel documentaire en langues autochtones.

F3. Que les programmes de traditions orales (maintenant appelés projets culturels) et de noms géographiques de lieux soient évalués et considérés pour un financement accru.

G. Pour accroître et améliorer l'enseignement dans les langues autochtones, nous recommandons :

G1. Que le ministre de l'ÉCF émette une directive obligeant les administrations scolaires à utiliser le financement dédié aux langues autochtones à cette fin. Cette directive est une première mesure nécessaire pour améliorer les programmes de langues autochtones dans les écoles.

G2. Que le ministre de l'ÉCF précise l'interprétation et renforce la mise en application du paragraphe 73(3) de la *Loi sur l'éducation* (1995), lequel exige que les administrations scolaires fournissent l'enseignement dans les langues autochtones.

G3. Que le ministre de l'ÉCF émette une directive concernant le nombre minimal d'heures d'enseignement dans les langues autochtones. Cette directive vise à renforcer la disposition du paragraphe 73(3) de la *Loi sur l'éducation* (1995). La question des heures minimales d'enseignement devraient ensuite être traitée par des règlements, conséquents à d'autres domaines.

G4. Que le ministre de l'ÉCF modifie la *Loi sur l'éducation* (1995) pour rééquilibrer le pouvoir du ministre et des administrations scolaires en ce qui concerne les programmes de langues autochtones pour améliorer la responsabilité.

G5. Que le ministre de l'ÉCF revoie le développement d'un programme complet d'études sur les langues, en consultation et en coopération avec les communautés linguistiques et les administrations scolaires.

G6. Que le ministre de l'ÉCF revoie le développement des programmes d'immersion pour la petite enfance, en consultation et en coopération avec les communautés linguistiques et les administrations scolaires.

G7. Que le ministre de l'ÉCF travaille en étroite collaboration avec les communautés linguistiques, le Collège et autres organismes pour recruter activement, former et certifier des moniteurs et des enseignants de langues autochtones. Que ce travail comprenne une révision des échelles salariales et des programmes de formation et de recrutement.

G8. Que le ministre de l'ÉCF prépare un plan stratégique pour les langues autochtones en éducation, de la petite enfance à la douzième année, comprenant l'introduction de l'enseignement des matières obligatoires en langues autochtones. Que ce plan comprenne des partenariats avec les communautés linguistiques et la nécessité de relier le développement des langues à l'école et à la maison.

G9. Que le ministre de l'ÉCF modifie la *Loi sur l'éducation* (1995) pour accorder aux parents autochtones le droit de pétitionner pour avoir l'immersion en langues autochtones au niveau primaire, sur leur propre territoire linguistique (voir A15), et quand le nombre le justifie.

G10. Que le ministre de l'ÉCF travaille avec les administrations scolaires pour accroître le rôle et la capacité des centres d'enseignement et d'apprentissage dans le développement de matériel didactique et pour améliorer les partenariats avec les communautés linguistiques.

G11. Que le ministre de l'ÉCF soumette un rapport annuel à l'Assemblée législative et au conseil des langues autochtones sur la situation du développement du programme d'études et sur l'enseignement en langues autochtones.

H. Pour promouvoir les langues officielles, nous recommandons :

H1. Que le ministre responsable prépare un plan de marketing social pour les langues autochtones, en consultation avec les communautés linguistiques, et que ce plan soit mis en oeuvre conjointement par le ministre et les communautés linguistiques. Le conseil des langues autochtones, une fois établi, jouerait un rôle de leadership dans les activités courantes de promotion des langues.

H2. Que le ministre responsable accorde un appui à la communauté francophone pour élaborer et mettre un oeuvre un plan de marketing social.

H3. Que les leaders communautaires et autres modèles de comportement importants prennent la responsabilité d'utiliser leur langue traditionnelle dans la mesure du possible.

H4. Que le ministre responsable et les communautés linguistiques encouragent le gouvernement fédéral, l'industrie et autres organismes à utiliser et à donner une bonne image des langues autochtones et du français, particulièrement dans les régions où les langues sont couramment utilisées.

H5. Que le ministre responsable augmente le financement pour des activités promotionnelles visant les jeunes.

H6. Que le GTNO promeuve et offre une formation multiculturelle et langagière aux employés, comme activité d'orientation et de perfectionnement professionnel.

I. Pour accroître l'usage des langues officielles dans les médias et la technologie, nous recommandons :

I1. Que le GTNO accroisse son aide en appuyant et en utilisant les médias en langues autochtones et en français, de même qu'en appuyant d'autres projets de communications, y compris l'usage de l'Internet, de la technologie numérique et des nouvelles technologies médiatiques.

I2. Que le ministre de l'ÉCF et autres organismes appuient la formation dans le domaine des médias et de la technologie pour les locuteurs de langues autochtones, par le biais de bourses d'études et d'autres incitatifs.

I3. Que le ministre responsable veille à ce que les polices de caractères autochtones soient disponibles pour les employés du GTNO et incite ces derniers à les utiliser. L'usage de ces polices de caractères devient de plus en plus important, à mesure que les organismes et communautés autochtones adoptent de plus en plus les noms de lieux traditionnels qui comprennent des polices de caractères spécialisées.

I4. Que le ministre responsable aide les communautés linguistiques autochtones à incorporer les polices de caractères autochtones aux applications de logiciels spécialisés (comme le système d'information géographique) et règle d'autres problèmes techniques, au besoin, pour appuyer l'usage des langues autochtones dans toute une variété d'applications techniques.

J. Pour s'assurer que les recommandations et l'échéancier proposés dans ce rapport en matière de mise en oeuvre et de coûts soient appuyés, nous recommandons donc :

J1. Que le premier ministre nomme un ministre responsable pour la LLO dans les 60 jours suivant l'adoption de ce rapport par l'Assemblée législative.

J2. Que le gouvernement dépose le projet de loi pour modifier la *Loi sur les langues officielles* pendant le mandat de l'Assemblée législative actuelle.

J3. Que le ministre responsable fasse rapport à l'Assemblée législative dans un délai d'un an suivant l'acceptation du présent rapport. Le rapport du ministre devrait traiter de ce qui suit :

- de la situation et du progrès effectué quant à la mise en oeuvre des recommandations;
- de la situation de l'Accord de coopération Canada-T.N.-O.
- des plans ministériels et des dispositions budgétaires pour l'exercice 2004-2005 et au-delà.

Mise en oeuvre des recommandations

Nous croyons que ces recommandations sont toutes réalisables, mais qu'elles ne peuvent pas être mises en oeuvre tout de suite. Nous avons donc préparé un échéancier en matière de mise en oeuvre préliminaire et d'investissement, avec des estimations de coûts, pour guider l'Assemblée législative dans ses délibérations sur ce rapport et pour orienter les organismes ayant pour tâche de mettre en oeuvre ces recommandations. De plus, nous recommandons que l'Assemblée législative propose l'établissement d'un comité de mise en oeuvre par le Cabinet, possiblement composé de hauts fonctionnaires des principaux ministères touchés, pour guider les étapes préliminaires de la mise en oeuvre. Le secrétariat aux langues officielles pourrait jouer ce rôle une fois sur pied. Même si nous ne voulons pas et ne proposons pas de nous ingérer dans la micro-gestion des prochaines étapes, nous avons vu du bon travail de planification préparé par l'Assemblée ne pas être mis en oeuvre comme il se doit. Cette section est composée de deux parties : une brève discussion sur des approches stratégiques en matière de financement et un échéancier détaillé en matière de mise en oeuvre et d'investissement (Figure 8.1).

Donner suite aux recommandations

Nous croyons que ces recommandations peuvent se réaliser, mais pas toutes en même temps. Nous avons donc inclus un échéancier en matière de mise en oeuvre et d'investissement dans notre rapport final, avec les approches suivantes :

- investir dans des initiatives qui auront des résultats à long terme, comme la petite enfance et l'enseignement bilingue;
- utiliser en entier le financement actuel, en s'assurant que celui pour les langues est utilisé à cette fin, particulièrement dans le système scolaire;
- évaluer l'efficacité des programmes par rapport à leur coût;
- établir de solides relations de travail entre les différents programmes, comme ceux des écoles et des communautés linguistiques;
- réduire les coûts administratifs par le biais d'arrangements pluriannuels en matière de financement, de partage des coûts et de partenariats;
- se servir du matériel préparé dans d'autres provinces ou territoires.

L'échéancier utilise les fonds actuels pour la première année, échelonne les activités plus coûteuses sur une période de cinq ans pour réduire les coûts annuels et insiste sur une bonne planification pour assurer le succès et l'obligation de rendre des comptes.

Conclusion

Les membres du Comité spécial sont reconnaissants pour l'appui reçu tout au long de cette révision. Ils croient avoir développé un plan efficace et pratique. Ce plan demande que chaque citoyen de notre société septentrionale accorde importance et respect à nos langues et cultures. On reconnaît que les T.N.-O. ont à affronter des défis énormes et uniques, dans les efforts de préservation et de revitalisation de nos langues officielles et afin de s'assurer que ces langues continuent de contribuer à la santé et à la durabilité de notre société. Les T.N.-O. sont le seul endroit où se parlent certaines de ces langues. Il faut être fiers de la valeur et des avantages historiques, actuels et futurs que ces langues nous apportent à tous. La vision est claire; les défis sont nombreux. Nous devons les accepter avec enthousiasme.

GWANDAK NAGWAN

Gınjıh tthak zrıt dııyeenjıt gwıjıınchıı zhàn nılıı aıı juudın t'atr'ıınch'uu k'ıighe' gahgıdandaıı – nıts'oots'àt nankak hàh gwııdandaıı ts'àt nıhts'àt k'atr'ınaatıı hàh tthak geenjıt. Zhık NWT danh Canada gwızhıt ıhłok nılıı zhık gwızhıt zrıt gınjıh ıhłok juutın an ıhłok zhàn gwıdılıı gwııdı'ın. Nıjın gwà'àn tthak gwıtr'ıt t'agwaa'ıı gwızhıt gwehneet'aıı gwaatsıı ts'àt ınıhłk gwà'àn guk'anaatıı geenjıt dıınjıtr'ıdıjıı. Gwat dııgınjık vat'agwıjaach'uu thok zhàn ııdalıh kwaa. Leıı kat guunankat gwà'àn gwık'ıt akòo t'agıdı'ın dagoonch'uu guuvah gugoontrıı gogınjık t'at geenjıt yendoo jı' geenjıt k'atr'ınahtıı. Geetak juudın kat guuvah t'agıınch'uu gogınjık gıgıınkhıı kwah, aıı geenjıt. Jıı gwandak zrıt zhık NWT gwızhıt gınjıh vat'atr'ıjąhch'uu gwıyee'oo zhàn nılıı geenjıt agwaandak. K'adagwıdaadhat gwızhıt jıdıı polıcıes akòo dıınch'ıı geenjıt gwaandak zhık gweedı' nıhkhan vıt'agwıjaach'uu geenjıt zhàn dılıh.

Jıı Legıslatıve Assembly dıınankak geenjıt aıı gwızhìt Specıal Commıttee gwılàıı gwıındhat. Aıı kat chan adaı' gwànoo dagwıdįį'e' nıchıı gògwınıı'ee Act gıı yàhnuu gugwàłtsaıh. Jıı dınjıı kat gwızhıt srınatr'ıgwıhee'aa geenjıt gwızhıt t'agıheech'yaa gootr'àhnuu 2001 Sreendıt daı' gwànoo gınuh. Jıı tthak gwıtr'ıt goots'an gugwàłtsaıı geenjıt shòh gıınlı'. Gwàt gwıınchıı zhàn nılıı ts'àt nıts'oots'àt akòo t'agıheedı'yaa geenjıt nıchıı chan gık'àgaanjık. Dııgınjık geenjıt dagıheedı'yaa ts'àt ejıich'ıı geenjıt agugwahah'yaa ts'àt nıts'oots'àt gwehneet'aıı gugwahtsıı geenjıt gıı yàłtsaıı. Jıı gwandak goots'an tr'ałtsaıı hàh, aıı Commıttee kat chan nakhwanh tthak ganıınjı'ohthat ts'àt nıjın gwats'àt tr'ıınlıı geenjıt ganıınjı'ohthat nakhwıtr'àhnuh. Aıı hàh yıınjıgwıchıdhoh'ee dııtr'ahnuu. Shık dııgınjık zhıt gwıtr'ıt t'agwahàa'yaa gwınıınt'aıı ts'àt duuyeh vagwıheekwaa dagoonch'uu chan gàngıınıidhan.

1. NATR'IGWINAH'II DAGOONCH'UU GEENJIT

Aıı Specıal Commıttee gugwıtr'ıt geenjıt gwandak khaınkoo gwızhıt t'at edınehtł'eh ıhłogwınlì' gıdılıı dagòonch'uh:

- Gınjıh vat'atr'ıjąhch'uu tthak geenjıt gwandak nagwan
- Uunjıt k'yuu zhıt Gwandak Khaınkoo
- French k'yuu zhıt Gwandak Khaınkoo geenjıt łehte'tr'ehdeelyaa
- Gògwınıı'ee tr'oochıt tr'ahahtsaa nıts'oots'àt aıı Gògwınıı'ee *Offıcıal Languages Act* gıı yàhnuu ejùk gugwahtsıı geenjıt
- CD-ROM kak jıı edìnehtł'eh daankat gıdılıı kak gwıhèelyaa.

Jıı gwandak nagwan zrıt aıı gwandak khaınkoo zhìt edìnehtł'eh tthak ts'àt ıısrıts'àt vatr'agwaandak tthak nıhk'ıt t'agıdıch'uu. Jıı tthak geenjıt gagwahaandak:

1. Natr'ıgwınah'ıı Dagòonch'uu geenjıt gwandak;
4. Dııgınjìk dàk tr'ınıınlıı t'agwıdı'ıı;
5. Adàı' gwànoo nıts'òo dıgınjìk tàgòodhat dagwıdų'e' hàh gwàłtsaıı ts'àt jıdìı gwızhìt nàtr'ınıınlıı natr'ıgwınah'ıı;
6. Dııgınjık vat'atr'ıjąhch'uu tthak dagoonch'uu gatr'agwaandak,
7. Nıts'oots'àt dııgınjık gwıjıınch'ıı natr'ıgwahtsıı geenjıt gwıtr'ıt t'agwaa'ıı gwıts'àt jıdıı gı'gwıdhan ts'àt gwıt'agwahdahch'yaa geenjıt;
8. Gınjıh vat'atr'ıjąhch'uu geenjıt dagwıdų'e', vak'atr'ınahtıı, ts'àt dınjıı nat hàh gwıtr'ıt t'agwatah'yaa geenjıt nıhk'yùu tr'ıgwınah'ıı
9. Ejùk gwaatsıı jì' geenjıt dagwıheedı'yaa; ts'àt
10. Datthak ıhłak ts'àt tr'agwahnah'yaa ts'àt ejùk gwàatsıı geenjıt goovàh gwatàandak.

Jıı gwandak nagwan ts'àt aıı gwandak khaınkoo gwızhìt ejùk gòonlıh jì' aıı gwandak khaınkoo zrıt gwıjìınchıı gwıhèelyaa. Jıı gwandak gwızhìt tthak nıjìn *Official Languages Act* (1990) atr'agwaandak jì' geetàk zrıt *Act* gııyàhnuu gòo *OLA* gootàazhaa.

Jıı NWT *Official Languages Act* gwınuu dàı' jıdìı eenjıt nılıı ts'àt yeendoo jì' gàh dagòonch'uu geenjıt nılıı

Jıı NWT *Official Languages Act* (1990) gııyàhnuu jıı gınjıh tthak gateedandaıı gwık'ıt gwaatsıı, Cree, Daht'ın, Łaıı chık, Oonjıt, French, Gwıch'ın, Eneekaıı (Înuvıaluktun ts'àt Înnuınaqtun hàh) Aachın (Yı'èedıı ts'àt Yı'eenjì' Aachın Nat hàh) gınjıh vat'àtr'ıjąhch'uu nılıı. Tr'oochìt dàgwìdıınu' gwızhìt dàgoonch'uu geenjıt gınjıh ıısrıts'àt srıı t'ınyàanch'uu gwızhìt gòonlıı:

- Dınjıı zhuh k'yuu tthak guk'atr'ınahtıı, nıts'òo ejùk gwaatsıı, gwıınchıı gwaatsıı gwınjık tthak goovàh gwıtr'ıt t'agwaa'ıı
- NWT gwızhìt dagwıdų'e' zhìt dııgınjık guk'atr'ınahtıı ts'àt vat'àtr'adahch'yaa geenjıt akòo ts'àt nıjın gwà'àn nıhkhàh łıgıljıl tthak gwızhìt gwıt'àgwahdahch'yaa gadıınjı'gıdıjıı
- Jùk gweendoo Uunjıt ts'àt French k'yuu nıhkhàh t'atr'ıjąhch'uu gwık'ıt dııgınjık leıı kat gwızhıt gwıteelyaa gwıınıındhan, ınıhłık gwà'àn tr'ıgıınkhıı łıgıljıl tthak gwızhıt gwà'àn gadıınjı'gıdıjıı.

Aıı *OLA* dııgınjık tthak t'aıh gwats'an tahtsaa ınıhȟk gwà'àn gwızhıt danh tthak ıısrıts'àt Legıslatıve Assembly akòo ts'àt Government of the Northwest Terrıtorıes (GNWT) gwızhıt danh gınuh.

Natr'ıgwınah'ıı Geenjıt T'atr'agwah'ıı

Jıdıı vatr'ıgı̨ı̨khıı geenjıt ts'àt, aıı Specıal Commıttee kat chan jıdıı tthak gınjıh hàh dııyeenjıt t'agòonch'uu, gınjıh ejùk gwaatsıı geenjıt, gınjıh eenjıt dagwıdı̨ı̨'e', gınjıh geenjıt gatr'oonahtan, akòo ts'àt gınjıh èjee natr'agwaatsık geenjıt tthak gıık'àgaanjık. Înıhȟk kaıık'ıt gwızhıt łıgıljıl, łıtr'ıljıl nıchıı neekaıı geedı'ın' ts'àt at'aonyàanch'uu goovàh gwataandak gınıındhan geenjıt gogoodahkat gwık'ıt tagwıjùudhat. Kaıık'ıt 17 gıdılıı ts'àt gıchùujıl guuzhık aıı dınjıı juudın gwakak gıjılch'eıı kat day-care centres, ge'tr'oonahtan zheh tthak ts'àt cultural centres kat gooveenıdhızhıı. Aıı gehkhee ts'àt Dene Natıon gwıchıt nılıı kat ts'àt, French khehłok nılıı kat ts'àt, ants'àt chan aıı adachoo ts'àt adachoo ts'anuu kat ts'àt goovah gınjıh tr'adaaghoo.

Yeenoo Sreendıt hee June nanh 2002 daı', aıı Commıttee kat chan jıdıı gwıtoh gwıchuudhat geenjıt gwandak gugwałtsaıı. Aıı tł'ee t'at Legıslatıve Assembly gwızhıt vakak natr'ınyą̀hchuh ts'àt kaıık'ıt gwıtak gwınyaanch'uu aıı gehkhee ts'àt ızhuu kat juudın jıı edınehtł'eh geenjıt goodahkat goontł'atr'ą̀hchuh. Akòo ts'àt chan yaa'at Hay Rıver Dınjıı Zhuh Nankak gwızhıt danh chan nıhkhàh łıtr'ıljıl gwızhıt geenjıt gatr'agwaandak, yeenoo khaınts'an' hee October nanh 2002 daı'.

Aıı t'at hee gwandak khaınkoo srınatr'ıgwıınlık, gehkhee ts'àt gogwınıı'ee gugwahtsıı geenjıt ts'àt *Offıcıal Languages Act* vızhıt ejuk gugwatahtsaa geenjıt zhàn nılıı. Aıı edınehtł'eh gwıınzıı vıgwıdeech'ın geenjıt dagwıdıın'e' ahdandaıı nılıı kat, gınjıh hàh gwıtr'ıt t'agugwah'ıı kat, akòo ts'àt adachoo kat ts'àt vık'ıt goontł'atr'ą̀hchuh srınatr'ıgwahàhtsaa geenjıt. Aıı Commıttee kat chan dınjıı tthak dagwıdıınu' nakhwakaıık'ıt tthak gwats'àt aıı edınehtł'eh gwızhıt gwıdınıthatł'oh. Guugaa zrıt dııgınjık geenjıt gwıınzıı vanıınjı'tr'adhat geh'an tthak jıdıı gwızhıt gwıdınuutł'oo t'at gwıınzıı vagwıdeech'ın kwaa gatr'oolıı. Aıı Commıttee kat chan goodraıı akòo t'agoonch'uu.

Gınjıh Îısrıts'àt Nılıı Kat ts'àt Gınjıh Tàk Tàgugwee'aa Gwık'ıt Tàdzııhoh'ee Geenjıt

Gınjıh làt jıı edìnehtł'eh gwızhıt zrıt dagwınuu ıısrıts'àt nılıı gınjıh geenjıt, aıı geenjıt dagwınuu jıı gwızhıt gwıhèelyaa.

Language community gwınuh jı' t'at juudın kat gınjıh vat'atr'ıjahch'uu hah goo oonoo daı' gwats'àt gah t'angıınch'uh jı' geenjıt akòo dagoonch'uu.

Language preservation gwınuh jı' t'at juudın kat tth'aıh dıgıgınjık zhıt łoo hah gıgıınkhıı jı' ts'àt tth'aıh gugwandaıı. Gınjıh k'anaatıı zrıt jıdıı tr'oochıt hah t'okhwe'ıı gınjıh vat'atr'ıjąhch'uu geenjıt nılıı. Gınjıh k'anaatıı zrıt nıjın gınjıh gwaatsıı geenjıt łıtr'ıljıl zhàn nılıı nıjın k'eejıt gwık'ıt goovah goo'aıh gwà'àn akòo t'agıdı'ıı.

Language Revitalization gwınuh jı' t'at dınjıı nıhtat goonlıı gwà'àn nıhts'àt gıgıınkhıı ants'àt jıdıı gwınjık t'agıdı'ıı geenjıt nılıı. Gınjıh vat'atr'ıjąhch'uu zrıt nekhwetsıı ts'àt nekhwetsuu dıgıcheıı kat ts'àt dınjıı zhuh k'yuu goots'àt gıgıınkhıı dıgızheh danh, ge'tr'oonahtan zheh danh ts'àt kaıık'ıt tthak gwızhıt danh gwınuh.

Language territory, language region, and language homeland gwınuh zrıt nıjın nan gwındıı gwà'àn aıı gınjıh t'agıjahch'uu dagoonch'uu, gwat gınjıh gwanan gwındıı gwınuh jı' t'at nıjın goonankak aıı nan srıdatr'ıgwıjıınlık k'ıghe' jıı nan gwats'an nılıı geenjıt gınuh. Gehkhee ts'àt nan vatr'ıgıınkhıı jıdıı dınjıı adats'àt k'agwaadhat gwınuh geenjıt zrıt t'agwahnuu.

Sociolinguistics gwınuh t'at gınjıh, ndoo tagwıheeda'aıı, ts'àt dınjıı tat jıdıı gık'atr'aanjıı geenjıt t'agıdı'ıı geenjıt t'agwahnuu.

2. DIIGINJÌK DÀK NÀTR'ÌNIINLII

Zhık NWT gwızhıt nıınzhuk dıgınjık ts'àt nekhwek'yuu gah nıhk'ıt t'ıdıch'uu kwaa gatr'agwaandak. Nıhk'ıt t'ıdıch'uu kwaa guugaa zrıt uunjıt guuk'ıt tr'agwandaıı ts'àt uunjıt k'yuu tr'ıgıınkhıı geenjıt gwıyaa'an gwınıınt'aıı dııtat zhàn goonlıı. Aıı Special Committee kat chan jıı gwık'ıt t'agoonch'uh kwaa jı' guugaa dııyeenjıt gwıheezaa gwık'ıt t'agıınıındhan. Yeendoo gwats'àt dıgınjık gwıheezaa geenjıt dınjıı tat gwıt'agwıdahch'yaa, nekhwek'yuu, dıınagoo'ee gwık'ıt zhàn nılıı ts'àt dııyeenjıt gwıtr'ıt gwıheelyaa chan gwatahtsaa gwık'yınjı'gıdıjıı.

Dıgınjık Dınjıı Tat ts'àt Nekhwek'yuu zhıt Dàk Nàtr'ınıınlıı Geenjıt

Aıı Special Committee kat chan nıts'oo gwıidandaıı ts'àt juudın ııdalıı gwatat goonlıı, nıjın gwats'àt tr'ıınlıı ants'àt jıdıı gaatr'ıdandaıı tthak zhıt natr'ıınlıı gık'atr'aanjık. Canada gwızhıt tthak nıts'oots'àt dınjıı zhuh kat kheenjıt nıınjı'gadhat gwık'ıghe' leıı

kat juudın googınjık gıgınkhıı kwaa geh'an dıgıgınjık zhak nagugwıılıı ts'àt dınjıı zhuh gınjık gwı'ıt nagwıjaazhıı gık'atr'aanjık. Gweedı' tthak akòo t'agoonch'uu ts'àt NWT dınjıı zhuh gınjık tthak ts'àt NWT Socıal Agenda Conference goovàazhıı gwızhıt akòo t'agıdıınu' ts'àt k'eejıt nagugwaatsık geenjıt dıınjıgıdıjıı. Gınjıh vat'atr'ıjąhch'uu danh nıts'oots'àt dııyeenjıt gwıteezaa dııyınjı' hah ts'àt nekhwek'yuu hah tthak gwıheezaa gwık'ıınjı'gıdıjıı. Dıkaıık'ıt gwızhıt tthak geenjıt, dıgınjık k'eejıt natr'agwahtsıı jı' adaı' gwanoo jıdıı dıits'àt gwıızuu tagwıjuudhat jı' aıı hah dııts'àt tr'ıgıheendal gwık'ıt gwaatsıı, jıdıı ejuk t'ıdıch'uu kwaa srınatr'agwahtsıı, nıts'oots'àt kheenjıt nıınjı'tr'adhat ejee natr'agwahahtsaa geenjıt nılıı gehkhee ts'àt dıidavee gwıteezaa gwık'ıt gwıteelyaa geenjıt dıınjıgıdıjıı. Juhts'ants'àt t'at, zhıt NWT gwızhıt juudın French gınjık gıınkhıı kat agadanthan' gwınıınt'aıı gugwahtsıh jı' chan guudavee gwıheezaa nıts'oots'àt adaı' gwanoo kheenjıt nıınjı'gadhat gwık'ıt gwıtahtsaa geenjıt.

Yı'eenoo gwınıındhat nıts'oots'àt dıgınjık tthak ts'àt kheenjıt nıınjı'tr'adhat yeendoo jı' geenjıt gwıjıınchıı zhàn gwık'ıt gwataatsaa. Jıı gınjıh tthak jıdıı dıyah gwıtoh gwıchuudhat, dıınagoo'ee dagoonch'uu gaa'ıdandaı', ts'àt ch'anuh akòo ts'àt jıdıı Vıt'egwıjàhch'uu geenjıt nılıı tthak gık'atr'ahaandal. Vehdanh jı' adaı' gwanoo gwats'àt dııchıh nıınjıl tthak goovah t'ıdıch'uu ehłıt gwıılıı gwık'ıt gwaatsıı ts'àt juudın tr'ıınlıı duuyeh gaatr'ıdandaıı.

Jıı t'at nan hah gwııdandaıı gehkhee ts'àt gwanzhıh ts'àt nın hah tr'ıdaazhıı guuk'ıt gwıhıidandaıı geenjıt zhàn nılıı. Juudın gınjıh hah dha'aıı kat dıgınjık ts'àt dınjıı nat hah nıhtat t'agoonch'uu geenjıt gık'agaanjıı. Jıdıı gaa'ıdandaıı t'at dıgınjık vatat srıı t'ınyàanch'uu gwızhıt goonlıı. Aıı geh'an akòo t'agınuu zrıt dıgınjık vatr'agwahndak jı' dıgwızhı' lat ehłıt gwıılıı, aıı geenjıt dıınagoo'ee tthak gık'atr'aanjıı kwah. Dıgınjık t'at jıı nan gwınagoo'ee ch'ınk'yuu ts'aıı zhıt tr'ınah'ıı gwık'ıt t'ıdı'ıı. Jıdıı tthak gaa'ıdandaıı dıkaıık'ıt gwızhıt jıdıı dınjıı tat ts'àt gogwınıı'ee gwıtr'ıt zhıt datthak natr'ınıınlıı. Dıgınjık k'atr'ınaatıh jı' t'at dıkaıık'ıt gwızhıt gwıtr'ıt nıhtat goonlıı gwıteezaa gwaatsıı ts'àt shık jıdıı ganıınjı'tr'adhat k'eejıt nılıı tthak goots'an gwaatsıı ts'àt srınatr'ıgwıheelyaa gwık'ıt goonlıı zhàn nılıı.

Dıgınjık Dàk Nàtr'ınıınlıh Jı' Jıdıı Srıts'àt Dıınagoo'ee ts'àt Dıidavee Dagwıheech'yaa Geenjıt

Dınjıı zhuh kat chan shık jıdıı oonoo daı' gwats'àt gaa'ıdandaıı gwıyaa'an gwıjıınchıı zhàn gwaatsıı. Nyahgwan gwanoo gwats'àt uunjıt kat aıı hah gwıtr'ıt t'agugwah'ın' geh'an gwıınttł'oo yıınjı'gugwıchıł'ee gwık'ıt gwaatsıı. Juudın kat jıı gwızhıt t'agıınch'uu kat aıı Beverly-Qamanırjuaq Carıbou Management Board, Mackenzıe Valley

Environment Impact Review Board, chan ts'àt aii Canadian Environmental Assessment Agency kat chan nyahgwan gwanoo gwats'àt jidii oonoo dai' gwats'àt gaa'iidandaii t'at giik'agaanjii ts'àt aii gwakak gwitr'it t'agugwah'ii. Yeh'ok nits'oo nagwįį'ee ts'àt nan dagoonch'uu gaa'iidandaii tthak juudin nan hah dha'aii kat guuvah gwaandak k'iighe' giik'agaanjii ts'àt yeendoo jį' gwit'agwadahch'yaa dagoonch'uu. Aii Traditional Knowledge zrit diiginjik gwit'agwijąhch'uu, aii geetak jidii gaa'iidandaii duuyeh gwik'it te' gigikhii dagoonch'uu giik'agaanjik. Aii gehkhee ts'àt, nan geenjit nits'oots'àt tr'oozrii aii gwizhit gwandak goonlii goo aii geenjit gwandak dhitsii aii tthak gat'aginiindhan. Aii jidii tthak hah diidavee gwiinzii gwahtsih jį' t'at aii ginjih vizhit dhidlii tthak vak'atr'inaatii geenjit diinjį'tr'idijii gwazraih.

Diiginjik Vah Dàk Nàtr'iniinlii Jį' Gwiheelyaa

Jùk gweendòo ejiich'ii ookat tr'ahtsii jį' K'adagwidaadhat diits'àt tr'iinjii gwik'it nagwijaanaii. Yeenoo dai' nits'oots'àt diilak kat gugwiindai' gwik'it nan ts'àt diiginjik zhit ants'àt nakhwindoo tagwiteeda'aii gwizhit gwiinlii. Nits'oots'àt nan hah gwiidandaii zrit ch'ink'yuu hah dagoonch'uu gwik'it tadziigahee'aa diiginjik gwiyaa'an ts'àt gwiheezaa gwik'it goonlii. Aii geenjit, tth'aih oonoo dai' nits'oots'àt ejiich'ii ookat tr'ahtsii eenjit yeendoo jį' shik diiginjik hah tr'iheedilyaa gadiinjigidijii.

Nits'oots'àt dachantat gwiidandai' ts'àt ndoo tagwiheeda'aii gwik'it tth'aih juk gweendoo akòo dagwiheedi'yaa. Guugaa zrit, anihłik gwà'àn gwitr'it gwiheelyaa jį' chan diiyeenjit gwiheezaa dagoonch'uu ts'àt anihłik gwà'àn geenjit tr'ooheekat jį' chan gwiinzii. Diiginjik ts'àt nits'oo gwiidandaii dinjii zhuh k'yuu zhit k'iighe' diidavee gwiheezaa gwik'it tr'igwiheendaii. Gehkhee ts'àt, French kat chan igidint'eh gwiniint'aih jį' chan NWT gwizhit gwiheelyaa jį' chan goodavee gwiteezaa gatr'oolii.

Zhik NWT gwizhit zrit nijin gwà'àn diiginjik t'agijąhch'uu t'at giinleih kwaa gwat nijin gwits'àt diiginjik t'atr'ijąhch'uu ants'àt diikaiik'it gwits'àt. Duuleh nijin gwizhit diiginjik t'atr'ijąhch'uu gwitr'it gwideek'it danh k'iighe' leii kat ginjih ihłak goo neekaii hah giik'agahaandal jį' ts'àt gwizhit gwitr'it t'agugwahah'yaa jį' chan gwiheezaa. Juudin diinankak gwà'àn juudin kat digiginjik zhit giginkhih jį' geenjit gwitr'it goots'an gwitahtsaa gwik'it t'aginiindhan, iisrits'àt dinjii zhuh kat, iinch'its'àt akòo t'agwiheedi'yaa. Juudin dinjii zhuh ginjik giinkhii kat gwitr'it goots'an gwahtsii jį' chan gwitr'it leii diitat gwiheelyaa jį' chan diiyeenjit gwiheezaa chan ginuh. Jidii ginjih zhit ejiich'ii chan leii gogoohadahkat, radio ts'àt television kak geenjit, ginjih geenjit gwitr'it, ts'àt ginjih hah gagootr'oohanahchyaa. Duuleh yi'eendok gwats'àt NWT

geh'at danh gwà'àn gwıts'àt dıgınjık hah jıdıı t'atr'agwah'ın goontł'ah tr'ahahchyaa gwık'ıt zhàn gınııındhan. Tthak ts'àt gwınoh'ıı jı' dıidavee gwıheezaa gwık'ıt gugwıdeech'ın ants'àt gwıtr'ıt dııtat gwıheelyaa dagoonch'uu chan gınuh.

11. NWT GWIZHÌT GINJIH EENJIT VINJIK K'ATR'AGWAADHAT NATR'IGWINAH'II

Dıgınjık geenjıt vınjık k'agwaadhat gwaatsıı dak natr'ınıınlıı ants'àt vıts'àt tr'ıheendal k'ıighe' vak'atr'ınahtıı. Juu dagoonch'uu t'at gınjıh tsal juudın aıı vagıınkhıı kat chan gıınleıh kwaa aıı t'at vınjık k'agwaadhat gwaatsıı k'ıighe' vıdavee gwıheezaa gadıınjıtr'ıdıjıı. Geetak gınjıh ıhłak vak'oo nılıı aıı t'at leıı kat vat'atr'ıjąhch'uu ants'àt aıı dınjıı zhuh gınjık t'agıjąhch'uu kwah. Dınjıı kat geenjıt vınjık k'agwaadhat nılıı t'at dagwıdıın'e' gwaatsıı, vınjık k'agwaadhat jıdıı gwıdınıthatł'oo, gwatat gwıtr'ıt, jıdıı dınjıı kat hah t'atr'agwah'ıı, akòo ts'àt vık'atr'agwaadhat geenjıt nılıı. Canada ts'àt NWT gwızhıt tthak nagwıdadhat leıı juhts'ants'àt vınjık k'agwaadhat geedı'ın'. Juk gweendoo jıdıı gwııdı'ın' ants'àt jıdıı dıiyeenjıt gwıınzıı gwaatsıı ants'àt akwah jı' tthak gwıtanaa'yaa gwazraıh aıı tł'ee chan duuleh ejuk gwataatsaa geenjıt tr'ıgwıheedılyaa.

1950 Gwıchıh Gınjıh Eenjıt Vınjık K'atr'agwaadhat Geenjıt

Dınjıı Zhuh Gınjık Vınjık K'atr'agwaadhat Geenjıt: Tr'oochıt hee vàh nan goodlıt kat dııtat nıdhızhıı daı' Canada gwızhıt, dınjıı zhuh gınjık nıhłatr'ookat ants'àt geenjıt t'agıjąhch'uu. Aıı k'ıighe' zrıt gınjıh ıhłak vagoodlıt, Teenjır nılıı kat, juudın zrıt gınjıh hah nıhts'àtr'akhak Mıchıf gıiyahnuu. Guugaa zrıt, 1700 hee gwanoo gwats'àt, aıı French ts'àt Vah Nan Goodlıt kat hah guk'ıighe' vınjık k'atr'agwaadhat gugwałtsaıı, dıgınjık ts'àt nekhwek'yùu tthak zhak natr'agwıınlık, ants'àt nakhwanh tthak nıhkhah gwıhıidandaıı nekhwetr'ahnuu. Aıı *Îndıan Act* gıiyahnuu, resıdentıal school, łagwıınaadhan, ts'àt gwıtr'ıt gugwahtsıı ıısrıts'àt goovah gwıınlı' gwehkhe' dıgınjık ts'àt nekhwek'yuu tthak ganıınjı'tr'adhat kwaa. Aıı adachoo kat dınjıı zhuh ts'àt Eneekaıı kat chan nıts'oots'àt gugwandaıı guuk'ıt t'agıheech'yaa guk'agugwıındaı'. Juhts'ants'àt zrıt leıı kat dııtat gugınjık vah gwılıı ts'àt nıts'oots'àt kheenjıt nıınjı'gadhat chan ıızuu nagwıjaazhıh, ıısrıts'àt juudın resıdentıal school gwıts'àt tr'ıchılchıh. Aıı guugaa zrıt, leıı kat 1950 gwanoo daı' tth'aıh hee dınjıı zhuh k'yuu goovah tr'oochıt gwıınlı' chan gootr'ahnuh.

French Gınjìk Vınjık K'atr'agwaadhat Geenjıt: Yı'eenoo daı' aıı French ts'àt Vah Nan Goodlıt Gınjık goodagwıdıın'e' 1700 daı' gwılaıı gwıındhat zrıt gwınuu, nıjın gwızhıt

nıveh t'ah'ıı kat Englısh gwats'àt gıınlıı aıı French kat goots'àt gwałaıı gıınlı' ts'àt gaayıı gugwałtsaıh. Tr'oochıt aıı Uunjıt Kat chan French googınjık tr'ooheendal googahnuu gwehkhe' gooveenjıt goodhaıı gwıınlı' aıı geh'an French kat gaayıı gugwałtsaıı googınjık vak'atr'ınıłtı'. Aıı dınehtł'eh choo *Constitution Act* (1867) gıtr'ahnuu gwızhıt znt French vak'atr'ınahtıı geenjıt goo'aıı Parlıament gwızhıt Canada danh ants'àt uundok Quebec gwızhıt danh. Aıı tł'ee, jıı ızhıı gogwınıı'ee *North-West Territories Act* (1875) dagwıdıın'e' gugwałtsaıı aıı hah jıdıı edınehtł'eh tahtsaa geenjıt tthak French chan ts'àt Vah Nan Goodlıt k'yuu zhıt gwık'ıt te' gıgıteekhyah geenjıt dıınjıgıdızhıt. Guugaa znt, 1892 gwanoo daı', aıı dınjıı kat Parlıament akòo t'agınuu uunjıt k'yuu znt googınjık zraıh vat'atr'ıįąhch'uu gıheedı'yaa. 1900 daı' gwanoo gwats'àt Quebec gwızhıt French gınjık t'agıįąhch'uu kat zhak nagwıjaanaıı. Gwat tth'aıh, aıı nın dhoh tr'ookat geenjıt daı' an ıısnts'àt, yahtıı ts'àt dııyeejıı kat hah tthak NWT gwızhıt danh gugwıtr'ıt zhıt French gınjıh k'atr'ınıltı' ts'àt t'agıįąhch'uu.

1950 ts'àt 1984 gwıts'àt Gınjıh Eenjıt Vınjık K'atr'agwaadhat

Dınjıı Zhuh Gınjık Vınjık K'atr'agwaadhat Geenjıt: 1950 daı' gwanoo znt, k'adagwıdaadhat dıgıgwıtr'ıt gwızhıt t'at juudın kat dachan tat gwà'àn t'angıınch'uu kat zheh gwıts'àt tohjaa gootr'ahnuu ts'àt dıgıtr'ıının kat school gwızhıt nahohchyaa googahnuu. Aıı k'ııghe' tthak uunjıt k'yuu gwık'ıt gugwıheendaıı geenjıt gıınıındhan. Enıhłık gwà'àn dıkaıık'ıt gwızhıt znt resıdentıal school kat ts'àt hostel kat gwılaıı gwıındhat. Aıı hah tr'ıının dąhłeıı gwızhıt natr'ınyąhchıh chan łǫǫ hàh gıınleıh. School gwızhıt jıdıı gagootr'oonahtan chan dınjıı zhuh k'yuu gwızhıt goonlıh kwaa. 1969 daı' zrah, aıı *Statement of the Government of Canada on Îndıan Policy* (1969) gııyàhnuu, goolat kat chan 'Edınehtł'eh Dagaıı' goovaazhıı gwızhıt, Canada gwızhıt tthak Dınjıı zhuh kat hah nıhtat ts'àt gugwıheech'yaa gadıınjıtr'ıdızhıt. Leıı kat dııtat chan gwınehch'ı' ts'àt gıınlı' aıı geenjıt nıhkhah gwıtr'ıt t'atr'agwah'ın' ts'àt dııgınjık ts'àt nekhwek'yuu tthak t'aıh gwats'an gugwałtsaıı k'ıt t'ageedı'ın'. 1970 daı' gwanoo gwats'àt chan, Dınjıı zhuh kat ts'àt jıdıı reserve-based school kat chan goots'an goontł'agwıdıınlı', Atr'oodahkat Nıchıı gwızhıt dınjıı zhuh dagwıdıın'e' kat ts'àt tr'ıınjıı geenjıt, ts'àt gwe'eedıı ge'tr'oonahtan zheh tthak geenjıt goovanıınjı'adhat k'ıt nagwıjaazhıı. Guugaa znt, 1981 daı' gwats'àt chan, dąhłeıı chan Canada gwızhıt googınjık tr'oochıt nılıı znt zhak nagwıjaanaıı 30% gwıts'àt, gwat zhık gweedı' tthak dınjıı zhuh gıgıınkhıı kat goovah gwıyaa'an ejee nagwıjaanaıh kwaa.

1982 daı' t'at, jıı Canada gwızhıt danh jıdıı *Constitution Act* gwızhıt dınjıı zhuh ts'àt łagwıınaadhan geenjıt dagwıdıın'e' goonlıı tthak gogwınıı'ee k'ıghe' gahtr'ıdandaıı. Aıı tł'ee 1984, NWT gwızhıt federal government k'ıghe' French chan ts'àt Vah Nan

Goodlıt gınjık gwee'an gınjıh vat'atr'ıjąhch'uu geenjıt gınıındhan gwat aıı k'adagwıdaadhat NWT eenjıt gwıch'ıı' ıınlı' gehkhee ts'àt aıı *Official Languages Act* (1984) eenjıt gwık'ıt goodlıt gwałtsaıı geenjıt gınıındhan. Aıı gogwınıı'ee gwızhıt znt French chan ts'àt Vah Nan Goodlıt k'yuu vat'a'tr'ıjąhch'uu gıheedı'yaa nuh ts'àt nıts'oots'àt dınjıı zhuh gınjık tthak dagwıdıın'e' zhıt gwık'ıt gugwıheelyaa gootr'ahnuu. Gehkhee ts'àt Canada chan ts'àt nakhwak'agwaadhat nılıı nıhts'àt gıgınhe' snnatr'ıgwıhee'aa geenjıt aıı t'at 'cooperation agreement' goovaazhıı juk gwats'àt nagwıdadhat gwıınlıt nagwıjaazhıı. Jıı łagwıınaadhan k'ıghe' French gınjık geenjıt dıgıgwıtr'ıt geenjıt tsèedhòh goots'an gugwałtsaıı gehkhee ts'àt dınjıı zhuh gınjık geenjıt datr'ıheedı'yaa eenjıt ıgıdınt'eh tsèedhòh goontł'agatr'ąhchuh.

French Gınjık Vınjık K'atr'agwaadhat Eenjıt Natr'ıgwınah'ıı: 1950 daı' gwats'àt Quebec gwızhıt gwıtr'ıt leıı kat uunjıt k'yuu gwızraıh gwıtr'ıt t'agugwah'ın' guugaa znt leıı kat tr'oochıt gugınjık znt French t'agıjąhch'uu dagoonch'uu. Akòo ts'àt chan Quebec ts'àt Canada gwızhıt tthak t'at French gınjık 1960 daı' gagootr'oonahtan gugwınıındhat. Aıı Royal Commıssıon on Bılıngualısm ts'àt Bıculturalısm, 1963 daı' gwılaıı gwıındhat, ge'tr'oonahtan gwızhıt dagwıdıın'e' natsal gahgıheedandaıı, gınjıh neekaıı gwıt'agwahdahch'yaa, ants'àt Quebec khehłok gınlıh znt ıhłak gıdılıı geenjıt. Tthak vınjık dagwıheedı'yaa gınıındhan Canada gwızhıt *Official Languages Act* (1969) gıtr'agwałtsaıı ts'àt NWT gwızhıt French gınjık zhıt gagootr'oonahtan geenjıt gagadhan gınlı'. Aıı tł'ee znt 1982 daı', Canada gwızhıt tthak French chan ts'àt Uunjıt k'yuu ge'tr'oonahtan gwızhıt gahgıheedandaıı ts'àt jıı *Constitution Act* gwızhıt nagınıınlı'.

Nyahgwan Gwanoo Gwats'àt Gınjıh Vınjık K'atr'agwaadhat Geenjı Natr'ıgwınah'ıı

Jıı *Official Languages Act* gıtr'ahnuu gugwałtsaıh daı' GNWT kat chan dınjıı zhuh gınjık snnatr'agwahtsıı geenjıt gwııntł'oo gwıtr'ıt gwıınchıı gugwałtsaıı tthak ts'àt dıgınjık tthak geenjıt gwıınzrıı hah dııyah gwıheelyaa jı' geenjıt. 1986 daı' gwats'àt jıı Task Force on Aborıgınal Languages gugahnuu gwılaıı gwıındhat nakhwatat dıgınjık gahgıheedandaıı geenjıt tr'ıt'agwah'ın' Gınjıh Eenjıt Commıssıoner gııyahnuu gwıtr'ıt gıts'an ałtsaıh. Aıı gehkhee ts'àt kaıık'ıt gwıtak gwınyaanch'uu gwızhıt nıts'oo dınjıı zhuh k'yuu atr'adantł'oo aıı hah tthak nıhk'ıt t'agwıheech'yaa geenjıt dıınjıgıdızhıt. Aıı gehkhee ts'àt gagootr'oohanahchyaa ants'àt juudın łehte'deelyaa heelyaa dınehtł'eh goontl'agatahchyaa juudın guugınjık gwıınzıı gahdandaıı ts'àt gehkhee ınıhłık gwà'àn hee dıkaıık'ıt gwızhıt nıts'oo gootr'oozrıı dınjıı zhuh k'yuu zhıt goots'an gugwahtsıı geenjıt gagadhan gınlı'. Canada-NWT Cooperation Agreement French ts'àt Dınjıı

Zhuh Gınjık Geenjıt Zhık NWT gwızhıt aıı tthak zrıt French gınjık goots'àt tr'ıgıheendal gınuu. Ants'àt dınjıı zhuh gınjık tthak łehte'deelyaa kat hah gwıtr'ıt t'agugwahah'yaa geenjıt gwıtr'ıt t'agugwah'ın', ga'oonahtan gagootr'oonahtan, ts'àt ınıhłık gwà'àn dınjıı zhuh gınjık zheh gwızhıt dınehtl'eh tr'ahtsıı jı' geenjıt t'aıh goots'an gugwahtsıı geenjıt gugwałtsaıh. Jıı łagwıınaadhan kaıık'ıt gwızhıt jıdıı gwıtr'ıt nıhtat goonlıı goots'àt tr'ıınjıı eenjıt nılıı. Nahgwan gwanoo zrıt, dııkaıık'ıt gwızhıt dıııgınjık geenjıt tsèedhòh natr'oonjık kheenjıt t'aheedı'yaa geenjıt akòo datr'ıheedı'yaa geenjıt.

Aıı tl'ee 1996 daı' jıı *Education Act* DEA kat chan googe'tr'oonahtan zheh gwızhıt jıdıı gınjıh gatr'oohanahchyaa geenjıt t'atr'agwąhjıı geenjıt gadhan gıınlıı ts'àt juhts'ants'àt akòo gınjıh tr'oochıt nıgehndoo gwıheelyaa geenjıt dıınjıgıdızhıt. Guugaa zrıt ek'ıdhınjıı kat dąhłeıı gwızhıt t'agıınch'uu, ga'oonahtan dınjıı zhuh k'yuu gwıınzıı gıınkhıı jı' gıdı'ın, ts'àt dınehtl'eh hah dha'aıı gıdı'ıı jı' tl'ee akòo t'agıheedı'yaa geenjıt gagadhan gınuh. Jıı tthak dıııgınjık geenjıt gwıınzıı kwaa dagoonch'uu gıık'atr'aanjık. French kat guuk'ıt akòo t'agıdı'ın gwat dııdraıı akòo t'agoonch'uu kwaa gatookhwındaıı.

Aıı tł'ee 1997a daı' gwanoo k'agwıdaadhat NWT eenjıt Gınjıh Vat'atr'ıjąhch'uu Guıdelınes Manual gugwałtsaıı ts'àt 1997b daı' Offıcıal Languages Polıcy gootr'oonjık. Ezhık daı' zrıt aıı Mınıster of ECE geenjıt nılıı jıı vak'anahtyaa geenjıt dıınjıgıdıjıı chan vıtr'ahnuu. Aıı k'agwıdaadhat gwızhıt jıı tthak guk'agahnahtyaa chan gootr'ahnuu. 1990 hee gwanoo zrıt, geetak aıı Gınjıh eenjıt Commıssıoner nılıı zrıt Legıslatıve Assembly gwızhıt ejıch'ıı eenjıt guudalkat nıts'oots'àt dıııgınjık hah gwıtr'ıt t'agugwah'ıı geenjıt gwat leıı gah gwıtr'ıt t'agugwah'ın kwaa nagwıjaanaıh.

Aıı OLA gugwałtsaıı daı' gwats'àt, French gınjık geenjıt gıık'agwaanjıı tık gıdılıı nagugwałtsaıı. Tthak ts'àt guuveenjıt gwıınzıı dagoonch'uu gınuh. Nahgwan gwànoo tth'aıh zheh ıhłak natr'ıgwıheetthaıı geenjıt dıınjıgıdızhıt nıjın gwızhıt gwıtr'ıt t'agugwahah'yaa geenjıt gwıheedılyaa. ECE zrıt ıısrıts'àt hah gwıtr'ıt t'agugwah'ıı geenjıt goo'aıı gınuh, ts'àt aıı Gınjıh Vat'atr'ıjąhch'uu geenjıt dagwıdıın'e' hah gıınee'aa geenjıt nılıı. Gwıtr'ıt gwızhıt gwıheelyaa gwınuu gwehkhe' tth'aıh gwınaa'ıh kwaa. Juk gwats'àt dageedı'ın zrıt dııyeenjıt nızıı zrıt aıı tsèedhòh dıııgınjık geenjıt nılıı kaıık'ıt nıchıı kaıık'ıt natsal ts'àt goots'an gugwałtsaıı.

4. DIIGINJÌK VAT'ÀTR'ÌJĄHCH'UU GEENJIT DÀGOONCH'UU: GANÌINJI'OHTHAT GEENJIT

NWT kat chan dıgınjık nıhłnehch'ı' dagıdıch'uu ıınlı' ts'àt dıgınjık ıhłak gwazraıh gwıdı'ın k'ıt akòo tagòodhat, uunjıt k'yùu gwızraıh nıhts'àt gınıdıkhıı nagwıjaanaıı. Nakhwındıı tthak ejùk gòonlıı dagwıdı̨ı̨'e' hàh tthak guugàa zrah akòo tagwıjùudhat. Nıts'oots'àt chùk gwats'àt akòo nagwıjàanaıı gıık'àtr'aanjıh jı' geenjıt dııyeenjıt gwıheezaa.

Gınjıh Ejùk Gòonlıı Gıık'àtr'aanjıı

Gınjıh ejùk gwahtsıı nagwıjàanaıı nıjın gwızhıt dınjıı kat gınjıh ıhłak ekhè' gugoonuu ts'àt gınjıh ızhıı tr'oonjıı. Aıı gwızhıt zrıt dıık'eejıt kat gooyùughwan gınjık natr'ıgı̨ı̨khıı gwıızıı kwaa geenjıt jùu gwık'ıt tagòodhat. Geetàk dıgızheh, gè'tr'oonahtan zheh danh, dagakaıık'ıt gwızhıt duuyeh aıı gınjıh t'agıją̀hch'uu. Geetàk zrıt aıı gınjıh tthak vakwaa gwıheelyaa nıjın gwà'àn dınjıı kat juudın kat gwıızıı gıkhıı kat tthak nagınıınjık. Nan dıınagòo'ee gwà'àn tthak akòo tagwıjùudhat gıık'àtr'aanjık. Nıhkhan aghan dhıtsıı, datsan gòonlıı gòo ts'ık gootat gòonlıh jı' geenjıt jùu gwık'ıt tagwıjùudhat. Nagwıdàdhat ıhłok juutın an dıınılı' k'ıt juutın gwànoo gwats'àt gwıınlıt gwızhıt akòo tagòodhat, uunjıt k'yùu nıhtat shìk vat'àtr'ıją̀hch'uu geenjıt.

Dıızheh gwızhıt jıdıı gınjıh nıhts'àt gınıdıkhıh jı', aıı k'ııghe' gınjıh ejùk goonlıh jı' geenjıt gahgıdandaıı gınuh. Juudın kat dıgızheh gwızhıt gugoonlıı daı' gınjıh ıhłak gıgıchııhe' gwehkhe' juk ejùk goodlıt geenjıt juhts'ants'àt akòo tagwıjuudhat chan gıık'atr'aanjık. Dıhanh vıgınjık duuyeh gınıdıkhıı kwah jı' tł'ee chan dııyeenjıt ejùk nagwıtahtsaa gwızraıh gwatanaa'yaa. Nıjın gwızhıt tr'ıının kat dınjıı zhuh gınjık gıık'agahaandal jı' dahanh ts'àt dıtı' dınjıı zhuh k'yùu gııts'àt gıgıjuukhya' jı' geenjıt gwıheezaa.

Zhık nankak gwızhıt Census Canada dııtat nıdhızhıı nat jıı gwandaıı dıızheh ts'àt nagoojıl ts'àt dııts'àt gıgıınhe' aıı gwık'ııghe' jıı tthak gahgıdandaıı. Jaaghat dee akòo tagwıjuudhat chan geenjıt gwandak gugwahtsıı kwaa. Goolat kat chan jıı tthak kheenjıt akòo t'ageedı'ın'. Leıı kat akòo t'agınuu guugınjık zhak nagwıdılıı gatr'agwaandak. Aıı Assembly of First Nations gugahnuu kat jıı tthak akòo t'ageedı'ın jaaghat dee juk gwıts'àt akòo t'agwıjuudhat:

- Ge'tr'oonahtan gwıts'àt tohjaa nekhwetr'ahnuu goo nekhweyuughwan kat ts'àt guuvah gugwaandak.

- Nıts'oots'àt adaı' gwanoo k'adagwıdaadhat dııyah t'ageedı'ın' ts'àt dıgınjık geenjıt dııts'àt dagwıdıınu' geenjıt dııyeenjıt gwıızuu gwıınlı'.

Jıı gınjıh ejùk goonlıı nıts'oo tagwadhat geenjıt gwıyaa'an gwık'ıt tadzıidhoh'ee kwaa jı' chan gugoontrıı gwık'ıt goonlıı nılıı.

Jıı gwandak tł'ee aıı tthak dagoonch'uu geenjıt gwataandak. Înıhłık gwa'an gwats'àt gwandak gatr'oonjık aıı tthak khehłat gwızhıt nagugwınıınlı' ts'àt aıı hàh gwandak gugwałtsaıı ts'àt dııts'àt ałtsaıı. 1996 daı' aıı gwandak gwızhıt dha'aıı gwınuu. Aıı 2001 gwandak tthak ts'àt jıı edınehtł'eh tr'agwahtsıı daı' chan tr'ıılee nılıı kwaa. Mıchıf gınjık chan Teenjır kat guugınjık tth'aıh hee hàh gwıtr'ıt t'agugwahàh'yaa gwızraıh dagoonch'uu gwık'ıt t'agınıındhan.

Nekhwıgınjık Tthak Dagoonch'uu Geenjıt Zhan Nılıı

Fıgure 1 ıızhak dha'aıı jıı geenjıt gwınoh'ıı:

- Juudın NWT gwızhıt dınjıı zhuh gınlıı geenjıt akòo t'agıdıınu' geenjıt.
- Juudın kat aıı kaıık'ıt gwats'àt dagınch'uu googınjık tr'oochıt zrıt dınjıı zhuh k'yùu nılıı ts'àt tth'aıh gugwıjııtth'ak geenjıt gınuh.
- Juudın kat dıgızheh gwızhıt tth'aıh dınjıı zhuh k'yùu gıgınkhıı.

Jıı gwandak North ts'àt South Slavey nıhk'yaa'an tr'ahtsıı kwaa. Eneekaıı gwandak zrıt aıı Înuvıaluktun ts'àt Înnuınaqtun geenjıt zhan nılıı gwat Nunavut geenjıt gwaandak kwah.

Jıı tthak dagwıdıınu' teenjır ants'àt nılıı kat guugınjık tr'oochıt zrıt dınjıı zhuh goo eneekaıı zhan nılıı. Ants'àt zhak gınlıı zrıt dıgızheh gwızhıt tth'aıh dınjıı zhuh gınjık t'agıjąhch'uu gınuh. Nıts'oots'àt vıgwıdeech'ın aıı t'at gınjıh ejùk goonlıı gwık'ıt nahgwan gwanoo gwıheelyaa chan gık'atr'aanjık. Nıhtat gwa'an tthak zrıt tthak chan ejùk goonlıı nılıı. Łaııchık gwıch'ın kat gwıyee'oo gwık'ıt nagwıjaanaıı kwaa ants'àt Gwıch'ın chan ıısrıts'àt dııyah ejùk goonlıı akòo tagoodhat chan gınuh.

Fıgure 1. Dınjıı Zhuh Gınjık geenjıt nıts'oo ejùk nagwıjaanaıı. (Source: SCOL)

[chart]

Figure 2 gwızhıt znt nıhzhuunadıjıı tat ts'àt googhaıı tat dagwııınch'u' geenjıt hanoh'yaa juudın kat dınjıı zhuh gınjık gatr'ıgıınkhıı. Tthak khaıınjıı nıhk'ıt t'ıgıdıch'uu; k'eejıt kat guugınjık ejùk goonlıı guugınjık khanhts'àt zhak nagwıdılıı dagoonch'uu. Gehkhee ts'àt anjoo kat nıts'oots'àt googınjık gıgıınkhıı chan k'eejıt guuk'ıt gıgıınkhıı kwaa.

Figure 2. Dınjıı Zhuh Gınjık geenjıt nıhtat dagoonch'uu geenjıt. (Source: SCOL)

[chart]

Figure 3 gwızhıt znt dııkaıık'ıt gwızhıt nıts'oots'àt dıɪgınjık t'atr'ıjahch'uu geenjıt vıgwıdeech'ın. Kaıık'ıt gwıııntsın gwızhıt dıgıgınjık dıgızheh danh gwızhıt nıhts'àt gıgıınkhıı (85%). Kaıık'ıt gwııınchıı gwızhıt goolat kat dıgıgınjık dıgızheh danh gwızhıt nıhts'àt gıgıınkhıı (50%).

Figure 3. Dąhłeıı dınjıı kat dıgızheh, dıgıgwıtr'ıt gwızhıt, ts'àt ge'tr'oonahtan zheh gwızhıt nıts'àt gıgıınkhıı geenjıt. (Source: SCOL)

[chart]

Figure 3 gwızhıt t'at ıısrıts'àt dıgızheh gwızhıt dıgıgınjık zraıh nıhts'àt gıgıınkhıı. Gwıtr'ıt danh duuyeh gıınleıı dagıınch'uh kwaa, kaıık'ıt gwıııntsın srıhee (33%), gwıtr'ıt gwatat Uunjıt k'yùu ıısrıts'àt goo'aıı. Gehkhee ts'àt, ge'tr'oonahtan gwızhıt dıgıgınjık t'agıjąch'uu gwızraıh (5 – 12%). Chyaa ts'àt nıch'ıt njoo kat gwatat leıı kwaa dınjıı zhuh k'yùu gıgıınkhıı ants'àt ge'tr'oonahtan gwızhıt duuyeh dınjıı zhuh k'yùu nıhts'àt gıgıınkhıı gıık'atr'aanjık.

Gınjıh hàh tr'akhàh chan gwıızuu vıgwıdeech'ın. Leıı kat chan duuyeh guugınjık zhıt atr'adantł'oo chan gınuh.

Tthak ts'àt geenjıt gwınoh'ıı jı', gınjıh ejùk gwaatsıı gwık'ıt akòo tagoodhat. Goolat kat chan guuveenjıt gwıızuu. NWT gwızhıt gwızraıh goolat kat guugınjık gwızhıt t'agoonch'uu. Juk gwıts'àt gwıtr'ıt t'atr'agwah'ıı kwaa jı' yeendoo jı' duuyeh guugınjık gwıhııdıtth'ak kwaa dagoonch'uu.

French ts'àt Uunjıt K'yùu Dagoonch'uu Geenjıt Gwınyaa'ıı

Aii adachoo gugwinah'in jì' akòo t'aginuu znt French ginjik gwiyee'oo gwinuint'aii nilii. Leii kat nan gwindii gwa'an gwats'àt aii ginjih t'agijąhch'uu. NWT gwizhit znt khaii 3,000 dinjii kat French ginjik gigiinkhii giitr'agwąh'aii. Guugaa znt leii kat 900 t'inaanch'uu znt vagigiinkhii dagoonch'uu ginuh. Jukwaat'at giinleii chan agugwah'aii ts'àt giik'agaanjik.

Igidint'eh uunjit k'yùu ts'àt nihts'àt gigikhik. NWT gwizhit leii kat uunjit k'yùu gwizraih t'agijahch'uu geenjit goo'aii ts'àt inihłik gwa'an akòo t'agidi'ii dagoonch'uu.

12. NITS'OOTS'ÀT DIIGINJÌK VAT'ATR'IJĄHCH'UU SRINATR'AGWAHTSII GEENJIT

Diiginjik zhak natr'igwilii geenjit, dahiidi'yaa jùk adai' akòo gwijiidit'aih kwaa? Aii dagwidįį'e' gòonlii guugaa diiginjik zhàk nagwithilit diinohthan? Jii geenjit, aii Special Committee kat uu'òk nagahdadal ts'àt nakhwineh'ok kat dagidi'in geenjit tr'agwinah'in'.

Ginjih Srinatr'agwahtsii Gwik'it Tadziihoh'ee

Aii Committee kat chan jii ginjih ejùk gòonlii geenjit chan gògòontrii. Gòo geenjit gwitr'it t'agwitah'yaa geenjit gisrinatr'agwahtsii jì' chan gwiinzii giik'àtr'aanjik. Jii geenjit ihłogwinli' gàh gwitr'it t'agugwah'ii jì' chan gwiheezaa:

- Ginjih eenjit dagwidįį'e' gòonlih jì' gwakak goots'àt tr'igiheendal geenjit vinjik k'agugwahaadhat giniindhan.

- Dinjii kat guukwaa gwichih googinjik tr'ooheendal jì' chan gwiheezaa.

- Ginjih tatr'agwahnjii nits'oo tr'agwandaii ejùk goonlii gwiyaa'an gwichih akòo t'aheedi'yaa geenjit giniindhan

- Drin gwitak gwinyàanch'uu gwitr'it nihtat gwihèelyaa jì' tthak gwiniint'aii gugwahàhtsaa geenjit diinjigidijii

- Jidii gwiinzii gwitr'it t'agwah'in jì' aii hàh tth'aih gwįįzrii gugwahtsik gadiinjigidijii

Gınjıh dagoonch'uu k'ıghe' jıdıı hàh gwıtr'ıt t'agugwahàh'yaa chan gahgıheedandaıı. Jıı gwık'ıt, leıı dınjıı zhuh k'yùu gıgıįkhıı kwaa jı', googınjık natr'agoonjık chan gwıınzıı. Gwınııınt'aıı jı' aıı tł'ee ınıhłık gwa'an tthak gwıtr'ıt t'agugwahàh'yaa geenjıt duuyeh ts'àt ejùk gugwahtsıı geenjıt guunkagehneetyaa.

Yeh'ok nan gwındıı gwà'àn dınjıı kat dàgeedı'ın' geenjıt nıhtat gwıtr'ıt gugwałtsaıı. Jıı gwık'ıt:

- Maorı kat New Zealand gwızhıt danh, 'gınjıh t'òo' gııyàhnuu nagugwınııındhat. Aıı gwızhıt chan tr'ıının tsal kat ts'àt gooyuughwan kat hàh gıık'àgahaandal nıhk'ıt gòo'aıı geenjıt.
- Hawaıı gwızhıt danh aıı dınjıı kat nıts'oots'àt atr'aadzoo dhıts'àa k'ıghe' ts'àt goo'ılık hàh gınjıh natr'akhak
- Navajo kat chan googe'tr'oonahtan tthak k'atr'ınahtıı ts'àt dınjıı tat googınjık gwızraıh nıhts'àt gıgıįkhıı
- Yeenın Scandınavıa g[illegible]ızhıt aıı dınjıı kat tat dagwıdıį'e' gugwałtsaıı ts'àt aıı zraıh t'agıjąhch'uu
- Yeenın Great Brıtıan gwızhıt danh Welsh gootr'àhnuu kat language board gwılaıı gwıındhat aıı hàh googınjık guk'andeetr'ınahtıı
- Canada gwızhıt Quebec danh dınjıı tat tthak dagwıdıį'e' nıınt'aıı gugwàłtsaıı googınjık vat'àtr'ıjąhch'uu geenjıt nılıı

Canada gwızhıt danh dınjıı zhuh kat nıınzhuk googınjık srınatr'agwahtsıı geenjıt nıhts'àt gıgıįhe' dàgıheedı'yaa geenjıt. Gwandak nıchıı neekaıı – *Towards Lınguıstıc Justıce for Fırst Natıons* (1990) ants'àt *Toward A Rebırth of Fırst Natıons Languages* (19941) – akòo t'agınuu znt gınjıh srınatr'agwahtsıı gwıheedılyaa jı' chan gwıınıındhan jıı gwık'ıt hàh:

- Dagwıdıį'e' k'ıghe' dınjıı zhuh gınjık geenjıt gàhtr'ıheedandaıı ts'àt tr'ıheendal
- Tr'oochıt nılıı kat gook'àgwaadhat gwats'àt dııts'àt tr'ıgıheendal
- Adaı' gwànoo tagwıjùudhat ekhè' gugoonuu ants'àt srınatr'agwıheendaıı gwınjık tthak ts'àt gagootr'oohanahchyaa

- Ge'tr'oonahtan Zheh gwızhıt dınjıı zhuh k'yùu tth'aıh gwıızıı gagootr'oohanahchyaa gwıınıındhan
- Gwıtr'ıt t'agwahàh'yaa gwıchıh ganıınjı'gıheedhat
- Nıts'oots'àt dıızheh gwızhıt gagootr'oonahtan geenjıt gwatanah'yaa

Gınjıh Eenjıt Dagwıdıın'e' Gwınyaa'ıı

Inıhłık gwà'àn juudın jıı gınjıh hàh gògòontrıı guuveenjıt gwıızıı gwıtoh gwıchùudhat gınuh jı' t'at geenjıt gık'atr'ahaandal. Canada gwızhıt danh, French chan ts'àt Uunjıt K'yùu dàgwıdı̨ı̨'e' k'ıighe' vak'àtr'ınahtıı dagòonch'uu, *Constitution Act* (1982) ts'àt aıı 1985 daı' geenjıt *Official Languages Act* guuk'ıighe'. Jıdıı gwızhıt gwıdınıthàtł'oo tthak duuyeh hàh gwıtr'ıt t'agugwah'ın dagoonch'uu gınuu. Dınjıı Adats'àt K'agwaadhat k'ıighe' jıı tthak geenjıt gatr'agwahaandak jı' gwık'yınjı'gıdıjıı.

Leıı kat French chan ts'àt Uunjıt K'yùu geenjıt dagwıdıın'e' gıdı'ın zhık Canada gwızhıt danh gakhwındaıı. Jıı tthak gwıınzıı gwızhıt gwıdınuutł'oo kwaa gwınuu. Aıı hàh, Quebec gwızhıt tthak zrıt dınjıı zhuh kat googınjık k'atr'ınahtıı geenjıt gwıınzıı goo'aıı, territories tık gıdılıı kat chan googınjık geenjıt dagwıdıın'e' chan gıdı'ın. Nunavut kat ıgıdınt'eh dagwıdıın'e' nahgwan jı' akòo t'agıheedı'yaa chan gwıtr'ıt t'agugwah'ıı. NWT gwızhıt ıhłak gwıyaa'an gwınıınt'aıı nılıı aıı *Official Languages Act* gwızhıt gwıdınıthatł'oo geenjıt nılıı.

NWT Eenjıt Gınjıh Natr'agwahtsıı Gwıtr'ıt T'atr'agwah'ıı

Aıı Special Committee kat chan jıdıı gwıtr'ıt nıhtat gugwałtsaıı zrıt jıdıı ıısrıts'àt gooveenjıt gwıjıınchıı agugwàh'aıı khehłat nagınıınlı' ts'àt vanchoh nak'oh zhak dhıtın gwızhıt nagugwınıınlı': dàgwıdı̨ı̨'e' ants'àt vınjık k'atr'agwaadhat hàh, guk'agwahthat, tsèedhòh gwıntł'atr'ahchuh, gwıtr'ıt gwats'an tr'ahtsıı, dınjıı ts'àt gwıtr'ıt goontł'agwıtaa'aıı akòo dagoonch'uu geenjıt. Dàgıheedı'yaa tthak geenjıt gısrıınagugwıhee'aa natr'ıgıınjıı.

5. Dagwıdı̨ı̨'e' ts'àt Vınjık K'atr'agwaadhat hàh: Jùu dagoonch'uu gwıtr'ıt gwıheelyah jı' aıı dınjıı kat khehłok akòo t'agıheedı'yaa geenjıt agadanthan' k'ıighe' jı' chan gwıheezaa. Jıı dagwıdı̨ı̨'e' nıınt'aıı geenjıt gınıındhan ts'àt dınjıı kat hàh gwıınzıı goovah gwıheelyaa geenjıt gwıınıındhan. Dagwıdı̨ı̨'e' k'ıighe' tthak gwıtr'ıt gwıheelyah jı' gadıınjıtr'ıdıjıı. Gwıjıınchıı hàh, ge'tr'oonahtan tat dıigınjık eenjıt dagwıdı̨ı̨'e' nıınt'aıı gıheedı'yaa jı' chan gwıheezaa. Ndoo nyàa'aıı ts'àt, language board gwatat gwıhèelyah jı' chan gwıınzıı ts'àt vatr'ıgıheekhyah geenjıt gıheedılyaa.

6. K'atr'agwahthat: Gwiinzrii akòo t'agiheedi'yaa geenjit giniindhan. Kaiik'it gwizhit dinjii kat goovah akòo t'agidi'ii jidii dagiheedi'yaa hàh. Shik vik'andeh-tr'inahtii ji' geenjit giniindhan.

7. Tsèedhòh Goontł'àgwidaa'aii: Tsèedhòh geenjit giniindhan ginjih hàh t'agiheedi'yaa. Ants'àt chan, ginjih tthak hàh k'adagwidaadhat gwijaa giheedilyaa giniindhan. Shik tsèedhòh gwizhit gwiteelyaa ànts'àt izhii gwitr'it geenjit heelyah ji' geenjit giniindhan chan ginuh.

8. Gwitr'it Goontł'àgwihee'aa: Dinjii tthak geenjit ginleih kwaa ji' aii gooveenjit gwitr'it goontł'àgwihee'aa geenjit giniindhan.

9. Dinjii Leii Giik'àgahaandal Geenjit: Ginjih Srinatr'agwahtsii gwizhit t'at łehte'deelyaa ts'àt edinehtł'eh gidi'in ji' gehkhee ts'àt dinjii zhuh ginjik gà'oonahtan leii chan gagootr'oohanahchyah ji' chan gwiniindhan. Jùu dàgoonch'uu ànts'àt gwitr'it giheedi'yaa geenjit akòo t'agidi'ii geenjit giniindhan.

F. Giik'àtr'aanjii ts'àt Srinatr'igwilii: Shìk ginjih hàh gwitr'it gwiheedilyaa gwiniindhan chan ginuh. Jùu dàgoonch'uu aii ginjih edinehtł'ee', diiginjik tr'oonjii ts'àt atr'adantł'oo ts'àt izhii srinatr'igwilii geenjit. Map kak nijin teetshik goo han goovoozrii atr'adantł'oo gwiniindhan. Anjoo kat ts'àt juudin ginjih hàh t'agiinch'uu tthak jii geenjit goot'agwidahch'yaa giniindhan.

G. Dinjii Zhuh K'yùu Gatr'oonahtan: Nijin gwizhit ginjih nehsrijàhch'uu nilii ji' aii goovàh gwiheedilyaa geenjit. Tr'iinin tsal ts'àt Grade 12 gwits'àt aii dinjii kat goovah t'agiheech'yaa chan giniindhan. Dinjii Zhuh k'yùu gàtr'oonahtan ji' aii t'at nihłinehch'i' gwatat gwiheedilyaa geenjit gwiniindhan. Chan yùughwan kat goovah t'agiinch'uh ji' gadiinjigidizhit. Gà'oonahtan tthak gwiinzii akòo t'àgiheedi'yaa geenjit gwiizii gagootr'oonahtan geenjit giniindhan.

H. Gatr'igiheekhyah Geenjit: Aii ginjih tthak geetak nehsrijahch'uh ji' chan nihkhan gatr'agwahaandak ji' chan gwiheezaa, iisrits'àt k'eejit tat akòo t'agoonch'uh geenjit giniindhan. Juk gweendoo gwit'agwadahch'yaa geenjit diinjitr'idijii ts'àt oozhii kwaa hàh akòo t'agiheedi'yaa. Goonehch'i' akòo t'agiheedi'yaa kwaa geenjit gatr'igiikhii gwiniindhan ts'àt tthak srits'àt akòo t'agiheedi'yaa chan gwiheezaa.

I. Iitsii Gįįkhii Kak Gatr'igiikhii ts'àt Iitsii Adantł'oo Ganadhindaii Hàh: Jii tthak goovah gwiheedilyaa ji' chan gwiinzii. Jùk gweendòo jidii hàh nihts'àt giniidikhii, aii tthak

chan gwıt'agwahdahch'yaa ants'àt jıdıı gınjıh tthak geenjıt chan. TV gòo radıo kak geenjıt gagootr'oohanahchyaa geenjıt gwıınıındhan.

Aıı tthak łòo gwıtr'ıt gwıınchıı geh'àn gwįįzrıı akòo t'agıheedı'yaa geenjıt nııdadhan tthak ts'àt dııyeenjıt gwıteezaa dagoonch'uu gatr'oolıı.

6. DIIGINJÌK VAT'ATR'IJĄHCH'UU DAGOONCH'UU GEENJIT GWINYÀA'II: T'ALÈE GWITR'IT T'AGWAH'IN?

Aıı Specıal Commıttee kat chan jıı *Officıal Languages Act* t'at dagòonch'uu geenjıt gwızhıt gugwınoh'ıı ts'àt t'alèe gwıtr'ıt t'agwah'ın geenjıt gųųkànohtıı gootr'ahnuu. Jıdıı geenjıt gııdıhe' aıı gwınjık gwıtr'ıt t'agugwah'ın'. Jıı gwandak nagwan geenjıt, gınjıh tık gwıt'eh zrıt jıdıı gwıdınùutł'oo zrıt gwıheelyaa: Legıslatıon, Management, Program ànts'àt aıı Gwıtr'ıt Srınatr'ıgwılıı geenjıt gwıheelyaa.

NWT Gınjık Tthak Dagwıdįį'e' Gwınyàa'ıı

Jıı NWT *Offıcıal Langauges Act* leıı kat vat'àgıjąhch'uu ts'àt gwıjıınchıı nılıı aıı geenjıt dıığınjık tthak geenjıt dagwıdįį'e' goots'an ahtsıı. Guugàa zrıt, jıı gwızhıt geenjıt gwınıınt'aıı vàh gwılıı:

- Gınjıh eenjıt dagwıdįį'e' geenjıt dàgwınuu t'agwahnuu
- Kaıık'ıt gwızhıt gınjıh k'atr'ınahtıı kat goovaadàndaıı geenjıt ts'àt dagwıdįį'e', ıısrıts'àt dııkaıık'ıt gwızhıt danh
- *Gògwınıı'ee* eenjıt gatr'agwaandak
- *Gògwınıı'ee* eenjıt gwakak natr'agwıheedılyaa

Aıı Gınjıh eenjıt Commıssıoner nılıı vat'aıı chan nıchıı kwah. Leıı geenjıt akòo t'agoonch'uh gatr'oolıı, aıı *OLA* gwızhıt jıdıı gwıdınuutł'oo goo akwah jı' geenjıt. Gehkhee ts'àt Legıslatıve Assembly hàh gwaandak tł'ee vıdıı gıgįįhe' kwaa. Iısrıts'àt zrıt, aıı 'gınjıh k'andehnahtıı' ts'àt 'gınjıh vatr'ıgįįkhıı' gwıtr'ıt chan gwıınzıı gatr'agwaandak kwaa dagoonch'uu. Duuleh Language Board gwıteelyaa jı' chan gòo ızhıı geenjıt gwıjıınchıı chan gwıheezaa.

Gwat akòo t'agıınıındhan zrıt, *Educatıon Act* (1995) dınjıı zhuh gınjık geenjıt tr'oochıt googınjık nılıı gòo tr'oochıt nıgehndoo geenjıt gàgootr'oonahtan, aıı *gogwınıı'ee* zrıt gınjıh gwıntł'agwıtee'aa geenjıt. Jıı geenjıt akòo t'agınuu zrıt gwıınzıı akòo vak'atr'ınıltı' dagoonch'uu gwızraıh – juk gwats'àt nıts'oots'àt gwıtr'ıt t'agugwah'ıı geenjıt goo'aıı nılıı.

Juk at'at chan dınjıı adats'àt k'agwaadhat gwızhıt tthak aıı łoo hàh gwızhıt gwıteelyaa gagoolıı ants'àt dııyeenjıt gwıteezaa. Aıı *OLA* zrıt jıı dagwıdıın'e' gugwahtsıh jı' duuyeh gwıch'ı' gwıheelyaa dagoonch'uu nakhwah gwıch'ın kat gooveenjıt goo'aıh.

Gınjıh Vat'atr'ıjąhch'uu Eenjıt K'atr'agwahthat ts'àt Tsèedhòh Srınatr'ıgwılıı Nagwınyaa'ıı

Jıı natr'ıgwınah'ıı geenjıt, daankat gıdılıı gwıt'eh geenjıt gwıtèelyaa geenjıt gatr'ıgįįkhıı: dagwıdįį'e' ts'àt vınjık gwıtr'ıt gugwahtsıı geenjıt, k'atr'agwahthat nıts'òo tàdhı'ee geenjıt, gatr'agįįkhıı ts'àt gatr'agwaandak, gehkhee ts'àt tsèedhòh gwıntł'agadahchuh.

Dàgwıdįį'e' ts'àt Vınjık Gwıtr'ıt Gugwahtsıı Geenjıt

Aıı GNWT kat chan *Official Languages Policy* gogahnuu gwızhıt zrıt aıı dınjıı kat chan "dagıdı'ın geenjıt goovàh akòo t'agıdı'ıı geenjıt dıınjıgıdızhıt" gıheedı'yaa. Jıı dagwıdįį'e' zrıt government gwızhıt boards ts'àt agencıes kat chan jıı vınjık gugwıhee'aa. Aıı Mınıster ECE eenjıt nılıı jıdıı tthak gwızhıt geenjıt vak'àhnahtyaa geenjıt heelyaa, akòo ts'àt ızhuu kat dıgıgwıtr'ıt gwızhıt gwık'ıt akòo t'agıheedı'yaa geenjıt gınıındhan.

Jıı edınehtł'eh *Official Languages Guidelines Manual* gıyàhnuu zrıt, jıdıı gınıındhan gwızhıt gwıdınùutł'oo. Gwınlıt eenjıt gwaandak ts'àt nıhłınehch'ı' eenjıt ts'àt nıjın gwà'àn akòo t'agıheedı'yaa geenjıt nılıı. Akòo ts'àt dınjıı kat jıı gwızhıt gàh gıheedandaıı geenjıt gwık'ıt goo'aıı nılıı. Jùu t'agıdı'ın jı' t'at 'actıve offer' oonjıt k'yùu zhıt akòo t'atr'agwahnuu.

Aıı Specıal Commıttee kat chan k'eejıt dagwıdıınu' gwık'ıt te' gıgįįhe'. Inıhłık gwà'àn gwıtr'ıt gwıhèelyaa gwınuu goozhık akòo tàgòodhat kwah. Aıı gınjıh zrıt "actıve offer" chan gwıınzıı gwızhıt dhıdlıı kwaa geenjıt. Iısrıts'àt zrıt, leıı kat aıı gwızhıt vık'andeh-tr'ınahtıı kwaa. Leıı kat chan dagıheedı'yaa chan gahgıdandaıh kwaa. Jıdıı gwızhıt tthak aıı gwıınzıı vıgwıdeech'ın kwaa gık'àtr'aanjık chan gınuh.

Vak'atr'agwaadhat Nıts'òo Dıınch'uu Geenjıt

Jıı gwızhıt aıı *OLA* zrıt Legıslatıve Assembly vık'àtr'ınahtıı guuzhık aıı Mınıster veenjıt nılıı vadraıı dıınch'uu kwaa k'ıt dagoonch'uu. Aıı Mınıster geenjıt nılıı jıdıı polıcy gwızhıt natr'ınıınlıı geenjıt vıgwıtr'ıt nılıı gwızraıh. Aıı Gınjıh eenjıt Commıssıoner zrıt dàtr'ıheedı'yaa geenjıt goovàh gwaandak gwızraıh gwàt geenjıt gwıtr'ıt t'agwah'ıı

kwaa geenjit nilii. Dinn gwitak gwinyàanch'uu t'at gwiinlit gwizhit gwitr'it gwihèelyaa dagòonch'uu ànts'àt tthak geenjit goovàh dha'aii nilii. Leii kat gwiinzii gwitr'it t'agwah'in gwinuu gwàt gwiinchii kwaa dagoonch'uu. ECE gwizhit zrit gwiinzii geenjit gòo'aii kwaa k'it nilii. Łąhch'ii hàh tthak łòo duuyeh gwitr'it t'agugwah'ii jii geenjit giik'atr'aanjik chan ginuh.

K'eejit dàgwinuu tth'aih vatr'igįįkhii gwàt zhùu ch'ii'àn gwizraih tr'igįįkhii k'it akòo t'àgwinuu aii geenjit gwik'it te' natr'igiinjii kwaa gatookhwindaii.

Gwitr'it Gwihèelyaa ànts'àt Gatr'agwaandak Geenjit

Jii geenjit łòo jidii geenjit giniindhan tthak gwizhit gòo'aii kwaa aii geh'àn zhùu ii'àn gwizhit akòo t'agiheedi'yaa geenjit diinjigidizhit. Government kat chan aii gwizhit gwiizii vak'àtr'inahtii kwaa. Khaii gwitak gwinyàanch'uu tsèedhòh eenjit gogoodahkat aii gwizhit duuyeh jii geenjit gogoodahkat kwaa. Iisrits'àt guuveenjit gòo'aih kwaa nihkhan akòo t'àginuu. Khaii 1999 ts'àt 2000 dai' diigwitr'it geenjit tsèedhòh lài' diits'an gugwàłtsaii gwàt gwiinchii kwaa. Aii guuzhik jùk gwats'àt vatr'igįįkhii geenjit gàchiishindak.

Shik zrit gwandak dagwidi'ii geenjit nahoodahkat guuzhik łòo natr'igwinah'ii geenjit gwik'it gòo'aih kwaa. Jidii gwintł'atr'ahchuh geenjit vik'àndehtr'inilti', duuyeh jidii gwitoh gwichùudhat geenjit. Aii geh'àn łòo gwiyaa'an gwiizuu gwiinli' k'it gwitr'it gugwahtsik.

Tsèedhòh Gwintł'àtr'ahchùh

1985 dài' gwats'at zrit aii Canada-NWT Cooperation Agreement gwizhit zrit tsèedhòh nichii goots'an gugwàłtsaii khaii gwitak gwinyàanch'uu geenjit. Aii vakak zrit gwitr'it gwiinchii gogwàłtsaii ts'àt tth'aih akòo t'àgiheedi'yaa geenjit diinjigidijii.

French ginjik geenjit dàgwinuu k'eejit zrit aii tthak googinjik gwizraih t'àgijąhch'uu chan gwinuh government gwizhit. Dinjii Zhuh Ginjik Tsèedhòh zrit gwitr'it leii nihtat chan t'àgijąhch'uu. Nagwidàdhat leii gwizhit, GNWT Language Bureau gwizhit danh, nijin gwizhit gwitr'it nihłinehch'i' dàgwidich'uu hàh goo'aii ezhik danh tsèedhòh gwiinchii use gahtsii. Aii tsèedhòh lat chan kaiik'it gwizhit t'agijąhch'uu chan giik'atr'aanjik. Nyahgwan gwànoo zrit aii contribution agreement kat k'iighe' tsèedhòh goots'an gugwałtsaii chan ginuh digigwitr'it eenjit zhan gwihèelyaa geenjit.

Aıı GNWT kat zrıt dınjıı zhuh gınjık nıhtat goonlıı geenjıt tsèedhòh leıı goots'an ahtsıı khaıı gwıtak gwınyàanch'uu geenjıt. K'eejıt khaıı gwànoo dàk nagwıjaanaıı. Tsèedhòh leıı aıı DEC kat chan goots'àt akòo ts'àt dınjıı zhuh gınjık ge'tr'oonahtan ts'àt akòo t'agıdı'ın. Ek'ıdhınjıı at'aonyàanch'uu geenjıt tsèedhòh ge'tr'oonahtan tthak goots'an ahtsıı every year akòo t'agıdı'ın.

Aıı Specıal Commıttee kat zrıt tsèedhòh gwıınchıı ganıınjı'tr'adhat chan gınuh. Vàh tagwıjùudhat geenjıt gàhgıdandaıı kwaa gık'àgaanjık. Guuzhık jùk at'at tr'ıının tthak gòotsıı ts'àt gòotsuu gınjık atr'agweedındak geenjıt gòonlıı aıı tthak gat'àgııııındhan kwàh.

GNWT chan Gınjıh Eenjıt Commıssıoner nılıı tsèedhòh gıts'an ahtsıı. Khaıı ıhłak $350 thousand dollars t'agıjąhch'uu ànts'àt khaıı k'eejıt gwànoo dàk natr'agwàłtsaıı t'at $450 thousand gwıts'àt.

Akòo ts'àt zrıt aıı Specıal Commıttee t'at aıı tsèedhòh dııyeenjıt gwıınzıı gwàt tth'aıh leıı geenjıt gogoodahkat. Aıı Commıttee dagwınuu zrıt aıı vatr'ıgıınkhıı geenjıt gugoontrıı, nıhtat dagwıdı'ıı geenjıt gwıınzıı gàhgıdandaıı kwaa geenjıt. Juudın gınjıh hàh gwıtr'ıt t'agwah'ıı kat chan gatr'agwaandak jı' chan gwıınzıı gwıheelyaa dagòonch'uu. Tsèedhòh vatr'ıgıınkhıı ts'àt vàh gwıtr'ıt t'agwahah'yaa jı' chan gwıızıı. K'eejıt chan dagwınuu tth'aıh vatr'ıgıkhıı ts'àt duuyeh gwık'ıt tè' gıtıhkhyah guk'agwıhndaıı.

Gınjıh Vat'atr'ıjahch'uu Gugwıtr'ıt ts'àt Gwıtr'ıt Nıhtat Goonlıı Nagwınyaa'ıı

Dıgınjık leıı kat vatr'ıgįįkhıı kwah jı' aıı GNWT khe' duuyeh vak'àtr'ahnahtyaa dagoonch'uu. Guugàa zrıt, dınjıı kat googınjık zhıt nıts'oots'àt gàh gwıınzıı gwıtr'ıt t'agugwahah'yaa geenjıt tsèedhòh akòo dıınch'ıı gıheedı'yaa geenjıt vak'ànahtıı.

Dıgınjık Tthak ts'àt Gwıtr'ıt Nıhtat Gwaatsıı Geenjıt

Dıgınjık tthak ts'àt guk'atr'ınahtıı geenjıt aıı GNWT nıhłnehch'ı' gugwahtsıı geenjıt gadhan nılıı. Leıı kat nıts'oots'àt vàh gwıtr'ıt t'agwah'ıı chan gınleıh kwaa. Aıı geenjıt ınıhłık gwà'àn gwıtr'ıt t'agugwah'ıı geenjıt gòonlıı gakhwındaıı, jıı gwık'ıt:

- Nıts'oots'àt atr'adantł'oo chan nıhk'ıt akòo t'ıdı'ıı geenjıt ts'àt gınjıh gwaatsıı geenjıt gwıınıındhan

- nan dıınagòo'ee nıts'òo tr'oozrıı geenjıt gwıtr'ıt
- łehte'dehdeelyaa ts'àt dınjıı zhuh k'yùu geenjıt gà'oonahtan geenjıt gàgootr'oohanahchyaa
- ge'tr'oonahtan dınjıı zhuh k'yùu zhıt
- Gınjıh eenjıt gatr'ıgıheekhyah guk'àtr'ıgwıheendaıı
- gwandak ahtsıı akòo dàgòonch'uu gwats'àt tr'ıgıheendal geenjıt

Jıdıı ıısrıts'àt gwıhèelyaa jıı geenjıt jùu gwık'ıt nılıı:

- Dınjıı Zhuh Gınjık leıı geenjıt gınjıh edıneht ł'ee' ts'àt gınjıh ahtsıı geenjıt gwıtr'ıt t'atr'agwahah'yaa
- anjoo kat gugwandak akòo dagòonch'uu ts'àt googınjık tape goo vıdeo kak tr'oonjıı chan gwıınıındhan
- Edıneht ł'eh vakak tr'ıgı̨ı̨khıı, vıdeo ts'àt jıdıı gınjıh gatr'oonahtan geenjıt gwatahtsaa gwıınıındhan
- Nan dıınagòo'ee nıts'òo tr'oozrıı geenjıt gwıtr'ıt t'agwahah'yaa
- Łehte'dèhdeelyaa ıısrıts'àt srııgwandaıı ànts'àt atr'oodahkat gugwıtr'ıt gwızhıt
- Dınjıı Zhuh K'yùu geenjıt gà'oonahtan gàgootr'oohanahchyaa
- Dınjıı Zhuh K'yùu gùgwìdee'ın gwaatsıı jı' chan gwıheezaa
- Radıo ts'àt Televısıon geenjıt dınjıı zhuh khehłok k'ıghe' vak'agwahaadhat ts'àt tsèedhòh goots'an tr'ahtsıı gwıınıındhan

Gwàt leıı kat gwıınzıı gooveenjıt gwıtoh gwıchùudhat guugàa zrıt jıı ızhıı kat gatr'ıgıheekhyah gwıınıındhan:

- NWT gwızhıt nıts'òo atr'adantł'oo chan gıınleıh kwaa aıı geh'àn goots'àt tr'ıtr'ıheendal gwıınıındhan

- Geetàk ejıch'ıı tr'ahtsıı school geenjıt gwàt gwıntł'atr'ahchuh geenjıt gwıınzıı akòo tagwadhat kwaa. Geetàk nıhk'ıt gwahtsıı geenjıt gat'agıınıındhan kwah. Jıdıı tr'ahtsıı gwıtł'at gwızhıt k'atr'ınahtıı gwıntł'atr'ahchuh geenjıt gıınıındhan.

- Jıdıı łehte'dèhdeelyaa gàgootr'oohanahchyaa geenjıt gwıınıındhan, Jùk gweendòo jùu dàgòonch'uu gwııdı'ın kwaa ts'àt justıce, srııgwandaıı, akòo dagıınch'uu gwııdı'ın kwaa geenjıt gàgootr'oonahtan geenjıt gwıınıındhan.

- Dınjıı zhuh gınjık gà'oonahtan gınleıh kwaa geenjıt gwızhıt gàgootr'oonahtan jı' chan dııyeenjıt gwıheezaa. Goolàt kat chan gà'oonahtan nıhtat gòonlıı guuzhık nekhwek'yùu gıgııkhıı kwaa.

- Gè'tr'oonahtan Zheh gwızhıt tthak nıts'oots'àt dııtr'ıının kat hàh gwıtr'ıt t'agugwah'ıı chan gwıyeendoo gwıızıı t'agòonch'uh kwàa. Dııtr'ıının kat duuyeh nekhwek'yùu gıgııkhıı.

- Juudın kat dınjıı zhuh gınjık gàgootr'oonahtan chan gwıyaa'an gwììzuu vìgwıdeech'ın. Aıı gwızhıt geenjıt gwıtr'ıt gwıhèelyaa jı' chan gwıınzıı.

- Gınjıh eenjıt gatr'ıgııkhıı ts'àt dıgıgwıtr'ıt gwıınzıı gwızhıt gwıtr'ıt gwahtsıı chan guk'àndehtr'ınahtıı kwah.

- GNWT gwızhıt zrıt aıı jıdıı ııtsıı atr'adantł'oo hàh tr'oo'aıı aıı Dınjıı zhuh dıı'adaa t'atr'ıjąhch'uu kwah.

Jıı tthak zrıt Special Committee gugwandak khaınkoo gwızhıt gatr'agwaandak.

French Gınjık Geenjıt Gwıtr'ıt

Adachoo ts'àt GNWT kat hah French gınjık geenjıt gwıtr'ıt t'agugwatah'yaa gwınuh. Aıı guuzhık łòo French kat chan tsèedhòh gwııntsınh kaıık'ıt gwızhıt gwıtr'ıt ts'àt tsıı'ın akòo dıınch'ıı geenjıt nagugwınıınlıı. Jıı tsèedhòh zrıt k'eejıt kat French gınjık gàgootr'oonahtan geenjıt, googınjık atr'ıgııkhıı, tr'ıının tsal gàgootr'oonahtan, French gınjık gwandak ahtsıı gwık'ıt geenjıt, ts'àt dınjıı kat ejııch'ıı tr'ahtsıı aıı hàh tthak gwızhıt gwıt'àgwıjąhch'uu.

Gınjıh Vat'àtr'ıjąhch'uu Geenjıt Gwıntł'àgwıdaa'aıı

Aıı *OLA* ts'àt Official Languages Policy ts'àt Guidelines gwızhıt gòo'aıı gwık'ıt aıı GNWT kat dınjıı zhuh gınjık nıhtat gòonlıı gwızhıt gwıtr'ıt gugwahtsıı geenjıt dıınjıgıdızhıt. Aıı Special Committee kat chan jıdıı GNWT gwızhıt gınjıh vat'àtr'ıjąhch'uu geenjıt gwıtr'ıt gugwahtsıı dagòonch'uu gıık'àgaanjık t'at tık gıdılıı: dınjıı kat gınjıh neekaıı gıgııkhıı jı' geenjıt, departments tthak gwats'àt edınehtł'eh zhıt dagıdı'ıı gòo edınehtł'eh gıdı'ın ànts'àt dąhłeıı, ts'àt nıts'oo vàh akòo t'agıdı'ıı geenjıt.

- GNWT gwızhıt dınjıı kat juudın gınjıh neekaıı gıgııkhıı gooveenjıt tsèedhòh

gıdı'ın gınuu. 2001 dàı' dınjıı lat zraıh aıı tsèedhòh gogoovıınkat. Aıı chan dagòonch'uu gwızhıt gugwınah'ın kwaa. Aıı gwızhıt chan gwıtr'ıt t'agugwahah'yaa geenjıt dıınjı'tr'ıdıjıı.

- Gınjıh gwıt'àgwıjąhch'uu geenjıt natr'ıgınjıı, guuzhık łòo aıı gwandak łachan gwıjùudlıı tthak ts'àt natr'ıgwahnah'yaa geenjıt gugòontrıı aıı Specıal Commıttee gıtr'àhnuu. Gwàt guugàa zrıt ınıhłık gwà'àn gwats'àt dınjıı kat gooveenjıt gwıjıınchıı zhàn gıınlıh kwaa gıyàhnuh.

- Jıdıı tthak hàh gwıntł'àtr'ah'aıı geenjıt jùu gwık'ıt:
  - French gınjık zhıt ıı'ee ts'àt dagwıdıı'e' gwı'dınehtł'ee łehte'tr'èhdeelyaa
  - Atr'oodahkat gwızhıt łehte'deelyaa gwats'an tr'ahtsıı (khaıı 2001-2002 dàı' $19 thousand gogoovıınkat)
  - Gwìnıı'ee, Srıgwandaıı ts'àt Nehsrıjàhch'uu K'àtr'ınahtıı geenjıt gınjıh gugwahtsıı geenjıt
  - Srıgwandaıı ts'àt Nehsrıjàhch'uu K'àtr'ınahtıı geenjıt łehte'deelyaa geenjıt tsèedhòh t'agıjąhch'uu

Tthak ts'àt gwınoh'ıı jı', dınjıı zhuh k'yùu zhıt łehte'tr'ıdeelyaa geenjıt gwıtr'ıt t'atr'agwah'ıı kwaa dagòonch'uu gınuh.

13. JIDII EJÙK TR'AGWAHTSII GEENJIT GANIINJÌ'TR'ADHAT

Aıı Specıal Commıttee dıgıgwıtr'ıt gwızhıt ınıhłık gwà'àn tthak zrıt duuyeh aıı gwızhıt gwıınzıı gwıtr'ıt t'agugwah'ın kwaa geenjıt gıık'àgaanjık ts'àt łoo hàh akòo t'agıdı'ın jı' duuyeh ejùk gugwahtsıı gwık'ıt nagwıjàazhıı dagòonch'uu gınuh. Aıı edınehtł'eh 2002 Progress Report gıyàhnuu gwızhıt zrıt, jıdıı ejùk gugwahtsıı geenjıt gugwıhèelyaa geenjıt natr'ıgınjıı. October 2002 dàı', łıtr'ıljıl gwızhıt danh jıı tthak gugwınah'ın'. Aıı tł'ee chan gwızhıt gugwınah'ın geenjıt khehłòk nagwıjılzhıı nıhkhàh łachan gwıjùudlıh nagugwahtsık. Tthak ts'àt jıdıı khehłòk gòonlıı gwızhıt gatr'ıgııhe' ts'àt k'atr'agwaadhat gwızhıt natr'ıgınjık. Tthak ts'àt jıdıı gatr'ıgııhe' at'aonyàanch'uu gwızhıt gugwınah'ın dagıınch'uh ts'àt gwandak khaıınkoo gwızhıt natr'ıgınjıı dagıınch'uu. Jıdıı gatr'ıgııhe' ıızhàk gwızhıt gwıtanoh'yaa.

14. DÀTR'ÌHEEDI'YAA TS'ÀT JIDÌI EJÙK GUGWATAHTSAA GEENJIT TR'AGWAHTSII

Gwandak gwats'an tr'ahtsıı dàı', gınjıh natr'agwahtsık geenjıt khehłòk geenjıt nılıı kat chan guuveenjıt gugwıheetrıı gıık'àgaanjık. Jıdıı tsèedhòh gıdı'ıı nıts'oots'àt gwıheezaa

geenjıt gwıt'ägwahdahch'yaa ts'ät k'eejıt nılıı tthak zrıt atr'agwahah'yaa dagöonch'uu. Yeh'ök khehłök nılıı kat nıhkhäh gwıtr'ıt t'agugwahah'yaa geenjıt dıınjıgıdızhıt. Nıts'oots'ät dııgınjık nıınjı'tr'adhat aıı tthak zrıt ejük gugwıtahtsaa geenjıt gunıındhan. Nıhłı'ejük zhän tr'ıınlıı geenjıt nıhkhäh gwıtr'ıt t'agwahäa'yaa geenjıt gwıınıındhan ts'ät dägwıdıı'e' gugwahtsıı dııgınjık k'ätr'ınahtıı geenjıt tr'ıınıındhan.

Zhıt gwızhıt zrıt jıdıı eenjıt aköo t'agwıdı'ıı geenjıt gatr'agwaandak ts'ät anjöo kat, yüughwan kat ts'ät dııtr'ıının kat gooveenjıt jühts'ants'ät gwıtr'ıt t'agwäa'ıı. Aköots'ants'ät chan gınjıh geenjıt gwıtr'ıt t'agwäa'ıı ts'ät jıdıı goodavee gwıheezaa häh tthak goovàh gwıtaandak ts'ät dıızheh gwızhıt, dıkaıık'ıt gwızhıt ts'ät ınıhłık gwä'än tthak geenjıt gwıt'ägwıdaach'yaa geenjıt gwıınıındhan. Gwıteezaa aköo t'ägwıdı'ıı ts'ät jıdıı eenjıt gwıtaandak aıı tthak jıı gwızhıt gwıtëelyaa:

Nagwıdädhat neekok jüutın gwïndoo gwınjık zrıt, nıhłe'ejük t'ägwıdıch'uu geenjıt gatııdandaıı geenjıt łöo gwıt'ägwıdaach'uu geenjıt gwıınıındhan. Gınjıh geenjıt dagwıdıı'e' ts'ät dınjıı zhuh tr'ıınlıı geenjıt ts'ät ejük t'ıidıch'uu geenjıt zhän gwızhıt göonlıı. Uunjıt ts'ät French kat chan ıgıdınt'eh nıhk'yaa'än gwızhıt t'agıınch'uu geenjıt łöo gwınjık gugwıheendaıı t'agıınch'uu gatııdandaıı ts'ät dııtat t'agıınch'uu ts'ät goovanıınjı'tr'adhat gwızraıh t'agöonch'uu nuh.

Gwandak leıı gwıidı'ın, jıdıı gähgwıdandaıı, gwık'yınjı'tr'ıdıjıı, jıdıı dägwıdı'ıı tthak ts'ät nıhłe'ejük göonlıı geenjıt gatr'ıgııkhıı k'ıighe' gıık'ätr'aanjık. Nıhtat chan nıhk'änaatıı ts'ät nıjın gwats'ät tr'ıınlıı tthak łöo gähgwıdandaıı ts'ät yıınjı'tr'ıgwıchıl'ee ts'ät tthak gwıınzıı tr'agwandaıı geenjıt k'ätr'ınahtıı geenjıt göo'aıı.

Jıdıı Ejük Gwıhëelyaa Gatr'agwahaandak

Jaaghat dëe gwızhıt t'ıidıch'uu geenjıt nakhwanh, Special Committee ıidalıı, jıdıı tthak gwıdhäatsaıı ts'ät vınjık gwıtr'ıt t'agugwahah'yaa geenjıt dıınjıidızhıt gııyähnuu, aıı geenjıt jıı tthak gwık'ıt gwıtr'ıt t'agugwah'ıı geenjıt ts'ät aıı dagwıdıı'e' gwınıınt'aıı gwahtsıı geenjıt gwıhëelyaa.

10. Aıı gınjıh vat'ätr'ıjąhch'uu geenjıt gwınıınt'aıı gwahtsıı geenjıt, jıı tthak gwıınıındhan:

A1. Nıts'oots'ät aıı *OLA* gwıdınıthätł'oo gwılät ejük gwahaatsaa jük gweendöo gwık'ıt gwıhëelyaa ts'ät änts'ät aıı gınjıh gwızhıt gwılät srıts'ät gwık'ıt gwahaatsaa gwıınıındhan ts'ät jıdıı łehte'tr'ıdıınlı' ejük gwahaatsaa.

A2. Dinjii zhuh ginjik aii *OLA* gwizhit ejùk gwahaatsaa North Slavey, South Slavey, Dogrib ts'àt Chipewyan kat hàh tthak geenjit.

A3. North ts'àt South Slavey guugàhnuu znit (dinjii zhuh k'yùu zhìt atr'adantł'oo gòo akwaa') ts'àt Inuvialuktun ts'àt Innuinaqtun giiyàhnuu kat, nihk'yùu nagugwinii'aii *OLA* gwizhit Section 4 danh, ts'àt nits'oots'àt łehte'tr'idiinlii gwi'dinehtł'ee gwizhit vakwaa tr'agwahtsii geenjit diinjigidijii.

A4. Aii ginjih Michif giiyàhnuu giik'àgaanjik tł'ee duuleh tsèedhòh gwats'an tr'ahahtsaa.

A5. Tr'oochit dàgwidiinu' Preamble giiyàhnuu gwizhit ejùk gwatahtsaa geenjit ts'àt aii kaiik'it gwitak gwinyàanch'uu gwizhit gatr'agwahaandak giniindhan ts'àt adaganh googwitr'it gwihèelyaa geenjit gàhtr'iheedandaii eenjit gwinuu t'agwinuu.

A6. Section 14 OLA gwizhit gwiinznii gwitahtsaa gadiinjigidijii dagwidįį'e' gwik'iighe' akòo t'àheedi'yaa giniindhan. Gwitr'it gwiheedilyaa jì' gwichih k'atr'agwaadhat giniindhan Sriigwandaii geenjit, Gaotr'oonuu gwich'i' geenjit, ts'àt Nehsrijàhch'uu K'àtr'inahtii geenjit gwiniindhan. Policy k'iighe' gatr'agwahaandak giniindhan duuyeh gwinjik gatr'igįįkhii k'iighe' nuh t'aginuh.

A7. Departments ts'àt agencies kat chan nits'oots'àt *OLA* gwizhit goovàh akòo t'agiheedi'yaa gwiniindhan ts'àt akòots'ants'àt digigwitr'it gwizhit gwiheedilyaa giniindhan.

A8. Aii *OLA* juudin adachoo veenjit gwihee'aa geenjit akòo dagwitaanjaa geenjit gwiniindhan, gehkhee ts'àt nanagwidadhat gwizhit gwandak aii Legislative Assembly goots'an gahahtsaa gwiniindhan.

A9. Jii *OLA* k'iighe' Board geenjit tatr'agwahaandal gwik'it gwiniindhan ts'àt aii adachoo daheedi'yaa digigwitr'it geenjit zhàn gwiheedilyaa. Kaiik'it gwats'àt dinjii kat dagwinuu ts'àt Minister giiyàh gwahaandak gwiniindhan.

Jidii dagiheedi'yaa ts'àt nits'oots'àt gwinjik gwitr'it t'agugwahah'yaa chan jii k'iighe' giiyàh gwahaandak geenjit diinjigidijii.

A10. Juudın gwakak gwıheedılyaa aıı kaıık'ıt gwızhıt dınjıı kat k'ıighe' goovoozrı' jıı Board geenjıt nagugwıhee'aa gwıınıındhan, Mınıster nıındhan jı' ts'àt Legıslatıve Assembly gıidàgwıdahcheıı t'agoonch'uu.

A11. Aborıgınal Languages Board gwık'ıt jùu gwık'ıt t'àgwıheedı'yaa, aıı Languages Commıssıoner dıgıgwıtr'ıt t'aıh zhàk gwıheedılyaa geenjıt gwıınıındhan, Sectıon 20(1) ts'àt Sectıon 20(3) *OLA* gwızhıt gwıdınıthàtł'oo gwık'ıt hah. Aıı Commıssıoner vıgwıtr'ıt Mınıster gııts'an tahtsaa chan gıınıındhan ts'àt Board gwıts'àt chan nuh. Aıı Commıssıoner tth'aıh *OLA* dàgwınuu gwınjık gwık'ıt gwıtr'ıt t'agwahah'yaa dagoonch'uh.

A12. Sectıon 19(2) ts'àt 19(3) hàh *OLA* gwızhıt ejùk tr'agwahahtsaa geenjıt, aıı Office of Language Commıssıoner thok gwıheedılyaa gıınıındhan dınjıı kat guuveenjıt naheedhat geenjıt. Aıı Assembly gwızhıt gugwınah'ın ts'àt Gınjıh eenjıt Commıssıoner nılıı dàdı'ıı geenjıt gwįįzrıı gwıheedılyaa geenjıt gıınıındhan.

A13. Geetàk aıı Commıssıoner Gınjıh eenjıt ıhłeh aıı gwızhıt gwıtr'ıt t'agwah'ın kwaa dàı' dınjıı gòo tr'ıınjoo gwızhıt naheedhat geenjıt dıınjıgıdızhıt. Duulèh gwats'àt tr'ıheendal geenjıt gwıınıındhan ts'àt duuyeh ejùk gwıteelyaa gıınıındhan.

A14. Gınjıh eenjıt Commıssıoner vagwandak Legıslatıve Assembly gııts'an ahtsıı tł'ee drın 180 gwızrıh gwıdıı gıgıteekhyah geenjıt nagwıheedılyaa gwıınıındhan.

A15. Aıı *OLA* eenjıt juudın nan srıdatr'ıgwıjıınlık eenjıt aıı kat goovàh gwahaandak geenjıt dıınjıgıdıjıı, agadanh googınjık zhıt gwandak gıınıındhan jı' geenjıt rıghts gıheedı'yaa nuh, jıdıı land claıms gòo dınjıı adats'àt k'agwaadhat geenjıt gwık'ıt akòo t'aheedı'yaa nuh t'agınuh.

A16. Aıı *OLA* gwızhıt [Sectıon 29(1)] ejùk gugwahtsıı geenjıt zhàn gwıheedılyaa nagwıdàdhat ıhłogwınlı' gwıtak gwınyàanch'uu gwıheedılyaa, khaıı 2008 danh gwìndòo akòo t'àgwıheedı'yaa geenjıt (2006 Census Canada gınjıh vagwandak gwık'ıt gàh akòo t'àheedı'yaa), jıdıı tthak akòo t'àgıheedı'yaa aıı *OLA* gwızhıt gwıdınùutł'oo hah.

11. gınjıh vat'àtr'ıjąhch'uu eenjıt k'atr'agwaadhat ts'àt vık'àtr'ınahtıı eenjıt, jıı datthak gwıınıındhan:

B1. Jıdıı tthak gàhgıdandaıı aıı Mınıster geenjıt nılıı duulèh Offıcıal Languages Gwıtr'ıt deek'ıt gwahahtsaa geenjıt nıınjı'gıheedhat chan gwıınıındhan. Ezhık danh gwats'àt jıdıı gwandak gwıınıındhan goovàh akòo t'àgwıheedı'yaa dagoonch'uu GNWT gwızhıt gwıhee'aa.

Aıı OLS gııyàhnuu zrıt, Mınıster ıınch'ıts'àt vàh gwahaandak ts'àt jıdıı tthak geenjıt k'atr'agwaadhat eenjıt gwıheedılyaa:

- French ts'àt dınjıı zhuh gınjık datthàk hàh gwıtr'ıt t'agwahah'yaa
- Gınjıh vat'àtr'ıjąhch'uu geenjıt gısrıınagahaandal, guk'àndehanahtyaa, ts'àt dagòonch'uu geenjıt gwahnah'yaa geenjıt heelyaa
- Bureau of Statıstıcs goovàh ts'ànuu chan heelyàa (B4 gwınoh'ıı)
- Canada-NWT Cooperatıon Agreement ts'àt gwahaandak ànts'àt gatr'agwaandak
- Offıcıal Languages kaıık'ıt tthak hàh dıgıgwıtr'ıt hàh k'agwaadhat heelyaa
- Aborıgınal Languages Board gwats'àt tr'ıheendal nılıı
- ıhłak gwızhıt gwıchıt heelyaa ts'àt goots'àt tr'ıheendal geenjıt ts'ànuu heelyaa
- gınjıh geenjıt dàgwıdıı'e' gwatahtsaa gòo vık'ıt dàheedı'yaa geenjıt goots'ànuu heelyaa
- gınjıh geenjıt government gwıtat tthak gwızhıt ts'ànuu heelyaa.

B2. Juudın geenjıt nılıı chan GNWT gwızhıt tthak gınjıh tthak eenjıt dagwıheedı'yaa ts'àt dagòonch'uu gwahnah'yaa geenjıt, nıts'oots'àt Treasury Board egwıdeech'ın vık'ıt teelyaa (2001), jıdıı gwandak gıdı'ın gòo gıheedı'yaa tthak hàh gııyàhnuu.

B3. Aıı juudın gwızhıt nılıı zrıt Canada-NWT Cooperatıon Agreement dagòonch'uu geenjıt kaıık'ıt tthak gàhgıheedandaıı geenjıt ts'àt dàgıheedı'yaa geenjıt akòo t'àgwıınıındhan.

B4. Aıı Bureau of Statıstıcs kat chan Census Canada gwats'àt gugwandak łachan gùgwìtee'aa geenjıt, Survey gugwahtsıı, gınjıh eenjıt jıdıı gwıtr'ıt gugwàhtsaıı, ts'àt nagwıdàdhat ıhłogwınlı' gwıtak gwınyàanch'uu gwızhıt nagugwıhee'aa, nagwıdàdhat 2003 danh gugwıtee'aa 2001 dàı' gwats'àt hàh tthak.

12. tsèedhòh gwıınzıı goots'an gahahtsaa geenjıt, juu tthak gwıınıındhan:

C1. *OLA* geenjıt chıt nılıı jıdıı tsèedhòh ejıch'ıı geenjıt nılıı aıı tthak gwızraıh gwıt'agwadahch'yaa geenjıt gwıınıındhan.

C2. Jıı gwandak gwızhıt tthak jıdıı geenjıt tsèedhòh gwıt'ăgwadahch'yaa geenjıt nılıı aıı łoo hàh akòo t'ăgıheedı'yaa geenjıt dıınjıtr'ıdıjıı.

C3. Aıı juudın geenjıt chıt nılıı jıı Canada-NWT Cooperation Agreement gwıınzıı vınjık gwıtr'ıt t'agwahah'yaa ànts'àt dınjıı adachoo nılıı dııyàh akòo t'agıheedı'yaa gwıınıındhan.

C4. GNWT kat chan nànagwıdàdhat geenjıt łagwıınaadhan gwızhıt gwıteelyaa tsèedhòh goovàh akòo t'ăgıheedı'yaa jıdıı gwınıınt'aıı heelyaa ànts'àt ch'ıgwıjùu'ee hàh gwıtr'ıt t'agugwahah'yaa geenjıt gwıınıındhan.

C5. Aıı GNWT kat chan dıkaıık'ıt gwızhıt dagwıdı'ıı ts'àt dagwıheedı'yaa dııgınjık eenjıt tthak dııts'àt tr'ıheendal geenjıt gwıınıındhan ts'àt ınıhłık gwà'àn tsèedhòh dhıdlıı jı' geenjıt dııyah gwaandak.

13. dııgınjık gwıızıı gahtr'ıdandaıı geenjıt ts'àt gwıtr'ıt gwıızrıı akoo t'aheedı'yaa geenjıt juhts'ants'àt akoo t'agwıheedı'yaa nııdadhan:

D1. Yeh'ok gwızhıt jıdıı gwıtr'ıt goonlıı srıgwandaıı ts'àt gaotr'oonuu, akoo ts'àt srıgwandaıı ts'àt nehsrıjahch'uu k'atr'ınahtıı geenjıt vınjık datr'ıheedı'yaa zhıt, tthak gwıtr'ıt nıhtat goonlıı gwızhıt akoo datr'ahaanjaa gwıınıındhan.

D2. Juudın gwıchıt nılıı zrıt aıı dınjıı kat Government gwızhıt gahgıheedandaıı jıdıı geenjıt natr'ıgıınjıı ants'àt shık gwıt'agwıjąhch'uu geenjıt zhan nılıı.

D3. Aıı GNWT kat chan jıdıı tsèedhòh geenjıt dınjıı ıhłee gınjıh neekaıı gàhdandaıı jı' geenjıt gooheekat ts'àt ıısrıts'àt gugwahtsıı geenjıt gwıınıındhan.

D4. Juudın gwıchıt nılıı zrıt juudın gwıtr'ıt gıdı'ın kat łehte'dèhdeelyaa geenjıt ııtsıı googwıtr'ıt geenjıt gòo nıjın gwà'àn gwıtr'ıt gwıheelyaa geenjıt gwıınıındhan.

D5. Aıı juudın gwıchıt nılıı chan federal government ts'àt french geenjıt khehłok nılıı kat hàh gwıtr'ıt t'agugwahah'yaa nıjın gwats'àt gwıtr'ıt dehk'ıt gwıheelyaa geenjıt Srıtsoo kaıık'ıt gwızhıt danh. Ezhık danh gwats'àt French kat chan gooveenjıt gwıhèelyaa ts'àt tł'yah zhìt 1-800 gwıts'àt gıtr'ıgıheekhyah geenjıt gı'gwadhan gwandak gıınıındhan eenjıt.

D6. Aıı juudın gwıchıt nılıı zrıt dınjıı kat juudın googınjık eenjıt nàdhat kat ts'àt Dınjıı zhuh gınjık nagwıjılzhıı kat goovàh gwahaandak ts'àt duıılеh Dınjıı Zhuh Gınjık Zheh gugwıheetthaıı geenjıt.

D7. Aıı juudın chıt nılıı zrıt khaıı neekaıı tł'ee aıı Dınjıı Zhuh Gınjık Zheh dagòonch'uu geenjıt ànts'àt ejùk gugwahtsıı geenjıt jı' goovàh gwahaandak.

D8. Juudın Dııgınjık Vat'àtr'ıjąhch'uu ts'ànuu kat juudın łehte'dèhdeelyaa goonlıı geenjıt edınehtł'eh gwızhıt natr'agwahahtsaa gıınıındhan.

14. dınjıı dąhłeıı gınjıh vat'atr'ıjąhch'uu gwık'ıt gwaatsıı, jıı geenjıt:

E1. Juudın gwıchıt nılıı zrıt gwee'an dınjıı kat guuvàh gwıtr'ıt t'agwahah'yaa ànts'àt jıdıı gàgootr'oonahtan gıınıındhan aıı Î/T kat gooveenjıt akòo t'àgwıheedı'yaa. Tr'oochıt Srııgwandaıı, Nehsrıjàhch'uu, Gògwınıı'ee, ts'àt ızhıı dııkaıık'ıt gwıt'agwıdahch'yaa geenjıt gòo'aıı. Yeendoo jı' geenjıt gwıtr'ıt, ts'àt dııtat nıts'oots'àt gwıhııdandaıı geenjıt, gınjıh k'ıghe' gwıtr'ıt t'agwaa'ıı geenjıt zhan gwıheelyaa gwakak akòo t'aheedı'yaa gwıınıındhan.

E2. Juudın ECE eenjıt gwıchıt nılıı, ga'oonahtan geenjıt ge'gootr'oohanahch'yaa geenjıt khehłat nagugwıhee'aa ts'àt gwıınchıı gogwahtsıı geenjıt zhàn gwıheedılyaa eenjıt. Education Act gıyahnuu (1995) gwızhıt dagwıdıınu', dııgınjık gwınıınt'aıı gwık'ıt gogwahtsıı jı' gwıtr'ıt gwıheelyaa geenjıt ganıınjı'gıheedhat.

E3. ECE geenjıt gwıchıt nılıı t'at dınjıı zhuh gınjık nıgęhdoo geenjıt yùughwan kat eenjıt, GNWT gwızhıt dınjıı kat, yùughwan kat, ts'àt ızhuu kat juudın gwatat gıınıındhan jı' geenjıt curriculum gugwahtsıı geenjıt dıınjıgıdıjıı.

E4. Juudın gwıchıt nılıı ts'àt ECE eenjıt gwıchıt Aurora College, kaıık'ıt dınjıı kat hàh, ts'àt cultural centres kat hàh gınjıh gahdaaghoo, jıdıı Î/T geenjıt, gınjıh ga'oonahtan geenjıt, dıık'ıınjık nat gàgootr'oonahtan geenjıt ts'àt datthak dagòonch'uu geenjıt gahgıheedandaıı ts'àt ejùk gwaatsıı geenjıt nıındhan jı' akòo t'àheedı'yaa.

E5. Aıı juudın kat nànagwıdàdhat gwıtak gwınyàanch'uu gwandak goontł'àh tr'ahàhchyaa dagıdı'ın geenjıt aıı juudın geenjıt chıt nılıı ts'àt Dınjıı Zhuh Gınjık Nagwıjılzhıı kat hàh akòo t'àheedı'yaa gwıınıındhan.

F. gınjıh vat'atr'ıjąhch'uu geenjıt t'aıh gwats'an ahtsıı ts'àt gıık'agaanjıı eenjıt akòo t'ahııdı'yaa:

F1. Aıı juudın geenjıt chıt nılıı, gınjıh hàh dha'aıı kat hàh goovehkhee gwıtr'ıt t'agwahàh'yaa, cultural ınstıtutes, ts'àt Anjoo kat nagwıjılzhıı kat hàh jıdıı gınjıh t'agıjąhch'uu gıınıındhan goo gıık'agaanjıı, ts'àt gwıtr'ıt geenjıt gugwahtsıı gwık'ıt akòo t'aheedı'yaa gwıınıındhan.

F2. Aıı kat chan jıdıı edınehtł'eh gugwahtsıı jıdıı gıdı'ın tthak gwakak gwehdıneetł'oo tthak gahtr'ıheedandaıı geenjıt.

F3. Oral Tradıtıons (jùk at'at Cultural Projects gııyahnuu) ts'àt Dıınankak gwà'àn tr'oozrıı tthak gwıtr'ıt tsèedhòh goontł'atr'ahàhchyaa jı' geenjıt goovanıınjı'gıheedhat.

G. dınjıı zhuh gınjık ge'tr'oonahtan gwıınchıı gwıheelyaa ts'àt aıı geenjıt juu gwıınıındhan:

G1. Jıı ECE eenjıt chıt nılıı jıdıı edınehtł'eh nıınt'aıı gwatahtsaa juudın yeh'ok ge'tr'oonahtan gwızhıt nee'aa nılıı kat tsèedhòh dııgınjık eenjıt nılıı aıı zraıh eenjıt gwıt'agwahdahch'yaa geenjıt gootr'ahaanjaa gwıınıındhan. Aıı geh'an dııtr'ıının kat ge'tr'oonahtan gwızhıt t'agıınch'uu tthak gıık'agahaandal dagoonch'uu.

G2. ECE eenjıt gwıchıt nılıı zrıt aıı Educatıon Act (1995) gwızhıt Sectıon 73.3 łehte'deelyaa ts'àt gwınıınt'aıı gwıtahtsaa geenjıt dıınjıtr'ıdıjıı, aıı k'ıighe' dııgınjık tthak gıık'agahaandal geenjıt gwızraıh nılıı.

G3. Jıı ECE eenjıt chıt nılıı jıdıı edınehtł'eh nıınt'aıı gwatahtsaa dąhshùk dııtr'ıının kat dınjıı zhuh k'yùu gagootr'oonahtan nıınzhıt gugwahtsıı geenjıt dıınjıtr'ıdıjıı. Jıı t'at Educatıon Act (1995) daı' gwats'àt Sectıon 73.3 gwızhıt gwınıınt'aıı gwahtsıı. Dąhshùk gàgootr'oonahtan aıı ezhıı jıdıı gıık'àgaanjıı gwık'ıt akòo t'àheedı'yaa geenjıt.

G4. Aıı ECE eenjıt chıt nılıı Educatıon Act (1995) ejùk gwatahtsaa dınjıı zhuh k'yùu gàtr'oonahtan geenjıt guk'àgwahaadhat ejùk gugwahtsıı geenjıt gwıınıındhan.

G5. Aıı ECE eenjıt chıt nılıı zrıt dınjıı zhuh k'yùu eenjıt language arts gııyàhnuu gwınjık gwıtr'ıt t'agwah'ıı geenjıt kaıık'ıt tthak ts'àt nıhkhàh akòo t'àgıheedı'yaa geenjıt gwıınıındhan.

G6. ECE eenjıt chıt nılıı znt khaınts'àn' nılıı kat dınjıı zhuh k'yùu tat gugwahtsıı geenjıt gıık'àgahaandal gwıınıındhan gwık'ıt gwatanah'yaa geenjıt dııkaıık'ıt hàh akòo t'àgwıdı'ıı gwık'ıt.

G7. ECE eenjıt gwıchıt nılıı znt dınjıı zhuh gınjık chıt khehłòk nılıı kat hàh, College kat hàh, ts'àt ızhuu kat juudın gà'oonahtan gıınlıı kat goovàh gwıtr'ıt t'agwahàh'yaa geenjıt dıınjıtr'ıdıjıı. Nıts'oots'àt gıık'àgahaandal ts'àt gàgootr'oohanahchyaa geenjıt gwık'ıt gwıtèelyaa geenjıt zhàn nılıı.

G8. Aıı ECE eenjıt chıt nılıı znt gè'tr'oonahtan eenjıt, khaınts'àn' nılıı ts'àt Grade 12 gwıts'àt, gehkhee ts'àt dınjıı zhuh k'yùu gıık'àgahaandal jıdıı gàgootr'oonahtan gwızhıt tthak akòo t'àgwıheedı'yaa gwıınıındhan. Jıı t'at gınjıh tthak nagwıjılzhıı kat ts'àt gwızhıt gwıtr'ıt t'agwah'ıı hàh tthak nıhkhàh nagugwınıı'aıı gè'tr'oonahtan ts'àt dıızheh gwızhıt tthak geenjıt dagòonch'uu.

G9. Aıı ECE eenjıt chıt nılıı znt Education Act (1995) daı' gwats'àt ejùk gwahtsıı geenjıt juudın dınjıı zhuh yùughwan nılıı kat dınjıı zhuh k'yùu tat dıgıtr'ıının nagugwınıınlıı geenjıt gogoohadahkat geenjıt rights gıheedı'yaa, khaınts'àn' gıınlıı gwızhıt dıgıkaıık'ıt danh (A15 gwınoh'ıı) gwızhıt akòo t'àgıheedı'yaa gwats'àt gwıınıındhan.

G10. ECE eenjıt chıt nılıı znt gatr'oonahtan chıt nılıı kat TLC kat chan dàgıdı'ıı geenjıt goot'àıı gwıınchıı gogwahtsıı edınehtł'eh gugwahtsıı geenjıt ts'àt ezhuu kat goots'an tr'ıheendal geenjıt dıınjıtr'ıdıjıı.

G11. ECE eenjıt gwıchıt nılıı znt ge'tr'oonahtan zheh gwızhıt jıdıı vınjık gàgootr'oonahtan dagòonch'uu geenjıt ts'àt dınjıı zhuh k'yùu gàgootr'oonahtan khaıı gwıtak gwınyaanch'uu gwandak Legislative Assembly ts'àt Dınjıı zhuh nagwıjılzhıı kat goots'an tahtsaa geenjıt.

H. dııgınjık vat'àtr'ıjąhch'uu gatr'ıgıheekhyah geenjıt, jıı tthak gwıınıındhan:

H1. Aıı juudın chıt eenjıt nılıı dınjıı kat eenjıt tr'ooheekat geenjıt gwık'ıt gwahàhtsaa dınjıı zhuh gınjık k'anahtıı kat hàh aıı chıt ts'àt dııkaıık'ıt hàh akòo t'aheedı'yaa gwıınıındhan. Aıı Dınjıı Zhuh Gınjık Nagwıjılzhıı kat, gwılaıı gwıındhat tł'ee, ıınch'ıts'àt dııgınjık hàh t'agwah'ın dàı' ıısrıts'àt khehłòk gıheedılyaa gwıınıındhan.

H2. Aıı juudın chıt eenjıt heelyaa French kat chan jùu dagòonch'uu gwık'ıt gugwahtsıı gınıındhaın jı' goots'àt tr'ıheendal geenjıt gwııпıındhan.

H3. Juudın nekhwechıt nıllıı kat agadanh dıgınjık shık nıjın gwà'àn nıhkhàh łıgıljıl gwıt'agwahdahch'yaaı chan gwıınıındhan gadhan gıınlıh jı' geenjıt.

H4. Aıı juudın chıt nılıı ts'àt dınjıı zhuh khehłok nagwıjılzhıı kat federal government, nıhłe'ıdanh dınjıı khaıı katr'ıntıı kat ts'àt ızhuu kat hàh dınjıı zhuh ts'àt French gınjık gwıt'agwahdahch'yaa nıjın gwà'àn dıkaıık'ıt gwızhıt akòo t'agıheedı'yaa chan gwıınıındhan.

H5. K'eejıt kat geenjıt aıı chıt geenjıt nılu gooveenjıt tsèedhòh geenjıt kanıtıı ts'àt gwıınchıı gwahàhtsaaı jıdıı goovah dagıdı'ıı geenjıt gwıınıındhan.

H6. Aıı GNWT kat chan uıunjıt kat ts'àt juudın dıitat t'agıheech'yaa kat gooveenjıt gahgıheedandaıı geenjıt dıınjıtr'ıdıjıı.

I. gwandak ahtsıı kat ts'àt jùk gweendoo jıdıı ııtsıı t'atr'ıjąhch'uu tthak dııgınjık hàh gwıınchıı gugwahtsıı geenjıt jıı tthak gwıınıındhan:

I1. Aıı GNWT kat chan dııgınjık eenjıt ts'àt tr'ıgıheendal goo vat'atr'ıjąhch'uu dıgıgwıtr'ıt zhıt, ınıhłık gwà'àn gwats'àt akòo ts'àt jıdıı ııtsıı ganadhındaıı kat hàh ts'àt jıdıı tthak ııtsıı nıhłe'ejùk hàh tthak gah akòo t'agwıheedı'yaa gwıınıındhan.

I2. Aıı ECE eenjıt chıt nılıı ts'àt ızhuu kat hàh gwandak ahtsıı geenjıt gık'agaanjıı tthak hàh dınjıı zhuh gınjık gàgootr'oonahtan geenjıt hàh.

I3. Aıı juudın chıt nılıı zrıt jıdıı ııtsıı ganadhındaıı zhıt Dene Font gııyàhnuu tthak ts'àt gwıt'agwahdahch'yaa geenjıt zhan gwıınıındhan. Nıjın gwızhıt dııgwıtr'ıt hàh tthak gwıt'agwıjąhch'uuànts'àt juudın kat edınehtł'eh ahtsıı kat gooveenjıt gwıınıındhan.

I4. Aıı juudın chıt nılıı zrıt jıdıı Fonts dınjıı zhuh gınjık zhıt t'ıınch'uu GIS akòo dıınch'ıı gwakak ts'àt nıjın gwızhıt gwıtr'ıt t'agwahàh'yaa. Gehkhee ts'àt jùk gweendoo ııtsıı hàh dha'aıı aıı gwıtat akòo t'agıheedı'yaa chan gwıınıındhan.

15. **akǫ̀o ts'àt jıdıı tthak tsèedhòh gatr'ıgııınkhıı jıı edınehtł'eh gwızhıt gatr'agwaandak yeendoo jı' geenjıt nılıı ts'àt, aıı geh'an akǫ̀o t'agwıınıındhan:**

J1. Aıı Premıer chıt vadagwıdahcheıı juudın *OLA* vık'anahtıı drın nıhk'ııtık juutın zhıt jıı gwandak Legıslatıve Assembly tr'oonjık daı' tł'ee.

J2. Aıı k'adagwıdaadhat jıı ıı'ee *Gınjıh Vat'atr'ıjąhch'uu Eenjıt Gogwınıı'ee* ejùk gwatahtsaa geenjıt goontł'ah tr'ahàhchyaa jùk Legıslatıve Assembly gıjılch'eıı daı' akǫ̀o t'aheedı'yaa gwıınıındhan.

J3. Aıı juudın gwıchıt nılıı zrıt jıı gwandak Legıslatıve Assembly tr'oonjık tł'ee nagwıdadhat ıhłak gwızhıt goovah gwahaandak. Jıı gwandak jıdıı tthak geenjıt gwıheelyaa:

- Jıdıı vınjık dagwıheedı'yaa gwıınıındhan dagoonch'uu ts'àt gwınjık dagıdı'ıı.
- Canada-NWT Cooperatıon Agreement dagoonch'uu geenjıt.
- Khaıı 2004-2005 danh gwıtr'ıt geenjıt dagıheedı'yaa ts'àt tsèedhòh hàh datr'ıheedı'yaa geenjıt ants'àt tthak geenjıt.

Jıdıı Gwınjık Datr'ıheedı'yaa Guk'atr'ınahtıı

Jıı tthak gwınjık dagwıheedı'yaa zrıt gwık'ıt gwıheelyaa gwat ıhłok akǫ̀o t'agwıdı'ıı łǫ̀o vah gwıılıı. Aıı geenjıt nıts'oots'àt akǫ̀o t'àgwıheedı'yaa ànts'àt nıjın danh akǫ̀o t'agwıheedı'yaa nekhwıdınehtł'ee gwızhıt gwatanoh'yaa dagòonch'uu:

- Yeendoo jı' geenjıt gwıheezaa geenjıt ganıınjı'tr'ıheedhat, khaınts'an' kat ts'àt gınjıh neekaıı geenjıt gàgootr'o hanahchyaa
- Jıdıı tsèedhòh gwııdı'ın jùk at'at łoo hàh gwıt'agwahdahch'yaa ts'àt ıısrıts'àt gatr'oonahtan gwızhıt geenjıt
- Gwıtr'ıt tthak dagoonch'uu t'alee dııyeenjıt gwıheezaa geenjıt
- Gwıtr'ıt nıhtat gwınıınt'aıı gugwahtsıı, ge'tr'oonahtan gwızhıt ts'àt dınjıı zhuh gınjık khehłok nagwıjılzhıı kat hàh
- Tsèedhòh dııts'an tr'ahtsıı daı' edınehtł'eh hàh tr'oo'aıı jı' zhak natr'agwahtsıı geenjıt dıınjıtr'ıdıjıı, nıhjaa gwıheelyaa, nıhkhàh t'agwąhchıı gooheekat ts'àt gısrınatr'ıgwınıı'aıı geenjıt hàh
- Ezhıı nankak gwà'àn jıdıı edınehtł'eh tr'agwałtsaıı ts'àt gwıt'agwahdahch'yaa chan gwıınıındhan

Tr'oochıt khaıı jıdıı tsèedhòh dhıdlıı tthak gwıt'agwahdahch'yaa, nagwıdadhat

ıhłogwınlı' jıdıı gwıdaatł'oo geenjıt zhan natr'ınıınlıı, ts'àt tthak gwıheezaa geenjıt gwaandak ts'àt at'aonyaanch'uu geenjıt agwaandak zhan nılıı.

Gwıchıılatr'ıgwıtee'aa

Juudın kat Special Commıttee gwakak gıjılch'eıı tthak zrıt dııgwıtr'ıt gwınjık juudın dııts'àt tr'ıgıınjıı kat haı' nakhwaadınuu. Dahııdı'yaa tthak łoo hàh dııdavee gwıheezaa ants'àt nılıı. Jıı geenjıt juudın nakhwatat t'anıınch'uu tthak dııgınjık k'atr'ahnahtyaa ants'àt nıjın gwà'àn t'anohch'uu gwat'agwahdahch'yaa chan gwıınıındhan. Dııdavee gwııntsal gugweheetrıı ants'àt tthak dııyeenjıt goodhaıı gwıheelyaa guugaa zrıt nıhkhàh akòo t'avııdı'ya' gwızraıh gahtr'ıdandaıı ants'àt yeendoo jı' srıgwıhııdandaıı ts'àt gwınıınt'aıı hıidılyaa gwık'yınjıtr'ıdıjıı. Zhık gwee'an gwızraıh dııgınjık goonlıı gatookhwındaıı aıı geh'an juu dagoonch'uu gwıtr'ıt t'agwaa'ıı. Jùk drın gwıts'àt tagwıjuudhat ants'àt aıı hàh yıınjı'gwıchıdhaa'ee nıjın gwats'àt tr'ıınlıı ts'àt vık'ııghe' jùk tr'agwandaıı tat geenjıt haı' oojıidınuu. Yeendoo jı' gwıızrıı vagwıdeech'ın ts'àt goodhaıı chan leıı gwıheelyaa. Aıı geenjıt khadhaachıı' ts'àt geenjıt oovııdınjıı.

The translation of the Summary in this language is in progress.

To receive a copy, please contact the Legislative Assembly at:

Phone:	(867) 669-2200
Toll Free:	1-800-661-0784
Fax:	(867) 920-4735

ᓇᐃᓪᓕᒋᐊᖅᓯᒪᔪᖅ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ

ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐱᒻᒪᕆᐅᕗᑦ ᐱᔾᔪᑎᖃᕐᓂᖏᓐᓄᑦ ᑮᓇᐅᔾᔭᓯᑦᑎᓐᓂᒃ - ᖃᓄᖅ ᑐᑭᓯᕙᓐᓂᑎᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓯᕙᓐᓂᑦᑎᓂᒃ ᐊᕙᑎᑦᑎᓐᓂ ᐊᒻᒪ ᐃᓅᖃᑎᑦᑎᓐᓂᒃ. ᑕᒪᓐᓇ ᓄᓇᑦᓯᐊᖅ ᐊᔾᔨᖃᙱᓚᖅ ᑲᓇᑕᒥ ᐊᒻᒪ ᓯᓚᕐᔪᐊᒥ 11-ᓂᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖃᕐᓂᑎᓐᓄᑦ. ᐱᓇᓱᐊᕆᐊᖃᖅᑕᕗᑦ ᑕᒪᔾᔭ ᐋᖅᑭᐅᒪᑎᑦᑎᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᓴᙵᑦᑎᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᑖᒃᑯᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐊᑐᖅᑕᐅᖃᑦᑕᖅᓱᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᖁᑦᓱᒋᑦ ᓇᒥᓕᒫᖅ ᐃᓅᖃᑎᒌᓐᓂᑦᑎᒍᑦ. ᐊᔾᔨᐅᙱᓐᓂᖃᕐᓂᖃᕐᒥᑦᑐᒍᑦ ᐱᓕᕆᓇᓱᐊᖅᑎᓪᓗᑕ ᐱᓪᓗᐊᑕᕆᓇᓱᐊᖅᑐᒋᑦ ᐅᖃᐅᓯᕗᑦ. ᐊᒥᓱᑦ ᐊᓯᖏᑦ ᓄᓇᓕᕐᔪᐊᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᓃᑦ ᐊᒃᓯᕈᖅᑐᑎᒃ ᓴᐳᔾᔨᓇᓱᐊᖅᐳᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᕚᓪᓕᑎᑦᑎᓇᓱᐊᖅᑐᑎᒃ ᐊᑐᖅᑕᐅᕙᓐᓂᖏᓐᓂᒃ ᖃᑦᑏᓐᓇᐅᓂᖅᓴᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ. ᑖᓐᓇ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᖅᓯᒪᔪᖅ ᐱᒻᒪᕆᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᑦᓯᐊᒥ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ. ᑖᓐᓇ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᕗᖅ ᕿᒥᕐᕈᓂᕐᒥᒃ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐊᑐᐊᒐᖓᓂᒃ ᐃᓕᖓᔪᕐᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐊᑐᖅᐸᑦᑕᑦᑎᓐᓄᑦ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ ᐃᓅᖃᑎᒌᓐᓂᑦᑎᒍᑦ.

ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᑎᒃᑯᐊᖅᓯᓗᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᑲᑎᒪᔨᖄᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᓂᒃ ᐱᔾᔪᑎᒋᓪᓗᒍ ᕿᒥᕐᕈᔭᐅᓂᖓ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐅᐱᕐᖓᑦᓴᖑᑎᓪᓗᒍ 2001-ᒥ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖄᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐱᓕᕆᐊᒃᓵᖅᑎᑕᐅᓗᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᑖᒃᓱᒧᖓ ᐱᒻᒪᕆᐅᔪᒥᒃ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐊᑐᐊᒐᖓᓐᓂᒃ ᕿᒥᕐᕈᓂᕐᒥᒃ. ᑭᓯᐊᓂ ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖄᑦ ᐱᔭᕆᐊᑐᔪᓕᕆᔾᔪᑎᖃᖅᓯᒪᒥᕗᑦ ᐊᓐᒥᑎᒥᓂᖓᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᔭᕆᐊᑐᓂᖓᓂᒃ ᐱᓕᕆᐊᕆᔭᐅᔪᒃᓴᐅᑉ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖄᑦ ᐱᓕᕆᓯᒪᕗᑦ ᐊᒃᓯᕈᖅᑐᑎᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓚᐅᖅᐳᑦ ᐊᒥᓱᓂᒃ ᒥᒃᓵᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ. ᐊᒃᓯᕈᖅᑐᑎᒃ ᐱᓇᓱᐊᖅᓯᒪᕗᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᖅᑐᑎᒃ ᑐᖔᒃᓴᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᖁᔨᓪᓗᑎᒃ ᐊᑐᕐᓂᖃᖅᑐᓂᒃ ᓄᑖᓂᒃ ᐱᓕᕆᔾᔪᓯᕐᓂᒃ ᓴᙵᑦᑎᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ ᐅᖃᐅᓯᑦᑎᓐᓂᒃ. ᓴᖅᑭᑕᐅᓗᐅᖅᑎᓪᓗᒍ ᑖᓐᓇ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ, ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖄᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᑎᓕᐅᕆᕗᑦ ᑕᒪᐃᓐᓂᒃ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥᐅᓂᒃ ᐅᔾᔨᕈᓱᖁᔭᓪᓗᑎᒃ ᐃᓱᒪᒋᔭᖃᖁᔭᓪᓗᑎᓪᓗ ᐊᑐᕐᓂᖃᕐᓂᖏᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᑦ ᐱᒋᐊᕐᕕᒋᓯᒪᔭᖏᑦ. ᑲᒪᒋᓇᓱᐊᖏᓐᓇᑕᒃᓴᕆᕙᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᕗᑦ ᐊᖅᑯᑕᐅᑎᓪᓗᒋᑦ ᓴᓇᕈᑦᓕᐊᓂᕐᒧᑦ ᖃᓄᐃᒍᑎᖃᙱᑦᑐᒥᒃ, ᐋᖅᑭᒪᑦᑎᐊᖅᑐᒥᒃ ᐃᓅᖃᑎᒌᓐᓂᕐᒥᒃ.

1. ᓴᖅᑮᒋᐊᙵᕐᓂᖅ ᕿᒥᕐᕈᓂᕐᒥᒃ

ᑭᖑᓪᓕᖅᐸᒥ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᖓᑦ ᑲᑎᒪᔨᖄᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐱᓪᓗᒍ ᕿᒥᕐᕈᔭᐅᓂᖓ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᐅᑉ ᐱᑕᖃᖅᐳᖅ ᑕᓪᓕᒪᓂᒃ ᐅᖃᓕᒫᒐᓕᐊᖑᓯᒪᔪᓂᒃ:

- ᓇᐃᓪᓕᒋᐊᖅᓯᒪᔪᖅ ᐊᑐᖅᓯᒪᓗᓂ ᑕᒪᐃᓐᓂᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ
- ᑭᖑᓪᓕᖅᐸᒥ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ ᖃᓪᓗᓈᑎᑑᖓᔪᖅ
- ᑭᐳᑎᖅᑕᐅᓂᖓ ᑭᖑᓪᓕᖅᐸᒥ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᐅᑉ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ
- ᑎᑎᕋᖅᑕᐅᒋᐊᙵᖅᑐᖅ ᐱᖁᔭᒃᓚᐊᖑᓇᓱᒃᑐᖅ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᑕᐅᔾᔭᑎᒃᓴᖅ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒧᑦ
- ᖃᕋᓴᐅᔭᖅᓯᐅᑦ ᓂᔾᔭᐅᑎᐊᓖᑦ ᐱᑕᓕᒃ ᑎᓴᒪᓂᒃ ᐅᖃᓕᒫᒐᓕᐊᖑᓯᒪᔪᓂᒃ.

ᑖᓐᓇ ᓇᐃᓪᓕᒋᐊᖅᓯᒪᔪᖅ ᒪᓕᒃᓯᒪᕗᖅ ᐊᖑᖅᓯᒪᓂᖏᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᒻᒪᕆᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᐃᓚᖏᓐᓂᒃ ᑭᖑᓪᓕᖅᐸᒥ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᐅᑉ. ᐅᑯᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᖃᕈᑕᐅᓯᒪᕗᖅ:

1. ᓴᖅᑮᒋᐊᓐᖓᒐᕐᓂᖅ ᕿᒥᕐᕈᓂᕐᒥᒃ
2. ᐱᓪᓗᐊᑕᐅᑎᑦᑎᓂᖅ ᐅᖃᐅᓯᑦᑎᓐᓂᒃ
3. ᕿᒥᕐᕈᓂᖅ ᐱᔾᔪᓯᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐱᓪᓗᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐊᒐᖅ
4. ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᖅ ᖃᓄᐃᓕᖓᓕᕐᓂᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ
5. ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᓂᖅ ᐊᑐᕐᓂᓕᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓱᕐᕋᐅᑎᓂᓕᓐᓂᒃ ᐱᔾᔪᓯᕐᓂᒃ ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᕚᓪᓕᕐᑯᓪᓗᒥᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᐳᑦ
6. ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᖅ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ, ᐊᐅᓚᑦᑎᓂᖅ, ᐊᒻᒪ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖓᑦ
7. ᐊᑐᓐᓇᐊᖏᓴᕐᓂᖅ ᐊᑐᓕᖅᓴᓂᒃ ᐊᔭᕈᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ
8. ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᑕᐃᒪᓐᓄᑦ ᐃᓱᒪᒋᔭᐅᔪᒥᒃ ᑐᕌᒐᕐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᔭᕈᖅᑕᐅᕐᑯᔨᓂᕐᒥᒃ.

ᐊᔾᔨᒌᓐᖓᖏᓐᓂᖓᑦ ᑕᐃᒪ ᐱᑕᓕᒃ ᑳᑦᑐᓇᓂ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᒃᓴᐃᑦ ᐱᑕᖅᑎᑕᐅᔪᑦ ᑳᒃᓯᒪᓂ ᓇᐃᓪᓕᒋᐊᖅᓯᒪᔪᒥ ᐊᒻᒪ ᑕᐃᒃᑯᓇᓂ ᑮᓐᖑᓪᓕᖅᐸᒥ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᓂ; ᑕᐃᓐᓇ ᑮᓐᖑᓪᓕᖅᐸᒥ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ ᐃᓱᒪᒋᔭᐅᔭᕆᐊᖃᖅᐳᖅ ᓯᓕᓂᖅᑲᓗᒃ. ᓇᒧᐃᓐᓇᑎᐊᖅ ᑳᒃᓯᒪᓂ ᓇᐃᓪᓕᒋᐊᖅᓯᒪᔪᒥ. ᑕᐃᓐᓇ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ (1990) ᐃᓚᖓᓂᒃᑯᑦ ᑕᐃᔭᐅᖃᑦᑕᖅᓯᒪᕗᖅ ᐃᒦᒃ ᑖᓐᓇ ᒪᓕᒐᖅ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐃᒦᒃ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ.

ᐃᓱᒪᒋᔭᐅᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᔾᔪᑎᒋᔭᐅᔪᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᒃᑯᑦ

ᑕᐃᓐᓇ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ (1990) ᐃᓕᓴᖅᓯᒪᕗᖅ ᐅᑯᓂᖓ ᑯᕆ, ᓯᐸᕗᐊᓐ, ᑖᒃᓱᔅ, ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ, ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ, ᔪᕖᓯᐊᓐᑎᑐᑦ, ᐃᓄᒃᑎᑐᑦ (ᐃᓚᒋᔭᐅᓪᓗᑎᒃ ᐃᓄᕖᐊᓗᒃᑯᓐ ᐊᒻᒪ ᐃᓄᐃᓐᓇᖅᑯᓐ), ᐊᒻᒪ ᓯᓚᐃᕖ (ᐃᓚᒋᔭᐅᓪᓗᑎᒃ ᓄᐊᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᐅᑦ ᓯᓚᐃᕖ) ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔫᑦᓗᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᓂᖏᓐᓂᒃ. ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐃᓱᒪᒋᔭᐅᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᔾᔪᑎᒋᔭᐅᔪᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᒃᑯᑦ ᓴᖅᑭᔭᖅᐳᑦ ᖃᑦᑏᓐᓇᒋᓗᐊᓂ ᐅᖃᐅᓯᓴᔭᐅᓯᒪᔪᓂ ᐅᓂᒃᑳᓴᐊᓐᖓᓯᐅᑎᒥ:

- ᑲᔪᓐᖏᐅᑎᖃᕐᓂᖅ ᓴᐳᔾᔨᓂᖏᓐᓂᒃ, ᐱᕙᓪᓕᐊᓂᖏᓐᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᐱᐅᓯᕙᓪᓕᐊᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑕ
- ᐱᔪᒪᓂᖅ ᐱᑕᖅᑎᑦᑎᑦᑎᒥᒃ ᒪᓕᒐᖅᑎᒍᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐃᓚᒋᔭᐅᓪᓗᓂ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖓᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑕ ᑕᒪᐃᓂ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᓇᓕᐊᓐᓄᑐᐃᓐᓇᖅ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᓯᓚᓯᐊᒃᓴᐅᑎᑦᑕᐅᓂᖓᓄᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᑕᐃᒃᓯᒪᓂ ᐊᒻᒪ ᐱᔾᔪᑎᖃᖅᓱᒋᑦ ᐊᑲᐅᔪᒥᒃ
- ᐱᔪᒪᓂᖅ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓗᓂ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᓗᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᓗᑎᒃ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒧᑦ ᑕᐃᒫᓪᓗᐊᕐᓂᖃᖅᓗᓂ ᖃᓄᐃᓕᖓᓂᖓ ᐊᒻᒪ ᑕᐃᒫᓪᓗᐊᖅ ᐱᔪᓇᐅᑎᖃᖅᓗᓂ ᐊᒻᒪ ᐱᔪᓇᖅᑎᑕᐅᓗᓂ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔫᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᐳᑦ.

ᑕᐃᓐᓇ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐱᑕᖅᑎᑦᑎᕗᖅ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᓐᓄᑦ ᐊᔾᔨᐅᖏᓐᓂᓕᓐᓂᒃ ᐱᔪᓇᐅᑎᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᔪᓇᖅᑎᑕᐅᓂᕐᓂᒃ ᐃᓗᐊᓂ ᑎᒥᖑᑎᖏᑦᑕ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᑦ ᐊᒻᒪ ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ.

ᑲᒪᒋᔭᖃᕐᓂᖅ ᕿᒥᕐᕈᓂᕐᒥᒃ

— ᐱᔪᓐᓇᖁᓪᓗᒋᑦ ᐱᓕᕆᐊᓪᓚᐃᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᑕᐅᔾᔪᑎᖏᓐᓂᒃ, ᑕᐃᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕐᓛᖑᒐᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᖃᐅᔨᓴᓚᐅᖅᑐᑦ ᑕᒪᐅᔭᓂᒃ ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᔪᓂᒃ ᐱᓪᓗᐊᑕᐅᓂᖓᓄᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ, ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᕐᓂᕐᒧᑦ, ᐅᖃᐅᓯᕐᓗ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓗᑦ, ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᕐᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᖅᐸᓕᖅᑕᐅᓂᖓᓄᑦ. ᑲᔪᖏᖅᓴᐃᓚᐅᖅᑐᑦ ᑭᒃᑯᐃᓐᓇᐃᑦ ᐅᖃᖅᑎᖅᑯᓪᓗᒋᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᖅᐱᒃᓴᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᖅᑐᑎᒃ ᓄᓇᓕᓐᓂ ᐊᒻᒪ ᑭᒃᑯᐃᓐᓇᖅᓂᒃ ᑐᓴᓇᐊᖅᐱᖅᑲᖅᓂᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᑦᖃᖅᑎᑦᑎᓂᒃᑯᑦ ᒪᖅᐹᓂᒃ ᓄᓇᑦᓯᐊᒥ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᑲᑎᒪᔪᑎᖃᕐᓃᓐᓂᒃ. ᑎᑭᖃᑦᑕᑎᓪᓗᒋᑦ 17-ᓄᑦ ᓄᓇᓕᓐᓄᑦ, ᑲᑎᒪᔨᕐᓛᓄᑦ ᐃᓚᒋᔭᐅᔪᑦ ᐳᓚᕋᓚᐅᖅᑐᑦ ᐸᓂᕕᓐᓄᑦ, ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᓐᓄᑦ, ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᕕᓐᓄᑦ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕐᓛᑦ ᑲᑎᒪᖅᑲᑎᖅᑲᓚᐅᓂᕗᑦ ᐊᐃᑉᐱᐅᖏᓐᓂᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᓂᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᖅᑲᑎᒌᓂᒃ ᑕᒪᒃᑯᓂᖓ ᐊᓪᓚᐃᑦ ᑲᑐᔾᔭᖅᑲᑎᒌᖕᖏᑦᑕ ᓯᕗᓕᖅᑎᖏᓐᓂᒃ, ᑭᒡᒐᖅᑐᖅᑎᖏᓐᓂᒃ ᐅᐃᕖᑦ, ᐊᒻᒪ ᑲᓇᑕᒥ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᑦᓯᐊᒥ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐊᖏᕐᔪᖅᑲᐅᑎᖏᓐᓂᒃ.

ᔫᓂ 2002-ᒥ, ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕐᓛᑦ ᐅᖃᓕᒫᒐᓕᐅᓚᐅᖅᐳᖅ ᐱᕙᓪᓕᐊᓂᖓᓂᒃ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᒥᓂᒃ. ᑖᓐᓇ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ ᓴᖅᑭᑕᐅᓚᐅᖅᐳᖅ ᒪᓕᒐᓕᐅᕐᕕᐅᒥ ᐊᒻᒪ ᑐᓂᐅᖅᑲᖅᑕᐅᓪᓗᓂ ᐅᖃᐅᓯᖃᕐᓂᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᓐᓄᑦ ᐱᓇᓱᐊᕈᒪᔪᓄᑦ ᑎᒥᐅᔪᓄᑦ. ᑖᓐᓇ ᐱᕙᓪᓕᐊᓂᖓ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ ᐊᒻᒪ ᑐᖅᓱᐊᓐᖑᖅᑕᑦ ᐊᓯᕈᖅᑎᑦᑎᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᓐᓇᔭᐅᓗᐅᖅᐳᑦ ᓇᓗᓇᐃᔭᖅᑕᐅᑎᐊᖅᑐᑎᒃ ᑭᖑᓪᓕᖅᒥ ᓄᓇᑦᓯᐊᒥ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᑲᑎᒪᔪᖅᑲᖅᓂᒥ, ᐱᓚᐅᖅᑐᒥ ᕼᐊᐃ ᕆᕙᒥ ᐊᓪᓚᐃᑦ ᓄᓇᖓᓂ ᐊᒃᑑᕝᕙ 2002-ᒥ.

ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕐᓛᑦ ᑕᐃᒪ ᐊᑐᐃᓐᓇᕈᐃᓚᐅᖅᐳᑦ ᑭᖑᓪᓕᖅᐸᒥ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᒥᓂᒃ, ᐃᓚᒋᔭᐅᓪᓗᓂ ᑎᑎᕋᖅᑕᐅᒋᐊᓐᖓᖅᑐᖅ ᐱᖁᔭᒃᓴᓕᐊᖑᓇᓱᒃᑐᖅ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᑕᐅᔾᔪᑎᒃᓴᖅ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒧᑦ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕐᓛᖑᒐᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᑐᓂᓯᓚᐅᖅᐳᑦ ᑎᑎᕋᖅᑕᐅᒋᐊᓐᖓᖅᑐᑦ ᐊᑐᖅᓯᒪᓂᖕᖏᓐᓂᒃ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎ ᖃᐅᔨᒪᔭᑦᓴᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ, ᒪᓕᒐᕐᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᒐᕙᒪᓕᕆᓂᕐᒥᒃ ᖃᐅᔨᓴᕐᓇᓱᒃᑐᓂᒃ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ ᓯᓚᒐᓂᖅᑲᖅᓗᐊᖅᒪᖔᑦ ᐊᒻᒪ ᐳᐃᒍᐃᓯᒪᔪᖅᑲᖕᖏᖅᑲᓗᐊᖅᒪᖔᑦ ᐱᒻᒪᕆᖕᓂᒃ ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕐᓛᑦ ᓇᓗᓐᖏᓪᓕᑦ ᐊᒥᓱᑦ ᐃᓯᒪᔾᔪᑎᒥᔭᐅᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓯᒪᒥᔭᐅᔪᑦ ᓴᖅᑭᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᑎᓄᑦ ᐱᑦᖃᓂᐊᒃᓴᖏᓐᓂᒃ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᒥ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐃᓕᖓᔪᑦ ᓂᕈᐊᕐᓂᐊᓐᖓᑕ ᐊᒻᒪ ᖃᓄᖅᑑᖅᓯᒪᓪᓗᑎᒃ, ᑖᓐᓇ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ ᐊᓪᓗᐃᓯᒪᓪᓚᔪᒃᓴᐅᕙᖅ ᐅᐸᓗᓐᓂᑦ ᑕᒻᒥᖅᓯᒪᓂᖅᑲᖅᑐᓂ. ᑖᒃᑯᐊ ᑕᐸᐸ ᑲᒪᒋᔭᓐᓂᐊᖅᑲᖅᑕᐅᔪᑦ ᑲᑎᒪᔨᕐᓛᓄᑦ.

ᑐᑭᓯᐅᒪᓂᖅ ᐊᔾᔨᐅᖏᓐᓂᓕᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ

ᖃᑦᑏᓐᓇᕈᓗᐃᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᑖᒃᓯᒪᓂ ᓇᐃᓪᓕᒋᐊᖅᓯᒪᔪᒥ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᒥ ᐊᔾᔨᐅᖏᓐᓂᓕᒻᒥᒃ ᑐᑭᖃᖅᐳᑦ ᐱᔪᑎᒋᓪᓗᒍ ᐅᖃᐅᓯᖅ. ᑕᐃᒪᐃᓐᓂᖓᓄᑦ ᐅᑯᐊ ᑐᑭᓕᐅᓇᔾᔪᑎᑦ ᐱᑦᖃᖅᑎᑕᐅᕗᑦ.

ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ ᐱᔾᔪᑎᖃᖅᐳᖅ ᑕᒪᒃᑯᓂᖓ ᐃᓄᖕᓂᒃ ᐃᒻᒥᓂᒃ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐃᓚᖃᖅᓂᖏᓐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᑕᒪᓐᓇᓗᒃᑲᓂ ᐊᑦᖃᑎᒌᓐᓂᖃᖅᓂᖏᓐᓄᑦ ᐃᓚᖕᖓᓂᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ.

ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᓴᐳᔾᔨᓂᖅ ᐱᔾᔪᑎᖃᖅᐳᖅ ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᓂᒃ ᑎᑎᕋᖅᑕᓇᓱᐊᖅᑐᓂ ᐅᖃᐅᓯᖅ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᑦ ᑳᓯᒥᖕᒐ ᓯᓚ ᐃᓅᓂᖕᖏᓐᓂ. ᓴᐳᔾᔨᓂᖅ ᓯᕗᓪᓕᖅᐸᖑᕗᑦ ᐱᓇᓱᐊᕐᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᖅᐸᓕᖅᑕᐅᓂᖓᓂᒃ. ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᓴᐳᔾᔨᓂᖅ ᐱᔾᔪᑎᖃᕈᓐᓇᓱᒍᖅᑕᖅ ᐅᖃᐅᓯᓕᐅᕐᓂᐅᑉ ᐱᕙᓪᓕᐊᓂᖓᓂᒃ, ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ ᓯᖕᒥᔾᔨᔾᔭᑕᐅᔪᓐᓇᖅᑐᓂ ᓄᑖᓄᑦ ᓱᔾᔪᓯᕐᓄᑦ.

– *ᐅᖅᑲᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐸᓕᖅᑕᐅᓂᖓ* ᐱᔾᔪᑎᖃᖅᐳᖅ ᐱᓇᓱᐊᓚᕆᒃ ᑭᖑᕚᕇᑦ ᐅᖅᑲᖅᑎᒋᔪᓐᓇᕐᓂᖏᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᓕᕆᓂᐅᔪᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᖅᑕᐅᓪᓗᓂ ᑖᓐᓇ ᐱᓇᓱᐊᒐᖅ. ᐅᖅᑲᐅᓯᖅ ᐃᓱᒪᒋᔭᐅᕙᖅ ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᕗᓪᓕᖅᓯᒪᓂᖅᑕᐅᓪᓗᓂ ᐋᑦᑕᓯᐊᑦ ᐋᓈᓇᕆᓯᐊᓪᓗ ᐊᒻᒪ ᐊᖓᔪᖅᑳᑦ ᐃᓕᑦᑎᑦᑎᔪᓐᓇᒃᑲᓐᓂᓕᕐᑎᓪᓗᒋᑦ ᐱᔪᓯᐅᖅᑳᕐᒍᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᕐᒥᒃ ᖁᐅᖓᕙᓪᓕᐊᓐᓄᑦ ᐊᖓᔪᕐᒥᓐᓂ, ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᒻᒥ, ᐊᒻᒪ ᓄᓇᓕᓐᓂ.

ᐅᖅᑲᐅᓯᐅᑉ ᐊᕙᑦᑐᖅᓯᒪᕙᐊ, ᐅᖅᑲᐅᓯᐅᑉ ᐃᓂᖅᑲᕙᐊ, ᐊᒻᒪ ᐅᖅᑲᐅᓯᐅᑉ ᐃᓂᑐᖅᑲᖓ ᑕᒪᐃᑕ ᐱᔾᔪᑎᖃᖅᐳᖅ ᓄᓇᒥᒃ ᐅᖅᑲᐅᓯᖅᑲᖅᑎᑦ ᓄᓇᖅᑲᕐᕕᐊᓐᓂᒃ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᐅᖅᑲᐅᓯᐅᑉ ᐃᓂᑐᖅᑲᖓ ᐱᔾᔪᑎᖃᓪᓚᖅᑳᖅᐳᖅ ᐃᓂᒋᔪᖅᑲᖓᓐᓂᒃ ᓄᓇᓂᒃ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᖅᑲᑎᑦ, ᓇᔪᓇᐃᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᓄᓇᑦᑖᕐᓯᐊᕐᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᓇᒻᒥᓂᖅ ᑲᒪᒃᑲᕐᓂᕐᒧᑦ ᐊᖏᖅᑲᑎᒋᔾᔪᑎᑦ.

ᐃᓅᓯᕐᒧᑦ ᐃᓕᖕᒐᔪᓂᒃ ᐅᖅᑲᐅᓯᓕᕆᓂᖅ ᑕᒪᓐᓇ ᓴᓇᑐᐃᓐᓇᕐᓂᒃ ᖃᐅᔨᓴᖅᑎᐅᓂᒃᑯᑦ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᖅ ᐊᑦᑲᖅᑎᕆᓐᓂᖕᒋᓐᓂᒃ ᐅᖅᑲᐅᓯᐅᑉ, ᐃᓕᖅᑯᓯᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᐃᓅᖅᑲᑎᕆᑦ.

2. ᐱᑦᓗᐊᑕᐅᑎᑦᑎᓂᖅ ᐅᖅᑲᐅᓯᑦᑎᓐᓂᒃ

ᓄᓇᕐᔪᐊᖅ ᐊᑯᓂ ᐱᔪᓯᖅᑲᖅᓯᒪᒻᒪᑦ ᐱᑦᑲᕐᓂᕐᒥᒃ ᐅᖅᑲᐅᓯᕐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᕐᓂᒃ ᑕᒪᐅᓂᒃ. ᑕᒪᓐᓇ ᑕᒪᐅᓂᖅ ᓵᓚᐅᕝᕕᓪᓕᐊᓕᖅᐳᖅ ᓴᓐᖏᓂᖅᑲᖅᑐᒥᒃ ᐊᑐᖅᑕᐅᕝᕕᓪᓕᐊᓂᖕᒐᓄᑦ ᓂᕆᒻᒥ ᐃᓕᖅᑯᓯᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᖃᑦᑐᓈᑎᑐᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᕐᒧᑦ. ᑲᒥᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕐᓛᖑᒐᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐃᓱᒪᕗᑦ ᑕᓐᓇ ᑕᒪᐅᓂᖅ, ᑕᐃᒪᓕ ᐱᔭᐊᑐᓚᓗᐊᖅᑎᑦᓗᒍ. ᐱᑦᑲᖅᑎᑦᑎᔾᔭᐅᓯᓕᑦᓗᒍ ᐅᕙᑦᑎᓐᓄᑦ ᐊᒥᓱᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᖅᑲᓂᒃ. ᐃᓱᒪᒋᔭᒃᓴᖅᑲᕙᒍᑦ ᑕᒪᐃᑕ ᐃᓕᓴᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᖅᐳᑦ ᐃᒪᐃᑦᓗᓕᑦ ᐃᓅᓯᕐᒧᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᕐᒧᑦ, ᐊᕙᑎᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᑎᒍᑦ ᐱᔪᑎᒃᓴᐅᔾᔪᓂᓪᓗᒋᑦ ᐱᕙᓪᓕᐅᑎᓂᖅᑲᖅᑐᑦ ᐅᐳᖅᑕᖅᑐᒥ ᐃᓅᖅᑲᑎᓐᓂᑎᓐᓄᑦ ᖃᓄᓕᒫᖅ.

ᐃᓅᓯᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᑎᖅᑯᓯᒃᑯᑦ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᕐᓂᖏᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᑦᑕ

ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕐᑖᖑᒍᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐃᑕᕐᓯᒪᒍᑦ ᑕᒫᓇ ᐅᖅᑲᐅᓯᖅ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᕐᓂᕐᔪᐊᖓᓂᒃ ᐅᕙᑦᑎᓐᓄᑦ ᐃᒻᒥᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᑎᖅᑯᓯᒃᑯᑦ ᑮᓇᐅᔾᔪᓯᕐᒧᑦ, ᐊᑐᖅᓯᒪᔾᔪᑎᓐᓄᑦ, ᐊᒻᒪ ᑕᒪᑦᑕ ᑲᑎᑦᑐᑕ ᖅᑲᐅᔨᒪᓂᑦᑎᓐᓄᑦ. ᐊᒥᓱᑦ ᖅᑲᐅᔨᓴᕐᓃᑦ ᖅᑲᐅᔨᔾᔪᑕᐅᓯᒪᒍᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐅᔨᓂᖅ ᓱᖅᑯᓯᐅᑎᓯᒪᒪᓂᖓᓂᒃ ᐊᒃᓯᒍᑕᒃ ᐊᒃᓲᕆᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓅᓯᕐᒧᑦ ᐊᑲᐅᙱᑕᐅᕈᑎᓄᑦ ᐃᓗᐊᓂ ᓄᓇᖅᑲᖅᑲᖅᑲᖅᓯᒪᔪᑦ ᓄᓇᑕᖕᒋᑦᑕ ᓇᒥᑐᐃᓐᓇᑦᑎᐊᖅ ᑲᓇᑕᒥ. ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᓄᓇᖅᑲᖅᑲᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᖅᑲᑎᑦ ᐊᒻᒪ ᑕᐃᓐᓇ ᒫᓇᒫᒃᑯᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐃᓅᓯᕐᒧᑦ ᐃᑕᖕᖓᔪᓂᒃ ᑲᑎᒪᔪᐊᑎᖅᑲᕐᓂᐅᑕᐅᖅᑐᖅ ᓴᖅᑮᔭᑎᑦᑎᔪᑕᐅᓇᓱᐊᖅᓯᒪᒋᖅ ᐃᓅᓯᕐᒧᑦ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᕐᓂᖓᓂᒃ ᐅᖅᑲᐅᓯᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᐃᑎᖅᑯᓯᕐᒧᑦ ᓴᖅᑮᔭᑎᖅᐸᑦᑕᕐᓂᕐᒧᑦ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ. ᐅᖅᑲᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᑕᖅᐸᑦᑕᖅᑕᐅᓂᖓ ᐃᓱᒪᒋᔭᐅᒐᖅ ᐱᒻᒪᕆᐅᑦᑐᒍ ᐃᒻᒥᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᑎᖅᑯᓯᕐᒧᑦ ᒪᒥᓴᕐᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᐅᔨᑦᑕᐃᑕᓂᕐᒧᑦ. ᓄᓇᖅᑲᖅᑲᖅᓯᒪᔪᑦ ᓄᓇᑕᖕᒋᓐᓂᒃ, ᐃᑲᔪᖅᓯᕐᓂᖅ ᐅᖅᑲᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᑕᖅᐸᑦᑕᖅᑕᐅᓂᖓᓄᒃ ᐊᖅᑯᑕᐅᒍᖅ ᐊᓂᒍᐃᓇᓱᐊᕐᓂᕐᒧᑦ ᓯᒎᓂᖅ ᐱᓂᕐᓗᒃᑕᐅᓯᒪᓂᕐᓄᑦ, ᐅᑎᕐᕿᐅᓂᕐᒧᑦ ᐃᓅᓯᒃᑯᑦ ᐋᖅᑭᐅᒪᓂᕐᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᓴᓇᓂᕐᒧᑦ ᐃᓅᓯᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᑎᖅᑯᓯᒃᑯᑦ ᐊᑦᑕᖅᑲᕐᓂᖏᓐᓂᕐᒥᒃ ᐱᕆᐊᖅᓯᒪᔪᕐᒧᑦ ᓇᒻᒥᓂᒃ ᑭᓯᒃᓴᐅᓯᔪᓂᕐᒥᒃ, ᐃᓯᒫᓗᓇᖅᑐᖅᑲᖕᖏᕐᑐᕆᖕᖓᓂᕐᒥᒃ, ᐊᒻᒪ ᐊᒃᓱᕈᓂᕐᒥᒃ. ᐅᐃᕖᖑᒍᖅᑲᑎᕆᓄᑦ, ᓴᖕᖓᑦᑎᕆᐊᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖓᓂᒃ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᕐᓂᐊᖅᐳᖅ ᐊᓂᒍᐃᓂᕐᒥᒃ ᐃᑎᖅᑯᓯᒃᑯᑦ ᐃᑳᒃᑰᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐋᖅᑭᐸᑕᓕᕈᑕᐅᓗᓂ ᑕᐃᒪᖕᖓᒍᖅᑲᓂᑦ ᐅᐃᕖᑦ ᑮᓇᐅᔾᔪᓯᖕᖓᓄᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ.

ᑕᒪᒃᑯᐊ ᓄᓇᖅᑲᖅᑲᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᖕᖓᑦ ᐊᒃᓯᐊᓗᒃ ᐱᑦᑲᖅᒪᑕ ᐊᑐᖅᓯᒪᔪᖕᖓᓂᖓᓂᒃ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ ᐃᓄᐃᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᑦᑲᓇᐊᖅᑲᑦᑕᓇᑦᑐᑦ ᓴᐳᑎᓂᐊᖅᓗᕆᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐱᔪᓯᐅᓯᒪᔪᑦ. ᑖᒃᑯᐊ ᐅᖅᑲᐅᓯᑦ ᐱᑦᑲᐅᖅᐳᑦ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᒥᒃᓴᓄᑦ ᑕᐃᒪᖕᖓᒍᖅᑲᓂᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᓯᒪᔪᓂᒃ, ᐊᓕᓐᑎᒍᑦ ᑐᑭᓯᐅᒪᓂᖅᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᐅᐸᕐᓂᖅᑲᕐᓂᒃᑯᑦ ᐃᑕᓐᓂᐊᑎᑕᐅᔾᔪᓯᕐᓂᒃ. ᐱᑦᑲᖅᑎᓐᓇᕆᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐱᔪᓯᐅᓯᒪᔪᑦ, ᐊᑦᔪᐊᑎᒍᑦ ᓯᒍᓂᑦᑎᓐᓄᑦ ᐊᓯᐅᔨᓂᐅᓴᖅᑎᒍ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᐅᔨᓗᑎᒍ ᑕᒪᑦᑕ ᑮᓇᐅᔾᔪᓯᒍᑦ.

ᐊᓪᓚᑎᐅᑉ ᓇᔪᖅᐅᑉ ᑕᒪᐅᓂᖅᑲᕐᓂᖓ ᖃᓄᐃᑦᑑᔪᓯᓇᓪᒪᒍ ᐊᑐᐃᑦᑐᑉ ᓯᑕᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᐱᑦᑲᖅᓇᐊᖅᑲᑦᑕᓇᑦᑐᓂ ᐊᑯᓂᐅᔪᒍᑦ ᐆᒪᔪᓇᖅᑯᑦᑕᑦᑐᑦ ᐱᕈᖅᑐᑦ ᐊᒻᒪ ᐆᒪᔪᑦ ᑕᒪᐅᔪᑦ. ᐅᖅᑲᐅᓯᑕᓇᕐᑦ ᒫᓇ ᖅᑲᐅᔨᓇᓯᐊᖅᐸᑕᐊᑕᖅᐳᑦ ᐱᒻᒪᕆᒃ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᕐᓂᖓᓂᒃ ᑕᑐᒪ ᐅᖅᑲᐅᓯᐅᑉ ᐃᓅᓯᒃᑯᑦ ᑕᒪᐅᓂᕐᒧᑦ. ᐅᖅᑲᐅᓯᑦ ᓱᖅᑯᓯᐅᑎᐅᒪᑕ ᖃᓄᐃᑦᑑᓂᖓᓄᒃ ᐃᓄᑖᑦ ᖅᑲᐅᔨᒪᔪᕆᓐᓄᑦ. ᑕᐃᒪᐃᓐᓂᖓᓄᑦ, ᐊᓯᐅᔨᓂᖅ ᐅᖅᑲᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐅᔨᔪᑕᐅᒍᖅ ᖅᑲᐅᔨᒪᓂᕐᒥᒃ, ᐃᑕᖕᖓᕈᑕᐅᑕᓗᓂ ᑐᑭᓯᑎᐊᕈᓐᓇᓂᑦᑎᓐᓄᑦ ᓯᑕᖅᔪᐊᕐᒥᒃ. ᑕᒪᒃᑯᐊ ᓄᓇᖅᑲᖅᑲᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᖕᖓᑦ ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᓴᖅᑮᔭᕈᑕᐅᒐᑦ ᐊᔾᔨᖅᑲᖕᖓᕆᑦᑐᑦ, ᐅᐸᕐᓂᖅᑲᕐᓂᒃᑯᑦ ᐃᓱᒪᒋᔭᖅᑲᕈᓯᕐᒥᒃ ᓯᑕᖅᔪᐊᕐᒥᒃ. ᑖᓇ ᐃᓱᒪᒋᔭᖅᑲᕈᓯᖅ ᓯᑕᖅᔪᐊᕐᒥᒃ ᓱᖅᑯᑎᓗᓂ ᐃᑕᑕᐅᑎᓯᒪᔪᖅ ᑕᐅᔪᓄᑦ ᐃᓅᓯᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᖅᑭᔪᑦᑕᓇᓂᕐᒧᑦ ᐱᓇᓯᐊᕈᑎᒍᑦ. ᐋᖅᑭᐅᒪᑎᑦᑎᓂᖅ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᓄᓇᖅᑲᖅᑲᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᖕᖓᓂᒃ ᐱᔪᓇᕈᑎᕆᓂᖕᖓᑦ ᐃᑕᑕᐅᔭᕈᔪᓇᖅᑐᑕ ᓄᓇᖅᑲᖅᑲᖅᓯᒪᔪᑦ ᐃᓱᒪᒋᓯᒪᔪᖕᖓᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᔪᓯᖕᖓᓂᒃ ᐅᑦᑐᒥᐅᑕᖅᑐᑦ ᐃᓅᖅᑲᑎᖕᖓᑎᓄᑦ, ᑕᒪᑦᑕ ᐱᕚᑦᑕᐅᑎᕆᔪᓇᖅᑐᑎᒍ.

ᐊᓪᓚᑎᒍᑦ ᐊᒻᒪ ᓱᓇᒍᐃᓇᖅᑲᓂᒃ ᖅᑲᐅᔨᓴᖅᑲᓂᖅᑯᑦ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᕐᓂᖓ ᐅᖅᑲᐅᓯᑦᑕ

ᓄᓇᖅᑲᖅᑲᖅᓯᒪᔪᖅ ᐃᓅᖅᑲᑎᕆᑦ ᑕᐃᒪᖕᖓᒍᓂᑦ ᐱᑦᑐᐊᑦᑲᐃᓐᓇᖅᓯᒪᒪᑕ ᐱᔪᓯᐅᖅᑲᒃᑯᑦ ᖅᑲᐅᔨᓴᓂᒃ. ᒫᓇᒫᒃᑯᑦ, ᓱᓇᒍᐃᓇᖅᑲᓂᒃ ᖅᑲᐅᔨᓴᖅᑲᓂᖅᑯᑦ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᕐᓂᖓ ᐱᔪᓯᐅᖅᑲᒃᑯᑦ ᖅᑲᐅᔨᓴᐃᑦ ᖅᑲᐅᔨᓴᐅᓯᒪᑕᖅᐳᑦ ᐊᖕᖓᓂᖅᓴᒃᑯᑦ ᐃᓅᓯᖅᓱᓂᒃᑯᑦ, ᐱᑐᐊᖅᑐᒥᒃ ᐊᓪᓚᑎᒥᒃ ᖅᑲᐅᔨᓴᖅᑲᓂᒃᑯᑦ. ᒪᑕᒪᑕᐅᖅᑲᓂᒃᑯᑦ ᐱᒍᔾᔮᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᑎᓴᑕᐅᑉ-ᖅᑲᒪᓂᖅᑲᐅᑉ ᑐᒃᑐᖕᖓᕆᓐᓂᒃ ᐊᐅᑕᑦᑎᕈᑦ ᑲᑎᒪᔾᔭᑦ, ᒪᑭᐊᓯᐅᑉ ᓇᖅᓴᖕᖓᓂ ᐊᓪᓚᑎᐅᑉ ᐊᑦᑐᖅᑕᐅᓂᖕᖓᓂᒃ ᖅᑭᒥᖅᑭᔾᔭᑦ ᑲᑎᒪᔾᔭᑦ, ᐊᒻᒪ ᑕᐃᒃᑯᐊ ᑲᓇᑕᒥ ᐊᓪᓚᑎᒥ ᓈᓴᐃᓂᖅᑯᑦ ᐱᒍᔾᔮᑦ ᐊᑐᖅᑲᖅᑲᐊᓯᒪᑕᖅᐳᑦ ᐱᔪᓯᐅᖅᑲᒃᑯᑦ ᖅᑲᐅᔨᒪᔪᒃᑯᑦ ᐊᑐᐊᒐᖅᑲᓂᒃ ᐊᒻᒪ

— ᐃᑲᔪᖅᓯᖅᐸᓕᖅᑐᑎᒃ ᐱᔾᔪᓯᑐᖃᒃᑯᑦ ᖃᐅᔨᔭᓂᒃ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᕐᒥᒃ. ᐱᔾᔪᓯᑐᖃᒃᑯᑦ ᖃᐅᔨᔭᐃᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᕗᑦ ᓄᑖᓂᒃ ᐊᕿᑎᒥᒃ ᖃᐅᔨᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐊᖅᑕᐅᔪᓐᓇᖅᑐᑎᒃ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ ᐱᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᐊᐅᓚᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᓂᒃᑯᑦ ᓱᓕᓇᐊᖑᔪᓄᑦ. ᐱᔾᔪᓯᑐᖃᒃᑯᑦ ᖃᐅᔨᔭᐃᑦ ᒪᓕᒃᓯᒪᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ, ᑭᐳᑎᕐᕋᓂᖏᓪᒪᑕ ᐃᓚᖏᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑕᐅᔾᔪᓯᖏᑦ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᓪᓕᖅᑎᒐᓯᐊᖅᑐᒋᑦ. ᓯᓚᑦᑕᐅᖅ, ᐱᓪᒪᕆᐅᔪᖅ ᖃᐅᔨᒪᓂᖅ ᐃᓕᖓᔪᖅ ᓄᓇᒧᑦ ᐱᑕᖃᖅᐳᖅ ᐱᔾᔪᓯᑐᖃᒃᑯᑦ ᓄᓇᐃᑦ ᐊᑎᖏᓐᓂ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐅᓂᒃᑳᓂᒃ ᐃᓕᖓᔪᓂᒃ ᑕᒃᑯᓇᖓ ᐃᓂᒋᔭᐅᔪᓄᑦ. ᐱᕚᓪᓕᖅᑯᓪᓗᑕ ᐱᔾᔪᓯᑐᖃᒃᑯᑦ ᖃᐅᔨᔭᓂᑦ ᐊᕿᑎᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᓂᒃᑯᑦ, ᓴᐳᔾᔨᔭᓇᐊᖅᑲᖅᐳᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐋᖅᑭᐅᒪᑎᑦᑎᓗᑕ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᐱᑕᖃᖅᑐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓴᖅᑭᑦᑕᐅᔾᔭᓐᓇᖅᑐᓂᒃ ᑕᒃᑯᓇᖓ ᖃᐅᔨᒪᔭᓄᑦ.

ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᑎᒍᑦ ᐊᑐᕐᓂᖃᕐᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ

ᒐᕆᒪᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐃᑲᔪᖅᓯᖅᐳᑦ ᑲᔪᓯᓂᖓᓂᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᓂᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᐊᖏᓪᓕᕙᓪᓕᐊᓂᖅ ᐱᔾᔪᓯᑐᖃᒃᑯᑦ ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᕐᒧᑦ ᐃᓕᖓᔪᕐᒥᒃ ᐳᓚᕋᖅᑐᓕᕆᓂᕐᒥᒃ. ᑕᒪᒃᑯᐊ ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᑎᒍᑦ ᓱᓕᓇᐊᖑᔪᑦ ᑐᓐᖓᕕᒋᕗᑦ ᓄᓇᔪᑦ, ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᐱᔾᔪᓯᑐᖃᖏᓐᓄᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᖅᑯᑎᑦᑕ. ᑕᒪᓐᓇ ᐱᔾᔪᓯᑐᖃᒃᑯᑦ ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎ ᐱᑕᖃᓴᐊᖃᖅᐳᖅ ᑐᑭᓯᐅᒪᓂᕐᒥᒃ ᐅᑉᐱᕐᓂᖃᕐᓂᒃᑯᑦ ᐊᑕᖃᑎᖃᕐᓂᑎᓐᓂᒃ ᓄᓇᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᑖᓐᓇ ᐊᑕᖃᑎᖃᕐᓂᖅ ᓈᒻᒪᓂᖅᐸᐅᕗᖅ ᐅᖃᐅᓯᓇᔭᐅᑎᓪᓗᒍ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑎᒍᑦ. ᐋᖅᑭᐅᒪᑎᑦᑎᓂᖅ ᐱᔾᔪᓯᑐᖃᒃᑯᑦ ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᓂᒃ, ᑕᐃᒪᐃᓐᓂᖓᓄᑦ, ᐱᑕᖃᓴᐊᖃᖅᐳᖅ ᐊᑐᖅᐸᓂᕐᒥᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ.

ᐃᓕᖅᑯᓯᕐᒧᑦ ᐃᓕᖓᔪᖅ ᐳᓚᕋᖅᑐᓕᕆᓂᖅ ᐊᖏᓪᓕᕙᓪᓕᐊᕗᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᑕᔪᓐᓇᑎᐊᖅᑐᓂ ᐱᔾᔪᓯᑐᖃᒃᑯᑦ ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᓄᑦ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᐱᓂᑭᓴᐅᑎᓂᖅᑕᓕᒃ ᐳᓚᕋᖅᑐᓕᕆᔾᔪᑎᓂᒃ ᓂᐅᕝᕙᖅᑐᑎᖃᕐᓂᖅ ᐱᑕᖃᓴᐊᖃᕈᑕᐅᕗᖅ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᕐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᓂᐅᕐᕈᑎᖃᕐᓂᕐᒥᒃ ᐊᔾᔨᐅᖏᓂᓕᓐᓂᒃ ᐃᓕᖅᑯᓯᕐᒧᑦ ᐃᓕᖓᔪᓂᒃ ᓱᔭᒃᓴᓚᐅᔪᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᖅᓴᓂᒃ. ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑎᒍᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᑦᑕ ᑕᒪᐅᓂᖏᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᕗᖅ ᐊᔾᔨᖃᖏᑦᑐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᓇᓲᑎᒃᓴᖃᕐᓂᒃᓴᐅᓂᖏᑦ ᐳᓚᕋᖅᑐᓕᕆᓂᒃᑯᑦ. ᓯᓚᑦᑕᐅᖅ, ᐆᒻᒪᐅᓂᖃᖅᑐᒥᒃ ᐱᑕᖃᓂᓴᖓ ᐅᐃᕖᖑᔪᖃᑎᒌᓂᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᔭᓐᓇᕈᑕᐅᕗᖅ ᐊᒻᒪ ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥᒃ ᐳᓚᕋᖅᑐᓕᕆᓂᒃᑯᑦ ᐅᐸᒃᑕᒪᐅᓪᓗᓂ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᓄᑦ ᐳᓚᕋᖅᑎᓄᑦ.

ᖃᑦᑏᓐᓇᕈᓗᐃᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔫᑦ ᐃᓗᐊᓂ ᒐᕆᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐊᓯᖏᓐᓂ ᐱᒍᔾᔨᓂ ᒦᓐᓇᓕ ᐊᑐᖅᑕᐅᓴᓇᐊᖃᖅᑎᑦᑎᒍᕗᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ, ᐊᓪᓛᑦ ᐱᕈᑦᑎᖅᓴᐅᑎᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑕᐅᒐᓗᐊᖅᑎᓪᓗᒥᑦ ᑖᒃᑯᓄᖓᓪᓚᑦᑖᖅ ᑕᐃᒫᒃ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓄᑦ. ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᐊᒥᓱᒃᑲᓂᖕᓂᒃ ᐃᓂᒃᓴᓂᒃ ᐊᑐᓴᐊᖃᕈᑕᐅᔪᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐱᑕᖃᕈᑕᐅᒐᔭᖅᐳᖅ ᐃᓚᒍᒪᔾᔪᑎᒃᓴᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᕈᑕᐅᓗᓂ ᑖᒃᑯᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ. ᐊᒥᓱᒃᑲᓐᓂᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᐃᑦ ᒪᕐᕉᓐᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᑦ ᑕᒫᓂᒥᐅᑦ, ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐊᕙᑦᑐᖅᓯᒪᔪᓃᑦᑐᓄᑦ, ᐱᑕᖃᓕᖅᑎᑕᐅᑦᑕᐅᑎᒋᒐᔭᖅᐳᑦ. ᐱᑕᖃᓕᐅᒥᑎᑦᑎᓂᖅ ᒪᕐᕉᓐᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᕐᓗᓂ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᕈᑦᑎᖅᓴᐅᑎᓂᒃ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓂᖅ ᐊᖏᓪᓕᕚᓪᓕᕈᑕᐅᒐᔭᖅᐳᖅ 'ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᓄᑦ'. ᐱᔪᒪᔭᐅᓕᖅᐹᓪᓕᖅᓴᖅᐳᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐃᓕᖓᔪᑦ ᐱᖁᑎᑦ, ᓈᓚᐅᑎᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᑕᓚᕖᓴᒃᑯᑦ ᑐᓴᖅᑕᐃᑦ, ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᖅ, ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᓂᖅ. ᐃᓚᖏᑦ ᑕᒃᑯᐊ ᓂᐅᕝᕕᐊᑦᓴᐃᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᕈᑦᑎᖅᓴᐅᑎᑦ ᓂᐅᕐᕈᑕᐅᔪᓐᓇᑐᐃᓐᓇᓄᐊᖅᑲᓯᐳᑦ ᓯᓚᑖᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓄᑦ ᓯᓚᑖᓂᑦᑐᓄᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ. ᑕᒪᕐᒥᒃ, ᐊᖏᓪᓕᕚᓪᓕᖅᑎᑕᐅᓂᖓᓄᑦ ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᑎᒍᑦ ᐊᑐᕐᓂᖃᕐᓂᖏᑦᑕ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ, ᐊᑐᕐᓂᖃᕈᓐᓇᖅᐳᒍᑦ ᑕᒪᐅᓕᖅᐹᓕᕐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᓐᖓᑦᑎᒋᐊᕐᓂᖏᓐᓄᑦ ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᑦᑕ.

—

3. ᕿᒥᕐᕈᓂᖅ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐊᑐᐊᓚᕐᒥᒃ

ᐅᖃᐅᓯᖃᖃᑦᑕᖅᑕᑦ ᐱᑦᑐᐊᑕᖃᕐᓂᑎᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᑦᑎᓐᓂᒃ ᒐᕙᒪᒃᑯᑎᒍᑦ ᐊᑐᐊᓚᒃᑯᑦ ᐃᑲᔪᕐᓯᕐᓂᖃᖅᑐᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᖅᑮᔭᖅᑎᑦᑎᖃᖅᑐᒃᑯᑦ ᑕᒪᒃᑯᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ. ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐊᑐᐊᓚᖅ ᐱᔪᐊᖅᑐᒥᒃ ᐱᒻᒪᕆᐅᒻᒪᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᖅᑕᐅᖏᓐᓂᖅᓵᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ. ᑳᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐊᓯᐅᑎᑕᐅᓂᐅᓴᓚᔾᔪᓂᑯᖏᓐᓄᑦ ᓴᙱᓂᖅᓵᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ. ᒐᕙᒪᒃᑯᑎᒍᑦ ᐊᑐᐊᓚᖅ ᐃᓚᖅᑭᓐᓇᖅᐳᖅ ᒪᓕᒐᕐᒃ, ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐊᑐᐊᓚᕐᓂᒃ, ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᓂᒃ, ᐱᕈᑦᑎᖅᑐᑎᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᐊᐅᓚᑦᑎᔾᔪᑎᓂᒃ. ᑲᓇᑕ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᑦᓯᐊᖅ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐊᑐᐊᓚᖅᓯᒪᓕᖅᐳᑦ ᐊᒥᓱᓂᒃ ᐊᖅᑯᓂᒃ. ᕿᒥᕐᕈᓂᖅ ᖃᐅᔨᓴᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᔪᓂᒃ ᓯᕗᓂᑦᑎᓂ ᐊᒻᒪ ᒫᓇ ᐊᑐᐊᓚᕐᓄᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᓇᖅᐳᖅ ᑐᑭᒧᐊᒍᑎᒃᓴᒥᒃ ᑭᖑᓂᖓᓂ ᐊᑐᐊᓚᕐᓂᒃ ᐃᓱᒪᓕᐅᕈᑎᖃᕐᓂᕐᒧᑦ.

ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐊᑐᐊᓚᖅ ᓯᕗᓂᖏᓐᓂ ᐅᑭᐅᑦ 1950-ᖏᑕ

ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐊᑐᐊᓚᖅ: ᑲᑎᖃᑦᑕᓇᐊᓕᖀᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᖃᓪᓗᓈᑦ ᓄᓇᑖᖅᐸᓪᓕᐊᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖃᖃᖅᑐᒥᓃᑦ ᑲᓇᑕᒥ, ᑕᒪᒃᑯᐊ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᓚᔪᓪᓗᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᓂᐅᕕᖅᓂᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᓐᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᕐᓂᕐᒧᑦ. ᑕᒪᓐᓇ ᑲᑎᓯᓂᖅ ᑕᐃᒪ ᓴᖅᑭᕈᑕᐅᓪᓗᐅᖅᓯᒪᒐᖅ ᓄᑖᓄᑦ ᐃᓄᓐᓄᑦ, ᑕᒪᒃᑯᓄᖓ ᐊᓪᓚᖓᔪᓄᑦ, ᓄᑖᒧᑦᑐ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ, ᒥᑦᓯᔦᑐᑦ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᑕᐃᒪᓐᖓᓂᑦ ᐊᓂᒍᓕᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᐅᑭᐅᑦ 1700-ᖏᑦ, ᑳᒃᑯᐊ ᐅᐃᕖᑦ ᐊᒻᒪ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ ᑲᓇᑕᒥ ᐋᖅᑭᐅᒪᑎᑦᑎᓯᒪᕗᑦ ᐊᑐᐊᓚᕐᓂᒃ ᓄᖑᓴᐃᔾᔭᑕᐅᓇᓱᐊᖅᑐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᖏᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓚᒥᓯᐅᓕᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᕈᑕᐅᓪᓗᑎᓪᓗ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐊᔭᕆᓐᓄᑦ ᐃᓅᖃᑎᕆᓄᑦ. ᑕᐃᓐᓇ ᐊᓪᓚᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ, ᐊᐅᓪᓚᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕖᑦ, ᐊᓪᓚᐃᑦ ᐊᖏᖃᑎᒌᒍᑎᖏᑦ, ᐊᒻᒪ ᐱᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᐱᑯᑦᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ ᐱᕈᔪᒍᑕᐅᓯᒪᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᑐᖃᕐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᕐᓂᒃ. ᒐᕙᒪᐃᑦ ᐊᔪᐅᓇᓪᓗᑎᒃ ᐱᓇᓱᐊᖅᑎᑦᑎᓚᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᐊᓪᓚᓂᒃ ᐃᓄᓂᒃ ᐊᑐᓕᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᖅᑐᑎᒃ ᖃᓪᓗᓈᑦ-ᑲᓇᑕᒥ ᐱᔪᓯᖏᓐᓂᒃ. ᑳᒃᑯᐊ ᐊᑐᐊᓚᐃᑦ, ᐱᔪᐊᖅᑐᒥᒃ ᐊᓪᓚᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕖᑦ, ᐊᒃᓯᒪᓪᓚᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᑐᕈᔾᔭᑕᐅᓯᒪᕗᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓅᓯᕐᒥᒃ ᐅᓚᕕᓴᐃᔾᔭᑕᐅᓪᓗᑎᒃ. ᖃᖅᑭᐊᖅᓇᖅᑎᒃ ᐃᒻᒪᖅ, ᐱᕆᐊᓕᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᐅᑭᐅᑦ 1950-ᖏᑦ ᐊᒥᓱᓪᓚᐃᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᓯᓚ ᐅᖃᖅᐸᓪᓚᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᑐᖃᕐᒥᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᖃᕐᓂᖁᖅᑐᑎᒃ.

ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᓐᓄᑦ ᐊᑐᐊᓚᖅ: ᐊᑭᑦᑐᖅᑐᑎᓂᓇᔭᖏᑦ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐊᒻᒪ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔦᓐᓇᐅᑎᑦ ᐱᕆᐊᓗᐅᖅᓯᒪᕗᖅ 1700-ᓂ ᓵᓚᐅᓚᐅᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᓇᑕᖅᑐᒃᓴᐃᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᕆᐊᓕᖅᑎᓪᓗᒍ ᑯᐃᑉ ᓄᓇᖓᓂᒥᐅᑦ ᐊᐅᓪᓚᑦᑎᓂᖓᑦ ᓄᐊᑦ ᐊᒥᐅᓇᑲᒥᒃ. ᑕᐃᒃᑯᐊ ᑯᐃᑉ ᓄᓇᖓᓂᒥᐅᑦ ᓯᕗᓪᓕᕐ ᐊᔭᖅᑐᐃᓐᓇᓕᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᓚᐅᖅᓯᒪᔫᓗᐊᑦ ᐅᐃᕖᓂᒃ, ᑭᓯᐊᓂ ᑭᖑᓂᖓᓂ ᐊᑐᓕᓚᐅᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᑐᐊᓚᕐᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᖅᓯᒥᒃ ᒪᕐᕉᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᕐᒥᒃ ᕿᓄᐃᓵᕈᑎᖃᕐᓂᕐᒥᒃ. ᑕᐃᓐᓇ ᑲᓇᑕᐅᑉ ᐱᖁᔭᖅᔪᐊᖓ (1867) ᓇᓗᓇᐃᔭᐃᔾᔭᑕᐅᓯᒪᕗᖅ ᒪᓕᒐᖅᔪᐊᑎᒍᑦ ᓴᐳᔾᔪᐃᔪᒃᓴᐅᓂᖓᓂᒃ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐃᓗᐊᓂ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᕕᖓᑕ ᑲᓇᑕᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᑯᐸᐃᑉ. ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐱᖁᔭᖅᔪᐊᖓ (1875) ᓴᖅᑭᕈᑕᐅᓪᓗᐅᖅᓯᒪᕗᖅ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᕕᒻᒧᑦ ᓴᓇᔦᓐᓇᖅᓗᓂ ᒪᓕᒐᕐᓂᒃ ᑕᒪᒃᑮᑎᒍᑦ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐊᒻᒪ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, 1892-ᒥ, ᑖᓇ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᕕᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᓗᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑐᐊᖅ ᐃᓕᓴᓇᔪᐅᓯᒪᔪᓗᓂ ᐅᖃᐅᓯᓇᔪᐅᓂᐊᓕᕐᓂᖓᓄᑦ. ᐊᑐᖅᑐᓂᖓ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᑦᑕ ᓯᓚᑖᓂ ᑯᐸᐃᑉ ᓄᖅᑲᐅᒥᓗᐅᖅᓯᒪᕗᖅ ᓇᒥᑐᐃᓐᓇᑦᑎᐊᖅ 1900-ᖏᓐᓂ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᔪᖅᑯᓯᐅᑎᓂᖅᑲᕐᓂᖓᓄᑦ ᐊᒥᕐᓂᒃ ᓂᐅᕕᖅᑎᖅᑲᕐᓂᐅᑉ ᐊᒻᒪ, ᐱᔪᐊᖅᑐᒥᒃ, ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ-ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᑦ ᐃᒃᓯᕐᔪᐊᒃᑯᑦ ᐊᔪᓇᖅᓯᐃᕈᖏᑦᑕ ᐋᖅᑭᐅᒪᑎᑦᑎᔪᐊᑕᐅᓯᒪᕗᑦ ᐅᐃᕖᑎᑐᒥᒃ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᓂᒃᑯᑦ ᐅᖃᐅᓯᐅᓪᓗᓂ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ.

—

ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐊᑐᐊᒐᖅ 1950-ᒥᑦ 1984-ᒧᑦ

ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐊᑐᐊᒐᖅ: 1950-ᓂ, ᑕᐃᒃᑯᐊ ᑲᓇᑕᒥ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐱᒋᐊᓪᓚᑲᓐᓂᓚᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᐊᔾᔨᖃᑐᐃᓐᓇᓕᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᕐᓂᕐᒥᒃ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐃᓕᓐᓂᐊᓄᐊᖃᓪᓚᓇᓐᓂᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᑦᑎᖅᑎᑦᑎᓂᒃᑯᑦ ᓄᓇᒥ ᓄᓇᖃᖅᑐᓂᒃ ᐃᓚᒌᓂᒃ ᓄᓇᓕᓪᓚᑦᑖᓄᑦ. ᐊᒥᓱᕈᖅᐹᓪᓕᓪᓗᐊᖅᓯᒪᕗᑦ ᐊᐅᓪᓚᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᑦ ᐊᒻᒪ ᓯᑯᓯᒃᑯᕖᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑎᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᓄᐊᖃᑦᑕᖅᑐᑦ ᐊᒥᓱᕈᖅᐹᓪᓕᓪᓗᐊᖅᓯᒪᓕᓪᓗᑎᒃ ᐊᒃᓱᐊᓗᒃ. ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᒻᒥ ᐃᓕᓐᓂᐊᕈᑎᒃᓴᐃᑦ ᒪᓕᒃᓯᒪᓪᓗᐊᖅᓯᒪᓐᓂᕆᓪᓚᑦ ᐅᑫᐸᓗᓐᓂᑦ ᐅᔾᔨᕈᓱᓐᓂᖅᑲᖅᑎᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐅᑫᐸᓗᓐᓂᑦ ᐃᓕᖅᑯᓯᖏᓐᓂᒃ. 1969-ᒥ, ᐅᓂᒃᑳᖏᑦ ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᑲᓇᑕᐅᑉ ᐱᓪᓗᒍ ᐊᓪᓚᓄᑦ ᐊᑐᐊᒐᖅ (1969) ᑕᐃᒃᓯᒪᓂ ᑕᐃᔪᖅᑕᐅᓚᐅᖅᓯᒪᔪᖅ 'ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐅᓂᒃᑳᓕᐊᖔᑦ' ᐅᖃᖅᓯᒪᓚᐅᖅᓯᒪᕗᖅ ᐊᔾᔨᖃᑐᐃᓐᓇᓕᖅᑎᑕᐅᖁᔨᓯᒪᓪᓗᓂ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᓇᒧᐃᓐᓈᖅᑐᓂᒃ ᑲᓇᑕᒥ. ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᑯᑦᓴᖏᒐᓯᐊᓚᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᑖᒃᓯᒥᖓ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐅᓂᒃᑳᓕᐊᖓᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᑕᐃᓖᒃ ᐸᓇᓯᐊᖅᓂᖏᓐᓄᑦ ᓴᖅᑭᑉᐹᓪᓕᓪᓗᐊᖅᓯᒪᕗᑦ ᓄᓇᖃᖅᑐᑐᖅᑲᐃᑦ ᐃᓕᖅᑯᓯᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᖏᓪᓗ. ᑕᐃᒪ 1970-ᓂ ᓄᑦᑎᖅᑕᐅᔭᖅᑲᓚᐅᖅᓯᒪᕗᖅ ᐃᓕᖏᓐᓂᒃ ᐊᓪᓚᐃᑦ ᓄᓇᖏᓐᓃᑦᑐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖃᖅᑐᒥᓂᖅᓄᑦ, ᐃᖅᑲᖅᑐᐃᕕᖅᔭᐊᒃᑯᑦ ᐋᖅᑭᑦᑕᐅᔪᑦ ᐃᑲᔪᖅᓯᖅᓂᖃᖅᑐᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐱᔪᓇᐅᑎᖏᓐᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᒥᔅᖃᑦᑎᐊᓂᖅᓴᐅᓂᖏᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᖏᓐᓂᒃ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᓐᓂ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, 1981-ᖑᓕᖅᑎᓪᓗᒍ, 30ᐳᓴᓪ-ᑐᐃᓐᓇᖏᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᑲᓇᑕᒥ ᐅᖃᖅᓯᒪᓚᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᑐᖅᑲᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑦᑲᖅᓂᖅᖢᑎᒃ, ᑕᐃᒪᓕ ᑖᒃᑯᐊ ᖃᑦᑎᐅᔾᔭᔨᖏᑦ ᖁᑦᑎᓂᖅᓴᐅᓚᐅᖅᐊᖅᑐᑎᒃ ᐃᓚᖏᓐᓂ ᓄᓇᒥᓴᐅᔪᑦ, ᑖᓂᓗ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ.

1982-ᒥ, ᐱᑦᑲᓐᓂᖅᑐᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓪᓚᐃᑦ ᐊᖏᖅᑲᑎᒌᖑᑎᖏᑎᖑᑦ ᐱᔪᓇᐅᑎᑦ ᐃᓚᒋᔭᐅᓚᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᑲᓇᑕᐅᑉ ᐱᖁᔭᖅᔪᐊᖔᓂ. 1984-ᒥ, ᑖᒃᑯᐊ ᑲᓇᑕᒥ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐅᐃᕖᑎᑐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᒥᒃ ᐃᓚᒋᓴᐅᓯᒪᓗᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᓕᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᓚᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᓄᓇᖏᐊᕐᒥ. ᒐᕙᒪᖏᑦ ᓄᓇᖏᐊᑉ ᐊᑯᐅᒃᓴᓚᐅᖅᓯᒪᓐᖏᓚᑦ ᑕᒪᑐᒥᖓ ᑐᒃᓯᕋᐅᑎᒥᒃ ᑭᓯᐊᓂ ᐊᖏᕈᑎᖅᑲᓚᐅᖅᓯᒪᓪᓗᑎᒃ ᑲᔪᓯᑎᑦᑎᓂᕐᒥᒃ ᐃᓚᒋᓴᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ (1984). ᑖᓐᓇ ᐃᓚᒋᓴᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐃᓚᒋᖅᓯᓯᒪᓪᓚᐅᖅᐳᖅ ᐅᐃᕖᑎᑐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᒥᒃ ᐃᓚᒋᓴᐅᓯᒪᔪᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑐᑦ ᑭᓯᐊᓂ ᐱᑦᑲᖅᑎᑕᐅᓪᓗᐅᓇᕗᖅ ᒪᓕᒐᑎᒍᑦ ᐃᓚᒋᓴᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑕ. ᐊᐃᑉᐱᓂᖔᑦ ᑲᓇᑕᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᖏᐊᑉ ᐃᓚᖅᑲᓚᐅᖅᓯᒪᕗᖅ 'ᐸᓇᓯᐊᖅᑲᓂᕆᓐᓂᖅᒧᑦ ᐊᖏᖅᑲᓂᕆᔪᓂᒥᒃ' ᑲᔪᓯᓐᓇᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᑕᐃᒪᖔᓂᑦ ᐊᖅᑭᒍᒪᓚᓐᓄᑦ. ᑖᓐᓇ ᐊᖏᖅᑲᓂᕆᔪᑎ ᐱᑦᑲᖅᑎᑦᑎᓯᒪᕗᖅ ᑲᓇᑕᐅᑉ ᒐᕙᒪᒃᑯᖏᓐᓂᑦ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᓂᒃ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖔᑦᑐᑦ ᐱᕝᕕᑎᖅᑐᑎᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᐊᑐᖅᐸᓕᖅᑕᐅᑎᑕᐅᓇᓱᐊᕐᓂᖏᖓᓄ ᓯᓚᓇᐊᖑᔪᓂᒃ.

ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖔᓄᑦ ᐊᑐᐊᒐᖅ: ᑕᐃᒪ 1950-ᖏᓐᓂ, ᐊᑕᖏᓵᑦᑐᑎᒃ ᐱᓕᕆᓂᕆᔭᖏᑦ ᑯᐸᐃᒃ ᑲᒪᒋᔭᐅᕙᓪᓕᖅᓯᒪᕗᑦ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ, ᐊᓪᓛᑦ ᑕᒪᓐᓇ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖅᐸᐅᖏᓐᓇᖁᔭᐅᖅᑎᓪᓗᒍ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂ. ᐸᓇᓯᐊᓄᐊᓪᓚᓄᓕᕐᓂᖅ ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᓕᖕᓕᖅᑎᑦᑕᐅᓇᓱᐊᕐᓂᕐᒧᑦ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᓐᓂᒃ ᑯᐸᐃᖕᒥ ᐊᒻᒪ ᓇᒧᐃᓐᓇᑦᑎᐊᖅ ᑲᓇᑕᒥ ᐱᒋᐊᓚᐅᖅᓯᒪᕗᖅ 1960-ᓂ. ᑲᓇᑕᐅᑉ ᒐᕙᒪᒃᑯᖏᑦ ᖃᐅᔨᓴᖅᑎᖏᑦ ᒪᕿᒐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᕐᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᒪᕿᒐᓂᒃ ᐃᓕᖅᑯᓯᖅᑲᕐᓂᕐᒧᑦ, ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓚᐅᖅᓯᒪᔪᖅ 1963-ᒥ, ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᖁᔨᓯᒪᓚᐅᖅᓯᒪᕗᖅ ᖃᑦᑎᓐᓇᐅᓂᖅᓴᓄᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᔪᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᕐᒧᑦ ᐱᔪᓇᐅᑎᑦ, ᒪᕿᒐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᓕᕐᓗᑎᒃ ᑲᓇᑕᐅᑉ ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᖏᑦ, ᐊᒻᒪ ᐃᓚᒋᓴᐅᓗᓂ ᐊᔾᔨᖃᖏᑦᑑᓪᓗᓂ ᖃᓄᐃᑦᑑᓂᖓᔭᖔ ᑯᐸᐃᒃ. ᑖᒃᑯᐊ ᐊᑐᖅᑯᔭᐅᔪᑦ ᓴᖅᑭᕈᑕᐅᓚᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᐃᓚᒋᓴᐅᓯᒪᔪᓄᑦ

— *ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᒪᓕᒐᖁᑦ* ᑲᓇᑕᒥ (1969) ᐊᒻᒪ ᕿᓇᐅᔾᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᓕᖅᑐᑎᒃ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᑐᖅᓗᓂ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᖏᒃ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ. ᑕᐃᓐᓇ ᑲᓇᑕᐅᑉ ᐱᕐᑯᓯᕐᔪᐊᖓ (1982) ᐱᑕᖅᑲᖅᑎᑕᐅᕗᖅ ᒪᓕᒐᕐᔪᐊᑎᒍᑦ ᓴᐳᔾᔨᓯᒪᓂᖏᒃ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐊᒻᒪ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᖃᑎᙵᐅᓂᖅᓴᓄᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᖅᑯᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓂᒃ ᓇᒥᑐᐃᓐᓇᑦᑎᐊᖅ ᑲᓇᑕᒥ.

ᕿᒥᕐᕈᓂᖅ ᒫᓇᒃᑯᑦ ᐅᖃᐅᓯᖁᑦ ᐊᑐᐊᒐᐅᓯᒪᔪᒥᒃ

ᑕᒪᓐᓇᓗᓂᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓚᐅᖅᑎᓪᓗᒍ *ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ*, ᑕᐃᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖓᑦ ᓄᓇᕗᑦᐊᑉ ᐱᓕᕆᓯᒪᕗᑦ ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᔫᑦᓕᑎᓐᓇᓱᐊᖅᑐᒋᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᑕᖅᑲᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᖅᑐᑎᒃ ᓈᒻᒪᓐᓂᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓂᒃ ᑕᒪᐃᑎᒍᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ. ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᖓᑦ ᑲᒪᒋᔭᖅᑐᑦ ᖃᐅᔨᓴᖅᑎᑦ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ (1986) ᐱᒋᐊᕈᑕᐅᓚᐅᖅᓯᒪᕗᖅ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᓕᕈᑕᐅᓗᓂ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ, ᐱᒋᐊᕈᑕᐅᓗᓂ ᐊᓪᓚᕝᕙᐊᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ, ᐊᑕᐅᓯᕐᓇᓕᓕᕈᑕᐅᓗᓂ ᐊᓪᓚᐃᑦ ᑎᑎᕋᕐᓯᒐᓐᓄᑦ, ᐱᓕᕆᐊᕐᓴᑎᑐᐊᖅᓯᒪᓂᖅᓴᐅᓕᖅᑐᑎᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᔾᔪᑎᖃᓕᖅᑐᑎᒃ ᑐᓴᕈᑦ, ᐊᒻᒪ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖅᓴᐅᓕᖅᑐᑎᒃ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᓄᓇᖓᑕ ᐊᑎᖓᑕ. ᑕᐃᓐᓇ *ᑲᓇᑕᐅᑉ-ᓄᓇᕗᑦᐊᑉ ᐱᓇᓱᐊᖃᑎᒌᓐᓂᖓᓐᓄᑦ ᐊᖓᖃᑎᒌᒍᑎᖓᓂᑦ ᐱᓪᓗᒥᑦ ᐅᐃᕖᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ* ᓄᓇᕗᑦᐊᑉ ᐃᑲᔪᖅᓯᐅᑎᖅᓯᒪᔪᖅ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᓂᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᐅᓚᓂᖅᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑐ ᑐᓴᕐᓄᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓄᑦ. ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑎᑦᑎᔨᓂᒃ ᐱᓕᕆᓴᐃᓂᖁᑦ, ᐊᒻᒪ ᐱᕐᑯᑎᓂᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᖅᑎᑦᑎᓂᒃᑯᑦ. ᑖᓐᓇ ᐊᖓᔪᖅᑳᕐᔪᒃ ᐃᑲᔪᖅᓯᓂᖅᓯᒪᓕᕈᑕᐅᖅ ᐊᒥᓱᑎᒍᑦ ᑕᒪᐅᔪᑎᒍᑦ ᓄᓇᓕᓐᓂᑦᑐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖁᑦ ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᓂᒃ. ᒫᓇᒫᒃᑯᑦ, ᑕᒃᑯᐊ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᒌᑦ ᑲᒪᔾᔭᖅᑲᖅᓂᖅᓴᐅᓕᖅᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᖁᑦ ᐃᓕᖓᔪᓂᒃ ᓯᓕᓇᐊᖑᔪᓂᒃ ᐊᕙᑦᑐᖅᓯᒪᓂᖅᓂ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᓕᓐᓂ.

ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᓂᖁᑦ ᒪᓕᒐᖅ (1996) ᐱᔪᓐᓇᕈᑕᐅᕗᖅ ᐊᕙᑦᑐᖅᓯᒪᓂᖏ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᑦ ᑲᑎᒪᔨᖏᓐᓄᑦ ᓂᕈᐊᕈᓐᓇᓂᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᔭᕆᐊᒃᓴᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᓗᓂ ᐃᓕᓐᓂᐊᖁᓐᓂ ᐊᒻᒪ ᐱᑕᖅᑲᖅᑎᑦᑎᒋᐊᖃᖅᑎᑕᐅᓗᑎᒃ ᐊᐃᑉᐸᐅᑎᔪᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᓂᖏᑦ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᒪ, ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᓗᓂ ᐊᑐᖅᓂᖅ ᒪᓕᓪᓚᑦ ᐱᔪᒪᔪᐅᓂᖓᓂᒃ, ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᓂᖏᓐᓂᓪᓗ ᐅᑭᐅᓇᖅᑐᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᔨᑦ, ᐊᒻᒪ ᐱᑕᖃᑎᐊᖅᓂᖏᓐᓂᒃ ᐱᖁᑎᑦ. ᑳᒃᑯᐊ ᒪᓕᒃᑕᐅᔪᓇᐊᖃᖅᑐᑦ ᓴᖅᑭᑦᑕᐅᓯᒪᕗᑦ ᐱᑦᑕᐃᓕᔾᔪᑎᖃᕈᑕᐅᓗᐊᖅᓯᒪᓂᖏᓐᓄᑦ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ. ᑖᓐᓇ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᓂᖁᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐊᒻᒪ ᐱᕐᑯᔨᐃᑦ ᐱᑕᖅᑲᖅᑎᑦᑎᒥᕗᑦᑕᐅᖅ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᓄᑦᑐᖅᑐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᓐᓂᒃ ᐊᐅᓚᑕᐅᔪᓂᒃ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᑲᑎᒪᔨᖏᓐᓄᑦ, ᒪᓕᒃᑐᒍ ᑕᐃᓐᓇ *ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓯᒪᒃᓯᒋᐊᕈᑎᔾᔪᑎᖃᕐᓇᖅᑐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ*.

ᑳᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖓᑦ ᓄᓇᕗᑦᐊᑉ ᐅᖅᑐᕆᒪᓕᐅᑕᐅᖅᐳᖅ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᓂᒃ ᐅᖅᑐᕆᒐᖅᓂᒃ (1997ᐃ) ᐊᒻᒪ ᐊᑐᖅᑐᑎᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᐊᑐᐊᒐᖏᑦ (1997ᐱ). ᑕᐃᒃᓯᒪᓂ, ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔩᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔩᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔩᒃᑯᑦ ᑐᓂᓯᔪᑕᐅᓯᒪᕗᖅ ᑲᒪᔾᔭᖅᓴᐊᖅᑲᖅᓂᒥ ᐊᑐᖅᑎᑦᑎᓂᒥ ᐊᑐᐊᒐᒥ. ᐃᓚᒃᑯᑦ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᐃᔭᖅᑐᐃᕕᖏᑦ ᑲᒪᔾᔭᖅᑕᐅᓯᒪᕗᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ. ᑕᒪ 1990-ᓂ, ᑕᐃᓐᓇ ᐊᓪᓚᕝᕙᐊ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ ᓴᓇᔭᐅᓯᒪᕗᖅ ᐊᒥᓱᓂᒃ ᐊᑐᖅᑯᔪᐅᔪᓂᒃ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᓄᑦ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᑕᐅᖅᑯᓪᓗᒍ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎ ᐊᒻᒪ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᑦ, ᑭᓯᐊᓂ ᖃᑦᑏᓐᓇᕈᓗᐃᑦ ᐃᓚᖏᑦ ᑳᒃᑯᐊ ᐊᑐᖅᑯᔪᐅᔪᑦ ᑲᒪᔾᔭᐅᓚᐅᖅᓯᒪᕗᑦ.

—

ᑕᐃᒪᙵᓂᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓚᐅᖅᑎᓪᓗᒍ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ, ᐱᙱᓯᑦ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᙵᓐᓂᒃ ᖃᐅᔨᓴᕐᓃᑦ ᑲᒪᒋᔭᐅᓯᒪᕗᑦ. ᐊᑐᓂᑦ ᐃᓯᒪᑖᕈᑕᐅᓯᒪᕗᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᙵᑦᑐᑦ ᐱᔪᑦᑎᖃᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖕᒋᑦ ᓈᓪᒪᖕᒋᓐᓂᖕᒋᓐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᓇᓗᓇᐃᖅᑕᐅᓪᓗᑎᒃ ᐋᖅᑭᒋᐊᓇᐊᖃᕐᓂᖕᒋᑦ. ᒫᓐᓇᒨᒃᑯᑦ, ᐅᖃᖃᑎᒌᓐᓂᑦ ᐱᑕᖃᑦᑕᖅᓯᒪᕗᑦ ᐱᑦᓗᒍ ᐱᑕᖃᓕᕈᐃᓐᓇᓇᐊᖃᕐᓂᓇᔭᖕᒐ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᙵᑦᑐᑦ ᐱᔪᑦᑎᖃᐅᑎᖃᕐᕕᒻᒥᒃ. ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᓇᔪᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᓇᔪᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔫᒃᓴᓕᓇᔪᒃᑯᑦ ᓯᕗᓕᐅᓇᕚᓂᙵᑦ ᑲᔪᓯᕚᓪᓕᐊᙵᓇᖅᐳᖅ ᐱᓪᓗᒍ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎ ᐊᒻᒪ ᐱᔪᑦᑎᖃᐅᑎᓂᒃ ᐊᐅᓚᑦᑎᓂᖅ, ᐊᑐᐊᖅᑕᐅᓪᓗᓂ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐊᑐᐊᒐᖅ ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᒪᔭᕈᑎᑦ. ᑕᐃᒪᓕ ᑕᐃᓐᓇ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐱᑕᖃᕈᓐᓇᕈᑕᐅᕗᖅ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐱᕐᑯᔭᕐᓂᒃ ᐊᑐᐊᖅᑕᐅᔭᕝᕙᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᔪᑦᑎᖃᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖕᒋᓐᓄᑦ, ᕿᓯᐊᓂ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓯᒪᔪᖅᑲᖕᒋᑦᑐᖅ ᒫᓐᓇᒧᑦ. ᑕᐃᒪ ᐱᓪᓗᐊᓂᖅᐸᐅᔪᖅ ᐊᑐᐊᒐᕐᒧᑦ ᐊᔨᕈᕐᓂᖅ ᕐᑯᓕᐅᓚᐅᖅᑐᓂ ᐅᑭᐅᓂ ᑕᐃᒪᓐᓇ ᓴᖕᒋᓂᓴᐅᔪᓂᒃ ᐊᔪᙳᕐᔪᑕᐅᔪᓂᒃᑯ ᓄᑦᑎᖅᓯᕚᓪᓕᐊᓂᖅ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᔪᑦᑎᖃᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖕᒋᓐᓄ ᐊᒻᒪ ᐊᖕᒋᓂᖅᓴᒥᒃ ᐱᓕᕆᐊᖅᑎᑕᐅᓂᖕᒋᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᒌᑦ.

4. ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᖅ ᖃᓄᐃᓕᖓᓕᕐᓂᖕᒋᓐᓂᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ: ᐃᓱᒫᓗᓇᕈᑕᐅᔪᖅ

ᑕᒪᓐᓇ ᓄᓇᑦᓯᐊᖅ ᓱᒃᑲᑦᑐᒥᒃ ᐊᔨᕈᖅᐸᓪᓕᐊᓂᖅᑲᕐᒪᑦ ᑕᒪᐅᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᑕᖅᑲᖅᑐᒥᑦ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᓂᕐᒥᑦ ᐊᑕᐅᓯᕐᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᖃᓕᖅᐸᓪᓕᐊᑐᐃᓐᓇᖅᑐᓂ, ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅ ᓴᙱᓂᖅᓴᐅᓪᓗᓂ. ᑖᓐᓇ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅ ᑲᔪᓯᕚᓪᓕᐊᓯᒪᕗᖅ ᐱᑕᖃᖅᑐᐊᖅᑎᓪᓗᒍ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐊᒻᒪ ᒫᓐᓇ ᐊᑐᐊᒐᐃᑦ ᐊᒻᒪ ᕿᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑕᐅᓂᖅ. ᐱᓪᓗᐊᕗᖅ ᑐᑭᓯᓇᓱᐊᕐᓗᒍ ᖃᓄᐃᓕᖓᓂᖓ ᐊᒻᒪ ᖃᓄᑎᒋ ᑕᒪᓐᓇ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅ ᐱᑕᖅᑎᒋᓪᒪᖕᒎᑦ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓇᓱᐊᕐᓂᕐᓗᓂ ᓱᕐᖁᐃᓂᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᐊᑐᓕᖅᐸᓪᓕᖅᑕᐅᓂᕐᒧᑦ ᐱᓕᕆᔾᔪᑎᓂᒃ.

ᑐᑭᓯᐅᒪᓂᖅ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖏᒃ

ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅ ᑕᒪᐃᓱᙳᕗᖅ ᐃᓚᒥᔭᐅᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓄᑦ ᐊᑐᕈᓐᓃᕐᕕᒻᒪᑕ ᐃᓚᖕᒐᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓰᑦ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐊᔾᔨᖕᖑᐊᒋᐊᔭᓐᓂᖏᒃ, ᐃᓱᒪᐃᓐᓇᖅ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐱᔭᓇᐊᖅᓯᓂᒃᑯᑦ, ᐱᐅᑦᓴᓂᖅᓴᐅᓕᖅᑐᑎᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐊᔾᔨᖕᖑᐊᒋᐊᔭᓐᓂᖏᒃ. ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅ ᐃᓚᖃᖅᐳᖅ 'ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᓴᒃᑯᐃᓂᖏᒃ' ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐃᓚᒥᔭᐅᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓄᑦ, ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᐃᓅᓯᒃᑐᑦ, ᐅᖃᕈᓐᓇᑎᐊᓐᖕᒋᓂᖅᓴᐅᓕᕐᓂᖕᒋᓐᓄᑦ. ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅ ᓴᖅᑭᕈᑕᐅᓕᕈᓐᓇᕗᖅ 'ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑑᑎᖃᕈᓐᓃᕐᓂᖓᓄᑦ', ᑕᒪᐃᑦᑐᖅᑲᖅᑎᓪᓗᒍ ᐅᖃᐅᓯᖅ ᐊᑐᖅᑕᐅᔪᓐᓃᓱᖅ ᐊᖏᕐᒥ, ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᖕᒥ, ᐊᒻᒪ ᓄᓇᓕᓐᓂ. ᐱᓗᐊᙳᐊᕐᓂᖕᒋᓐᓂ, ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅ 'ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐊᓯᐅᒃᔪᑕᐅᔪᓐᓇᖅᐳᖅ', ᐊᒥᐊᒃᑰᔪᖃᖕᒋᑦᑎᐊᓕᖅᐸᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᑎᐊᖅᑐᓂᒃ ᐅᖃᔾᔪᓂᒃ. ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅ ᐱᑕᖃᓗᐊᐸᖅᐳᖅ ᓇᒥᑐᐃᓐᓇᑦᑎᐊᖅ ᓯᓚᕐᔪᐊᕐᒥ, ᐊᒻᒪ ᑕᐃᒪᐃᑎᑕᐅᒐᔪᓱᙳᓪᓗᓂ ᖃᑦᑏᓐᓇᕈᖅᐸᓪᓕᐊᓂᖕᒋᓐᓄᑦ ᐃᓄᐃᑦ (ᐅᓇᑕᖅᑐᖃᖅᑎᓪᓗᒍ, ᐱᕐᓕᕿᕐᓂᕐᒧᑦ, ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐋᓐᓂᐊᓗᑦ) ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᒃᑯᑦ ᐊᔾᔭᖅᑐᐃᓐᓇᓕᕐᓂᕐᒧᑦ. ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅ ᐱᓕᖅᐸᓪᓕᐊᓯᒪᕗᖅ

- ᐊᑭᐅᖑᓕᖅᑐᓂ ᕿᐱᑕᓂ, ᐱᑐᖅᑯᓯᖅᑕᐅᓯᒪᓪᓗᓂ ᓱᖅᑯᓯᐅᑎᓂᒃᑲᖅᓂᖏᓚᖓᑦ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᓯᓚᕐᔪᐊᒥ ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᓄᑦ, ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᓕᕆᓂᕐᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓯᒪᔭᕆᐊᑐᔪᓄᑦ.

ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅ ᐆᑦᑐᖅᑕᐅᒐᔪᓱᓐᖑᕆᕗᖅ ᐊᖅᑯᑎᒋᓪᓗᒍ ᐊᖏᕐᕋᒥ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᑐᖅᑐᑦ ᓴᓂᐊᓂ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᕐᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᑐᖅᑐᑦ. ᐃᓄᐃᑦ ᐃᓕᒃᓯᒪᔪᑦ ᐊᑕᐅᓯᕐᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᕆᓪᓗᒍ ᑭᓯᐊᓂ ᒫᓐᓇ ᐊᑐᖅᐸᓕᕐᓗᑎᒃ ᐊᓯᐊ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᕆᓂᖅᓴᕆᓗᒍ ᐊᖏᕐᕋᒥ ᑲᔪᓯᓯᒪᒍᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᕐᒧᑦ. ᐊᖏᔪᖅᑳᕆᓴᑦ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᖓᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᖏᑉᐸᑦ ᐊᖏᕐᕋᒥ, ᓱᕈᓰᑦ ᐃᓕᔾᔪᖓᕆᑦᑐᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᕐᓯᓗᑎᒃ. ᑖᒪᓐᓇ ᑕᐃᒪᐃᑉᐸᑦ ᕿᓚᒥᑯᓗᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᔪᓐᓃᕈᑕᐅᔪᓐᓇᖅᐳᖅ ᓱᖁᑐᐅᑎᓂᖅᐸᐅᓯᓐᖑᓂᑯᖓᓄᑦ ᓱᕈᓯᓄᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᕈᓯᐊᖅᑐᓂ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᑖᓐᓇ ᐊᖏᕐᕋᖅᑦ ᐊᖏᔪᖅᑳᕆᓂᑦ.

ᓈᓴᐃᕗᑦ ᑲᓇᑕᒥ ᓄᐊᑦᑎᓯᓐᖑᕗᑦ ᐊᖏᕐᕋᒥ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᐅᑉ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖓᓄᑦ ᑲᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᑖᒃᑯᐊ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐊᑐᖅᑕᐅᓐᖑᑦᓗᑎᒃ ᖃᐅᔨᒋᐊᕈᑕᐅᓪᓗᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᑕᒪᒃᑯᐊ ᓈᓴᐃᕗᓄᑦ ᑲᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᐱᑕᖃᕐᓯᓐᖑᓐᖏᒻᒪᑕ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᒪᓪᓗᑖᖅᑐᓂᒃ ᐱᔾᔪᑎᒋᔭᐅᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᕐᒧᑦ. ᐊᓯᖏᑦ ᖃᐅᔨᓴᖅᑕᑦ, ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐃᓅᓯᕐᒧᑦ ᐃᓕᖕᒐᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᓕᕆᓂᒃᑯᑦ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᑦ, ᑲᒪᒋᔭᐅᔭᕆᐊᖃᖅᐳᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᑕᐅᓇᓱᐊᕐᓗᓂ ᓱᓪᓕ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅᑕᖃᖅᒪᖔᑦ. ᐃᓚᖏᑦ ᓄᓇᖃᖄᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᖏᑦ ᖃᐅᔨᓴᖃᑦᑕᖅᓯᒪᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᕐᒥᒃ. ᑕᒪᐃᑕᒃᓴᒃ ᖃᐅᔨᔾᔪᑕᐅᓯᒪᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᑦᑕ ᐊᑐᖅᑕᐅᓐᓃᖅᐸᓪᓕᐊᓂᖓᓂᒃ, ᐃᓚᖏᑦ ᓱᑲᓐᓂᖅᓴᐅᓪᓗᑎᒃ ᐊᓯᖏᓐᓂᑦ. ᑕᐃᒪ ᓄᓇᖃᖄᖅᑐᒥᓃᑦ ᑲᑎᒪᔾᔪᐊᖏᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᓯᒪᕗᑦ ᒪᕐᕉᓐᓂᒃ ᐱᔾᔪᑕᐅᒐᔪᓐᓃᖅᐸᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖄᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᑦᑕ ᐊᑐᖅᑕᐅᓐᓃᖅᐸᓪᓕᐊᓂᖓᓄᑦ:

- ᓴᖅᑮᔮᖅᑎᑕᐅᑦᑕᐃᓕᓂᕐᒧᑦ ᐊᐅᓪᓚᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᕝᕕᓐᓂ ᐊᒻᒪ ᐱᔮᖅᑯᒻᒥᒃ ᐃᓚᓕᐅᔾᔭᐅᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓄᑦ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᔪᓂ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔾᔪᑎᓄᑦ
- ᐱᔾᔪᐅᓯᒪᔭᖏᑎᒍᑦ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᓴᖅᑮᔮᖅᑎᑕᐅᑦᑕᐃᓕᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᑭᖃᖅᑐᖅᑕᐅᓂᖅ ᓴᖅᑭᑦᑕᐅᓯᒪᓪᓗᓂ ᐊᑲᐅᑦᓴᖏᓐᓂᕐᒥᒃ ᐃᓯᒪᒧᑦ ᐃᓕᖕᒐᔪᒥᒃ ᐊᑐᕐᓂᖃᕐᓂᖓᓄᑦ ᓄᓇᖃᖄᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑕ ᑕᒪᒃᑯᓄᖓ ᓄᓇᖃᖄᖅᓯᒪᔪᖓᓄᑦ.

ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖅ ᐊᖅᓯᐊᓗᒃ ᖃᓄᖅᑑᖅᓯᒪᕗᖅ, ᑭᓯᐊᓂ, ᑕᐃᒪ ᐃᓚᖅᑲᒐᔪᓱᓐᖑᕗᖅ ᑲᑎᓯᒪᔪᓂᒃ ᐃᓕᖕᒐᔪᓂᒃ ᑮᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᓄᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᕐᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᐃᓅᓯᕐᒧᑦ ᖃᓄᐃᒍᑕᐅᔪᓂᒃ.

ᐅᓇ ᐃᓚᒍᑕᖅ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᕗᖅ ᓇᐃᑦᑑᒐᓗᐊᒥᒃ ᓇᐃᓪᓕᒋᐊᖅᓯᒪᔪᒥᒃ ᖃᓄᓕᒫᖅ ᖃᓄᐃᓕᖓᓂᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ. ᐊᑕᖏᔮᑦᑐᑎᒃ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᒃᓴᐃᑦ ᓄᐊᑕᐅᓯᒪᒐᑦ ᓯᕗᓂᖓᓂ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᒃᑯᑦ ᒪᓕᒃᓯᒪᒻᒪᑕ 1996-ᒥ ᓈᓴᐃᔾᔪᑎᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᓐᓂᒃ ᐱᑕᖃᓃᖅᑐᓂᒃ ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᑲᑎᑎᖅᓯᒪᔭᖏᓐᓂᒃ. ᖃᕿᐊᖅᓇᖅᑎᒃ, ᑖᒃᑯᐊ 2001-ᒥ ᓈᓴᐃᓂᖏᑦ ᑲᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᓚᐅᓐᖏᓚᑦ ᐃᓚᓕᐅᔾᔭᐅᔪᓐᓇᖅᓯᓐᓇᑎᒃ ᑖᒃᓱᒧᖓ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᒧᑦ. ᑕᐃᒪ ᖃᓄᐃᑦᑑᓕᕐᓂᖓ ᐊᒻᒪ ᖃᓄᐃᓕᖓᓂᖓ ᒥᑦᓯᑯᑦ, ᑖᓐᓇ ᐅᖃᐅᓯᖓᑦ ᐊᓪᓚᖓᔪᑦ, ᖃᐅᔨᓴᖅᑕᐅᑲᓐᓂᕆᐊᖃᖅᐳᖅ.

ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᖅ ᖃᓄᐃᓕᖓᓕᕐᓂᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖄᖅᓯᒪᔪᖅᑯᑎᑦᑕ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ

ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 1 ᐊᑖᓂ ᓴᖅᑮᕗᖅ:

- ᑕᒪᒃᑯᐊ ᑲᑎᑦᑐᒥᑦ ᖃᑦᑎᐅᓂᖏᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᓇᓗᓇᐃᖅᑐᒥᓃᑦ ᐃᒻᒥᓂᒃ ᐃᓕᒋᔭᐅᓂᕿᖅᑐᑎᒃ ᓇᓕᐊᓐᓂᓕᑦᑖᖅ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᓄᓇᓕᖏᓐᓄᑦ
- ᖃᑦᑎᐅᓂᖏᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᑳᒃᑯᓇᓐᖓᑦ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᓄᓇᓕᖏᓐᓂᑦ ᐃᓕᒃᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑐᖃᒥᓐᓂᒃ ᓯᕗᓪᓕᖅᐹᖑᓪᓗᓂ ᐅᖃᐅᓯᕆᓪᓗᒍ ᐅᑉᐸᓘᓐᓂᑦ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᓇᓪᓗᒍ ᐊᒻᒪ ᓯᓚ ᑐᑭᓯᔪᓐᓇᖅᓗᒍ
- ᖃᑦᑎᐅᓂᖏᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᒫᓐᓇ ᐊᑐᖅᐸᑦᑐᑦ ᑳᒃᓯᒥᓐᖓᑦ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᕐᒥᒃ ᐊᓐᓂᖅᑯᒥ ᐅᖃᐅᓯᕆᓪᓗᒍ.

ᒫᓇ ᑲᑎᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᐃᓛᒃᑯᑎᑦᑎᓯᒪᓐᖓᕆᓚᑦ ᓄᐊᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᐅᑦ ᓯᓚᐃᕕᒥᒃ. ᑕᐃᒃᑯᐊ ᐃᓄᒃᑎᑐᑦ ᒥᒃᓵᓄᑦ ᑲᑎᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᐃᓚᖃᖅᐳᖅ ᐃᓄᕕᐊᓗᒃᑐᓐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓄᐃᓐᓇᖅᑐᓐᒥᒃ ᑭᓯᐊᓂ ᐃᓚᖃᖁᑎᒃ ᐃᓄᖕᒋᑕ ᖃᑦᑎᐅᓂᖕᒋᓐᓂᒃ ᓄᓇᕗᑉ.

ᑖᓐᓇ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ ᓴᖅᑮᕗᖅ ᐊᐅᓚᓂᓐᖏᑕᖏᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐃᓄᐃᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᐃᓕᒋᔭᐅᓂᖅᑕᐅᓪᓗᑎᒃ ᓇᓕᐊᓐᓂᓕᑦᑖᖅ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᖏᓐᓄᑦ ᐃᓕᒃᓯᒪᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᑐᖃᒥᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᓇᓪᓗᒍ ᐊᒻᒪ ᓯᓚ ᑐᑭᓯᐊᓪᓗᒍ. ᖃᑦᑏᓐᓇᐅᓂᖅᓴᐃᑦ ᓯᓚ ᐊᑐᖅᐸᑉᐳᑦ ᐅᖃᐅᓯᑐᖃᒥᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᓇᓪᓗᒍ ᐊᓐᓂᖅᑯᒥ. ᐊᒥᓲᓂᖕᒋᑕ ᐊᔾᔨᖕᒋᑦᑐᐊᕐᓂᖕᒋᑦ ᐃᓄᖕᒋᑕ ᖃᑦᑎᐅᓂᖕᒋᑦᑕ, ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᕐᒥᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᑦ, ᐊᒻᒪ ᐊᖕᒋᕐᒥ ᐅᖃᐅᓯᖅ ᐊᑐᖅᐸᑦᑐᑦ ᓴᖅᑭᑦᑕᐅᔪᑦ ᐱᑕᖃᓪᓗᐊᓕᕐᓂᖕᖓᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᕐᒥᒃ. ᑕᑯᓐᓇᕐᑕ ᑕᐃᒪ ᑳᒃᓯᒪᓐᖓᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎᒥᑦ, ᐊᒥᓲᑎᒥᓂᖕᒋᑦ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᖅᐸᓪᓕᐊᔪᑦ ᐊᔾᔨᕆᐅᖕᒋᒻᒪᑕ ᑕᒪᒃᑯᓇᓂ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᖏᓐᓂ. ᑖᒻᓇ ᓴᖅᑲᖅᓯᒪᕗᖅ ᖃᑦᑏᓐᓇᐅᓂᖅᓴᐅᑦ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖕᒋᓐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᒍᕕᑦᓯᓐ ᐊᒥᓲᓂᖅᓴᐅᖕᒋᑦᑐᑎᒃ.

ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 1. ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᖕᒋᑦ ᒪᓕᒃᑐᒋᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᖏᑦ (ᐱᕕᐅᔪᖅ: ᐃᓚᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ)

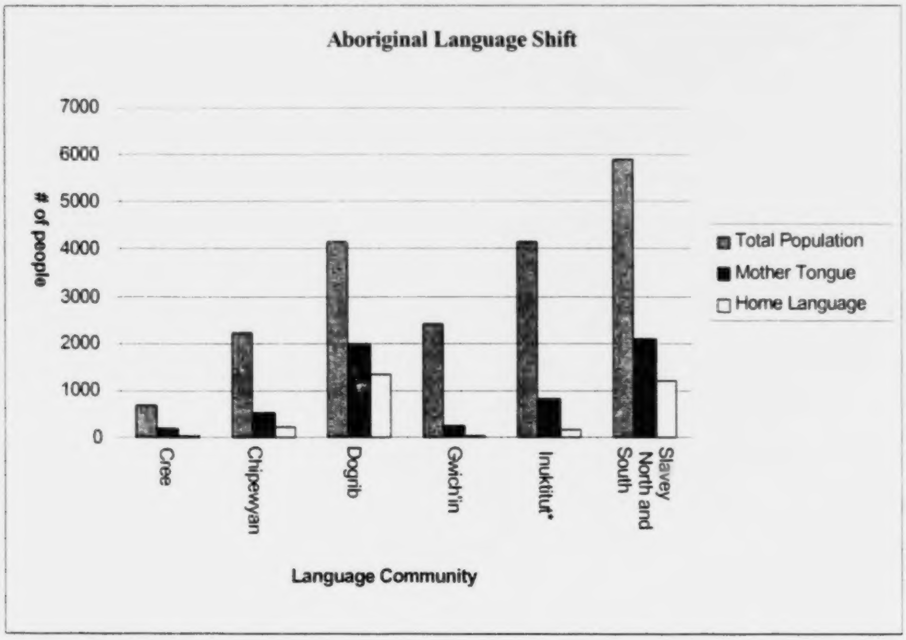

— ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 2 ᓇᓗᓇᐃᕈᑕᐅᕗᖅ ᑕᒪᕐᒥᒃ ᖃᑦᑎᐅᔾᔪᓯᖏᓐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᓛᑦ ᑭᖑᕚᓃᑦ ᑕᑯᒃᓴᐅᓪᓗᑎᒃ ᐳᓴᖏᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᐊᑐᓂᑦ ᐅᑭᐅᖃᑎᒌᓂ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔫᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ. ᑕᐃᒪᓕ ᖃᑦᑎᐅᔾᔪᓯᖏᑦ ᑕᐃᒫᒃᓴᐃᓐᓇᓕᙱᑦᑐᑦ ᑖᒃᑯᓇᓂ ᐊᔾᔨᒌᙱᑦᑐᓂ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓂ, ᖃᓄᐃᓕᖓᓕᐊᓂᖏᑦ ᐊᔾᔨᒌᑦᑐᓂᒃ: ᐃᓅᓯᒃᑯᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᓯᒃᑦᑐᒥᒃ ᐊᓯᐅᔨᕙᓪᓕᐊᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᑐᖃᒥᓂᒃ. ᓯᓚᑦᑕᐅᖅ, ᒪᓕᒃᑐᒥᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᑦ, ᑕᐃᒃᑯᐊ ᐃᓅᓯᒃᑯᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᑦ ᑖᒃᓯᒥᖓ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐅᖃᐅᑎᒋᓪᓕᖏᑦᑐᑦ ᐃᓄᑐᖃᐅᓂᖅᓴᑐᑦ.

ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 2. ᑭᖑᕚᓃᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᕐᓂᖓᑦ ᐊᓯᐊᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑕ (ᐱᕕᐅᔪᖅ: ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ)

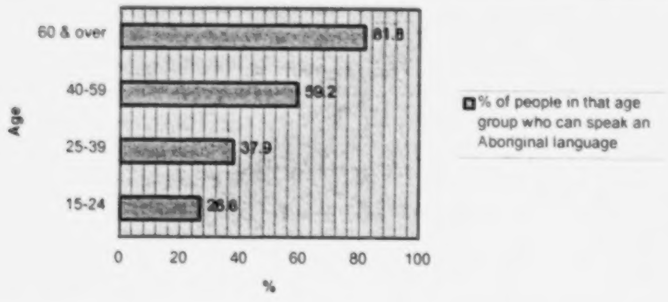

ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 3 ᓴᖅᑮᕗᖅ ᖃᓄᐃᓕᖓᓕᐊᓂᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖓ ᓄᓇᓕᑦᑎᓐᓂ. ᑕᓐᓇ ᓴᖅᑮᕗᖅ ᖁᕝᕙᓯᓪᓚᑦᑐᑦ ᐳᓴᖏᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᒥᑭᓂᖅᓴᓂ ᓄᓇᓕᓐᓂ ᐅᖃᓯᖕᖑᓂᖏᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐊᖏᖅᑎᒥ (85ᐳᓴᑦ). ᒥᑭᓂᖅᓴᖅ ᐳᓴᖏᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᖏᓂᖅᓴᓂ ᑐᑦᑕᕝᕕᓐᓂ ᐊᑐᖅᐸᑉᐳᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐊᖏᖅᑎᒥ (ᖃᓂᒋᔭᖓᓂ 50ᐳᓴᑦ).

ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 3. ᐳᓴᖏᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔫᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᖏᖅᑎᒥ, ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕝᕕᒻᒥ, ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᕝᕕᒻᒥ (ᐱᕕᐅᔪᖅ: ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑐᓂᒃ ᓈᓴᐃᓂᖅ)

ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 2 ᓇᓗᓇᐃᕈᑕᐅᕗᖅ ᑕᒪᕐᒥᒃ ᖃᑦᑎᐅᔾᔪᓯᙱᓐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᖅᑐᓂᓪᓚᑦ ᑭᖑᕙᓂᓪᓚᑦ ᑕᒃᑯᓯᐅᓪᓗᑎᒃ ᐳᓴᖏᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᐊᑐᓂᑦ ᐅᑭᐅᖃᑎᒌᓂ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ. ᑕᐃᒪᓕ ᖃᑦᑎᐅᔾᔪᓯᖏᑦ ᑕᐃᓖᒃᓱᐃᓐᓇᓪᓚᙱᑦᑐᑦ ᑳᒃᑯᓇᓂ ᐊᔾᔨᙱᑦᑐᓂ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓂ. ᖃᓄᐃᓕᕆᓪᓚᐊᓂᖏᑦ ᐊᔾᔨᒌᑦᑐᓂᒃ: ᐃᓅᓯᒃᑐᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᓯᑯᑦᑐᒥᒃ ᐊᓯᐅᔨᕆᓪᓚᐊᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᑐᖃᒥᓐᓂᒃ. ᓯᓚᑦᑕᐅᖅ, ᒪᓕᒃᑐᒋᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ. ᑕᐃᒃᑯᐊ ᐃᓅᓯᒃᑐᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᑦ ᑳᓯᒥᖕᒐ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐅᖃᐅᑎᒋᓪᓚᙱᑦᑐᑦ ᐃᓄᑦᑕᐅᓂᖅᓱᑦ.

ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 2. ᑭᖑᕙᓂᓪᓚᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᕐᓂᕐᓂᖔᑦ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑕ (ᐱᕙᐅᔪᖅ: ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ)

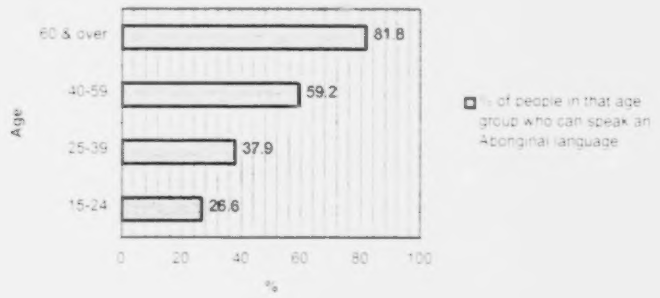

ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 3 ᓴᖅᑭᑦᑐᖅ ᖃᓄᐃᓕᕆᓪᓚᐊᓂᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖓ ᓄᓇᓕᑦᑎᓐᓂ. ᑕᒪᓐᓇ ᓴᖅᑭᑦᑐᖅ ᖁᕝᕙᓯᒪᓕᑦᑐᑦ ᐳᓴᖏᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᒥᑭᓂᖅᓴᓂ ᓄᓇᓕᓐᓂ ᐅᖃᓯᖕᒍᓂᖏᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᓂᒃ ᐊᖏᕐᕋᒥ (85ᐳᓴᑦ). ᒥᑭᓂᖅᓴᖅ ᐳᓴᖏᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᖏᓂᖅᓴᓂ ᑐᑦᑕᕙᓐᓂ ᐊᑐᖅᐸᑉᐳᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᓂᒃ ᐊᖏᕐᕋᒥ (ᖃᓂᒋᔭᖕᒐᓂ 50ᐳᓴᑦ).

ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 3. ᐳᓴᖏᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᖏᕐᕋᒥ. ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᒻᒥ, ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᒻᒥ (ᐱᕙᐅᔪᖅ: ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑐᓂᒃ ᓈᓴᐃᓂᖅ)

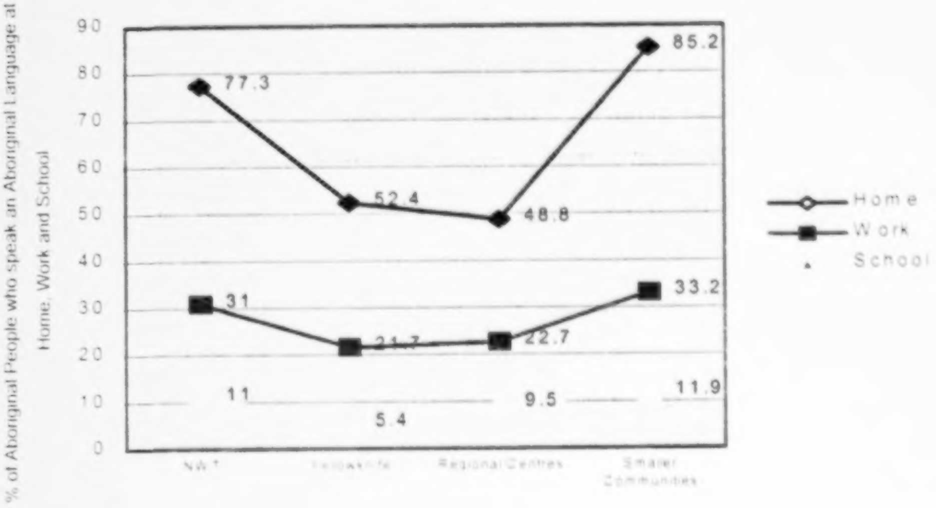

ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 3 ᓴᖅᑮᒃᑲᓐᓂᕆᕗᖅ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᕚᓐᓂᖏᓐᓂᒃ ᐊᖏᕐᕋᒥᓗᐊᖅ. ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖓ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᓗᓂ ᐊᑦᑎᓂᖅᓴᒻᒪᕆᐅᕗᖅ. ᐊᓪᓛᑦ ᒥᑭᓂᖅᓴᓂ ᓄᓇᓕᓐᓂ (33ᐳᓴᑦ). ᓇᓗᓇᐃᕈᑕᐅᕗᖅ ᑕᓐᓇ ᓴᓐᖏᓂᖅᓴᐅᓂᖓᓄᑦ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᕕᒻᒥ. ᓱᓕᑦᑐᖅ, ᖃᑦᑎᓐᓈᐱᑦ ᐳᓴᖏᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᐊᑐᖅᐸᑦᑐᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᖅᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᕕᖕᓂ (5-ᒥᑦ 12ᐳᓴᑦ-ᒧᑦ). ᑖᓐᓇ ᑲᑎᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᓇᓗᓇᐃᕈᑕᐅᔪᒃᓴᐅᕗᖅ ᖃᑦᑎᓐᓇᕈᓗᐃᑦ ᐳᓴᖏᑦ ᐃᓅᓯᒃᑐᑦ ᐅᖃᓘᖕᒍᓂᖏᓐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ. ᑭᓯᐊᓂ ᑐᑭᖃᑐᐃᓐᓇᓇᐊᖅᑲᓐᓗᓂ ᐃᒪᒃ ᑕᓐᓇ ᐱᕙᓪᓕᐊᖅᑎᐊᖃᑦᑕᖏᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐅᖃᖅᓂᖅ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᕕᒻᒥ.

ᑎᑎᖅᑲᓐᓇᖅᑐᑦ ᐅᖃᓕᒫᒐᓐᓇᑐᓪᓗ ᖃᑦᑎᐅᔪᔪᖏᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᖃᐅᓈᕙᔪᐊᓘᔪᓂᖓᑦᑕᐅᖅ. ᖃᑦᑎᓐᓇᕈᓗᐃᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᐅᖃᓕᒫᒐᓐᓇᖅᐳᑦ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᑎᑎᖅᑲᓐᓇᖅᑐᓪᓗ ᐅᖃᐅᓯᑐᖃᕐᒥᓂᒃ. ᐊᓪᓛᑦ ᑕᐃᒪ ᑎᑎᖅᑲᓯᖏᑦ ᑕᒪᒃᑯᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐱᑦᑕᖅᓯᒪᓗᓗᐊᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᐊᒥᓱᓂᒃ ᐊᕐᕌᒍᓂᒃ.

ᑕᒪᕐᒥᒃ, ᓱᒃᑲᓐᓂᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᓕᖅᓂᐅᑉ ᓄᓇᓯᐊᕐᒥ ᓱᒃᑲᓕᖅᐸᓪᓕᐊᕗᖅ. ᐊᒥᓱᓕᐃᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐊᓯᐅᔪᓗᑎᒃ ᐃᓅᓱᓐᓂᖅᓴᐃᑦ. ᐃᓕᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ, ᐊᑦᑕᓇᑦᑐᒦᓪᓕᓂᓕᖅᑐᑎᒃ. ᑕᓐᓇ ᓄᓇᓯᐊᖅ ᐃᓕᒋᔭᐅᕗᖅ ᖃᑦᑎᓐᓇᕈᓐᓄᑦ ᐃᓂᒋᔪᑦ ᓯᓚᕐᔪᐊᕐᒥ ᑕᒪᐃᓐᓄᒃᓴ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ. ᓱᒋᐊᓐᖏᒍᑦᑕ, ᑖᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐊᓯᐅᑐᐃᓐᓇᓇᐊᖅᑕᖅᑐᑦ.

ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᖅ ᖁᓄᐃᓕᖓᓕᕐᓂᖏᓐᓂᒃ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐊᒻᒪ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ

ᑲᓇᑕᒦᑦᑐᒥ ᐊᒻᒪ ᓯᓚᕐᔪᐊᒦᑦᑐᒥ ᐃᓯᒪᖏᓪᓗᒋᑦ, ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᓴᓐᖏᔪᐊᓘᕗᖅ ᐅᖃᐅᓯᐅᓪᓗᓂ. ᖃᓂᒋᔭᖓ 6.6 ᒥᓕᐊᓐ ᑲᓇᑕᒥᐅᑦ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᐅᐃᕖᑎᑐᒃ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᖅᑲᓂᖅᐳᑎᒃ ᐊᒻᒪ ᖃᓂᒋᔭᖓ 105 ᒥᓕᐊᓐ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᐳᑦ ᓯᓚᕐᔪᐊᓕᒫᒥ. ᓄᓇᑦᓯᐊᒥ, ᐅᖓᑖᓂ 3000 ᑖᓂᒥᐅᑦ ᐅᖃᓘᖕᒍᓂᖅᓯᒪᕗᑦ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐅᖅᑲᑎᖅᑲᐅᓇᑎᐊᖅᑐᑎᒃ.

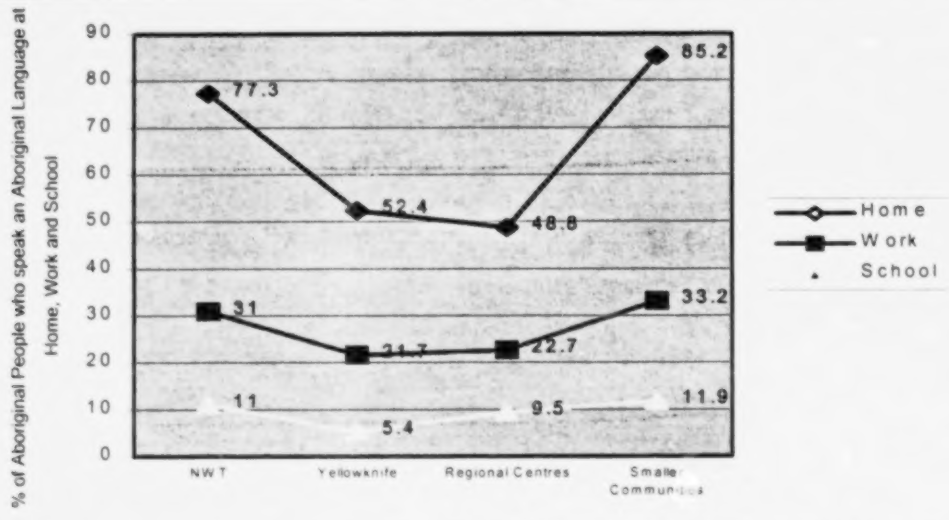

ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ 3 ᓴᖅᑮᒃᑲᓐᓂᕆᕗᖅ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᐊᐅᖅᑕᐅᕙᓐᓂᖏᓐᓂᒃ ᐊᖏᕐᕋᒥᓗᐊᖅ. ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᐅᖅᑕᐅᓂᖓ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᓗᓂ ᐊᑦᑎᓂᖅᓴᓪᓚᕆᐅᕗᖅ, ᐊᓪᓚᑦ ᒥᑭᓂᖅᓴᓂ ᓄᓇᓕᓐᓂ (33%), ᓇᓗᓇᐃᕈᑎᐅᕗᖅ ᑕᒪᓐᓇ ᓴᓐᖏᓂᖅᓴᐅᓂᖓᓄᑦ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᒻᒥ. ᓱᓕᑦᑕᐅᖅ, ᖃᑦᑏᓐᓈᐲᑦ ᐸᓴᖏᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᐊᐅᖅᐸᑦᑐᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᖅᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᓐᓂ (5-ᒥᑦ 12ᐸᓴᑦ-ᒧᑦ). ᑖᓐᓇ ᑲᑎᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᓇᓗᓇᐃᕈᑎᐅᔪᒃᓴᐅᕗᖅ ᖃᑦᑏᓐᓇᕈᓗᐃᑦ ᐸᓴᖏᑦ ᐃᓅᓯᒃᑐᑦ ᐅᖃᐅᓰᖕᖑᓂᖏᓐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᓐᓂᒃ. ᑭᓯᐊᓂ ᑐᑭᖃᖅᑐᐃᓐᓇᓱᐊᖃᓯᑦᓗᓂ ᐃᒫᒃ ᑕᒪᓐᓇ ᐱᕕᒃᓴᖃᑦᑎᐊᖃᑦᑕᖏᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐅᖃᕐᓂᖅ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᖕᒥ.

ᑎᑎᕋᕐᓇᖅᑐᑦ ᐅᖃᓕᒫᕐᓇᑐᓪᓗ ᖃᑦᑎᐅᔾᔨᓯᖏᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᖃᑎᓐᓇᕕᔾᔪᐊᕐᓗᒋᕗᑦᑕᐅᖅ. ᖃᑦᑏᓐᓇᕈᓗᐃᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᐅᖃᓕᒫᕐᓇᖅᐸᑦ ᐅᐸᒍᓐᓃᑦ ᑎᑎᕋᕐᓇᖅᑐᑎᓪᓗ ᐅᖃᐅᓯᑐᖅᑲᕐᒥᓐᓂᒃ, ᐊᓪᓚᑦ ᑕᐃᒪ ᑎᑎᕋᕆᓯᖏᑦ ᑕᒪᒃᑯᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐱᑦᑕᖅᓯᒪᓪᓚᓗᐊᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᐊᒥᓱᓂᒃ ᐊᖅᑯᓂᒃ.

ᑕᒪᕐᒥᒃ, ᔪᒃᑲᓐᓂᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᐅᓪᓚᕐᓂᐅᑉ ᓄᓇᕕᐊᕐᒥ ᔪᒃᑕᖅᐸᓪᓕᐊᕗᖅ, ᐊᒥᓱᓪᓚᐃᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐊᓯᐅᔨᓗᑎᒃ ᐃᓅᔪᓐᓂᖅᓴᐃᑦ. ᐃᓚᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ, ᐊᑦᑕᓇᑦᑐᒦᑦᓚᓂᓕᖅᑐᑎᒃ. ᑕᓐᓇ ᓄᓇᕕᐊᖅ ᐃᓚᒥᔭᐅᕗᖅ ᖃᑦᑏᓐᓇᕈᓐᓄᑦ ᐃᓂᒥᔭᓄᑦ ᓯᓚᕐᔪᐊᕐᒥ ᑕᒪᐃᓐᓄᑲᓴᒃ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ. ᓱᒋᐊᓐᖏᒃᑯᑦᑕ, ᑳᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐊᓯᐅᑐᐃᓐᓇᓱᐊᖃᓕᖅᑐᑦ.

ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᖅ ᖃᓄᐃᓕᖓᓕᕐᓂᖏᓐᓂᒃ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐊᒻᒪ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ

ᑲᓇᑕᓕᒫᒥ ᐊᒻᒪ ᓯᓚᕐᔪᐊᓕᒫᒥ ᐃᓱᒪᒋᓪᓗᒋᑦ, ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᓴᓐᖏᔪᐊᓘᕗᖅ ᐅᖃᐅᓯᐅᓪᓗᓂ, ᖃᓂᒋᔭᖓᓂ 6.6 ᒥᓕᐊᓐ ᑲᓇᑕᒥᐅᑦ ᐅᓂᒃᑳᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᐅᐃᕖᑎᑐᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᖅᑲᕐᓂᖅᑐᑎᒃ ᐊᒻᒪ ᖃᓂᒋᔭᖓᓂ 105 ᒥᓕᐊᓐ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᐸᑦ ᓯᓚᕐᔪᐊᓕᒫᒥ. ᓄᓇᕐᔪᐊᕐᒥ, ᐅᖓᑖᓂ 3000 ᑖᓂᒥᐅᑦ ᐅᖃᐅᓰᖕᖑᓂᖅᓯᒪᕗᑦ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐅᖃᖅᑎᖅᑲᕈᓐᓇᑎᐊᖅᑐᑎᒃ.

— ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᐅᐃᕚᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᓱᐅᕗᖅ ᖃᓂᒋᔭᓂ ᐊᒥᓱᑎᒋᓂᖅᑲᖅᑐᓄᑦ 900 ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥᐅᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᖏᕐᖏ ᐅᖃᐅᓯᓪᓚᑦᑖᓱᐅᓪᓗᓂ 350-ᑐᐃᓈᕐᓄᑦ ᑖᓂᒥᐅᑦ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᓵᖅᑭᑦᑕᐅᕗᑦ ᖃᓂᒋᔭᖕᖑᓂ 61ᐳᓴᑦ ᐅᖃᐅᓯᓪᓗᐊᑕᖅᑲᖅᑐᑦ ᐅᐃᕚᑦ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐃᓕᕐᓯᒪᓂᖕᒋᓐᓄᑦ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᒥᒃ ᐊᖏᕐᖏ ᑖᒃᑯᐊ ᐊᒥᓲᓂᖕᒋᑦ ᖁᑦᑎᑦᑐᕚᔾᔭᐊᖑᓗᐃᑦ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐃᓕᖅᐸᑦᑐᑦ.

ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᐃᕚᑦ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐃᓕᖅᐸᓪᓚᐊᕗᑦ ᐃᓕᕐᓂᖅᓴᐅᕆᓪᓚᖅᑐᑎᒃ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᒥᒃ, ᖁᕝᕙᑎᑦᑎᕙᓪᓚᐊᓪᓗᑎᒃ ᓱᒃᑲᑦᑐᒥᒃ ᐃᓕᖅᑕᐅᓂᖕᖏᓂᒃ ᑕᒪᐃᑎᒍᓕᒫᖅ ᐃᓅᓯᕐᒥ. ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ ᓴᓐᖏᓂᖅᐹᖑᓕᖅᓯᒪᕗᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ, 34 ᑕᓴᓐ ᐊᒥᓲᑎᒋᓂᖅᑲᖅᑐᑦ ᐃᓄᖕᒋᓐᓂ 40 ᑕᓴᓐᓂ ᐃᓕᖅᐸᓪᓚᖅᑐᑎᒃ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᒥᒃ ᐊᖏᕐᖏ ᐅᖃᐅᓯᑖᕆᓪᓗᒍ.

5. ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᓂᖅ ᐱᔭᕐᓯᐅᔭᓐᓇᖅᑐᓂᒃ ᐃᓕᖅᑕᐅᕗᓪᓚᑎᓐᓇᓱᐊᕐᓗᒍ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᐳᑦ

ᑕᒪᐃᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᐳᑦ (ᐊᓯᖕᒋᑦ ᖃᓪᓗᓈᑎᑑᑉ) ᐃᓕᖅᑕᐅᔭᓐᓂᐸᓪᓚᐊᑎᓪᓗᒋᑦ, ᓱᓇᓱᐊᕈᓐᓇᖅᐱᑦ ᐃᓗᐅᖅᓯᒪᓐᖏᑦᑎᓐᓂᒃ? ᐊᒻᒪ ᓱᒪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅ ᐃᓕᖅᑕᐅᔭᓐᓂᐸᓪᓚᐊᖕᒋᓐᓇᖅᐸ ᐱᑦᑲᖅᑯᐊᑎᓪᓗᒍ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒡᒐᖅ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓕᖅᑐᖅ ᑐᓴᖅᓴᓕᕆᓂᕐᒥᒃ? ᑭᐅᓇᓱᐊᕐᓗᒋᑦ ᑖᒃᑯᐊ ᐊᐱᖅᑯᑎᑦ, ᑕᐃᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔪᖅᓚᖕᒍᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᖃᒥᖅᑯᓗᖅᐳᑦ ᑕᒪᐅᔭᓂᒃ ᑐᓴᐅᒪᔾᔭᑎᒃᓴᓂᒃ ᐱᔭᑎᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐃᓕᖅᐹᓪᓕᖅᑕᐅᓂᖕᖓᓄ ᐃᓱᒪᒋᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᓕᕆᔾᔭᕐᓂᒃ.

ᑐᑭᓯᐅᒪᓂᖅ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐃᓕᖅᑳᓪᓚᖅᑕᐅᓂᖕᖓᓂᒃ

ᑕᐃᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔪᖅᓚᑦ ᐃᓕᓐᓂᐅᖅᐳᑦ ᐱᑦᑲᓐᖏᓐᓂᕆᔭᖕᖓᓂᒃ ᐱᔭᕆᐊᑭᑦᑐᓂᒃ ᑭᐅᔾᔭᑎᓂᒃ ᑕᒃᑯᓄᖕᖓ ᐊᑲᐅᓐᖏᓕᐅᕈᑎᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐃᓕᖅᓂᐅᑉ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᐃᓚᖕᒐᑦ ᓯᕗᓪᓕᖅᐹᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᒻᒪᕆᐅᓂᖅᐹᑦ ᐱᓇᓱᐊᕆᐊᓕᕆᑦ ᐅᑎᕆᐊᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᕐᓗᓂ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐃᓕᕐᓂᖏᒃ ᑕᓐᓇᐅᕗᖅ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᓂᖅ. ᓱᕐᕋᐅᑎᓂᓪᓚᒃ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᓂᖅ ᒪᓕᒃᓯᒪᕗᖅ ᑕᑉᐸᓗᒥᒃ ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᖁᕝᕙᖅᐸᓪᓚᐊᓯᒪᓂᕐᓂᒃ:

- ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᐃᑲᔪᖅᓯᕐᓂᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᐃᑐᐊᒍᕐᓂᒃ ᒪᓕᒃᓯᒪᔪᓂᒃ ᐃᓕᓴᓂᕐᒥᒃ ᐃᓖᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᑕᒪᐃᓐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔭᓐᓇᐅᑎᓂᒃ
- ᑎᑎᖅᑭᑎᖅᑲᕐᓂᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᑎᐊᖅᑐᑦ ᐅᖃᓲᑦ ᐱᑦᑲᕐᓂᖕᒋᓐᓂ
- ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓗᓂ ᐅᖃᐅᓯᓕᐅᕐᓂᕐᒥᒃ ᑖᓐᓇ ᐅᖃᐅᓯᖅ ᐊᖑᒪᑦᑎᔭᓐᓇᖁᓪᓗᒍ ᐊᓯᑮᑕᐅᔭᓂᒃ ᐊᐅᓚᑦᑎᓂᕐᔫᑦ, ᓴᓇᔾᔭᑎᓄᑦ ᐃᓕᓯᒪᔪᓇᐃᓗᔭᓄᑦ, ᐊᒻᒪ ᑰᓇᐅᔭᓕᐅᕈᑎᓄᑦ
- ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓚᑦᑖᖅᑐᓂ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑎᑦᑎᓗᓂ ᐸᓇᓯᐊᕈᑎᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᔪᑦᑎᖅᑐᑎᓂᒃ ᓴᓐᖓᑦᑎᒋᐊᖅᑎᑦᔭᑕᐅᔭᓂᒃ ᖃᐅᑕᒫᑦ ᐃᓕᖅᑕᐅᓐᓂᖕᖓᓄᑦ ᑖᒃᓯᒪ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ, ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᐊᖏᕐᖏ
- ᕿᒥᕐᕈᕙᓪᓗᒍ ᐊᒻᒪ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᐸᓪᓗᒍ ᑖᓐᓇ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᔭᑎ ᓱᖅᑯᓯᐅᑎᑎᓚᓱᐊᕐᓗᒍ.

ᖃᓄᐃᑦᑑᓕᕐᓂᖕᒋᑦ ᑕᒪᑐᒪ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᓇᓗᓇᐃᕈᑕᐅᕗᖅ ᖃᓄᐃᑦᑐᓂᒃ ᓱᓕᓂᐊᖅᑐᒃᓴᐅᒻᒪᖔᑦ. ᐆᑦᑐᕐᑎᒋᓗᒍ, ᐱᑦᑲᖅᐸᑦ ᖃᑎᓐᓇᕈᓐᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᑎᐊᖅᑐᓂᒃ, ᑕᐃᒪ ᑎᑎᖅᑭᑎᖅᑲᕐᓂᖅ ᑳᓯᒥᖕᖓ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᒻᒪᕆᐅᓂᖅᐹᖑᕗᖅ.

– ᑖᓇ ᐅᖃᐅᓯᖅ ᓴᓐᓂᕐᔪᓕᐅᑉᐸᑦ ᓱᓕ, ᑕᐃᒪ ᐱᓇᓱᐊᖅᑐᖅᑲᖅᑐᒃᓴᐅᕗᖅ ᑲᔪᓯᑎᑕᓱᐊᕐᓗᒍ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖓ ᓇᒥᑐᐃᓐᓇᑦᑎᐊᖅ ᓄᓇᓕᓐᓂ - ᐊᖏᕐᕋᒥ, ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᒻᒥ, ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᒻᒥ.

ᓄᓇᓕᕐᔪᐊᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ ᐊᑐᖃᑦᑕᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᔾᔨᒌᓐᖏᑦᑐᓂᒃ ᐱᓕᕆᔾᔪᓯᓂᒃ ᓴᐳᔾᔨᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᕙᓪᓕᑎᑦᑎᓯᒪᓱᐊᕐᓂᕐᒧᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᔪᓐᓃᖅᐸᓪᓕᐊᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ. ᐆᑦᑐᕋᐅᑎᒋᓗᒋᑦ:

- ᒪᐅᓇᑦ ᓂᐅ ᓰᓚᓐᒥ ᐱᕆᐊᓚᐅᖅᓯᒪᔪᑦ 'ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐱᕆᐊᓐᖑᐊᖅᕕᑦ', ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐃᓕᓐᓂᐊᓖᓯᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᖏᔪᖅᑳᖑᕆᑦ ᐃᓕᒍᓐᓇᖅᑎᑕᐅᓗᑎᒃ ᑖᒃᓯᒥᖓ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐃᑲᔪᖅᓯᖅᑎᓂᑦ ᐃᓄᑐᖃᕐᓂᑦ ᓄᓇᓕᓐᓃᑦᑐᓂ ᐅᖃᐅᓯᓕᕆᕕᓐᓂ
- ᕼᐊᕚᐃᒥᐅᑦ ᐊᑐᓚᐅᖅᓯᒪᔪᑦ ᒧᒥᕈᓯᑐᖅᑲᕐᒥᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓐᓂᕆᐅᓯᕐᒥᓂᒃ ᐱᕆᐊᕈᑕᐅᑎᑦᑐᒥᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᕚᓪᓕᑎᑦᑎᓇᓱᐊᕐᓂᕐᒧᑦ
- ᓈᕙᕼᐅᒃᑯᑦ ᐊᐅᓪᓚᑦᑕᓚᐅᖅᓯᒪᔪᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᒻᒥᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᑕᖅᑐᑎᒃ ᐅᖅᑲᓇᐅᖅᓴᓂᕐᒧᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᕆᑎᓂᒃ
- ᓵᒥᒃᑯᑦ ᓯᑳᓐᑎᓇᐃᕕᐊᒥ ᐱᕆᐊᖅᑎᑕᐅᓚᐅᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐃᓂᑐᖅᑲᕐᓂᖓᓂᒃ ᐊᔾᔨᐅᖏᓐᓂᓕᓐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓄᑦ ᐱᑦᖃᓕᖅᑐᑎᒃ
- ᕕᐅᔅᑯᑦ ᑯᐃᑉ ᓄᓇᖓᓂ ᐱᕆᐊᖅᑎᑕᐅᓚᐅᖅᓯᒪᔪᑦ ᐱᔪᓐᓇᑎᐊᖅᑐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᑲᑎᒪᔨᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑦᑎᓪᓚᑦᑖᖅᑲᑦᑕᖅᑐᑎᒃ ᑖᒃᓯᒥᖓ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᖏᕐᕋᒥ, ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᒻᒥ, ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᒻᒥ
- ᑯᐸᐃᒃ ᐋᖅᑭᒃᑕᐅᑎᑦᑎᓯᒪᒐᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᒪᓕᒐᕐᓂᒃ, ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑦᑎᔪᓂᒃ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᓐᓂᒃ ᓇᒥᓖᖅ ᐃᓘᖅᑲᑎᒌᑎᒍᑦ.

ᑲᓇᑕᐅᑉ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᖏᑦ ᐊᒃᓱᕈᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᒥᓱᓄᑦ ᐊᕌᒍᓄᑦ ᖃᐅᔨᓇᓱᐊᖅᑐᑎᒃ ᓱᕐᖁᐃᑎᓂᓕᓐᓂᒃ ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᕚᓪᓕᑎᓐᓇᓱᐊᖅᑐᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᒥᓐᓂᒃ. ᒪᕐᕉᒃ ᐱᓪᒪᕆᐅᔪᒃ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕆᓃᒃ - ᑐᑭᐊᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ ᐱᑦᑎᐊᖅᑕᐅᓂᖏᓐᓄᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᑐᒥᓂᑦ (1990) ᐊᒻᒪ ᑐᑭᓂᐊᓄᑦ ᓴᖅᑭᑲᓐᓂᕐᓂᖏᓐᓄᑦ ᓄᓇᖃᖅᑐᑐᖅᑲᐃᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑕ (19941) - ᐃᓯᒪᑖᕈᑕᐅᓚᐅᖅᓯᒪᕗᒃ ᑕᒪᓐᓇ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᖅᑳᖅᑕᐅᓂᖓ ᐃᓚᖃᖅᑐᒃᓴᐅᓂᖓᓂᒃ ᐅᑯᓂᖓ:

- ᐃᓕᓴᓇᔪᐅᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᐃᑲᔪᖅᓯᓂᖅ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᒪᓕᒐᖅᑎᒍᑦᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐊᒐᖅᑎᒍᑦ
- ᐃᑲᔪᖅᓯᖅᑐᓪᓚᑖᖅᓂᖅ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᑐᒥᓂᑦ ᒐᕙᒪᖏᓐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᒍᔾᔨᔾᔨᖏᓐᓄᑦ
- ᓄᓇᓕᓐᓂᑦᑐᑦ ᐊᐅᓚᑦᑐᒍᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᓕᕆᔾᔪᑎᑦ
- ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐃᓚᒥᔅᐅᓪᓚᓂᓪᓗᑎᒃ ᒪᒥᓴᐃᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓂᒍᖅᑎᑕᓱᐊᖅᑕᐅᑎᓪᓗᒋᑦ ᓈᒻᒪᕆᓐᓂᖅᑲᖅᑐᑦ ᐃᓯᒪᒋᔅᐅᔪᑦ ᓴᖅᑭᖅᓯᒪᔪᑦ ᓯᕗᓂᑦᑎᓂ ᐊᑭᖅᑯᖅᑐᖅᑕᐅᓂᕐᖏᓐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ
- ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖕᒥᒍᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᓂᖅ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᓐᓂ
- ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᓂᖅ
- ᑑᒐᓂᖅ ᑭᖑᕚᕆᓂᒃ ᐱᔪᓐᓇᖅᓯᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐊᖏᕐᕋᒥ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᓕᓐᓂ.

ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ

ᑕᒪᐃᑕ ᓄᓇᓕᕐᔪᐊᖅ ᐅᐸᕗᓗᓐᓂᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ ᑲᔪᓯᑎᐊᕐᓂᖅᑲᓚᒃᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᖅᑳᖅᑕᐅᓂᖓᓄᑦ ᐊᑐᖃᑦᑕᖅᓯᒪᔪᑦ ᓴᐳᔾᔪᔾᔪᑎᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᑲᔪᖅᓯᓂᖅᑲᖅᑐᒥᒃ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ. ᑲᓇᑕᒥ, ᑖᒃᑯᐊ ᐅᐃᕕᑎᑐᑦ ᐊᒻᒪ ᖃᑦᑐᓈᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᒃ ᓴᐳᔾᔭᐅᓯᒪᕗᒃ ᑲᓇᑕᐅᑉ ᐱᖁᔭᖅᔪᐊᖓᒍᑦ (1982) ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓴᓇᔪᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᒃᑯᑦ (1985) ᑲᓇᑕᒥ. ᑕᐃᒪᓕ ᑕᐃᓐᓇ ᑲᓇᑕᐅᑉ ᐱᖁᔭᖅᔪᐊᖓ ᐃᓕᓴᖅᓯᓯᒪᓪᓚᑯᐊᖅᑎᓪᓗᒍᑦᑕᐅᖅ ᑕᐃᒪᓐᖓᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓪᓚᐃᑦ ᐊᖏᖅᑲᑎᒌᒍᑎᖏᑎᒍᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᖏᑦ, ᐃᓚᒥᔭᐅᑐᐃᓐᓇᓂᐊᖅᑲᖅᐳᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᑦ, ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᑦ

— ᓇᓗᓇᐃᖅᑕᐅᓯᒪᒻᒪᕆᙵᕆᒻᒪᑕ. ᑕᐃᒪᙵᓚᑦ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᑕᐅᑐᐃᓐᓇᕆᐊᖃᕐᓂᖅᓴᐅᒐᑦ ᓇᒻᒥᓂᖅ ᑲᕙᒪᖅᑲᕐᓂᕐᒧᑦ ᐊᖏᖅᑎᕆᒍᑎᑎᒍᑦ.

ᐊᒥᓱᑦ ᖃᓪᓗᓈᑦ ᓄᓇᕗᓐᓂ ᐊᕙᑦᑐᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ ᐱᖃᖅᐳᑦ ᓇᒻᒥᓂᕆᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ, ᐱᔾᔪᑎᖃᓗᐊᖅᑐᓂᒃ ᐅᐃᕖᑎᑐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᒥᒃ. ᑳᓇ ᒪᓕᒐᖅ ᐊᔾᔨᒌᙱᓐᓂᖅᑲᖅᐳᖅ. ᓯᓚᑦᑕᐅᖅ, ᑯᐸᐃᒃ ᐃᓕᓴᖅᓯᓯᒪᒐᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᐋᖅᑭᐅᒪᓕᑎᑦᑎᔪᓐᓇᕐᒧᑎᒃ ᓇᒻᒥᓂᖅ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᐱᖓᓱᑦ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ ᐊᕕᖅᑐᖅᓯᒪᓃᑦ ᒪᓕᒐᖅᐳᑦ ᓴᐳᔾᔨᓂᕐᒧᑦ, ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᐱᐅᓯᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ. ᓄᓇᕗᑦ ᒫᓐᓇᓕ ᕿᒥᕐᕈᕙ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᒪᓕᒐᕐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓴᙱᓕᑦᑎᕆᐊᖅᑎᑦᑎᑕᐃᓐᓇᓄᐊᖅᐳᖅ ᑕᒪᒃᐱᓐᓂᒃ. ᑕᐃᓐᓇ ᓄᓇᑦᓯᐊᒥ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᒫᓐᓇ ᐃᓚᒋᔭᐅᒐᖅ ᓴᙱᓂᖅᐸᐅᔪᓄᑦ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᓂᖓᓂ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᓂ.

ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ ᓄᓇᑦᓯᐊᒥ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐹᓕᖅᑕᐅᓂᖓᓄᑦ ᐋᖅᑭᓱᐃᔾᔪᑎᒥᒃ

ᐊᖅᑯᑎᒥᓪᓗᒋᑦ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᓂ ᐊᒻᒪ ᑐᓴᐊᕐᓂᓂ, ᑕᐃᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖅᑖᙳᖃᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᓚᐅᖅᐳᑦ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᓂᖅᐸᐅᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐹᓕᖅᑕᐅᓂᖓᓄᑦ ᐱᔾᔪᓯᕐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᑲᑎᑎᖅᑐᒥᑦ ᑳᒃᑯᐊ ᐋᖅᑭᓱᐃᔾᔪᑎᒧᑦ 9-ᙳᓪᓗᑎᒃ ᐱᒻᒪᕆᐅᔪᑦ ᐃᓚᒃᑯᓯᖏᑦ: ᒪᓕᒐᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐊᒐᖅ, ᐊᐅᓚᑦᑎᓂᖅ, ᑮᓇᐅᔭᖅᑎᑕᐅᓂᖓ, ᐱᕈᑦᑎᖅᑐᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᑦ, ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᒃᓴᑦ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ, ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ, ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᖅ, ᓴᖅᑮᔭᖅᑎᑦᑎᓂᖅ, ᐊᒻᒪ ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᓴᓇᔾᔪᑎᑦ ᐃᓕᓯᒪᔭᕆᐊᑐᔪᑦ. ᑳᓇ ᐋᖅᑭᓱᐃᔾᔪᑎ ᐅᖃᖅᓯᒪᒐᑦ ᐅᑯᐊ ᓯᓚᑎᔭᑎᐊᖅᑲᓂᖃᐃᓪᓗᓂ ᐊᑐᓂᑦ ᐅᑯᓇᓂ 9-ᙳᔪᓂ ᐃᓚᒃᑯᖅᑐᓂ.

ᐃ. ᒪᓕᒐᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐊᒐᖅ: ᓱᖁᑎᓂᓕᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐹᓕᖅᑕᐅᓂᖓ ᐃᓕᖅᑯᓯᐅᒐᔪᒃᑐᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ ᐃᓚᒃᓯᔪᒥᒃ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᖏᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᑎᒌᑦ ᐱᔪᓐᓇᖅᑐᑎᒃ ᐃᓕᖕᒐᑐᑦ ᐃᓕᖅᑯᓯᒃᑯᑦ ᐃᒻᒥᒍᕐᓂᕐᒥᒃ, ᐱᑐᐊᖅᑐᒥᒃ ᐃᑐᐊᓂ ᓄᓇᒥᔭᑐᖅᑲᙵᕆᑦᑕ. ᑳᓇ ᒪᓕᒐᖅ ᓴᙱᓂᖅᑲᓂᐊᖅᐳᖅ ᑲᒪᒋᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᙵᑦ ᐱᒍᔾᔨᔾᔨᑦ ᐱᑕᖅᑎᑦᑎᖅᑯᑦᓗᒋᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐱᔾᔪᑎᖁᑎᓂᒃ. ᑳᓇ ᒪᓕᒐᖅ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᒪᑦᑎᐊᕆᐊᖅᐳᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓂᒃ, ᐱᑕᖅᑎᑦᑎᓗᓂ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᑲᒪᒋᔭᕆᐊᖅᑕᐅᔪᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᒪᓕᒃᑕᐅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᖃᕐᓗᓂ ᐊᒻᒪ ᐋᖅᑭᒋᐊᕈᑎᓂᒃ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᑦ ᓯᖁᑎᑕᒥᓂᐅᑎᓪᓗᒋᑦ. ᐱᒻᒪᕆᐅᓗᐊᕆᑦ, ᒪᓕᒐᖅ ᐱᑕᖅᑎᑦᑕᐅᑎᑦᑎᔭᕆᐊᖅᐳᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓂᒃ ᐃᑐᐊᓂ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔪᑎᑉ. ᑭᙵᒧᑦᑕᖅᐸᒥ, ᓱᖁᑎᓂᓕᒃ ᒪᓕᒐᖅ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᒋᔭᐅᔪᖅ ᖃᓄᐃᑦᑐᐃᓐᓇᕐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᑲᑎᒪᔨᓂᒃ ᓴᖅᑮᔭᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᖃᕐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᒥᐊᓂᖅᓯᓗᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐹᓕᖅᑕᐅᓂᖓᓄᑦ ᐱᓕᕆᐊᖑᓇᓱᒃᑐᓂᒃ.

ᐱ. ᐊᐅᓚᑦᑎᓂᖅ: ᓱᖁᑎᓂᓕᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐹᓕᖅᑕᐅᓂᖓ ᐱᑕᖅᑲᓐᓂᐊᖅᐳᖅ ᐊᐅᓚᑦᑎᐊᕐᓂᕐᒥᒃ, ᐃᓱᓕᐅᕈᑎᖃᕐᓂᖅ ᒪᓕᒃᑎᑕᐅᓗᓂ ᐊᑐᐊᒐᕐᒥᒃ. ᐊᑦᑐᖅᑕᐅᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ ᐃᓕᖕᒐᐅᔭᓐᓂᐊᖅᐳᑦ ᐃᓱᓕᐅᕈᑎᖃᕐᓂᕐᒧᑦ. ᐊᑕᐅᓰᓐᓇᓕᙵᕆᑦᑐᖅ ᐸᓇᐃᖅᓯᓂᖅ ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᒃᑯᑦ ᒪᓕᒃᓯᒪᓗᓂ ᓯᓚᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐃᓕᖕᒐᔪᓂᒃ ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᒃᑯᓂᒃ. ᐊᑐᓕᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᐃᓕᖅᑯᓯᐅᒐᔪᒃᑐᖅ ᑲᔪᓯᕙᓪᓕᐊᖏᓐᓇᖅᑐᒥᒃ ᒥᐊᓂᖅᓯᓂᕐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᓴᐃᓂᕐᒥᒃ.

ᑎ. ᑮᓇᐅᔭᖅᑎᑕᐅᓂᖓ: ᐱᒋᐊᙵᓕᓂᕐᒧᑦ ᑮᓇᐅᔭᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᓂᒃ ᑐᓂᔪᖅᑲᓐᓂᐊᖅᐳᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐃᓕᖕᒐᔪᓄᑦ ᓯᓚᓐᓂᐊᖑᔪᓄᑦ ᐸᓇᓯᐊᕈᑎᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᕈᑦᑎᖅᑐᑎᒃᑯᑦ ᐱᓴᐅᓴᓐᓂᐊᖅᐳᑦ ᐱᓴᐅᖁᑦᑐᑦ. ᓯᓚᑦᑕᐅᖅ, ᑲᒪᒋᔭᑦ

— ᐱᓕᕆᖃᑎᖃᕈᓐᓇᖅᐳᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓂᒃ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓇᓱᓪᓗᑎᒃ ᐊᔾᔨᐅᖏᓐᓂᓕᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑎᔾᔪᑎᓂᒃ, ᐱᔭᓇᐊᖃᓕᕐᑫᐃᑉᐸᑕ. ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᖃᓄᑐᐃᓐᓈᕐᔫᒥᔪᒃᓴᐅᕗᖅ ᐊᒻᒪ ᒪᑭᑦᑎᐊᕐᓗᓂ ᐃᓚᐅᒥᔪᐅᔪᓐᓇᖁᑦᑐᓂᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᑕᐅᓯᓐᓇᓕᖁᑦᑐᒥᑦ ᐱᓕᕆᔾᔪᑕᐅᔪᑦ.

ᑭ. ᐱᕈᑦᑎᕈᐅᑎᓂᒃ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓂᖅ: ᑕᒪᐅᓕᖕᒐᔪᑦ ᐱᕈᑦᑎᕈᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᔪᓐᓇᖅᐳᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᓗᑎᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᖃᑦᑏᓐᓇᐅᓂᖅᓴᓄᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑕᐅᔪᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᒥᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᓄᑦ, ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᐃᓗᐊᓂ ᐅᖃᐅᓰᑦ ᐊᕙᑦᑐᖅᓯᒪᕙᖕᖏᓐᓂ. ᑖᒃᑯᐊ ᐱᕈᑦᑎᕈᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᔪᒃᓴᐅᕗᑦ ᐊᓪᓚᑦ ᐃᑲᔪᖅᑕᐅᔪᑦ ᒪᕐᕉᓐᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᖁᐊᖅᑎᑦᑐᓄᑦ.

ᒋ. ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᒃᓴᓂᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ: ᓱᕐᕋᐅᑎᓂᓕᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐹᓕᖅᑕᐅᓂᖓ ᐱᑕᖃᓇᐊᖅᐳᖅ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓭᓇᔪᐅᔪᑎᓖᓐᓂᒃ ᑐᓵᕐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᐃᕐᓂᒃ. ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᕐᓂᖅ ᐱᑕᖃᖅᑎᑕᐅᔪᓇᐊᖅᐳᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᑕᓗᓂ ᐊᑐᕐᓂᖃᖅᑐᓄᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓄᑦ. ᐊᐃᑉᐱᐅᑎᔪᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᕐᓂᖅ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᔪᒃᓴᐅᕗᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᖏᑦᑐᓄᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᕈᑦᑐᓄᑦ ᐱᕈᑦᑎᕈᐅᑎᓂᒃ ᓇᓕᐊᓐᓄᓪᓚᑦᑖᖅ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓄᑦ.

ᒥ. ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ: ᑲᔪᓯᕙᓪᓕᐊᖕᒥᓐᓇᖅᑐᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ ᐊᐅᓚᑎᑕᐅᔪᓇᐊᖅᐳᖅ. ᑖᓐᓇ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᖅᑲᕐᓂᖅ ᐃᓚᖅᑫᔪᓯᓐᓇᒍᒐᓗᐊᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᑎᑎᕿᕈᑎᖃᕐᓂᕐᒥᒃ, ᐃᓚᒋᔭᐅᓪᓗᑎᒃ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖏᑦ ᐱᔪᔪᓯᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᓂᒃᑳᑦ, ᐊᑐᐃᓐᓇᕈᑕᐅᓂᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᑐᑭᓕᐅᕆᔾᔪᑎᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᑦ ᐱᔪᑎᒃᓴᑦ ᐱᖁᑎᑦ, ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᓕᐅᕐᓂᕐᒥᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ. ᐃᓚᖃᕐᓇᓄᖁᖅ ᓄᓇᖕᒍᐊᓕᐅᖅᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᐱᔪᓯᑐᖅᑲᒃᑯᑦ ᓄᓇᐃᑦ ᐊᑎᖏᑦᑕ. ᐃᓄᑐᖃᐃᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᖃᐅᔨᒪᔨᑕᐃᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᔪᓐᓇᖅᐳᑦ ᑕᒪᐃᑎᒍᑦ ᑕᒪᒃᑯᑎᒎᓇ ᓯᓚᓇᐊᖕᒍᔪᑎᒍᑦ.

ᓂ. ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᖅ: ᐊᑦᑕᓇᖅᑐᒦᓕᖅᑐᑦ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᖏᓐᓂᖅᓴᐃᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐃᓚᒋᔭᐅᔪᓇᐊᖅᐳᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔾᔪᑎᒃᑯᑦ. ᐃᓚᒋᔭᐅᔪᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᖃᑦᑏᓐᓇᐅᓂᖅᓴᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓄᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᖃᖅᑐᒃᓴᐅᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᕐᒥᒃ ᐱᒋᐊᕐᓗᑎᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᓖᓯᔪᓂᑦ ᑎᑭᐅᒪᓗᑎᒃ ᖁᑦᑎᓂᖅᓴᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᓐᓄᑦ, ᐱᑕᖃᕐᓗᓂ ᐱᐅᔪᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕈᑎᒃᓴᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓈᒪᑦᑐᓂᒃ ᐱᔪᑎᒃᓴᓂᒃ. ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᖅ ᐃᓚᖃᖅᑐᒃᓴᐅᕗᖅ ᐊᔾᔨᐅᖏᑦᑐᓂᒃ ᐱᓕᕆᔾᔪᓯᓂᒃ, ᐃᓚᒋᔭᐅᓪᓗᑎᒃ ᓯᕗᓪᓕᖅᐹᖅ ᐅᖃᐅᓯᖅ, ᐊᐃᑉᐱᐅᑎᔪᖅ ᐅᖃᐅᓯᖅ, ᐊᓯᐊᓂᒃ ᐊᑐᕐᓗᓂ ᐊᒻᒪ ᒪᕐᕉᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖃᕐᓗᓂ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᖅ. ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᕐᓂᖅ ᐱᑕᖃᖅᑎᑕᐅᔪᓇᐊᖅᐳᖅ ᐊᖏᔪᖅᑳᓄᑦ, ᑕᒪᓐᓇ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᖅ ᐃᑲᔪᖅᓯᑕᐅᖁᓪᓗᒍ ᐊᖏᕐᕋᒥ, ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᕝᕕᒻᒥᓗ. ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᐃᔨᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᔨᑦ ᐱᖃᖅᐳᒃᓴᐅᕗᑦ ᓈᒪᑦᑐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᖅᓯᒪᓂᕐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᓇᓗᓇᐃᒃᑯᑕᖃᕐᓂᕐᒥᒃ.

ᓯ. ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑦᑎᓂᖅ: ᐊᑐᕐᓂᖃᕐᓂᖓ ᐊᑦᑕᓇᖅᑐᒦᓕᖅᑐᑉ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᖃᑦᑏᓐᓇᐅᓂᖅᓴᓄᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑕᐅᔪᑉ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᐅᑉ ᐱᐅᔫᓗᒍ ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑕᐅᔪᓇᐊᖅᐳᖅ ᓇᒥᑐᐃᓐᓇᑦᑎᐊᖅ ᐃᓅᖅᑲᑎᓄᑦ, ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᐃᓅᓯᒃᑐᓄᑦ. ᑕᐃᓐᓇ ᐅᖃᐅᓯᖅ ᐅᑦᓗᒥᒧᑦ ᐊᓐᖑᑎᑎᑕᐅᓇᓯᐊᖅᑐᒃᓴᐅᕗᖅ ᐊᑐᖅᑕᐅᔪᓐᓇᖁᓪᓗᒍ ᖃᓄᓖᖅ ᓯᔾᔭᓯᓖᑎᒍᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᖅᑭᔭᖅᑐᒃᓴᐅᕗᖅ ᓇᒥᑐᐃᓐᓇᑦᑎᐊᖅ ᓄᓇᓕᓐᓂ. ᐅᖃᖃᓐᓇᖅᑐᑦ ᓯᕗᓕᐅᕆᔪᒃᓴᐅᕗᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖓᓂᒃ ᑖᒃᓯᒪ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᓯᖁᑖᕐᓂᒃᑯᑦ ᑲᔪᖏᕐᓴᖅᓴᖅᑕᐅᔪᓇᐊᖅᐳᑦ ᕿᓐᖑᒐᓴᐅᖕᒐᓐᖏᓪᓗᑎᒃ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᑕᐸᓯᒃᑕᐅᖏᓪᓗᑎᒃ.

— ᓚ. ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᓴᓇᔾᔪᑎᑦ ᐃᓕᓯᒪᔭᕆᐊᑐᔪᑦ: ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᓴᓇᔾᔪᑎᑦ ᐃᓕᓯᒪᔭᕆᐊᑐᔪᑦ ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑦᑎᔭᕆᐊᖃᖅᐳᑦ ᑖᒃᓯᒥᖓ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐅᓪᓗᒥᐅᓕᖅᑐᖅ ᓱᔾᔪᓯᕐᓂ. ᐃᑲᔪᖅᓯᕐᓂᒃ ᓄᓇᓕᓐᓂ ᐊᐅᓚᑕᐅᔪᓂᒃ ᓈᓚᐅᑎᒥᒃ, ᑕᓚᕖᓴᒥᒃ, ᑎᑎᖅᑲᓂᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᔪᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᓐᓂᒃ ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᔾᔪᑎᓂᒃ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᔪᖃᖅᐳᑦ. ᐱᓕᕆᐊᖑᓇᓱᒃᐳᑦ ᐊᑐᕐᓇᓕᖅᑎᑎᔾᔪᑕᐅᓇ ᐊᓯᖅᑐᒃᓴᐅᕗᑦ ᑖᒃᓯᒥᖓ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᖃᕆᓴᐅᔭᒃᑯᑦ ᑎᑎᕋᓂᕐᒧᑦ, ᐅᖃᓕᒫᓕᓚᐅᓂᕐᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖕᖑᐊᓕᐅᕈᑎᓄᑦ, ᐊᓯᖏᓄᓪᓗ. ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᐱᓕᒻᒪᓴᕐᓂᖅ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᓄᑦ ᐃᑲᔪᖅᓯᑕᐅᔪᒃᓴᐅᕗᖅ.

ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐸᓕᖅᑕᐅᓂᖓᓄᑦ ᐋᖅᑭᓱᐃᔾᔪᑎ ᐅᖃᖅᓯᒪᕗᖅ ᖃᐅᔨᒪᔭᐅᑦᑎᐊᕋᓱᐊᕐᓗᑎᒃ ᑕᒪᐃᑦ ᑖᒃᑯᐊ ᓯᓚᑐᓂᐅᔪᑦ, ᐊᒻᒪ ᑖᒃᑯᐊ ᓯᓚᑐᓂᐅᔪᑦ ᐃᓚᒋᔭᐅᔭᖏᐃᑉᐸᑕ ᐊᖏᓂᖅᓴᒧᑦ ᐱᓇᓱᐊᕐᓂᐊᓂᕐᒧᑦ ᐸᕐᓇᐃᕈᑎᒧᑦ, ᐊᑐᓕᖅᐸᓕᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᕐᓂᕐᒧᑦ ᐱᓕᕆᐊᖑᓇᓱᒃᐳᑦ ᑲᔪᓯᑦᑎᐊᖃᑦᑕᓂᖅᓴᐅᓂᐊᖅᐳᑦ.

6. ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᖅ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᒃᑯᑦ: ᓱᕐᕋᐅᑎᕚ?

ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕋᓛᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐊᐱᕆᔭᓚᐅᖅᐳᑦ ᖃᐅᔨᒋᐊᖅᑯᔭᐅᓪᓗᑎᒃ ᐋᖅᑭᒃᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᓂᖏᑎᒍᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᓕᖅᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐊᒐᕐᓂᒃ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕋᓛᑦ ᐊᑐᖅᑕᓚᐅᖅᐳᑦ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐸᓕᖅᑕᐅᓂᖓᓄᑦ ᐋᖅᑭᓱᐃᔾᔪᑎᒥᒃ ᖁᓛᓂᑦᑐᒥᒃ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᒋᓪᓗᒍ ᑖᒃᓯᒧᖓ ᖃᐅᔨᓴᐃᓂᕐᒧᑦ. ᑖᒃᓯᒪᓇᓕ ᓇᐃᓪᓕᒋᐊᖅᓯᒪᔪᒥ, ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕋᓛᑦ ᖃᐅᔨᓯᒪᔭᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓯᒪᑖᖑᔪᑦ ᓴᖅᑭᑕᐅᓯᒪᕗᑦ ᐊᑖᓂ ᐱᖓᓱᑦ ᐊᒻᒍᖅᓯᒪᕕᐅᔪᑦ: ᒪᓕᒐᖅ, ᐊᐅᓚᑦᑎᓂᖅ, ᐊᒻᒪ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᐳᑦᑎᖃᐅᑎᓂᒃ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓂᖅ.

ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᖅ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ

ᑕᐃᓐᓇ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐊᒃᓯᐊᓗᒃ ᐊᑐᕐᓂᓕᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᒻᒪᕆᐅᓪᓗᓂ ᐃᓕᓴᖅᓯᓯᒪᓂᖓᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᓂᖓᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓂᒃ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ, ᐱᖃᑕᐅᓪᓗᓂ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᑖᓐᓇ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᓴᓐᖏᓐᓂᖅᑲᖅᑑᔭᕐᒪᑦ ᒪᑯᑎᒎᓇ:

- ᑐᑭᓕᐅᖅᑕᐅᓂᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᑦ
- ᐃᓕᓴᖅᓯᓂᖅ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᑲᒪᒋᔭᖅᑲᕆᐊᖃᖅᑕᐅᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᑎᒌᓄᑦ, ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐃᓗᐊᓂ ᓄᓇᒋᔭᖅᑲᖏᑦᑕ
- ᑲᒪᒋᔭᖅᑲᕆᐊᖅᑲᖅᓂᖅ ᑖᒃᓯᒎᓇ ᒪᓕᒐᒃᑯᑦ
- ᐃᓕᖕᒐᑎᑕᐅᓂᖕᒐ ᑖᓯᒪ ᒪᓕᒐᐅᑉ

ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᖅᓂᖕᒐ ᐊᓪᓚᕝᕕᐊᑕ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ ᑭᓪᓕᖅᑲᓇᕗᖅ. ᑖᓐᓇ ᑕᐃᒪᐃᑎᑕᐅᑐᐃᓐᓇᓇᐊᖅᐳᖅ ᐊᑕᐅᓯᐅᓐᖏᑦᑐᒥᒃ ᐱᔾᔪᑎᖅᑲᖅᓗᓂ. ᐃᓚᒋᔭᐅᓪᓗᓂᒃ ᓴᓐᖏᓕᑦᑐᒥᒃ ᑐᑭᓕᐅᖅᑕᐅᓯᒪᓂᖏᓐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᑦ ᐊᒻᒪ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ ᐱᔪᓐᓇᖅᓂᖏᓪᓚᑕ ᑭᓪᓕᖅᑲᖅᓂᖏᓐᓄᑦ ᐃᓗᐊᓂ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᐅᑉ. ᓯᓚᑦᑕᐅᖅ, ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᑦ ᑲᒪᒋᔭᖅᑲᕆᐊᖅᑲᑦᑕᖅᓯᒪᓐᖏᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ ᐊᑐᕐᑯᔭᖏᓐᓂᒃ. ᐱᒻᒪᕆᐅᑐᐊᕈᒍᖅ, ᒪᖅᑭᓕᖕᒐᔪᖅ 'ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ

— ᒥᐊᓂᖅᓯᕚᐅᓪᓗᓂ' ᐊᒻᒪ 'ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᓴᖅᑮᔭᖅᑎᑦᑎᕚᐅᓪᓗᓂ' ᐱᓕᕆᐊᖓ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ ᐊᖏᓗᐊᑐᐃᓐᓇᕆᐊᖃᕐᒪᑦ ᐊᓪᓚᕝᕕᒃ ᓱᕐᕋᐅᑎᓂᖃᕐᑯᓪᓗᒍ. ᑖᓐᓇ ᐱᓕᕆᐊᖓ ᐊᒻᒪ ᑲᒪᒋᔭᕆᐊᖃᖅᑕᖓ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ ᖃᐃᕙᒋᐊᖅᑕᐅᑲᓐᓂᕆᐊᖃᖅᐳᖅ. ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓂᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᑲᑎᒪᔩᑦ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐊᓯᖏᑦᑕ ᓴᖅᑮᔭᖅᑎᑦᑎᓂᖏᒃ ᐱᒍᒃᔨᔨᐅᑉ ᐃᓱᒪᒋᔭᐅᔭᕆᐊᖃᖅᐳᖅ.

ᑕᐃᒪᓕ ᑕᐃᓐᓇ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᒪᓕᒐᖅ (1995) ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᒐᓗᐊᖅᑎᓪᓗᒍ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᓯᕗᓪᓕᖅᐹᖑᓪᓗᓂ ᐊᒻᒪ ᐊᐃᑉᐱᐅᑎᓪᓗᓂ ᐅᖃᐅᓯᖕᒋᓐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᓂᕐᒥᒃ, ᑖᓐᓇ ᒪᓕᒐᖅ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᕗᖅ ᒪᓕᒃᑕᐅᔭᕆᐊᓕᓐᓂᒃ ᐱᓪᓗᒍ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᓕᕆᔾᔪᑎᐅᑉ. ᑖᒃᑯᐊ ᒪᓕᒃᑕᐅᔭᕆᐊᓖᑦ ᑭᓪᓕᖃᐅᑕᐅᓗᐊᑐᐃᓐᓇᕆᐊᖃᕐᒪᑕ - ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᑦ ᓖᓐᓇᒧᑦ ᑎᑭᑦᑐᒍ ᖃᑦᑏᓐᓇᐅᓯᒪᕗᑦ ᐊᒻᒪ ᓈᒻᒪᙱᒐᔪᑦᑐᑎᒃ.

ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᓇᒻᒥᓂᖅ ᒐᕙᒪᖃᕐᓂᕐᒧᑦ ᐊᖏᖃᑎᒌᒍᑎᖏᑦ ᓱᕐᕋᐅᑎᓂᐊᖅᐳᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᓗᑎᒃ ᒪᓕᒐᕐᔪᐊᑎᒍᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᕐᒧᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᖏᑦᑕ. ᑕᐃᓐᓇ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐊᑐᖅᓯᔾᔮᖏᓚᖅ ᑕᒪᒃᑯᓂᖓ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓂᒃ ᑭᓱᐊᓂ ᓱᖅᑯᓯᐅᑎᔪᓐᓇᖅᐳᖅ ᑖᒃᑯᓄᖓ ᐃᓕᓴᕆᔭᖃᕐᓂᒃᑯᑦ ᑕᒪᐃᑕ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᖁᑎᑦᑕ.

ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᖅ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐊᐅᓚᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ

ᑖᓐᓇ ᐱᔾᔪᑎᒋᓪᓗᒍ ᕿᒥᕐᕈᓂᖅ, ᐅᖃᐅᓯᖏᑉ ᐊᐅᓚᑦᑎᓂᖅ ᖃᐅᔨᒋᐊᖅᑕᐅᓚᐅᖅᐳᖅ ᒪᓕᒃᑐᒋᑦ ᑎᓴᒪᑦ ᐱᒻᒪᕆᐅᓂᖏᑦ ᐃᓖᒃᑯᕐᓃᑦ: ᐊᑐᐊᒐᖅ ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᑦ, ᐊᐅᓚᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐋᖅᑭᓱᖅᓯᒪᔭᐅᔪᑦ, ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᑲᒪᒋᔭᖃᕆᐊᖃᕐᓂᖅ, ᐊᒻᒪ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᓂᖅ.

ᐊᑐᐊᒐᐃᑦ ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᑦ

ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖕᒋᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐊᑐᐊᒐᖓᑦ ᐅᖃᖅᓯᒪᕗᖅ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᑭᒃᑐᐃᓐᓇᐃᑦ "ᐊᔪᕐᓇᖏᑉᐸᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᖃᖅᑎᑕᐅᔭᕆᐊᖃᕐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓂᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᒃᑯᑦ ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ." ᑕᐃᓐᓇ ᐊᑐᐊᒐᖅ ᑎᑎᖅᓯᕕᐅᓯᒪᒋᕗᖅ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᑲᑎᒪᔨᖕᒋᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᒍᒃᔨᔨᖕᒋᓐᓂᒃ ᒪᓕᒋᐊᖃᖅᑐᓂᒃ ᑖᒃᓯᒥᖕᒐ ᐊᑐᐊᒐᕐᒥᒃ. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖕᒐᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᑲᒪᒋᔭᖃᖅᐳᖅ ᐋᖅᑭᓱᐃᓂᕐᒥᒃ ᐊᑐᓕᖅᑎᑕᐅᓂᖓᑕ ᑖᒃᓯᒪ ᐊᑐᐊᒐᐅᑉ, ᐊᒻᒪ ᐃᓖᒃᑯᑦ ᒥᓂᔅᑕᐃᑦ ᑲᒪᒋᔭᖃᖅᐳᑦ ᐊᑐᓕᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒥᒃ ᐃᓗᐊᓂ ᒐᕙᒪᒃᑯᓐᓂ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖁᑎᒥᓐᓂ.

ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᑦ ᐅᖃᓕᒫᒐᐃᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᕗᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᓂᕐᒧᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓄᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᔪᒃᓴᓄᑦ ᓂᕆᐅᒋᔭᐅᔪᓄᑦ. ᑖᒃᑯᐊ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᔪᒃᓴᐅᕗᑦ ᓂᕈᐊᖅᑕᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᓇᔪᖅᑕᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᓪᓚᕝᕕᓐᓂᒃ ᓇᓕᐊᓐᓄᓪᓚᑦᑖᖅ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᔪᒧᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᖃᖅᓯᒪᒋᓪᓗᓂ ᑭᐳᑎᖅᑕᐅᓂᖓᓂᒃ, ᓴᖅᑮᔭᖅᑎᑕᐅᓂᖓᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᓇᓗᓇᐃᒃᑯᑕᖃᕐᓂᒃᑯᑦ ᐃᓱᒪᒋᔭᐅᔭᓂᒃ. ᑕᐃᒃᑯᐊ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᑦ ᐅᖃᖅᓯᒪᕗᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖏᑦ ᖃᐅᔨᒪᑎᑦᑎᔭᕆᐊᖃᕐᓂᖏᓐᓂᒃ ᑭᒃᑐᐃᓐᓇᕐᓂᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᓂᖏᓐᓂᒃ. ᖃᐅᔨᒪᑎᑦᑎᓂᖅ ᑭᒃᑐᐃᓐᓇᕐᓂᒃ ᒥᒃᓵᓄᑦ ᑖᒃᑯᐊ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᑕᐃᒍᖅᑕᐅᕙᖅ ᐃᒫᒃ 'ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓚᑦᑖᕐᓂᖅ'.

—

ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕋᓛᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᖃᐅᔨᓴᓚᐅᖅᐳᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐊᒥᓱᑦ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᒍᔾᔨᔾᔨᖏᑦ ᒪᓕᖏᓐᓂᖏᓐᓂᒃ ᐊᑐᐊᒐᕐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᓂᒃ ᑕᐃᒫᒃᓴᐃᓐᓇᓚᑐᑎᒃ. ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐋᖅᑭᐅᒪᑎᑦᑎᓯᒪᓐᖏᓚᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᔪᓐᓇᓂᖏᒃ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐱᔭᑦᑎᖁᐅᑎᓂᒃ ᑕᒪᐃᓐᓂ ᑎᒃᑯᐊᖅᑕᐅᓯᒪᔪᓂ. "ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓚᑦᑖᕐᓂᕐᒧᑦ" ᐱᓕᕆᔪᑦ ᐋᖅᑭᑦᑕᐅᓯᒪᐃᓐᓇᕐᓂᕈᓐᓇᕐᒥᒪᑕ. ᐱᑐᐊᖅᑐᒥᓪᓕ ᑕᐃᒪ, ᐃᒪᐃᑦᑑᔭᖅᐳᖅ ᑕᒪᕐᒥᒃᓴᒃ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖏᑦ ᒥᐊᓂᖅᓯᕗᓐᓇᕐᒥᓪᓗᑦ ᐃᓕᓐᖓᑎᑕᐅᓂᖓᓂᒃ ᑳᓯᒪ ᒪᓕᒐᐅᑉ, ᐊᑐᐊᒐᐅᓪᓗ, ᐅᕙᑦᑐᓐᓂᑦ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᑦ. ᖃᑦᑎᓐᓇᕈᑐᐃᑦ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖏᑦ ᐊᑐᓕᖅᑎᑦᑎᓂᖅᑐᑦ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎᖅᑲᖅᐳᑦ ᐱᔾᔪᑎᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᑎᒍ ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ ᐱᓯᑎᕆᔾᔪᑎᓂᒃ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓂᖅᑐᑦ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᕋᓛᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐃᓱᒪᓖᖅᓯᒪᕗᑦ ᑖᓐᓇ ᐊᑐᐊᒐᖅ ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᑦ ᓈᒻᒪᒋᑦᑕᓄᐊᖏᑕ ᐊᑐᓕᖅᑎᑕᐅᓂᖓᓄᑦ ᓈᒻᒪᓂᖅᑲᖅᑐᓂ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᓄᑦ ᒪᓕᒐᐅᑉ.

ᐋᓚᑎᓂᖅ ᐋᖅᑭᒍᖅᓯᒪᓂᖏᓐᓂᒃ

ᑲᒪᒋᔭᖃᕐᓇᖅᑲᖅᓂᖅ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᓄᑦ ᒪᓕᒐᖏᑦ ᐱᓯᒪᔭᐅᒐᔪᖅ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᓄᑦ ᒥᓂᔅᑕᐅᓐᖏᓐᓈᖅᑐᑦ, ᑕᒃᑯᑎᑕᓴᐃᓐᓇᖅ ᐊᓯᖏᑦᑐ ᒪᓕᒐᖅᑐᑦ. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᑲᒪᒋᔭᖃᕐᓂᖅᑲᖅᐳᖅ ᐊᑐᓕᖅᑎᑦᑎᓄᐊᒥᒃ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐊᑐᐊᒐᖓᓐᓂᒃ, ᑳᓯᒥᖓᐅᓐᓈᖅᑐᑦ ᒪᓕᒐᒥᒃ. ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᓄᑦ ᑲᒥᓴ ᐅᖃᐅᔾᔨᔨᓐᓈᖅᑐᑦ ᒐᕙᒪᒃᑯᓐᓂᒃ ᐱᑦᑐᒋᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑐᑦ ᐃᓕᖓᔪᑦ ᑭᓯᐊᓂ ᒪᓕᒃᑕᐅᑎᑦᑎᔾᔪᓇᖅᑐ. ᖃᐅᑕᒫᑦ ᑲᒪᒋᔭᖃᕐᓂᖅᑐ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑐᒃ ᐊᑐᓕᖅᑎᑦᑎᓂᖅᑐᒃ ᑕᐃᒪᐃᓐᓂᖓᓄᑦ ᐊᖑᖅᑕᐅᓯᒪᕗᖅ ᐊᒥᓱᓄᑦ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖏᓐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᒍᔾᔨᔾᔨᖏᓐᓄᑦ. ᐊᒥᓱᑦ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᒍᔾᔨᔾᔨᖏᑦ "ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑐᒃ ᐋᖅᑭᒃᓯᐃᔾᔪᖅᑲᖅᐳᑦ", ᑭᓯᐊᓂ ᑕᒪᐃᓐᓂᑲᓴ ᑖᒃᑯᐊ ᐱᓕᕆᐊᒃᓴᐅᔪᑦ ᐱᔭᕆᐊᑐᕙᓐᖏᓐᓇᕐᒥᓪᓗᑦ, ᐊᑦᓯᓗᑎᒃ ᐊᓯᐊᓄᑦ ᐃᓂᒃᓴᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᐊᑎᖑᓪᓗᓂ ᓯᕗᓪᓕᐅᔾᔭᒃᓴᐅᓂᖓ. ᐃᓗᐊᓂ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᑖᒃᑯᐊ ᐋᓚᑎᕐᐅᔪᑦ ᑕᒪᐃᓐᓂᑲᓴ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᑮᓇᐅᔭᖅᑲᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒥᓂᒃ, ᐅᖃᐅᓯᖅᑐᒃ ᑲᒪᒋᔭᖃᕐᓂᐅᔪᑦ ᓯᐊᒪᖅᑕᐅᓯᒪᕗᑦ ᓇᒥᑐᐃᓐᓇᑦᑎᐊᖅ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖏᓐᓂ ᐊᒻᒪ ᖃᓕᓐᖑᒍᓯᒪᔪᓯᐊᕈᑦᑐᓂᒃ. ᑖᓐᓇ ᐋᓚᑎᓂᖅ ᐋᖅᑭᒍᖅᓯᒪᓂᖓᒍᑦ ᐱᑦᑲᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᒋᕙᖅ ᑭᓪᓕᖅᑲᖅᑐᒥᒃ ᑲᒪᒋᔭᖃᕐᓂᖅᑐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᔭᕆᐊᑐᕙᑭᑦᑐᓕᐅᖅᑐ ᑲᑎᒪᔨᕋᓛᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᓄᑦ ᐸᓇᓯᐊᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᑲᑎᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐱᔾᔪᑎᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᓄᑦ ᐱᓯᑎᕆᔾᔪᑎᓂᒃ.

ᓱᖁᑎᖃᓕᒃ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐸᓕᖅᑕᐅᓂᖓ ᐃᓚᐅᓪᓚᑦᑖᖅᑯᓯᔾᔪᑎᓯᒪᔪᖅ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᑎᒋᓄᑦ ᐃᓱᓕᑦᑐᕈᑎᖅᑲᖅᑐᒃ. ᑕᒪᓐᓇ ᓖᓐᓇ ᐋᓚᑎᓂᐅᑉ ᐋᖅᑭᒍᖅᓯᒪᓂᖓ ᐱᑦᑲᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᒋᕙᖅ ᒥᑭᔪᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᕈᓐᓇᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᐃᓚᒋᔭᐅᓂᖅ ᑕᒃᑯᓄᖓ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᑎᒋᓄᑦ.

ᐸᓇᐃᖅᓯᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᑲᒪᒋᔭᖃᕐᓂᖅ

ᐊᑕᐅᓯᕐᓇᓕᖓᓐᖏᑦᑐᒥᒃ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑐᒃ ᐊᑐᓕᖅᑎᑦᑎᓂᖅᑐᑦ ᐸᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎᒥᒃ ᐱᑕᖓᓕᖅᑲᖅ. ᐊᓪᓛᑦ ᑕᐃᒪᐃᑦᑐᒥᒃ ᐸᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎᒥᒃ ᐊᑐᖅᑕᐅᖃᑦᑕᕆᐊᖅᓯᒪᔪᖅᑲᖅᑐᐊᖅᑎᓪᓗᒍ ᐊᒥᓱᓂ ᖃᐅᔨᓴᖅᓯᓂ ᑕᐃᒪᓐᖓᓂᑦ ᐊᓂᒍᖅᑎᓪᓗᒋᑦ 1980-ᓂ. ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᑭᐅᔾᔪᑎᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ ᐊᑐᖅᑯᔨᐅᔪᓄᑦ ᐋᖅᑭᒋᑦᑎᐊᖅᑕᐅᓯᒪᓂᕈᓐᓇᖏᓪᓗᑦ. ᑕᒪᐃᑕᒃᓴ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᒍᔾᔨᔾᔨᖏᑦ ᐃᓚᓕᐅᔾᔨᓯᒪᓂᕈᓐᓇᖏᓪᓗᑦ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑐᓄᑦ ᐃᓕᖓᔪᓂᒃ ᓯᓕᓇᐊᖑᔪᓂᒃ ᐅᕙᑦᑐᓐᓂᑦ ᐸᓇᓯᐊᕈᑎᒃᓴᓂᒃ ᐊᖅᑯᑎᓕᒃ ᐱᓕᕆᓂᐊᖅᓂᖅᑐᑦ ᐸᓇᐃᕈᑎᒥᓂᒃ.

— ᐱᑦᖃᓐᖏᓐᓂᑯᖓᓄᑦ ᐋᖅᑭᓱᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᓚᖅᑦᑕᓂᕐᒥᒃ ᓴᖅᑭᕈᑕᐅᕗᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐱᒻᒪᕆᐅᑎᑕᐅᓐᖏᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᓯᕗᓪᓕᐅᔾᔭᒃᓴᐅᓪᓗᑎᒃ ᐃᓗᐊᓂ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ. 1999-2000-ᒥᒃ ᑎᒐᕙᒪᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᑮᓇᐅᔭᖃᑦᑎᑦᑎᓚᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᔾᔪᑎᒃᓴᖏᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐸᕐᓇᒧᑎᑦ ᐊᑐᓂᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᒌᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᑖᒃᑯᐊ ᐸᕐᓇᒧᑎᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᖃᑦᑕᖅᓯᒪᕗᑦ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑕᐅᓪᓗᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐃᓚᖓᔪᓄᑦ ᓱᓕᕆᐊᖑᔪᓄᑦ.

ᓱᕋᐅᑎᓂᓕᒃ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᓂᖅ ᐃᓚᖅᑲᖅᐳᖅ ᖃᐅᔨᓴᐃᓂᕐᒥᒃ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᑲᒪᒋᔭᖃᕆᐊᖃᕈᑎᒥᒃ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᓄᐊᑦᑎᓚᖅᑦᑕᖕᒥᓪᒪᑕ ᐊᒻᒪ ᕿᒥᕐᕈᓚᖅᑦᑕᖕᒥᓪᒪᑕ ᑲᑎᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᐱᑦᖃᕆᐊᖃᖅᑐᓂᒃ ᓈᒻᒪᑦᑐᒥᒃ ᖃᐅᔨᓴᐃᓂᕐᕋᓱᐊᕐᑐᓂ. ᑕᒪᓐᓇ ᖃᐅᔨᓴᐃᓂᖅ ᐱᑦᖃᖅᑎᑕᐅᕙᑦᑑᒐᓗᐊᖅ ᒪᓕᒃᓯᒪᕙᑉᐳᖅ "ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᓂᒃ" (ᑕᒪᒃᑯᐊ ᓱᓕᕆᓂᐅᔪᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓯᒪᔪᑦ) ᒪᑐᓂᖓᐅᓐᖏᓐᖔᖅᑐᖅ "ᓴᖅᑭᖅᑐᓂᒃ" (ᖃᐅᔨᓴᐅᔪᑦ ᑖᒃᑯᓘᓇ ᓱᓕᕆᓂᐅᔪᒃᑯᑦ), ᑕᐃᒪᐃᓐᓂᖓᓄᑦ ᐱᔭᕆᐊᑐᕗᖅ ᖃᐅᔨᓇᓱᐊᕐᓂᖅ ᓇᓕᐊᒃ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᓱᓕᕆᐊᖑᔪᑦ ᓱᕋᐅᑎᓂᖅᐸᖑᓗᐊᕐᒪᖔᑕ.

ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᓂᖅ

ᑕᐃᒪᓐᖓᓂᑦ 1985-ᒥᓂᑦ, ᑕᐃᓐᓇ ᑲᓇᑕᐅᑉ-ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐱᓇᓱᐊᖃᑎᒌᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐊᖏᖃᑎᒌᒍᑎ ᐱᑦᖃᖅᑎᑦᑎᓯᒪᕗᖅ ᐊᒥᓲᓂᖃᒐᔪᑦᑐᓂᒃ ᖃᓂᒋᔭᖓᓂ $3.3 ᒥᓕᐊᓐ ᐊᑕᐅᓯᕐᒥ ᐊᕐᕌᒍᒥ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐊᒻᒪ $2.0 ᒥᓕᐊᓐ ᐊᑕᐅᓯᕐᒥ ᐊᕐᕌᒍᒥ ᐅᐃᕖᑎᑐᒧᑦ. ᐱᓇᓱᐊᖃᑎᒌᓐᓂᕐᒧᑦ ᐊᖏᖃᑎᒌᒍᑎᒃᑯᑦ ᑮᓇᐅᔾ ᐱᑦᖃᖅᑎᑦᑎᓯᒪᕗᖅ ᐊᑐᕐᓂᖃᖅᑐᓂᒃ ᑕᐃᓖᒃᓴᐃᓐᓈᖅᑐᓄᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᑲᔪᓯᑎᑕᐅᔪᒃᓴᐅᕗᑦ.

ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑕᐅᓂᖓ ᐊᖏᖃᑎᒌᒍᑎᒍᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᓗᐊᖅᓯᒪᕗᑦ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᑎᒍᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓂᒃ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓂᖓᓄᑦ ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᒻᒥᓂ. ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑮᓇᐅᔾ ᐊᑐᖅᑕᐅᖃᑦᑕᖅᓯᒪᕗᑦ ᑐᓵᔨᓂᒃ ᐱᓕᒻᒪᓴᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓄᑦ, ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᔨᓂᒃ ᐱᓕᒻᒪᓴᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ, ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐊᑐᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐱᖁᑎᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑎᒍᑦ ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᓂᕐᒧᑦ. ᐊᒥᓱᓄᑦ ᐊᕐᕌᒍᓄᑦ, ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᑐᓵᔨᖃᕐᕕᐊ, ᐱᑦᖃᖅᑎᑦᑐᓰᖑᔪᖅ ᑐᓵᔨᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᓕᐅᕐᓂᕐᒥᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓂᒃ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖏᓐᓄᑦ, ᐊᑐᓚᐅᖅᐳᖅ ᐊᖏᔪᒻᒪᕆᓐᓂᒃ ᐃᓚᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑮᓇᐅᔭᓂᒃ. ᐃᓚᖏᑦ ᑮᓇᐅᔾ ᑐᕌᖓᑎᑕᐅᖏᓐᓇᖃᑦᑕᖅᓯᒪᕗᑦ ᓄᓇᓕᓐᓃᑦᑐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᓄᑦ. ᒫᓐᓇᒃᑯᑦ, ᖁᑦᑎᓂᖅᓴᐃᑦ ᐳᓴᖏᑦ ᑮᓇᐅᔾ ᓄᑦᑎᖅᑕᐅᖃᑦᑕᖅᓯᒪᕗᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᒌᓄᑦ ᐊᖅᑯᑎᒥᑦᑐᒥᑦ ᑐᓂᓯᓂᕐᒧᑦ ᐊᖏᖃᑎᒌᒍᑎᑦ. ᑖᓐᓇ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᐊᑐᖅᑕᐅᓰᖑᔪᖅ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖃᕈᑎᑕᐅᑦᑐᓂ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᒌᓄᑦ ᐸᕐᓇᒧᑎᓂᒃ ᐃᓚᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᐊᒥᓯᓂᒃ ᑕᒪᐅᔪᓂᒃ ᓄᓇᓕᓐᓃᑦᑐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᒌᓄᑦ ᐃᓚᖓᔪᓄᑦ ᓱᓕᕆᐊᖑᔪᓂᒃ.

ᒐᕙᒪᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐱᑦᖃᖅᑎᑦᑎᓯᒪᕗᑦ ᖃᓂᒋᔭᖓᓂ $6.5 ᒥᓕᐊᓐ ᐊᑕᐅᓯᕐᒥ ᐊᕐᕌᒍᒥ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ. ᑖᓐᓇ ᐊᒥᓲᑎᒥᓂᖏᑦ ᖁᕝᕙᕆᐊᖅᓯᒪᕗᑦ ᐅᖓᑖᓃᓕᖅᑐᑎᒃ $8 ᒥᓕᐊᓐ ᒫᓐᓇ ᐊᕐᕌᒍᒥ. ᑕᒪᐃᑕᒃᓴᒃ ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᖏᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᖃᑦᑕᖅᐳᑦ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᓂᕐᒥ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᑦ ᑲᑎᒪᔨᖏᓐᓄᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᓐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᕐᒧᑦ. ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐱᑦᖃᖅᑎᑦᑎᑉᐳᑦ ᐊᑕᐅᓯᕐᒧᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑎᒧᑦ ᑮᓇᐅᔭᓂᒃ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᓐᓄᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᖕᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᑎᑕᐅᓰᖑᓪᓗᑎᒃ ᖃᓂᒋᔭᖓᓂ $1 ᒥᓕᐊᓐ ᐊᑕᐅᓯᕐᒥ ᐊᕐᕌᒍᒥ ᑲᓇᑕᒥ ᒐᕙᒪᒃᑯᓐᓂᑦ ᖃᑦᑏᓐᓇᐅᓂᖅᓴᓄᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᕐᒧᑦ.

— ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖅᑖᖕᒍᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐃᓱᒫᓗᒍᑎᖃᖅᐳᑦ ᖃᓂᒋᔭᖓᓂ ᐊᒥᔫᑎᒥᓂᖃᖅᑐᑦ $2.5 ᒥᓕᐊᓐᓂᒃ 2000-2001-ᒥ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᑦ ᑐᓂᔭᐅᔪᑦ ᐊᕙᑦᑐᖅᓯᒪᓂᖏ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᑦ ᑲᑎᒪᔩᒥᓐᓄᑦ ᓄᓇᖃᖄᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖕᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᕐᒧᑦ ᑐᕌᖓᑎᑕᐅᓯᒪᔪᒥᑦᑎᓪᓗᑎᒃ ᐊᓯᖏᓐᓄᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᑎᓄᑦ. ᑕᐃᒪᓕ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐊᕙᑦᑐᖅᓯᒪᓂᖏ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᑦ ᑲᑎᒪᔨᖏᑦ ᒫᓐᓇ ᐱᔪᓐᓇᕐᓂᖅᑲᖅᑐᐊᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᑕᐃᒻᒪ ᐊᓯᐊᓄᑦ ᑐᕌᖓᓕᖅᑎᑦᑎᔪᓐᓇᕐᓗᑎᒃ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖄᑦ ᐃᑲᔪᖅᓯᓐᖏᓚᑦ ᑕᐃᒻᒪ ᐱᔭᕆᐊᒃ, ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᕆᒃ ᐊᓯᐅᔨᓂᖃᓗᐊᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᓱᕈᓯᑦ.

ᑖᒃᑯᐊ ᓵᓚᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑎᕙᒃᐳᑦ ᐊᑦᓚᕙᐊᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ. ᑖᒃᑯᐊ ᐊᒥᔫᑎᒥᓂᖃᓚᕝᓯᒪᕗᑦ ᖃᓂᒋᔭᖓᓂ $350 ᑕᐅᓴᓐ ᐊᑕᐅᓯᕐᒥ ᐊᕐᕌᒍᒥ, ᑭᓯᐊᓂ ᖁᕕᐅᓇᐊᖅᓯᒪᕗᑦ ᑕᒪᑐᓂ ᐊᕐᕋᒎᓗᐅᖅᑐᒥ $450 ᑕᐅᓴᓐᖑᓕᖅᑐᑎᒃ.

ᑕᒪᕐᒥᒃ, ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖅᑖᖕᒍᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐃᓯᒫᖅᓯᒪᕗᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐱᑦᖃᓲᖅᑐᑦ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑎᔾᔪᑎᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᔾᔪᓐᓇᖅᑐᐊᕐᓂᖏᓐᓄᑦ ᓱᖅᑐᕆᓂᖅᑲᕐᓂᖅᓴᐅᓗᑎᒃ. ᑕᐃᒪᓕ ᐊᒥᓱᒃᑲᓂᐅᑉᐸᑕ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᑦ ᐊᑐᖅᓂᖅᑲᕐᓂᖅᓴᐅᓚᔭᖅᑐᐊᓇᓪᓗᑎᒃ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖄᑦ ᐊᒻᒪᑦᑕᐅᖅ ᐃᓯᒪᒑᓗᐅᓇᕗᑦ ᑖᒃᑯᐊ ᓵᓚᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐋᖅᑭᑎᐊᖅᓯᒪᓐᖏᓗᐊᖅᑐᒥᓪᓗᒥᑦ ᖃᐅᔨᓇᓯᐊᕐᓂᖅ ᑮᓇᐅᔭᐃᖕᖓᓇᖕᒥᑎᒥᓐᖏᓐᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᒥ. ᓈᒻᒪᖕᖏᓐᓂᑯᖕᖏᓐᓄᑦ ᐸᓇᐃᖅᓯᓂᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᓴᐃᔾᔪᑎᑦ. ᒫᓐᓇ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑎᔾᔪᑎᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᑎᐊᕐᓂᓴᐅᑐᐃᓐᓇᕆᐊᖅᐳᑦ ᐃᓗᐅᑎᑦᑎᓂᒃᑯᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒋᓂᒃ ᑐᓴᖅᓴᓕᕆᓂᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᑮᓇᐅᔭᕆᔭᐅᔾᔭᒃᓴᓂᒃ ᐸᓇᐃᖅᓯᓂᒃᑯᑦ, ᐊᑐᖅᑕᐅᑦᑎᐊᕈᓐᓇᖁᑦᑐᒥᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᓂᒃ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑎᔾᔪᑎᑦ (ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᕐᒥᒃ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑎᔾᔪᑎᑦ) ᐊᑐᖅᑕᐅᔪᓖᕐᓂᐊᖅᓯᒪᓂᖏᑦ ᒪᓕᑦᑐᒋᑦ, ᐊᒻᒪ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓗᑎᒃ "ᓴᖅᑭᖅᑐᓂᒃ" ᒪᓕᒃᓯᒪᔪᓂᒃ ᖃᐅᔨᓴᐃᓂᖅᑯᑦ ᐱᓕᕆᔪᓯᕐᓂᒃ. ᐃᓚᒋᐊᖅᑎᓯᐊᕐᓗᑎᒃ ᑮᓇᐅᔭᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐸᓕᖅᑕᐅᓂᖓᓄᑦ ᓯᓕᓇᐊᖑᔪᓄᑦ, ᐊᓯᖏᓐᓄᑦ ᐱᓕᕆᔪᓯᕐᓄᑦ. ᑕᒃᑯᓇᖓᑦ ᐱᓕᕆᖃᑎᒌᓐᓂᐅᔪᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᑲᔪᖅᓯᕈᑎᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᔪᓂᒃ, ᐃᓯᒪᒋᔭᐅᓯᒪᔪᓐᓇᖅᐳᑦ.

ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᖅ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐸᓇᐃᖅᓯᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓂᖕᖏᓐᓂᒃ

ᑖᒃᑯᐊ ᓵᓚᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᓴᐳᔾᔨᔪᓐᓇᕐᖓᖏᓪᓚᑦ, ᐃᒻᒥᓂᓐᓇᖅ, ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᕚᓪᓕᑎᑦᑎᔪᓐᓇᕐᖓᖏᓪᓚᑦ ᖃᑦᑏᓐᓇᐅᓂᖅᓴᓄᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᔪᓂᒃ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐊᑦᑕᓇᖅᑑᓕᖅᑐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᑖᒃᑯᐊ ᓵᓚᒃᑯᑦ ᖃᐅᔨᒪᓇᓱᐊᕈᓐᓇᖅᐳᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐃᓕᒍᓯᐅᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᖅᑎᓐᓄᑦ ᐊᔪᖅᓴᓐᓇᖑ ᐊᑐᐃᓐᓇᖅᑲᖅᑐᐊᕐᒪᖔᑕ ᐸᓇᐃᖅᓯᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓂᒃ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᑦ. ᑖᓐᓇ ᐃᓗᑐᑦᑐᖅ ᖁᒥᖅᑭᓯᒪᕗᖅ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑎᒍᑦ ᑐᓴᖅᓴᓕᕆᓂᕐᒥᒃ ᐱᖅᑕᐅᑦᑐᒋᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᑦ ᑕᒪᐃᑦ.

ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐱᓕᕆᔾᔪᑎᑦ

ᓵᓚᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᒪᓕᒐᖓ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐊᒐᖓ ᓴᖅᑮᔭᑎᑦᑎᒋᐊᕈᑕᐅᓯᒪᕗᒃ ᓴᐳᔾᔨᖅᑲᓇᐊᖅᑲᓪᓚᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐋᒻᒪ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑕᐅᔭᓇᐊᖅᑲᖅᓂᖏᓐᓄᑦ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ. ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᑦ ᐃᓯᒪᒋᔭᐅᒐᖅ ᐊᑦᑎᓂᖅᓴᐅᔫᔭᖅᑐᓂ ᓯᕗᓪᓕᐅᔭᒃᓴᐅᓪᓗᓂ. ᑖᒃᑯᐊ ᓵᓚᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᖅᑎᑦ ᑕᒪᐃᓐᓂᖓᓄᑦ ᐋᒃᓯᐊᓗᒃ ᐱᓕᕆᓇᓱᐊᖅᓯᒪᕗᑦ ᑕᒪᐅᔪᓂᒃ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐸᓇᐃᖅᓯᓂᒃ, ᐃᓚᒋᔭᐅᓪᓗᑎᒃ ᒪᑯᐊ:

- ᐊᑕᐅᓯᕐᓇᓕᓕᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᑎᑎᕋᖅᓯᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᑲᔪᓯᑦᑎᓕᐊᖏᓐᓇᖅᑐᖅ ᐅᖃᐅᓯᓕᐅᕐᓂᕐᒥᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ

- ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᓄᓇᐃᑦ ᐊᑎᖏᓐᓂᒃ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᙳᐊᓕᐅᕐᓂᖅ
- ᑑᓴᕐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᐃᓇᕐᓂᒃ ᐱᓕᒻᒪᓴᖅᑎᑦᑎᓂᖅ
- ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᖅ
- ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᓴᖅᑭᑦᓯᖅᑎᑦᑎᓂᖅ
- ᐃᑲᔪᖅᓯᕐᓂᖅ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᓂᕐᒥᒃ.

ᑕᒃᑯᐊ ᑐᓴᕈᒪᓇᕐᓂᖏᑦ ᑕᒪᓐᓇ ᐱᓪᓗᒍ ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᖅ ᐃᓚᖃᖅᐳᑦ ᐅᑯᓂᖓ:

- ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑕᐅᓂᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᑐᑭᓕᐅᕆᔾᔪᑎᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᓕᐅᕐᓂᖅ ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᑕᒪᐃᓐᓄᑲᓴᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ
- ᓂᐱᓕᐅᕆᓂᖅ, ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᔪᓕᐅᕐᓂᖅ, ᐊᒻᒪ/ᐅᕙᕙᓗᐊᓂᑦ ᑕᕆᔮᓕᐅᕐᓂᖅ ᐃᓄᑦᑎᒃᑯᑦ ᐆᑦᑐᖅᓯᒪᔭᖏᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐅᓂᒃᑳᖏᓐᓂᒃ
- ᓴᓇᓂᖅ ᐊᔾᔨᓐᖏᑦᑐᓂᒃ ᑕᒪᐅᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ ᐱᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ, ᐃᓚᒥᓴᐅᓪᓗᑎᒃ ᑎᑎᖅᑲᐃᑦ, ᐅᖅᓚᒫᓗᓛᑦ, ᐊᒻᒪ ᑕᕆᔮᑦ
- ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᙳᐊᓕᐅᕐᓂᖅ ᐊᒥᖅᑎᒥᓂᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᐅᓐᓄᑖᓂ 2000 ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᓄᓇᖏᑦᑕ ᐊᑎᖏᓐᓂᒃ
- ᐱᓕᒻᒪᓴᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᓇᓗᓇᐃᒃᑯᑕᖅᑖᑎᑦᑎᓂᖅ ᑑᓴᕐᓂᒃ, ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᐃᓕᙱᔪᓄᑦ ᐋᓐᓂᐊᓇᙱᑦᑐᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᖅᑐᐃᕝᕕᓕᕆᓂᕐᒧᑦ
- ᑲᔪᓯᕙᓪᓕᐊᖏᓇᖅᑐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᓴᐃᓂᖅ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᐃᓇᕐᓂᒃ
- ᓴᓇᓂᖅ ᓇᓗᓇᐃᒃᑯᑕᕐᓂᒃ ᓴᓇᓯᒪᔪᓂᒃ ᑕᒪᐃᑎᒍᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᒍᑦ ᓴᖅᑭᑦᓯᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐊᖅᑯᑕᐅᓪᓗᓂ
- ᑲᔪᓯᕙᓪᓕᐊᖏᓇᖅᑐᒥᒃ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑎᒍᑦ ᓈᓚᐅᑎᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᑕᓚᕖᓴᒃᑯᑦ ᑕᑯᒃᓴᐅᔾᔭᒃᓴᓂᒃ, ᐊᐅᓚᑕᐅᔪᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᑕᑯᓐᓇᖅᑳᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᑎᒥᐅᖁᑎᖏᓐᓄᑦ.

ᑕᐃᒪᓕ ᐊᒥᓱᑦ ᑕᒃᑯᐊ ᓯᓕᕆᐊᖑᔪᑦ ᑲᔪᓯᑎᐊᖅᓯᒪᓚᐅᕐᓗᐊᖅᑎᓪᓗᒋᑦ, ᑕᐃᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖁᓖᙳᑲᐃᓐᓇᖅᐳᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᓯᒪᒋᕗᑦ ᐃᓚᖏᓐᓂᒃ ᐱᓪᓗᓯᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᑲᒪᒋᔭᐅᔭᓯᐊᖃᖅᑐᓂᒃ:

- ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑐᑦ ᑎᑎᕋᕈᓐᓇᖅᐳᑦ ᐅᖃᓕᒫᕈᓐᓇᕐᓗᑎᓪᓗ ᖃᑦᑎᓐᓇᐅᒻᒪᑕᓯᓕ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐊᔾᔨᓐᖏᓐᓂᒋᐊᔪᓐᓂᖏᑦ ᐊᑲᐅᙱᓕᐅᕈᑕᐅᓪᓚᐃᓐᓇᖅᑐᑎᒃ ᐃᓗᐊᓂ ᐅᖃᐅᓯᖃᕐᑎᑦ.
- ᐱᑕᖃᙱᓚᖅ ᑐᑦᑕᕝᕕᐅᔪᒥᒃ "ᐊᖅᑭᒃᓱᐃᕝᕕᒻᒥᒃ" ᐃᓪᓗᒥᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑎᒍᑦ ᐱᔪᑎᓂᒃ, ᑕᐃᒪᐃᓐᓂᖓᓄᑦ ᑳᒃᑯᐊ ᐱᔪᑎᑦ ᑐᓂᐅᖅᑲᑕᐃᑦᑎᐊᙵᓗᐊᖃᑦᑕᖅᓯᒪᕗᑦ ᐅᕙᕙᓗᐊᓂᑦ ᐊᒥᖅᑲᖅᑕᐅᓗᑎᒃ. ᐃᓛᓐᓂᒃᑯᑦ, ᖃᓕᓪᐸᑦᑐᑎᒃ, ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᓐᓂ, ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᖅᑐᖅ ᐱᔪᑎᑦ ᐊᓯᐅᕙᑦᑐᑎᒃ.
- ᐱᓕᒻᒪᓴᐃᓂᖅ ᑑᓴᕐᓂᒃ ᐱᒐᓐᖏᓗᐊᖅᓯᒪᓪᓗᓂ. ᐱᓕᒻᒪᖕᖏᓗᐊᖅᑐᖅᑲᖅᓯᒪᓪᓗᓂ ᒫᓇᒫᒃᑯᑦ ᐊᖅᑰᔾᔨᒪᔪᓂ. ᐱᑦᖃᖕᖏᓂᑯᖑᓄᑦ ᓈᒻᒪᑦᑐᒥᒃ ᑑᓴᕐᓂᑦ ᓇᓗᓇᐃᒃᑯᑕᖅᑖᕈᑎᒥᒃ ᐊᑲᐅᙱᓕᐅᕈᑕᐅᓪᓚᐃᓐᓇᖅᐳᖅ, ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᐃᓗᐊᓂ ᐃᖅᑲᖅᑐᐃᕝᕕᓕᕆᓂᐅᑉ. ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᒫᓐᓇᓕ ᐱᓕᕆᖅᑎᖃᖅᐳᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᒌᓂᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᓐᓇᓱᒃᑐᒧ ᑑᓴᕐᓂᒃ ᓇᓗᓇᐃᒃᑯᑕᖅᑖᑎᑦᑎᖃᑦᑕᕐᓂᖅ. ᑲᔪᓯᕙᓪᓕᐊᖏᓇᖅᑐᖅ ᑑᓴᓄᑦ ᐱᓕᒻᒪᓴᕈᑎ ᐊᑕᔪᓇᖅᑲᖅᐳᖅ ᐅᑐᕐᓂᖅᑲᖅᑐᓄᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖕᓄᑦ ᑲᔪᓯᑎᐊᕐᑯᓪᓗᒍ.
- ᖃᑦᑎᓐᓇᐅᕗᑦ ᓯᓚ ᑲᔪᓯᕗᖅ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᔪᑦ ᐃᓗᐊᓂ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔾᔪᑎᐅᑉ. ᐊᒥᓱᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᐃᔪᑦ ᐃᓕᓴᐃᔨᐅᔾᔪᑎᖅᑲᖅᑎᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᐅᓚᓐᓇᖅᑎᑦᐊᖅᑎᑉ ᐱᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᐱᔪᑎᓂᒃ.

- ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐱᓕᕆᔾᔪᑎᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᓐᓂ ᐊᑐᓕᖅᑎᑕᐅᓪᓚᑖᖅᐸᖏᒻᒪᑕ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐱᓕᕆᑦᑐᑦ ᐊᑐᖅᑎᑕᐅᕙᓐᓂᖏᒻᒪᑕ.
- ᐊᑐᐃᓐᓇᖅᑦᑎᐊᖏᒻᒪᑕ ᐊᐃᑉᐱᐅᑎᔪᒧᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐱᓕᒻᒪᓴᕐᓂᕐᒥᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑎᒍᑦ ᐊᖏᔪᖅᑲᑦ, ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᖏᑦ, ᐅᕙᓗᓐᓃᑦ ᐊᓯᖏᑦ ᐃᓐᓇᐃᑦ ᐃᓕᒍᓯᑦ ᑕᒪᒃᑯᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐅᕙᓗᓐᓃᑦ ᐱᔪᓐᓇᖅᓯᕚᓪᓕᕈᒪᔪᑦ.
- ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᓴᖅᑮᔮᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᓯᓕᓇᐊᖑᔪᑦ ᐋᖅᑭᓱᖅᑕᐅᑎᐊᖅᓯᒪᓐᖏᓚᑦ ᐅᕙᓗᓐᓃᑦ ᖁᒥᖅᕿᔭᐅᑦᑎᐊᖅᓯᒪᓗᑎᒃ ᑲᔪᓯᑦᑎᐊᕈᑕᐅᓇᓱᑦᓗᑎᒃ.
- ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐊᑐᖅᐸᓐᖏᓪᓚᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᔪᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᑎᑎᕋᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᖃᕆᑕᐅᔭᖅᓯᐅᑎᓂᒃ ᖃᕆᑕᐅᔭᓕᕆᔾᔪᑎᒥᒍᑦ.

ᐊᑐᓂᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᓴᖅᑭᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᓇᔭᐅᓯᒪᕗᑦ ᑲᑎᒪᔩᖅᑖᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᑭᖑᓪᓕᖅᐸᒥ ᐊᑐᓕᖁᔭᓕᐊᖏᓐᓂ.

ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖕᖓᓐᓄᑦ ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᑦ

ᑲᓇᑕᒥ ᐊᒻᒪ ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᒪᓕᒐᖓ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐊᒐᖓ ᓵᖓᒐᓯᒪᓂᖅᓴᐅᕗᖅ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᑦᑐᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓂᒃ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ. ᑭᓯᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᖃᑦᑏᓐᓇᕈᓗᐃᑦ ᑮᓇᐅᔭᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑕᐅᕗᑦ ᐅᐃᕖᖑᖅᑲᑎᒥᓄᑦ ᐃᑲᔪᖅᓯᕈᑕᐅᔪᓂᒃ ᐃᓕᖅᑯᓯᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᓕᓐᓂ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ. ᑖᒃᑯᐊ ᑮᓇᐅᔭᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᖃᑦᑕᖅᓯᒪᕗᑦ ᐃᓅᓯᒃᑯᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᖏᓐᓄᑦ, ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᓴᖅᑮᔮᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ, ᐃᓕᓐᓂᐊᓛᓯᔪᑦ ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᓄᑦ, ᐃᑲᔪᖅᓯᓂᕐᒧᑦ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖕᖓᓐᓄᑦ ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᓂᕐᒥᒃ, ᐊᒻᒪ ᓴᓇᙳᐊᓂᕐᒧᑦ ᓱᔭᒃᓴᐅᑎᑕᐅᔪᓄᑦ.

ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓂᒃ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓂᖅ

ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᔭᕆᐊᖃᖅᑎᑕᐅᕗᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓂᒃ ᑕᒪᐃᑎᒍᑦ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑎᒍᑦ, ᒪᓕᒃᑐᒋᑦ ᐃᓚᖏᑦ ᐋᖅᑭᒃᑕᐅᓯᒪᓂᖏᑦ ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᓂᖏᑎᒍᑦ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐊᑐᐊᒐᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᑦ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔩᖅᑖᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐊᑐᖅᓯᒪᔪᑦ ᐱᖓᓱᓂᒃ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᒃᓴᑦᓱᖑᔪᓂᒃ ᖃᐅᔨᒋᐊᕐᓂᕐᒧᑦ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᕐᓂᖓᓂᒃ ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓂᒃ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖓᑦ: ᒪᕐᕉᓐᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᕐᓂᖅ ᐃᓗᐊᓂ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᖏᓐᓂ, ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓄ ᑲᑎᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᒃᓴᐃᑦ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖏᓐᓂᑦ, ᐊᒻᒪ ᓇᓗᓇᐃᔭᖅᑕᐅᔾᔪᑎᖏᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓄ ᓯᓕᓇᐊᖑᔪᑦ.

- ᑕᐃᒪᓕ ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖏᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐱᖃᑐᐊᖅᑎᓪᓗᒋᑦ "ᒪᕐᕉᓐᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᕐᓂᕐᒧᑦ ᐃᓚᒋᐊᕈᑎᓄᑦ" ᐊᒻᒪ "ᐅᖃᕈᓐᓇᓂᕐᒧᑦ ᐱᓕᐅᓯᐊᓄᑦ" ᐊᑐᐊᒐᕐᓂᒃ, ᖃᑦᑏᓐᓇᕖᔾᔪᐊᖄᓗᐃᑦ ᐃᓂᒃᓴᐃᑦ ᑎᒃᑯᐊᖅᑕᐅᓯᒪᕗᑦ ᒪᕐᕉᓐᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᕆᐊᖃᖅᑎᑕᐅᓪᓗᑎᒃ. 2001-ᒥ, ᖃᓂᒋᔭᖓᓂ 4ᐳᓴᑦ-ᖏᑦ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᖏᑦᑕ ᐱᖃᑦᑕᓚᐅᖅᓯᒪᕗᑦ ᒪᕐᕉᓐᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᓂᕐᒧᑦ ᐃᓚᒋᐊᕈᑎᓂᒃ ᐅᕙᓗᓐᓃᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᓂᕐᒧᑦ ᐱᓕᐅᓯᐊᓂᒃ. ᖃᐅᔨᓴᖅᑕᓚᐅᖅᓯᒪᓐᖏᓚᑦ ᑖᒃᑯᐊ ᐊᑐᐊᒐᐃᑦ ᐅᕙᓗᓐᓃᑦ ᐊᑦᑐᖅᓯᓂᖃᕐᓂᖏᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔩᖅᑖᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐃᓱᒪᕗᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐊᑐᖅᑕᐅᑎᐊᕐᓂᖓᑦ ᒪᕐᕉᓐᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᑦ ᐊᒃᓱᕈᓗᒃ ᐋᖅᑭᐸᓪᓕᕈᑕᐅᔪᓐᓇᖅᐳᖅ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓄᑦ.

—

- ᖃᑦᑏᓇᐅᔪᐊᖅᑐᑦ ᐃᓕᓴᓇᔅᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᑲᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᒃᓴᐃᑦ ᓄᐊᑕᐅᒻᒪᑕ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᕿᒥᕐᕈᕙᒻᒪᑕ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᕕᖕᖏᓐᓄᑦ, ᑕᐃᒪᐃᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᑲᑎᒪᔨᖃᕐᓂᐊᖅᑐᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᔅᖃᖅᓯᒪᕗᑦ ᓱᓕᓂᓕᖅᑯᖅᑐᒥᒃ ᖃᐅᔨᒋᐊᖅᓯᐊᖅᓂᖅᒥᒃ ᐱᔾᔪᑎᖃᐅᑎᑦ ᐊᐅᓚᓇᐅᑎᑕᐅᔪᑦ ᐱᔭᒪᔭᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᐊᐅᖅᑕᐅᕚᓐᓂᖏᓐᓂᒃ. ᑭᓱᐊᓂ ᑕᐃᒪ, ᑕᒪᓐᓇ ᖃᐅᔨᓴᖅᓂᖅ ᓴᖅᑭᑎᑕᐅᕗᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐱᑕᖅᑎᑕᐅᔪᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᑦ ᐃᓕᓴᓇᔅᐅᓯᒪᔪᒃᑯᑦ ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ ᓯᕗᓪᓕᐅᔾᔪᓯᐅᑎᑕᐅᖏᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐃᓗᐊᓂ ᑕᐃᒪᓐᓂᑲᓴᒃ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᕕᖕᖏᓐᓂ.

- ᑕᐃᒪ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᑦ ᐱᑕᖅᑎᑕᐅᓪᓗᓐᓂᖏᑦ ᒐᕙᒪᖏᓐᓄᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᐸ ᒪᑯᓂᖓ ᐃᓚᖃᖅᐳᑦ:
  - ✓ • ᑭᐳᑎᖅᑕᐅᓂᖏᑦ ᐱᖁᔭᒃᓴᐃᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᑦ ᒪᓕᒐᐃᑦ ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᐃᕖᑎᑑᖓᓕᖅᑎᑕᐅᓪᓗᑎᒃ
  - ✓ • ᐱᑕᖅᑎᑕᐅᓂᖏᑦ ᐃᖅᑲᖅᑐᐃᕝᕕᒻᒥ ᑐᓴᐃᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᑦ ($19 ᑕᓴᓐ ᐊᑭᓕᐅᑕᐅᓚᐅᖅᐳᑦ 2001-2002-ᒥ)
  - ✓ • ᐅᖃᐅᓯᓕᐅᕐᓂᕐᒧᑦ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ ᐅᖅᑲᖅᑐᐃᕕᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓄᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᐊᔪᖅᓴᖅᑐᓕᕆᓂᕐᒧᓪᓗ
  - ✓ • ᑐᓴᐃᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᑦ ᐃᓄᓕᕆᓂᐅᑉ ᐊᔪᖅᓴᖅᑐᓕᕆᓂᐅᓪᓗ ᐊᐅᓚᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓄᑦ.

ᑕᒪᕐᒥᒃ, ᖃᑦᑏᓐᓇᕈᓗᐃᑦ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᕕᖏᑦ ᐱᓇᓱᐊᓪᓕᓐᓇᑦᑐᔭᖅᐳᑦ ᐱᑕᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᖅᓗᑎᒃ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓂᒃ ᐃᓕᓴᓇᔅᐅᓯᒪᔪᒃᑯᑦ ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ, ᐊᓯᐊᓂᒃ ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ.

7. ᐊᑐᓕᓐᓇᐊᑦᓵᖅᓂᖅ ᐊᑐᓕᖅᑦᓴᓂᒃ ᐊᓯᕈᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ

ᖃᐅᔨᓴᖅᓂᕐᒥᒍᑦ ᐊᒻᒪ ᑐᓴᓇᐊᖅᓂᕐᒥᒍᑦ, ᑕᐃᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖄᖑᐊᖃᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐃᓯᒪᑖᓚᐅᖅᐳᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᒦᓐᓇ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᓂᕐᒧᑦ, ᐊᐅᓚᑦᑎᓂᕐᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᓄᑦ/ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᓄᑦ ᐊᐅᓚᓇᐅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᑦ ᐃᓕᓴᓇᔅᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᓈᒻᒪᖏᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᙱᓪᓕᑦᑎᕆᐊᓇᐊᖅᑲᓂᖏᓐᓄᑦ. 2002-ᒥ ᐱᕙᓪᓕᐊᓂᕐᒧᑦ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᒥᓐᓂ, ᑐᑭᓗᐊᕈᑎᒃᓴᐅᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐊᓯᕈᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᑕᓚᐅᖅᐳᑦ. ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᑏᑦ ᕿᒥᕐᕈᓚᐅᖅᐳᑦ ᑖᒃᑯᓂᖓ ᑐᑭᓗᐊᕈᑎᒃᓴᓂᒃ ᐊᐃᑉᐱᐅᑎᔪᒥ ᓄᓇᑦᓯᐊᕐᒥ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᑲᑎᒪᔾᔪᑎᖃᕐᓂᕐᒥ ᐊᒃᑑᐯᕈ 2002-ᒥ. ᑭᖑᓂᖓᓂ ᑖᒃᓯᒪ ᑲᒪᑎᓂᐅᑉ, ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖁᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓚᐅᖅᐳᑦ ᐊᑐᓕᖅᑦᓴᓂᒃ ᕿᒥᕐᕈᔭᐅᒃᑲᓐᓂᓇᐊᓕᓐᓂᒃ, ᐱᔾᔪᑎᖃᖅᑐᓂᒃ ᐱᒋᐊᖅᓯᒪᔪᓂᑦ ᑕᒪᒃᑯᓇᓐᖓᑦ ᐊᓯᕈᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒥᑦ ᑐᒪᒃᑯᓄᖓ ᐊᒃᓯᐊᓗᒃ ᒪᓕᒐᑎᒍᑦ ᐊᐅᓚᐅᔪᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐊᑐᖅᑕᐅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ. ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓪᓗᑎᒃ ᐊᑐᓕᖅᓴᒥᓐᓂᒃ, ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖄᖑᐊᖃᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᑕᑯᓂᐊᓚᐅᖅᐳᑦ ᑲᑐᑎᔾᔭᕈᓂ ᐊᐅᓪᓚᑦᑎᖅᑲᑎᕐᓂᕐᒧᑦ ᐱᔾᔭᕆᐅᔭᕐᓇᖅᑐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᑕᒪᑐᒥᖓ ᓴᖅᑭᖅᓯᒪᔪᒥᒃ ᑲᒥᔅᑲᓇᐊᖅᑲᓂᕐᒥᒃ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔩᑦ ᓇᓚᐅᑦᑖᓚᐅᖅᐳᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓯᒪᒋᔭᖅᑲᓚᐅᖅᐳᑦ ᑕᒪᒃᑮᓐᓂᒃ ᐱᐅᓯᑐᐃᓐᓂᖅᓴᖅᑐᓐᓂᖅᑕᕐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑭᖏᓐᓂᒃ ᑕᒪᐅᔪᑦ ᐊᑐᓕᖅᓴᐃᑦ ᐊᐅᓚᓇᐅᔪᑦ. ᑕᒪᐃᓐᓄᑦ ᐃᓕᖓᔪᑦ ᐊᑐᓕᖅᓴᐃᑦ ᓇᓗᓇᐃᔭᖅᓯᒪᕗᑦ ᑭᖑᓪᓕᖅᐹᒥ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᒥ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔩᑦ ᑭᖑᓪᓕᖅᐹᒥ ᐊᑐᕐᑯᔭᓕᐊᖏᑦ ᓴᖅᑭᑕᐅᓯᒪᕗᑦ ᐊᑖᓂ.

8. ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓂᖅ ᑐᕌᒐᕐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᕈᖅᑐᖅᑯᕚᓂᖅ

ᓴᖅᑎᑦᑎᓪᓗᒋᑦ ᕿᓚᒡᓕᖅᐸᒥ ᐊᑐᕐᑯᔪᐅᔪᓂᒃ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔨᖃᕐᓂᖁᑲᐃᓐᓇᖅᑐᑦ ᐃᓕᓴᖅᓯᕗᑦ ᑕᒪᓐᓇ ᐅᖃᐅᓯᖏᒃ ᐊᑐᓕᖅᐸᓕᖅᑎᑕᐅᑎᑦᑎᓂᖅ ᓄᓇᕐᓯᐊᖏ ᐱᔪᓇᐊᑐᔪᓂᖓᓂᒃ ᐱᓕᕆᐊᕆᓪᓗᒍ. ᐱᑦᑲᕆᖅᑐᑦ ᖃᐅᔨᒃᑲᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᔪᓴᐅᕙᑦ ᓯᕐᕿᐅᑎᓂᒃᑲᓂᖅᓴᐅᓗᒋᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᑖᓂᒃ ᖃᐅᔨᒃᑲᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᓇᓂᓯᔪᒃᑲᓗᓂ. ᓚᐅᒪᐃᑦ, ᓴᓇᔪᓕᕆᔩᑦ, ᐊᒻᒪ ᐱᒍᔾᔨᔩᑦ ᖃᐅᔨᓴᕐᓯᐊᕆᐊᖃᖅᐳᑦ ᐱᐅᓂᖅᓴᐅᓂᒃ ᐸᓇᓯᐊᖃᑎᒋᒍᑎᓂᒃ ᐃᑲᔪᖅᓯᕐᓯᐊᕐᓗᒋᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒍᑦ ᐃᓕᓐᓚᔪᓄᑦ ᓯᓕᓂᐊᓐᒍᔪᑦ. ᐃᓯᒪᖃᕈᓯᓂᔭᐅᔪᑦ ᐃᓕᓐᓚᔪᖅ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᖏᓐᓄᑦ ᓄᓇᖃᖅᑲᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᐃᕝᕕᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐊᓯᕈᓂᐊᖃᖅᐳᑦ. ᓴᖅᑭᔭᖅᑎᑦᑎᔭᓂᐊᖃᖅᐳᑦ ᐱᔾᔪᑎᒃᓴᒃᑯᑦ ᐊᑐᕐᓂᖅᓴᕐᓂᕐᖏᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ ᑕᒪᐃᓐᓄᑦ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥᐅᓄᑦ, ᐊᒻᒪ ᐸᓇᓯᐊᕐᓗᑕ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᒃᑲᓂᕐᓯᐊᕐᓗᑕ ᑕᒪᐅᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑕᓕᒥᒃ ᐃᓅᖅᑎᒋᓂᖏᑦ. ᒪᓕᒃᓯᒪᔪᒥᒃ ᑕᐃᒪᓐᓇᐅᖅᑲᓂᑦ ᐱᔾᔨᑦᑎᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᑦᑎᓐᓂᒃ. ᐃᓕᓴᓇᔭᖅᓯᔪᒃᓴᐅᕙᒍᑦ ᓯᕗᓂᖓᓂ ᐊᑐᐊᓗᓇᓯᒪᔭᕗᑦ ᐱᓪᓗᐊᓐᒍᓂᖅᑲᖅᑐᒥᒃ ᐊᓯᐅᔾᔭᑕᐅᓯᒪᓂᕐᖏᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᒃᑯᑦ ᐱᔾᔨᓯᕐᖏᓐᓄᑦ ᓄᓇᖃᖅᑲᖅᓯᒪᔪᑦ, ᐃᓅᓯᒃᑯᑦ ᐅᓚᕕᒍᑕᐅᓪᓗᑎᒃ. ᐃᓕᓴᖅᓯᔭᓇᐊᖅᐳᑦ ᑖᒃᑯᓂᖓ ᐊᓯᐅᔨᓂᐅᔪᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐋᖅᑭᒃᓯᐃᓇᓯᐊᓇᐊᒃᑲᓂᓕᕐᓗᑕ ᐊᑦᑲᓂᕐᓂᐅᔪᓂᒃ ᒪᓕᒃᓯᒪᔪᓂᒃ ᑕᐃᓖᓪᓗᐊᖅᑲᓂᕐᓂᖏᑦ, ᐅᔾᔨᕆᓇᓂᖏᑦ, ᐊᒻᒪ ᐊᓐᒋᐅᑎᑎᖅᑲᖅᓯᒪᓂᖏᑦ. ᐃᓯᒪᒋᔭᒃᓴᓕᕚᕗᑦ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐊᑐᓕᖅᐸᓕᖅᑕᐅᓂᖓ ᐱᑦᑲᓇᐊᖅᑲᓪᓚᓐᓂᑦᑐᓂ ᐃᓚᒋᔭᐅᓗᒍ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ ᓄᓇᓕᓐᓂᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅᑐᑦ.

ᐱᓕᕆᐊᓕᓐᓇᓱᒃᑕᑎᒍᑦ, ᐃᖅᑲᐅᒪᔭᓇᐊᖅᑲᖅᐳᑦ ᑕᒃᑯᐊ ᑐᑭᓕᐅᖅᑕᐅᔾᔪᑎᖏᓐᓂ ᐊᒻᒪ ᐸᓇᓯᐊᓚᐃᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᑐᓕᖅᐸᓕᖅᑕᐅᑎᑦᑎᓇᓱᓐᓂᒃᑯᑦ ᒪᓐᓇᐅᒻᒪᑦ ᐊᑕᐃᓐᓇᕈᓐᓇᕐᓗᓂ ᐱᔪᓐᓇᖅᓯᔭᐅᕙᓪᓕᐊᓂᖓ ᑕᒪᑐᒪ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᕿᓚᒡᕙᓕᐊᓄᑦ - ᐃᓄᑐᖅᑲᕐᓄᑦ, ᐊᖏᔪᖅᑳᓄᑦ, ᐊᒻᒪ ᓱᕈᓯᕐᓄᑦ. ᑕᐃᒪᐃᓐᓂᖓᓄᑦ ᑐᕌᒐᕆᔭᖅᑲᖅᐳᑦ ᐸᓇᓯᐊᕐᓂᖏᑦ ᑕᒃᑯᓂᖓ ᑭᓱᑐᐃᓐᓇᕐᓂᒃ ᓯᕐᕿᐅᑎᓂᒃᑲᓂᖅᐸᓐᒍᔪᓂᒃ ᐊᑐᑎᒃᑲᓂᖏᓐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᕈᓐᓇᑎᐊᖅᑕᐅᓂᖏᓐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦᑕ ᐊᖏᕐᕋᑎᓐᓂ, ᐃᓕᓐᓂᐊᕝᕕᓐᓂ, ᐊᒻᒪ ᓄᓇᓕᓐᓂ. ᕿᓚᒡᓕᖅᐸᒥ, ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᔭᓇᐊᖅᑲᖅᐳᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᒪᑦᑎᐊᖅᑐᒥᒃ, ᑕᐃᓐᓄᑦ ᑐᕌᒐᕐᒥᒃ. ᑖᓐᓇ ᑐᕌᒐᖅ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓯᒪᔪᖅ ᑲᑎᒪᔨᖃᕐᓂᖁᑲᐃᓐᓇᖅᑐᓄᑦ ᕿᓚᒡᓕᖅᐸᒥ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᓐᒍᓐᓂ ᓇᐃᓪᓕᒋᐊᖅᓯᒪᔭᐅᔪᓐᓇᖅᐳᖅ ᐃᒫᒃ:

ᕿᓚᒻᒥᒐᓂ 25-ᓂ ᐊᕐᕌᒍᓂᐊᖅᑐᓂ, ᑕᒪᐃᑦ ᑖᓂᒥᐅᑦ ᐊᒃᑐᕆᔭᖅᐳᑦ ᑕᐅᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖃᕐᓂᖏᑦ, ᑕᐅᔪᓂᒃ ᐃᓕᖅᑯᓯᖃᕐᓂᕐᒐᓂᒃ ᓄᓇᑦᑕ ᐊᒻᒪ ᐸᓇᓯᐊᕆᒪᓪᓗᑎᒃ ᐃᒻᒥᓂᒃ - ᐃᒻᒥᒃᑯᑦ, ᐃᖅᑲᐃᔾᔨᒍᑦ, ᐊᒻᒪ ᐱᖃᑎᖏᓪᓗᑎᒃ - ᐋᖅᑭᐅᒪᑎᑦᑎᓂᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᑲᔪᓯᑦᑎᐊᑎᑦᑎᓂᖏᑦ ᑕᐅᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᐅᓚᓪᓚᖃᑎᒋᐊᖅᐳᑦ ᖃᓄᐃᑦᑑᔾᔪᓯᕗᑦ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ ᐃᓅᖃᑎᒌᑦᑐᑦ. ᐃᓕᓴᖅᓯᕙᒍᑦ ᑕᐃᒪᓐᓇᓐᒍᑦ ᐱᔭᓇᐅᑎᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑲᖅᓯᒪᔪᑦ ᐋᖅᑭᐅᒪᑎᑦᑎᔭᓇᕐᓗᑎᒃ ᐊᒻᒪ ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑦᑎᓗᓂ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᕐᒥᒃ ᐃᓗᐊᓂ ᓄᓇᐅᑉ ᓇᒻᒥᓂᕐᒥ. ᖃᓪᓗᓈᑎᑐᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᐃᕝᕕᑎᑐᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᐳᑦ ᐋᖅᑭᐅᒪᑎᑦᑎᐸᑦ ᒫᓐᓇ ᒪᓕᒐᕐᔪᐊᑎᒍᑦ ᓴᐳᔾᔨᒪᓂᕐᒥᓂᒃ ᓇᒡᒍᓐᓇᖅ ᓄᓇᕐᓯᐊᕐᒥ ᐊᒻᒪ ᐱᕕᒃᓴᖅᐸᕿᓪᓗᑎᓪᓗ ᐊᒻᒪ ᐃᑲᔪᖅᓯᖅᑕᐅᓯᒪᓪᓗᑎᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᕐᒍᑦ ᑕᒃᑯᓂᖓ ᐅᖃᐅᓰᓐᓂᕐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓰᓐᓂᕐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑲᖅᓯᒪᔪᖅᑯᑎᑦᑕ.

ᑕᐅᓇ ᑕᐅᖅᓰᖅᑕᐅᑎᓂᒃᑯᑦ ᑐᓴᐅᒪᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ, ᖃᐅᔨᒪᓂᖏᑦ, ᐅᐸᑦᓯᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᐱᔾᔪᑎᓂᒃ, ᐅᕝᕙᒎᑦ ᑕᒪᐃᑎᒍᑦ ᐊᓐᓂᓪᓚᕝᕕᓪᓚᑎᑉᐸᐸᑉᐸᕗᑦ ᑐᕌᓯᒪᓂᖅᐳᑦ ᐃᓄᐃᑦ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᕐᖏᓐᓂᒃ. ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᔭᓇᖅᐳᑦ, ᐱᕝᕕᓪᓚᐊᑎᑦᑎᔭᓇᖅᑐᑦ ᓗ, ᐊᒻᒪ ᐊᑐᓕᖅᑎᑦᑎᔭᓇᖅᑐᑦ ᖃᐅᔨᑦᑐᑐᐃᓐᓈᓗᐊᓂᒃ ᓴᓇᓯᒪᑦᑎᐊᖅᑐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᖅᓯᒪᑦᑎᐊᖅᑐᓂᒃ ᐱᓕᕆᔾᔪᓯᓂᒃ ᑲᒪᒋᓇᓱᐊᕐᓗᒋᑦ ᐃᓅᓯᕐᒧᑦ, ᓚᐅᒪᓕᕆᓂᕐᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᕐᓄᑦ

– *ᐃᓕᖕᒐᔪᑦ, ᐱᕋᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓯᓈᕐᓗᓂ, ᐃᑲᔪᖅᓯᕐᓂᖅᑯᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᐅᔾᔨᕈᓱᓐᓂᖅᑯᓂᒃ ᐊᑦᖃᑎᒌᖕᖏᓐᖏᓐᓂᒃ ᑕᒪᐃᑦ ᑕᒪᐅᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᒍᑦ.*

ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᖁᔨᓂᖅ ᐊᓯᕿᑕᐅᔭᕆᐊᖃᖅᑐᓂᒃ

ᐱᓇᓱᐊᕐᓗᑎᒍ ᐱᓕᕆᐊᑦᓴᖅᐸᑦ, ᐅᕙᒍᑦ, ᐃᓚᒥᔭᐅᔪᑎᒍᑦ ᑲᑎᒪᔨᑦᓛᖕᒍᑲᐃᓐᓇᖅᑐᓄᑦ, ᓴᖅᑎᑦᑎᕗᒍᑦ ᐅᑯᓂᐊ ᐊᑐᓕᖁᔭᐅᔪᓂᒃ. ᑳᑯᐊ ᐊᑐᓕᖁᔭᐅᔪᑦ ᑭᒡᒐᑐᖅᓯᒪᕗᑦ ᐱᔪᒪᔭᑦᑎᓐᓂᒃ ᑲᑎᓯᒪᔪᓂᒃ ᐱᕈᕐᓕᕈᑕᐅᔪᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᑐᖅᑯᖅᑕᐅᔪᓂᒃ, ᒪᓕᒃᓯᒪᓪᓗᑎᒃ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᑎᓐᓂᒃ, ᑐᓴᐊᕐᓂᑎᓐᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᐃᓱᒪᑖᕐᓴᔭᑦᑎᓐᓂᒃ. ᐃᓯᒪᕗᒍᑦ ᑳᑯᐊ ᐊᑐᓕᖁᔭᐅᔪᑦ ᓴᓇᕙᒋᑦᑎᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓂᐊᖅᑐᒥᓪᓗᒋᑦ ᑕᒪᐃᑎᒍᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᓄᓇᖦᓯᐊᕐᒥ ᐊᒻᒪ ᐱᑦᖃᖅᑎᑦᑎᓗᑎᒃ ᑐᓐᖓᕙᒋᒃᓴᑦᑎᐊᕈᑎᐅᔪᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᖅᑎᓪᓗᑎᒍ ᐱᓇᓱᐊᖅᑕᐅᔪᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᓕᓕᐅᒃᑯᑦ.

ᐃ. ᓇᓗᓇᐃᕐᓇᐅᑲᓂᕐᓇᐊᕐᓗᒋᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᓇᕙᒋᑦᑎᒋᐊᖅᑎᒋᓱᐊᕐᓗᒋᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᓕᓕᐅᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐊᒐᖅ, ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᖁᔭᕗᒍᑦ ᐃᒫᒃ:

ᐃ1. ᑕᐃᓐᓇ ᒫᓐᓇ ᖃᓄᐃᓕᖕᒐᓂᕐᓴᖕᒐ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᓕᓕᐅᑉ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᑕᐅᓗᓂ ᐲᖅᑕᐅᓗᑎᒃ ᖁᔭᓈᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᐃᓚᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᓂᖏᑦ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᑕᐅᓗᑎᒃ, ᐅᖃᐅᓯᓕᐅᕐᓂᒃᑯᑦ, ᐊᒻᒪ ᑭᐅᑎᖅᑕᐅᓂᒃᑯᑦ ᑕᒻᒪᖅᓯᒪᔪᑦ.

ᐃ2. ᐊᓪᓚᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᓗᑎᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᓕᓕᐅᕐᒧᑦ ᐅᑯᓄᖕᒐ ᓄᐊᑦ ᓯᓚᐃᕖ, ᓴᐅᑦ ᓯᓚᐃᕖ, ᑖᒡᓇᑉ, ᐊᒻᒪ ᓯᐸᕗᐊᓐ, ᒪᓕᓪᓗᒋᑦ ᐅᖃᐅᔾᔨᒋᐊᕐᓂᖕᒋᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᖕᒋᓚᐅᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᑳᑯᐊ ᐊᑦᑐᖅᑕᐅᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ.

ᐃ3. ᓄᐊᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᐅᑦ ᓯᓚᐃᕖ (ᑕᐃᒪ, ᐅᐸᒎᓐᓃᑦ ᐊᑐᖅᑐᖅᑲᓗᓂ ᐊᓪᓚᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ) ᐊᒻᒪ ᐃᓄᕖᐊᓗᒃᑐᐊ ᐊᒻᒪ ᐃᓄᐃᓐᓇᖅᑐᐊ ᑎᑎᖅᓯᒪᓗᑎᒃ ᐃᓚᒃᑯᕐᓗᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐃᓚᒍᑦᖃ 4-ᒥ ᐃᓚᖕᒐᓂ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᓕᓕᐅᑉ, ᐊᒻᒪ ᐲᖅᑕᐅᓗᑎᒃ ᓇᓗᓇᐃᖅᑕᐅᔪᑎᒥᑦ ᐃᓚᒍᑦᖃᑦ, ᐊᖕᒋᓚᐅᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᑳᑯᐊ ᐊᑦᑐᖅᑕᐅᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ.

ᐃ4. ᒥᑦᓯᐅᑐᑦ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᖅ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑕᐅᓗᓂ ᖃᐅᔨᓇᓱᐊᖅᑐᖅᑲᓗᓂ ᖃᓄᑎᒥ ᓈᒻᒪᑦᑐᓂᒃ ᐱᑎᐅᖃᑦᑕᕐᓇᐊᖅᑲᕐᓂᖕᒐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ.

ᐃ5. ᐅᓂᒃᑳᕐᓇᐊᓐᖕᒐᐅᑦ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᑕᐅᓗᓂ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᖁᓪᓗᒍ ᐱᒻᒪᕐᐅᓂᖕᒋᑦᑕ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᕐᓂᖕᒋᑦᑕ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ ᓴᐳᔾᔨᓂᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᕋᓪᓕᐊᑎᑦᑎᒃᑯᑦ ᓇᒻᒥᓂᖃᕐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖃᕐᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓴᓇᓱᓪᓗᒍ ᑲᑐᑎᔾᔨᓗᓂ ᑲᒪᒋᔭᖃᐅᓯᖅᑲᐊᖅᑲᕐᓂᖅ ᐅᖃᐅᓯᐅᑉ ᐱᐅᓯᕋᓪᓕᐊᑎᑕᐅᓂᖕᒐᒍᑦ.

ᐃ6. ᐃᓚᒍᑕᖅ 14 ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᓕᓕᐅᕐᒥ ᓇᓗᓇᐃᖅᑕᐅᒋᐊᒃᑲᓐᓂᕈᓐᓇᖅᐳᖅ ᐊᒻᒪ ᑐᑭᓕᐅᖅᑕᐅᓗᓂ ᐊᖅᑯᑎᒋᓗᒋᑦ ᑕᒻᒥᒃ ᐱᖁᔭᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐊᒐᖅ. ᐱᖁᔭᐃᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓗᑎᒃ ᐱᔾᔪᑎᖃᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖕᒋᓇᓄᑦ ᐃᓕᖕᒐᔪᓄᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑮᓐᒥ ᐋᓂᐊᑦᑖᑦᑕᐃᓕᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᑦᑕᓇᖅᑐᖅᑲᑦᑕᐃᓕᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ, ᐋᓂᐊᓇᖅᑐᓕᕆᓂᕐᒧᑦ,

— ᐊᒻᒪ ᐃᓅᓯᕐᒧᑦ ᐱᕈᑦᑎᕐᕕᑎᓄᑦ. ᐊᓯᖏᑦ ᐱᕈᑦᑎᕐᕕᑦ ᓇᓗᓇᐃᓂᐊᖅᑕᐅᓗᑎᒃ ᐊᑐᐊᒐᒃᑯᑦ ᖃᐅᔨᒪᔾᔪᑎᒃᑰᓐᖏᓐᓛᖅᑐᖅ.

ᐃ7. ᑲᑎᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᕕᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᔫᔾᔨᔨᖏᑦ ᒪᓕᒋᐊᖃᖅᑎᑕᐅᔪᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ ᑎᑎᖅᓯᒪᓗᑎᒃ ᐱᖁᔭᕐᒥ, ᐱᖃᑕᐅᓪᓗᓂᓗ ᐋᖅᑭᒃᑕᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᓂᖏᑎᒍᑦ ᒪᓕᒋᐊᖃᕐᓂᕐᒧᑦ ᑖᒃᑯᐊ ᐱᕈᑦᑎᕐᕕᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑕᐅᕙᖕᖏᓐᓂ ᐊᓯᖏᓐᓄᑦ ᐱᔫᔾᔨᓄᑦ.

ᐃ8. ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᑕᐃᓯᒧᓂ ᒥᓂᔅᑕᒥᒃ ᑲᒪᒋᔭᓕᒻᒥᒃ, ᐱᔪᓐᓇᕐᓂᖅᑲᖅᑐᒥᒃ ᐊᑐᓕᖅᑎᑕᐅᑎᑦᑎᓂᕐᒥᒃ ᑖᒃᓯᒥᖓ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᑐᓂᓯᔪᓐᓇᖅᑲᕐᓂᕐᒥᒃ ᐊᖅᑰᑎᒋᓪᓚᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᓄᑦ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᒥᒃ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᓄᑦ.

ᐃ9. ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑲᑎᒪᔨᓂᒃ ᒪᓕᒐᓕᐅᕈᔾᔨᔪᖃᖅᑐᓂ ᐊᖅᑯᑎᒥᓗᒍ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐅᖃᐅᔾᔨᒋᐊᖅᑐᖅᖃᓂᒃ ᒥᓂᔅᑕᒥᒃ ᑲᒪᒋᔭᓕᒻᒥᒃ ᐱᔾᔪᑎᖃᖅᑐᓂᒃ ᒪᑯᓂᖓ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᓂᖅ, ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑦᑎᓂᖅ, ᐋᖅᑭᒃᓱᐃᓂᖅ, ᐊᒻᒪ ᐱᔪᑎᒃᓴᑦ ᑐᓂᐅᖅᑲᖅᑕᐅᓂᖏᑦ. ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔩᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᕙᒃᓴᖅᐳᑦ ᒪᓕᒐᓕᐅᕆᑕᐅᓯᒪᔪᒥᒃ ᑲᒪᒋᔭᖃᕐᓂᐊᖅᑲᓂᖏᓐᓄᑦ ᐊᑕᖃᑎᒋᓐᓂᖏᓐᓂᒃ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ ᐊᒻᒪ ᑲᑎᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑦ.

ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐱᓕᕆᐊᑦᓴᖏᓐᓄᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᑕᐅᔾᔪᑎᑦ ᑖᒃᑯᐊ ᑲᑎᒪᔩᑦ -- ᐃᓚᒋᔭᐅᓗᓂ ᐋᖅᑭᓱᖅᓯᒪᓂᖓ, ᑎᒃᑯᐊᖅᓯᓂᕐᒧᑦ ᐱᔾᔪᓯᖅ, ᑐᓴᓇᐊᕐᓂᕐᒧᑦ ᐱᔾᔪᓯᑦ, ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᑦ ᐱᑕᖃᓇᐊᖅᑲᖅᑐᑦ -- ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓗᑎᒃ ᐱᖁᔭᒃᑯᑦ.

ᐃ10. ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑲᑎᒪᔨᓄᑦ ᐃᓚᒋᔭᐅᔪᑦ ᓂᕈᐊᕋᒃᓴᕈᖅᑎᑕᐅᕙᓪᓗᑎᒃ ᑭᖑᒍᖅᑕᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓄᑦ, ᐱᖁᔭᐅᓯᒪᓗᑎᒃ ᒥᓂᔅᑕᒧᑦ ᑲᒪᒋᔭᓕᒧᑦ, ᐊᒻᒪ ᑎᒃᑯᐊᖅᑕᐅᓯᒪᓗᑎᒃ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᓄᑦ.

ᐃ11. ᐊᑕᐅᑦᑎᒃᑰᖅᑲᑎᖅᑲᕐᓗᓂ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓂᖓᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑲᑎᒪᔩᑦ, ᐊᖏᒥᑎᒥᓂᖓ ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑦᑎᓂᖏᓐᓄᑦ ᐱᓕᕆᐊᑦᓴᖓ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ ᐃᓚᐅᖓᓂᐊᖅᑕᐅᓗᓂ ᖁᔭᓈᖅᑕᐅᓂᖓᑲᒍᑦ ᑭᖑᓪᓕᖅᐸᑦ ᐅᖃᐅᓯᑉ ᐃᓚᒍᑕᕐᒥ 20(1)-ᒥ ᐊᒻᒪ ᐃᓚᒍᑕᕐᒥ 20(3)-ᒥ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥ. ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑦᑎᓂᖏᓐᓄᑦ ᐱᓕᕆᐊᖓ ᓄᑦᑎᑕᐅᕗᖅ ᒥᓂᔅᑕᒧᑦ ᑲᒪᒋᔭᓕᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑲᑎᒪᔨᓄᑦ. ᑖᓐᓇ ᑲᒥᓴᓇ ᑲᔪᓯᓂᐊᖅᐳᖅ ᒪᓕᒃᑕᐅᑎᑦᑎᓇᓯᐊᕐᓂᖓ ᓴᓐᖏᓂᖅᑲᕈᑎᒥᓪᓗᒍ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ.

ᐃ12. ᐃᓚᒍᑕᖅ 19(2) ᐊᒻᒪ 19(3) ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥ ᖁᔭᓈᖅᑕᐅᓗᓂ. ᐊᓪᓚᕝᕕᐊ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ ᐃᓛᒃᑯᖅᑯᓪᓗᒍ ᑲᑎᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᖏᓐᓂᑦ. ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᑦ ᕿᒥᕐᕈᓗᑎᒃ ᐊᓪᓚᕝᕕᐊᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ ᓇᓗᓇᐃᕐᓯᐊᕐᓗᒋᑦ ᐊᐅᓚᑦᑎᔾᔪᑎᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓪᓚᕝᕕᓕᕆᓂᒃᑯᑦ ᐃᑲᔪᖅᓯᓂᕐᒧᑦ ᐊᑕᖃᑎᖃᕐᓂᖏᑦ.

ᐃ13. ᐋᖅᑭᒃᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᓂᖏᑎᒍᑦ ᐃᓚᓕᐅᔾᔪᐅᓗᓂ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒧᑦ ᑎᒃᑯᐊᖅᑕᐅᔪᖅᑲᕈᓐᓇᖅᑯᑦᓗᒍ "ᑭᖑᒍᕝᕕᐅᑎᓯᒪᔪᖅ" ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᑲᒥᓴ ᑎᒃᑯᐊᖅᑕᐅᔪᖅᑲᖅᓯᐊᖅᓂᖕᒐᓂ ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᑲᒥᓴ ᐱᔪᓐᓇᐃᓪᓕᓯᒪᑎᓪᓗᒍ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒥᓂᒃ.

– Δ14. ᐋᖅᑭᒃᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᓂᖏᑎᒍᑦ ᐃᓚᓕᐅᔾᔪᐅᓗᓂ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒍᑦ ᑭᐅᔭᕆᐊᖃᖅᑎᑕᐅᓂᖓ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᑦ ᑲᒥᓴᓇᐅᑉ ᐊᕐᕌᒍᑕᓖᑦ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᖏᓐᓂᒃ ᐃᓗᐊᓂ 180 ᐅᓪᓗᑦ ᓴᖅᑭᑕᐅᓚᐅᖅᑎᓪᓗᒍ ᑖᓐᓇ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ.

Δ15. ᑖᓐᓇ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᓗᓂ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᑲᑎᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓄᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐃᓗᐊᓂ ᓄᓇᕕᔾᔪᖃᖏᑦᑕ. ᒪᓕᒃᓯᒪᓗᒍ ᒫᓐᓇ ᐊᒻᒪ ᐊᓂᒍᖅᑎᑕᐅᓯᒪᓐᖏᑦᑐᑦ ᓄᓈᕋᓯᐊᕐᓂᑦ ᐊᒻᒪ ᓇᒻᒥᓂᖅ ᑲᕙᒪᖅᑲᕐᓂᕐᒧᑦ ᐊᖏᖅᑎᕆᒍᑏᑦ.

Δ16. ᑖᓐᓇ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ (ᐃᓚᒍᑕᖅ 29(1)) ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᑕᐅᓗᓂ ᖃᐅᔨᒪᓇᓱᐊᑕᐅᓗᑎᒃ ᒥᑭᓂᖅᓴᐃᑦ ᖃᐅᔨᓴᐃᓃᑦ ᑕᓪᓕᒪᕈᕐᓂᑖᑦ ᐊᕐᕋᒍᑦ. ᐱᒋᐊᕐᓗᑎᒃ 2008-ᒥ (ᐊᑕᐅᑦᑎᒃᑰᖅᑎᖅᑲᕐᓗᓂ ᓴᖅᑭᑕᐅᓂᖓᓂᒃ 2006-ᒥ ᓈᓴᐃᕈᑦ ᑲᓇᑕᒥ ᐅᖃᐅᓯᖏᓄᑦ ᑲᑎᖅᓯᒪᔭᕆᓐᓂᒃ), ᐋᖅᑭᒃᑕᐅᓯᒪᓂᖏᑎᒍᑦ ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᕐᑯᓪᓗᒍ ᐊᒻᒪ ᐅᑐᓕᖅᑎᑕᐅᕐᑯᓪᓗᒍ ᑖᓐᓇ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓄᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᓱᕋᐅᑎᓂᖅᑲᕐᓗᐊᕐᒪᖔᑕ.

Λ. ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᑕᐅᕐᑯᓪᓗᒍ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐆᓚᑦᑎᓂᖓᑦ ᐊᒻᒪ ᑲᒪᒋᔭᖅᑲᓇᐊᖅᑲᕐᓂᖅ, ᐅᓕᖅᑕᐅᕐᑯᔨᕗᒍᑦ ᐃᒫᒃ:

Λ1. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᓕᒃ ᐃᓯᒪᓕᐅᕈᑎᖃᕐᑯᓪᓗᒍ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᔪᓐᓇᕐᒪᖖᒋᑦ ᒥᑭᔪᒥᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᓄᑦ ᐊᓪᓚᕝᕕᒻᒥᒃ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᓯᓂᒃᑯᑦ ᑐᕋᖓᑎᑕᐅᕙᖏᓐᓂᒃ ᐱᑕᖃᖅᑐᑦ ᐱᔪᑎᒃᓴᐃᑦ. ᑖᓐᓇ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᓄᑦ ᐊᓪᓚᕝᕕᒃ ᐱᑕᖄᑕᐅᒐᔭᖅᐳᖅ ᐊᑕᐅᓯᕐᒥᒃ ᐅᐸᖅᑕᒐᒃᓴᒥᒃ ᐱᔭᕆᐊᑎᒥᓪᓗᒥᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᕐᒧᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒧᑦ ᐃᓕᖓᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᑐᕋᖓᑎᑦᑎᕙᐅᔪᓐᓇᕐᓗᓂ ᑲᒪᒋᔭᖅᑲᓐᓇᐊᖅᑲᕐᓂᕐᒧᑦ ᐃᓗᐊᓂ ᑲᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ.

ᑕᐃᓐᓇ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᓄᑦ ᐊᓪᓚᕝᕕᒃ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᖅᑲᑦᑕᕐᔪᖅ ᒥᓂᔅᑕᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᓕᕆᐊᖅᑲᑦᑕᕐᔪᕐᓗᓂ ᐅᑯᓂᖓ ᐆᓚᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᑐᐊᒐᕐᒧᑦ ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᓂᒃ:

- • ᑐᓴᐅᒪᖅᑎᖅᑲᕐᓂᖅ ᐅᐃᕖᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᒌᓂᒃ
- • ᐅᑐᐃᓐᓇᐅᒪᑎᑦᑎᓂᖅ, ᒥᐊᓂᖅᓯᓂᖅ, ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᓴᐃᓂᖅ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓄᑦ ᐅᑐᓕᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᓴᐃᓂᕐᒧᑦ ᐋᖅᑭᓱᐃᔾᔪᑎᓂᒃ
- • ᑐᓴᐅᒪᖅᑎᖅᑲᕐᓂᖅ ᐊᓪᓚᕝᕕᖑᓐᓂᒃ ᓈᓴᐃᕈᑦ (ᑕᑯᓗᒍ Λ4)
- • ᐊᐃᕋᖅᑎᖅᑲᕐᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᐆᓚᑦᑎᓂᖅᑲᓇᑕᐅᑉ-ᓄᓇᕗᑦ ᐸᓇᓯᐊᖅᑎᕆᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐊᖏᖅᑎᕆᒍᑎᒥᒃ
- • ᐆᓚᑦᑎᓂᖅ ᐃᑲᔪᓯᐊᓄᑦ ᐊᖏᖅᑎᕆᒍᑎᓂᒃ ᐱᖅᑎᕆᓗᑎᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᕆᑦ
- • ᐆᓚᓂᒃᑯᑦ ᐃᑲᔪᖅᓯᕐᓂᖅ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑲᑎᒪᔩᓂᒃ
- • ᐆᓚᓂᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᓯᕗᓕᖅᑎᐅᓂᒃᑯᑦ ᐃᑲᔪᖅᓯᕐᓂᖅ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᑎᓪᓗᒋᑦ ᐊᑕᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓚᒌᓐᓂᑦ ᐱᕈᑦᑎᕋᐅᑎᖅᑲᖅᕕᑦ
- • ᐃᑲᔪᖅᓯᕐᓂᖅ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐱᕐᑯᔭᐃᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᑐᐊᒐᐃᑦ
- • ᑲᒪᒪᐅᖅᑎᕆᓐᓂᒃᑯᑦ ᐱᓕᕆᖅᑎᕆᓐᓂᖅ ᐱᔪᒥᓪᓗᒥᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ.

– ᐱ2. ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒥᓯᓕᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓗᓂ ᒐᕙᒪᖕᒥᓐᓂᓪᓕᖔᖅ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖅᑲᐅᓯᖅᓂᒃ ᐊᐅᓚᖅᑎᑦᑎᓂᖅᑯᑦ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᓴᐃᓂᖅᑯᑦ/ᑲᒪᒋᔭᖅᑲᓇᐊᖅᑲᖅᓂᖅᑯᑦ ᐋᖅᑭᓯᐃᔾᔪᑎᒥᒃ, ᒪᓕᒃᓯᒪᔪᒥᒃ ᑮᓇᐅᔭᓕᕆᔾᔪᑦ ᑲᑎᒪᔾᔪᑦ (2001) ᐱᔭᕇᕐᖓᓂᒃ, ᓇᓗᓇᐃᖅᑕᐅᖁᔨᒪᔪᒥᒃ, ᓄᐊᑦᑎᓗᓂᓗ, ᐊᒻᒪ ᑲᔪᓯᕙᓪᓕᐊᖕᒋᓐᓇᖅᑐᒥᒃ ᕿᒥᕐᕈᓂᕐᒥᒃ ᐱᒋᐊᕈᑕᐅᔪᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓴᖅᑭᖅᑐᑦ ᒪᓕᒃᓯᒪᔪᒥᒃ ᑲᑎᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᓂᒃ.

ᐱ3. ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒥᓯᓕᒃ ᖃᐅᔨᒪᓇᓱᐊᖅᑐᓂ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ ᑐᓴᐅᒪᑎᑕᐅᑎᑦᑎᐊᖅᑐᐊᕐᒪᖔᑕ ᐱᔾᔪᑎᒋᓪᓗᒍ ᑲᓇᑕᐅᑉ-ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐱᓇᓱᐊᖅᑲᑎᒌᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐊᖏᖅᑲᑎᒌᒍᑎᐅᑉ ᐱᓕᕆᐊᖑᓂᐊᓄᑦ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ ᐊᒻᒪ ᖃᐅᔨᓴᐃᓂᖅᑯᑦ ᐋᖅᑭᓯᐃᔾᔪᑎ.

ᐱ4. ᑕᐃᒃᑯᐊ ᐊᓪᓚᕝᕕᖕᒐᑦ ᓈᓴᐃᔾᔪᑦ ᐱᓕᕆᐊᖅᑲᖅᑎᑕᐅᓗᑎᒃ ᓄᐊᖅᑎᓂᖅᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᕿᒥᕐᕈᓂᕐᒥᒃ ᑲᑎᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᓈᓴᐃᔾᔪᓄᑦ ᑲᓇᑕᒥ, ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑐᓂᒃ ᓈᓴᐃᔪᑎᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᓛᓐᓇ ᐃᓅᓯᖅᑯᑦ ᐃᓕᖕᒐᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᓕᕆᓂᖅᒥᒃ ᖃᐅᔨᓴᖅᓂᖅᓂᒃ. ᐊᒻᒪ ᐃᓚᓕᐅᔾᔨᐅᖅᑲᑦᑕᖅᑐᑎᒃ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᑲᑎᑎᖅᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᑦ ᑕᓪᓕᒪᕈᖅᓂᑖᑦ ᐊᕐᕌᒍᑦ, ᐱᒋᐊᓪᓗᑎᒃ 2003-ᒥ ᓴᖅᑭᑕᐅᑎᓪᓗᒍ 2001-ᒥ ᓈᓴᐃᔾᔪᑦ ᑲᓇᑕᒥ ᐅᖃᐅᓯᖅᑐᑦ ᐃᓕᖕᒐᔪᑦ ᑲᑎᑎᖅᓯᒪᔪᖕᒋᑦ.

ᑎ. ᓱᕐᖁᐃᑎᓂᓪᓚᖕᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓈᒻᒪᑦᑐᓂᒃ ᑮᓇᐅᔭᖅᑲᖅᑎᑕᐅᖁᓪᓗᒍ, ᐊᐅᓚᖅᑕᐅᖁᔨᕗᒍᑦ ᐃᒫᒃ:

ᑎ1. ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒥᓯᓕᒃ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᒪᓕᒐᖅᑯᑦ ᖃᐅᔨᒪᓇᓱᐊᖅᑐᓂ ᑕᒪᐃᑕ ᑮᓇᐅᔭᖅᑲᖅᑎᑦᑎᓂᒃᑯᑦ ᑐᓂᔭᐅᔪᑦ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᐊᐅᖅᑕᐅᒐᓱᐊᕐᒪᖔᑕ ᑕᒪᑐᒧᖓ.

ᑎ2. ᑮᓇᐅᔭᖅᑲᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᑦ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐃᓚᒋᐊᖅᑕᐅᕙᓪᓗᑎᒃ ᐱᔭᓇᐊᖅᑲᓕᖅᕕᑉᐸᑕ ᐊᐅᓚᖅᑎᑕᐅᓇᓱᐊᖅᑎᓪᓗᒋᑦ ᐊᐅᓚᖅᑯᔭᐅᔪᑦ ᐱᑕᖅᑲᖅᑐᑦ ᑖᒃᓯᒪᓂ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᒥ.

ᑎ3. ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒥᓯᓕᒃ ᐱᓇᓱᐊᕆᐊᓕᖅᑐᓂ ᑕᐃᓐᓇ ᑲᓇᑕᐅᑉ-ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐱᓇᓱᐊᖅᑲᑎᒌᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐊᖏᖅᑲᑎᒌᒍᑎᖓᑕ ᐋᖅᑭᐅᒪᑎᑕᐅᖁᓪᓗᒍ ᐊᒻᒪ ᐱᓕᐅᒥᕖᓪᓕᐅᑕᐅᖁᓪᓗᒍ ᑲᓇᑕᒥ ᒐᕙᒃᑯᑦ ᐃᓚᐅᓂᖕᒐᓐᓄᑦ.

ᑎ4. ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖕᒋᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐊᑕᐅᓯᐅᓐᖏᑦᑐᑦ-ᐊᕐᕌᒍᒍᑦ, ᖃᓄᐃᓐᓈᖅᑐᑦ-ᑮᓇᐅᔭᖅᑲᖅᑎᑦᑎᓂᖅᑯᑦ ᐊᖏᖅᑲᑎᒌᒍᑎᖅᑲᖅᓗᑎᒃ ᑕᒪᒃᑯᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᑎᒌᓂᒃ ᐱᑕᖅᑲᖅᑎᑦᑎᖁᓪᓗᒋᑦ ᑐᕌᖓᔪᒃᓴᐅᓂᖅᓴᐅᖁᓪᓗᒋᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᑦ ᐊᑕᐅᓰᓐᓇᓕᓂᖅᓴᐅᖁᓪᓗᒋᑦ, ᐊᐅᖅᓗᑎᒃ ᐊᑲᐅᔪᓂᒃ ᑲᒪᒋᔭᖅᑲᓇᐊᖅᑲᖅᓂᖅ ᐱᓕᕆᔾᔪᑎᓂᒃ.

ᑎ5. ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖕᒋᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐃᑲᔪᖅᓯᖅᑐᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᑎᒌᓄᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᓴᖅᑭᖅᑐᖅᑲᖅᑐᒍ ᐊᓯᖏᓐᓂᒃ ᐱᕝᕕᒃᓴᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑐᑦ ᐃᓵᑎᑦᑎᕝᕕᒃᓴᓂᒃ, ᐃᓚᒋᔭᐅᓪᓗᑎᒃ ᐃᑲᔪᖅᑎᓂᑦ ᑮᓇᐅᔭᖅᑲᖅᑎᑎᔾᔪᑎᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᓇᓱᐊᖅᐸᓐᓂ ᓯᓕᓇᐊᖕᒍᔪᒃᑯᑦ ᐃᑲᔪᖅᓯᖅᓂᖅᑲᖅᑐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐱᐅᓯᕙᓪᓕᐊᑎᑕᐅᓂᖕᒋᓐᓂᒃ.

ᑭ. ᐱᐅᓯᕙᓪᓕᐊᑎᒋᐊᖅᑐᒋᑦ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᐱᕐᑎᖅᑯᑎᑦ ᐊᐅᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖕᒋᑦ, ᐊᐅᓚᖅᑕᐅᖁᔨᕗᒍᑦ ᐃᒫᒃ:

ᑭ1. 'ᐊᐅᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓚᑦᑖᖅᓂᖅ' ᐱᔾᔪᑎᒋᓪᓗᒋᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᒻᒥ ᐋᓐᓂᐊᑦᑖᖅᑕᐃᓕᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᐊᑦᑕᓇᔾᔭᐃᖅᓯᒪᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᐃᓄᓕᓇᓂᖅ ᐊᔪᖅᓴᖅᑐᓕᓇᓂᖅᓗ ᓇᓗᓇᐃᓐᓇᐊᖅᑕᐅᓗᓂ ᐱᖅᑯᔭᑎᒍᑦ, ᐊᒻᒪ ᐊᐅᐊᓚᒃᑯᑦ ᑕᒪᐃᑕ ᐊᓯᖏᑦ ᐱᕐᑎᖅᑯᑎᑦ.

—

P2. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᓕᒃ ᖃᐅᔨᒪᓇᓯᐊᖅᑐᓂ ᑕᒪᐃᑕ ᓚᕿᒪᒃᑯᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᕐᕕᖕᒋᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᒍᔾᔨᔨᖕᒋᑦ ᓈᒻᒪᓐᓂᖅᑲᖅᑐᓂ ᐊᑐᓕᖅᑎᑕᐅᒐᓗᐊᕐᒪᖔᑦ 'ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓚᑦᑖᖅᓂᖅ', ᐱᑕᖃᖅᑐᓂ ᐱᓕᕆᔾᔪᓯᖅᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐆᑦᑐᖅᓯᔾᔪᑎᓂᒃ ᒪᓕᓐᓂᖅᒍᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᓂᐅᔪᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖕᒋᓐᓂᒃ.

P3. ᑖᒃᑯᐊ ᓚᕿᒪᖕᒋᑦ ᓄᓇᓯᐊᑉ ᕿᒥᕐᕈᓗᑎᒃ ᑕᐃᒃᓯᒥᖕᒐ ᒪᖀᓐᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᓂᖅᒍᑦ ᐃᓕᒋᐊᕈᑎᓄᑦ ᑐᑭᓕᐅᕆᔾᔪᑎ, ᓯᕗᓪᓕᐅᔾᔭᐅᑎᑦᑎᓇᓯᐊᖅᓂᐊᖅᑐᓂ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᒋᐊᖅᓯᓇᓯᓪᓗᓂ ᐊᒥᓲᑎᒥᓂᖕᒋᓐᓂᒃ ᒪᖀᓐᓂᒃ ᐅᖃᕈᓐᓇᕆᐊᓖᑦ ᐃᓂᒃᓴᐃᑦ ᐃᓄᓐᓂᒃ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᖅᑲᖅᑐᓄᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓂᒃ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᒃᑯᑦ.

P4. ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᓕᒃ ᐱᓕᕆᖅᑎᖃᖅᑐᓂ ᐸᓇᓯᐊᕈᒪᓂᖅᑲᖅᑕᐅᔪᓂᒃ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᓇᓯᐊᖅᓗᑎᒃ ᓄᓇᓕᓐᓄᑦ ᐊᑭᑭᑦᑐᓂᒃ ᐊᑐᐃᓐᓇᖅᑲᖅᑯᓪᓗᒋᑦ ᐱᒋᐊᓐᖓᒐᐅᑎᓂᒃ ᑑᓵᔨᐅᓂᖅᒍᑦ ᓯᓇᒃᑯᑖᓂᒃ ᓚᕿᒪᒃᑯᓐᓄᑦ, ᓴᓇᔪᓕᕆᔨᓄᑦ, ᐊᒻᒪ ᑭᒃᑯᑐᐃᓐᓇᖅᓂᒃ ᑐᓴᖅᑎᑦᑎᓇᓯᐊᖅᓂᖅᒍᑦ ᑲᑎᒪᓂᖅᓂ ᐊᒻᒪ ᓄᐊᓯᒪᔪᓂ.

P5. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᓕᒃ ᐱᓕᕆᖅᑎᖃᖅᑐᓂ ᑕᐃᒃᑯᓂᖓ ᑲᓇᑕᒥ ᓚᕿᒪᒃᑯᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐅᐃᕖᖕᒍᖅᑲᑎᒌᓂᒃ ᐃᑲᔪᖅᓯᖅᓯᐊᖅᓗᒍ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓂᖕᒐ ᓯᕗᓪᓕᖅᐸᖅ ᐅᐃᕖᑦ ᐅᖃᐅᓯᖕᒐᓐᓄᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᖃᕕᒃ ᔭᓗᓇᐃᒥ. ᑖᓐᓇ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᖃᕕᒃ ᐱᑕᖃᕈᑕᐅᒐᔭᖅᐳᖅ ᐊᑕᐅᓯᒃᑯᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᕕᒻᒥᒃ ᓚᕿᒪᒃᑯᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᖕᒋᓐᓄᑦ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓚᖅᑲᖅᓴᖅᐳᖅ 1-800-ᒥᒃ ᐅᖃᓚᕕᒻᒥᒃ ᓯᓚᑖᓂᑦᑐᓄᑦ ᓄᓇᓕᓐᓄᑦ.

P6. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᓕᒃ ᐅᖅᑲᖅᑎᖅᑲᓚᐅᖅᓕ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᑎᒌᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖕᒋᓐᓄᑦ ᑲᑎᒪᔨᓂᒃ ᐱᔾᔪᑎᒋᓗᒍ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᖃᕈᓐᓇᑐᐃᓐᓇᕆᐊᖃᖅᓂᖕᒐ ᓯᕗᓪᓕᖅᐹᒥᒃ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖕᒋᓐᓄᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᖃᕕᒻᒥᒃ.

P7. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᓕᒃ ᕿᒥᕐᕈᓗᓂ ᓯᕗᓪᓕᖅᐹᒥ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᖃᕕᓐᓂᒃ ᐊᓂᒍᖅᑎᓪᓗᒋᒃ ᒪᖀᒃ ᐊᕐᕌᒍᒃ ᖃᐅᔨᓇᓯᐊᖅᑐᓂ ᒪᑭᑕᔪᓐᓇᖅᓂᖕᒋᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᓕᖅᑯᓴᓕᐅᖅᑐᓂ ᑕᒪᓐᓇ ᒪᓕᓪᓗᒍ.

P8. ᐃᓕᓵᓇᓴᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᓄᑦ ᐊᓪᓚᕝᕕᒃ ᑎᑎᖅᑲᓕᐅᖅᑲᑦᑕᖅᑐᓂ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᑭᒃᑯᑐᐃᓐᓇᖅᓄᑦ ᐃᓕᖕᒐᔪᓂᒃ ᐊᑎᖕᒋᓐᓂᒃ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖕᒋᑐᑦ ᑑᓴᔨᑦ.

ᒋ. ᓴᓇᓂᖅ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᒃᓴᑎᒍᑦ ᐱᔪᓐᓇᖅᓂᐅᔪᑦ ᐃᓕᓵᓇᓴᐅᓯᒪᔪᒃᑯᑦ ᐅᖃᐅᓯᒃᑯᑦ, ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᖅᑯᔨᕗᒍᑦ ᐃᒫᒃ:

ᒋ1. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᓕᒃ ᐱᓕᕆᖅᑎᖃᖅᑐᓂ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᑎᒌᓂᒃ ᐊᖏᓪᓕᑮᓪᓕᖅᑎᒐᓯᐊᖅᓗᒍ ᐱᕚᓪᓕᐊᓂᖕᒐ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᔪᓂ ᐊᒻᒪ/ᐅᕝᕙᓘᓐᓃᑦ ᓄᓇᓯᐊᒥ ᓇᓗᓇᐃᒃᑯᑕᖅᑖᓂᖅᒍᑦ ᒪᓕᒃᑕᐅᔪᒃᓴᐃᑦ ᑑᓴᔨᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᓗᑎᒃ ᑑᓴᔨᓄᑦ ᐱᓕᒻᒪᓴᕈᑎᓂᒃ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᓂᖅᓂ. ᑐᖀᖕᒐᒋᐊᓐᖓᒐᖅᓗᑎᒃ ᐋᓐᓂᐊᓇᓐᖏᑦᑐᓕᕆᓂᖅᒍᑦ, ᐃᓅᓯᖅᒍᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᓄᑦ, ᐃᖅᑲᖅᑐᐃᕕᓕᕆᓂᖅᒍᑦ, ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᓐᓄᑦ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᔪᓂ ᓯᕗᓪᓕᐅᔾᔭᒃᓴᓄᑦ. ᐱᓕᒻᒪᓴᖅᓂᖅ ᐊᑕᐅᖅ ᓂᕈᐅᒥᔭᐅᔪᓄᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᑎᒍᑦ ᐊᒻᒪ ᐸᓇᓯᐊᖅᕕᓐᓄᑦ ᐸᓇᓯᐊᖅᑦᓴᓄᑦ ᓴᖅᑭᓂᐊᖅᑐᒥᓴᐅᔪᓄᑦ ᐊᖏᓪᓕᑮᓪᓕᖅᓂᖕᒋᓐᓄᑦ ᐃᓕᓵᓇᓴᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᓄᑦ ᐱᔨᑦᑎᕋᐅᑎᑦ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖕᒋᑦ.

ᒋ2. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖏᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᑲᑎᑦᑎᓗᓂ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᒋᐊᖅᓯᓗᓂ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᔪᓂ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᐃᔨᓄᑦ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᕐᓂᕐᒥᒃ ᒪᓕᓪᓗᒋᑦ ᒪᓕᒃᑕᐅᔪᒃᓴᐃᑦ ᐋᖅᑭᑦᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᑲᑐᔾᔭᐅᑦᓗᑎᒃ ᑕᒪᒃᑯᓄᖓ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᓐᓄᑦ. ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᕐᓂᖅ ᐊᑕᐅᓯᖅ ᓂᕆᐅᒋᔭᐅᔪᓄᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓄᑦ ᓴᖅᑭᓂᐊᖅᑐᒋᔭᐅᔪᓄᑦ ᓴᓐᖓᓕᑦᑎᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓂᒃᑯᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐋᖅᑭᒃᑕᐅᓯᒪᔪᒃᑯᑦ ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᓂᖏᑎᒍᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᒪᓕᒐᖅ (1995).

ᒋ3. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖏᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓗᓂ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑐᑦ ᐊᐃᑉᐱᐅᑎᔪᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᐃᓐᓇᕐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᖅᑮᔭᖅᑎᑦᑎᓗᓂ ᐊᒻᒪ ᐃᑲᔪᖅᓯᕐᓗᓂ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᕐᓂᖏᓐᓂᒃ ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᖏᑦᑕ, ᐊᖏᔪᖅᑳᑦ, ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᑕ ᐱᓇᓱᐊᕈᒪᔪᑦ ᐃᓐᓇᐃᑦ.

ᒋ4. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᓕᒃ ᐊᒻᒪ ᒥᓂᔅᑕᖏᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᑲᑎᖃᑎᖃᕐᓗᑎᒃ ᐊᑭᐊᕐ ᓯᓚᑦᑐᓴᕐᕕᒻᒥᒃ, ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᕕᓐᓂᒃ ᕿᒥᕐᕈᓇᓱᐊᕐᓗᑎᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᓂᖏᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᐃᓐᓇᐅᑎᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ ᑐᓵᔨᑦ, ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᐃᔨᑦ, ᐊᒻᒪ ᐃᓐᓇᕐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᕐᓂᐅᑉ, ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᓱᐊᕐᓗᒋᑦ ᐊᑭᑐᑎᒋᓂᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᑕᒪᐃᑎᒍᑦ ᑲᔪᓯᑦᑎᐊᕈᑕᐅᓂᖏᑦ.

ᒋ5. ᐊᑭᐊᕐ ᓯᓚᑦᑐᓴᕐᕕᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᑦ ᑭᒃᑯᑐᐃᓐᓇᕐᓂᒃ ᐱᒍᔾᔨᔭᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᕐᓂᕐᒥᒃ ᑐᓂᓯᓗᑎᒃ ᐊᕐᕌᒍᑕᒫᑦ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᒥᒃ ᓯᓚᓇᐊᒥᓄᑦ ᒥᓂᔅᑕᒧᑦ ᑲᒪᒋᔭᓕᒻᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑲᑎᒪᔨᓄᑦ.

ᒥ. ᐃᑲᔪᖅᓯᕐᓯᐊᕐᓗᒥᒃ ᖃᐅᔨᓴᕐᓂᖅ ᐊᒻᒪ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᖅ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ, ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᖁᔭᕗᒍᑦ ᐃᒫᒃ:

ᒥ1. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᓕᒃ ᐱᓇᓱᐊᖅᑎᖃᓕᐅᕐᓕ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓂᒃ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᕕᖕᒋᓐᓂᓪᓗ, ᐊᒻᒪ ᐃᓄᑐᖃᐃᑦ ᑲᑎᒪᔨᖏᓐᓂᒃ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᓇᓱᐊᕐᓗᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᓕᐅᕐᓂᒃᑯᑦ ᐱᔭᐅᔭᓇᐊᖅᑲᖅᑐᓂᒃ, ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᓇᓱᐊᕐᓗᑎᒃ ᐅᖃᐅᓯᓕᐅᕐᓂᕐᒥᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᕐᒥᒃ, ᐊᒻᒪ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓇᓱᓪᓗᑎᒃ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐃᑲᔪᖅᓯᖅᑕᐅᓯᒪᔪᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᓕᐅᕐᓂᕐᒧᑦ ᐊᖏᖅᑕᐅᑎᑦᑎᔾᔪᑎᒥᒃ.

ᒥ2. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᓕᒃ ᐱᓇᓱᐊᖅᑎᖃᓕᐅᕐᓕ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᕕᓐᓂᒃ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓇᓱᓪᓗᑎᒃ ᐋᖅᑭᓱᖅᓯᒪᔪᒥᒃ ᑎᑎᖅᑐᐃᕕᒻᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᑐᓂᐅᖅᑲᐃᔭᔪᕐᒥᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᓐᓄᑦ ᐱᔾᔪᑎᒃᓴᓄᑦ ᐱᕐᑯᑎᓄᑦ.

ᒥ3. ᐅᓂᒃᑳᓄᑦ ᐱᔾᔪᓯᑐᖃᕐᓄᑦ (ᒫᓐᓇ ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᓂᒃᑯᑦ ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᑦ) ᐊᒻᒪ ᓄᓇᐃᑦ ᐊᑎᖏᓐᓄᑦ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᑦ ᕿᒥᕐᕈᔭᐅᓚᐅᕐᓕᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᓯᒪᓕᐅᕈᑕᐅᓗᑎᒃ ᐃᓕᒋᐊᖅᑐᓴᐅᒻᒪᖔᑕ ᑮᓇᐅᔭᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᔪᑦ.

— ᓂ. ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᒐᓱᐊᕐᓗᒍ ᐊᒻᒪ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᑎᒐᓱᐊᕐᓗᒍ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᖅ, ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᖁᔨᕗᒍᑦ ᐃᒫᒃ:

ᓂ1. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᓴᖅᑭᑎᑦᑎᓚᐅᕐᓕ ᒥᓂᔅᑕᐅᑉ ᑎᓕᐅᕆᔾᔪᑖᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᓂᒃ ᐊᑐᕆᐊᖃᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᔪᒥᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑮᓇᐅᔭᓂᒃ ᐊᑑᑎᒋᔪᒫᕐᓂᐊᖅᓯᒪᔭᖏᓐᓄᑦ. ᑖᓐᓇ ᑎᓕᐅᕆᔾᔪᑦ ᐱᑕᖃᕆᐊᖃᖅᐳᖅ ᓯᕗᓪᓕᖅᐹᖑᓗᓂ ᐱᒋᐊᓕᕐᓂᕐᒧᑦ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᓯᓇᓱᓪᓗᓂ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᓕᕆᔾᔪᑎᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᖕᓂ.

ᓂ2. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᓗᓂ ᑐᑭᓕᐅᖅᑕᐅᓯᒪᓂᖓᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᓴᓐᖓᑦᑎᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓗᓂ ᐊᑐᓕᖅᑎᑕᐅᓂᖓᓂᒃ ᐃᓚᒍᑕᖅ 73.3 ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥ (1995), ᑖᓐᓇ ᑎᓕᐅᕆᓯᒪᔪᖅ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᓂᒃ ᐱᑕᖃᖅᑎᑦᑎᖁᔨᓪᓗᓂ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑎᒍᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᓂᕐᒥᒃ.

ᓂ3. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᓴᖅᑭᑎᑦᑎᓚᐅᕐᓕ ᒥᓂᔅᑕᐅᑉ ᑎᓕᐅᕆᔾᔪᑖᓂᒃ ᐱᔾᔪᑎᖃᖅᑐᒥᒃ ᖃᑦᑎᐅᓂᖅᐸᐅᔪᓐᓇᖅᑐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᐃᑲᕐᕋᓂᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ. ᑖᓐᓇ ᑎᓕᐅᕆᔾᔪᑦ ᓴᓐᖓᑦᑎᒋᐊᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᒻᒪᑦ ᐋᖅᑭᒃᑕᐅᓯᒪᔪᒥᒃ ᑎᑎᕋᖅᓯᒪᓂᖏᑎᒍᑦ ᐃᓚᒍᑕᖅ 73.3-ᒥ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥ (1995). ᖃᑦᑏᓐᓇᐅᓂᖅᐸᐅᔪᓐᓇᖅᑐᑦ ᐃᑲᕐᕋᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᓗᓂ ᑕᐃᒪ ᐊᓯᐃᓪᓛᒃ ᑲᒪᒋᔭᐅᓕᕐᔭᖅᐳᑦ ᐱᖁᔭᑎᒍᑦ, ᑕᐃᒫᒃᓴᐃᓐᓴᓕᖃᑕᐅᓗᑎᒃ ᐊᓯᖏᓐᓄᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕋᑦᓴᓄᑦ.

ᓂ4. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᓯᓚᐅᕐᓕ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ (1995) ᑕᐃᒪᐃᑦᓗᐊᓕᖅᑎᒋᐊᒃᑲᓐᓂᕈᓯᐊᕐᓗᒋᑦ ᐱᔪᓐᓇᕐᓂᖏᑦ ᒥᓂᔅᑕᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐱᔾᔪᑎᖃᖅᑐᑦ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᓕᕆᔾᔪᑎᓂᒃ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᑕᐅᖁᓪᓗᒍ ᑲᒪᒋᔭᖃᕆᐊᖃᕐᓂᖅ.

ᓂ5. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᖃᐅᔨᒪᓇᓱᐊᓚᐅᕐᓕ ᐱᕙᓪᓕᐊᓂᖓᓂᒃ ᐊᑕᐅᓰᓐᓇᓕᓐᖏᑦᑐᑉ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑐᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᔾᔪᑎᒃᓴᐃᑦ ᐅᖃᖃᑎᖃᕐᓗᓂ ᐊᒻᒪ ᐱᓇᐊᖃᑎᖃᕐᓗᓂ ᑕᒪᒃᑯᓂᖓ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᓐᓂᒃ.

ᓂ6. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᖃᐅᔨᒪᓇᓱᐊᓚᐅᕐᓕ ᐱᕙᓪᓕᐊᓂᖓᓂᒃ ᓱᕈᓯᕐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᓂᕐᒧᑦ ᐱᓕᕆᐊᖑᔪᒥᒃ ᐅᖃᖃᑎᖃᕐᓗᓂ ᐊᒻᒪ ᐱᓇᐊᖃᑎᖃᕐᓗᓂ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᑯᓐᓂᒃ.

ᓂ7. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐱᓕᕆᖃᑎᖃᓚᐅᕐᓕ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᓂᒃ, ᓯᓚᑦᑐᓴᕐᕕᒻᒥᒃ, ᐊᒻᒪ ᐊᓯᖏᓐᓂ ᐱᒍᔾᔨᔨᓂᒃ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᒃᓴᓂᒐᓱᐊᕐᓗᑎᒃ, ᐱᓕᒻᒪᓴᖅᑎᑦᑎᓗᑎᒃ, ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᔾᔪᑎᑖᖅᑎᑦᑎᓇᓱᓪᓗᑎᒃ ᓄᓇᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐱᓕᒻᒪᒃᓴᐃᔨᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᔨᓂᒃ. ᑖᓐᓇ ᐱᓕᕆᐊᑦᓴᖅ ᐃᓚᖃᕐᔭᖅᐳᖅ ᕿᒥᕐᕈᓂᕐᒥᒃ ᑮᓇᐅᔭᒃᓵᑦᓴᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐱᓕᒻᒪᓴᕐᓂᕐᒧᑦ/ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑖᕐᓂᕐᒧᑦ ᑲᔪᖏᖅᓴᐃᔾᔪᑎᓂᒃ.

–

ᓂ8. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐅᑐᐃᓐᓇᕈᐃᓚᐅᕐᓚ ᐱᓇᓱᐊᕐᓂᐊᓂᕐᒧᑦ ᐸᕐᓇᐃᕈᑎᒥᒃ ᓄᓇᕐᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᓂᒃᑯᑦ, ᐃᓕᓐᓂᐊᓕᕋᖅᑐᓄᑦ ᓱᕈᓯᕐᓄᑦ ᑎᑭᓪᓗᒍ ᒍᕐᐃᑦ 12-ᒧᑦ, ᐃᓚᒋᔭᐅᓪᓗᓂ ᓴᖅᑭᑕᐅᓂᖓ ᓄᓇᕐᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᓂᖅ ᐃᓕᓐᓂᐊᕈᑎᓪᓗᐊᑕᐅᔪᓂ. ᑖᓐᓇ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ ᐃᓚᕐᑲᕐᓴᖅᐳᖅ ᐱᓕᕆᖅᑎᖅᑲᕐᓂᕐᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᕆᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑦᑲᑎᕆᑎᑦᑎᔭᕆᐊᖅᑲᕐᓂᕐᒥᒃ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᐱᔪᓐᓇᖅᓯᕙᓪᓕᐊᓂᕐᒥᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᒻᒥ ᐊᒻᒪ ᐊᖏᕐᕋᕐᒥ.

ᓂ9. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᓯᓚᐅᕐᓚ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ (1995) ᑐᓂᓯᔭᐅᕐᑯᓪᓗᒋᑦ ᓄᓇᕐᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᖏᕐᔪᖅᑳᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᑎᒥᒃ ᐊᑎᓕᐅᖅᓯᒪᔫᒃᑯᑦ ᑑᒃᓯᕋᐅᑎᒃᑯᑦ ᓄᓇᕐᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖓᓐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᕐᒧᑦ, ᐱᒋᐊᕐᓗᑎᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᓕᕋᖅᑐᓂᑦ, ᐃᓗᐊᓂ ᐅᖃᐅᓯᒥ ᐃᓂᑐᖅᑲᖏᓐᓂ (ᑕᑯᓗᒍ ᐃ15), ᐊᒻᒪ ᓇᒥᑐᐃᓐᓇᖅ ᐊᒥᓲᓂᖏᑦ ᒪᓪᓗᒋᑦ.

ᓂ10. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐱᓕᕆᖅᑎᖅᑲᓚᐅᕐᓚ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᓐᓂᒃ ᐃᓚᒋᐊᖅᑎᓚᓱᐊᕐᓗᒍ ᐱᓕᕆᐊᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᓕᕆᔪᓐᓇᕐᓂᖏᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᖅᑎᒋᑦ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᓐᓇᓱᑦᓗᒋᑦ ᐱᔾᔪᑎᒃᓴᑦ ᐱᕐᑯᑎᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᐅᓯᕙᓪᓕᐊᑎᓐᓇᓱᑦᓗᒍ ᐱᓕᕆᖅᑎᖅᑲᕐᓂᖅ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᕆᓂᒃ.

ᓂ11. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᑐᓂᓯᖅᑲᑦᑕᓚᐅᕐᓚ ᐊᕐᕋᒍᑕᒫᑦ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᒥᒃ ᐱᔾᔪᑎᖅᑲᖅᑐᒥᒃ ᖃᓄᐃᓕᖓᓂᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᑎᑦᑎᔾᔪᑎᒃᓴᓂᒃ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᑦᑎᓂᐅᑉ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᕐᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓂᒃ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᐅᑉ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᕐᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑲᑎᒪᔨᓄᑦ.

ᓯ. ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᒐᓱᐊᕐᓗᒋᑦ ᐃᓕᓴᓇᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ, ᐅᑐᖅᑕᐅᕐᑯᕈᕗᒍᑦ ᐃᒫᒃ:

ᓯ1. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᖓ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓗᓂ ᓄᓇᕐᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐃᓅᓯᒃᑯᑦ-ᓂᐅᕐᕈᑎᒃᓴᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎᒥᒃ ᐅᖅᑲᖅᑎᒥᓗᒥᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᖅᑎᒋᑦ, ᐅᑐᖅᑎᑕᐅᔪᒃᓴᒥᒃ ᑲᑐᔾᔭᐅᓗᓂ ᒥᓂᔅᑕᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᑕᒪᒃᑯᓄᖓ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᖅᑎᒋᓄᑦ. ᑕᐃᒃᑯᐊ ᓄᓇᕐᖃᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᑲᑎᒪᔩᑦ, ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓯᒪᓕᖅᑐᐊᖅᐸᑦ, ᓯᕗᓕᖅᑎᐅᓂᖏᑦ ᐱᓕᕆᐊᖅᑲᖅᐳᑦ ᐃᓕᖓᔪᓂᒃ ᑲᔪᓯᕙᓪᓕᐊᖏᓐᓇᖅᑐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦ ᓴᖅᑭᔮᖅᑎᑦᑎᓂᕐᒧᑦ ᓱᓕᓇᖏᒍᔪᓄᑦ.

ᓯ2. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᒋᔭᖓ ᐱᑕᖅᑲᖅᑎᑦᑎᓚᐅᕐᓚ ᐃᑲᔪᖅᓯᓂᕐᒥᒃ ᐅᐃᕖᑎᑐᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑲᖅᑎᒦᓐᓄᑦ ᐱᕙᓪᓕᐊᑎᓐᓇᓱᐊᕐᓗᒍ ᐊᒻᒪ ᐅᑐᖅᑎᓚᓱᐊᕐᓗᒍ ᐃᓅᓯᒃᑯᑦ-ᓂᐅᕐᕈᑎᒃᓴᓕᕆᓂᕐᒧᑦ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᔾᔪᑎ.

– ᓯ3. ᓄᓇᓕᖓᓂ ᓯᕗᓕᖅᑎᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᙵᑦ ᐱᓪᓗᐊᑕᐅᔪᑦ ᐱᓕᕆᐊᒃᑯᑦ ᓯᕗᓕᐅᕆᔨᐅᔪᑦ ᑲᒪᔨᕐᑲᕆᐊᓚᐅᖅᓕᑦ ᐋᖅᑲᑦᑐᖅᑐᑎᒃ ᐅᖅᑲᐅᓯᑐᖅᑲᖏᓐᓂᒃ ᐊᔪᖅᓇᖕᖏᑐᐊᖁᐃᐸᐸᑦ.

ᓯ4. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᔩᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᒋᑦ ᑲᔪᙱᖅᓴᐃᓚᐅᖅᓯᑦ ᑲᓇᑕᒥ ᒐᕙᒪᒃᑯᖓᓂᒃ, ᓴᓇᔪᓕᕆᔩᓂᒃ, ᐊᒻᒪ ᐊᓯᙵᖓᓂᒃ ᐱᒍᑉᐳᔩᓂᒃ ᐅᖅᑰᓪᓗᒋᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᖅᑮᔭᖅᑎᑦᑎᖅᑰᓪᓗᒋᑦ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᐃᑳᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᖓᓂᒃ, ᐱᓗᐊᖅᑐᒋᒃ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᓂᖅᓂ ᐊᒻᒪ ᓇᒥᑐᐃᓐᓇᖅ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᐋᖅᑕᐅᕕᒋᔫᖏᖓᓂ.

ᓯ5. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᔩᑦ ᐃᓚᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓚᐅᖅᓯ ᑮᓇᐅᔭᖅᑲᖅᑎᑦᑎᔾᔭᑎᓂᒃ ᓴᖅᑮᔭᖅᑎᑦᑎᓂᖅᑯᑦ ᓱᓕᓂᐊᖑᔪᓂᒃ ᑐᖅᖓᕙᔪᓂᒃ ᐃᓄᓱᒃᑐᓄᑦ.

ᓯ6. ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖓᑦ ᓄᓇᕗᑦ ᓴᖅᑮᔭᖅᑎᑦᑎᓚᐅᖅᓯᑦ ᐊᒻᒪ ᐋᐃᓐᓇᐅᑎᑦᑎᓗᑎᒃ ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕐᖓᑕᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᖅᒥᒃ ᐱᓕᒻᒪᖅᓴᕐᓂᖅᒥᒃ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᓄᑦ ᖃᐅᔨᒋᐊᖅᑎᑦᑎᔾᔪᑕᐅᓗᓂ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᑯᑦ ᐱᕙᓪᓕᐊᓂᖅᑯᑦ ᐲᔭᒃᓴᐅᑎᑕᐅᓗᑎᒃ.

ᓕ. ᐋᖅᑕᓕᖅᐹᓕᖅᑎᒐᓱᐊᖅᑐᒋᑦ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᑦ ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᓂᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᓇᔾᔪᑎᒃᑯᑦ ᐃᓕᓯᒪᔭᕆᐊᖁᔪᒃᑯᑦ, ᐋᓕᖅᑕᐅᖅᑯᕈᕗᑦ ᐃᒫᒃ:

ᓕ1. ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᖓᑦ ᓄᓇᕗᑦ ᐃᑲᔪᖅᓱᐃᓐᓇᐊᖅᑲᓂᖅᑐᑎᒃ ᒪᑯᓂᖓ, ᐊᒻᒪ ᐋᖅᑕᐅᓂᖏᓐᓂᒃ, ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᐃᑳᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑎᑐᑦ ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᓂᐅᑉ, ᐱᖅᑕᐅᓪᓗᓂ ᐃᑲᔫᖅᓯᓂᖅ ᐊᓯᙵᓐᓂᒃ ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᓂᖅᑯᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓯᒪᔪᓂᒃ, ᐃᓚᒋᔭᐅᓪᓗᑎᒃ ᐋᖅᑕᐅᓂᖏᑦ ᐃᓐᑐᓂᐊᑦ, ᖃᕆᓴᐅᔭᒃᑯᑦ ᓴᓇᔾᔪᑎᑦ ᐃᓕᓯᒪᔭᕆᐊᖁᔪᑦ, ᐊᒻᒪ ᓴᖅᑭᑉᐸᓪᓕᐊᔪᑦ ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᔾᔪᑎᑦ.

ᓕ2. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕᖓᑕ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔨᒃᑯᑦ, ᐃᓕᖅᑯᓯᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐃᖅᑲᓇᐃᔮᒃᓴᓕᕆᔨᒃᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᙵᑦ ᐱᒍᑉᐳᔫᑦ ᐃᑲᔪᖅᓯᓚᐅᖅᓯᑦ ᑐᓴᐅᑎᓕᕆᓂᖅᑯᑦ ᐊᒻᒪ ᓴᓇᔾᔪᑎᓂᒃ ᐃᓕᓯᒪᔭᕆᐊᖁᔪᓂᒃ ᐱᓕᒻᒪᖅᓴᓂᖅᑯᑦ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑐᑦ ᐅᖃᕈᓐᓇᖅᑐᓄᑦ ᐃᓕᓐᓂᐊᓱᐊᒃᑲᓂᐅᑎᒃᓴᑎᒍᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᓯᙵᑎᒍᑦ ᑲᔪᙱᖅᓴᐃᔪᑎᒃᑯᑦ.

ᓕ3. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᔩᑦ ᖃᐅᔨᒪᓇᓱᐊᖅᑕᐅᓯ ᒫᓐᓇ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑕᓕᐅᕈᑎᑦ ᐋᐃᓐᓇᐅᑲᓗᐊᕐᒪᖔᑕ ᒐᕙᒪᖏᑦᑕ ᓄᓇᕗᑦ ᐃᖅᑲᓇᐃᔭᖅᑎᖏᓐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᑲᔪᙱᖅᓴᐃᓗᓂ ᐋᖅᑕᐅᖅᑯᓪᓗᒋᑦ. ᐋᖅᑕᐅᓂᖏᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᖅᑕᓕᐅᕈᑎᑦ ᐱᔪᓐᓇᐅᓕᖅᐸᓪᓕᐊᓗᐊᕐᖑᕗᑦ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᑎᒥᖁᑎᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᓄᓇᓖᑦ ᐋᓕᖅᐸᓪᓕᐊᑎᓪᓗᒋᑦ ᐱᔪᓯᑐᖅᑲᒃᑯᑦ ᓄᓇᐃᑦ ᐊᑎᖏᓐᓂᒃ ᐋᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐊᑉᐱᐅᖏᓐᓂᓕᖓᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑕᓕᐅᕈᑎᓂᒃ.

ᓕ4. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᔩᑦ ᐃᑲᔪᓚᐅᖅᓯ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖅᑎᒋᓂᒃ ᐋᓕᖅᑯᓪᓗᒋᑦ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᓐᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᖅᑕᓕᐅᕈᑎᓂᒃ ᐊᑉᐱᐅᖏᓐᓂᓕᖓᓂᒃ ᖃᕆᓴᐅᔭᖅᓯᐅᑎᓂᒃ (ᑕᒪᒃᑯᐊᓗ ᓄᓇᙳᐊᑎᒍᑦ ᑐᓴᐅᒪᑎᑦᑎᔾᔭᑎᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᑦ) ᐊᒻᒪ ᑲᒪᔨᐅᓗᑎᒃ ᐊᓯᙵᑦ ᐃᓕᓯᒪᔭᕆᐊᖁᔪᓄᑦ ᐃᓕᖕᒫᔪᑦ, ᐱᔭᕆᐊᖅᑲᖅᑐᖅᑲᓕᖁᐃᐸᐸᑦ, ᐃᑲᔪᖅᓯᖁᔭᐅᔪᖅ ᐋᖅᑕᐅᓂᖓᑕ ᓄᓇᖅᑲᖅᑳᖅᓯᒪᔪᑦ ᐅᖃᐅᓯᖏᑦᑕ ᑕᒪᐅᔪᑎᒍᑦ ᐃᓕᓯᒪᔭᕆᐊᖁᔪᒃᑯᑦ ᖃᕆᓴᐅᔭᖅᓯᐅᑎᑎᒍᑦ.

—

ᔨ. ᑲᔪᓯᕚᓪᓕᐊᑎᑕᐅᖁᓪᓗᒋᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐊᑐᓕᖁᔭᐅᔪᑦ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᓕᖅᑎᑦᑎᓂᖁᑦ/ᐊᑭᓕᐅᑎᓄᑦ ᐊᑐᐊᒐᒃᓴᖅ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓇᓱᐊᖅᑐᖅ ᑖᓯᒪᓂ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᒥ, ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᖁᔭᓕᐅᒃᑲᓂᖅᐳᒍᑦ ᐃᒫᒃ:

ᔨ1. ᑕᐃᓐᓇ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᓯᕗᓕᖅᑎᖓᑦ ᑎᒃᑯᐊᖅᓯᖁᓪᓗᒍ ᒥᓂᔅᑕᒥᒃ ᑲᒪᔨᖅᑲᖅᑐᒃᓴᒥᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒥᒃ ᐃᓗᐊᓂ 60 ᐅᓪᓗᑦ ᐊᖏᖅᑕᐅᓚᐅᖅᑎᓪᓗᒍ ᑖᓐᓇ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᓄᑦ.

ᔨ2. ᑖᒃᑯᐊ ᒐᕙᒪᒃᑯᑦ ᓴᖅᑭᓇᐊᓐᖓᒋᑦᑎᓗᑎᒃ ᐱᖁᔭᒃᓴᓕᐊᒥᒃ ᐋᖅᑭᒋᐊᖅᑕᐅᔾᔪᑎᒃᓴᒥᒃ ᐃᓕᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓄᑦ ᐅᖃᐅᓯᕐᓄᑦ ᒪᓕᒐᕐᒧᑦ ᑖᒃᑯᐊ ᐊᑕᑎᓪᓗᒋᑦ ᒫᓐᓇ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᑦ.

ᔨ3. ᑕᐃᓐᓇ ᒥᓂᔅᑕ ᑲᒪᔨᓕᒃ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᖅᓗᓂ ᒪᓕᒐᓕᐅᖅᑎᓄᑦ ᐃᓗᐊᓂ ᐊᑕᐅᓯᖅ ᐊᕐᕌᒍᒃ ᐊᖏᕈᑕᐅᓚᐅᖅᑎᓪᓗᒍ ᑖᓐᓇ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ. ᑖᓐᓇ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑦ ᑲᒪᔨᖅᑲᕈᑕᐅᒐᔭᖅᐳᖅ ᐅᑯᓂᖓ:

- ᖃᓄᐃᓕᖓᓂᖏᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᕙᓪᓕᐊᓂᖏᑦ ᐊᑐᓕᖅᑎᑕᐅᓂᖏᑦᑕ ᐊᑐᓕᖁᔭᐅᔪᑦ
- ᖃᓄᐃᓕᖓᓂᖓ ᑲᓇᑕᐅᑉ-ᓄᓇᕗᑉ ᐱᓇᓱᐊᖃᑎᒌᓐᓂᖏᓐᓄᑦ ᐊᖏᖃᑎᒌᒍᑎ
- ᐱᓕᕆᕝᕕᒻᒥ ᐸᕐᓇᒍᑎᑦ ᐊᒻᒪ ᑮᓇᐅᔭᖃᕈᑎᑦ ᐱᑕᖃᖅᑎᑕᐅᓗᑎᒃ 2004-2005-ᒧᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᖓᑖᓄᑦ.

ᐱᓇᓱᐊᕐᓂᖅ ᐊᑐᓕᖁᔭᐅᔪᓂᒃ

ᐃᓱᒪᕗᒍᑦ ᑖᒃᑯᐊ ᐊᑐᓕᖁᔭᐅᔪᑦ ᐱᔭᐅᔪᓐᓇᖅᑐᒥᓪᓗᒋᑦ, ᑭᓯᐊᓂ ᐊᑕᐅᑦᑎᒃᑰᓐᖏᑦᑐᖅ. ᑕᒪᐃᓐᓂᖓᓄᑦ ᐃᓚᓕᐅᔾᔨᓯᒪᕗᒍᑦ ᐊᑐᓕᖅᑎᑦᑎᓂᖁᑦ ᐊᒻᒪ ᑐᖅᑯᖅᓯᓂᖁᑦ ᐊᑐᐊᒐᒃᓴᒥᒃ ᑭᖑᓪᓕᖅᐹᒥ ᐅᓂᒃᑳᓕᐅᕈᑎᑦᑎᓄᑦ ᐊᑐᖅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᑯᓂᖓ ᐱᓕᕆᔾᔪᓯᓂᒃ:

- ᑐᖅᑯᖅᓯᕕᒋᓪᓗᒋᑦ ᐱᓕᕆᐊᖑᓇᓱᒃᑐᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐊᑯᓂᐅᔪᒥ ᓱᖅᑫᐅᑎᓂᐊᖅᑐᑦ, ᑕᒪᒃᑯᐊᓗ ᐃᓕᓐᓂᐊᓕᒦᖅᑐᓄᑦ ᓱᕈᓯᕐᓄᑦ ᐊᒻᒪ ᒪᖅᑰᓐᓂᒃ ᐅᖃᐅᓯᖃᕐᓗᓂ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᓂᖅ
- ᐊᑕᖏᕐᓗᒋᑦ ᐊᑐᕐᓂᖅ ᐱᑕᖃᓐᓇᖅᑐᓂᒃ ᑮᓇᐅᔭᓂᒃ ᖃᐅᔨᒪᓇᓱᐊᕐᓂᒃᑯᑦ ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐅᖃᐅᓯᕐᒥᒃ ᑮᓇᐅᔭᖃᕈᑎᑦᑎᔪᑎᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᓗᐊᕐᒪᖔᑕ ᒪᓕᓪᓗᒋᑦ ᐊᑐᖅᑕᐅᔫᒪᕐᓂᐊᖅᓯᒪᓂᖏᑦ, ᐱᓗᐊᖅᑐᒥᒃ ᐃᓗᐊᓂ ᐃᓕᓐᓂᐊᖅᑐᓕᕆᔾᔪᑎᐅᑉ
- ᖃᐅᔨᓴᐃᓂᖅ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᓂᒃ ᐊᑭᒃᑲᓗᐊᕐᒪᖔᑕ
- ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓗᓂ ᓴᓐᖏᓂᖅᓴᖅᑐᓂᒃ ᐱᓕᕆᐊᖑᓂᒃᑯᑦ ᐊᑕᖃᑎᒌᓐᓂᖏᓐᓂᒃ ᐱᓇᓱᐊᕈᑎᑦ, ᑕᒪᒃᑯᐊᓗ ᐃᓕᓐᓂᐊᕐᕕᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᖃᐅᓯᖃᑎᒌᑦ
- ᐃᓚᖓᒐᓇᐊᕐᓗᒋᑦ ᐊᓪᓚᕝᕕᓕᕆᓂᒃᑯᑦ ᐊᑭᒋᔭᐅᔪᑦ ᐊᖅᑯᑎᒋᓗᒋᑦ ᐊᑕᐅᓯᐅᓐᖏᑦᑐᒧᑦ-ᐊᕐᕌᒍᒧᑦ ᑮᓇᐅᔭᖃᕈᑎᑦᑎᓂᒃ ᐋᖅᑭᓱᐃᔾᔪᑎᑦ, ᐊᑭᒋᔭᓂᒃ ᑲᑐᔾᔨᓂᖅ, ᐊᒻᒪ ᐱᓕᕆᖃᑎᒌᓐᓂᒃᑯᑦ
- ᐊᑐᖃᑦᑕᕐᓗᒋᑦ ᐱᖁᑎᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑕᐅᓯᒪᔪᑦ ᐊᓯᖏᓐᓂ ᐊᕕᑦᑐᖅᓯᒪᓂᕐᓂ.

ᑖᓐᓇ ᐊᑐᐊᒐᒃᓴᖅ ᐊᑐᖅᓯᒪᕗᖅ ᐱᑕᖃᓐᓇᖅᑐᓂᒃ ᑮᓇᐅᔭᖃᕈᑎᑦᑎᔪᑎᓂᒃ ᓯᕗᓪᓕᕐᒥ ᐊᕐᕌᒍᒥ, ᐃᓚᓕᐅᔾᔨᓗᓂ ᐊᑭᑐᓗᐊᕐᓂᖏᓐᓂᒃ ᓱᓕᕆᐊᖑᔪᓂᒃ ᑕᓪᓕᒪᓄᑦ ᐊᕐᕌᒍᓄᑦ ᐃᓚᖓᒐᓇᐊᖅᑎᓇᓱᐊᖅᑐᒋᑦ ᐊᕐᕌᒍᑕᒫᑦ ᐊᑭᒋᔭᐅᔪᑦ, ᐊᒻᒪ ᐱᖁᔨᓯᒪᓪᓗᓂ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᑦᑎᐊᓂᕐᒥᒃ ᑲᔪᓯᑦᑎᐊᓂᖅᑕᖅᑲᖁᓪᓗᒍ ᐊᒻᒪ ᑲᒪᔨᖅᑲᕐᓂᕐᒥᒃ.

—

ᐃᓱᒪᑖᖑᔪᖅ

ᑖᒃᑯᐊ ᐃᓚᒋᔭᐅᔪᑦ ᑲᑎᒪᔨᖅᑰᖑᑲᐃᓐᓇᖅᑐᓄᑦ ᐃᓕᓴᖅᓯᒍᑦ ᐊᒻᒪ ᖁᔭᓕᓪᓗᑎᒃ ᐃᑲᔪᖅᓯᖅᑕᐅᓚᐅᕐᓂᑎᓐᓄᑦ ᑕᒪᑐᒪᓂ ᕿᒥᕐᕈᓂᕐᒥ. ᐃᓱᒪᒍᑦ ᐱᒋᐊᖅᑎᑦᑎᓱᒥᓪᓗᑕ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᔾᔪᐊᑎ ᑐᑭᖅᑲᖅᑐᒥᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᕐᓂᖅᑲᖅᑐᒥᒃ. ᑖᓐᓇ ᐸᕐᓇᐃᖅᓯᔾᔪᐊᑎ ᐅᖅᑲᐅᔾᔨᓯᒪᕗᖅ ᑕᒪᐃᓐᓂᒃ ᐃᓚᒋᔭᐅᔪᓂᒃ ᐅᑭᐅᖅᑕᖅᑐᒥ ᐃᓅᖅᑲᑎᒌᓐᓂᑎᓐᓄᑦ ᑲᒪᑦᑎᐊᖅᑯᓪᓗᒋᑦ ᐊᒻᒪ ᐅᔾᔨᕈᓱᖅᑯᓪᓗᒋᑦ ᐅᖅᑲᐅᓯᑦᑎᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐃᓕᖅᑯᓯᑦᑎᓐᓂᒃ. ᐃᓕᓴᖅᓯᕗᒍᑦ ᓄᓇᑦᓯᐊᑉ ᓵᓐᖓᑎᓂᖓᓂᒃ ᐊᖏᔪᕐᔪᐊᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᐊᔾᔨᖅᑲᓐᖏᑦᑐᓂᒃ ᐱᔭᕆᐊᑐᔪᓂᒃ ᓴᐳᔾᔨᓇᓱᐊᖅᑎᓪᓗᑕ ᐊᒻᒪ ᐊᑐᓕᖅᑕᐅᖐᓪᓕᑎᑦᑎᓇᓱᐊᖅᑎᓪᓗᑕ ᐃᓚᓴᕆᔭᐅᓯᒪᔪᓂᒃ ᐅᖅᑲᐅᓯᑦᑎᓐᓂᒃ ᐊᒻᒪ ᑖᒃᑯᐊ ᐅᖅᑲᐅᓯᑦ ᓱᖅᑯᓯᐅᑏᓐᓇᖅᑯᓪᓗᒋᑦ ᖃᓄᐃᒍᑎᖃᓐᖏᑦᑐᒍᑦ ᐊᒻᒪ ᐋᖅᑭᐅᒪᐃᓐᓇᕈᓐᓇᖅᑐᒍᑦ ᐃᓅᖅᑲᑎᒌᓐᓂᖅᒍᑦ. ᐃᓚᒋᔭᐅᓚᑦᑲᑕ ᖃᑦᑏᓐᓇᕈᓗᓐᓄᑦ ᐃᓂᒋᔭᐅᓪᓗᑕ ᐊᒥᓱᓄᑦ ᑕᒪᒃᑯᓄᖕᒐ ᐅᖅᑲᐅᓯᕐᓄᑦ. ᐅᐱᒋᔭᒃᓴᕆᕙᕗᑦ ᑕᐃᒪᙵᓗᑐᖅᑲᓂᑦ, ᒦᓇᓗ, ᐊᒻᒪ ᓯᕗᓂᕐᒥ ᐊᑐᕐᓂᐊᖅᑲᕐᓂᕆᕙᓐᓂᐊᑕᖕᒥᑦ ᐊᒻᒪ ᐱᕚᓪᓕᕈᑕᐅᓂᕙᓐᓂᕆᕙᓐᓂᐊᖅᑕᖕᒥᓪᓗ ᑖᒃᑯᐊ ᐅᖅᑲᐅᓯᑦ ᐅᕙᑦᑎᓄᑦ ᑕᒪᑦᑕ. ᑖᓐᓇ ᑐᖅᑮᖓᖅ ᓇᓗᓇᐃᖅᓯᒪᑦᑎᐊᖅᐳᖅ ᐊᒻᒪ ᐱᔭᕆᐊᑐᔪᑦ ᐊᒥᓲᓪᓗᑎᒃ. ᑕᒪᒃᑯᐊ ᐱᓇᓱᐊᖅᑕᒃᓴᕆᕙᕗᑦ ᑲᔪᖕᒥᖅᑐᑕ.

The translation of the Summary in this language is in progress.

To receive a copy, please contact the Legislative Assembly at:

Phone:	(867) 669-2200
Toll Free:	1-800-661-0784
Fax:	(867) 920-4735

Gogá ʔedɨhtl'é K'éts'ene ʔadə́hdə

Xədə begháré menı ʔats'ɨt'e kots'enıhshǫ hé bet'ódéʔa — Begháré derı néné w'ılá, gots'ę ʔelehta dágǫ́ht'e kots'enıhshǫ hé gota dene ts'ɨlɨ. Júhdá ʔə́luenéné derı Canada hé derı néné hogháré súré goyedą́ ʔagǫ́ht'e, Júhdá zǫ ʔeʔá dagháré xədə horénǫ ʔǫ́ lié ʔelehch'ą́ kádeʔa hé ʔeghálats'eyeda. Yerı raxerado weʔǫ la ʔeyı xədə horéno ʔǫ́ lié júhdá ráts'ədə dagháré ʔareyǫ́né kehé bek'éts'údı hé gots'éhʔǫ́né ráwose gha bálats'eyeda gha. Raxəxədé dádéhshó raxegha bet'ódéʔa kegówíʔa gha ʔahít'ɨ raxenı zǫ yíle. Gózə ne kágodénıla gǫłǫ w'ıla ʔeyı xáré goxədə́ kehúlé ʔawodə́le gha kek'ékúdı gha goshó rakugodéle. Hederı ʔedɨhtl'é begháré júhda ʔeʔa k'e xədə kádeʔá déhtl'e dádéhshó ʔareyǫ́né bet'ódéʔa ghǫ yáʔahęt'e. Begháré júhdá ʔehta ráts'ədə, gogha government ʔeyı xədə hé ʔedɨhtl'é dagháré ʔeghálakeyúda yɨle, sú kık'éhta ʔat'ɨ gárats'eyɨda.

ʔuyálele 2001 gú júhdá néné gogha ʔeʔá yáhíhsɨ ke ʔeyı xədə gha ʔeʔá weʔǫ ghárakeyúda gha ʔedeta gots'e dene sóʔaréht'e kákeyɨla. ʔeyı dene got'ódéʔa gogha kuriáʔedę́tl'eı ke ʔeyı ʔeʔá dagháré xədə́ ga dá ʔeghálats'uyéda gárakeyúda ghǫ súré kuníyé. Kólí lą́hk'ewe w'ıla dágodéhsha ʔagódədı hé dádéhshó kédagǫ́fa ʔagódədı w'ıla kokedeyɨhsha. ʔeyı gogha dáw'ı ke ká goshó gálakeyɨda hé w'ıla xədə gá dágǫ́ht'e súré kokedéhsha. Gogháré súré hɨdó dágǫ́ht'e nídé kedeyɨdı hé w'ıla dádúle gogha k'ɨnagots'eʔa ghǫ w'ıla xədə kəhsɨ. Hederı ʔedɨhtl'e báts'eyúda gha ríkénıʔa dagháré júhdá dene rádə yerı xədə́ ts'ę káde dagháré dədzə́ t'aré hé degoyá hé kuxədə́ dádéhshó kugha bet'ódéʔa ghǫ ráʔedıʔekuwe gókədı. Júhdá gonezǫ́ fɨts'ehya gú ʔedahxáré dene ts'ulé nídé wáyı raxexədə́ hé gonezǫ́ gówóʔa gha w'ıla k'ɨnagúʔa gha.

1. Gárats'eyɨda Gá ʔala Godə

Júhdá xədə hé ʔeghálats'uyéda gha ʔeʔá ghárats'eyɨda gháré ʔeyı menı gogha kuriʔedę́tl'eı ke ʔedɨhtl'é lak'e yá riákela:

- Gogá ʔedɨhtl'é k'éts'ene ʔadə́hdə, ʔeʔá k'e xədə kádeʔá ʔareyǫ́né k'éhta dátl'eı
- Gogá ʔedɨhtl'é hɨdə Mǫ́la xədə́ k'ę́ dátl'eı
- Gogá ʔedɨhtl'é hɨdə Mǫ́lawá xədə́ k'ę́ lahtadátl'eı
- Júhdá néné gogha ʔeʔá ʔedę́ ʔarawodlə gha ʔeʔá ʔedɨhtl'é beghǫ gots'udəı
- Hederı ʔedɨhtl'é dɨ ríts'ulə ʔeyı CD-ROM k'e ríts'ulə.

Hederı gogá ʔedɨhtl'é k'éts'ene ʔadə́hdə ʔeyı gogá ʔedɨhtl'é hɨdə hé lę́ht'e. Hederı t'áhsɨ kádeʔá ghǫ ʔedátl'e:

1. Gárats'eyɨda gá ʔala godə

2. Raxexədé dádéhshó raxegha bet'ódéʔa
3. Yahnıta gots'ę xədə gha ʔeʔá həhsį hé ʔedįhtl'é k'éhtá dá kıhé ʔeghálayeda gárats'eyeda
4. ʔeʔa k'e xədə kádeʔá déhtl'e ʔehk'é béhé dáyagǫ́ht'e gárats'eyįda
5. Raxexədə́ bét'áragodéwóʔa gha dádúle bálats'eyeda
6. Xədə gha ʔeʔá dádátl'e, dábek'égódı hé dá behé dene gha ʔeghálats'eyeda ghárats'eyeda
7. Yerı dúle ʔedę́ ʔaragots'ələ gok'ǫ́né radıts'edegwe
8. Hįdó xədə hé dágǫ́ht'e nídé kenıwe gháré yerı ʔedę́ ʔarawodlə gha xədə rikénıla.

ʔeyı gogá ʔedįhtl'é hįdə hé gogá ʔedįhtl'é k'éts'ene ʔadə́hdə k'e godə ʔeleyedádet'e nídé ʔeyı godə hįdə hıyá begháré ʔagot'į gha. Hederı ʔedįhtl'é ta ʔeyı Júhdá gogha xədə gha ʔeʔá ghǫ kokədə nídé Mǫ́la k'ę́ ʔeyı Act dódí nídé OLA dədı gu déhtl'e wolé góʔǫ.

Júhdá Xədə gha ʔeʔá Yerı Gogha ʔahęt'e gú Bálayáda

Júhdá Xədə gha ʔeʔá 1990 kıyə́hsį gú begháré ʔedá xədə́, K'áseleht'ıne xədə́, Lįshǫ́ xədə́, Mǫ́la hé Mǫ́lawá xədə́, Də́guwı xədə́, ʔerákə xədə́ kádeʔá w'ıla, gots'ę Dehcho gota hé hįdá Sahtú gowına Denewá xədə́ w'ıla ʔeyı ʔeʔá k'e gólá ʔagokįla. Hagú begá ʔala godə bek'e déhtl'e gháré yerı gogha ʔeʔá ts'əhsį bots'enıhshǫ:

- Dene xədə́ kádeʔá bek'égúdı, béhé ʔeghálats'eyeda wóle hé, wáyı bet'á ʔagút'į gha k'įnagots'uʔa
- Hugú judə́hyə́ dene xədə́ hé t'áhsį dene ʔareyǫ́né gha gálats'eyúda gha nídé ʔeyı ʔeʔá dagháré ʔagút'į gha ʔagots'ulə hagoreyįwę
- ʔeyı Mǫ́la hé Mǫ́lawá xədə́ w'ıla ʔeyı xədə kádeʔá gha ʔeʔá ta xədə gok'e yágodéhtl'é hé légǫ́ht'e wóle w'ıla ts'ereyįwę

Júhdá Xədə gha ʔeʔá gogháré júhdá ʔeʔá yáhíhsį keta w'ılá gots'ę ʔeyı júhdá k'áhowe shelekúwé keta w'ıla bek'égodı hé gok'éhtá kíhé ʔeghálayeda gha.

Gárats'eyúda Gálats'eyįda

Hederı gálakeyúda gha gok'eríkuyę́ya gú féré xədə gá godə hįlǫ gok'ǫ́né gárakeyáda, ʔeyı xədə yerı gháré bet'óts'edéhʔa, xədə hé ʔedę́ k'įnagow'e, xədə hé dene hek'égódı, xədə gá dene gáhuretę, hé xədə bet'á ʔaragot'į. Kǫ́ta kágodénıla gota rakedáde hé ʔéhná gots'ę xədə gá gots'udə gha ʔǫ́hkú gots'ədə déwé ʔakįla dagháré kǫ́ta gots'ę dene gogá dáyenıwę ghǫ gots'ę́ gokeyįdə. ʔeyı kǫ́ta horénǫ ʔǫ́ lą́hdı gok'ǫ́né rakedadé gú ts'ǫ́dane hek'égodı k'é, ʔedįhtl'é kǫ́, hé dene xədə ghálats'eyeda k'é daı gákeyįda. ʔeyı xədə gha ʔeʔá ghárakeyúda ke ʔeyı t'áhsį gogha də́hw'ı ke w'ıla ts'ę́ gokeyįdə, ʔeyı Dene Natıon gha ʔefedə́hw'ı ke, gots'ę

ʔeyı Mǫ́lawá got'ı̨né gha godə ke w'ılá, gots'ę ʔeyı júhdá hé hı̨́dé gots'ę government shələkúwé ke w'ıla.

June 2002 ʔəkú gots'ę yerı dákı̨́la gá ʔedı̨htl'é kedeyı̨́tl'e. Hederı ʔedı̨htl'é ʔeyı júhdá ʔeʔá yáhíhsı̨ ke kədə́hw'ı gú kugháyúda gha gotayákıyéla, gú xədə gokǫ́ta hé menı ʔekáʔagǫ́ht'e gots'ę́ ʔanıwę w'ıla tayákıyéla. Hı̨́dı October 2002 gú ʔeyı Tl'odáshə Denewá rádə nodə gots'ədə déwé ʔarakı̨́lá gú hederı ʔedı̨htl'é hé, yerı ʔedę́ ʔaragots'ulə ts'edeyı̨́dı ghǫ lǫ́ gots'eyı̨də.

ʔeyí tl'ą gúyá ʔeyı gogha kuríʔedę́tl'eı ke nodə gogá ʔedı̨htl'é rakedétl'e ghálakúnída hé w'ıla ʔeyı ʔeʔá ʔedı̨htl'é béhé ʔeyı xədə ʔeʔá ʔedę́ ʔarats'ulə rakedeyı̨tl'e. ʔeyı ʔedı̨htl'é kedeyı̨́tl'e yıtl'ą menı xədə́ gá lǫ́ konıshǫ, dene k'edadədı, hé government góhé dák'ı̨nagúw'e konıhshǫ ke sú begodé ʔəhw'ı ʔáya hé sú gode duhots'enıhshǫ hı̨ka kıgháyúda gha gots'ę́ ríákıyéwa. Hederı Xədə gha ʔeʔá ghárayúda gha kuríʔedę́tl'eı ke ʔeyı ʔareyǫ́né xədə gá dágódádı ká ʔareyǫ́né ʔeyı nodə gogá ʔedı̨htl'é kedeyı̨tl'e k'e ká ʔəhw'ı gú gok'e godéhtl'é kenıwę.

ʔeką́ht'e kólí ʔeyı xədə ghǫ gots'ede nídé kesédats'enıht'e hé w'ıla kédagǫ́fa ʔagǫ́ht'e hé ʔedahxǫ begodə́ héhlá duhots'enıhshǫ hé du w'ıla ʔəhw'ı ʔayále sǫ́nı. ʔeká ʔagǫ́ht'e nídé ʔeyı xədə ʔeʔá gárayeda keyá kuts'ę́ godéʔa gha.

Hederı ʔedı̨htl'é k'e Dágodéhtl'e Xədə Héhlá Yerı ʔagódədı Kodúya Gogha

Hederı ʔedı̨htl'é k'e xədə dáhęt'e hé godéhtl'e héhlá yerı ʔagódədı kodúya gha kots'edúhsha gha begodé sóʔaréht'e déhtl'e.

Language Communıty dədı nídé ʔeyı la ʔeyı Xədə ʔeʔá ta xədə kádeʔá gok'e godéhtl'é ligı dene ʔareyǫ́né ʔeyı xədə hé yágúdə ʔelehe kuudéta yá ʔagódədı.

Language preservatıon dədı nídé ʔeyı xədə lahot'e húlé ʔawodə goch'á bek'égúdı gha dene k'ála yéhé yágúdə gokədí hı̨́t'ú kuxədə́ ts'íhshu hé gok'eráts'edútl'e gha k'ı̨nagots'eʔa. ʔeyı xədə bet'á ʔaragút'ı were bek'éts'udı hıyá féré gálats'eyeda gha. ʔeyı xədə hek'égodí dədı gháré ʔeyı júhdó gǫłǫnı kéhé káhxǫ́né ʔala dene hé k'ı̨nagúw'é ʔagodadə hé dene k'ę́ goghǫ gots'udə nídé dene k'ę́ gogha xədə behúyǫ heots'íhʔa gha, ʔeká ʔagǫ́ht'e w'ıla ʔagódədı.

Language revıtalızatıon dədı nídé ʔeyı la dene hı̨shaı ke, ʔek'ǫ́ne ke ʔelehts'ę́ godə gha dúle gú ríragots'énıʔǫ nídé w'ılá gots'ę gogha dá k'ı̨nagots'eyı̨ʔa w'ılayá ʔagódədı. Xədə bet'á ʔaragot'ı̨ dədı nídé ʔeyı denésə, hé deneyı̨ghǫ́né kuts'ę kuyake dəxədə́ kíhshu hé kíhé kedékǫę, ʔedı̨htl'é kǫ́ góyə, hé hóyí kǫ́ta gota kíhé godá ʔaragúját nídé ʔeyıyá ʔagódədı.

Language territory, language region, hé language homeland ts'ədı nidé ʔeyı la judáhyá néné yerı xədá hé yágots'ídə ráts'ádə ʔeyıyá ʔagódədı. Kólı ʔeyı language homeland dədı haı júhdá yáhnı ta gots'ę judáhyá neh k'e yerı gǫdenewá ráyįdə dagháré yerı xədá hé gots'ədə júhdó ʔeyı ʔedegha neh hé ʔedegha k'áots'ewe kesóridaots'enéhʔa dagháré dá begodé weʔǫ daghárėyá ʔadədı.

Socıolınguıstıcs dədı nidé ʔeyı la xədə, hé dene hék'ęgúʔá, hé dene ʔehta rádə ʔelehgháré gohé dágǫht'e kokedúhsha gha gárakeyeda ʔeyıyá ʔagódədı.

2. Raxexədá Yerı Gháré Bet'ódéwíʔa

Júhdá NWT lą́ yahnıta gots'ę xədə hé dene hék'ęgúʔá ʔeleyedádet'e gǫhlį gú gogodá weʔǫ. Dúʔagǫht'e hé ʔeleyedągodet'e yįle Mǫla deneta nıdə gots'ę kuk'ę́ rits'enıdə hé Mǫla xədə ts'ę́ dene gha rágosé ʔagúja ʔeyı hé Dene xədə yįle kádı kehúlé ʔagodadə. Hederı xədə goʔeʔá gháraуedaı ke hederı ʔeleyedáts'edet'e lą́hk'ewe ʔareyǫ́né gálats'eyúda gha godəyi kólı lą́hk'ewe w'ıla gogháré t'áhsį gǫłǫ dene gha godákádéla gha kenıwę. ʔeyı ʔeʔá k'e xədə ʔareyǫ́né gok'e godéhtl'e béhé ʔehta dene ts'ıłį gha bet'ódéʔa, dene hék'ęgúʔá gha bet'ódéʔa, dene wına dágǫht'e gha bet'ódéʔa, hé júhdá sǫ́ba k'égháré dene hé dágǫht'e gogha daı dúle súré got'óts'edéhʔa k'ę́ gáts'eyeda gha.

ʔehta Dene Ts'ıłį hé Dene Hek'ęgúʔá Dagháré Dádéhshó Raxexədá Het'ódéwíʔa

ʔeyı xədə goʔeʔá gha dáw'ı ke hədərı kokedéhsha, xədə la begháré menı ʔats'įt'e kots'enıhshǫ, menı gǫdéné ts'ę ts'áde, dene hek'ęgúʔá hé begháré w'ıla t'áhsį kots'enıhshǫ. Hederı néné Canada ʔéhná gok'e k'įnakerehta gháré judáhyá Denewá kádeʔá kədəxədá hokenıhshǫ́le gú ʔakət'į nidé táʔədıʔekewe hé gonezǫ́ deneta dene kúle kugha godáyı gú keokįhʔǫ. Júhdá néné xədə gha dáhw'į got'įné hé júhnı nıwále gú júhdá dá ʔehta dene ts'ıłį gogá gots'udə gha shıts'əyádə gú ʔeyı dene xədá hé dene hek'ęgúʔá gá wáyı goshó ʔeghálats'eyıdá nidé kedeyįdı. Dene xədá raxots'edúhsha gha ʔagot'į nidé begháré ʔedexáré w'ılá gots'ę dene hek'ęgúʔá dagháré gonezǫ́ fįts'ehyá ʔarats'ət'į dədı. Yáhnı ta gots'ę Denewá ke súré gǫłǫ kehé du ʔəhw'ı gú kúhé k'įnagaw'éle hé dəxədá darakeyushu gha kuts'éragoyıdə nidé gogháré dá ʔehta dene kıłį kehé gots'éhʔǫ́né gonezǫ́ fįkehyá ʔakədə hé gogháré ká raxéní w'ıla raxet'ódéʔa kenıwę hé goghǫ shó kıłį gha. Hagú ʔeyı Mǫlawá kuxədá hé gots'éhʔǫ́né ráguse gha kuts'eráts'eyıdá nidé gogháré júhdá hotı wanı kugóhdı kehúlé ʔagodə gha haı hé w'ıla gogháré yáhnı ta gots'ę Mǫlawá júhdá deneta ʔat'į kehúlé ʔagodále gha.

Júhdá néné gots'ę dene ts'įlį gháré yáhnı gots'ę raxegodé ghǫ Dene xədá k'ę́ ʔahęt'e, ʔeyı hé raxegodé hek'éts'udi nidé Dene xədá hek'éts'ədı gha got'ódéʔa. Hederı xədə bedagháré yáhnı gots'ę dá rágóhw'e konıyǫ hé w'ıla neh k'e dágǫ́ht'e kots'enıhshǫ hé w'ıla Dene ʔeʔá dagháré dá t'áhsį ts'ę́ kádıts'eyįʔa w'ıla kots'enıhshǫ. Yáhnı gots'ę raxegodé húlé ʔajá nidé judenı gots'ę ts'áde goch'ą ts'įdə hé w'ıla ʔelehé dene kádeʔá hidlį kehúlé ʔagót'į.

Derı néné hogháré neh kágodénıla k'e ʔįt'ǫ́ dáhęt'e yáriyə hé gódı dáhęt'e yek'e gódı ʔeyı neh behúyǫ dagháré ʔahęt'e. ʔeyı xədə gá ʔeghálayeda ke w'ıla hįdú xədə dáhęt'e dagháré ʔehta dene ts'įlį w'ıla gok'ek'įnakerehta. Dene ts'įlį gháré yerı hots'enıhshǫ gháré begha xədə ts'ət'į. ʔeyı hénı xədə dene hé húlé ʔát'į nidé yerı hots'enıhshǫ k'éts'ene ʔát'į gok'égháré derı néné dágǫ́ht'e ghǫ k'éts'ene zǫ kots'enıhshǫ́ ʔagót'į. Denewá ts'įlį w'ıla derı néné gogá ʔedahxáré kádıts'eyįʔayá ʔats'įt'e. Hederı dá t'áhsį gáts'uyéda gháré ʔeyı begháré gonezǫ́ ʔehta dene ts'úle hé w'ılá gots'ę dene heséréyaʔətą gogha daı got'ókedéhʔa. Júhdó yáhnı goyedą́ dene hidlį ʔagújá kólí k'ála raxexədá hek'éhidı dagháré dúle dene hé gonewózǫ gha beta káʔilə gháré k'ála bet'ódéwíʔa.

Raxewına hé T'áhsį k'e K'ínats'erehta Gháré Dádéhshó Raxexədá Het'ódéwíʔa

Denewá ts'įlį gháré yáhnı gots'ę yerı hots'enıhshǫ súré got'óts'edéhʔa. Hįdú níwą́le gots'ę ʔeyı t'áhsį gá keyágúhʔa got'įné ke ʔeyı yáhnı gots'ę yerı kots'enıhshǫ hé ʔeghálakúnida, ʔeyı neh yáht'a hé tu gá nıyá lǫ́. ʔeyı t'áhsį k'e k'įnadıʔəwe got'įné keyá lǫ́, ʔeyı Beverly-Qamanırjuaq ʔədá hek'édı gha dáhw'ı ke w'ılá, Mackenzie Valley Environment Impact Review Board ke w'ılá, gots'ę ʔeyı Canadian Environmental Assessment Agency ke hįdú nıwále gots'ę ʔeyı yáhnı gots'ę yerı hots'enıhshǫ hé ʔeghálakeyeda hé wáyı gogá kegots'úhʔa gha gots'é rádakədədı gú ʔakéja. Yáhnı ta gots'ę yerı kots'enıhshǫ begháré gowere goyedą́ t'áhsı hek'įnadıʔets'ehwe gha dúle, gú begháré radą́ t'áhsį hek'égúdı gha w'ıla dúle k'įnagots'eʔa. Yáhnı ta gots'ę yerı kots'enıhshǫ hé ʔeghálats'eyudá nidé ʔeyı Dene xədá súré bet'áts'enıtǫ, dúʔagǫ́ht'e kexǫ́ht'é, yáhnı gogá dene gáts'uruhtę nidé láhtare Mǫ́la k'ę́ goghǫ goghǫ gots'ədə gha godáyı. Yá neh k'e kegohįzi w'ılá, gots'ę gogodá ghá koduyá nidé Dene xədá hots'enıhshǫ gha. ʔeyı hé ʔaká ʔagǫ́ht'e gogha Dene xədə ráts'ǫ́tǫ hé kek'éts'ədı gha got'ódéʔa.

Sǫ́ba Hé Dágǫ́ht'e Gogha Dádéhshó Raxexədá Het'ódéwíʔa

ʔeyı GNWT ʔeyı yáhnı gok'ę́ t'áhsį ghálats'eyeda ts'ę sǫ́ba ts'əhsį hé ʔeyı xáhta k'įnadeı dene hék'ęgúʔá dagháré gohé ʔaghálats'eyeda nidé gots'é rádakədədı. dúʔagǫ́ht'e ts'ę sǫ́ba ts'edusį gha ʔagot'į nidé gogháré neh k'e ʔagot'į, hé Dene xádá t'áʔagot'į hé, Denewá góhé

ʔedek'ę ʔeghálakeyedá w'ıla. Yáhnı gok'ę dene ts'ılı ts'ę sǫ́ba ts'uhsı ts'enıwę nídé ʔeyı neh gá dá kádıts'eyįʔa kots'enıhshǫ gha gú hederı neh hé dene ts'ılı Dene k'ę nıyá xáhwere gonezǫ́ goghǫ gots'ədə gha dúle. ʔeyı hé dúʔagǫ́ht'e gálats'uyéda gogha Dene xədə́ het'ódéʔa.

ʔeyı xáhta k'įnadeı dene hék'ęgúʔá dagháré gohé ʔaghálats'eyeda k'áʔǫne ʔeká ʔagǫ́ht'e góle. Kóli dúʔagǫ́ht'e kehé gonezǫ́ goduw'ı nídé wáyı dá dúle gonezǫ́ gálats'eyeda gokats'enıwę gha. Júhdá néné Denewá kádeʔá hé dene hék'ęgúʔá kádeʔá gǫ́hlı gháré júhdá xáhta k'įnats'éde gogha súré raxehé gonezǫ́ góʔǫ. Hagú ʔeyı xáhta k'įnádeı Mǫ́lawá k'ę yágúdə ke gha w'ıla júhdá Mǫ́lawá rádəı kehé dúle kughame gogá sórigots'éwóʔa gha gálats'eyeda.

ʔeyı GNWT hé gózə ʔeghálayida k'é yágóla gota hıdú gaw'e gú lą́ du Dene xədə́ hé Mǫ́lawá xədə́ het'ókedéhʔa, judə́hyə́ derı xədə́ hé yágúdə gha ʔeghálakeyeda kóli dódı. ʔeyı Dene hé Mǫ́lawá xədə́ hé yágúdə gha ʔeghálayida ghayáts'ese nídé gots'éhʔǫ́né derı xədə hots'edúhsha hé gots'éhʔǫ́né béhé yágots'ídə gha ʔats'ət'ı gha. Hanídé wáyı gots'éhʔǫ́né ʔeghálayida hé kuts'éragodə gha ʔeyı menı yə́ neh kágodénıla gota Dene xədə́ hé yágúdə ke ghayá lǫ́. Xədə kádeʔá hé ʔeghálakeyedá ʔagújá nídé gogháré xədə ts'ę gots'éhʔǫ́né sǫ́ba həsı gú ʔagodə gha. Gogháré xədə kádeʔá gha ʔedįhtl'é, béyəots'ədə hé tv k'e shó ʔat'ı daı gots'éhʔǫ́né hét'ódéʔa wolé góʔǫ. Gózə w'ıla gots'éhʔǫ́né xədə gá ʔeghálats'eyeda hé xədə gá w'ıla dene gáhuretę gha. Hederı t'áhsı ghálats'eyįda héhlá júhdá godudzıne xədə gha yádəhw'ı ts'ę ʔakıyəhʔı gha dúle. ʔeyı hé sǫ́ba k'égháré raxexədə́ het'ódéwíʔá nídé gogháré góts'éhʔǫ́né gǫłǫ gots'ę dúle sǫ́ba ts'əhsı hé gots'éhʔǫ́né kehé ráhise.

3. Júhdá ʔedįhtl'é Dagháré Xədə Gá ʔeghálats'eyeda Ghárats'eyeda

ʔeyı ʔedįhtl'é dagháré dá xədə gá ʔeghálayida dagháré dádéhshó raxexədə́ het'ódéwíʔa keyagowę. ʔeyı Denewá xədə́ hé xədə dene sóʔaréht'e zǫ yéhé yágúdə gha ʔedįhtl'é begháré ghálats'eyeda gha got'ódéʔa, dódi nídé xədə bets'ę dene gha rágose Mǫ́la xədə́ ʔekáʔahęt'e kexǫ́ht'é gózə xədə kehúlé ʔagodə gha rágudı. Hederı ʔedįhtl'é begháré ʔagút'ı láhtare ʔəʔa hıłı gha ʔakıyəhʔı, láhtare dátl'e, dá dene hé, dene gha ʔeghálakeyeda hé t'ahsı dá dene gha kek'ékədı hé w'ıla. Canada hé júhdá néné ká níwąnı gots'ę Denewá xədə́ hé Mǫ́lawá xədə gha ʔedįhtl'é kık'égháré gálayeda. Hıdó ʔedįhtl'é dagháré gonezǫ́ xədə gá ʔeghálats'eyúda gha nídé yáhnı hé hıdú ʔedįhtl'é dagháré dá xədə gá ʔeghálats'eyįda gárats'eyeda gha.

1950s Rawere ʔedįhtl'é Dagháré Dá Xədə Gá ʔeghálats'eyída

Dene xədə́ gharénı: Hejǫ Canada ʔala Fot'įné deneta nıdə gú ʔeyı sáwé ʔeht'ą dəyə hé gózə gogha Dene xədə hé gokədə yíle. Deneta kenıdə gogháré dene ʔek'ǫne w'ıla góle, ʔeyı Tadə Mǫla, ʔeyı ke w'ıla xədə ʔek'ǫne Mıchıf hədədı kákeyįʔǫ. Kólí 1700s belǫ gots'ę ʔeyı Mǫla hé Mǫlawá ke ʔeyı Denewá goxədə́ kehúlé ʔəgots'ulə hé Mǫla k'ę ríkúdə gha gálakúnida. ʔeyı Indıan Act dagháré, ʔeyı dene xare kǫ, sǫba ráhya hé, ʔeyı neh k'e yerı dúle bets'ę sǫba həsə

ghálakúnida gots'ę ʔeyı Dene xədə́ hé Dene hék'ęgúʔa daı kehúlé ʔagodə́ ʔagúja. Hagú ʔeyı Denewá hé ʔeráke ke Mǫla k'ę ríkúdə gots'ę gokuhʔa gha ʔakát'į. Hederı ts'ǫdane ke w'ıla denexaré kǫ rígokéwa kexǫht'é hįłǫ dəxədə́ duhokedéhsha hé dégot'įneta dene kįlį gota kenıwa héní ʔakéja. ʔekąht'é kólí 1950s gú k'ále Dene hįłǫ Dene xədə́ xáré raxəxədə́ yá ʔahęt'e kedeyídı.

Mǫlawá xədə́ gharénı: ʔeyı Mǫla hé Mǫlawá 1700s gota lekagǫ gú Mǫlawá ke kughǫ horénǫ yítl'ą ʔeyı Brıtan derı néné gogha k'áokewé ʔagúja gots'ę Mǫlawá xədə́ ch'á ʔeghálakúnida. ʔeyı fot'įné ke ʔeyı ʔala gú ʔeyı Mǫlawá ʔedek'ę ʔakuwílə kereyįwį, kólí nodə ts'ę ʔekola xədə rakə́ kádeʔá héyágots'ídə kólí gonezǫ ʔehta dene ts'ulə rakedeyídı. 1867 gú derı néné gogha ʔeʔá sho kəhsį dagháré derı Canada hé Quebec judenı k'áhowe rashįyéde ʔeyı Mǫlawá xədə́ bek'égódı gha ʔakıyíla. ʔeyı Júhdá néné gogha ʔeʔá (1875) begháré júhdá néné rígǫt'ǫ gú gogha ʔeʔá yákįhsį ʔǫhla Mǫla hé Mǫlawá xədə́ hé datl'é ʔakeyíla. Kólí 1892 gú ʔeyı ʔeʔá yáhíhsį gogha dáw'ı ke ʔeʔá dagháré Mǫla xədə́ hé zǫ ʔeghálayída kedeyídı. Hagú 1900s gota Quebec godudzıne lą du Mǫlawá xədə́ hé yágots'ídə́ ʔagúja. Kólí júhdá nı ʔeyı sáwé ráyəhdı godéné hé ʔeyı Yahtįwá ke lǫ júhdá ʔakát'į gháré ʔeyı Mǫlawá xədə́ lǫ béhé yágots'ídə yíle.

1950 Gots'ę 1984 Gok'énahta ʔedįhtl'é Dagháré Dá Xədə Gá ʔeghálats'eyída

Dene xədə́ gharénı: 1950s gú ʔeyı hídé gots'ę government ke wáyı gots'éhʔǫné Mǫla k'ę rıts'údə gha deneya ke ʔareyǫné ʔedįhtl'é kǫ ʔat'į gha kedeyídı hé deshįta gots'ę ʔareyǫné kǫę gots'ę láhta ts'edúdə gha ʔakát'į. ʔeyı dene xare kǫ gots'éhʔǫné gǫłǫ ʔagúja hé Deneya ke gots'éhʔǫné ʔakeréht'e ʔedįhtl'é kǫ ʔat'į ʔagúja. ʔeyı ʔedįhtl'é kǫ góyə lą du Dene xədə́ hé Dene hék'ęgúʔá gá ts'ǫdane ke gákurehtę yíle. 1969 gú hederı Canada gogha Government ʔeyı ʔedįhtl'é kıdagháré dá Denewá ke gha ʔeghálakeyeda gha ʔedįhtl'é dek'ale kıyə́hdı ríkénıʔa k'enı ʔeyı Canada gota Denewá ʔareyǫné Mǫla k'ę dene kúle gha ʔaguts'ulə dədı gú gok'e godéhtl'e. Denewá ke lą wóléts'ę goch'á rádaokéhwe gúnıyá ʔeyı gots'ę Dene xədə́ hé Dene hék'ęgúʔá ts'ęnı rágosé gú ʔaragúja. 1970s gota gú hıdé Denewá kunéné k'e ʔedįhtl'é

kǫ́ yágóla kıgha k'áhuwe gha gots'é láhtadéht'ǫ gú derı néné gogha xáhwere dene séréyaʔəhtı̨ déwé ke ʔeyı ʔəhw'ı gogha ʔeyı Denewá ke dákuk'égódı gha ʔeyı goghǫ kesóridagokedénıhʔǫ daghárė júhdá ʔedı̨htl'é kǫ́ góyə ts'ǫ́dane ke Dene xədá hé gohék'ęgúʔá gá gákuretę́ ʔagúja. ʔeką́ht'e kóli 1981 rionıwe gú Canada lahot'e Denewá, 30% zǫ Dene xədá xáré raxəxədá yá ʔahęt'e kedeyı̨dı, ʔeką́ht'e kóli júhdá k'ála lą́ dene hı̨łǫ k'ála dəxədə hokenıhshǫ kedeyı̨dı.

1982 gú Denewá ts'ı̨lı̨, hé kuhé sǫ́ba ráhya gú k'áhowe kehé xədə kəhsı̨ gha yerı hé kuk'égódı ʔeyı Canada gogha ʔeʔá sho k'e weʔǫ́ ʔakeyı̨la. 1984 gú hı̨dé Government haı ʔeyı Mǫ́la hé Mǫ́lawá xədá ʔeʔá daghárė béhé ʔeghálats'eyeda gha júhdá néné gogha ʔeʔá wólé kedeyı̨dı. ʔeyı GNWT goch'á ʔakút'ı̨ kóli 1984 gú júhdá xədə hé ʔeghálats'eyeda go ʔeʔá ts'ę́ heʔę dewidi kedeyı̨dı. ʔeyı ʔeʔá daghárė ʔeyı Mǫ́la hé Mǫ́lawá xədá hé ʔeghálayida kóli ʔeyı Dene xədá w'ıla júhdá begǫ́hlı̨ ʔeʔá daghárė koduyá kedeyı̨dı. ʔeyı Canada gha ʔefe dəhw'ı hé GNWT ʔelehé dá gok'e ʔeghálakeyúda kek'ı̨nadaokedeyı̨hʔa ká dáréht'e xaı kık'éhtá ʔeghálakeyeda. Hederı gogá ʔelehé xədə kəhsı̨ daghárė ʔeyı Mǫ́lawá xədá gá ʔeghálats'eyúda hé ʔeyı Dene xədá gots'éhʔǫ́né bet'á ʔagút'ı gha ʔeghálats'eyúda gha sǫ́ba hé gots'é rákədə.

Mǫ́lawá xədá ghárénı: 1950s rionıwe gú Quebec k'áhjıne ʔareyǫ́né Mǫ́la xədá hé zǫ ʔeghálats'eyeda yı̨le, Mǫ́lawá ke Mǫ́la ʔǫ́ ʔaréht'é kóli. 1960s ʔegúhyə́ gots'ę nıyá ʔeyı Quebec hé góze Canada gota wáyı Mǫ́lawá xədá hé ʔeghálats'eyúda kədı kédagokeníhwe. 1963 gú ʔeyı xədə rakə daghárė ʔehta dene ts'úle gogha xədə shı̨keyulə gha Royal Commıssıon gokəhsı̨ gú ʔeyı Mǫ́lawá k'éts'ıne ʔakeréht'é kóli dúle goxədá k'ę́ gákurete kehé kuk'égúdi, ʔeyı hı̨dé k'áhowe shələkúé ke xədə rákə hé dene gha ʔeghálakeyúdá, hé Quebec dene dáhęt'e rádə kek'éyədıts'udı w'ıla kedeyı̨dı. ʔeyı ʔeká goghǫ rídaokedénıʔǫ daghárė 1969 gú Canada xədə hé ʔeghálakeyeda gha ʔeʔá kəhsı̨ ʔeyı ghárė júhdá ʔedı̨htl'é kǫ́ góyə Mǫ́lawá xədá gá ts'ǫ́dane ghákeruhtę gha sǫ́ba hé gots'é rákədá ʔagúja. 1982 gú ʔeyı Canada gha súré ʔeʔá sho kəhsı̨ gú ʔeyı Mǫ́la hé Mǫ́lawa xədə kek'égúdı wóle hé ʔeyı ʔehná Canada gota gozə xədə dene k'éts'ene ʔaréht'e yéhé yágúdə ʔedı̨htl'é kǫ́ góyə kıghǫ ts'ǫ́dane gáhurehte wóle gha ʔakeyı̨la.

Hı̨dú Nıwále Gots'ę ʔedı̨htl'é Daghárė Xədə Gá ʔeghálakeyeda Ghárats'eyeda

Juhdá Xədə gha ʔeʔá kəhsı̨ gots'ę ʔeyı GNWT ʔeyı Dene xədá wáyı bet'á ʔagút'ı̨ gha ʔeghálakeyı̨da hé ʔeyı ʔeʔá k'e xədə kádeʔá gok'e godéhtl'é hé ʔeghálakeyúda gha ʔakát'ı̨. 1986 gú ʔeyı Dene xədə ghárakeyúda gha dene sóʔaréht'e dáw'ı gú gogá ʔedı̨htl'é ríkénıʔa

dagháré ʔeyı Dene xədə́ ʔeʔá k'e godéhtl'é ʔagúja hé, ʔeyı xədə kádeʔá k'ek'ı̨narehta gha denə́hlę heríkenétl'e, gú Dene k'ę́ ʔets'edétl'e lęht'e ʔats'ulə gha ʔagot'ı̨ hé, ʔeyı lahtayahtı̨ hé lahtaʔedétl'eı ke w'ıla gots'éhʔǫ́né gákurutę hé gogha ʔedı̨htl'é kugháyə wolé kedeyı̨dı gú, ke gohı̨zí w'ıla gots'éhʔǫ́né bet'óts'edéwóhʔa w'ıla kedeyı̨dı. ʔeyı Canada hé júhdá gogha Government ʔelehé xədə hé dá ʔeghálats'eyúda hé gogha sǫ́ba ghanı ʔelehé xədə kəhsı̨ gháré Mǫ́lawá xədə gá ʔeghálats'eyeda, Denewá xədə gha lahtayahtı̨ ke ʔeghálayeda, gáʔuréhtę ke gáhuretę, behé ts'ǫ́dane gáts'urehtę yáts'íhsı̨. Hederı xədə kəhsı̨ dagháré kǫ́ta xədə gá t'áhsı̨ gołǫ gálats'eyedá ʔagúja. Hı̨dú nıwále gots'ę ʔeyı kǫ́ta gots'ę ʔeyı xədə kádeʔá gha dəhw'ı ke gots'éhʔǫ́né ʔedahxáré xədə gá ʔedegha ʔeghálakeyeda ʔagúja.

1996 gots'ę ʔeyı gáʔuretę gha ʔeʔá dagháré ʔeyı DEC judə́hyə́ gots'ę ʔakı̨t'e gháré yerı xədə hé ʔeghálats'eyúdá kədı hé ʔeyı Mǫ́la xədə háyízə xədə lígı gá w'ıla ts'ǫ́dane gáhuretę gha dədı. Kólí gok'ę́ ts'ǫ́dane gáhurutę nidé gogha ʔats'ədı hé, gogha gáʔuréhtę dəhw'ı hé, behé ts'ǫ́dane gáts'uréhtę gha t'áhsı̨ gǫ́hlı̨ nidé zǫ. ʔeyı duká ʔagǫ́ht'e kexǫ́ht'é ʔeyı Dene xədə gha godə́yı. ʔeyı hı̨dé gots'ę ʔeʔá shǫ k'e godéhtl'e k'éhta júhdá ʔeyı gáʔuretę gha ʔeʔá dagháré ʔeyı Mǫ́lawá hı̨tı̨ gogha yádə́hw'ı dagháré Mǫ́lawá goʔedı̨htl'é kǫ́ w'ıla yágóla gha dədı.

ʔeyı GNWT ʔeyı xədə gha ʔedı̨htl'é begháré ʔagút'ı̨ kedeyı̨tl'e (1997a) hé ʔeyı ʔedı̨htl'é kık'éhtá ʔeghálakeyúda ts'ę́ hęʔę kedeyı̨dı (1997b). ʔəkú ʔeyı ECE gogha K'áhowe ʔeyı gok'éhtá ʔeghálats'uyéda k'e k'ı̨naruhta gha beríʔedę́tl'e. K'áhowe ta ʔeghálayída k'é kágodéla ʔedahxáré xədə gá ʔeghálakeyeda gú ʔagúja. 1990s gota ʔeyı xədə gha bedéhtl'eı haı gots'éhʔǫ́né xədə gá ʔeghálats'eyúda gha ʔehtl'áí goghǫ rídadénıʔǫ du gok'éhtá gokedéʔǫle.

ʔeyı Xədə gha ʔeʔá həhsı̨ gots'ę ká ta gú ʔeyı Mǫ́lawá xədə́ hé dá k'ı̨nagow'e taodet'é gú gárats'eyúda gha ʔagát'ı̨ gú ʔehtl'áı du k'éodéhshá yíle hé gáralats'eyeda gha kedeyı̨dı. Hı̨dú nıwále gots'ę ʔeyı Mǫ́lawá ke ʔedahxǫ lánı hę́t'ı gots'ę ʔeghálakeyedá ʔagodə ghǫ gokeyı̨də. ʔeyı ECE ʔəkədədını yá ʔeyı xədə gha ʔəʔá gha ʔedı̨htl'é bek'éhtá ʔeghálats'eyúda kehé lǫ́ dene rahfe gokaʔa. ʔeyı Xədə gha ʔeʔá dagháré wáyı gots'éhʔǫ́né bek'éhta ʔagút'ı̨ gálats'eyúda

dədədı kólí k'ála dódı. Júhnı horéno xaı gok'énahta ʔeyı ʔedı̨htl'é bek'éhtá ʔagút'ı̨ dagháré yerı kehé lǫ́ ʔedę́ ʔagúja la ʔeyı ʔeʔá k'e xədə yágodéhtl'e ʔeyı kǫ́ta kágodénıla ʔəkədədını hı̨t'ı̨ kıghálayúda gha gots'ę láhta gokedénıla.

4. ʔeyı Xədə ʔeʔá K'e Godéhtl'e Hé Dágǫ́ht'e Gárats'uyéda: Gogháré Ráʔədıʔəts'ewe

Júhdá néné gowere lǫ́ xədə ʔehch'á kádeʔa hé yágots'ídə yįlé hįdu xədə lát'e zǫ hé gots'ədə gú ʔagodadə, ʔeyı Mǫ́la xədá ts'ę́ rágóse. ʔeyı Xədə gha ʔəʔá dagháré góza xədə hé ʔeghálats'eyúda gha xədə yákįhsį hé gogha sǫ́ba riákela kóliá ʔagǫ́ht'e. Gogá gáralats'eyúdá nidé dádéhshó ʔagǫ́ht'é hé yerı ts'ıʔǫ́né ʔagot'e kots'enıhshǫ gha.

Xədə Hech'ąts'įdə Yerı Ts'ıʔǫ́né ʔagot'į Kots'edúhsha Gha ʔagot'į

Xədə hech'ąts'eyįdə dədı nidé ʔeyı la lą́nı xədə líe k'ę́ yágúdə ke, gots'ę́ kuts'ehʔa dódí gots'ę́ kuts'áht'ə ts'ıʔǫ́né xáré dəxədá yįle dúghákeyįdí gú xədə lígı radlįnı hé gots'ədə ʔagót'į, dódí nidé ʔedenı k'ę́ ríxədə ts'ədələ. Xədə hech'ąts'eyįdə dədı nidé ʔeyı xədə héyágúdə ke dəxədá hįłǫ duhokenıhshǫ́ ʔakət'į nidé, ʔeyı ts'ǫ́dane keyá lǫ́. Xədə hech'ąts'eyįdə dədı nidé ʔeyı dené kǫę, ʔedįhtl'é kǫ́ góyə hé kǫ́ta du behé gots'ədá ʔagújá nidé. Xədə hech'ąts'eyįdə dədı hé lą́ goshó ʔagót'į ʔeyı la ʔeyı xədə hé yágúdə ʔareyǫ́né xədáwe nidé lahot'e ʔeyı goxədá dubodílə gohwę. Hederı xəde hech'ąts'įdə dədı derı néné hogháré ʔeká k'įnagúw'e, gú gǫłǫ́ judenı lets'agǫ, ʔəch'ı ráse ʔayət'į dódí nidé ʔéyaı ráse deneta nıya nidé, gots'ę ʔəyuwı déné k'ę́ ríkúdə ts'ę́ kuts'ehʔa nidé w'ıla. Júhnı líe laʔógorenǫ xaı gots'ę derı néné gota sǫ́ba hé dágǫ́ht'e ts'ıʔǫ́né hé, ʔehts'ę́ yágots'ídə hé, t'áhsį dóo ʔahęt'e həsį gots'ę k'áʔǫne Mǫ́la xədá ts'ę́ rágosé ʔagúja.

Xədə hehch'ąts'įdə yerı gháré kots'enıhshǫ la xədə dáhęt'e ʔala dene gáhurétǫ hé dené kǫę góyə yerı xədá hé yágots'ídə. Menı kįsele gú ʔala yerı xədá k'ę́ gákurétǫ godudzįné w'ılá xədə lígı hé kedékǫe gokede nidé ʔeyı dəxədá hehch'ąkeyįdə kúdədı. Kedekǫe góyə deyįghǫ́né xədá hé yágokidále nidé kuya ke w'ıla ʔeyı xədə gá gákuretę́le. ʔeyı ts'ǫ́dane ke kedékǫe deyįghǫ́né ke ts'eyá lǫ́ xədə kíhshu ʔeyı hé kudá kúkǫę gots'ədále nidé gogháré xədə hé lǫ́ k'ét'á ʔagot'į.

ʔeyı Census Canada ʔeyı júhdá xədə hé dágǫ́ht'e kokedúhsha gha dené kǫe góyə yerı xədá hé yágots'ídə, hé ʔala yerı xədá dene gáhurétǫ ghǫ dene dakudehke. Kólí ʔeyı xədə shįkeyéla begháré yerı kexǫ́ht'é xədə hehch'ąts'eyįdə kots'enıhshǫ́le. Gots'éhʔǫ́né kodúya gha ʔehta ráts'ádə yerı xədá hé yágots'ídə gá wáyı kegokúhʔa gha gok'e k'įnakerehta gha, hanídé zǫ yerı kexǫ́ht'é xədə hehch'ąts'įdə konıyǫ gha. ʔeyı Dene xədá gha yádáhw'ı héhlá ʔedahxaré yerı kexǫ́ht'é Dene xədá hehch'ą ts'eyįdə kokedúhsha gha gálakeyįda. Hįłǫ ke kuxədá, góza ke ts'éhʔǫ́né forı behúlé ʔadadə kegokįhʔǫ. ʔeyı Canada ʔareyǫ́né Denewá gha dáhw'ı Got'íné ʔeyı Denexədə t'áhsį rákə kexǫ́ht'éyá kehúlé ʔagodadə kədı:

- ʔeyı denexare kǫ́ę̨ góyə Denexədá ch'ágokereʔę̨ hé ʔéhná néné Denewá yake ʔareyǫ́né ʔedįhtł'é kǫ́ ʔat'ı̨ gha kədı
- Yáhnı ta gots'ę̨ ʔeyı Government ʔeyı Denewá hé dá goyúwékəhdı gú gots'ę̨ k'įnagokeyı̨ʔa ʔeyı ts'ıʔǫ́né ʔeyı Denewá ke hę́t'ı̨ dəxədá ghǫ húya kı̨lı̨ hé du súré nezǫ kereyį́wı̨

ʔeyı xədə hé gots'ədə hehchą́ts'ədə nidé t'áhsı̨ sóʔagoréht'e hé dágǫ́ht'e dagháré ʔagot'ı̨, sǫ́ba hé dágǫ́ht'e w'ılá, dene hék'ęgúʔá hé dágǫ́ht'e w'ılá, gots'ę̨ ʔehta ráts'ədə hé dágǫ́ht'e dagháré w'ıla ʔagot'ı̨.

Hederı gok'é godə sugháʔadáhdə k'e júhda néné gogha xədə gǫ ʔeʔá k'e xədə kádeʔá gok'e godéhtł'e hé dáyágǫ́ht'e gá godə yá ʔahęt'e. 1996 ʔəkú dene dahukedeyı̨hke hé gózə GNWT ts'ę̨ godə shı̨ts'eyéla ts'ę̨ godə yáʔahęt'e. ʔeyı hı̨dú nıwą́le 2001 w'ıladá dene darahukedeyı̨hke gogodə k'ála ríkı̨lələ hé dú bet'ódéwíʔa gok'ere hídlı̨. ʔeyı Tadə Mǫ́la xədə Mıchıf súré béhé dágǫ́ht'e koduyá nidé gots'éhʔǫ́né gálats'eyeda gha.

Raxe Dene Xədə hé Dágǫ́ht'e Gáts'eyeda

ʔala ʔedįhtł'é hishuı gok'e déhtł'e begháré derı keyagǫwę̨:

- Júhdá hı̨néné dene ʔareyǫ́né gogha dáréht'e ʔeyı Denewá kádeʔá lígı ta gots'ę̨ yá ʔahít'e kedeyį́dı

- Dene dáréht'e yerı gǫdéné ts'ę̨ ʔakı̨t'e gháré ʔala xáré dəxədá k'ę́ gákurétǫ gots'ę̨ k'ála dəxədá kuwéhʔǫ

- Dene dáréht'e xaré dəxədá k'ę́ kedékǫę̨ kədáhw'ı gúnı kihé godə hı̨dúnı.

Hederı godə k'e ʔeyı hı̨dá Sahtú gowına kǫ́ta rádə hé hı̨dé Dehcho gota rádə ke ʔareyǫ́né ʔelehé kudétá ʔakeyį́la. Hederı godə k'e ʔeyı hı̨dá gots'ę̨ ʔerákə Inuvıaluktun hé góʔǫne gǫ ʔerákə Inuınnaqtun gohé dágǫ́ht'e gá w'ıla godə gok'e godéhtł'é, hı̨fé Nunavut rádə ke dódı.

Hederı ʔeditł'eı begháré ʔeyı menı Denewá ʔahít'e deyį́dı ke ta tadə k'éts'ıne kį́sele gú xaré goxədá k'ę́ gákurétǫ gú k'ála raxexədə húwíʔǫ kedeyį́dı. Hagu w'ıladá gok'éts'ene ʔaréht'e ke raxékǫę̨ déwiw'ı nidé raxexədá k'ę́ gúdə kedeyį́dı. ʔeyı dene dáréht'e gogha dahudake hé, menı Dene xədá gáraxurétǫ kədı hé menı kedékǫę̨ kədáhw'ı gú raxexədá hé gúdə kədə gok'óné gáts'eyeda nidé súré ʔeleyedágodet'e ʔeyı gháré dene dəxədá hehch'ą́ts'ádə

keyagǫwę. Hederı ʔeditl'e gháré ʔeyı xədə ʔehch'á kádeʔata dágǫ́ht'e gáts'eyeda nídé w'ıla ʔeyı Dene xədə hehchąts'įdə kehé ʔeyı Łįshǫ́ xədə́ hıyá xáhwere dəxədə́ ts'ę́ rákese gú ʔeyı Dəguwı ke yá xáhwere kuxədə́ kuhé kehúlé ʔagodadə.

ʔedítl'eı 1. Dene xədə́ kádeʔá gháré xədə hehch'ąts'įdə hé dagǫ́ht'e (SCOL ts'ę)

Dene Xədə́ Hehch'ąts'įdə

dene dáréht'e

lahot'e dene dáréht'e
Dene k'ę́ yágúdə
Dékǫę Dene k'ę́ godə

ʔedá K'áseleht'ıne Łįshǫ́ Dəguwe ʔerákə Sahtú/Dəhsho

Xədə ʔehch'á kádeʔa

ʔedítl'eı 2 ʔeyı menı Dene k'ę́ yágúdə hįlį dáréht'e kughái gháré dáréht'e dəxədə́ k'ę́ yágúdə ʔareyǫ́né keyagowę. ʔeyı xədə ʔehch'á kádeʔá ta dúʔagǫ́ht'e hé du ʔareyǫ́né dene dáréht'e hudétá nídé du ʔareyǫ́né légǫ́ht'é yíle. kólí ʔareyǫ́né ʔehk'ę́ godaw'e: ʔeyı ʔek'ǫ́ne ke goshó forı kuhé kuxədə́ húlé ʔagodadə. Hagú ʔeyı xədə kádeʔá k'ę́ yágúdəı ke w'ıla ta ʔeyı ʔek'ǫ́ne ke menı k'ála Dene k'ę́ yágúdə ke du dene hįsha k'ę́ kuwá góshene gú yágokídə́ gókədə.

ʔedítl'eı 2. Dene ghái dáréht'e dagháré Dene xədə́ hé dayágǫ́ht'e (SCOL ts'ę)

Dene ghái

Dáréht'e dene ghái gháré dáréht'e
% dúle Dene k'ę́ godə

ʔedítl'eı 3 begháré kǫ́ta kágodénıla gota dá xədə het'aots'edéhʔa keyagohwę. Kǫ́ta gǫ́sele gota nı gots'éhʔǫ́né ʔaréht'eı ke kedékǫę Dene k'ę́ yágokídə (85%). Hagú ʔeyı Denewá kǫ́ta gǫ́shaı rádəı gok'éts'ene ʔaréht'eı ke zǫ kedékǫę Dene k'ę́ gokədə (50%).

ʔedítl'eı 3 begháré dene dáréht'e kedékǫę, ʔeghálayída k'e, hé ʔedįhtl'é kǫ́ góyə Dene k'ę́ yágokídə. (ʔeghálayída got'įné dene daokedeyįhke ts'ę)

Dene dáréht'e % kedékǫę, ʔeghálayída k'e, hé ʔedįhtl'é k'e kǫ́ góyə Dene k'ę́ yágokídə.

-Dene kǫę

-ʔeghálayída

-ʔedįhtl'é kǫ́

Hederı ʔedítl'eı 3 begháré ʔeyı Dene xədə́ haı dené kǫę nıyá lǫ́ béhé yágots'ídə keyagowę. ʔeyı ʔeghálayída k'é Dene k'ę́ gots'ədə́ dene kǫę béhé gots'ədə lą́ gok'éts'ene ʔagǫ́ht'e, ʔeyı kǫ́ta gǫ́sele kólí. ʔeyı gháré ʔeyı judenı ʔeghálats'eyeda Mǫ́la xədə́ ts'ę́ nı rágose keyagowę. Hagú ʔedįhtl'é kǫ́ę́ góyə w'ıla lą́ du Dene xədə́ hé gots'ədə (5 gots'ę 12% zǫ). Hederı godə gháré ʔeyı t'ǫ́dane hįshaı ke lą́ kįts'íne dəxədə́ honıhshǫ́ ʔagúja hé ʔagǫ́ht'e sǫ́nı, dódí nídé ʔedįhtl'é kǫ́ę́ góyə dəxədə́ hé gokudə gha góʔǫle gú ʔagúja hé ʔakįt'e sǫ́nı.

ʔeyı Dene xədə́ lą́ dene hįts'íne zǫ yéhé ʔedétl'e w'ıla. Ká lą́ níwanı ta gots'ę hederı Dene xədə́ beʔedítl'é gǫ́hlį kólí lą́ dene hįts'íne zǫ dúle yedétl'e gú lą́ hįts'íne zǫ dúle yek'e godə.

Hederı júhdá néné gota dá xədə hé ʔedę́ ʔagodadə gáts'eyeda nídé ʔeyı ʔek'ǫ́ne ke lą́ Dene xədə́ hokenıhshǫ́le gú ʔagodadə keyagowę. Raxexədə́ héhlá gha goshó dúyé rígónıwe. Hederı xədə k'áhjıne ʔareyǫ́né júhdá néné zǫ béhé yágots'ídə. ʔeyı hé gok'e godéwíʔǫ́le nídé hederı xədə lahot'e dubodílə gha rágudı.

Mǫ́la hé Mǫ́lawá Xədə hé Dágǫ́ht'e Gáts'eyeda

Hederı néné hé ʔareyǫ́né néné gota Mǫ́lawá xədə́ hé dágǫ́ht'e gáts'eyeda nídé, k'ála lą́ béhé rágose góʔǫ. Jǫ Canada nı dene 6.6 mıllıon haı Mǫ́lawá xədə́ xáré raxəxədə́ yáʔahęt'e kədı,

gú derı néné hogháréni dene 105 mıllıon yá Mǫ́lawá xədə́ hé yágúdə. Júhdá néné gota dene 3000 léots'ədə gha dúle Mǫ́lawá k'ę́ gúdə kədı. ʔekąht'e kóli dene 900 júhdá rádəı ʔeyı Mǫ́lawá xədə́ xáré raxəxədə́ yá ʔahęt'e kədı sǫ́nı kóli dene 350 zǫ raxékǫę nı Mǫ́lawá k'ę́ gúdə kədı. Hederı godə shįts'eyéla gháré Mǫ́lawá k'ę́ yágúdə tadə ts'éhʔǫ́né 61% ʔaréht'e kedékǫę Mǫ́la k'ę́ gokədə́ ʔagúja keyagowę begháré Mǫ́lawá xədə́ hé lą́ goshó ʔedagonéwe.

Denewá ke hé Mǫ́lawá ke k'áʔǫne Mǫ́la xədə́ ts'ę́ kugha rágosé gú ʔareyǫ́né gogha kıt'óodéhʔá ʔagodadə. Júhdá néné dene dį horénǫ lemíli rádə ta dene taı horénǫ ʔǫ́ dį lemíli Mǫ́la k'ę́ kedékǫę yágokídə ʔagúja ts'ədı gháré dádéhshó Mǫ́la xədə ts'ę́ rágose keyagowę.

5. ʔeyı ʔeʔá K'e Xədə Gok'egodéhtl'e Dá Bet'áʔaragút'į Gots'uzı

ʔeyı Mǫ́la xədə́ yíle kóli gózə ʔeʔá k'e xədə kádeʔá gok'e godéhtl'e ʔareyǫ́né góhé k'éts'ene gú ʔagodadə hé bet'á ʔaragút'į gha hįdú gots'ę́ yerı hek'áts'əhdı ts'éhʔǫ́né dágots'ələ gha? hederı xədə gha ʔeʔá ts'əhsį hé xədə gá daı ʔeghálats'eyeda kóli yerı kexǫ́ht'é k'ála hįt'į xədə hé k'éts'ene ʔagodadə? Hederı daʔudíke ghǫ dene ts'ę́ ragots'udə gha ʔeyı xədə ghárayúda gha dáw'ı ke ʔeyı begodé hé dá dúle gálats'eyeda k'e gokeyįdə.

ʔeyı Xədə Bet'áʔaragút'į Yerı ʔagódədı Kots'enıhshǫ

ʔeyı xədə gha dáw'ı ke ʔeyı xədə hé ʔehdagonə́wı gá ʔeghálats'eyúdá nídé goshó kégǫ́fa yá ʔagódədı kokedéhsha. Kóli ʔeyı xədə hehch'áts'edádə rahsǫgots'edushu nídé féré gogha radą́ dá gogá k'įnagots'uʔa kek'įnadıʔets'ehwe gháré ʔats'ət'į. Gonezǫ́ radą́ dá gálats'eyúda gha k'įnagots'eʔa nídé t'áhsį lak'e daghárëá ʔats'ət'į:

- ʔedahxáré hé ʔelehé dá xədə hé yágots'ídə hé dá dene hek'égódı kek'éyədıts'ədı gú gots'érádats'ədədı gú ʔeyı ʔedįhtl'é kıdagháré gok'e ʔeghálakeyúda kugha yáts'íhsį

- ʔeyı menı lǫ́ gonezǫ́ xədə honıhshǫ ke dene hé godí hįt'ú goxədə́ ts'íhshu ghálats'eyeda

- ʔeyı k'áhowe ke dá ʔeghálakuyéda, júhdó dá k'įnagow'e hé sǫ́ba gá dágǫ́ht'e gogha xədə behúyǫ heyágúts'íhʔa w'ıla gálats'eyeda gha hanídé Dene k'ę́ dúle goghǫ gots'ədə

- Dzıne tóréht'é wáyı Dene xədə́ hé yágots'ídə wóle, ʔeyı dené kǫę hęt'ı gogha gots'érágúdı gha t'áhsį kıt'aodéwóhʔa gha gálats'eyįdá nídé

- Derı ʔuwanı gárats'uyéda gú wáyı newózǫ gha gálats'eyeda.

Xədə kádeʔá béhé dágǫ́ht'e gháréá dá bálats'eyúda kots'enıhshǫ. Yerı ʔagódədı la, lą́ dene hįts'íne zǫ ʔeyı xədə honıhshǫ́ ʔagújá nídé ʔeyı xədə ts'íhshu gálats'eyeda xáhwere got'ódéʔa. Hagú xədə hé k'ála rágose héní ʔagǫ́ht'e nídé kǫ́ta hogháré gots'éhʔǫ́né béhé gots'ədə wóle gogha gálats'eyeda gha – ʔeyı dené kǫę, ʔeghálayída k'é, hé ʔedįhtl'é kǫ́ ʔekáʔagǫ́ht'enı.

Derı néné gota neh kágodénıla gota xədə kádeʔá hé yágúdə got'įné dəxədá hé rahsǫgokedushu hé kek'ékúdı gha ʔedegha duká k'įnagokeyįʔa:

- ʔeyı New Zealand gots'ę ʔeyı Maorı got'įné ke kedekǫ́tá judenı xədə k'é yágokéhla góyə nı ʔeyı kǫ́ta gots'ę dene hįshaı ke ʔákurı kadı dəxədá hé gots'érákədə gú ʔeyı ts'ǫ́dane ke deyįghǫ́né hé gákurutę gha ʔeyı ʔakət'į. Xədə gha ʔet'o gókədı.

- Hagú ʔeyı Hawaıı gǫdéné ke deʔilį hé deyéné gháré dəxədá t'áʔaragút'į gha gálakeyeda.

- ʔeyı Navajo gǫdéné ke deʔedįhtl'é kǫ́ ʔedahxáré góyá ʔeghálakeyúda gha ʔakéja gú lahot'e ts'ǫ́dane goxədá k'ę́ gákuretę́ ʔagokįla.

- ʔeyı Scandınavıa gots'ę ʔeyı Samı gǫdéné ke denéné kuxədá hé kuk'égúdı gha ʔagokįla.

- Great Brıtaın ʔekǫ́ gots'ę ʔeyı Welsh gǫdéné ke súré rágosé gú xədə gha ts'edéwów'ı gha ʔagokįla gú súré kedékǫę, ʔeghálayída k'é hé ʔedįhtl'é kǫ́ dəxədá hé gokudə gha rádaokéhwe.

- Quebec ʔekǫ́ w'ıla Mǫ́lawá ke dəxədá hé rágosé gówóʔa gha ʔeʔá kəhsį gú ʔareyǫ́né gogha Mǫ́lawá xədá t'á ʔagút'į gha lǫ́ rádaokéhwe.

Canada gota Denewá kákeʔá ke w'ıla ká níwanı ta gots'ę kuxədá hé k'éts'ene ʔagodadə gháré súré sįkakədədə gú dəxədá hé rahsǫ gokedushu gǫkakenıwę. Gogháré ʔedįhtl'é rákə hįsha ghálats'eyįda – Denewá ke gha Xədə hé ʔəhw'ı Gówóʔa Ts'ę́ (1990) gots'ę Denewá Xədá Beragúwóhle Ts'ę́ (1994) – k'e Dene xədá t'á ʔaragút'į nídé derı gota wela gha kedeyįdı:

- ʔeʔá hé ʔedįhtl'é k'éhtá ʔeghálakeyeda dagháré dene xədá ts'é rádakədədı hé gota weʔǫ
- ʔeyı Denewá gha ʔefe dáhw'ı hé gogha ʔeghálayeda ke w'ıla gots'é rádadədı gha
- Dene xədá gá ʔeghálats'eyeda ʔeyı kǫ́ta hę́t'ı kıgha k'áhowe wóle

- Hįnı dá Dene xədá ch'á dene keraʔę ts'ıʔǫ́né goghǫ húya ts'įlį héni dene ts'eyįle kehé gonezǫ́ fęts'ıhyá nidé súré Dene xədá ghǫ rádaots'ehwe gha got'ódéʔa
- ʔedįhtl'é kǫ góyə Dene xədá goghágokerehtę gha
- Radą́ xədə hé dá ʔeghálats'eyúda kesǫ́ridagots'edéhʔa gha
- Dené kǫę hé kǫ́ta ts'ǫ́dane hé dene hįsha ʔelehts'ę ragokudə gha lǫ́ gáratseyeda gha

Xədə gha ʔeʔá hé Dágǫ́ht'e Ghárats'eyeda

Derı néné gota neh kágodénıla hé xədə kádeʔá gha dəhw'ı ke ʔeyı menı ke ʔeʔá ta kek'égúdı gha ʔegǫ́laı ke yá kúhé gonezǫ́ godéhw'e. Canada nı ʔeyı Mǫ́la hé Mǫ́lawá xədá ʔeyı ʔeʔá sho (1982) hé ʔeyı Canada gha Xədə GoʔeʔáA (1985) gháré bek'égódı. ʔeyı Canada gha ʔeʔá sho ta ʔeyı niyé gadáwé ta gots'ę derı néné ts'e xáré denewá ts'į lį hé sǫ́ba ráhya gú k'áhowe gohé xədə ts'əhsį dagháré w'ıla dúle Dene xədá kek'égódı dədı kólí du súré yerı kehé ʔagódədį kədile. Yá ʔedahxáré ʔedegha k'áots'uwe ts'ədə gú góhé k'ek'įnadaots'edehʔa gálats'eyeda gháré sįyá káhxǫ́né Dene xədá hé súré dágówót'é kots'enıhshǫ gha.

Derı Canada gota neh kágodénıla gota ʔedahxáré ʔedegha xədə goʔeʔá yákįhsį, k'áhjıne ʔareyǫ́né Mǫ́la hé Mǫ́lawá xədá gha ʔayáhęt'e. Hədenı ʔeʔá kádeʔá ta gáts'eyeda nidé súré ʔeleyedą́det'e. ʔeyı gots'ę Quebec w'ıla ʔeyı Denewá ke xáré dəxədá hek'ékədı gha got'ódéʔá kədı gú júhdá neh taı kágodénıla gota Dene xədá bek'égúdı, béhé ʔeghálats'eyúda hé gots'éhʔǫ́né newózǫ gha dúle kıghálayeda dədı gú ʔeʔá ta godéhtl'é ʔagokįla. Hįfé Nunavut ʔeyı ʔeʔá dagháré xədə hé ʔeghálakeyeda hé ʔeyı gáʔuts'erehtę goʔeʔá hįdú kıgharayeda hé gots'éhʔǫ́né ráwose gha ʔarakıyələ gha sǫ́nı. ʔeyı Canada ta neh kágodénıla ta júhdá xədə goʔeʔá hıyá ʔeyı xáhwere ráse ta weʔo.

Júhdá Néné Gogha ʔedįhtl'é Begháré Xədə T'á ʔaragút'į K'e ʔeghálats'eyeda

ʔeyı xədə goʔeʔá ghárayúda gha kuríʔedętl'eı ke ʔeyı xədə t'á ʔaragút'į gogá ʔedįhtl'é kughádénıwe hé gogá dene dahukedehke gháré ʔeyı ʔedįhtl'é begháré ʔagút'ı k'e godə xáhwere nezǫ ʔareyǫ́né lefótǫ godet'enı gǫ́shaı ʔehk'á gok'e góla gú gok'eriákıdétl'e: ʔeʔá hé ʔedįhtl'é begháré ʔeghálats'eyeda, bek'égúdı, gogha sǫ́ba, behé dene gha ʔeghálats'eyeda, yéhé ʔeghálayúda gha dene gáhuretę, begá godə shįts'əyələ hé béhé t'áhsį yáts'íhsį, goghǫ dene kodúhsha gha ʔats'ədı, godə déné hé júhdó t'áhsį súré dó ʔagǫ́ht'e gháré béhé ʔeghálats'eyeda. Hədərı ʔedįhtl'é kıdagháré gok'e ʔeghálats'eyúdá gháré hederı lefótǫ godet'e dagháré wólé.

A. ʔeʔá hé ʔedįhtl'é gháré ʔeghálats'eyeda: Xədə bet'áʔaragút'į gha gonezǫ́ goduw'ı nidé ʔeyı benéné ʔįlį ke gha dehék'ęgúʔá hé ʔedahxáré dene kúle gha xədə ʔeʔá ta kugha kek'égódı gha. ʔeyı government hé menı dene gha ʔeghálayeda hįlį ʔeyı yerı xədə́ hé yágokidə k'ę́ gogha ʔeghálayeda gú ʔaguts'ulə nidé ʔeʔá ta súré rágosé gú godéhtl'e gha. Gogha ʔeʔá k'e dá xədə hé kuk'égódı, súré menı yerı gálayeda, menı bets'ę́ godéʔa, gots'ę judə́hyə du ʔəhw'ı gú k'įnagaw'e nidé dá gáralats'eyúda, dá ʔederákeyúdı gha daı gok'e godéhtl'e gha. ʔeyı dene gáhuretę dagháré xədə hé dá dene hek'égódı gha w'ıla ʔeyı ʔeʔá k'e godéhtl'e gha súré got'ódéʔa. Nodə ʔeyı xədə ʔeʔá súré nezǫ́ ʔayá nidé gots'é dene ts'ehʔa hé ʔeyı xədə bet'á ʔaragút'į gálats'eyeda gok'e k'įnakerehta wóle gha dene sóʔaréht'e gogha herits'enétl'e gha.

B. Dáwót'é ts'enıwę gha beghálats'eyeda: ʔeyı xədə bet'á ʔaragút'į gha gálats'eyeda nidé súré gonezǫ́ gok'éts'ədı gháré wolé góʔǫ, gú t'áhsį gok'e xədə yáts'íhsį nidé begháré ʔagút'į gha ʔedįhtl'é k'e godéhtl'e ʔats'əhʔį gha. T'áhsį gok'e xədə yáts'úhsį nidé ʔeyı menı gha ʔadədı ke w'ıla denə́zə ʔat'į gha. Dá gálats'eyúda gha radą́ gálats'eyeda nidé gogá súré kots'enıhshǫ gháré ʔats'ət'į gha. Hagú gok'éhtá ʔeghálats'eyeda nidé gok'e k'įnats'erehta hé sú béhé gonezǫ́ gaw'e gha gárats'eyída gha.

C. Gogha Sǫ́ba: Xədə gá gonezǫ́ ʔeghálakeyudá nidé gogha sǫ́ba k'édéhsha rikələ gha. Hagú judə́hyə ʔeká ʔagots'ulə gha got'ódéʔá nidé ʔeyı government ʔeyı xədə gá ʔeghálayeda sǫ́ba hé ʔəlehé kedét'a gha. ʔeyı xədə kádeʔá hé ʔeghálayeda denə́zə ʔawǫ́t'į hé gonezǫ́ ʔeghálakeyúdá nidé gogha sǫ́ba k'éréht'e wela gha.

D. Dene gha ʔeghálats'eyeda: Də́hyə́ lánı neh xáré goxədə́ hé yágots'ídə nidé yerı ʔareyǫ́né hé kugha ʔeghálats'eyeda nidé goxədə́ k'ęnı ʔats'ət'ı gha. Judə́hyə́ Mǫ́la w'ıla kuwéhʔǫ sǫnı kóli.

E. ʔeghálayida gha Dene Gáhuretę: Xədə bet'áʔaragút'į gha rigots'éwóʔá nidé ʔeyı gálayúdaı ke gogha gákuretę gha. ʔeyı lahtayahtų hé xədə gáhuréhtęı ke daı. Gogha dene gáhurutę nidé
ʔarakįt'e nidé gogha ʔeghálayida w'ıla gǫ́hlį gha. Hagú ʔeyı menı lánı dene gha ʔeghálayudá nidé goxədə́ k'ę́ gáserutę yenıwę nidé gogha góʔǫ gha.

F. Begá Godə Shįts'əyələ, Gálats'eyeda: ʔeyı xədə gá godə shįts'əyələ golǫ gots'ę́ gálats'eyeda gha. DúʔagǫÌht'e gálats'eyeda nidé ʔeyı xədə gok'eriáts'éle hénı yáhnı gogodə ts'íhshu, xədə ʔedįhtl'é yáts'íhsį, hé gózə béhé ʔeghálats'eyeda yáts'íhsį, hé ʔeyı t'áhsį gohįzi yáts'íhsį. Gózə w'ıla ʔeyı neh ʔedįhtl'é hé keh gohįzi w'ıla dúle gálats'eyeda. Dúʔagǫ́ht'e gálats'eyúdá nidé ʔeyı dene hįshaı ke hé ʔeyı lǫ́ xədə gá ʔeghálayedaı ke yá ʔat'į gha.

G. Dene Xədə́ Gá Gáʔuretę: Xədə húlé ʔadə gohwę nidé ʔedįhtl'é kǫ gǫyə kıgá gáʔurehtę gha. ʔeyı ʔedįhtl'é kǫ kéʔegokeríhwı, ʔarats'įt'e gots'ę béhé dene gáhuretę nezǫ hé gogha sǫ́ba k'éréht'e hé k'éxáré dene xədə́ gá dene gáhuretę gha góʔǫ. ʔeleyedá godet'e dagháré w'ıla dene xədé gá dene gákurehtę gha, menı ʔala Dene xədə́ hé godə, menı yewere xədə lí hé gadə, !ahot'e Dene k'ę zǫ, xədə rákə ʔehta hé dene gáhuretę w'ıla. Kuyįghǫ́né ke w'ıla xədə gá gákuretę gha, hanidé kedékǫę nı deyake hé gots'éhʔǫ́né gálekuretę gha dúle. ʔeyı xədə gá gáʔurehtęı ke w'ıla gonezǫ́ gogha gákuretę hé gogha ʔedįhtl'é k'įnakələ gha.

H. Begá Kots'edúhsha Gha ʔats'ət'į: ʔeyı xədə behúlé ʔadadə gohwę hé dene hék'ęgúʔá dádéhshǫ bet'ódéʔa ghǫ dene ʔareyǫ́né, ʔek'ǫne ke hęt'į ts'ę gots'ədə gha. ʔeyı xədə w'ıla júhdó dágǫht'e gohúyǫ wóle hé kǫta ʔareyǫ́né beyagowę wóle gha béhé ʔeghálats'eyeda gha. ʔeyı menı xədə hé yágúdəı keyá dene rahfe gokaʔa wólé góʔǫ hagú, ʔeyı menı káhxǫ́né yéhé yágúdə, wáyı kúts'ədı gha. ʔəhdíni dzą́ ʔanıdı kúts'ədı hé ʔəhdíni kughǫ ráʔets'édlo.

I. Godə déné hé t'áhsį dó ʔahęt'e: Godə déné hé júhdó t'áhsį súré dó ʔagǫ́ht'e gháré xədə́ hé w'ıla gálats'eyeda gha. ʔeyı kǫta nı ʔedahxáré béyǫts'ədə k'é, tv gha shó yáhisį hé godə ʔedįhtl'é k'e ʔeghálats'eyúda gha dene ts'ę rágodə gha. ʔeyı Dene xədə́ béhé ʔeyı sosǫ́né hé ʔets'edétl'e, ʔedįhtl'é yáts'íhsį hé neh ʔedįhtl'é ʔeká ʔagǫ́ht'e gálats'eyeda gha. ʔeyı Dene k'ę yágúdə ke w'ıla godə déné kúle gha gákuretę gha kuts'éragodə gha.

ʔeyı xədə gá ʔedįhtl'é begháré ʔagút'į ríkénıʔa k'e hederı dúʔagóht'e ʔareyǫ́né súré gok'éhtá ʔeghálakeyeda gú gots'éhʔǫ́né gózə gogha got'ókedéwóhʔa gha ʔakət'į nidé dúle ʔeyı xədə hé rahsǫgots'edushu dədə hé gonezǫ́ godəw'ı.

6. ʔeyı Xədə ʔeʔá Ghárats'eyeda: Sú Bek'éhtá Gonezǫ́ Gaw'e

ʔeyı dúʔagǫht'e gárayúda gha dáw'ı ke ʔeyı Júhda gots'ę xədə gha ʔeʔá hé gózə ʔeʔá xədə ghǫ ʔadədı hé ʔedįhtl'é bek'éhtá xədə gá ʔeghálats'eyeda ʔareyǫ́né bek'ǫ́né gárawahdá gókedeyįdı.

ʔeyı kuríʔedętl'eı ke ʔeyı xədə t'á ʔaragút'į gháré ʔeyı ʔedįhtl'é begháré ʔagút'ı k'e godə xáhwere nezǫ ʔareyǫ́né lefótǫ godet'enı gǫ́shaı ʔehk'á gok'e góla gú gok'eriákıdétl'e yįle ʔeyı dagháré nıyá hədern gálakeyįda. Hederı ʔedįhtl'é k'éts'ene ʔadə́də kedútl'e gú ʔeyı yerı gákeyįda hé nodə dá kıridadénıhʔǫ haı t'áhsį taı dagháré nı kıdeyįtl'e: ʔeyı la ʔeʔá, Bek'égódı, hé begá w'ılá gots'ę dene gha gálats'eyeda.

Júhdá Xədə ʔeʔá Ghárakeyįda

ʔeyı Júhdá néné gogha Xədə ʔeʔá súré kıt'ódéyįhʔa ʔeyı bek'e ʔeyı Mǫ́la xədə hayízə Mǫ́lawá xədə́ hé Denewá xədə́ kádeʔá gok'e godéhtl'é hé dá behé dene hek'égódı daı gok'e godéhtl'é. Kólí ʔeyı xədə gha ʔeʔá dúʔagǫ́ht'e kehé nı du goʔǫ rágose:

- Dene xədə́ súré yerı kehé kek'égódı
- ʔeyı xədə kádeʔá hé yágúdə got'įné ke dá kuk'égódı hé yerı gots'ę́ godéʔa du súre kədı ʔeyı júhdá Dene xədə́ hıyá lǫ́
- ʔeyı ʔeʔá daghárė ʔagút'į gha menı ts'ę́ godéʔa
- ʔeyı ʔeʔá k'éhtá bek'éhta ʔeghálats'eyeda nı

ʔeyı júhdá néné xədə gha bedéhtl'e w'ıla sóʔagoréht'e kehé zǫ bek'ę́ ʔagot'į. Hederı sóʔagoréht'e kexǫ́ht'e sį ʔagǫ́ht'e, ʔeyı Dene xədə́ du súré dá béhé dene hek'égódı ʔeʔá k'e godéhtl'e w'ılá, gots'ę ʔeyı ʔeyı ʔeʔá dagháré ʔeyı xədə gha bedéhtl'eı t'áhsį sóʔagoréht'e gogha zǫ bedagháré ʔagot'į gha dədı hénı. Hagú ʔeyı júhdá néné gogha ʔeʔá yáhíhsį ke w'ıla ʔeyı xədə gha bedéhtl'é goghǫ rídanéʔá nídé du golǫ gots'ę́ kık'ę́ ʔahęt'é. ʔeyı xədə gha bedéhtl'éı ʔeyı xədə kádeʔá hé dá k'įnagúw'e gok'e k'įnaruhta hayízə xədə gá kodúya gálayúda hádədı goʔǫ́ beʔǫ́ʔagoréht'e hé gonezǫ́ gálayúda gha godəyí sǫ́nı. ʔeyı gogha weda beʔeghálayídá hé yerı gogha bedéhtl'e ʔareyǫ́né gárats'eyeda gha. ʔeyı xədə gha dene dəhw'ı ʔagots'ulə hé ʔeyı ʔedenı gots'ę xədə gá kodúya gha gálats'eyúda gha ʔagots'ulə w'ıla kek'įnadıʔets'ehwe gha.

ʔeyı GáʔuretĘ gha ʔeʔá (1995) ʔeyı menı Dene xədə́ xáré kuxədə́ hįlį hé menı xədə lié k'é Dene k'ę́ gákurutę ʔeyı ʔeʔá k'e godéhtl'é kólí kıgháré gálayúda gha xədə gok'e weʔo. ʔeyı gogá gok'e xədə gok'e godéhtl'e kexǫ́ht'é hotí dene ts'ene góla ʔeyı hé gonezǫ́ gáʔuts'eruhtę gha godəyí.

ʔeyı Denewá Got'įné ke ʔedegha ʔedets'ę́ k'áokuwe gha xədə yákíhsį dagháréyá ʔeyı ʔeʔá ta ʔeyı Dene xədə́ hé ʔeyı Dene hék'ęgúʔá kehé kuk'égódı kesóridaonét'a gha. ʔeyı dúʔagǫ́ht'e gogha xədə yákíhsį ʔeyı xədə gha ʔeʔá dagháré ʔawot'éle kólí gogháré dúle gots'éhʔǫ́né júhdá gǫdéné ke dá xədə hé kuk'égódı gha gota xədə weʔǫ.

Xədə ʔeʔá Hek'éts'ədı hé Gogha Sǫ́ba Ghárats'eyeda

DúʔagǫÌht'e gárats'eyįda gú t'áhsį dįgodet'e dagháré ʔats'át'ı: ʔeyı ʔedįhtl'é bedagháré ʔeghálats'eyeda, ʔeyı yek'édı ke dá gogha yákədə́hw'ı, radą́ gogha rídats'enéʔa hé menı ts'ę́ godéʔa hé gogha sǫ́ba.

ʔeyı ʔedįhtl'é Bedagháré ʔeghálats'eyeda

Júhdá GNWT ʔeyı xədə gha ʔeʔá k'éhtá dá ʔedįhtl'é dagháré gálakeyeda la ʔeyı kǫta dene rádə k'edéhshá gú Dene xədə́ hé kugha ʔeghálayída gha kədı. ʔeyı ʔedįhtl'é bedagháré ʔagot'ı̨ gháré ʔeyı K'áhowe ke ghamę t'áhsı̨ kádeʔá gha yádə́hw'ı hı̨lı̨ ke w'ıla gok'éhtá ʔakı̨t'e gha dədı. ʔeyı ECE gogha K'áhowe bedéhtl'eı ʔedədını yá hederı ʔedįhtl'é bedagháré gálats'eyeda bek'étá ʔagút'ı̨ gha ʔeghálayeda, gú ʔeyı government gota k'áhowe yádə́hw'ı gogha ʔeghálayeda ke hederı xədə k'éhta ʔakút'ı̨ gok'e k'ı̨nadıʔekewe gha.

ʔeyı Xədə gha ʔeʔá gha ʔedįhtl'é bedagháré ʔagot'ı̨ k'e dá xədə dagháré dene gha ʔeghálats'eyeda wólé dədı. Hagú bek'e w'ıla júdə́hyə́ xədə kádeʔá hé ʔeghálats'eyeda hé t'áhsı̨ lahtats'edútl'é, godə ghǫ kodúya ts'edétl'e, hé kǫta godə dawela gá daı gok'e godéhtl'e. ʔeyı ʔedįhtl'é begháré ʔagút'ı̨ k'e w'ıla ʔeyı government dá Dene xədə hé dene gha ʔeghálakeyeda ghǫ dene ts'ę ʔeká ʔakədı gha. ʔeyı dúká dene gha ʔeghálakeyeda gha dúle gókədı dagháré kǫta rádəı yerı hé dúle kuts'éráts'ədə kokenıhshǫ gha.

ʔeyı xədə ʔeʔá ghárayúda gha də́hw'ı ke ʔeyı government gota ʔeghálayedaı ke hı̨łǫ hederı ʔeʔá dú súré kık'éhtá ʔeghálakeyeda kokedéhsha. ʔeyı GNWT ʔedeta sóʔagoréht'e nı Dene xədə́ hé ʔeghálayeda gogha də́hw'ı wóle yı̨lé dódı lǫ́ hé w'ıla ʔeyı Dene k'ę dúle dene gha ʔeghálayída dene hékedúdı yı̨le w'ıla lą́ dódí héní ʔagǫ́ht'e. ʔeyı government ku ʔeghálayída k'é yágóla gǫłǫ nı du súré ʔeyı ʔeʔá k'éhtá ʔeghálats'eyeda gok'e k'ı̨nakerehta. GoʔeghálayÍda k'é gota lą́ hı̨ts'íne ke zǫ Dene xədə́ hé dene gha ʔeghálakeyúda gha xədə kugha weʔǫ. ʔeyı xədə ʔeʔá gha dáw'ı ke ʔeyı ʔeʔá k'éhtá ʔagút'ı̨ gha ʔedįhtl'é bedagháré ʔeghálats'eyeda wela yı̨le lą́ dú bek'ę ʔagot'ı̨ lǫ́ kədı gú kıghǫ rídaonə́shu.

ʔeyı Yek'édı ke dá Gogha Yákədə́hw'ı

ʔeyı Xədə ʔeʔá haı gózə ʔeʔá k'ę ʔagǫ́ht'e ʔeyı júhdá ʔeʔá yáhíhsı̨ béhé t'áhsą́ ʔagǫ́ht'e nidé kuts'ę godéʔa. ʔeyı ECE gogha k'áhowe bedéhtl'é ʔeyı xədə gha ʔeʔá dagháré ʔeyı ʔedįhtl'é bedagháré gálats'eyúda gánı zǫ gogha weda, ʔeyı ʔeʔá dódı. Júhdá néné gogha xədə gha bedéhtl'éı ʔeyı júhdá xədə hé dá k'ı̨nagúw'e dagháré ʔeyı government dúle goghǫ rídanéʔá kólí kık'éhtá ʔahęt'éle nidé dúyé t'áhsą́ ʔagolə. ʔeyı hé dzı̨ne gowá ʔeyı government ʔeghálayída k'e yágóla gota ʔeyı xədə́ ʔeʔá k'éhtá dá ʔeghálakeyúda gha ʔagókedeyı̨dı. ʔeyı ʔeghálayída k'é yágóla ta ʔeyı xədə ʔeʔá k'éhtá ʔagút'ı̨ gá ʔeghálayúda gogha yádəhw'ı kólí gogá lą́ gǫ́sele zǫ gálakeyeda hé láhtare ʔeghálayída lígı hayízə gálakeyeda hé du súré kugha got'ódéʔa. ʔeyı ECE ʔeyı keyá ʔeyı xədə goʔeʔá k'éhtá xədə gá ʔeghálats'eyúda gha sǫ́ba k'áhjıne ʔareyǫ́né kuts'ę ʔat'ı̨ gú kuta gǫłǫ nı xədə gá ʔeghálakeyúda gha ʔagokı̨la, kólí gǫłǫ́

ʔelehk'éta ʔakət'į. Dá kíhé ʔeghálahuyéda kexǫ́ht'é menı ʔeyı gogha weda kots'enıhshǫ gha godə́yı hé w'ıla ʔeyı xədə ʔeʔá ghárahuyédaı ke, gots'ę godə kúhshų gha godəyíyı.

ʔeyı Xədə bet'áʔaragút'į gha ríragots'éwoshu nídé ʔeyı kǫ́ta xədə kádəʔá gha yádə́hw'ı ke w'ıla gogha denézə xədə yáhíhsį gha dədı. Hįdú dá ʔeghálakuyéda gháré lą́ ʔeyı xədə gha də́hw'ı kut'óts'edéhʔále.

Radą́ Gogha Rídats'enéʔa hé Menı ts'ę́ Godéʔa

1980's gota gots'ę ʔeyı ʔeʔá k'e xədə kádeʔá dá begá ʔeghálats'eyúda gha radą́ xədə wosį dədı kólí k'ála dódı. ʔeyı xədə gá ʔeyı government ke w'ıla kughǫ rídats'enéʔá kólí du gogá légokede gháré gok'e ʔelehé ʔeghálakeyedále. ʔeyı kuta ʔeghálayída k'é kágodénıla líe ghái tóréht'é yerı gok'e ʔeghálakeyúda ghǫ gokede nídé ʔeyı xədə gánı du t'áhsą́ ʔakədíle. ʔeyı radą́ du gogha ʔakədíle gháré ʔeyı Dene xə́də́ lą́ du kugha bet'ódéʔa keyagowę. 1999-2000 gú ʔeyı GNWT, yə́ kǫ́ta xədə kádeʔá gha də́hw'ı kíhé radą́ dá xədə gá dá ʔeghálats'eyúda kesóridaokedéwóhʔa gha sǫ́ba gotáyá kela, gú ʔeyı gálakeyįda ʔeyıyá yə́ neh kágodénıla kık'éhtá xədə gá ʔeghálayeda.

Gonezǫ́ radą́ gogha rígots'éwóʔá nídé t'áhsį gháré gárats'eyeda gha ʔagots'ələ gha hé, beghǫ ragots'ədə gha w'ıla ʔagots'ələ gha góʔǫ. Hakúlí ʔeyı government du ʔįhlá gogodə́ rahshį keyawe hé kıghárayeda ʔeyı kexǫ́ht'é sú kehé gonezǫ́ gaw'e kokenıhshǫ gha godə́yı. ʔeyı gárakuyédá nídé yerı dákįla zǫ ghákeyeda gú yerı gálakeyįda ts'ıʔǫ́né dá rionéwe du gárakeyeda ʔeyı hé yerı gálakeyįda dú súré gota yerı lǫ́ got'óts'edéyįhʔa kokenıhshǫ.

Gogha Sǫ́ba

1985 gú ʔeyı hįdé gots'ę hé júhdá gogha government ʔelehé xədə gá ʔeghálakeyúda gha xədə kəhsį dagháré líe ghái tóréht'é Denewá xə́də́ gha sǫ́ba $3.3 mıllıon gú ʔeyı Mǫ́lawá xə́də́ gha sǫ́ba $2.0 mıllıon hé kuts'éragodə. ʔeyı ʔelehé ʔeghálayewídá kədı ts'ę sǫ́ba júhdá ʔat'į béhé xədə gá ʔeghálats'eyeda gha bet'óts'edéhʔa hé wáyı kehé ʔeká ʔagǫ́ht'e nídé.

ʔeyı ʔelehé xədə kəhsį gháré ʔeyı Mǫ́lawá ts'ę́ sǫ́ba ʔat'į kíhé júhdá GNWT go ʔeghálayída k'é kágodénıla gha Mǫ́lawá xə́də́ hé ʔeghálakeyeda. ʔeyı Denewá xə́də́ gha sǫ́ba kíhé ʔeyı lahtayahtų/lahtaʔedétl'e gha dene gáhuretę hayízə ʔeghálakeyedanı w'ılą́, gáʔurehtę ke gáhurutę, ʔedįhtł'é Dene xə́də́ k'ę́ dátl'e yahísį, hé ʔeyı Dene xə́də́ hé béyəgots'ədə k'e ʔats'ədı. ʔeyı Dene xə́də́ gha sǫ́ba haı ʔeyı GNWT gota ká xaı gǫłǫ gok'e ʔeyı lahta yahtų k'é góyįʔanı ʔeyı sǫ́ba k'áhjıne ʔareyǫ́né hé xədə gá ʔeghálakeyeda hé ʔeyı government ʔeghálayída k'é yágóla gogha xədə gá ʔeghálakeyįda. ʔeyı sǫ́ba héʔegoníwe gots'ę ʔeyı kǫ́ta

kágodénıla kíhé xədə gá ʔeghálayúda gha béhlá kuts'ę́ ʔat'į zǫ. Hį̨dú níwále gots'ę gots'éhʔǫ́né ʔaréht'e ʔeyı xədə kádeʔá gha də́hw'ı kıgá xədə həhsį dagháré kuts'ę́ ʔat'į. Hederı sǫ́ba kíhé xədə́ gá radą́ dá ʔeghálakeyúda kedeyį́dı yį́le gá ʔeghálakeyeda.

ʔeyı GNWT xaı tóréht'é sǫ́ba $6.5 mıllıon kıhé Dene xədə́ gá ʔeghálayúda gha ʔala ríkələ. Derı ghái k'e derı sǫ́ba $8 mıllıon ts'ehʔǫ́né dé ʔája. ʔeyı GNWT ts'ę sǫ́ba haı k'áhjıne ʔareyǫ́né ʔeyı kǫ́ta ʔedį̨htl'é kǫ́ gogha yádə́hw'ı kudagháré kíhé Dene xədə́ gáhuruhtę gha kuts'ę́ ʔat'į. ʔeyı GNWT ʔeyı Mǫ́lawá goʔedį̨htl'é kǫ́ də́hw'ı ʔehk'á gogha sǫ́ba sóʔaréht'e ríkələ gú hıdú gots'ę́ hį́dé government ts'ę lıe ghái tóréht'é $1 mıllıon, ʔeyı k'éts'ene xədə hé yágúdə gha sǫ́ba kuts'ę́ ʔat'į.

ʔeyı xədə ʔeʔá ghárayúda gha dəhw'ı ke ʔeyı 2000-2001 sǫ́ba ghái ʔeyı kǫ́ta gots'ę DEC ke kíhé Dene xədə́ ghálayúda gha sǫ́ba gots'ę́ ʔáya ta $2.5 mıllıon ʔedenı gá gáʔurutę gha radlį̨nı ríakínıwa ghǫ ráʔədıʔekewe. ʔeyı DEC dúle ʔeká k'į̨nagokúʔa kólí ʔeyı gárayúda gha də́hw'ı ke ʔeyı duká ʔakéja du gots'éràdakədədı, ʔeyı ts'ǫ́dane ke lą́ kúhé kuxədə́ húlé ʔadadə kexǫ́ht'énı.

ʔeyı GNWT ʔeyı xədə kádeʔá gha bedéhtl'e beʔeghálayída k'é gogha w'ıla sǫ́ba ríkələ. Xaı tóréht'é $350 lemílí ʔegúhyə́ ʔahęt'e, yį̨lé derı ghái $450 lımílí ts'ę́ dé ʔája.

ʔeyı xədə ʔeʔá gha də́hw'ı ʔareyǫ́né gárakeyį́da gháré hį̨dú sǫ́ba gogha wela dúle gots'éhʔǫ́né gonezǫ́ bet'óts'edéhʔá kedeyį́dı, hagú gots'éhʔǫ́né gogha sǫ́ba ríakénıla nidéá súré nezo gha kedeyį́dı. ʔeyı gogha dáw'ı ke duká w'ıla kedeyį́dı, ʔeyı GNWT haı dádúle gots'éhʔǫ́né gonezǫ́ sǫ́ba hé ʔeghálats'eyeda kədı gha godə́yı, ʔeyı radą́ dádúle gonezǫ́ behé ʔagot'į hé gálats'eyeda hé sú súré gonezǫ́ ʔagot'į gárakeyúda gha du súré gonezǫ́ rígokénıʔǫ́le kexǫ́ht'énı. ʔeyı xədə kádeʔá gá ʔeghálayeda got'į̨né ke gú kudagháré sǫ́ba hé dá ʔeghálats'eyúdá ts'ədı nidé gots'éhʔǫ́né dúle got'óts'edéhʔa gha dúle, hé ʔeyı ʔeʔá k'e xədə godéhtl'é gha sǫ́ba kíhé xədə gá nı zǫ ʔeghálakeyeda wóle gú ʔeyı yerı gálats'eyeda sú béhé gonezǫ́ gaw'e sú dehsé xáhwere gonezǫ́ got'óts'edéhʔa hį̨ka derı ʔuwanı kıgh́árayeda wóle gha rígokénıʔǫ nidé. ʔeyı xədə bet'á ʔaragút'į gha ʔeghálats'eyeda gogha gots'éhʔǫ́né sǫ́ba gówolé nidé ʔedahxǫ dúle ʔələ́hzə t'áhsį gálats'eyeda, hé gogha sǫ́ba hé gots'érágúdı goghǫ wáyı dúle kek'į̨nadıʔəts'ehwe.

Xədə gá T'áhsį hé Dene gha Xədə gá ʔeghálats'eyeda Ghárats'eyeda

ʔeyı GNWT dúyé ʔedahxáré xədə behúlé ʔadadə goch'á kek'édı hé bet'áʔaragút'į gha ʔagokələ gha dúyé. Kólí ʔeyı menı kuxədə́ ʔahęt'e ke goxədə́ k'ę́ government kudagháré dúle

k'éhdéhshá gogha ʔeghálakeyeda yá ʔagǫ́ht'e. Hederı gogá gárats'eyı́da haı ʔeyı Denewá xədə́ hé Mǫ́lawá xədə́ hé dá ʔeghálats'eyeda hé ʔeyı xədə ʔeʔá dagháré dá dene gha ʔeghálats'eyeda gárats'eyı́da.

Denewá Xədə́ Gá Yerı Gálats'eyeda

ʔeyı GNWT goʔeʔá hé ʔedįhtl'é kıdagháré ʔeghálayeda gháré ʔeyı Denewá xədə bek'égódı hé béhé ʔeghálats'eyeda gha goshó got'ódéʔa. Kíhé dene gha ʔeghálayeda du goʔǫsho kugha got'ódéʔa. ʔeyı GNWT hé ʔeyı xədə kádeʔá gha də́hw'ı ke ʔeyı Denewá xədə́ hé súré t'áhsį sóʔagoréht'enı gá ʔeghálakeyeda, dúʔagǫ́ht'enı:

- ʔelehk'ę ʔets'edétl'e hé wáyı t'áhsį ts'uzı gha xədə ghálats'eyeda
- Keh gohįzí shįts'əyələ hé neh ʔedįhtl'é ghálats'eyeda
- Lahtayahtį/lahtaʔedétl'e hé xədə gáhurehtę ts'úle gha dene gáhuretę
- Denewá xədə́ gá gáʔuts'erehtę
- Xədə gá wáyı kots'edúhsha gha ʔeghálats'eyeda
- Godə déné hįlį Denewá xədə́ hé ʔeghálayeda ts'érádats'ədədı.

Dúʔagǫ́ht'e gálakeyeda gháré dúʔagǫ́ht'e nıyá súré gálakeyeda:

- ʔeyı Denewá xədə́ kádeʔá k'áhjıne ʔareyǫ́né gogha xədə ʔedįhtl'é hé t'áhsį ts'uzı goʔedįhtl'é
- ʔeyı dene hįshaı ke godé ts'íhshu, gok'eriáts'edétl'e hé goshó yáts'íhsį ghálats'eyeda
- Denewá xədə́ k'ę ʔedįhtl'é hįsha, hįsele hé shó daı yákíhsį
- ʔeyı neh ʔedįhtl'é k'e keh gohįzí rákə lemílí ts'éhʔǫ́né shįts'eyéla
- ʔeyı dene ʔéyaı hįlį kǫ́ hé dene heséréyaʔətį ʔeghálakeyúda gha yahtį k'áhtį gáhuretę hé gogha ʔedįhtl'é kugháyə
- ʔeyı Denewá xədə́ k'ę gáʔurehtę wáyı gákuretę
- Wáyı xədə hodúya gha yə́ kǫ́ta xədə dátl'e dayáwela yáhísį
- ʔeyı Denewá xədə́ gha godə shįyələ got'įné ke Dene k'ę béyəgots'ədə hé tv k'e ʔeghálats'eyeda gha wáyı sǫ́ba kugha ríts'ələ.

Dúʔagǫ́ht'e gálats'eyeda gǫłǫ góhé gonezǫ́ godéhw'e kólí ʔeyı xədə ʔeʔá gha də́hw'ı ke sóʔagoréht'enı gárats'eyeda gha kedeyįdı:

- Júhdá néné gota k'ala lą́ dene hįts'įne zǫ Dene k'ę ʔedetl'é hé ʔeyı dene xədə́ yáze ʔeleyedádet'e kehé ʔeyı xədə kádeʔá gá ʔeghálayeda ke gha kégǫfa góʔǫ.

- ʔeyı Denewá xədə́ k'ę́ t'áhsı̨ yáhísı̨ du lóodet'e gots'ę bı̨ka ts'enıwę k'é kegǫ́hlį, ʔeyı hé gołǫ́ du k'édéhshá dene táhyále. Lárahta yerı k'ǫ́ne bálayádə w'ıladá ʔəkurıkadı kıgháralayeda hé láhtare w'ıla béhé dúʔagǫ́ht'e gálats'eyúda gha lǫ́ bet'ódéʔa ts'íléhede.

- ʔeyı lahtayahtı̨/lahtaʔedétl'e du golǫ gots'ę́ gogha dene gáhuretę. Júhnı sóʔaréht'e xaı gots'ę lą́ dúhʔagǫ́ht'e gha dene gáhuretę́le gú ʔagúja. ʔeyı lahtayahtı̨ ts'ı̨lı̨ gogha lą́ du ʔedįhtl'é k'įnats'əhshu gú ʔagúja kexǫ́ht'é súré ts'ónét'e, ʔeyı dene heséréyaʔətı̨ ʔeká ʔagǫ́ht'e kehéyá lǫ́. ʔeyı ECE haı ʔeyı xədə kádeʔá gha dəhw'ı got'įné góhé ʔeyı lahtayahtı̨ ts'ı̨lı̨ gogha ʔedįhtl'é k'įnats'əhshu wóle gha gálakeyeda. Hederı lahtayats'əhtı̨ ts'úle gogha dene gáhurutę kehé gonezǫ́ goduw'ı nídé ʔarakı̨t'e yítl'a w'ıla kugha ʔeghálayída w'ıla gǫ́hlı̨ gha.

- ʔeyı Denewá gáʔurehtę hı̨lı̨ k'ála lą́ kı̨ts'įne. ʔeyı Dene xədə́ gáhurehtę hı̨łǫ dugogha gákuréto hé du goʔedįhtl'é k'įnakəhshu hé w'ıla t'áhsı̨ béhé gáʔuts'erehtę hı̨ka kenıwę hé kugha godə́yı.

- ʔeyı ʔedįhtl'é kǫ́ góyə ʔeyı Dene xədə́ gá gáʔuts'erehtę dusúré kugha bet'ódéʔa hé dusúré gonezǫ́ gálakeyeda.

- ʔeyı ts'ǫ́dane yıghǫ́né hé GNWT shələkúwé hayízə gózə dene hı̨sha Dene k'é gáserutę yenıwę ke gha lą́ du t'áhsı̨ gogha gǫ́hlı̨ héní ʔagǫ́ht'e.

- ʔeyı Xədə gá kodúya gha ʔeghálats'eyeda hotí ʔeledudzı̨ne ʔagot'ı̨ hé sú béhé gonezǫ hı̨ka gárats'eyúda gha ʔagot'įle.

- ʔeyı GNWT kede computer hé Dene xədə́ ghálakeyúda gha bəyúwé gǫ́hlı̨ het'ókedéhʔále.

ʔeyı xədə ʔeʔá ghárayúda gha dáw'ı ke derı ʔareyǫ́né nodə goʔedįhtl'é k'e goghǫ rídakedénıʔǫ.

Mǫ́lawá Xədə́ Gá Yerı Gálats'eyeda

Hįdé hé GNWT goʔeʔá hé gogá ʔedįhtl'é daghárë ʔeghálakeyeda k'e súré Mǫ́lawá xədə́ hé dene gha ʔeghálats'eyudá dədı gú godéhtl'e. Hakólí ʔeyı Mǫ́lawá got'įné ke kede hék'ęgúʔá hé dekǫ́tá gogha t'áhsı̨ gálakeyúda gha lą́ ʔagowene sǫ́ba hé kuts'éragodə. Derı sǫ́ba gots'ę́ ʔat'ı̨ kíhé ts'ǫ́dane ke lahot'e Mǫ́lawá k'ę́ gákuretę, xədə gá kodúya, ts'ǫ́dane hı̨selea gha

t'áhsį gálakeyeda, Mǫ́lawá xədə́ hé bə́yəots'ədə ʔeká ʔagǫ́ht'e kihé ʔeghálayeda, hé t'áhsį begonə́hłį həsį gha t'ahsą́ ʔagot'į nidé gogha w'ıla.

Xədə ʔeʔá Dagháré Dene gha ʔeghálats'eyeda

ʔeyı xədə ʔeʔá hé ʔedįhtl'é kıdagháré t'áhsį gálayeda dagháré ʔeyı GNWT ʔeyı xədə ʔareyǫ́né gok'e godéhtl'e hé dene ʔareyǫ́né gha ʔeghálakeyeda gha dədı gú gok'e godéhtl'e. ʔeyı xədə ʔeʔá gháraуúda gha dáw'ı t'áhsį taodet'e gharéá dá GNWT dene gha ʔeghálakeyeda gárakeyįda: ʔeyı k'áhowe shələkúé keta dáréht'eı ke xədə rákə hé yágúdə, yerı xədə́ hé dene gha ʔeghálakeyeda gogodə, hé dá dene gha t'áhsį gálakeyeda ghǫ gots'eyįde.

- ʔeyı GNWT kushələkúé ke menı xədə rákə honıhshǫ hé xədə gha sǫ́ba kehla kóli kughálayidá lą́ hįts'íne zǫ xədə rákə hé gálats'eyúda gha ʔagǫ́ht'e. 2001 gú ʔeyı k'áhowe shələkúwé ke ta dene 4% zǫ xədə rákə kádeʔá hé ʔeghálakeyįda gha kuts'éráʔəyədı. ʔeyı ʔedįhtl'é bek'éhtá ʔeghálats'eyeda gogha wela hé gok'éhtá yerı gálats'eyeda du súré gárats'eyedále. ʔeyı xədə ʔeʔá gha də́hw'ı ke ʔeyı GNWT goshələkúé xədə rákə honıhshǫ ke wáyı gots'éhʔǫ́ne gonezǫ́ got'ókedéhʔá nidé gots'éhʔǫ́né xədə́ kádeʔá hé dene gha ʔeghálakeyeda gha dúle kenıwę.

- ʔeyı GNWT ku ʔeghálayida k'é kágodénıla gota lą́ du dá xədə hé ʔeghálakeyeda gogodə́ kihshu hé lą́ gárakeyedále ʔeyı hé ʔeyı xədə ʔeʔá gha dáw'ı ʔeyı xədə hé dá dene gha ʔeghálakeyeda, sú gogha kuts'udə́kə, hé dádéhshó got'óts'edéhʔa gogá godə kughádéwowı gha godįch'ı. Hakóli gogá godə kughá dénıwe gháré ʔeyı GNWT goʔeghálayida k'é gota xədə hé dene gha ʔeghálakeyeda lą́ du kugha gót'ódéʔa keyagowę.

- ʔeyı GNWT hederı gánıyá lǫ́ dene gha ʔeghálakeyeda:
  - Dene gha ʔedétl'e hé ʔeʔá goʔedįhtl'é Mǫ́lawá xədə k'ę́ lahtakıdéhtl'e
  - Dene heséréyaʔətų lahtaʔəts'əhtų (2001-2002 gok'énahta $19 lımíli gogha ʔǫ́né kedéla)
  - Dene séréyaʔətų, ʔéyaı ts'įlį kǫ́, gots'ę dene ts'éragodə gha xədə káts'éle ghálats'eyeda
  - ʔeyaı hįlį hé ʔeyı dene ts'éragodı gha lahtayats'ətų

ʔareyǫ́né gogha ʔeyı GNWT goʔeghálayida k'é kágodénıla gota Mǫ́la xədə́ hayizə lą́ du xədə hé ʔeghálakeyúda gha ʔakát'į.

7. ʔedę́ ʔaragots'ulə Gok'ǫ́né Radıts'edegwe

Gogá godə shįkeyéla hé goghǫ dene dahukedeyįhke gháré ʔeyı xədə ʔeʔá gha də́hw'ı ke ʔeyı goʔeʔá hé w'ılá, xədə k'égódı w'ıla, gots'ę dá béhé dene gha ʔeghálakeyeda lą́ ʔagoxə́le hé

wáyı ráwose gha ʔaragots'ələ gha. 2002 ʔedįhtl'é kedeyįtl'é gú dá ʔedę́ ʔaragudlə gha kéʔegoriwı kedeyįdı. Júhdá néné xədá gá gots'udə gha October 2002 rahshįts'əyádə gú kık'ǫ́né gáyįda. ʔəkú ʔaragǫ́t'e yįtl'ą gogha dáhw'ı ke wáyı gots'éhʔǫ́né gárakeyúda gha ʔakát'į, lą́ gǫ́sele kehé ʔədę́ ʔagots'ulə gots'ę súré xədə k'éhtá ʔeghálats'eyúdá gunıwę gháré w'ıla. Hədern dágots'įlá nídé gonezǫ gok'ǫ́né radıkedagwe gú ʔeyı ʔehná gogha k'áots'ewe hé menı ts'ę́ godéʔa wóle daı ghǫ ʔakedeyįdı. ʔeyı dágots'įlá nídé ʔehk'á dágodədáhtį hé dá got'óts'edéhʔa daı gákeyįda. ʔeyı nodə gogá ʔedįhtl'é kedeyįtl'e ʔareyǫ́né gok'e góla. ʔeyı gogha dáw'ı dá nodə goghǫ rídakedénıʔǫ gogodá hejǫ gok'e godéhtl'e.

8. ʔeká ʔagǫ́ht'e Nídé Ts'eríwį Gots'ę Gogha Goghǫ Rídats'eníʔa

ʔeyı nodə goghǫ rídakedénıʔǫ gú ʔeyı xədə ʔeʔá gha dáw'ı ke ʔeyı júhdá xədá hé dágóʔǫ hé rahsǫ gots'edushu nídé súré gálats'eyeda gha kedeyįdı. Hįdú gogha sǫ́ba wela wáyı gots'éhʔǫ́né béhé gonezǫ́ ʔeghálats'eyúda gha ʔagot'į gha gots'ę w'ıladá gózə sǫ́ba ʔek'ǫ́né gogha hįka ts'enıwę gha. ʔeyı government kádeʔá, t'áhsį gǫ́sha gálayeda got'įné hé gózə gálayeda got'íné, xədə gá ʔeghálats'eyeda ʔəláhzə gots'éradakədədı gha gǫ́ʔǫ. ʔeyı raxe Denewá xədé hé Mǫ́lawá xədá ts'ę́ dá káʔedıts'eyįʔa ʔedę́ ʔaragots'ələ gha. Júhdá rádə ʔareyǫ́né dádéhshó raxəxədá bet'ódéʔa kokenıhshǫ wóle gha, gots'ę yáhnı dágóyįt'e dagháré xədə kádeʔá hé yágots'ídə gú ʔehta dene ts'úle gha ʔeghálats'eyeda gha. Gowere ʔedįhtl'é dáhęt'e k'éht'á ʔeghálats'eyįda kexǫ́ht'é súré Dene xədá hé Dene hek'ęgúʔa kehúlé ʔagúja kexǫ́ht'é kúhé dúkáhsé góʔǫ́ ʔagúja kots'enıhshǫ gha. Hedern kehúlé ʔagúja kots'enıhshǫ gú léts'įht'e ts'enıwę, lets'edésha, hayízə ʔeláhzə ʔats'ut'į ts'enıwę gú ʔelehé ʔegháralats'eyúda gha ʔats'ət'į gha. Júhda kǫ́ta gogha t'áhsį gálats'eyeda nídé ʔeyı xədə bet'áʔaragút'į gha ʔeghálats'eyeda w'ıla gota weʔǫ gha.

DúʔagǫҺt'e gálayída gháré ʔeyı xədə bet'áʔaragút'į ts'ę́ goyíʔa nídé ʔeyı yerı ʔagódədı kerats'ədı gha, ʔeyı Dene hįshaı, dene yįghǫ́né hé ts'ǫ́dane ʔareyǫ́né ʔelets'ę́ godá ʔaragújá nídé ʔeyı yá ʔagódədı. ʔeyı hé yerı begháré gots'éhʔǫ́né denékǫę, ʔedįhtl'é kǫ́ góyə, hé kǫ́ta dene xədá hé ragots'ədə ʔeyı yá súré gǫkats'enıwę gha. Nodə ʔelehé hįdó dágǫ́ht'é nídé ts'enıwę ghǫ ʔekáʔats'ədı gha. ʔeyı xədə ʔeʔá gha dáw'ı nodə ʔedįhtl'é kedeyįtl'e k'e hįdó dúká dene hé góʔǫ nídé kedeyįdı gogodá k'éts'ene ʔadáhdá ʔáya la:

Júhdó rákə horénǫ ʔǫ́ lak'e xaı gok'énahta júhdá dene rádəı ʔareyǫ́né, ʔedahxáré w'ılá, deʔeghálayídá hé w'ılá, gots'ę ʔəláhzə w'ıla, júhdá xədá kádeʔá hé dene hék'ęgúʔa kádeʔá gǫ́hlį hé gonezǫ́ gówóʔa gogha dene róodúle. Júhdá Denewá ke xáré júhdá kedenéné k'e dəxədá hé dehék'ęgúʔá kehúlé ʔawodə goch'á begá kodúya gha ʔakət'į ʔəhw'ıyá ʔeyı dene kįlį kugha kek'égódı kots'enıhshǫ gha. ʔeyı Mǫ́la hé Mǫ́lawá ʔeyı júhdá ʔeʔá dagháré wáyı dəxədá hék'ékúdı ts'éhʔǫ́né w'ıla raxe Denewáke xədá hé kuhék'ęgúʔá gá gáʔedurewítę.

T'áhsı̨ gogá léots'ədə, t'áhsı̨ kots'enıhshǫ, yerı ts'ę́ káʔadıts'eyį́ʔa, hé dá k'į́nagots'úʔa gháré ʔareyǫ́né ʔehta dene ts'ı̨lı̨ gots'éhʔǫ́né loots'edeyǫ. ʔeyı ʔehta dene ts'ı̨lı̨, dene gha ʔefe dəhw'ı dágokaʔa, hé sǫ́ba gháré dá dene gha góʔǫ kehé ʔedegha gálats'eyúdá nidé júhdá dene dáhęt'e rádə yerı xədə́ hé yágots'ídə kots'enıhshǫ gháré ʔələ́hzə gálats'eyeda gha got'ódéʔa kots'enıhshǫ gháré ʔats'ət'ı̨ gú lą́hk'ewe dene kádeʔa hı̨łǫ kólí ʔelehts'ę́ gonezǫ́ kádıts'eyį́ʔa, ʔehts'érádats'ədədı, lets'edesha gú ʔelehé gonezǫ́ dene ts'ı̨lı̨ gha.

Yerı hé ʔedę́ ʔagots'udlə Gha Got'ódéʔa Ghǫ Rídats'edénıʔǫ

Yerı gogha raxeheríʔedétl'e golǫ gówisı̨ gogha raxenı ʔeyı xədə ʔeʔá gha déyíw'ı dúkánı goghǫ rídadérít'ǫ. ʔeyı dá rídadérít'ǫ la, ʔeyı dádéhshó got'óts'edéhʔa hé dágodéwóhtı̨ ʔehgháré gáts'eyeda gú ʔeyı gogá godə shı̨yéwila, hé goghǫ dene dahudeyike gháré nodə ʔeká berídadérít'ǫ. Hederı dá gálats'eyudá deyídı gogháré júhdá néné xədə ʔeʔá k'e xədə kádeʔá godéhtl'e gots'éhʔǫ́né béhé rágose hé ʔeyı xədə ʔeʔá yerı gogha ʔáya gok'éhtá rígots'ę́ʔa gha dúle yeríwę.

A. ʔeyı xədə goʔeʔá ʔedįhtl'é begháré gálats'eyeda gonezǫ́ bodúya hé gots'éhʔǫ́né ráwose gha dúká rídadérít'ǫ:

A1. ʔeyı hıdú xədə ʔeʔá beta godə héhlá kárats'uwa gú béhlá ʔəhw'ı rats'edútl'e, xədə behúyǫ hé rats'edútl'e gú ʔeyı lahta ts'edeyį́tl'e du ʔəhw'ı, ʔəhw'ı gú ʔarats'ulə.

A2. ʔeyı Dene xədə́ kádeʔá k'ę́ yágúdə goghǫ dahuts'edehke gháré Denewá xədə́ kádeʔá gohı̨zí Dene k'ę́ ʔarats'ulə.

A3. ʔeyı menı goghǫ ʔadədı goghǫ dahuts'eduhke gháré ʔeyı xədə ʔeʔá ʔedįhtl'é k'e section 4 hı̨dá hé hı̨dé Denewá xədə́ (Dene k'é datl'é dódí nidé dáhęt'e hı̨t'u ʔawót'e) w'ılá gots'ę́ hı̨dá hé hı̨fé gǫ ʔeráká ʔareyǫ́né kuxədə́ ʔehk'á xədə hı̨lı̨ gú ʔaragots'ulə gú ʔeyı ʔeʔá ta wáyı gogá kodúya gha begodé gok'e godéhtl'é kárats'uwa.

A4. ʔeyı Tadə Mǫ́la xədə́ Mıchıf wáyı dáts'ı̨lá nidé kots'edúhsha gha sǫ́ba ríts'ulə.

A5. ʔeyı xədə kádeʔá got'íné ʔeyı xədə hé ʔeghálakeyeda hé xədə kehúlé ʔawodə goch'á dádéhshó kut'ódéʔa ghǫ ʔeyı ʔala gogá godə dátl'e k'e ʔarats'ulə gú xədə hé gonezǫ́ rígots'éwóʔá nidé ʔələ́hzə ʔats'ət'ı̨ gha w'ıla ts'ədı gha.

A6. ʔeyı OLA k'e wanı déhtl'e 14 wáyı bodúya gha ʔeʔá dagháré bek'éhtá ʔagot'į hé ʔedįhtl'é begháré ʔagot'į gha ʔagots'ulə. ʔeyı ʔeghálayída k'é dene híya ch'á, dene ʔéyaı hįlį kǫ́, hé ʔeyı dene ts'ę́ rágodə gá dá dene gha ʔeghálats'eyeda goghayá lǫ́ ʔeyı ʔeʔá k'éhtá ʔagúit'į gha sóʔagots'ələ gha. Gózə dene gha ʔeghálats'eyeda dúle ʔedįhtl'é dagháré ʔagot'į hé gogha sóʔagots'ələ.

A7. ʔeyı GNWT ʔeghálayída k'é góla gota menı ʔeyı xədə ʔeʔá dagháré ʔeghálayeda gha ʔeyı gok'e godéhtl'é wólé gú gózə ke gha w'ıla dá derı ʔeʔá k'éhta ʔeghálakeyeda gha w'ıla.

A8. ʔeyı Xədə ʔeʔá sú bek'éhtá ʔeghálats'eyeda gok'e k'įnadıʔuwe hé k'áhowe lígı gogha heríts'edéwótl'é gú lie ghái tóréht'é ʔeyı ʔeʔá yáhíhsį déné ke goghǫ hégode wóle.

A9. ʔeyı Xədə ʔeʔá dagháré ʔeyı Denewá xədə́ gha dene də́hw'ı gú ʔagots'ulə gú hədern ke ʔeyı k'áhowe gogha weda ʔeyı xədə gá dá béhé ʔeghálats'eyúda ʔareyǫ́né gots'ę gogha sǫ́ba hé yerı het'ódéʔa gá daı kıts'ę́ ʔekáʔadı wóle. Hederı xədə gha də́hw'ı kugháré ʔeyı kǫ́ta xədə kádeʔá gha də́hw'ı hé GNWT ʔǫ́hla góhé ʔeghálakeyeda gháré ʔeyı xədə ʔeʔá hé dágǫ́ht'e kokenıhshǫ gú menı ts'ę́ godéʔa w'ıla kokenıhshǫ gha.

Hederı dúʔagǫ́ht'e gogha də́hw'ı dá ʔeghálakeyúda, dágok'e ríkuyįyə, dá t'áhsį ghǫ dene dahukedehkə hé gózə góhé gokaʔa wóle gogodə́ ʔeyı ʔeʔá k'éhta xədə k'e godéhtl'e wóle.

A10. ʔeyı Denewá xədə́ gha dene gok'e ríyə nídé ʔeyı k'áhowe gogha weda ʔeyı menı gogha nezǫ góhdı dagháré ʔeyı kǫ́ta xədə got'įné gogha dene hızí ríkələ wolé gú ʔeyı júhdá néné gogha ʔeʔá yáhíhsį nodə gota gots'ę gogha dene kákələ wóle.

A11. ʔeyı Denewá xədə́ gha dene də́hw'i ʔagots'įla gháré ʔeyı hıdú xədə gha bedéhtl'éı ʔeyı xədə gá yerı ʔareyǫ́né gálayeda k'éts'ene ʔaragots'ulə gha ʔeyı Xədə ʔeʔá k'e dá goghǫ ʔedátl'e ʔedę́ ʔarats'ulə 20(1) hé 20(3). ʔeyı xədə gha bedéhtl'e ʔeyı xədə́ gá kodúya gha ʔeghálayeda ʔeyı k'áhowe ta menı gogha weda hé ʔeyı Denewá xədə́ gha də́hw'ı ke ts'ę́ láhtagodushu. ʔeyı xədə gha bedéhtl'éı ʔeyı Xədə ʔeʔá gots'éhʔǫ́ rásé ʔáya k'ála hıt'i sú bek'éhtá ʔagot'į gok'e k'įnadıʔewe gha.

A12. ʔeyı xədə gha bedéhtl'é ʔeyı beghálayída k'é júhdá k'áhowe shələkúé kududzıne gówóʔa gha ʔeyı ʔeʔá ta gogodə́ 19(2) hé 19(3) ʔedę́ rats'edútl'e. ʔeyı júhdá gogha ʔeʔá yáhíhsį ke ʔeyı xədə gha bedéhtl'é beʔeghálayída k'é dá góʔǫ hé menı yets'éráda gha yázə ʔeghálayeda ʔareyǫ́né dágówót'e kenıwę gha gárakeyúda.

A13. ʔeyı Xədə ʔeʔá ta w'ıla ʔeyı xədə gha bedéhtł'eı deʔeghálayída gálayeda gha dúyé nídé w'ılá, gots'ę ʔarahęt'e yítł'ą w'ıladá dene lígı gok'e rírahį́tų gots'ę́ sóʔanéhwą gots'ę́ dene gogha wedá ʔagots'ulə gha gok'e godə godéhtł'é ʔats'ulə.

A14. ʔeyı Xədə ʔeʔá k'e ʔeyı xədə gha bedéhtł'e lígı ghái tóréht'é ʔeyı ʔeʔá yáhíhsį ke ts'ę́ godə həhsį nídé 180 dziné were kıts'ę́ ragudə gha góʔǫ dədı gú gok'e godə godéhtł'é wóle.

A15. ʔeyı Xədə ʔeʔá k'e ʔeyı júhdá néné Denewá got'įné kádeʔá ʔareyǫ́né xáré kunéné gok'e ʔedegha neh hé ʔedegha k'áots'uwe gha kesórídaonéhʔa daghárë kuxədə́ hé w'ıla kuk'égódí dədə gú gok'e godéhtł'é ʔagots'ulə.

A16. ʔeyı Xədə ʔeʔá k'e ʔeyı begodə́ 29(1) ʔedę́ ʔarats'ulə gú ʔeyı ʔeʔá lak'e xaı tóréht'e, hįdú gok'éts'ęne ʔagodéhshá gú gárats'uyéda wóle gú hederı gárats'uyéda, 2008 nídé kéʔegorúwı (ʔeyı 2006 nídé ʔeyı xədə gá dene ʔareyǫ́né daokedeyįhke goʔedįhtł'e ríkénıʔa yįtł'ą gogha) gú gogháré ʔeyı ʔeʔá dagháré yerı gálats'eyeda sú k'égoréht'e hé sú gonezǫ́ gaw'e kegokúhʔa gha.

B. ʔeyı Xədə ʔeʔá kek'égódı hé beghǫ ragots'ədə hé gonezǫ́ ʔaragots'ulə nídé duká ʔagahlə dídı:

B1. ʔeyı gogha K'áhowe ʔeyı xədə ghálats'eyeda k'é gǫ́sele gusį goghǫ ráʔədıʔuwe (Official Languages Secretariat gódúdı) gú ʔeyı hįdú gots'ę xədə gá ʔeghálats'eyúda gha ʔareyǫ́né yerı dene gha gǫ́hlį ghárayúda gháré. ʔeyı OLS rigǫ́t'ǫ nídé ʔeyı ʔeʔá k'e xədə yágodéhtł'é kehé t'áhsą́ ʔagut'į nídé ʔeyı lóodet'enı gots'ę ʔagot'į hé ʔeyı GNWT gha me gogá ragokede gha.

ʔeyı OLS ʔeyı k'áhowe yerı gálakeyeda gá kıts'ę́ godə gha, gú dúká nıyá ʔedįhtł'é begháré ʔagot'į k'éhtá ʔeghálakeyeda hé kek'ékúdı gha gokaʔa gha:

- ʔeyı Mǫ́lawá hé Denewá xədə́ got'įné gohé ʔeghálakeyeda
- Xədə ʔeʔá k'e xədə gá dá ʔeghálats'eyúda hé begháré gárats'uyéda gha gok'e godéhtł'é gha sórígokę́ʔa, gok'e k'įnakerehta, hé gárakuyéda wóle
- ʔeyı t'áhsį gogá godə shįyələ hé ʔeghálakeyeda wóle (B4 gháyahda)
- Hįdé hé júhdá gogha government xədə kəhsį hek'ékədı hé kık'įnadaodehʔa
- ʔeyı xədə kádəʔá gha də́hw'ı got'įné gha sǫ́ba góhé kek'įnadaokedehʔa
- ʔeyı Denewá xədə́ gha gok'e də́hw'ı ke ʔeghálakeyeda hé gots'érákədı

- ʔeyı xədə gá ʔeghálats'eyeda hé gorahfe gokaʔa gogha lánı hįt'į gots'ę ʔagút'į gha rigokéwóʔa
- ʔeyı xədə ʔeʔá dagháré ʔagot'į gha xəde wela hé ʔedįhtl'é k'éhtá gálats'eyeda kehé gots'érádakədədı
- Government kádeʔá ʔelehé xədə gá gokede nídé júhda gogha kudagháré ʔagot'į.

B2. ʔeyı k'áhowe gogha bedéhtl'e bedagháré júhda GNWT gota ʔareyǫ́né ʔeyı Xədə ʔeʔá k'e xədə kádeʔá déhtl'e hé dá ʔeghálats'eyúda hadı gha, ʔeyı júhdá k'áhowe kegha sǫ́ba hek'égódı gha də́hw'ı (2001) dá ʔeghálakuyéda gok'éhtá ʔagulə. ʔeyı nı dagǫ́ht'e la yerı gálakeyúda ghǫ ʔeká ʔakədı yítl'ą gálakuyéda nídé béhé dene hé dágóʔǫ gárats'uyéda gogodé shįkəyələ wóle.

B3. ʔeyı k'áhowe gogha bedéhtl'é Canada hé júhda xədə gá dá ʔələ́hzə ʔeghálakeyúda hé dágárakuyéda wóle gha xədə kəhsį nídé júhdá xədə kádəʔá gha də́hw'ı got'įné ke súré goghǫ gots'ę́ godə wóle.

B4. T'áhsį gogodə shįyələ gá ʔeghálayeda got'įné ke hederı ke ts'ę godə shįkeyulə gú kıgharayúda gha ʔakúts'edúdı, ʔeyı Census Canada ts'ę godə w'ılá, júhda ʔeghálayída k'e yádə́hw'ı t'áhsį goghǫ dakuts'eduhke gogodé w'ılá, gots'ę júhdá ʔehta ráts'ədı gháré xədə dáhęt'e hé yágots'ídə gogodə́ w'ıla. Hederı ʔareyǫ́né gogodé ʔeyı lak'e xaı tóréht'é júhda xədə hé dágǫ́ht'e ghǫ gots'ədə nídé ʔəkú kıghǫ dene hégode wóle, gú 2003 nídé béʔegorúwı ʔeyı 2001 gú ʔeyı Census Canada got'íné xədə héyágots'ıdə gá dene dahukedeyįhke gogodə́ ríhįshu yítl'ą.

C. got'ódéʔa gha sǫ́ba hé k'éréht'e wóle gha ʔagots'ulə nídé duká ʔagahlə dídı:

C1. ʔeyı Xədə ʔeʔá gha k'áhowe ʔeyı sǫ́ba kíhé xədə gá ʔeghálayúda gha ríraya nídé ʔeyı gogha zǫ kıhé ʔeghálayeda wóle bets'ę́ godéʔa gha.

C2. Hederı ʔedįhtl'é k'e xədə hé dagúdlə deyídı gok'éhtá gokeduʔá nídé gots'éhʔǫ́né sǫ́ba, dáréht'e het'ódéʔa gháré gogha ríkıyįlə gha.

C3. ʔeyı Canada hé júhda xədə gá ʔələ́hzə ʔeghálats'eyúda ts'ədı gha xədə ts'əhsį ʔeyı xədə gha k'áhoweı gok'éhtá ʔagút'į hé hįdé wáyı gots'éhʔóné denázə ʔakət'į wóle gha ʔagulə.

C4. ʔeyı GNWT ʔeyı xədə kádeʔá gha dəhw'ı got'įné gohé radą́ sóʔagoréht'e xaı gogha góhé sǫ́ba hesóridakuhdı. Gogháré yerı gálakuyéda kehé du goʔǫ́ kuk'įnagodego, gú gózə w'ıla sú gok'éhtá ʔeghálakeyeda gárats'eyúda gha t'áhsı kegǫ́hlı gha.

C5. ʔeyı xədə kádeʔá gha dəhw'ı got'įné ke kíhé xədə gá ʔeghálayúda gha ʔedene gots'ę sǫ́ba hıka kenıwę gha ʔeghálakeyeda nídé ʔeyı GNWT kehé gots'éradakədədı gha.

D. gots'éhʔǫ́né dene gha xədə gá ʔeghálats'eyudá nídé duká ʔagahlə dídı:

D1. ʔeyı ʔeghálayída k'é dene híya goch'á k'ek'édı, dene ʔéya hılı kǫ́ hé dene ts'érádə gá ʔeghálayedaı ke ʔeyı ʔeʔá dagháré xədə kádeʔá hé dene gha ʔeghálakeyeda gha gú ʔeyı gózə ʔeghálayída k'é ʔedįhtl'é dagháré ʔakət'ı gha.

D2. ʔeyı xədə gha k'ahowe bedagháré ʔeyı GNWT goʔeghálayída k'é xədə hé dúle dene gha ʔálayída kedı gha gú dáoréht'é gogha ʔagókədı hé dá gálakeyeda gok'e kınarehta gha.

D3. ʔeyı GNWT goshələkúwé ke dáréht'e xədə rákə hé ʔeghálayeda gárakeyúdá gú ʔeyı menı lǫ́ kǫ́ta gots'ę dene gha ʔeghálayeda hılı ke gots'éhʔǫ́né kuʔeghálayídá xədə rákə hé gálats'eyeda gha ʔagokulə.

D4. ʔeyı xədə gha k'áhowe ʔeyı kǫ́ta menı kugha ʔadədı ke ʔeyı government gohé, ʔeyı łe got'ıne ʔeką́t'eı ke, gots'ę hóyı kǫ́ta gots'ədə gha rahshı keyéde gogha ʔeyı lahta yats'əhtı gosasǫ́né rákeyúhdı hé gots'érákúdı.

D5. ʔeyı xədə gha k'áhowe ʔeyı hįdé government hé júhdá Mǫ́lawá got'įné ʔeyı gok'ákúdı gogha kǫ́ta lánı gots'ę Mǫ́lawá xədə́ hé dene gha ʔeghálats'eyeda k'é rigówót'a gha gohé ʔeghálayúda. Gogháré kǫ́ta láodet'e gots'ę Mǫ́lawá xədə́ hé gogha ʔeghálakeyeda wóle gú ʔeyı godudzıne kǫ́ta kágodénıla gha, rágoyədíle gú gots'ę́ ʔets'edéhsa gha ʔagokulə.

D6. ʔeyı xədə gha k'áhowe ʔeyı Denewá xədə́ got'įné hé ʔeyı júhdá néné gogha Denewá xədə́ gha dəhw'ı ʔeyı ʔedahxǫ kǫ́ta lánı gots'ę Denewá xədə́ hé dene gha ʔeghálats'eyeda k'é rigǫ́t'a ghǫ góhé godə wóle.

D7. ʔeyı xədə gha k'áhowe xədə hé ʔeghálats'eyeda k'é rákə xaı gok'ák'əhdı yítl'ą sú wáyı góʔǫ gha got'ódéʔa hıka gárayúdá gú dágǫ́ht'e gháré gogá riradadę́ʔa gha.

D8. ʔeyı OLS derı ʔuwanı ʔeyı Mǫ́lawa hé Denewá xədə́ kádeʔá gha lahtayahtı gohızí menı yenıwę gha kıdétl'e wóle.

E. ʔeyı ʔeʔá k'e xədə kádeʔá hé ʔeghálayeda gha dene gǫ́hlį́ ʔagots'ulə nídé, duká ʔagahlə dídı:

E1. ʔeyı xədə gha k'áhowe ʔeyı neh kágodénıla gots'ę ʔeyı xədə kádeʔá got'įné góhé wáyı lahtayahtų dá gákurétǫ ghárë gogha ʔedįhtl'é kugháyə wóle, gú yá neh kágodénıla gota gogha dene gáhurutę wóle gogha góhé ʔeghálayúda. Yerı gá lǫ́ gákurutę la, dene ʔéyaı hįlį, dene ts'éragodı, dene séréyaʔətų hé ʔeyı neh kágodénıla yerı gogá gákuretę gha got'ódéʔá kenıwę gá w'ıla. ʔeyı hįdó xədə ʔeʔá dagháré gots'éhʔǫné xədə hé dene gha ʔeghálats'eyeda gha ts'enıwę dagháré gogha dene gáhurutę.

E2. ʔeyı ECE gogha k'áhowe ʔeyı kǫ́ta xədə got'įné ʔelehé kıghǫ godə gháré dá dúle ʔeyı neh kágodénıla gotagots'éhʔǫ́né dene xədə́ gáhurehtę gha dene gáhurutę gha ʔagokulə. ʔeyı gáʔuretę ʔeʔá (1995) dagháré gots'éhʔǫ́né Denewá xədə́ hé ráguse gha ʔáya dagháré hįdó gots'éhʔǫ́né duʔagǫ́ht'e kehé dene gha ʔeghálayida gǫ́hlį ts'enıwę dagháré gogha dene gáhurutę.

E3. ʔeyı ECE gogha k'áhowe ʔeyı dene hįshaı ke menı káhxǫ́né Denewá xədə k'ę́ gákurutę gha ʔedįhtl'é hé gálats'eyúda bedaghárе wosį gú ʔeyı GNWT goshələkúwe ke, ts'ǫ́dane yıghǫ́né hé gózə dene hįsha gots'éʔa nıwę Dene k'ę́ gákurutę hé kuts'éradats'edúdı.

E4. ʔeyı xədə hé gáʔuretę gogha k'áhoweı ke ʔeyı Aurora College, Denewá xədə́ got'įné hé Dene hék'ęgúʔá k'é got'įné ʔeyı lahtayahtų, Dene xədə́ gáhurehtę hé dene hįsha xədə gá gákuretęı dá dúle godətįle hé dá dúle gohé gonezǫ́ goduw'ı ghǫ gohé gokudə.

E5. ʔeyı Aurora College hé gózə menı Denewá xədə́ gá gáʔurehtę líe ghái tóréht'é ʔeyı yerı gálakeyįda gá ʔeyı xədə gha k'áhowe hé ʔeyı Denewá xədə́ gha də́hw'į héragokede wóle.

F. ʔeyı ʔeʔá k'e xədə kádeʔá gá godə shįts'əyələ hé t'áhsį yáts'íhsį gots'érádats'edudı nídé duká ʔagahlə dídı:

F1. ʔeyı gogha k'áhowe weda ʔeyı Denewá xədə́ got'įné, ʔeyı Dene hék'ęgúʔá ké got'įné hé ʔeyı Dene hįshaı gha də́hw'ı góhé t'áhsį ts'uzı gha xədə dá bálats'eyúda gha got'ódéʔa, gogha sǫ́ba hé neh kágodénıla góhé xədə gálayáda ghárats'uyéda gha rígots'éwóʔa ghǫ góhé gudə.

F2. ʔeyı gogha k'áhowe ʔeyı Denewá xədə́ got'įné hé ʔeyı Dene hék'ęgúʔá got'įné góhé ʔeyı Denewá xədə́ hé t'áhsį, ʔedįhtl'é ʔeká ʔahęt'e ʔareyǫ́né gok'ériáts'edutl'é gú dá dene taraduyə gogá súré gohé ʔeghálayúda.

F3. ʔeyı yáhni Gogodé (hıdú Dene hék'ęgúʔá gha t'áhsį gálats'eyeda gódədı) hé Dene k'ę́ keh gohįzi gálats'eyįda gárats'eyúdá gú wáyı gogha sǫ́ba rírawoyə ghǫ ráʔədıʔets'uwe.

G. gots'éhʔǫ́né Denewá xədə́ hé gáʔuts'eruhtę hé gots'éhʔǫ́né gonezǫ́ ʔagots'ulə gha duká ʔagahlə dídı:

G1. ʔeyı ECE ʔeyı kǫ́ta ʔedįhtl'é kǫ gogha də́hw'ı gots'ę́ ʔedįhtl'é ríwoʔa gú ʔeyı Denewá xədə gha sǫ́ba ʔeyı gogha zǫ kíhé ʔeghálayeda wólé hagódúdı. ʔeyı duká k'ínagoyįʔa nidé zǫ ʔeyı ʔedįhtl'é kǫ góyə Denekę́ ts'ǫ́dane gáhukeretę hé gonezǫ ragówóʔa kéragoríwı.

G2. ʔeyı ECE gogha k'áhowe ʔeyı GáʔuretĘ goʔeʔá (1995) gota godéhtl'e 73.3 ʔeyı begháré ʔeyı kǫ́ta menı ʔedįhtl'é kǫ gogha yádə́hw'ı dá kudagháré Denewá xədə́ hé gáʔuts'erehtę dədı wáyı súré kıgodúhsha hé súré kık'éhtá ʔawót'e gha ʔayulə.

G3. ʔeyı ECE gogha k'áhowe ʔeyı k'áhowe ʔedįhtl'é begháré ʔagút'į gots'é ríwoʔa gú káhk'é dáréht'e sadzə́ k'e Dene xədə́ gákurehtę gha hagódúdı. Hederı ʔedįhtl'é daghárе́ ʔawaht'į góhdı gogháré ʔeyı Gáʔuretę goʔeʔá (1995) gota godéhtl'é 73.3 gots'éhʔǫ́né rásé ʔadə gha. ʔeyı ʔedįhtl'é kǫ góyə dáréht'e sadzə́ k'e gózə yerı gá gáʔukerehtę k'ę́ ʔeyı Dene xədə́ hé w'ıla gáʔukerehtę gha.

G4. ʔeyı ECE gogha k'áhowe ʔeyı Gáʔuretę goʔeʔá (1995) ʔedę́ ʔarayulə, ʔeyı Dene xədə́ hé dá gáʔuretę gogha kǫ́ta ʔedįhtl'é kǫ gogha dəhw'ı hé ʔeyı k'áhowe menı yerı gogha k'áhowe kodúya gha ʔarayulə gogháré gots'éhʔǫ́né gohé gonezǫ gówóʔa gha.

G5. ʔeyı ECE gogha k'áhowe ʔeyı Denewá xədə́ got'įné hé ʔeyı kǫ́ta gots'ę ʔedįhtl'é kǫ gogha də́hw'ı goghǫ gots'ę́ goyįdə dagháré ʔeyı béhé Dene xədə́ gáhts'urúhtę gha ʔedįhtl'é ʔaká ʔahęt'e yáhúsį gálats'eyúda.

G6. ʔeyı ECE gogha k'áhowe ʔeyı Denewá xədə́ got'įné hé ʔeyı kǫ́ta gots'ę ʔedįhtl'é kǫ gogha dáhw'ı goghǫ gots'ę́ gudə gú ʔələ́hzə ʔeyı ts'ǫ́dane hįsılea ke lahot'e Dene k'ę́ gákurutę gha gálats'eyúda.

G7. ʔeyı ECE gogha k'áhowe ʔeyı Denewá xədə́ got'ı̨né hé ʔeyı College hayízə t'áhsı̨ gogha yádə́hw'ı ke ʔeyı ʔelə́hzə ʔeyı Dene xədə́ gá gáʔurehtę̨ı̨ kúle gogha dene hı̨ka keruwı̨ gú gogha gágokeruhtę hé gogha ʔedı̨htl'e goghá kələ wóle gha ʔələ́hzə ʔeghálakeyúda.

Dúʔagǫ́ht'e gálats'eyudá nídé ʔeyı gots'ę́ ʔagoruwı̨ gha ʔeyı gákuretę gú dá kuts'é ráʔəyə́dı ʔeyı w'ıla gárats'uyéda gha.

G8. ʔeyı ECE gogha k'áhowe ʔeyı Denewá xədə́ gha radą́ súré dá behé dene gáhurutę ʔeyı hóyi yerı gá gákuretę gogha daı béhé ʔeghálats'eyúda gha, ʔeyı ts'ǫ́dane hı̨sele kéʔegorihwı, gots'ę ʔedı̨htl'é horénoʔǫ́ rákə k'e də́hw'ı ʔarakıt'e gots'ę́ ʔareyǫ́né dá gogha gálats'eyúda ʔareyǫ́né kesóriguhlə. Hederı radą́ gálats'eyúda ʔeyı xədə got'ı̨né hayízə ʔagot'ı̨ gha gú ʔeyı ʔedı̨htl'é kǫ́ góyə hé ts'ǫ́dané kǫ́ę́ xədə k'éhtá ʔelehgháré gálats'eyeda gha góʔǫ.

G9. ʔeyı ECE gogha k'áhowe ʔeyı GáʔuretĘ goʔeʔá (1995) ʔedę́ ʔaragulə, gogháré ʔeyı ts'ǫ́dane kuyı̨ghǫ́né seya lahot'e Dene k'ę́ gákurutę kenıwę, gú ʔeyı kı̨sele hı̨t'i xáré kunéné gota (A15 gháyahda) goxədə́ hé yágots'ídə gots'ę k'ékeréht'é nídé gogha rádaokehwe gha dúle.

G10. ʔeyı ECE gogha k'áhowe ʔeyı kǫ́ta ʔedı̨htl'é kǫ́ gogha də́hw'ı góhé ʔeyı TLC ʔeyı ʔedı̨htl'é kǫ́ gogha béhé ts'ǫ́dane gáts'urehtę gha t'áhsı̨ yáhísı̨ gots'éhʔǫ́né gálakeyúda gha kuts'éráts'údı gú ʔeyı xədə gha də́hw'ı got'ı̨né wáyı góhé ʔeghálakeyúda.

G11. ʔeyı ECE ʔeyı líe ghái tóréht'é ʔeyı Denewá xədə hé gáʔuretę hé gogha t'áhsı̨ yáhísı̨ gá dágǫ́ht'e ghǫ, ʔeyı júhdá ʔeʔá yáhíhsı̨ ke hé ʔeyı júhdá gogha Dene xədə́ gha də́hw'ı hé gode wóle.

H. ʔeyı ʔeʔá k'e xədə godéhtl'e hé dógots'edushu nídé, duká ʔagahlə dídı:

H1.ʔeyı gogha k'áhowe weda haı ʔeyı Dene xədə́ got'ı̨né hé goghǫ gudə dagháré ʔeyı radą́ dá dúle xədə hé ʔeghálats'eyeda gha kesóridagokedéwohlə gú ʔelehé gok'e gokedúʔa. Júhdá néné gogha Denewá xədə gha dene də́hw'ı rigǫ́t'ǫ yítl'ą nídé ʔəkədədını yá lǫ́ kudagháré Dene xədə́ hé dó gots'aʔa gha.

H2. ʔeyı gogha k'áhowe weda haı ʔeyı Mǫ́lawá xədə́ got'ı̨né hé goghǫ gudə dagháré ʔeyı radá dá dúle xədə hé ʔeghálats'eyeda gha kesóridagokedéwohlə hé gok'e gokedúʔa gha gots'érádadúdı.

H3. ʔeyı kǫ́ta gogha ʔefe də́hw'ı hé gózə menı lǫ́ dene rafe də́hw'ı ke ʔeyı judə́hyə́ kugha dúle nídé xáré dəxədə́ hé ʔakədı gha góʔǫ.

H4. ʔeyı gogha k'áhowe weda haı ʔeyı hįdé government, ʔeyı t'áhsį gǫ́sha ghálayeda got'įné hé gózə gálayeda got'įné, judə́hyə neh kágodénıla gota t'áhsį gálakeyúdá nídé ʔeyı ʔekǫ́ yerı xədə́ hé yágots'ídə Mǫ́lawá xədə́ dódí nídé Denewá xədé hé, goxədə́ k'ę́ kuta ʔeghálayahda gha góhdı gha.

H5. ʔeyı gogha k'áhowe weda ʔeyı ʔek'ǫ́ne ke xədə ts'ę́ kuts'əhʔa gá ʔeghálats'eyúda gha gots'éhʔǫ́né sǫ́ba rílə gha.

H6. ʔeyı GNWT dəshələkúwé ke ʔala ʔeghálayída k'e rikįdə nídé w'ılá, gots'ę derı ʔuwanı ʔeghálayída gha gágokerehtę nídé ʔeyı Dene hék'ęgúʔá hé Dene xədə gá gágokerehtę wóle.

I. ʔeyı ʔeʔá k'e xədə godéhtl'e ʔeyı béhé dene héots'ədə hé júhdó t'áhsį súré dóʔahęt'e gogha béhé gots'éhʔǫ́né ʔeghálats'eyudá nídé, duká ʔagahlə dídı:

I1. ʔeyı GNWT ʔeyı Denewá hé Mǫ́lawá xədə́ wą́yı gots'éhʔǫ́né kíhé dene hégodə gogha kíhé ʔeghálayeda kehé gots'érádakedúdı gú gózə kehé w'ıla kíhé ʔeghálayeda gogha w'ıla ʔeyı ınternet, ʔeyı ʔudíta hé ʔeghálats'eyeda, hé gózə júhdó béhé dene hégots'ədə gha t'áhsį dóʔahęt'e.

I2. ʔeyı ECE gogha k'áhowe hé gózə t'áhsį gogha də́hw'ı got'įné ʔeyı menı Dene xədə́ hé yágúdə ʔeyı bə́yəots'ədə, tv ʔeká ʔagǫ́ht'e dagháré dene héots'ədə gha w'ılá gots'ę júhdó t'áhsį súre dó ʔagǫ́ht'e gá gáserutę ts'enıwę nídé sǫ́ba hé gózə hénı gots'érakədə gha.

I3. ʔeyı gogha k'áhowe weda ʔeyı GNWT goshələkúwé gots'ę́ ʔakerúwį gha ʔeyı béhé Dene xədə́ ts'edétl'e gosasǫ́né gogha ʔakulə. Júhdó ʔeyı Denewá got'įné hé Kǫ́ta k'áʔǫne ʔeyı keh gohįzí daı ʔareyǫ́né Denek'ę́ kıyuzı gú ʔagodadə hé hederı sasǫ́né béhé Dene xədə ts'edétl'e k'áʔǫne bet'ódéʔá ʔagodadə.

I4. ʔeyı gogha k'áhowe weda ʔeyı Denewá xədə́ got'įné ʔeyı béhé Dene k'ę́ computers k'e ʔekedútl'e gha t'áhsį gǫ́hlį kehé gots'érákúdı (ʔeyı GIS programs ʔeką́ht'e hé) hé gózə t'áhsį súré dó ʔagǫ́ht'e gha Dene xədə́ hé gálakeyúda gha w'ıla gots'érakədə wóle.

J. hederı ʔedįhtl'é ts'edeyįtl'e dagháré yerı gálats'eyúda ts'ədı bek'éhtá goduw'ı dágodéwóhtı̨ gogha sǫ́ba ríwoyə gha gots'éhʔǫ́né duká ʔagahlə dídı:

J1. ʔeyı k'ahowe gofe weda Premıer hederı ʔedįhtl'é ʔeyı ʔeʔá yáhíhsı̨ déne gha rihį́shu yį́tl'ą ʔets'étaı horénǫ dzį́né were gogha k'áhowe herídéwótl'e.

J2. ʔeyı Government hı̨dú dəhw'ı ʔarakı̨t'e were hederı Xədə ʔeʔá k'e yerı ʔedę́ ʔarawodlə dídı gha ʔeʔá ʔedįhtl'é ríkuʔa.

J3. ʔeyı gogha k'áhwe weda haı hederı ʔedįhtl'é rihį́shu gots'éhdó líe xaı nidé ʔeyı ʔeʔá yáhíhsı̨ gogá kéragudə. Dúʔagǫ́ht'e gá kégudə:
- Bek'éhtá ʔeghálats'eyúdá ts'ədı hé dágaw'e
- ʔeyı Canada hé NWT xədə gá límahshí kəhsı̨ hé dágǫ́ht'e
- 2004-2005 gok'énahta hé gots'éhdó gogá yerı ghálats'eyúda hé gogha sǫ́ba.

Dágudlə Ts'edeyį́dı K'éhtá ʔeghálats'eyeda

Hederı dágudlə ts'edeyįdı dúle gok'éhtá ʔeghálats'eyeda ts'enıwe, kólí dúyé ʔareyǫ́né ʔelehé ʔagots'ələ. ʔeyı hé sóʔadéhwą́ gogha dá gálats'eyúda hé dáréht'e sǫ́ba k'éyı̨hxa ǵlakeyeda wóle dídı gogha ʔeyı ʔedįhtl'é ríríʔa k'e dúká gok'egodéhtl'e:

- Yerı nıwá got'óts'edéhʔa gha sǫ́ba ríts'ulə, ʔeyı ts'ǫ́dane hį́sele hé xədə rákə hé dene gáts'urehtę ʔeká ʔagǫ́ht'enı
- Hı̨dú gogha sǫ́ba wela lahot'e bet'óts'edéwóhʔa gú yerı gogha wela gha zǫ béhé ʔeghálats'eyúda, ʔeyı gáʔuretę kehé nıyá lǫ́
- Yerı gálats'eyįda gárats'uyéda nidé sú sǫ́ba hé gonezǫ́ gálakeyįda hı̨ka w'ıla gárats'eyúda

- ʔeyı menı Dene xədə gá ʔeghálayeda wáyı ʔelehé ʔeghálakeyeda wóle gha ʔagots'ulə, ʔeyı ʔedįhtl'é kǫ́ got'į́né hé ʔeyı Dene xədə́ got'į́né ʔekąt'eı ke
- Gogá ʔeghálats'eyeda gots'ę́ goʔǫ́ sǫ́ba k'ohuwı goch'á sóʔaréht'e xaı gogha sǫ́ba gha kesóridaots'enéhʔa, gálats'eyúda gha ʔələhzə sǫ́ba ríts'ələ, ʔələhzə t'áhsı̨ gálats'eyeda
- Góze júhda hé hįdé neh kágodénıla gota ʔedįhtl'e hé t'áhsı̨ ghálayáda het'óts'edéwóhʔa.

Hederı sóʔadéhwą̨ gogha bek'éhtá ʔeghálats'eyúda gháré ʔala xaı gogha sǫ́ba wela hé ʔagot'ı̨ gha gú ʔeyitl'ą lak'e xaı gogha yerı godə́tı̨ hı̨lı̨ síleta beʔegoruíwı gha ʔagots'ələ gha ʔeyı goʔǫ́ sǫ́ba gots'ę́ ʔawodə goch'á, gots'ę gogháré góhé gonezǫ́ goduw'ı hé gok'e k'ı̨nats'erehta gha.

Nodə Gogá Godə

ʔeyı Xədə ʔeʔá gharayúda gha dáw'ı ke hederı gálakeyı̨dá gú menı ʔareyǫ́né gots'ę́ rádadəyı̨dı ke ʔareyǫ́né menı ʔakı̨t'e kugodíyǫ gú máhsı kuts'enıhwę. Hederı radą́ gogha begháré dúle gálats'eyeda gha nezǫ́ ʔahílá yeríwę. Hederı radą́ gogha godə ríriʔǫ gháré ʔeyı menı ʔareyǫ́né júhdá gota rádə júhdá goxədə́ hé gohék'ęgúʔá hek'éts'ədı gha dídı. Júhdá hı̨néné wáyı dene hé gonezǫ́ gówóʔa gha xədə kádeʔá hek'égúdı hé bet'á ʔaragút'ı̨ gha dene heróodéle ghánı w'ıla ʔeyı gǫłǫ kehé dene ts'ęne góla héní ʔagǫ́ht'e. Hederı xədə hı̨łǫ júhdá zǫ béhé yágots'ídə yá ʔagǫ́ht'e. Hederı xədə yahní, hı̨dú hé hı̨dó gogha dádéhshó bot'ódéʔa dádéhshó got'óts'edéhʔa ghǫ ʔareyǫ́né shó hı̨lı̨ gha. Hıdó dene gha dágówót'e ts'enıwę súré kots'enıhshǫ gots'ę gołǫ dene ts'ene góla. ʔeyı gálats'eyúda gots'ę́ raxefę́nídı gha góʔǫ.